

**A választottbíró megválasztása és kizárása a
kereskedelmi választottbíróági eljárásban.
Jogösszehasonlító elemzés**

PhD értekezés

Írta: BOÓC ÁDÁM

Témavezető: PROF. DR. HAMZA GÁBOR

**Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola
A Doktori Iskola vezetője: PROF. DR. TÖRÖK GÁBOR**

Budapest, 2008.

Témavezető:

PROF. DR. HAMZA GÁBOR

A szigorlati bizottság tagjai:

A bíráló bizottság tagjai:

A doktori szigorlat időpontja:

A nyilvános védés időpontja:

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	3
I. AUSZTRIA	16
1. ALAPVETÉS	16
2. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSÁRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK AZ OSZTRÁK JOGBAN	22
3. A VÁLASZTOTTBÍRÓ KIZÁRÁSÁRA VONATKOZÓ SZABÁLYOK AZ OSZTRÁK JOGBAN	30
4. AZ OSZTRÁK SZÖVETSÉGI GAZDASÁGI KAMARA MELLETT SZERVEZETT NEMZETKÖZI VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ELJÁRÁSI SZABÁLYAI A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA, KIZÁRÁSA VONATKOZÁSÁBAN (VIENNA RULES)	44
II. SVÁJC	50
1. ALAPVETÉS	50
2. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA A RÉGEBBI SVÁJCI JOGBAN. (A KANTONKÖZI EGYEZMÉNY SZABÁLYAI)	59
3. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA A HATÁLYOS SVÁJCI JOGBAN (AZ IPRG SZABÁLYAI)	72
4. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA A NEMZETKÖZI KERESKEDELMI VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS SVÁJCI SZABÁLYAI ALAPJÁN (SCHWEIZERISCHE SCHIEDSORDNUNG)	94
III. EGYES KÖZÉP- ÉS DÉL-AMERIKAI ÁLLAMOK	110
1. ALAPVETÉS	110
2. A NEMZETKÖZI KERESKEDELMI VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS ALAPJAI KÖZÉP- ÉS DÉL-AMERIKÁBAN	113
3. EGYES KÖZÉP- ÉS DÉL-AMERIKAI ÁLLAMOK	120
A) <i>Argentína</i>	120
B) <i>Brazília</i>	129
C) <i>Chile</i>	138
D) <i>Mexikó</i>	147
E) <i>Peru</i>	153
IV. ANGLIA	161
1. ALAPVETÉS	161
2. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA A HATÁLYOS ANGOL JOGBAN	163
3. A VÁLASZTOTTBÍRÓ KIZÁRÁSA A HATÁLYOS ANGOL JOGBAN	174
4. A VÁLASZTOTTBÍRÓ FÜGGETLENSÉGE ÉS PÁRTATLANSÁGA AZ ANGOL ESETJOGBAN	181
5. A LONDON COURT OF INTERNATIONAL ARBITRATION ELJÁRÁSI SZABÁLYAI A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA, KIZÁRÁSA VONATKOZÁSÁBAN	215
V. AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK	227
1. ALAPVETÉS	227
2. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA A FEDERAL ARBITRATION ACT (FAA) ÉS A UNIFORM ARBITRATION ACT (UAA) SZABÁLYAI SZERINT	233
3. AZ EVIDENT PARTIALITY ÉRTELMEZÉSE AZ AMERIKAI ESETJOGBAN	241
4. AZ AMERICAN ARBITRATION ASSOCIATION ELJÁRÁSI SZABÁLYAI A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA, KIZÁRÁSA VONATKOZÁSÁBAN	275
5. A CODE OF ETHICS FOR ARBITRATORS IN COMMERCIAL DISPUTES BEMUTATÁSA	285
VI. MAGYARORSZÁG	294
1. ALAPVETÉS	294
2. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA AZ 1911. ÉVI I. TÖRVÉNYCIKK ALAPJÁN	301
3. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA A HATÁLYOS MAGYAR JOGBAN	307
4. AZ MKIK MELLETT SZERVEZETT VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ÉS A PÉNZ- ÉS TŐKEPIACI ÁLLANDÓ VÁLASZTOTTBÍRÓSÁG ELJÁRÁSI SZABÁLYAI A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA, KIZÁRÁSA VONATKOZÁSÁBAN	316

VII. A VÁLASZTOTTBÍRÓ MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA A NEMZETKÖZI JOEGYSGESÍTÉS TÜKRÉBEN	328
1. ALAPVETÉS.....	328
2. AZ UNCITRAL MINTASZABÁLYZAT (UNCITRAL ARBITRATION RULES) ELEMZÉSE.....	333
3. AZ UNCITRAL MODELL – TÖRVÉNY (MODEL LAW FOR INTERNATIONAL ARBITRATION) ELEMZÉSE	345
4. AZ INTERNATIONAL CHAMBER OF COMMERCE (ICC) VÁLASZTOTTBÍRÓSÁGI SZABÁLYAI A VÁLASZTOTTBÍRÁK MEGVÁLASZTÁSA ÉS KIZÁRÁSA TEKINTETÉBEN.....	360
A) <i>Az ICC rövid bemutatása</i>	360
B) <i>Az ICC választottbírósi Eljárási Szabályzatának a választottbíró megválasztására, kizárására vonatkozó rendelkezései</i>	364
5. A VÁLASZTOTTBÍRÓ FÜGGETLENSÉGÉVEL ÉS PÁRTATLANSÁGÁVAL KAPCSOLATOS NEMZETKÖZI IRÁNYMUTATÁSOK	385
A) <i>A Rules of Ethics for International Arbitrators bemutatása</i>	385
B) <i>Az IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration bemutatása</i>	396
ZÁRÓKÖVETKEZTETÉSEK	422
A HIVATKOZOTT SZAKIRODALMI RÖVIDÍTÉSEK FELOLDÁSA (IRODALOMJEGYZÉK)	432
A DOLGOZATBAN SZEREPLŐ JOGESETEK JEGYZÉKE.....	458

Bevezetés

„*An arbitration is only as good as the arbitrator.*” A kereskedelmi választottbíráskodás gyakran idézett szállóige jellegű mondása szerint egy választottbíróági eljárás csak annyira lehet jó, mint maguk az abban részt vevő választottbírók.¹ A kereskedelmi választottbíróági eljárás legitimitásának alapvető garanciáját képezi a választottbírák kiválasztásának megfelelő szabályozása, továbbá az, hogy az eljárásban részt vevő választottbírák függetlenek és pártatlanok legyenek, elfogulatlanul és befolyásmentesen járjanak el a választottbíróági eljárás során.

A választottbíróági eljárás lényege általánosságban — miként ez a választottbíró kifejezésből is tükröződik — az, hogy a jogvitában álló felek jogvitájuk eldöntését nem az állam által kinevezett hivatásos bírákra bízák, akiknek ítélkezési joga állami felhatalmazáson alapul, hanem az államtól független személyeket, választottbíróági intézményt kérnek fel arra, hogy jogvitájukat meghatározott eljárásban eldöntsék. Így, amint meghozzák azon döntést, hogy a jogvita választottbíróági úton kerüljön rendezésre, vélhetőleg a legfontosabb, hogy a megfelelő választottbíróági testület kerüljön felállításra. Lényeges hangsúlyoznunk, hogy ez nem csupán a felek, hanem a teljes választottbíróági processzus szempontjából kulcsfontosságú kérdés. Miként a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás alapvető jelentőségű munkája, a REDFERN — HUNTER kézikönyv is kiemeli, az eljáró választottbíróági testület minősége az, amely a választottbíróági eljárást megtörni képes, vagy azt a jogvita megfelelő módjává alakítja.² A választottbírák kiválasztásának kérdéskörével kapcsolatban fontos utalnunk VÁRADY TIBOR megállapítására, aki a választottbírák megválasztását az egyik leglényegesebb olyan sajátosságként határozza meg, amely a választottbíróági eljárást a rendes, állami

---

¹ E szállóigét idézi: BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...* 300. o. (Az egyes rövidített szakirodalmi hivatkozások feloldása a dolgozat végén, az irodalomjegyzékben található.) Érdemes utalni arra, hogy a fenti szállóige voltaképpen egybeesik a svájci GENTINETTA kijelentésével, mely a következő: „*Ein Schiedsgericht steht und fällt mit der Person des Schiedsrichters.*” Lásd: GENTINETTA: *Die lex fori...* 169. o.

² Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice...*182. o. E könyv második kiadásáról írott recenziójában JOHAN STEYN akként fogalmazott, hogy e munka egyszerűen a legjobb könyv a szakterületen („*it is quite simply the best book in the field*”). Lásd: STEYN: *Book Review. Law and Practice of International Commercial Arbitration.* 289. o.

bírósági eljárástól megkülönbözteti.³ A függetlenség és pártatlanság követelményének való megfelelést MOHAMMED BEDJAOUİ szerint sokszor éppen az nehezíti meg, hogy a választottbíróként eljáró személy kijelölésére a peres fél szubjektív választása eredményeképpen kerül sor, mely megvalósulhat közvetlen választással vagy harmadik személynek a választottbíró kijelölésére vonatkozó megbízásával, megkeresésével.⁴

E dolgozat célja a választottbírák kiválasztása és kizárása szabályozásának és gyakorlatának elemzése több állam jogrendszerében, továbbá a nemzetközi jogegységesítés területén. A dolgozatban bizonyos jogtörténeti szempontok is vizsgálatra kerülnek, ennek magyarázata az, hogy a választottbíráskodás a jog, a magánjog igen régi intézményének tekinthető. Az ókori jogokban is fellelhető nyoma annak, hogy a vitában álló felek az állami bírászkodási rendszer alternatívájaként jogvitájuk eldöntését más, bírászkodási hatalmát nem az államtól, hanem a felek megállapodásától elnyerő személyre bízták. Egy klasszikus ókori — jóllehet nem jogtörténeti — forrásra hivatkozva Homérosz Íliásza huszonharmadik énekére utalunk, melyben Átreidész Agamemnón kerül kijelölésre, hogy Aiász és Ídomeneusz jogvitájában döntsön:

*„Rajta, fogadjunk, üstben akár vagy lábas edényben;
s Átreidész Agamemnón döntsön: hogy legelől most
mely kancák futnak: hogy majd ha veszítesz, okuljál.”⁵*

A görög drámairodalomban is találunk olyan példákat, melyek a választottbíráskodás megjelenéséről, a jogvitáknak egyfajta közvetítőn — a felek által kijelölt személyen

---

³ Lásd: VÁRADY — BARCELO III — MEHREN: *International Commercial Arbitration*. 343. o.

⁴ Ezzel kapcsolatban lásd: BEDJAOUİ: *Challenge of Arbitrators*. 86. o. Érdemes ezzel összefüggésben megemlíteni a német LACHMANN megállapítását, aki szerint tagadhatatlan, hogy az állami bírákhoz képest a választottbírák számos esetben nagyobb kísértésnek vannak kitéve függetlenségük vagy pártatlanságuk megőrzésével kapcsolatban („*Es läßt sich nicht leugnen, daß ein Schiedsrichter größeren Versuchungen ausgesetzt ist, als der staatliche Richter*”). Lásd: LACHMANN: *Handbuch für die...* 21. o.

⁵ Lásd: HOMÉROSZ: *Íliász*. 23. ének 485 – 487. sor. (433. o.) A huszonharmadik ének 486. sora a következők szerint hangzik: ἱστορα δ' Ἀτρεΐδην Ἀγαμέμνονα θειομένημφω. A szövegrészletben az *isztor* kifejezés jelentheti a választottbírókat. A szövegrészletet elemezve MIROSLAV BOHÁCEK úgy véli, hogy ez az *excerptum* tekinthető választottbírói kijelölésnek, választottbíró kiválasztásának is. Lásd: BOHÁCEK: *Arbitration and State – Organized Tribunal...* Az Íliász és a választottbíráskodás vonatkozásában lásd továbbá: HAMMOND: *Arbitration in Ancient Greece*. 188 – 189. o.

keresztül történő — rendezéséről szólnak.⁶ PETER STEIN az antik jogok vizsgálata kapcsán azt állapítja meg, hogy a választottbírói — közvetítői vitarendezés lényegi eleme az, hogy a jogvitát eldöntő személyt a felek pártatlannak fogadják el.⁷

A római magánjogban a választottbíráskodási vitarendezéssel kapcsolatban már igen részletes szabályozás alakult ki.⁸ E szabályozással kapcsolatban összefoglalóan az állapítható meg, hogy az *arbiter* eljárásának alapvető jelentőségű kérdése a választottbírói tisztség elfogadása.⁹ A római jog jelentős hangsúlyt helyez a *receptum arbitrii* fogalmára, amely intézmény a választottbírói tisztség elfogadását — és az ezzel járó felelősség vállalását is — szabályozza.¹⁰ A jogvitában álló felek *compromissum* elnevezést viselő megállapodásban rögzítik, hogy az *arbiter* fogja jogvitájukat eldönteni. Az *arbiter ex compromisso* a felek megállapodása (*compromissum*) folytán választott olyan bírót, amely személy döntésének a felek — vagyoni jogi vitában — alávetik magukat.¹¹ Ennek a megoldásnak — miként a modern választottbíráskodásnak is — az a célja, hogy a résztvevő felek jogvitájukat a rendes (állami) peres eljárástól eltérő úton rendezzék. A *compromissum* vonatkozásában REINHARD ZIMMERMANN kiemeli, hogy e jogintézmény — ugyan némiképpen megváltozott módon — továbbélt, és jelentősége ma akként

---

⁶ Ebben a vonatkozásban Aiszkhülosz *Eumenidész* című drámájára utalunk, ahol felmerül annak lehetősége, hogy Oresztész gyilkosságának ügye kerüljön közvetítői — *quasi* választottbírói úton rendezésre. Lásd: ROEBUCK: *Best to Reconcile*... 278. o. A választottbíráskodásra az antik Hellász jogában lásd továbbá: NIEBUHR: *International Arbitration Amongst*...

⁷ „Whatever the form of mediator, he must be accepted as impartial.” Lásd: STEIN: *Legal Institutions*... 5. o.

⁸ A választottbíráskodásról a római magánjogban átfogóan lásd: KASER — HACKEL: *Das römische Zivilprozessrecht*. 639 — 644. o. A választottbíráskodás római jogi szabályairól mint a modern választottbírói jogok előzményéről lásd továbbá: KOLLMANN: *Die Schiedsgerichte in Industrie*... 17 — 28. o.

⁹ Érdemes kiemelni, hogy az *arbiter* eredeti római jogi jelentésében a római peres eljárásban olyan bírót jelentett, akinek olyan esetekben kellett eljárnia, amikor speciális szakértelemre, például földmérési ismeretekre vagy közös vagyon felosztásához szükséges vagyonbecslési tudásra volt szükség. Lásd mindezzel kapcsolatban: FÖLDI — HAMZA: *A római jog története*... 161.o. A jelenkori választottbíráskodásban az *arbiter* szó e jelentése abban a formában van jelen, hogy számos ügyben nem csupán jogi hanem egyéb szakismeretekre is szükség van, ezért — miként a dolgozatban részletezésre kerül — sok esetben a felek nem vagy nem kizárólag jogi képzettséggel rendelkező választottbírák eljárásában állapodnak meg.

¹⁰ Ezzel kapcsolatban lásd különösen: ZIEGLER: *Das private Schiedsgericht*... E könyv méltatását lásd: SCHMIDLIN: *K. H. ZIEGLER: Das private Schiedsgericht im antiken römischen Recht*. 435 — 443. o. A *receptum arbitrii*-vel kapcsolatosan kiemelem, hogy annak elfogadása olyan értelemben véve is kötelezettséget rótt a választottbíróra, hogy amennyiben a feladat teljesítését — vagyis az ítélezést — megtagadta, úgy bírságot kellett fizetnie. Vö: Ulp. D. 4, 8, 3, 2, 15.

¹¹ Érdemes kiemelni, hogy az *arbiter* szó az *arbitror* igéből származik, mely többek között ‘gondolkodik’, ‘dönt’, ‘bíráskodik’ jelentéssel bír. Az *arbiter* szó etimológiájához lásd különösen: LEVY: *Zur Lehre von*... 18. o. A *receptum* fogalmához lásd továbbá: FÖLDI: *Kereskedelmi jogintézmények*... 88 — 116. o.

foglalható össze, hogy a választottbíráskodással kapcsolatos hatályos jogok is tartalmazzák, hogy a választottbíró eljárásához a felek megállapodása szükséges.¹²

Az *arbiter* tisztség elfogadásának, illetve a felek *compromissum*ának jelentőségét igazolja is, hogy a választottbíró számára a döntéshozatal a vitás ügyben mindaddig nem lehetséges, amíg személyét illetően nincsen megegyezés a felek között, illetve amíg maga nem vállalja el a tisztséget.¹³ A *Digesta* ebben a vonatkozásban egyebek között az alábbiakat tartalmazza:

*Arbiter ex compromisso sumptus cum ante diem, qui constitutus compromisso erat, sententiam dicere non potest.*¹⁴

Ugyanakkor lényeges utalni arra, hogy miként a dolgozat későbbi részében kifejtésre kerül, a dél-amerikai államok jogában a *compromissum* — lényeges tekintetben megváltozott jelentéstartalommal — ma is jelentős szerepet játszik a választottbírói vitarendezés kérdésében, spanyol nyelven *compromiso*, illetve portugál nyelven *compromisso* elnevezéssel.

A választottbíróként megválasztott személlyel szemben alapvető elvárás volt, hogy az ügyet tisztességesen — mai fogalmaink szerint független és pártatlan módon — lássa el. E tekintetben a választottbírónak a *bonus vir* erkölcsi kategóriájának megfelelő módon kellett eljárnia, mellyel kapcsolatban Quintus Horatius Flaccus egyik episztolájában azon elvárás szerepel, mely szerint a *bonus vir* eljárását a törvény betartása, a *senatus* útmutatásainak való megfelelés jellemzi.¹⁵

---

¹² Lásd: ZIMMERMANN: *The Law of Obligations...* 514. o.

¹³ Említést érdemelnek ezzel összefüggésben UJLAKI LÁSZLÓ fejtegetései: „A választottbírói szerződés bölcsője — mint megannyi más jogintézményé — Rómában ringott. Már a fejlődés korai szakaszában mód volt arra, hogy a felek az állami bíróságok mellőzésével választottbíró vagy választottbírák döntése alá bocsássák jogvitájukat, hacsak a vita tárgya nem státusügy vagy *popularis actio* volt. A felek erre vonatkozó megállapodásukat *compromissum*-ba (megegyezésbe) foglalták.” Lásd: UJLAKI: *A választottbírói szerződés...* 217. o.

¹⁴ Lásd: Alf. D. 4, 8, 50.

¹⁵ Horatius episztoláiban (I.16.40) a következő olvasható: „*Vir bonus et quis?/Qui consulti patrum, qui leges iuraque servet,/Qui multae magnaevae servantur iudice lites,/Quo res sponsore et quo causae teste tenentur.*” Lásd: Q. HORATI FLACCI: *Opera*. 266. o. A *bonus vir* fogalmához lásd továbbá: FÖLDI: *A jóhízeműség és tisztesség elve...* 17. o.

Fontos továbbá kiemelni, hogy az *arbiter ex compromisso* számos esetben nem is feltétlenül a törvények, hanem jogelvek és az általános igazságérzete alapján ítélezik.¹⁶ Az újabb szakirodalomban WIESŁAW LITEWSKI ettől némiképpen eltérő álláspontot képviselve arra hívja fel a figyelmet, hogy ha a választottbíró a tételes jog előírásaihoz kötve nincs is, annak rendelkezéseit ítélete megalkotása során a klasszikus korban is figyelembe vette. A posztklasszikus változások körében a lengyel szerző Iustinianus császár novelláris törvényhozására utalva azzal a feltevessel él, hogy Iustinianus azon rendelkezése, mely szerint az ítéletalkotás során a római jog rendelkezéseit, vagyis voltaképpen a iustinianusi kodifikáció folytán összefoglalt római jogot kell alkalmazni, az *arbiterekre* is azon kötelezettséget róta, hogy ítéletüket az általános törvényekre (*leges generales*) kellett alapítaniuk.¹⁷

A választottbíráskodás középkori továbbélésével kapcsolatban az *arbiter ex compromisso* fogalmának, illetve annak a szabálynak, hogy az *arbiter ex compromisso* nincs feltétlenül kötve a törvények előírásaihoz, igen lényeges szerepe van. A középkori választottbíráskodás több szempontból nem volt összhangban a római jogi szabályokkal. Ezért a római jog fenti szabályából kiindulva a középkorban azon alapvető megkülönböztetésre került sor, mely szerint voltaképpen kétfajta választottbíró van, a nem feltétlenül a jog szabályai alapján eljáró *arbitrator*, illetve a perrendet is alkalmazni köteles, és a tételes jog szabályait ítéletében követő *arbiter*.¹⁸ Mindezt alátámasztja Durantis *Speculum Iudiciale* című munkája is, melyben kifejezetten tetten érhető a lényeges distinkció:

„*Arbitrator vero est amicabile compositor, nec sumitur super re litigiosa, vel ut cognoscat: sed ut pacificet, et quod certam est, dividat. Nec tenetur iuris ordinem servare: nec statur eius sententiae, si sit iniqua: sed reducitur ad arbitrium boni viri. ...Nam arbiter est, quam partes eligunt ad cognoscendum de quaestione, vel lite.*”¹⁹

---

¹⁶ Ezt a megállapítást igazolja a D. 17, 2, 76. forráshely, mely Proculustól származik. Lásd továbbá: FÖLDI — HAMZA: *A római jog története...* 542 — 544. o.

¹⁷ Lásd: LITEWSKI: *Das Problem der Bindung...* 415 — 416. o.

¹⁸ Az *arbiter* és az *arbitrator* megkülönböztetéséhez lásd: COING: *Zur Entwicklung des Schiedsvertrages...* 35 — 36. o.

¹⁹ Durantis *Speculum Iudiciale* (Pars I. Lib. I. Partic. I., § 1,3. és § 1,2.) című munkájából idéz: ZIMMERMANN: *The Law of Obligations...* 529. o.

Az *arbitrator* mint a méltányosság elvei alapján ítélkező személy vonatkozásában a fenti forrás tartalmazza az alapvetően kánonjogi *amicabilis compositor* fogalmát, és utal a fentiekben már említett *bonus vir* intézményére is. Az *arbiter* ugyanakkor nem csupán ítéletében köteles követni a tételes jog előírásait, hanem — a római jogtól eltérő módon — eljárása során az eljárásjog rendelkezéseit is be kell tartania.²⁰ Az *arbitrator* és az *arbiter* megkülönböztetésből származik a későbbi jogfejlődésben kialakuló, a *ius commune* által is ismert *arbiter ex aequo et bono* fogalma. HELMUT COING utal arra, hogy az *arbiter ex aequo et bono* a *ius commune* által meghatározott fogalma hatással volt a francia jog által ismert *amiable compositeur* intézményére.²¹ (Miként a későbbiekben részletezésre kerül, egyes dél-amerikai jogrendszerekben az *arbiter ex aequo et bono* fogalma ma is jelentős szerepet játszik.)

A választottbíráskodás római jogi szabályaival kapcsolatban röviden célszerű utalnunk továbbá a *praetor* szerepére. A peres felek számára a *praetor* a *compromissum* érvényesítése első fontos *gradus*-ának tekinthető, hiszen a *praetor* határozta meg, hogy a választottbírói szerződés alapján lehetséges-e a választottbírói eljárás indítása, és amennyiben igen, úgy a *praetor* a felek által kijelölt választottbíró részére lehetővé tette az eljárás lefolytatását, feltéve, ha ez utóbbi személy a felkérést elfogadta. A *praetor* senkit sem kényszeríthetett a választottbírói tisztség ellátására, abban az esetben azonban, ha az adott személy elvállalta a tisztséget, akkor le kell folytatnia az eljárást. A *praetor* bírsággal rá is szoríthatta az eljárás lefolytatására a vonakodó választottbírást.²² Szintén a *praetor* e jogosultságát támasztja alá azon, Ulpianustól származó szöveghely, mely szerint a *praetor* beavatkozása az egyik esetben azért vált szükségessé, mert a választottbíró — vélhetőleg valamilyen elfogultságtól vezéreltetve — voltaképpen az eljárás lefolytatását követően vonakodott meghozni az ítéletet, holott a felek érdeke alapvetően ezt kívánta.²³ Lényeges ugyanakkor kiemelni, hogy a

²⁰ Ehhez lásd: ZIEGLER: *Arbiter, arbitrator...* 381. o.

²¹ COING: *Zur Entwicklung des Schiedsvertrages...* 37. o.

²² Ehhez lásd: HUMBERT: *Arbitrage et jugement...* 59 — 60. o.

²³ Lásd: Ulp. D. 4. 8. 3. 1.: „*Tametsi neminem praetor cogat arbitrium recipere, quoniam haec res libera et soluta est et extra necessitatem iurisdictionis posita, attamen ubi semel quis in se receperit arbitrium, ad curam et sollicitudinem suam hanc rem pertinere praetor putat: non tantum quod studeret lites finire, verum quoniam non deberet decipi, qui eam quasi virum bonum disceptatorem inter se elegerunt. Finge enim post causam iam semel atque iterum tractatam, post nudata utriusque intima et secreta negotii aperta, arbitrum vel gratiae dantem vel sordibus corruptum vel alia qua ex causa nolle sententiam*

választottbíró a *praetor* tisztségéből nem hívhatta vissza, hiszen az *arbiter*t a felek jelölték ki megállapodásukban. Ennek megfelelően a felek bármikor meg is állapodhattak az *arbiter* visszahívásáról.²⁴

A választottbíró kötelezettségét képezte az, hogy tisztességesen járjon el az eljárás során, melynek elmulasztása esetén a római jogi források az *actio doli* indításának lehetőségét biztosították. Erről tanúskodik az a *Digesta*-ban fennmaradt Ulpianus szöveg, melyben Antoninus császár egy *subscriptio*-ban engedélyezte mintegy jogorvoslatként az *actio doli* indítását — habár perjogi értelemben fellebbezésére egyébként lehetőség nem volt — egy olyan esetben, amikor a választottbíró nyilvánvaló külső befolyásra úgy hozott egy választottbírói ügyben ítéletet, hogy a felek kifejezetten kérték, hogy az ítélet meghozatalától tekintsen el.²⁵

Röviden említést érdemel, hogy a római jogi források rendszerint egy választottbíró eljárásáról szólnak (az *arbiter* szó is főként egyszámban fordul elő), vagyis a felek rendszerint egy személyt jelöltek választottbírónak, azonban volt arra lehetőség, hogy több személy járjon el mintegy választottbírói tanácsban, ebben az esetben viszont a tárgyalások során minden választottbírónak jelen kellett lennie.²⁶ Amennyiben a felek két választottbírárt jelöltek, és azok nem tudtak az ítéletben megegyezni, az ügyben dönteni, úgy ebben az esetben a *praetor*-nak jogában állott egy harmadik személyt

---

dicere: quisquamne potest negare aequissimum fore praetorem interponere se debuisse, ut officium quod in se recepit impleret?” E szöveghely is tartalmaz utalást a fentiekben hivatkozott *bonus vir* fogalmára. Említést érdemel, hogy DEREK ROEBUCK és DE LOYNES DE FUMICHON szerint e szöveghely — stílusára figyelemmel — interpoláció, ennek azonban a szöveg lényegére nézve jelentősége csekély Lásd: ROEBUCK — DE LOYNES DE FUMICHON: *Roman Arbitration*. 145. o.

²⁴ Sajátságos szabály olvasható a *Digesta*-ban, mely szerint a választottbírónak nem volt kötelező folytatni az eljárást abban az esetben, amennyiben a felek nem mutattak kellő tiszteletet iránta (Iul. D. 4, 8, 9, 4.: „*Julianus ait, si eum infamaverunt litigatores non omnimodo praetorem debere eum excusare, sed causa cognita.*”)

²⁵ Lásd: Paul. D. 4, 8, 32, 14.: „*Cum quidam arbiter ex aliis causis inimicus manifeste apparuisset, testationibus etiam conventus, ne sententiam diceret, nihilo minus nullo cogente dicere perseverasset, libello cuiusdam id querentis imperator Antoninus subscripsit posse eum uti doli mali exceptione. Et idem, cum a iudice consuleretur, apud quem poena petebatur, rescripsit etiamsi appellari non potest, doli mali exceptionem in poenae petitione obstaturam. Per hanc ergo exceptionem quaedam appellandi species est, cum liceat retractare de sententia arbitri.*” ROEBUCK és DE LOYNES DE FUMICHON e forráshely vonatkozásában azt jegyzi meg, hogy valószínűleg a modern kor választottbírói is meg lennének lepődve, ha látnák, milyen tág körben lehetett alkalmazni az *exceptio doli*-t a római jogban. Lásd: ROEBUCK — DE LOYNES DE FUMICHON: *I. m.* 174. o.

²⁶ Lásd: Ulp. D. 4, 8, 17, 7.

jelölni, aki a választottbírák közötti ellentétet döntésével feloldotta. A *Digesta* arra is kitér, hogy mi történjen akkor, amennyiben három választottbíró került kijelölésre, és képtelenek megegyezni a döntésben. A *Digesta* egy forráshelye szerint amennyiben az egyik választottbíró a marasztalás értékét tizenötben, míg a másik a tízben, a harmadik pedig ötben határozta meg, akkor — Iulianus jogtudós véleménye szerint — ötben kell marasztalni az alperest, figyelemmel arra, hogy ezzel az összeggel mindegyik választottbíró egyetértett.²⁷ ROEBUCK és DE LOYNES DE FUMICHON álláspontja szerint a *Digesta* válasza e vonatkozásban nem kielégítő, a szöveghelyben fellelhető logika aggályos.²⁸

A fenti néhány lényeges kérdés vázolója alapján kiemelhető, hogy a római jogban a választottbíráskodás igen részletes szabályozása lelhető fel. A római jog kifejezetten elismeri a választottbíráskodás önkéntes jellegét, vagyis, hogy a felek ezen eljárást szabadon választhatják.²⁹ Ugyancsak szabályozásra kerül a választottbírák kiválasztása, továbbá a római jog — ha nem is a modern jog által alkalmazott kifejezésekkel — megköveteli a választottbíráktól eljárásuk során a függetlenséget és pártatlanságot, melynek megszegése esetén kazuisztikus jelleggel ugyan, de lehetőséget biztosít a jogorvoslatra is. Ekként elmondható, hogy a választottbíró kiválasztásával és kizárásával kapcsolatos, a modern jogokra jellemző, és dolgozatomban részletesen bemutatásra kerülő sajátosságok már bizonyos formában és bizonyos mértékig a római jogban is fellelhetőek.³⁰

Arra tekintettel azonban, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak a XX. századtól kezdve ugrásszerű fejlődésének lehetünk tanúi, mely fejlődés jelenleg is tart, a

---

²⁷ Lásd: Iul. D. 4, 8, 27, 3.: „... *Inde quaeritur apud Iulianum, si ex tribus arbitris unus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnent, qua sententia stetur: et Iulianus scribit quinque debere praestari, quia in hanc summam omnes consenserunt.*”

²⁸ Lásd: ROEBUCK — DE LOYNES DE FUMICHON: *I. m.* 176. o.

²⁹ Lásd: KASER: *Das römische Zivilprozessrecht.* 640. o.

³⁰ Ez is alátámasztja REINHARD ZIMMERMANN azon általános jelleggel megfogalmazott, de témánk szempontjából is igen lényeges megállapítását, mely szerint a római jog nem csupán történeti alapja egy meghatározott nemzeti jogrendszernek, hanem a civiljogi hagyomány leglényegesebb alapját képezi („*Roman law does not only form the historical basis of only one particular, national legal system; it provides the most essential foundations of the civilian tradition*”). Lásd: ZIMMERMANN: *The Law of Obligations...* ix. o.

történeti szempontok mellett igen lényeges a választottbíráskodás jelenlegi szabályozására figyelmet fordítani. A kereskedelmi választottbíráskodás területén a nemzetközi jogegységesítés igen jelentős eredményekkel rendelkezik, ezt figyelembe véve a dolgozat ennek elemzésének tág teret szentel. Ebben a vonatkozásban — több nemzetközi egyezmény mellett — az UNCITRAL Minta választottbírói szabályzata (*UNCITRAL Arbitration Rules*) kerül bemutatásra, amelyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 1976. december 15-én fogadott el a 31/98. sz. határozatával, valamint részletes elemzésre kerül az 1985. június 21-én elfogadott UNCITRAL választottbírói Modell – törvény (*Model Law*) is, melynek alapján mindeddig a világ mintegy ötven államának jogrendszere alkotta meg választottbírói törvényét. A választottbíró függetlensége és pártatlansága tekintetében az erre vonatkozó nemzetközi iránymutatások is ismertetésre kerülnek.³¹

A választottbíró függetlensége és pártatlansága olyan fogalmak, melyek elemzése során számos esetben a jogi tartalom és jogi szabályozottság mellett lényeges etikai megfontolások is szerephez jutnak, melyek az adott jogi kultúra és jogi hagyomány mellett bizonyos társadalmi előfeltételezettséghez is kötöttek. A függetlenség és pártatlanság vonatkozásában jelentős szerephez jut a jogban fellelhető morális dimenzió is.³² A választottbírói eljárás törvényességének lényegéhez tartozik hozzá a választottbíró semlegessége és pártatlansága.³³ Ezek figyelembe vétele a választottbírói ítélet elismerhetőségének és végrehajthatóságának alapfeltétele. A választottbíró kizárására irányuló eljárás — a választottbírói ítélet elismerése és végrehajtása mellett — a választottbírói eljárás azon része, melyben számos kapcsolódási pontot lelhetünk fel az állami bírósági eljáráshoz.³⁴

---

³¹ A dolgozatban elemzésre kerül a nemzetközi választottbírák Etikai Szabályzata (*Rules of Ethics for International Arbitrators*), továbbá az *International Bar Association* (IBA) által elfogadott, az összeférhetlenségre vonatkozó iránymutatás (*IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*).

³² A jog morális dimenziója vonatkozásában lásd különösen: DWORKIN: *Law's Empire*. 10 skk o.

³³ Érdemes utalni arra, hogy a rendes állami bírósági eljárás tisztességes jellege, illetve a bírói etika kérdései is több lényeges vizsgálat tárgyát képezheti. Jelen dolgozatban azonban kizárólag a választottbírói függetlenség és pártatlanság problémakörével foglalkozom. A bírói etika vonatkozásában az újabb magyar irodalomból lásd különösen: KONDOROSI — UTTÓ — VISEGRÁDY: *A bírói etika...* 2007. A bírói függetlenség tekintetében a régebbi magyar irodalomból lásd különösen: FÜRÉSZ: *Bírói függetlenség*.

³⁴ Ezzel kapcsolatban lásd: STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal...* 109. o.

Tekintetbe véve a fenti megfontolásokat, dolgozatomban több állam jogrendszerének vonatkozó jogi szabályozását tekintetem át, alapvetően jogösszehasonlító módszert alkalmazva. A jogösszehasonlító megközelítés szükségességét e dolgozat szempontjából álláspontom szerint alátámasztja a német ZWEIGERT és KÖTZ meghatározása a jogösszehasonlítás szerepéről, melynek értelmében az összehasonlító jog különböző jogrendszerek vagy összehasonlító jogintézmények, vagy a különféle jogrendszerekben felmerülő és egymással összehasonlítható jogi problémák megoldásainak, stílusának vagy szellemének összehasonlítása.³⁵

Értekezésemben igyekszem követni a szintén ZWEIGERT és KÖTZ által megfogalmazott módszertani alapelvet, mely szerint a jogösszehasonlítás során egy adott jogintézmény vizsgálatára kerül sor különféle országok jogrendszerében.³⁶

Az értekezés — többek között — egyes államoknak a választottbírák megválasztására és kizárására vonatkozó szabályait, továbbá a kapcsolódó esetjogot ismerteti és elemzi, ugyanakkor az államonkénti tárgyalás során törekszem a jogösszehasonlítás alapvető szempontjaira figyelmet fordítani azzal, hogy megkísérlek rámutatni az egyes államok jogrendszereiben a jogi szabályozás és a joggyakorlat területén is a hasonlóságokra és az eltérésekre. A jogösszehasonlító módszerre különös hangsúlyt fektetek a nemzetközi jogegységességi törekvések elemzése, továbbá a zárókövetkeztetések levonása során.

A dolgozatban bemutatásra kerülő államok kiválasztásánál, az egyes jogrendszereknek a dolgozat témájával kapcsolatos kérdésekre vonatkozó szabályozásának bemutatásával,

---

³⁵ A német eredeti szerint: „*Rechtsvergleichung ist das Inbezugsetzen verschiedener Rechtsordnungen in ihrem Geist und Stil oder das Inbezugsetzen vergleichbarer Rechtsinstitute oder vergleichbarer Problemlösungen in verschiedenen Rechtsordnungen.*” Lásd: ZWEIGERT — KÖTZ: *Einführung in die...* 17. skk. o. Figyelemmel kell lennünk a RENÉ DAVID által adott meghatározásra is, melynek értelmében az összehasonlító jog a nemzetek közös tapasztalatainak felhasználásával, a jog helyének és jelentőségének megvilágításával tölt be elsődleges szerepet a jogtudományban („*Comparative law has a primary role to play in the science of law. It can enlighten the understanding of the place and significance of law by drawing upon the experience of all nations*”). Lásd: DAVID — Brierley: *Major Legal Systems in the...*16. o.

³⁶ „*Es kann aber auch — und wahrscheinlich ergiebiger — geschehen dadurch, dass jeweils ein Rechtsinstitut oder ein Rechtsproblem in verschiedenen Rechtsordnungen der Welt vergleichend untersucht wird.*” Lásd: ZWEIGERT — KÖTZ: *Einführung in die...* 5. o.

messzemenően nem törekedhettem a teljességre, így a dolgozat nem is a teljesség igényével készült. A dolgozatban a választottbíró kiválasztásával, és az eljárásból való kizárásával összefüggésben bemutatásra kerül Ausztria, Svájc, egyes közép- és dél-amerikai országok (Argentína, Brazília, Chile, Mexikó és Peru), Anglia, az Amerikai Egyesült Államok, továbbá Magyarország irányadó jogi szabályozása, a rendelkezésre álló joggyakorlatra is figyelemmel.

Ausztriában a választottbírószágra vonatkozó jogi szabályozás 2006. július 1-jei hatállyal került átfogóan módosításra, mely módosítás következtében a joganyag alapvetően az UNCITRAL Modell – törvényt követi. Így Ausztria tekintetében egy, a Modell – törvényt a közelmúltban átvett állam szabályaival találkozhatunk, ahol az egyes gyakorlati tapasztalatok értelemszerűen túlnyomóan még a régi szabályozásra vonatkoznak. A régi és az új szabályozás egybevetése, továbbá Ausztria és Magyarország tradicionálisan szoros, – a kereskedelmi választottbíráskodás területén is tetten érhető – kapcsolata alapvetően indokolja Ausztria bemutatását.

Svájcban a jelenleg hatályos választottbírószági szabályozás – elfogadásának idejére is tekintettel – még nem az UNCITRAL Modell törvényt követi, ugyanakkor közöttük több hasonlóság is fellelhető. E körülmény mellett Svájc tárgyalását a dolgozatban az is indokolja, hogy Svájc mint a választottbírószági eljárás helyszíne számos alkalommal kerül a választottbírószági záradékokban kikötésre, illetve igen sok esetben kötik ki a felek szerződésükben irányadó választott jogként a svájci jogot.

A közép- és dél-amerikai országok tárgyalása azért lényeges, mert ezen országokban a választottbírószági vitarendezés – történelmileg is indokolható okokból – egészen a legutóbbi időkig egészen más szerepet kapott, mint Nyugat – Európában, vagy például az Amerikai Egyesült Államokban, annak ellenére, hogy a dél-amerikai jogrendszerek nagyon sok szállal kötődnek az európai jogi hagyományokhoz. A választottbíráskodás vonatkozásában a dél – amerikai államokban egyfajta sajátos fordulat figyelhető meg, és ennek egyes következményei, hatásai a jogi szabályozásban is észlelhetőek, és különösen megfigyelhetőek a választottbíró kiválasztása, és kizárása tekintetében. Erre figyelemmel kerülnek néhány dél-amerikai, illetve közép-amerikai állam vonatkozó szabályai

feldolgozásra a munkában, röviden utalva a választottbíráskodás fejlődésére az említett országokban.

Az angolszász és a kontinentális államok jogrendszere közötti jelentős eltérés közismert, és ez a választottbírási jog területén, illetve szűkebben a választottbíró kiválasztása és kizárása vonatkozásában is észlelhető. Habár a hatályos angol választottbírási törvény figyelembe veszi az UNCITRAL Modell – törvényt, attól – a választottbíró kiválasztása és kizárása kérdéskörénél is – igen sok vonatkozásban eltér. Az angol joggyakorlat pedig számos, igen lényeges, a jogértelmezést alapvetően meghatározó esetet ismer a választottbírói függetlenség, pártatlanság vonatkozásában.

Az amerikai jog a választottbírók szerepéről – különösen a belföldi amerikai választottbíráskodás területén – némileg az európai felfogástól eltérő álláspontot képvisel. Így a jogi szabályozás, és az arra ráépülő gyakorlat is jelentős különbségeket mutat nem csupán az európai kontinentális jogok, hanem – érdekes módon – az angol jog vonatkozásában is. Minderre az amerikai esetjog is számos példát szolgáltat. Ezen tényezők mellett az angol jognak, és az amerikai jognak a választottbíráskodás nemzetközi környezetére gyakorolt hatása is indokolta e két állam bemutatását dolgozatunkban.

Habár a hatályos magyar választottbírási törvény, a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvényt (Vbt.) csupán tizenhárom éves múltra tekint vissza, és természetesen nem előzmény nélküli hazai jogunkban, öröndetes tény, hogy e vitarendezési mód egyre népszerűbbé és gyakran alkalmazottá válik jogunkban. Figyelemmel a nemzetközi jogfejlődésnek a magyar jogra gyakorolt hatására, valamint arra, hogy több esetben Magyarország is helyszíne nemzetközi kereskedelmi választottbírási eljárásoknak, kifejezetten lényegesnek tartottam, hogy részletesen kitérjek e kérdéskör kapcsán a magyar jogra is.

A dolgozatban az egyes választottbírási törvények vonatkozásában elsősorban a nemzetközi kereskedelmi választottbírási eljárásokra koncentráltam, de törekedtem utalni az adott államok belföldi választottbírási eljárásai főbb szabályaira is. A

szabályozás bemutatása mellett a joggyakorlat lényeges, a jogi szabályozásra is hatással lévő példáira fontosnak tartom a figyelmet felhívni, természetesen e kölcsönhatást nagy mértékben determinálja az adott jogrendszer jellege is. Így értelemszerűen e vonatkozásban a dolgozatban bemutatásra kerülő angolszász jogrendszerek gazdagabb forrással rendelkeznek. Az egyes államok tárgyalásánál a nemzetközi kereskedelmi forgalomban lényeges szerepet játszó kereskedelmi kamarák választottbíróására is figyelmet fordítottam, ekként a dolgozatban – többek között – foglalkozom a *London Court of International Commercial Arbitration* vagy például a bécsi székhelyű, az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara mellett szervezett Nemzetközi Választottbírósnak a választottbírák kiválasztásának és kizárására vonatkozó szabályaival.

A fenti nemzeti jogrendszerek bemutatása után a dolgozatom témájával összefüggő nemzetközi jogegységesítési folyamatokat tekintem át. A hivatkozott UNCITRAL Mintaszabályzat, UNCITRAL Modell – törvény, továbbá a nemzetközi iránymutatások részletes elemzése mellett itt kerül bemutatásra az egyik legjelentősebb nemzetközi választottbíróági intézmény, az *International Chamber of Commerce* (ICC).³⁷ Az ICC – miként az a választottbírák kiválasztására és kizárására irányuló szabályozásból is kitűnik – kifejezetten a nemzetközi kereskedelmi közösség igényeinek megfelelően működő, és azon igényekre időről időre reagálni kész választottbíróági intézménynek tekinthető. E fejezetben kerülnek elemzésre a választottbírák függetlenségével, pártatlanságával összefüggő nemzetközi iránymutatások is. Dolgozatomat néhány, szintén nem a teljesség igényével készült zárókövetkeztetés zárja.

---

³⁷ Az UNCITRAL Modell-törvény elemzése során röviden kitérek néhány, választottbíróági törvényét a Modell-törvény alapján megalkotó ország választottbíróági jogszabályainak egyes sajátosságaira.

I. Ausztria

1. Alapvetés

Ausztriában a jogviták választottbíróági úton történő rendezése jelentős múltra tekinthet vissza. Ausztriában nem csupán a belföldi választottbíráskodás bír fontos hagyományokkal, hanem igen sok nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodási eljárás helyszíne is Ausztria, illetve számos esetben Bécs.³⁸ Megjegyzendő, hogy a nemzetközi kereskedelmi jog egységesítése terén is kiemelés érdemel Ausztria, illetőleg az osztrák főváros, ebben a tekintetben elegendőnek tűnik a Bécsi Vételi Egyezményre utalni. Témánk szempontjából elsősorban az UNCITRAL bécsi szervezetére, továbbá az Osztrák Kereskedelmi Kamara Nemzetközi Választottbíróóságára (*Das Internationale Schiedsgericht der Wirtschaftskammer Österreich*) kell utalnunk.³⁹

A nemzetközi kereskedelmi gyakorlatban több város — például Párizs, Stockholm — mellett Bécsre is mint ismert választottbíráskodási székhelyre tekintenek, és ezen — nem utolsósorban pszichológiai — tényező is hozzájárul ahhoz, hogy a felek gyakran kötik ki Bécset a választottbíráskodás helyeként.⁴⁰ A szocializmus időszaka alatt a népi demokratikus országok is szívesen kötötték ki a választottbíráskodás helyeként Ausztriát, ennek oka Ausztria hagyományos politikai semlegességében jelölhető meg.⁴¹ A nyolcvanas években a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (*International Chamber of Commerce, ICC*) választottbíróága joggyakorlatáról készült felmérés szerint a párizsi központtal rendelkező ICC esetében kelet-európai és nyugat-európai cégek

---

³⁸ A régebbi osztrák hazai és nemzetközi választottbíróági szabályozás tekintetében lásd különösen: FASCHING: *Schiedsgericht und Schiedsverfahren...*

³⁹ Az UNCITRAL bécsi központja vonatkozásában lásd különösen: www.uncitral.org. Az Osztrák Kereskedelmi Kamara mellett szervezett választottbíróóság vonatkozásában — mely választottbíróósággal a későbbiekben részletesen foglalkozunk — lásd különösen: www.wko.at/arbitration.

⁴⁰ Ehhez lásd: BERGER: *International Economic Arbitration...* 103. o.

⁴¹ Lásd: MELIS —STROHLBACH: *East-West Arbitration*. 403. o.

választottbírói jogvitáiban is — kilencven eset megvizsgálásával — az került kimutatásra, hogy kilenc százalékban került kikötésre az osztrák jog, és hét százalékban jelölték meg a felek a választottbírói eljárás székhelyeként Ausztriát, illetve Bécset.⁴²

A szocializmus időszakában a magyar gazdasági életben is igen nagy jelentősége volt az osztrák választottbírói gyakorlatnak.⁴³ Számos magyar vállalat kötötte ki külkereskedelmi szerződéseiben az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara választottbírójának joghatóságát.⁴⁴ Ebben a körben feltétlenül említést érdemel az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (régábbi nevén: Magyar Gazdasági Kamara) között, 1982-ben megkötött, a kereskedelmi választottbíráskodás területén érvényes együttműködési megállapodás. Az együttműködési megállapodás először 1990-ben került kiegészítésre, jelenleg hatályos szövege 1998. június 11-én került megállapításra. Ez az egyezmény az UNCITRAL Mintaszabályzat eljárási szabályzatának alkalmazásával teszi lehetővé a választottbírói eljárást osztrák és magyar gazdálkodó szervezetek között. Az egyezmény választottbírói minta-klauszult is tartalmaz, mely egy avagy három választottbíró kijelölését írja elő. Témánk szempontjából az egyezmény szerinti kijelölő szervnek kiemelt jelentősége van, hiszen az adott ügyben a kijelölő szervhez kell benyújtani a keresetlevelet is, és e szerv jár el a választottbíró kijelölése, kiválasztása során is.

Az egyezmény alapján abban az esetben, ha osztrák, illetve magyar székhelyű felek között merül fel a vita, és a felperes — vagy a vizontkereseti alperes székhelye — Magyarországon van, a bécsi Szövetségi Kamara elnöke a jelölő szerv. Amennyiben a felperes — vagy vizontkereseti alperes — székhelye van Ausztriában, úgy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke a jelölő szerv. Abban az esetben ha osztrák, illetve magyar székhelyű feleknek harmadik országbeliekkel keletkezett jogvitája merül fel, akkor a bécsi Szövetségi Gazdasági Kamara elnöke a jelölő szerv, amennyiben az egyik fél

---

⁴² Lásd: *Third Seminar on East-West Arbitration...* 85 — 86. o.

⁴³ A közép- és kelet-európai választottbíráskodásról általában lásd: HORVÁTH: *Választottbíráskodás Közép- és Kelet-Európában.* 49 — 59. o.

⁴⁴ Lásd: LELOCZKY: *East-West Arbitration...* 267. o.

székhelye Ausztriában van, illetve a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke a jelölő szerv, amennyiben a felek egyikének a székhelye Magyarországon van.⁴⁵

Az eljáró választottbíró kijelölése szempontjából külön kiemelés érdemel az egyezmény harmadik cikke, mely szerint a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróóság és az Osztrák Gazdasági Kamara Választottbíróósága rendelkezik egy közös választottbírói listával, amelyre mindkét fél legfeljebb huszonegy választottbírói tisztségre alkalmas személyt jelölhet, melyből hét nem lehet sem osztrák, sem magyar állampolgár. E lista a kijelölő szerv számára kötelező, azonban a peres felek számára csak ajánló jellegű, azonban csak olyan személyek tevékenykedhetnek választottbíróként, akik a szerződő felek által az egyezményhez csatolt választottbírói szerződést aláírják.⁴⁶ A választottbírák nemzetiségével kapcsolatos előírásnak az eljáró személyek függetlensége és pártatlansága biztosításának céljából van jelentősége, és ugyanez a jelentősége annak, hogy a jelölés a két kamara között kerül megosztásra, mint ahogyan azt a fentiekben részleteztem.

Szintén az osztrák választottbíráskodásnak a nyolcvanas években betöltött lényeges szerepét támasztja alá az 1984. szeptember 7-én, Bécsben aláírt egyezmény. Ez az egyezmény — mely ötéves előkészítő munka és egyeztetés eredményeképpen született meg — azt tette lehetővé, hogy amerikai és magyar cégek, illetve vállalatok választottbírói mintaklauszula segítségével jelöljék Bécszet a választottbíráskodás székhelyeként, alkalmazandó eljárási jogként pedig az UNCITRAL választottbírói szabályait kössék ki (*Arbitration Rules of the United Nations Commission on International Trade Law*, röviden *UNCITRAL Rules*). Témánk szempontjából külön kiemelés érdemel, hogy a klauszula szerint abban az esetben, amennyiben a felek az elnöklő választottbíró személyében képtelenek megegyezni, az osztrák Szövetségi Kamara választottbírói központjának elnöke végzi el a kijelölést egy, az Amerikai Választottbírói Szövetség (*American Arbitration Association*), és a Magyar Kereskedelmi Kamara által közösen felállított lista alkalmazásával. A listán eltérő

---

⁴⁵ Ezzel kapcsolatban lásd: HORVÁTH — KÁLMÁN: *Nemzetközi eljárások joga...* 139 — 140. o.

⁴⁶ Az Együtműködési Megállapodás teljes szövegét lásd: <http://www.mkik.hu/index.php?.id=54> webcím alatt.

nemzetiségű, nagy tekintélynek örvendő bírák és ügyvédek szerepeltek, akik azonban sem az Egyesült Államokból, sem Magyarországról nem származhattak. Ez az előírás az eljáró választottbírószági testület függetlenségének és pártatlanságának biztosítására volt hivatott. Az egyezmény lényeges eleme volt az, hogy a minta-klauzula alkalmazása opcionális volt, azaz a felek egyéb eljáró választottbírószági vitarendezésben megállapodhattak.⁴⁷

Ausztriában a választottbíráskodásra vonatkozó alapvető szabályok — több európai (például a német) jogrendszerhez hasonló módon — a polgári eljárást szabályozó törvényben találhatóak.⁴⁸ Az osztrák polgári eljárásról szóló törvény, a polgári perrendtartás, a *Zivilprozessordnung* (a továbbiakban: ZPO) 1898. január 1-jén lépett hatályba.⁴⁹ A ZPO bevezetéséről az 1895. augusztus 1-jén elfogadott *Einführungsgesetz zur Zivilprozessordnung (Gesetz vom 1. 8. 1895 betreffend die Einführung des Gesetzes über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten)* elnevezésű jogszabály gondoskodott. A választottbíráskodással kapcsolatos joganyag első jelentős reformjára az 1983-ban megalkotott polgári eljárásjogi novellával került sor.⁵⁰ Ezt megelőzően csak egy szerkesztési korrekcióra került sor 1929-ben, az 583. paragrafus (3) bekezdése vonatkozásában.⁵¹ Az 1983. évi reform előkészítésében — mely reform a *Zivilverfahrens-Novelle 1983* elnevezést viseli — igen jelentős szerepet játszott SZÁSZ IVÁN professzor is, akinek tevékenysége Ausztriában nagy elismerést váltott ki.⁵²

Lényeges tekintettel lennünk a többek között a választottbírószági szerződést megkötését is egyszerűbbé tevő⁵³ eljárásjogi novella elfogadásának évszámára, hiszen az két évvel megelőzi az 1985-ben kelt UNCITRAL Modell – törvényt. Ebből következőleg ez a

---

⁴⁷ Lásd: *American Arbitration Association, Hungarian Chamber of Commerce and Federal Economic Chamber of Austria...* 369 – 370. o.

⁴⁸ Kiemelést érdemel ugyanakkor, hogy témánk vonatkozásában — az osztrák választottbírószági jog 2006. évi reformjáig — igen nagy jelentősége volt a polgári bíróságok joghatóságáról és hatásköréről szóló törvénynek is (*Jurisdiktionsnorm — Gesetz vom 1. 8. 1895 über die Ausübung der Gerichtbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen*).

⁴⁹ A ZPO vonatkozásában átfogóan lásd: FASCHING: *Zivilprozessrecht*.; FASCHING — KONECNY: *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*.; RECHBERGER: *Kommentar zur ZPO*.

⁵⁰ Az 1983. évi novellát megelőző osztrák választottbírószági jogra összefoglalóan lásd: PETSCHKE — STAGEL: *Die österreichische Zivilprozeß*. 45 – 50. o.

⁵¹ Ezzel kapcsolatban lásd: LIEBSCHER — SCHMID: *Arbitration Law...* 25. o.

⁵² Ehhez lásd: www.ssd.com/files/tbl_s10News/FileUpload44/12373/Szasz.pdf.

⁵³ Ehhez lásd: NIKLAS: *Schiedsverfahren via...* 2. o.

módosítás a Modell – törvény rendelkezéseit még figyelembe venni nem tudta, így az osztrák választottbíróági gyakorlat nem az UNCITRAL Modell-törvényen alapuló jogszabályi háttérrel fejlődött, alakult egészen 2006-ig. Egyes szerzők véleménye szerint ez az osztrák választottbíróági szabályozás csak némiképpen visszafogottabb mértékben alkalmazkodott a nemzetközi választottbíróági eljárás igényeihez.⁵⁴ Más szerzők azt az álláspontot képviselik, hogy már ez az osztrák szabályozás is arra olyan módon került megalkotásra, hogy lépést tartson a nemzetközi választottbíráskodásnak a második világháborút követő jelentős fejlődésével.⁵⁵

A jelentős amerikai választottbíróági szakértő, GARY B. BORN ugyanakkor azon a nézeten van, hogy ezen osztrák szabályozás megfelelően biztosítja a választottbíróági szerződések érvényesítésének és a választottbíróági ítélet végrehajtásának lehetőségét, továbbá igen lényeges, hogy az eljárásba az állami bíróság beavatkozása csupán minimális.⁵⁶

Fentiekre is figyelemmel már az 1990-es években sürgető igényként fogalmazódott meg az osztrák választottbíróági jog reformja, mely reformnak elsődleges célja az UNCITRAL Modell-törvény rendelkezéseire történő alkalmazkodás volt. 2000-ben tett arra a bécsi WALTER H. RECHBERGER professzor javaslatot, hogy az általa vezetett *Ludwig-Boltzmann-Institut für Rechtsvorsorge und Urkundenwesen* elnevezésű Intézetben egy, a választottbíróági jog reformjával foglalkozó munkacsoport kerüljön felállításra. E munkacsoport feladata az volt, hogy az osztrák ZPO hatodik részének – mely a választottbíróági jogra vonatkozó szabályokat tartalmazza – reform-tervezetét megalkossa. A munkacsoport vezetője a zürichi PAUL OBERHAMMER professzor lett. A munkacsoportban mind elméleti szakemberek, mind a választottbíróági jog gyakorlatában tevékenykedő jogászok részt vettek. 2002-ben került BÖHMDORFER igazságügyi miniszter részére átadásra a választottbíróági jog reformjára vonatkozó tervezet *Entwurf eines neuen Schiedsverfahrensrechts* címmel. A miniszteri előterjesztés

---

⁵⁴ Erre tekintettel lásd különösen: HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law...* 9. o.

⁵⁵ Ehhez lásd: LIONNET: *The UNCITRAL Model Law...* 344. o.

⁵⁶ Lásd: BORN: *International Commercial Arbitration...* 147. o.

szerint a reform célja az, hogy Ausztria még inkább vonzó választottbíróági helyszínné váljon.⁵⁷

A törvénytervezet elfogadása hosszabb időt vett igénybe. A harmadik hivatalos verzió 2005. október 18-án kelt. Az osztrák Parlament 2005 decemberében elfogadta a *Schiedsrechts-Änderungsgesetz 2006* elnevezésű törvényt, mely 2006. január 13-án került kihirdetésre, hatályba pedig 2006. július 1-jével lépett, szemben a korábbi 2006. január 1-jére tervezett hatályba léptetéssel.⁵⁸

Az új választottbíróági joganyag a ZPO 577 – 618. §§-aiban található, és tíz részre oszlik: Általános rendelkezések (*Allgemeine Bestimmungen*), Választottbíróági szerződés (*Schiedsvereinbarung*), A választottbíróág megalakítása (*Bildung des Schiedsgerichts*), A választottbíróág hatásköre (*Zuständigkeit des Schiedsgerichts*), A választottbíróági eljárás lefolytatása (*Durchführung des schiedsrichterlichen Verfahrens*), Választottbíróági ítélet és a választottbíróági eljárás befejezése (*Schiedsspruch und Beendigung des schiedsrichterlichen Verfahrens*), Jogorvoslat az ítélet ellen (*Rechtsbehelf gegen den Schiedsspruch*), A választottbíróági ítélet elismerése és végrehajtása (*Anerkennung und Vollstreckung von Schiedssprüchen*), Bíróági eljárás (*Gerichtliches verfahren*), Különleges rendelkezések (*Sonderbestimmungen*).⁵⁹

Az egységes, azaz a nemzetközi és a hazai választottbíráskodásra egyaránt vonatkozó szabályozás nem csupán a meglévő jogszabály novellájának tekinthető. WALTER H. RECHBERGER szerint az új jogszabály az osztrák választottbíróági joganyag újraszabályozása az UNCITRAL Modell – törvény alapulvételével. RECHBERGER szerint a Modell – törvény rendelkezései nem kerültek teljes mértékben átvételre, az osztrák törvény a Modell – törvénytől részben eltérő megoldásokat követ, illetőleg a tervezet során számos egyéb külföldi jogszabály – például Svájc, Anglia és Franciaország

---

⁵⁷ „...die Stellung Österreichs als Schiedsort noch attraktiver zu machen.” A választottbíróági jog reformjának előkészítéséhez lásd különösen: RECHBERGER: *Einführung in das neue...* 3. o.

⁵⁸ Vö.: BAIER – M. T. TROFAIER: *Austria*. 18. o.

⁵⁹ A különleges rendelkezések a vállalkozó (*Unternehmer*) és a fogyasztó (*Verbraucher*) közötti választottbíróági jogvitákra vonatkoznak. A 617. § (1) bekezdése elvi élel rögzíti, hogy a vállalkozó és a fogyasztó között kizárólag olyan jogviták vonatkozásában lehet érvényesen választottbíróági szerződést kötni, mely jogviták már léteznek.

választottbírói jogszabálya — került figyelembe vételre.⁶⁰ Mindazonáltal Ausztria a választottbírói törvény szempontjából 2006. július 1-je óta Modell – törvényországnak (*Model Law Country*) tekinthető, hiszen az osztrák választottbírói jog — számos egyéb jogrendszerhez hasonló módon — a Modell– törvényen alapul.

2. A választottbíró megválasztására vonatkozó szabályok az osztrák jogban

A választottbírói megalkotására, a választottbíró kijelölésére és kizárására, a kizárási okokra, a kizárási eljárás szabályozásaira a ZPO hatodik részének harmadik fejezete (*Bildung des Schiedsgerichts*)⁶¹ az 586 — 591. §§ rendelkezései az irányadók, melyeket az alábbiakban részletesebben kívánok bemutatni, összevetve a korábbi szabályokkal, továbbá a Modell – törvény rendelkezéseivel.⁶² A kijelölés és kizárási vonatkozásában a joggyakorlatban felmerült néhány esetre is utalni kívánok.⁶³

A jelenleg hatályos ZPO 586. §-a szerint a felek szabadon állapodhatnak meg az eljáró választottbírák számában. Amennyiben a felek páros számú választottbírákat jelöltek ki, abban az esetben a választottbíráknak kell jelölniük egy további választottbírákat, aki az eljáró testület elnöke lesz. Amennyiben a felek másképp nem állapodnak meg, úgy az eljáró választottbírák száma három lesz. Ez a szabályozás a korábbi rendelkezésektől, illetve bizonyos mértékben a Modell – törvénytől is eltér. A korábbi szabályozás nem tartalmazott rendelkezést arra nézve, hogy az eljáró választottbírói testület tagjai mindenképpen páratlanok legyenek, azaz nem volt olyan előírás, hogy amennyiben a felek páros számú választottbírákat jelöltek ki, úgy a választottbírák további választottbírókat

---

⁶⁰ Lásd: RECHBERGER: *Einführung in das neue...* 4 — 5. o.

⁶¹ Érdemes megjegyezni, hogy a harmadik fejezet címe némileg félrevezető, hiszen a *Bildung* megalakítást jelent, és ugyanebben a fejezetben találhatóak a választottbírák kizárására vonatkozó szabályok is. Ez egyébként egyezik az UNCITRAL Modell törvény terminológiájával, melynek harmadik fejezete szintén a választottbírói megalakításával (*Composition of the Arbitral Tribunal*) foglalkozik.

⁶² Az új osztrák választottbírói jogra átfogóan lásd: CH. LIEBSCHER: *The New Arbitration...*; ZEILER — STEINDL: *The New Austrian...*

⁶³ Figyelemmel arra, hogy az új választottbírói joganyag 2006. július 1-jével lépett hatályba, a jogesetekben értelemszerűen a korábbi szabályok kerülnek alkalmazásra.

kell, hogy válasszanak.⁶⁴ Ennek a kérdésnek evidens módon a választottbíróóság döntésképesége szempontjából van jelentősége. A ZPO régi, már nem hatályos 591. § (1) bekezdése szerint abban az esetben, amennyiben szavazattöbbség nem érhető el, illetve két választottbíró esetén nincs egyhangúság, úgy ezt a tényt a választottbírák kötelesek a felek számára bejelenteni.

Az 591. § (2) bekezdése értelmében, amennyiben a felek erre az esetre a választottbíróági szerződésben vagy későbbi írásos megállapodásban nem rendelkeztek, úgy bármelyik fél kérhette attól az állami bíróságtól, mely választottbíróági szerződés hiányában a perre illetékes lenne, hogy a bíróság állapítsa meg, a választottbíróági szerződés hatályát veszítette, avagy az aktuális ügy vonatkozásában hatálytalan. Mint látható, ez a régebbi szabály egyértelműen az eredményes választottbíróági eljárás akadályát képezte, hiszen amennyiben mindkét fél csak egy-egy választottbírárt jelölt, akkor abban az esetben, amennyiben a választottbírák bármely okból nem jutottak egyhangú döntésre, az egész választottbíróági szerződés hatályát veszthette, és ezzel egyértelmű módon a jogvita választottbíróági úton való rendezésének lehetősége is megszűnhetett.

Érdeemes kiemelni összehasonlító jogi szempontból, hogy amíg az osztrák jog olyan szabályt tartalmaz, hogy amennyiben a felek páros számú választottbírárt jelölnek, a testület voltaképpen — a döntésképeség kedvéért — kiegészíti önmagát, az 1986. november 11-étől hatályos, majd 2004. augusztus 1-jei hatállyal felülvizsgált és módosított, a Modell – törvény alapján elfogadott Québec-i Polgári Eljárásjogi Kódex még ekkora döntési szabadságot sem ad a feleknek. A *Québec Code of Civil Procedure* 941. artikulusa értelmében három választottbírának kell eljárnia. A szöveg két peres fél létét feltételezi, hiszen akként rendelkezik, hogy mindegyik fél egy-egy választottbírárt jelölhet, és az így megválasztott választottbírák választják a harmadik — a testület elnökeként eljáró — választottbírárt.

---

⁶⁴ A ZPO már nem hatályos 580. §.-a azt írta elő, hogy amennyiben a felek sem a választottbírák személyét nem jelölték ki a választottbíróági szerződésben, sem számukban nem állapodtak meg, úgy mindegyik fél egy választottbíró jelölésére volt jogosult, és az így megválasztott választottbírák választották meg a testület elnökét.

⁶⁶ Ezzel kapcsolatban lásd: HELLER: *Der verfassungsrechtliche Rahmen...* 47 – 50. o.

A ZPO 587. §-a a választottbírák megválasztásának szabályait tartalmazza. Az (1) bekezdés főszabályként azt tartalmazza, hogy a felek szabadon állapodhatnak meg a választottbírák kijelölésének eljárásában. A Modell – törvény rendelkezéseihez képest jelentős eltérés, hogy az osztrák törvény – a Modell – törvény 11. cikkelyének (1) bekezdésében foglaltakkal szemben – nem tartalmazza azt az elvi szabályt, mely szerint a felek eltérő rendelkezése hiányában senkit sem lehet kizárni nemzetisége alapján abból, hogy választottbíróként járjon el.

Abban az esetben, amennyiben a felek nem tudnak megegyezni a választottbírák kijelölésének rendjében, a ZPO szubszidiárius szabályozást tartalmaz. Egyesbíró esetében, amennyiben a felek az egyesbíró személyében nem tudnak megegyezni, azt követően, hogy az erre vonatkozó írásbeli felhívást kézhez vették, akkor a bíróság jelöli ki a választottbírókat valamelyik fél kérelmére. Amennyiben három választottbíró jár el, úgy mindegyik fél egy-egy választottbírókat jelöl, és a két megválasztott választottbíró jelöli ki az eljáró testület elnökét. Amennyiben több, mint három választottbíró jár el, úgy mindegyik fél azonos számú választottbíró jelölésére jogosult, és az így megválasztott választottbírák jelölik ki a testület elnökét.

A ZPO 587. § (2) bekezdésének negyedik pontja egy négy hetes időkorlátot tartalmaz. Amennyiben valamelyik fél nem tesz eleget a választottbíró-jelölési kötelezettségének az erre szolgáló írásbeli felhívás kézhez vételétől számított négy héten belül, avagy a választottbírák az általuk választandó választottbírákat négy hét alatt nem választják meg, úgy kérelemre a rendes bíróság lesz jogosult a választottbíró megválasztására. Amennyiben a felek megállapodtak egy külön, a választottbíró kijelölésére irányuló eljárásban, és azt bármelyik fél, választottbíró, vagy a kijelölésre jogosult harmadik szerv – például valamely választottbírói intézmény – megszegi, avagy a kijelölés rendjében ezen eljárás szerint a felek megállapodni nem tudnak, bármely fél kérésére a rendes bíróság fogja kijelölni az eljáró választottbírákat. A ZPO kiegészítő szabályozása tehát nem csupán akkor érvényesül, ha a felek egyáltalán nem egyeznek meg a választottbírák jelölésében, hanem akkor is, ha külön eljárásrendet alakítanak ki erre, de annak alapján – valamilyen okból – a választottbírák megválasztására nem kerül sor.

Lényeges kérdés az, hogy van-e valamilyen korlátja a felek szabadságának a választottbíró kijelölésére irányuló eljárásban. A ZPO szabályozása — követvén a Modell — törvény előírásait — egyértelműen akként rendelkezik, hogy a felek szabadon állapodhatnak meg az eljárás szabályaiban. A ZPO — illetve a Modell — törvény — egyéb rendelkezéseiből kikövetkeztethető, és a szakirodalom által is alátámasztott az, hogy a felek által kitalált választottbírói jelölési rend a választottbírák semlegességére irányadó minimum követelményeket nem sértheti, továbbá nem szolgáltathat okot az ítéletnek a választottbírói testület összetételére való indoklással történő megtámadására. (Ez tehát a felek szabadságának határa a választottbíróóság tagjai kijelölésére irányuló eljárásban.) Ellenkező esetben maga a szabályozás lenne inkonzisztens, hiszen elvileg olyan eljárást is megengedhetne, mely miatt a későbbiekben vagy a választottbírák lesznek kizárhatóak, vagy a választottbírói ítélet válhat érvényteleníthetővé. Ebből következik, hogy a választottbírák kiválasztása rendjében történő megállapodás során a feleknek bizonyos — akár alkotmányos értékűnek tekinthető — minimum-követelményekre tekintettel kell lenniük, melyek megsértése esetén akár a választottbírák kijelölése is érvénytelenné válhat.⁶⁶

A ZPO 587. § (1) bekezdésének 5. pontja értelmében a fél onnantól van kötve az általa jelölt választottbíró személyéhez, amint a másik fél a személy jelöléséről szóló írásbeli felhívást kézhez veszi. (A Modell – törvény nem tartalmaz ilyen jellegű előírást.)

A választottbíró jelölésére a Modell – törvény harmincnapos határidőt biztosít, míg a korábbi osztrák szabályozás ennél lényegesen rövidebb, tizennégy napos határidőt szabott meg a ZPO már nem hatályos 581. § (1) bekezdésében. Habár az új választottbírói jog is írásos jelölést tesz kötelezővé, a korábbi törvény a formakényszer tekintetében némiképpen szigorúbb. A ZPO 581. § (3) bekezdésének már nem hatályos szövege szerint a választottbíró jelölésére szóló felhívást, illetve a jelölést postai úton kell a másik félnek megküldeni, vagy közjegyző útján kell kézbesíteni és közölni. Erre abban az esetben is szükség van, amennyiben a jelölt választottbíró személyét szóban közlik,

hiszen a jogszabály írásbeli alakot tesz kötelezővé.⁶⁷ Ez azért lényeges, mert a másik fél a választottbíró személyének írásos formában való kézhezvételével kerül bizonyítható módon abba a helyzetbe, hogy a választottbíró személyével kapcsolatos esetleges észrevételeit, kifogásait megtegye. Lényeges, hogy az osztrák joggyakorlat szerint a régi ZPO 581. §-át nem kell alkalmazni a választottbírói szerződésben név szerint meghatározott választottbírák esetében.⁶⁸

A régi ZPO 582. §-a is lehetőséget biztosít arra, hogy amennyiben a felek nem jelölik a választottbírákat, úgy e feladatot a bíróság teljesítse, fellebbezéssel nem támadható, a választottbíró kijelölését tartalmazó határozat formájában. A régi ZPO 583. § (1) bekezdése értelmében, amennyiben a feleknek közösen kellett választottbírákat jelölniük, és a választottbíró személyében megállapodni nem tudtak, bármely fél kérhette, hogy az állami bíróság állapítsa meg, hogy a választottbírói szerződés hatályát veszítette. Ugyanezt lehetett például abban az esetben kérelmezni, ha a választottbírói szerződésben név szerint megnevezett választottbírák szerepeltek, és valamelyik választottbíró meghalt, kizárásra került, avagy megtagadta a választottbírói tisztség elfogadását, avagy kötelezettségeinek teljesítésével indokolatlanul késedelmeskedett.⁶⁹ A ZPO 579. §-ának már nem hatályos szövege ugyanis kimondta, hogy senkise köteles a választottbírói tisztséget elfogadni. Nyomós okból még a választottbírói tisztség elfogadása után is vissza lehetett lépni a választottbírói tisztségből.

Kiemelést érdemel, hogy az osztrák joggyakorlat is a választottbíró és a jelölő fél közötti jogviszony, a választottbírói szerződés magánjogi természetét hangsúlyozza.⁷⁰ Szintén a gyakorlatban felmerült eset szerint a választottbírák és a felek között akkor válik hatályossá a választottbírói szerződés, amikor a választottbírák kiválasztásra kerülnek és

---

⁶⁷ Ehhez lásd: FASCHING: *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 761. o.

⁶⁸ Lásd: EvBl 1959/362 (SZ 32/109). Idézi: STOHANZL (hrsg.): *Zivilprozessgesetze*. 563. o.

⁶⁹ Fontos kiemelnünk, hogy a választottbírói szerződés hatálya megszűnésének kimondására ezekben az esetekben — a választottbíró halála, visszalépése, kötelezettségei teljesítésének megtagadása, vagy a teljesítéssel való indokolatlan késedelmeskedés — csak akkor kerülhetett sor, ha a választottbírák a választottbírói szerződésben név szerint megjelölésre kerültek.

⁷⁰ Lásd ehhez: STOHANZL: *i.m.* 562. o.

elfogadják megbízatásukat, és ebből a szempontból irreleváns, hogy a választottbírákat melyik fél, vagy esetlegesen harmadik személy jelölte.⁷¹

A ZPO régi 583. § (3) bekezdése szerint amennyiben a választottbírói szerződés az adott jogviszonyból származó valamennyi jogvitára nézve került megkötésre, és az a körülmény, amely miatt a választottbírói szerződést hatálytalannak kell nyilvánítani, nem zárja ki azt, hogy a jövőben felmerülő jogvitákat választottbíráskodás útján intézzék el, a bíróság jogosult arra, hogy ítéletében a választottbírói szerződést csak az adott ügyre nyilvánítsa hatálytalannak. A vonatkozó joggyakorlat szerint a bíróság ítélete teszi hatálytalanná a választottbírói szerződést, és nem az, hogy teljesítése — a részletezett okokból — hatálytalanná válik. Ugyanakkor egy választottbírói megállapodás *ipso iure* válik hatálytalanná, amennyiben a megállapodásban megjelölt választottbírói intézmény jogszabályváltozás következtében szűnik meg.⁷²

Mint látható, a ZPO régi fentebb idézett szabályai révén viszonylag könnyen kerülhetett sor arra, hogy a választottbírák megválasztásával kapcsolatos nehézségek vagy személyükkel kapcsolatos problémák miatt az egész választottbírói szerződés hatályát veszítse, vagyis megszűnjön a választottbírói úton történő jogérvényesítés lehetősége. Megjegyzést érdemel, hogy e szabályok — a ZPO régi 585. §-a alapján — diszpozitív jellegűek, vagyis a felek attól a választottbírói szerződésben vagy későbbi írásos megállapodásban közös akarattal eltérhettek.⁷³

A jelenleg hatályos ZPO 587. § (4) bekezdése sajátos, a Modell – törvényben, illetve az osztrák törvény megalkotásakor figyelemmel kísért német polgári eljárásjogi törvényben sem szereplő előírást tartalmaz. E rendelkezés ugyanis azt mondja ki, hogy a választottbíró jelölésére vonatkozó írásbeli felhívásban meg kell határozni, hogy milyen

---

⁷¹ Lásd: OGH 28. 04. 1998. (253/97). A jogeset elérhető a www.kluwerarbitration.com/arbitration/country/Austria weboldal alatt.

⁷² Lásd: SZ 21/66, EvBl 1996/130 (SZ 69/773). Idézi: STOHANZL: *I.m.* 565. o.

⁷³ Itt célszerű utalnunk a ZPO 591. §-ának már nem hatályos szövegére, melynek értelmében amennyiben a választottbírák nem tudtak döntésre jutni, tájékoztatniuk kellett erről a feleket, akik kérhették a bíróságtól a választottbírói szerződés hatályon kívül helyezésének megállapítását.

igény érvényesítésére kerül sor, és azt a fél milyen választottbírói szerződésre alapítja.⁷⁴ Habár a gyakorlatban e szabály nélkül is sok esetben tartalmaznak a választottbírói tisztség elfogadására szóló felhívások a jogvita tartalmával kapcsolatos utalást, e rendelkezés praktikus lehet abból a szempontból, ha a felek között több választottbírói szerződés áll fenn. A gyakorlat szerint nem kell e szabályt túlzottan kiterjesztően értelmezni. Elegendő lehet, hogyha az igény típusa, illetve a jogviszony, melyből az igény származik, leírásra kerül, továbbá az is elégséges, ha utalnak a választottbírói szerződést tartalmazó dokumentumra.⁷⁵ Álláspontom szerint az igény típusának, jellegének megjelölése azért is lehet lényeges, mert ez befolyásolhatja a felet abban, hogy kit jelöljön eljáró választottbírónak.

A jelenleg hatályos ZPO 587. § (6) bekezdése szubszidiárius szabályt tartalmaz, kimondva azt, hogy a bíróság valamely fél kérelmére abban az esetben is kinevezhet választottbírókat, ha a választottbíró kinevezésére a felhívás kézhez vételétől számított négy héten belül egyéb, a fentiekben nem részletezett ok miatt kerül sor, illetve ha értelemszerűen a felek által meghatározott kiválasztási eljárás alapján ésszerű időn belül nem kerülne sor a választottbíró kijelölésére. E szubszidiárius szabály vélhetőleg az új francia polgári eljárásjogi kódex hatását tükrözi, melynek 1493. cikkelyének (2) bekezdésében olvashatunk hasonló megoldást.

A Modell – törvény is tartalmazza azt, hogy valamely fél a választottbíró kijelölése céljából a bírósághoz, illetve más illetékes hatósághoz fordulhat, ha a felek nem állapodtak meg választottbíró kijelölésében, illetve ha a felek által létrehozott eljárás eredményre nem vezet. A Modell – törvény azonban *expressis verbis* azt a lehetőséget nem foglalja magában, hogy a bírósághoz fordulás akkor is adott, ha a felek által választott kijelölési módszer ésszerű határidőn belül eredményre nem vezet, erre csupán a többi rendelkezés alapján lehet következtetni.⁷⁶

---

⁷⁴ Lásd: ZPO 587. § (4): *Die schriftliche Aufforderung zur Bestellung eines Schiedsrichters hat auch Angaben darüber zu enthalten, welcher Anspruch geltend gemacht wird und auf welche Schiedsvereinbarung sich die Partei beruft.*

⁷⁵ Lásd: POWER: *The Austrian Arbitration...*30. o.

⁷⁶ Lásd a Modell – törvény 11. cikkelyének negyedik bekezdését.

Az ésszerű határidő — *angemessene Zeit* vagy angolul *reasonable time* — meghatározása nem könnyű feladat, e nem teljes pontossággal körülírt jogi fogalom megfelelő értelmezése a bíróságok feladata. Az ésszerű határidő fogalmának értelmezéséhez — JENNY POWER szerint — az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény 6. cikkének első mondata szolgálhat iránymutatóul.⁷⁷ Az Egyezmény 6. cikkének első mondata alapvető jogként határozza meg azt, hogy a törvényesen létrehozott független és pártatlan bíróságnak ésszerű határidőn belül kell határozatot hoznia.⁷⁸

Jelezni kívánom, hogy az ésszerű határidő fogalmának értelmezéséhez akár a nemzetközi kereskedelmi jog is segítséget nyújthat. A Bécsi Vételi Egyezmény — amely ugyan nem választottbírói kérdéseket rendez, de *nolente-volente* számos választottbírói eljárásban kerül alkalmazásra mint anyagi jog — maga is ismeri az ésszerű idő (*reasonable time*) fogalmát.⁷⁹ A Bécsi Vételi Egyezmény 43. cikkének első bekezdése szerint a vevő elveszti azt a jogát, hogy az Egyezmény 41. és 42. cikkében szabályozott jogszavatossági és kellékszavatossági igényekre hivatkozzon, amennyiben a vevőnek ésszerű időn belül nem nyújt tájékoztatást a harmadik személy joga vagy igénye természetének megjelölésével azt követően, hogy ezen igényről vagy jogról tudomást szerzett vagy tudomást kellett, hogy szerezzen.⁸⁰ Az Egyezmény 64. cikke második bekezdésének b) pontja esetében amennyiben a vevő a vételárat a megfizette, az eladó a

---

⁷⁷ Lásd: POWER: *i.m.* 30 — 31. o.

⁷⁸ Az Egyezmény 6. cikkelyének első mondata a hivatalos magyar fordításban az alábbi: „*Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.*” (Az Egyezményt a magyar jogban az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki.)

⁷⁹ A Bécsi Vételi Egyezmény vonatkozásában lásd: MÁDL— VÉKÁS: *Nemzetközi magánjog...* 378 — 397. o.; SÁNDOR — VÉKÁS: *Nemzetközi adásvétel.*

⁸⁰ A Bécsi Vételi Egyezmény 43. cikkének első bekezdése az angol verzióban — mely a *reasonable time* fogalmát használja — az alábbi: „*The buyer loses the right to rely on the provisions of article 41 or article 42 if he does not give notice to the seller specifying the nature of the right or claim of the third party within a reasonable time after he has become aware or ought to have become aware of the right or claim.*” (A Bécsi Vételi Egyezmény Ausztriában 1989. január 1-jén, Magyarországon 1988. január 1-jén lépett hatályba.)

szerezéstől való elállás jogát úgynevezett egyéb – a késedelmes teljesítéstől különböző – szerződésszegés szerint csak ésszerű határidőn belül gyakorolhatja.⁸¹

A jelenleg hatályos ZPO 587. § (7) bekezdése szerint abban az esetben, ha a választottbíró kijelölésére irányuló bírósági eljárás megkezdése után, de a határozathozatal előtt a peres fél a szükséges jelölést megteszi, és ezt bizonyítja, úgy az eljárást megszüntetik. Ez a bekezdés – álláspontom szerint – hangsúlyozza a fél eljárásjogi autonómiáját a választottbírói eljárásban. (Megjegyzendő, hogy e rendelkezés sem szerepel a Modell – törvényben.)

A ZPO 587. § (8) bekezdése a választottbírói kijelölő bíróság részére ír elő támpontokat, kimondva azt, hogy a bíróság – a választottbíró jelölése során – tekintettel kell, hogy legyen a felek választottbírói megállapodásában előírt, a választottbíró képzettségére vonatkozó előírásokra, illetve azon körülményekre, melyek a független és pártatlan választottbíró megválasztásához szükségesek. Lényeges kiemelni, hogy a ZPO – a Modell – törvény rendelkezéseivel ellentétben – nem írja azt elő, hogy egyesbíró vagy harmadik választottbíró esetén a bíróságnak figyelembe kell venni annak lehetőségét, hogy olyan választottbírói jelöljön, akinek a nemzetisége a felek által jelölt választottbíró nemzetiségétől különbözik. A ZPO 587. § (9) bekezdése értelmében a bíróságnak a választottbírói kijelölése tárgyában hozott határozata ellen fellebbezésnek helye nincsen.

3. A választottbíró kizárására vonatkozó szabályok az osztrák jogban

A ZPO a választottbíró kizárásával kapcsolatosan is tartalmaz rendelkezéseket, azonban sem a függetlenség, sem a pártatlanság fogalmát nem határozza meg. A kizárásra vonatkozó szabályok alapvetően a Modell – törvény rendelkezéseit követik, azzal azonban mégsem azonosak teljes mértékben.⁸² A ZPO 588. § (1) bekezdése értelmében annak a személynek, aki a választottbírói tisztséget el kívánja fogadni, közölnie kell

---

⁸¹ Az Egyezmény angol verziója szerint: „*However, in cases where the buyer has paid the price, the seller loses the right to declare the contract avoided unless he does so: ... in respect of any breach other than late performance by the buyer, within a reasonable time...*”

⁸² A ZPO korábbi, a választottbíró kizárására vonatkozó szabályaival kapcsolatban lásd különösen: BITSCHNAU: *Schiedsrichterliche Unabhängigkeit*. 62 – 118. o.

minden olyan körülményt, amely pártatlanságához vagy függetlenségéhez kétséget fűzhet, illetve, amely ellentétben van a felek megállapodásával. A választottbírónak a választottbírói tisztség elfogadásától a választottbírói eljárás során minden ilyen körülményt késedelem nélkül kell a felekkel közölnie, hacsak korábban e körülményekről a feleket már nem tájékoztatta.⁸³

A Modell – törvénytől az osztrák jogszabály két ponton is jelentős mértékben különbözik. A Modell – törvény 12. artikulusának első bekezdése szerint, amikor egy személyt megkeresnek a választottbíróvá történő jelölés lehetőségével, már ekkor fel kell fednie minden olyan körülményt, amely megalapozott, jogos (*justified*) kételyeket ébreszthet függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában. Mint látható, az osztrák jog szerint a közlési kötelezettség csak akkor áll be, ha az adott személy el kívánja fogadni a választottbírói tisztséget. Ez összefüggésben állhat a ZPO 579. §-ának régi szövegével – melyre fentiekben már utaltunk – mely paragrafus szerint senkisé nem kötelezhető a választottbírói tisztség elfogadására. Az osztrák jog szerint továbbá minden olyan körülményt fel kell tárni, mely kételyeket ébreszthet a függetlenség, pártatlanság vonatkozásában, míg a Modell – törvény szerint e kötelezettség kizárólag megalapozott kétely esetén áll fenn.

Az osztrák ZPO 588. §-ának második bekezdése akként rendelkezik, hogy egy választottbíró ellen akkor indítható kizárási eljárás, ha jogos kételyek (*justified doubts*) merülnek fel függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában, vagy ha nem rendelkezik a felek megállapodása által előírt képzettséggel. A fél olyan választottbíró kizárását, mely választottbíró kijelölésében részt vett, csak olyan ok miatt kezdeményezheti, mely okról csak a jelölést követően szerzett tudomást. Ez utóbbi rendelkezés egyértelműen a Modell – törvényben olvasható szövegezést veszi át. Egyes jogirodalmi álláspontok szerint

---

⁸³ Célszerű utalni a német szövegre: „§ 588. (1) Will eine Person ein Schiedsrichteramt übernehmen, so hat sie alle Umstände offen zu legen, die Zweifel an ihrer Unparteilichkeit oder Unabhängigkeit wecken können oder der Parteivereinbarung widersprechen. Ein Schiedsrichter hat vom Zeitpunkt seiner Bestellung an und während des Schiedsverfahrens den Parteien unverzüglich solche Umstände offen zu legen, wenn er sie ihnen nicht schon vorher mitgeteilt hat.”

amennyiben a fél nagyfokú hanyagság miatt nem tudott a kizárásra okot adó tényről, még ez sem akadályozza meg abban, hogy kizárási eljárást kezdeményezhessen.⁸⁴

Figyelemmel arra, hogy maga az osztrák jogszabály nem határozza meg a függetlenség és a pártatlanság fogalmát, úgy azt a gyakorlatnak kell kimunkálnia. Általánosságban kiemelhető, hogy a választottbírónak az elfogultságával, vagy függetlenségének hiányával kapcsolatos közlési kötelezettsége egyértelműen fennáll, amennyiben a jogvita tárgyával összefüggő személyes, üzleti vagy pénzügyi érdeke van, a jogvitával kapcsolatos előzetes lényeges ismerettel rendelkezik, vagy személyes kapcsolata áll fenn a felekkel, avagy esetlegesen a többi választottbíróval.⁸⁵

Tekintetbe véve, hogy Ausztriában a választottbíráskodásra irányadó jelenlegi jogi szabályozás 2006. július 1-jével lépett hatályba, e kérdéskör vizsgálata szempontjából is fontos lehet a korábbi szabályozást és gyakorlatot figyelembe venni.

A régi ZPO 586. § (1) bekezdése értelmében egy választottbíróval szemben ugyanazon okok miatt lehet kizárási eljárást kezdeményezni, mint egy hivatásos bíróval szemben. Az 586. § (2) bekezdése annyiban különbözik a jelenleg hatályos osztrák jogtól, hogy kimondja, az a fél, aki a választottbíró kijelölésében részt vett, az adott választottbíró ellen csak akkor kezdeményezhet kizárási eljárást, ha a kizárási okról a jelölést követően szerzett tudomást, vagy ha a kizárási ok később keletkezett. A jelenlegi, a Modell – törvényen alapuló szabályok ezen utóbbi fordulatot nem tartalmazzák, bár implicit módon bele kell, hogy értsük, hiszen ha egy kizárási ok a jelölést követően keletkezik, akkor evidens módon a jelölő fél is csak a jelölést követően szerezhetheti róla tudomást.

Az osztrák jogban a hivatásos bírák kizárására vonatkozó szabályokat a polgári eljárás joghatósági törvénye, a *Jurisdiktionsnorm* (JN) tartalmazza. A törvény teljes elnevezése *Gesetz vom 1.8.1895 über die Ausübung der Gerichtsbarkeit und die Zuständigkeit der ordentlichen Gerichte in bürgerlichen Rechtssachen*. A JN 19. §-a általánosságban a bíró mellőzésére, kifogásolásra irányadó okok (*Ablehnungsgründe*) elnevezést viseli. A 19. §

---

⁸⁴ Ehhez lásd: THOMAS – PUTZO: *Zivilprozessordnung*. 1036, 5. szakasz.

⁸⁵ Lásd: HOLTZMANN – NEUHAUS: *A Guide to the UNCITRAL...* 389. o.

szerint a bíró ellen mellőzési indítványt lehet beterjeszteni, ha (i) a bíró a törvény által meghatározott esetekben az ügy elintézéséből ki van zárva, illetve, ha (ii) egy elégséges ok áll fenn arra, mely a bíró pártatlanságát (*Unbefangenheit*) kétségbe vonja. Az előbbit tekinthetjük a magyar jog terminológiája szerinti abszolút kizárási oknak — azt osztrák joggyakorlat valójában ezt nevezi kizárási oknak (*Ausschließungsgrund*) — míg az utóbbit nevezhetjük relatív kizárási oknak, ezt az osztrák joggyakorlat kifogásolási ok (*Ablehnungsgrund*) néven ismeri. (A továbbiakban az osztrák terminológia szerint a kizárási ok, illetve a kifogásolási ok fogalmát használjuk.)

A kizárási okokat a JN 20. §-a tartalmazza. A kimerítő felsorolás értelmében kizárási ok áll fenn a bíróval szemben, ha a bíró az eljárásban fél, adóstárs vagy hitelezőtárs, vagy megtérítési kötelezettsége áll fenn, a bíró házastársa vagy meghatározott rokona (mostohagyereke, mostohaszüleje, fogadott gyermeke vagy fogadószüleje, gyámoltja) a fél, a bírónak meghatalmazása áll vagy állt fenn valamelyik féltől, a bíró részt vett annak az alsóbb szintű bíróságnak a döntésében, melynek döntésével szemben fellebbezést nyújtottak be.

Ezen kizárási okok fennállása esetében a függetlenség, pártatlanság hiányának vizsgálata nélkül mindenképpen ki kell zárni a bírót, illetve a választottbírót az eljárásból. Figyelemmel arra, hogy a választottbírák elfogultságának vizsgálata során jelentős mértékben lehet iránymutató a hivatásos bírákkal kapcsolatos gyakorlat, célszerű ezt is megvizsgálni.⁸⁶ Az osztrák gyakorlat szerint az elfogultság akár pszichológiai mozzanatok által kialakult akadálya annak, hogy elfogulatlan ítélet szülessen. Egyes, a per során meghozott eljárási döntések általánosságban nem alapozhatják meg a kizárást, mindaddig, amíg annyira nem jelentősek, hogy azok láttatni engedik a bíró hiányzó objektivitását. A bírónak egy tanúhoz fűződő kapcsolata is megalapozhatja elfogultságát.⁸⁷

Szintén elfogultság megállapítására került sor akkor, amikor az egyik fél egy olyan bíró volt, aki azon a bíróságon dolgozott, amely előtt a per folyt. Az elfogultság kimondására

---

⁸⁶ Ezt az álláspontot képviseli: POWER: *The Austrian Arbitration...* 34. o.

⁸⁷ Ezen esetek vonatkozásában lásd: STOHANZL (hrsg.): *Zivilprozessgesetze*. 26 — 27. o.

került sor abban az esetben is, melyben a bíró az egyik fél egykori kollégája volt, és a felek vitájáról már személyes találkozókon tudomást szerzett. Viszonylag érdekes esetnek tekinthető, amikor egy bíró ellen azért állapították meg elfogultságot, mert valamelyik féllel üvöltözött, majd köszönés nélkül elhagyta a termet az ajtó becsapásával.⁸⁸ Némiképpen érthetőbb azon eset, amikor a bíró elfogultsága azért került megállapításra, mert a bíró kinyilvánította véleményét az ügyről egyik fél irányában, anélkül, hogy a másik fél meghallgatásra került volna, majd ezt követően a bíró közölte, hogy véleményét csak akkor változtatná meg, ha a körülmények jelentős mértékben változnának meg ahhoz képest, amiket hallott.⁸⁹

Természetesen több olyan jogeset van, melyekben a bíró elfogultsága nem került megállapításra. Nem volt elfogultnak tekinthető például a bíró egy olyan ügyben, ahol az egyik fél egy olyan egyesület volt, melyben a bíró tag volt, figyelemmel arra, hogy a bíró nem volt aktív tag és nem volt személyes érdeke a jogvita kimenetelét illetően.⁹⁰ Érdekesnek tekinthető, hogy a bíró elfogultsága akkor sem került megállapításra, amikor ismeretes volt egy meghatározott jogi kérdésben alkotott sajátos véleménye.⁹¹ Ez azért is érdemel különös figyelmet, hiszen egy igen különleges jogi kérdésben képviselt egyedi, sajátos vélemény esetében van arra esély, hogy egy bíró egy ilyen jogkérdést tartalmazó ügyet sajátos módon fog megítélni, azaz elképzelhető, hogy a pártatlan és objektív döntéshez szükséges pszichológiai hozzáállás ebben az esetben hiányzik.⁹² Mint fentiekben említésre került, az osztrák joggyakorlatban az elfogulatlansághoz éppen egyfajta pszichológiai függetlenséget is megköveteltek, ezért kérdéses, hogy a két jogesetben kifejtett álláspont egymással teljes mértékben összhangban van-e.

Kiemelést érdemel, hogy egy választottbírósi eljárásban a választottbíró elfogultságát nem állapították meg feldühödött viselkedése következtében. Ennek magyarázata, hogy a választottbíró viselkedését az egyik fél pervitele okozta, azonban e pervitel módja miatt a

---

⁸⁸ Lásd: LGZ (*Landesgericht*) Wien, 27. 07. 1993 (72.768) és LGZ Wien, 6. 10. 1992. (69.693). A jogeseteket idézi: LIEBSCHER: *The Healthy Award*. 275. o.

⁸⁹ Lásd: LGZ Wien, 27. 02. 1991. (66.834.). Idézi: CH. LIEBSCHER: *I.m.* 275. o.

⁹⁰ Lásd: OGH (*Oberste Gerichtshof*). 7. 11. 1991. (117.). Idézi: CH. LIEBSCHER: *I.m.* 275. o.

⁹¹ Lásd: OGH 18. 04. 1989. (110.). Idézi: CH. LIEBSCHER: *I.m.* 275. o.

⁹² Miként a dolgozat IV. fejezetében bemutatásra kerül, az angol esetjog erre az esetre alkalmazza az *imputed bias* fogalmát.

választottbíró magatartását és viselkedését elfogadhatónak minősítették, és nem látták okát az elfogultság megállapításának.⁹³ Szintén választottbíróági ügyben nem került megállapításra a választottbíró elfogultsága egy olyan esetben, amelyben a választottbíró az egyik felet korábban képviselte egy peres eljárás során.⁹⁴

A kizárási okok és a kifogásolási okok között a régebbi osztrák jogban eljárásjogi szempontból is lényeges különbség áll fenn. Míg a kizárási okot (*Ausschließungsgrund*) a választottbíróági testületnek *ex officio* figyelembe kell vennie, addig a kifogásolási okot (*Ablehnungsgrund*) csak akkor kell megvizsgálni, ha valamelyik fél erre vonatkozó indítványt tesz.⁹⁵

A másik lényeges különbség az Osztrák Legfelsőbb Bíróság (*Oberster Gerichtshof*) egy 2005. évi döntéséből is igen jól kiolvasható. Az ügy tényállása szerint az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara Nemzetközi Választottbírósága által 2004. február 19-én meghozott választottbíróági ítélet érvénytelenítését kérelmezte az egyik fél. A kérelmet egyebek mellett azzal indokolta, hogy az egyik választottbíróval szemben egy kifogásolási okról csak a választottbíróági ítélet kézbesítése után szerzett tudomást. Az elsőfokú bíróság a kérelmet elutasította, mely határozatot a másodfokú bíróság is jóváhagyott. Az Osztrák Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet ugyan befogadhatónak tartotta, de a kérelmet érdemben elutasította. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint ugyanis ebben a tekintetben is különbséget kell tenni kifogásolási ok (*Ablehnungsgrund*) és kizárási ok (*Ausschließungsgrund*) között. A választottbíróági ítélet érvénytelenítésére irányuló keresetet ugyanis csak egy késve előkerülő kizárási ok alapozhat meg, egy ekkor felmerülő kifogásolási ok azonban az érvénytelenítési kereset alapját nem képezheti.⁹⁶

Kiemelést érdemel, hogy WALTER H. RECHBERGER professzor álláspontja szerint a kifogásolási ok és a kizárási ok között tett különbségtétel meghaladott, ezért

---

⁹³ Lásd: LGZ Wien 21. 03. 1989. (41.530.). Idézi: CH. LIEBSCHER: *I.m.* 275. o.

⁹⁴ Lásd: OGH 15. 12. 1971.(208/71.) A közzé nem tett ítéletet idézi: CH. LIEBSCHER: *I.m.* 276. o.

⁹⁵ Ehhez lásd: FASCHING: *Zivilprozessrecht.* 776. o.

⁹⁶ Lásd: OGH 26.1.2005 OGH 7Ob314/04h. A jogeset elérhető a http://fremuth-wolf.com/arbaut/newsletter/index.php?archiv_id=22 weboldalon.

megfelelőnek tartja, hogy az új választottbírószabályokban e distinkcióra ebben az értelemben már nem kerül sor.⁹⁷

A korábbi osztrák esetjogban igen sok példát találhatunk a választottbíró, vagy hivatásos bíró elfogultságának megítélésére, amely a jelenleg hatályos szabályok alapján kialakuló joggyakorlatra is hatással kell, hogy bírjon. Erre, továbbá a jelenleg hatályos normaszövegre is figyelemmel egy adott ügyben, melyben az elfogultság és függőség kérdését kell megvizsgálni, értelemszerűen az ügy egyedi körülményeire, tényeire is tekintettel kell lenni.⁹⁸

A ZPO 589. §-ának jelenleg hatályos szövege a kizárási eljárás szabályait tartalmazza. Az első bekezdés szerint a felek a kizárási eljárás szabályaiban szabadon állapodhatnak meg, figyelemmel kell lenniük azonban a harmadik bekezdésben meghatározott jogorvoslat lehetőségére. Amennyiben a felek a kizárási eljárás szabályait nem rögzítik, úgy az 589. § (2) bekezdésében található szabályokat kell alkalmazni. E szabályok szerint a kizárást kezdeményező félnek a választottbírószabályi testület összetételéről vagy a kizárással érintett félről való tudomásszerzést követő négy héten belül kell írásbeli, a kizárást indokoló tartalmú kérelmet benyújtania a választottbírószabályi testületnek. Hacsak a választottbíró nem mond le tisztségéről vagy a másik fél a kizárással nem ért egyet, úgy a választottbírószabályi testület — a kizárással érintett bíróval egyetemben — fog dönteni a kizárási kérelemről.

Az 589. § (3) bekezdése azt írja elő, hogy amennyiben a kizárási eljárás nem jár sikerrel, úgy a kizárást kezdeményező a döntésről való értesítés kézhez vételét követő négy héten belül bírósághoz fordulhat, hogy bíróság döntsön a kizárást tárgyában. A bíróság határozata ellen fellebbezésnek helye nincsen. Amíg a bírósági eljárás folyamatban van, a választottbírói testület — beleértve az eljáró választottbírákat — folytathatja a választottbírószabályi eljárást és ítéletet is hozhat. Az 589. § (1) bekezdésére figyelemmel a harmadik bekezdés szabályaitól akkor sincsen mód eltérni, ha a felek a kizárási eljárás szabályaiban külön meg is állapodnak.

---

⁹⁷ Lásd: RECHBERGER: *Einführung in das neue...* 10. o.

⁹⁸ Ehhez lásd: POWER: *The Austrian Arbitration...* 34. o.

A ZPO fenti szabálya gyakorlatilag a Modell – törvény rendelkezéseit veszi át, azzal a különbséggel, hogy a Modell – törvény szerint tizenöt nap alatt kell előterjeszteni a kizárás iránti kérelmet, illetőleg a bírósági eljárás kezdeményezésére a kizárást elutasító döntés kézhez vételétől számított harminc napon belül van lehetőség.

A ZPO jelenlegi szabályainak elfogadását megelőzően a törvénytervezethez a Bécsi Egyetem két professzora, PETER BÖHM és ENA-MARTIS BAJONS 2005. június 22-én kelt, a Szövetségi Igazságügyi Minisztériumhoz címzett levelükben kommentárt fűztek. A levél szerint a ZPO 589. § (2) bekezdésében szereplő szabály, mely szerint a kizárással érintett választottbíró is részt vehet a kizárási indítványról szóló döntés meghozatalában, egy fontos jogállami alapelvnek mond ellent, mely szerint a saját ügyében senkise bíraskodhat. E kritikai megjegyzést a levél szerzői annyiban kívánják tompítani, hogy az 589. § (3) bekezdésében szereplő jogorvoslati lehetőség, a bírósági felülvizsgálat lehetőséget teremt a sajátos helyzetben meghozott döntés korrigálására.⁹⁹

Habár a felek a kizárási eljárás szabályozásában viszonylag nagy szabadságot kapnak, említést érdemel, hogy számos választottbírói intézmény, például az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara Nemzetközi Választottbírói részletes szabályozást ad abban a vonatkozásban, hogy a választottbírói intézmény mely szerve lesz jogosult a kizárási eljárásban való döntéshozatalra. (E szabályokat a későbbiekben részletezzük.)

Kiemelést érdemel az új osztrák választottbírói törvény 601. paragrafusának (3) bekezdése, mely a német polgári eljárásjogi törvény (*Zivilprozessordnung*) 1049. paragrafusának (3) bekezdését követi. Az osztrák törvény e helyen akként rendelkezik, hogy a választottbírói testület által kijelölt szakértőre vonatkoznak a törvény 588. §-ában és 589 §§-ának (1) és (2) bekezdésében található rendelkezések. Ez azt jelenti, hogy a kizárás jogintézménye és a kizárási eljárás vonatkozik a szakértőre is, azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy az 589. § (3) bekezdését — amely a kizárási

---

⁹⁹ A levél teljes szövegét lásd a http://www.parlinkom.gv.at/pls/portal/docs/page/pg/DE/XII/ME/ME_00280_21/FNAMEORIG_04 weboldalon.

eljárásban hozott, a kérelmező számára sikertelen határozat elleni bírósági jogorvoslati lehetőséget teremt meg — a szakértő ellen kezdeményezett kizárási eljárásban nem kell alkalmazni.¹⁰⁰ Mindez azt is jelenti, hogy a szakértő függetlenségének vagy elfogulatlanságának hiánya nem képez alapot az ítélet érvénytelenítésére. Lényeges továbbá, hogy a kizárási eljárás csak a választottbírósági testület által kijelölt szakértőre vonatkozik. Így kizárási eljárást a fél által igénybe vett magánszakértőre nem lehet alkalmazni. Az e szakértő által készített szakvélemény bizonyító értékét azonban az eljáró választottbíróságnak kell megfelelően értékelnie.¹⁰¹

Habár az 589. § (2) bekezdésének szövegéből szó szerint nem következik, hogy amennyiben a választottbíróság előtt nem kerül sor kizárási eljárás kezdeményezésére, úgy a bírósági jogérvényesítés e vonatkozásban kizárt, a nemzetközi szakirodalom álláspontja szerint az esetleges bírósági jogérvényesítést meg kell, hogy előzze az, hogy a fél kizárási indítványt terjesszen elő a választottbíróság előtt, hiszen ennek éppen az a célja, hogy a választottbírósági eljárás elhúzódását megelőzze.¹⁰²

A kizárási eljárással kapcsolatos bírósági jogorvoslat célja a választottbírósági testület döntésének felülvizsgálata. Igen nagy jelentősége van annak, hogy ezt a kérelmet négy héten belül be kell nyújtani a bírósághoz. Amennyiben ugyanis e jogorvoslati kérelmet nem nyújtották be a bírósághoz a kizárási kérelmet elutasító határozat kézhez vételétől számított négy héten belül, vagy a bíróság e kérelmet elutasította, úgy a ZPO 611. § (2) bekezdésének negyedik pontja alapján nem lehet kérni az ítélet meghozatala után a választottbírósági ítélet érvénytelenítését.¹⁰³

Mint fentiekből látható, a kizárási kérelem tárgyában beadható jogorvoslat érvényesítésére nyitvaálló határidő jogvesztő jellegű. Kiemelést érdemel, hogy a jelenleg hatályos választottbírósági jogszabály megalkotását megelőzően voltak olyan — később, a jogalkotás során nem támogatott — elképzelések, melyek szerint nem szerencsés, hogy e

¹⁰⁰ ZEILER — STEINDL: *The New Austrian Arbitration...* 64 — 65. o.

¹⁰¹ Mindehhez lásd: POWER: *The Austrian Arbitration...* 75 — 76. o.

¹⁰² Ehhez lásd: HOLTZMANN — NEUHAUS: *A Guide to the UNCITRAL...* 37. o.

¹⁰³ A ZPO 611. § (2) bekezdésének 4. pontja alapján akkor lehet kérelmezni a választottbírósági ítélet érvénytelenítését, ha a választottbírósági testület megalkotása vagy összetétele a felek elfogadható megállapodásával vagy a 611. § rendelkezéseivel ellentétes volt.

határidő jogvesztő jellegű. Ezt azzal indokolták — miként arra CHRISTIAN KOLLER is rámutat —, hogy a függetlenség és pártatlanság hiánya akár a közrend (*ordre public*) eljárási értelemben vett megsértését jelentheti, és ezért méltánytalan, ha a bírósági jogérvényesítésre nyitvaálló határidő elmulasztása esetén a későbbiekben ezen indokok alapján egyáltalán nem lehet az ítélet érvénytelenítését kérni.¹⁰⁴

Lényeges kiemelni, hogy a ZPO 589. § (3) bekezdése olyan szabályt tartalmaz, melyről lemondani nem lehet, azaz e körben a bírósági jogorvoslat lehetőségét kizárni nem lehetséges. Ez teljes mértékben összhangban áll a ZPO 579. §-ával, mely szerint a felek a tiltakozás jogáról a választottbírósági testület olyan intézkedésével szemben mondhatnak le, mely intézkedés vonatkozásában a felek jogosultak eltérni a ZPO választottbíráskodásra vonatkozó szabályaitól, vagyis a felek lemondási lehetősége a kógens szabályok esetében nem lehetséges.¹⁰⁵ E szabálynak a rendeltetése egyértelműen a választottbíráskodási eljárás semlegességének biztosítása.

A választottbírósági eljárás elhúzására irányuló taktika megelőzése az osztrák választottbírósági jog itt tárgyalt részében alapvetően két helyen jelentkezik. A gyakorlat által is alátámasztott szabály, mely szerint amennyiben a kizárási indítványt a fél a választottbírósági testület elé nem terjeszti, hanem csak az ítélet érvénytelenítésére irányuló bírósági eljárásban használja fel, úgy a kizárás nem elfogadható, egyértelműen annak a taktikának az érvényesülését akadályozza, mely szerint a fél egy kizárási okot voltaképpen időzített bombaként alkalmaz, és esetlegesen akkor használja fel, miután az ítélet megszületett. Túl azon, hogy ez az eljárás elhúzására is irányuló taktika, önmagában ellentétes is a kizárási jogintézményével.

Álláspontom szerint a kizárási jogintézménye ugyanis arra kell, hogy vonatkozzon, hogy a választottbírósági eljárásban pártatlan és független választottbírák ítélkezzenek, és nem arra, hogy egy kizárási indítványt a fél az általa kedvezőnek ítélt időpillanatban akkor

---

¹⁰⁴ Mindehhez lásd: KOLLER: *Das neue österreichische Schiedsrecht...* 186²¹⁰.

¹⁰⁵ A ZPO 579. §-a a következők szerint rendelkezik: „*Hat das Schiedsgericht einer Verfahrensbestimmung dieses Abschnitts, von der die Parteien abweichen können, oder einem vereinbarten Verfahrenserfordernis des Schiedsverfahrens nicht entsprochen, so kann eine Partei den Mangel später nicht mehr geltend machen, wenn sie ihn nicht unverzüglich ab Kenntnis oder innerhalb der dafür vorgesehenen Frist gerügt hat.*”

használjon fel, amikor számára kedvezőtlen ítélet született. JEAN-PIERRE ANCEL — akinek véleménye szerint az állami bíróságoknak kulcsfontosságú szerepük van az eljárás elhúzására irányuló taktikák megakadályozásában — utal ugyanakkor olyan francia esetjogi példára, melyben a választottbíró függetlenségének hiánya csak a választottbírósági ítéletben mutatkozott meg. Ebben az esetben a kizárásra (illetőleg a függetlenség hiányának megállapítására) irányuló kérelmet azon bíró előtt kell előterjeszteni, aki a választottbírósági ítélettel szemben támasztható jogorvoslat elbírálására jogosult.¹⁰⁶

Szintén a választottbírósági eljárás elhúzására irányuló taktikát akadályozza meg a ZPO jelenleg hatályos 589. § (3) bekezdésének utolsó fordulata, mely szerint, amíg bírósági eljárás van folyamatban a kizárási kérelmet elutasító határozat felülvizsgálata tárgyában, a választottbíróság érdemben határozatot hozhat. Más kérdés, hogy a választottbíróság megvárhatja érdemi döntésével a bíróság döntését, ennek különösen akkor van értelme, ha a bíróság a felülvizsgálat során a választottbírárt kizárja, hiszen ez a döntés alapot szolgáltatna a választottbírósági ítélet érvénytelenítésére.¹⁰⁷

A régebbi — már nem hatályos — osztrák választottbírósági szabályok szerint a kizárási kérelem elbírálására a választottbírósági intézmény eljáró választottbírósági testülete volt jogosult. A választottbírósági eljárás során azonban a bíróság elé a kizárási eljárás tárgyában hozott határozattal szemben jogorvoslat előterjesztésére mód nem volt. (Ez a viszonylag szigorú szabályozás eltér több nyugat-európai állam — például Németország — vonatkozó szabályaitól.) Abban az esetben azonban, amennyiben a kizárási kérelmet alap nélkül utasították el, a választottbírósági ítélet érvénytelenítését lehetett kérni a ZPO régi 595. § (1) bekezdésének 4. pontja alapján.¹⁰⁸ Habár az Osztrák Legfelsőbb Bíróság is akként foglalt állást, hogy azok a ZPO 595. §-ában felsorolt okok, melyek alapján az ítélet érvénytelenné nyilvánítása kérhető, kimerítő jellegűek, vannak olyan jogirodalmi álláspontok, mely szerint egyéb, a ZPO 595. §-ában fel nem sorolt súlyos

¹⁰⁶ JEAN — PIERRE ANCEL a francia *Cour de Cassation* 1. sz. Polgári Osztályának 1998 márciusában az *Excelsior Film* ügyben hozott ítéletére utal. Lásd: ANCEL: *Measures Against Dilatory...* 420. o.

¹⁰⁷ Ehhez lásd: POWER: *The Austrian Arbitration...* 38. o.

¹⁰⁸ A ZPO régi 595. § (1) bekezdésének 4. pontja szó szerint ezt a szabályt tartalmazta: „§. 595. (1) Der Schiedsspruch ist aufzuheben ... 4. wenn die Ablehnung eines Schiedsrichters vom Schiedsgericht ungerechtfertigt zurückgewiesen worden ist.”

eljárási szabálysértések esetében is lehet kérelmezni az ítélet érvénytelenítését azon a címen, hogy az a közrendbe ütközik.¹⁰⁹ A ZPO már nem hatályos 595. § (1) bekezdésének 6. pontja tartalmazta a közrendi klauzulát, igaz, nem teljesen ebben a megfogalmazásban, de ezzel az értelmezéssel.¹¹⁰ A választottbíróági ítélet érvénytelenítésével foglalkozó, jelenleg hatályos 611. § (2) bekezdésének 5. pontja már szó szerint is tartalmazza azt, hogy a választottbíróági ítélet érvénytelenítése kérhető azon a jogcímen, amennyiben a választottbíróági eljárás olyan módon került lefolytatásra, hogy az az osztrák jogrend alapjaival, a közrenddel (*ordre public*) ellentétes.¹¹¹

Ami témánk szempontjából a választottbíróági ítélet érvénytelenné nyilvánítását illeti a hatályos osztrák jogban, az alábbiakat kell kiemelnünk. A ZPO 611. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a választottbíróági ítéletnek kizárólag érvénytelenítése kérhető keresettel. A kereset az ítélet kézhez vételétől számított három hónapon belül terjesztendő be. A ZPO 611. § (2) bekezdésének 4. pontja értelmében akkor kérelmezhető az ítélet érvénytelenné nyilvánítása, amennyiben az adott fél nem kapott megfelelő értesítést a választottbíró jelöléséről vagy a választottbíróági eljárásról, vagy egyéb ok miatt nem tudta ügyét előadni. Miként említésre került, a ZPO 611. § (2) bekezdésének 4. pontja szerint pedig akkor lehet a választottbíróági ítélet érvénytelenítését kérni, ha a választottbíróági testület megalkotása (*Bildung*) vagy összetétele (*Zusammensetzung*) nem volt összhangban a törvény e részével avagy a felek elfogadható megállapodásával.¹¹² Ahogyan a korábbiakban már utaltunk rá, amennyiben a kizárást kezdeményező fél kizárási igényét a választottbíróági testület elutasító határozatát

---

¹⁰⁹ Lásd: OGH, 18. 11. 1982. (1983). A határozatot idézi és kommentálja: LIEBSCHER: *The Healthy Award*. 295. o.

¹¹⁰ A ZPO régi 595. § (1) bekezdésének 6. pontja alapvetően az osztrák jogrend alapelveibe, illetve kötelezően alkalmazandó jogszabályokba ütközésről rendelkezik a választottbíróági ítélet érvénytelenítése kapcsán: „„§. 595. (1) Der Schiedsspruch ist aufzuheben ... 6. wenn der Schiedsspruch mit den Grundwertungen der österreichischen Rechtsordnung unvereinbar ist oder gegen zwingende Rechtsvorschriften verstösst, deren Anwendung auch bei einem Sachverhalt mit Auslandsberührung nach § 35 IPR Gesetz durch eine Rechtswahl der Parteien nicht abwendungen werden kann.”

¹¹¹ A ZPO jelenleg hatályos 611. § (2) bekezdésének 5. pontja a közrendbe ütközés fogalmát az alábbiak szerint tartalmazza: „ 611. § (2) Ein Schiedsspruch ist aufzuheben, wenn ...5. das Schiedsverfahren in einer Weise durchgeführt wurde, die Grundwertungen der österreichischen Rechtsordnung (*ordre public*) widerspricht.”

¹¹² Lásd: „611. § (2) Ein Schiedsspruch ist aufzuheben, wenn ... 4. die Bildung oder Zusammensetzung des Schiedsgerichts einer Bestimmung dieses Abschnitts oder einer zulässigen Vereinbarung der Parteien widerspricht.”

követően bíróság előtt nem érvényesítette, vagy a bíróság azt elutasította, úgy ezen az alapon a ZPO 611. § (2) bekezdésének 4. pontjára alapítva nem kérheti a választottbírósági ítélet érvénytelenné nyilvánítását.¹¹³

Fontos megemlíteni, hogy a ZPO e rendelkezése bizonyos mértékig különbözik a Modell – törvény előírásaitól. A Modell – törvény 34. artikulusa (2) bekezdése a) pontjának (iv) alpontja ugyanis nemcsak akkor teszi lehetővé az érvénytelenné nyilvánítást, ha a testület megalkotása vagy összetétele nem felel meg a jogszabályi előírásnak, vagy a felek megfelelő megállapodásának, hanem akkor is, ha mindezekkel maga a választottbírósági eljárás ellentétes. Az osztrák ZPO ezt a lehetőséget – vagyis az érvénytelenítés kérelmezését az eljárás szabálytalanságára hivatkozással – másik jogszabályhelyen, a ZPO 611. § (2) bekezdésének 5. pontjában tartalmazza, melyet a fentiekben idéztünk.

A ZPO 611. § (2) bekezdésének 4. pontja esetén – a fentiekben említettek figyelembe vételével – elég azt bizonyítani, hogy a választottbírósági testület megalkotása vagy felépítése nem volt szabályszerű, nem szükséges az, hogy mindennek az érdemi döntésre bármilyen kihatása legyen.¹¹⁴ Az osztrák jog tehát e jogszabályhelyen a választottbírósági testület összetételével kapcsolatos garanciáknak biztosít jelentős jogi védelmet, szemben például a német joggal. A hatályos német polgári eljárásjogi kódex (*Zivilprozessordnung*) 1059. § (2) bekezdés 1. pontjának d. alpontja ugyanis azt is előírja, hogy ahhoz, hogy a választottbírósági ítélet érvénytelenítését lehessen kérelmezni, az is szükséges, hogy a szabálytalan választottbírósági eljárásnak vagy a szabálytalan összetételű testületnek legyen vélelmezett kihatása az ítéletre.¹¹⁵

---

¹¹³ A nem megfelelő módon választott választottbíró által hozott választottbírósági ítélet joghatásával kapcsolatban lásd: CHIWITT – OBERHAMMER: *Der fehlerhafte Schiedsspruch*. 61 – 67. o.

¹¹⁴ Vö.: POWER: *The Austrian Arbitration...* 115. o.

¹¹⁵ A ZPO 1059. § (2) bekezdésének d) pontja a következő: „§.1059. (2) Ein Schiedsspruch kann nur aufgehoben werden, wenn der Antragsteller begründet geltend macht, dass ... d) die Bildung des Schiedsgerichts oder das schiedsrichterliche Verfahren einer Bestimmung dieses Buches oder einer zulässigen Vereinbarung der Parteien nicht entsprochen hat, und anzunehmen ist, dass sich dies auf den Schiedsspruch ausgewirkt hat...”. A német normaszöveg hivatalos angol fordítása a következő: „1059. (2) An arbitral award may be set aside only if the applicant shows sufficient cause that ... d) the composition of the arbitral tribunal or the arbitral procedure was not in accordance with a provision of this Book or with an admissible agreement of the parties and this presumably affected the award.” Lásd: K. P. BERGER: *The New German Arbitration...* 36.o.

Az új osztrák választottbírói jog a ZPO 590. §-ában nagyrészt a Modell – törvény alapján szabályozza a választottbírói tisztség idő előtti megszűnésének kérdését. A választottbíró megbízatása megszűnik abban az esetben, ha lemond, illetőleg ha a felek közösen megállapodnak megbízatása megszűnésében. Az 590. § (2) bekezdése szerint bármelyik fél a bírósághoz fordulhat abban az esetben, kérelmezve, hogy a bíróság mondja ki a választottbírói tisztség megszűnését, amennyiben a választottbíró alkalmatlanná válik feladata teljesítésére vagy kötelezettségeinek teljesítésével indokolatlan módon késedelmeskedik és a választottbíró nem mond le, a felek nem tudnak megállapodni a választottbíró megbízásának megszüntetésében, avagy a felek által erre az esetre kidolgozott eljárás nem vezet a választottbíró tisztségének megszűnéséhez. A bíróságnak ebben a tárgyban hozott határozata fellebbezéssel nem támadható meg. Lényeges, hogy abban az esetben, amennyiben a választottbíró az 590. § (1) bekezdése szerint vagy a kizárási indítvány ellene történt benyújtását követően lemond választottbírói megbízatásáról, az nem jelenti bármely, a jogszabály szerint kizárára vezető ok vagy az 590. § (2) bekezdésében szereplő ok elfogadását. Ez voltaképpen arra is lehetőséget teremt a választottbírónak, hogy a választottbírói tisztségből minden további esetleges felelősségre vonás, illetőleg akár presztízveszteség nélkül távozhasson.¹¹⁶

A ZPO 591. §-a a helyettes választottbíró megválasztására vonatkozó szabályokat tartalmazza, melyek egyeznek a választottbíró megválasztására, kijelölésére irányadó szabályokkal. Helyettes választottbíró választására értelemszerűen akkor kerül sor, ha az előző választottbíró megbízása idő előtt megszűnik. Az eljárás ésszerű és gazdaságos lefolytatását eredményező szabályt tartalmaz a ZPO 591. § (2) bekezdése, mely szerint, amennyiben a felek másképpen nem állapodnak meg, úgy a választottbírák az eljárást az addig lefolytatottak, addig elért eredmények figyelembevételével folytathatják, ideértve az addigi tárgyalási jegyzőkönyvek felhasználását is. Természetesen e jegyzőkönyvek figyelembe vételénél — mely jegyzőkönyvek készítésénél a testületből távozott választottbíró is részt vett — célszerű szükség szerint tekintettel lenni arra az okra, amiért a választottbíró a testületből távozott, és ez az adott jegyzőkönyvek későbbi

---

¹¹⁶ Ehhez lásd: POWER: *The Austrian Arbitration...* 41. o.

értékelését befolyásolhatja. Kiemelést érdemel, hogy a ZPO 591. § (2) bekezdésében szereplő, fentebb ismertetett szabály a Modell – törvényben nem található meg. (E rendelkezést egyébként a magyar választottbíráskodási törvény, az 1994. évi LXXI. törvény sem tartalmazza.)

Az eddigieket összefoglalva kiemelhető, hogy az új osztrák választottbírószági joganyag számos ponton jelentős mértékben különbözik a korábbi szabályozástól. A választottbírák megválasztása és kizárása tárgyában a jelenlegi osztrák jog több, a régi jogszabály által nem alkalmazott rendelkezést tartalmaz, melyeket a fentiekben igyekeztünk felvázolni.

Az osztrák jogalkotó e törvény megalkotása során igen nagy mértékben vette figyelembe a Modell – törvényt, de témánk esetében is számos olyan súlyponti kérdés van, melyekben a Modell – törvénytől eltérő szabályozás érvényesül. Az új osztrák választottbírószági szabályok egyértelmű módon az eljárás még gördülékenyebbé és hatékonyabbá tételét célozzák. A jogszabály gyakorlatban történő értelmezését nyilvánvalóan a jogszabályra ráépülő esetjog fogja meghatározni. Ugyanakkor arra is lényeges utalni, hogy a függetlenség és pártatlanság megítélésében a joggyakorlat feltétlenül figyelembe fogja venni a korábbi jogszabály hatálya alatt keletkezett jogeseteket is, ezért is véltük lényegesnek a korábbi jogi szabályozás és judikatúra összehasonlítását a jelenleg hatályos szabályokkal.

4. Az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara mellett szervezett Nemzetközi Választottbírószág eljárási szabályai a választottbíró megválasztása, kizárása vonatkozásában (Vienna Rules)

Mint említésre került, Ausztriában az egyik legjelentősebb választottbírószági intézmény az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara mellett szervezett Nemzetközi

Választottbíróság. Ezért témánk szempontjából indokolt tömören a választottbíróság vonatkozó szabályainak ismertetése.

A nemzetközi választottbíróság jelenleg hatályos eljárási szabályzatát 2006. május 3-án fogadta el az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara kiterjesztett elnöksége, és az 2006. július 1-jén lépett hatályba a ZPO novellájával egyidejűleg, felváltva a régi, az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara közgyűlése által 2000. november 30-án elfogadott, és 2001. január 1-jétől hatályos eljárási szabályzatot.¹¹⁷

Az úgynevezett új Bécsi Szabályok (*Vienna Rules*) a választottbírósági jog fentiekben ismertetett reformjára tekintettel kerültek megalkotásra. A választottbírák megválasztásával a 7. cikkely foglalkozik. A 7. cikkely 1. pontja szerint a felek szabadon állapodhatnak meg a választottbírák kijelölése tárgyában. Nemzetiségére tekintet nélkül bármely cselekvőképes személy lehet választottbíró, feltéve, ha a felek nem állapodtak meg abban, hogy a választottbíráknak milyen különleges képzettséggel kell rendelkeznie. Ezen utóbbi fordulat a 2006. június 30-ig hatályos Bécsi Szabályokban nem szerepelt, annak 5. cikkelyének 1. pontja a választottbírák képzettségével kapcsolatban semmilyen információt nem tartalmazott. Az ezt megelőző, tehát a 2001. január 1-jéig hatályos eljárási szabályok ugyanakkor azt mondták ki, hogy a választottbíráknak a jogi, kereskedelmi és más, szakba vágó kérdésekben specifikus ismeretekkel és tapasztalatokkal kell rendelkezniük.¹¹⁸ A jelenleg érvényes eljárási szabályok teljes mértékben a felek szabadságára bízák, hogy kell-e a választottbíráknak különleges ismeretekkel vagy képzettséggel rendelkezniük, a szabályzat csupán lehetőséget biztosít arra, hogy a felek ebben a kérdésben megállapodjanak.

A jelenleg hatályos Bécsi Szabályok a választottbírák jelölésével kapcsolatban előírják, hogy a választottbíráknak írásban nyilatkozniuk kell függetlenségük és pártatlanságuk vonatkozásában, illetve nyilatkozniuk kell, hogy alávetik magukat a Bécsi Szabályok hatályának. Ezen — más nemzetközi választottbírósági szabályok által is ismert —

---

¹¹⁷ Mindkét eljárási szabályzat elérhető a www.wko.at/arbitration weboldal alatt. A 2000. november 30-át megelőző eljárási szabályzatnak a választottbíró kizárására vonatkozó részével kapcsolatban lásd különösen: BITSCHNAU: *Schiedsrichterliche Unabhängigkeit*. 156 – 162. o.

¹¹⁸ Ehhez lásd: OPPENHEIM: *Választottbíróság Ausztriában*. 733. o.

követelményt a korábbi szabályzat nem tartalmazta, hanem csupán elvként írta elő, hogy a választottbíráknak függetlenül és pártatlanul kell eljárniuk.¹¹⁹ A jelenleg hatályos Bécsi Szabályok — szemben a korábbi szabályzattal — a 7. artikulus 5. pontjában előírják a választottbírák számára a függetlenséggel, illetve pártatlansággal kapcsolatos közlési kötelezettséget. Ez a szabály az osztrák ZPO 588. § (1) bekezdésére és a Modell – törvény 12. artikulus (1) bekezdésére épül az alábbi eltérésekkel.

Szemben a ZPO előírásaival a Bécsi Szabályok 7. cikkelyének 5. pontja a Modell – törvényt követi abban a tekintetben, hogy a választottbírának jelölt személynek közlési kötelezettsége akkor áll be, amikor a jelölés kérdésével megkeresik, és nem akkor — miként a ZPO előírja — amikor a tisztséget el kívánja fogadni. A Bécsi Szabályok ugyanakkor a ZPO-t követik abban, hogy a választottbírónak jelölt félnek minden körülményt fel kell tárnia, amely függetlenségéhez vagy pártatlanságához kételyt fűzhet, míg a Modell – törvény szerint — miként arra fentiekben már utaltunk — e kötelezettség csak megalapozott kétely esetén áll fenn. A Bécsi Szabályok szerint továbbá a választottbíró-jelöltnek minden olyan körülményt fel kell tárnia, mely a felek megegyezésével ellentétes.

A jelenlegi Bécsi Szabályok 7. cikkelyének 3. pontja — a korábbi eljárási szabályokhoz hasonló módon — tartalmazza azt az igen sajátos szabályt, mely szerint a Választottbírószék Elnökségének tagja eljáró választottbírószéki tanácsban kizárólag mint a testület elnöke vagy mint egyesbíró járhat el.¹²⁰

A választottbírák jelölésével kapcsolatban kiemelésre érdemes, hogy vagy egyesbíró, vagy három főből járó tanács jár el a Bécsi Szabályok szerint. Amennyiben a felek nem egyeznek meg az eljáró választottbírák számában, és erre a választottbírószéki szerződés sem tér ki, úgy a Választottbírószék Elnöksége fogja kijelölni az eljáró választottbírák számát a Bécsi Szabályok 14. cikkelyének 2. pontja alapján. Az Elnökség e döntés során mérlegelni fogja az ügy nehézségét, a pertárgyértékét, és a feleknek a gyors és

---

¹¹⁹ Hasonló nyilatkozattételi kötelezettséget ír elő a párizsi ICC (*International Chamber of Commerce*) Eljárási Szabályzata 7. cikkelyének 2. bekezdése, valamint a londoni LCIA (*London Court of International Arbitration*) Eljárási Szabályzatának 5.3 cikkelye.

¹²⁰ Ezzel kapcsolatban lásd: BAIER — TROFAIER: *Austria*. 23. o.

költséghatékony döntéshez fűződő érdekét. Amennyiben az Elnökség szerint egyesbíró jár el, a feleknek 30 nap alatt kell megegyezniük az egyesbíró személyében. Megegyezés hiányában az egyesbíróat az Elnökség jelöli.

A Bécsi Szabályok 14. cikkelyének 4. pontja azt írja elő, hogy amennyiben az ügyet választottbírói testületnek kell eldöntenie, és az adott fél nem jelölt választottbírárt 30 nap alatt, úgy helyette az Elnökség fog jelölni. Ez a pont lényegesen változott a korábbi szabályokhoz képest. A korábbi Eljárási Szabályzat 9. cikkelyének 4. pontja ugyanis ebben a kérdésben a felperes és alperes között komoly jogkövetkezéssel járó distinkciót alkalmazott. Abban az esetben ugyanis, amennyiben a felhívást követő 30 napon belül a felperes nem jelölt választottbírárt, vagy nem adta át a jelölést jogát az Elnökségnek, úgy az ügyet a Választottbírói Testület törölte a függő ügyek listájáról, és csak az alperes esetében jelölt automatikusan választottbírárt az Elnökség a határidő eredménytelen letelte után. A korábbi szabályok tehát ebben a tekintetben erőteljesebben érzékeltették azt, hogy alapvetően a felperes érdekkörébe tartozik a választottbírói eljárás lefolytatása.

A választottbírák kizárására a Bécsi Szabályok 16. cikkelye irányadó. A 16. cikkely 1. pontja a ZPO 588. § (2) bekezdését és a Modell – törvény 12. cikkelyének (2) bekezdését követi azzal a különbséggel, hogy míg az utóbbiak kizárásit jelölik meg, ha a választottbíró nem rendelkezik a felek által meghatározott képzettséggel, addig a Bécsi Szabályok szerint a kizárásra — a függetlenség vagy pártatlanság kérdésével kapcsolatban felmerült jogos kétely mellett — okot ad az is, amennyiben a választottbíró a felek által meghatározott előfeltételnek nem felel meg. A Bécsi Szabályok a ZPO-hoz és a Modell – törvényhez hasonló módon szabályozzák azt, hogy milyen esetben jogosult a fél olyan választottbíró ellen kizárási eljárás kezdeményezésére, akinek a jelölésében részt vett.

Ebben a vonatkozásban a jelenlegi Bécsi Szabályok pontosabb rendelkezést tartalmaznak, mint a korábbiak. A korábbi Eljárási Szabályzat 11. cikkének 1. pontja ugyanis csak azt tartalmazta, hogy egy választottbíró ellen akkor lehet kizárási eljárást

kezdeményezni, ha függetlenségének vagy pártatlanságának kételyével kapcsolatban megfelelő ok merül fel.¹²¹

A kizárási eljárás szabályaira a 16. cikkely második, harmadik és negyedik pontjai vonatkoznak. A kizárást kezdeményező félnek haladéktalanul értesítenie kell a Választottbíróság titkárságát, közölve a kizárási indokait is. Abban az esetben, amennyiben a kizárással érintett választottbíró nem mond le tisztségéről, a választottbíróság Elnöksége fog dönteni a kizárásról a kizárási kérelemben foglalt indokok és csatolt bizonyítékok alapján. Az Elnökség döntése előtt a Titkárságnak be kell szereznie a kizárással érintett választottbíró és a többi fél észrevételét, az Elnökség pedig jogosult más személyektől is észrevételek beszerzésére.

A kizárási eljárás ellenére továbbra is folytatható a választottbírósági eljárás. Lényeges azonban, hogy a választottbírósági testület mindaddig ítéletet nem hozhat, amíg az Elnökség a kizárási érdekekben végleges, és jogi kötőerővel rendelkező döntését meg nem hozta. Itt is figyelemmel kell azonban lennünk a választottbírósági törvény 589. §-ának (3) bekezdésére, mely alapján a sikertelen kizárási eljárás ellen bírósági jogorvoslat kezdeményezhető.¹²²

A jelenleg hatályos Bécsi Szabályok a kizárási vonatkozásában tartalmazzák új, a korábbi szabályzatban nem szereplő rendelkezést is. A jelenleg hatályos Bécsi Szabályok 21. cikkelye lehetővé teszi azt, hogy a választottbírákra irányadó kizárási szabályok megfelelően irányadóak a választottbírói testület vagy az egyesbíró által jelölt szakértőre is. A szakértő ellen előterjesztett kizárási indítványról a választottbírói testület avagy az egyesbíró dönt.

A Bécsi Szabályok ezen rendelkezése ugyanakkor nem tekinthető kizárólagosnak a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területén. Kiemelést érdemel, hogy

---

¹²¹ Kiemelést érdemel, hogy a korábbi szabályok alapján — az Eljárási Szabályzat 11. cikkelyének 3. pontja szerint — nem fogadható el a kizárási kérelem, ha a kizárást kezdeményező fél részt vett a választottbírósági eljárásban, annak ellenére, hogy a kizárási okot adó tényről tudott vagy tudnia kellett, vagy a kizárást kezdeményező fél kérelmét indokolatlan késedelemmel terjesztette elő.

¹²² Ehhez lásd: ZEILER — STEINDL: *The New Austrian Arbitration...* 47. o.

hasonló tartalmú döntést a svájci esetjogban is találunk. A Svájci Legfelsőbb Bíróság egy ügyben a választottbírákra vonatkozó elfogulatlanság és függetlenség követelményét kiterjesztette a választottbírók által jelölt szakértőkre is.¹²³

Fentiek alapján leszögezhető, hogy az új Bécsi Szabályok igen jelentős mértékben kívánnak illeszkedni az osztrák választottbírói jog 2006. július 1-jétől hatályos szabályaihoz. Ugyanakkor az is lényeges, hogy a választottbírák jelölése és kizárása témakörében a kamarai választottbírói szabályzat számos sajátosságot őrzött meg. Az új Bécsi Szabályok és a ráépülő gyakorlat vélhetőleg jelentős mértékben fog hozzájárulni ahhoz, hogy a nemzetközi gazdaság egyes entitásai a jövőben is gyakran kössék ki választottbírói szerződéseikben Bécset, illetőleg a Szövetségi Gazdasági Kamara mellett szervezett Választottbírói jogviták helyszínét, illetve az annak elbírálására jogosult fórumát.

---

¹²³ Lásd: BG (*Bundesgerichtshof*) 28. 04. 2000. A határozatot idézi: LIEBSCHER: *The Healthy Award*. 274. o.

II. Svájc

1. Alapvetés

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területén Svájc hosszú ideje igen nagy népszerűségnek örvend. Mindez számos — jogtörténeti és köztörténeti — okra vezethető vissza. Az alábbiakban csak röviden foglalom össze ezen okokat. Svájc — kiemelkedő földrajzi adottságai mellett — igen fejlett, többek között a német jog, a Történeti Jogi Iskola (*Historische Rechtsschule*) hatása alatt álló magánjogrendszerrel rendelkezik. A svájci szövetségi struktúrából adódó kantonális törvényhozásra — mely egészen 1874-ig a magánjog területére is kiterjedt — ugyanakkor, például Fribourg kanton tekintetében a francia, míg Bern kanton vonatkozásában az osztrák jog is befolyással volt.¹²⁴ Wallis/Valais kanton 1855-ben hatályba lépett polgári törvénykönyvében felfedezhető a szárd polgári törvénykönyv hatása is.¹²⁵ A Svájc egész területén hatályos, 1883. június 30-án hatályba lépett svájci kötelmi jogi törvény (*Schweizerisches Obligationrecht, OR*), illetve az 1912-ben hatályba lépett polgári törvénykönyv (*Schweizerisches Zivilgesetzbuch, ZGB*) ugyan egységes törvénykönyvek, de, főképpen a svájci OR úgy a francia *Code Civil*, mint a német pandektatudomány eredményeit magában hordozza.¹²⁶ A svájci magánjog természetével, a jogrendszer egységesítésének alapvető céljával kapcsolatban álláspontom szerint célszerű utalni a Szövetségi Tanácsnak a Parlament részére 1904-ben küldött üzenetére, mely szerint helytelen lenne nem felismerni a politikai tapasztalat és bölcsesség azon hatalmas kincsesházát, amely a kantonális

---

¹²⁴ A svájci magánjog történeti vonatkozása tekintetében lásd különösen: HAMZA G.: *Az európai magánjog...* 120 — 128. o.

¹²⁵ Lásd: KECSKÉS L.: *A polgári jog fejlődése...* 437. o.

¹²⁶ Ehhez lásd: HAMZA: *Az európai magánjog...* 126. o. Az OR megalkotására, reformjára lásd különösen: SÁNDOR I.: *A társasági jog története...* 222 — 226. o.

jogokban felhalmozódott, és a svájci törvényhozás kötelessége ebből a legkiválóbb részt kiemelni.¹²⁷

Összességében elmondható, hogy a svájci magánjog és kereskedelmi jog fejlődésére több nyugat-európai jogrendszer is mérvadó hatással volt.¹²⁸ Ehhez járul hozzá az a nem elhanyagolható tény is, hogy a hatályos joganyag német, francia és olasz autentikus változatban is rendelkezésre áll, így az esetlegesen eltérő nemzetiségű felek több hivatalos, és ezért aggálytalanul értelmezhető szöveget használhatnak. Ezen utóbbi körülmény pedig abban a vonatkozásban is figyelmet érdemel, hogy a nemzetközi kereskedelmi életben a svájci jog mint választott anyagi jog is számos alkalommal kerül kikötésre. Ezért elmondható, hogy igen gyakran kerül arra sor, hogy nemzetközi kereskedelmi jogügyletben alkalmazandó anyagi jogként a svájci jogot, a jogviták rendezésére pedig Svájcot, és esetlegesen valamely gazdasági kamara mellett működő választottbíróság joghatóságát kötik ki a felek.¹²⁹ Nem véletlenül jegyzi meg a francia EMMANUEL GAILLARD, hogy a nemzetközi választottbíráskodás területén Svájc többet ért el annál, minthogy Svájcra „csupán” mint semleges, a választottbírói eljárás megfelelő székhelyének minősülő országra gondolnak, utalva ezzel a ma hatályos svájci, a nemzetközi választottbíráskodásra vonatkozó joganyag minőségére is.¹³⁰

Szintén a svájci választottbírói kikötés gyakori alkalmazásához járul hozzá az is, hogy a svájci jog értelmében lényegében bármilyen olyan jogvita rendezhető választottbírói eljárás által, melynek tárgya anyagi jellegű, azaz pénzben kifejezhető.¹³¹ A svájci nemzetközi magánjogi törvény ugyanis igen tágan határozza azt meg, hogy mi képezheti választottbírói eljárás tárgyát (*arbitrability*). Fentiekre tekintettel az alábbiakban a svájci választottbíráskodási jognak a választottbíró kiválasztására és kizárására irányuló

---

¹²⁷ „It would have been wrong not to realize that an immense treasure-house of political experience and wisdom has been built up in our Cantonal laws, and that our duty is to bring forth what is best in them.” A szöveget angol nyelven idézi: WILLIAMS: *The Sources of Law...* 25. o.

¹²⁸ A svájci kereskedelmi jog fejlődésének bemutatásához lásd: SÁNDOR: *A svájci kereskedelmi jog...* 83 – 97. o.

¹²⁹ A szerződés szerint kikötésre kerülő anyagi jog és a vitarendezésre vonatkozó eljárásjog összefüggése vonatkozásában lásd különösen: VÖRÖS: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga...* 268. o.

¹³⁰ „In the field of international arbitration, Switzerland has achieved more than neutrality.” Lásd: GAILLARD: *A Foreign View of...* 25. o.

¹³¹ Lásd: SZALAY: *Versenyjog és választottbíráskodás.* 93. o.

legfontosabb szabályait mutatom be, kitérve a kereskedelmi kamarák irányadó szabályozására is, utalva több, a gyakorlatot meghatározó jogesetre.¹³²

Svájc tekintetében — a jogrendszer számos, fentiekben hivatkozott, a választottbíráskodás szempontjából előnyös vonása mellett — kiemelést érdemel, hogy a svájci jogi kultúrában igen nagy hagyománya van a választottbírói vitarendezési módnak. A kereskedelmi választottbíráskodás egyes gyökerei egészen a középkorig nyúlnak vissza. Ebben a körben a három Feldkirch-i Szabadságlevélre (*Feldkircher Freiheitsbriefe*) utalok, melyek 1376-ban, 1377-ben és 1381-ben kerültek kiadásra. V. Rudolf, Montfort-Feldkirch grófja 1376-ban Feldkirch város polgárainak egy szabadságlevelet adományozott, elsősorban a Habsburg-terjeszkedéstől való félelmében. E szabadságlevél többek között azt is kimondta, hogy a város polgárainak hűbéri esküt idegen hűbérúr felé csak akkor kell tenniük, miután az idegen hűbérúr is esküt tett arra, hogy jogaikat tiszteletben fogja tartani. Amennyiben bármi vita merülne fel a hűbérúr és a polgárok között, úgy Zürich város polgármestere és a városi tanács vált jogosulttá mint választottbíró a vitás ügyben dönteni. A szabadságlevél további sajátossága, hogy abban az esetben, amennyiben valamelyik fél a Zürich város polgármestere és a városi tanács mint választottbíró által meghozott döntést nem tartaná be, úgy ahhoz meghatározott szankciók fűződnek. Amennyiben az új hűbérúr nem tartja be a döntést, úgy Feldkirch városa meg kell, hogy kapja a szabadságát, amennyiben pedig a város polgárai járnának el a döntéssel ellentétes módon, úgy az adományozott szabadságlevelek válnak semmissé.¹³³

Mint látható, e középkori sajátos választottbírói szabályozás is tartalmaz már olyan sajátosságokat, melyek elsősorban a modern választottbíráskodásra jellemzőek. Ilyenként említhető, hogy választottbírónak a felek személyétől különböző harmadik, vélhetőleg pártatlan fél kerül kijelölésre, illetve az is, hogy lényeges jogkövetkezmények fűződnek a választottbírói ítéletben foglaltak teljesítésének elmulasztásához. (E

---

¹³² Svájc mint a választottbírói eljárás helye kérdéséhez lásd különösen: BUCHER: *Die Schweiz als traditioneller Sitzort...* 119 skk. o.

¹³³ Ehhez lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 63 — 64. o.

sajátosság voltaképpen a választottbírói ítélet elismerésének és végrehajtásának lehetőségét foglalja magában.)

Habár a modern kereskedelmi választottbíráskodás valódi térhódítása a XX. században kezdődött el, Svájc a közjogi választottbíráskodás szempontjából is figyelmet érdemel. E tekintetben az úgynevezett *Alabama Arbitration*-re kívánok utalni. Ez az ügy az Egyesült Államok és Anglia között zajlott, és tárgya az volt, hogy vajon Anglia megszegte-e semlegességi kötelezettségeit azzal, hogy engedélyezte, hogy Angliában építsék és szereljék fel az Alabama nevű hadihajót, mely 70 amerikai hajót süllyesztett el. A választottbíráskodás helyszíne Genf volt, és 1872. szeptember 14-én a genfi városházának történetesen abban a termében hirdette ki az Angliát ötven millió aranydollar kártérítés megfizetésére kötelező ítéletét a választottbírói tanács, melyben 1864. augusztus 22-én az első Vöröskereszt-egyezmény aláírására is sor került.¹³⁴

A XX. század első felében már a kereskedelmi választottbíráskodás területén is igen gyakran került Svájc mint semleges, harmadik ország kikötésre. A felek vélhetőleg azon feltevésből indultak ki, hogy Svájc sokszor a jelentős pertárgyértékű ügyek elbírálásához megfelelő választottbírói jogi környezet teremtésére képes.¹³⁵ Ami a választottbírói eljárásra irányadó szabályozást illeti, egészen az 1960-as évek végéig a bizonyos fokú jogi partikularizmus hatása volt érezhető, hiszen ekkor még a huszonhat kanton különböző eljárásjogi törvényei tartalmaztak rendelkezéseket a választottbírói eljárás vonatkozásában is. E helyzet rendezésére figyelemmel került elfogadásra 1969. március 27-én az *Intercantonal Arbitration Convention* elnevezésű kantonközi egyezmény, melyet a Szövetségi Tanács a svájci Alkotmány 102. cikkelyének 7. bekezdése alapján 1969. augusztus 29-én ratifikált. Ez a kantonközi egyezmény eredetileg minden,

---

¹³⁴ Az *Alabama Arbitration* vonatkozásában lásd különösen: BALCH: *The Alabama Arbitration.*; HENZE: *The Saga of C.S.S. Alabama...*

¹³⁵ Ebben a körben többek között utalok a *Hellenic Railways v. The Government of Greece* ügyre, melyben 1930. március 18-án született ítélet, illetve a *Société Européenne d'Etude et d'Entreprises (SEEE) v. The Socialist Republic of Yugoslavia* ügyre, melyben 1956. július 2-án született ítélet. Egyéb, jelentős ítéletek vonatkozásában lásd különösen: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 64 – 65. o.

valamelyik svájci kantonban lefolytatásra kerülő választottbíróági eljárásra irányadó volt.¹³⁶

Az egyes kantonok a kantonközi egyezményt saját jogukba folyamatosan vették át. Elsőként — 1970 és 1971-ben — Schwyz, Vaud, Unterwalden, Neuchâtel, Fribourg, Solothurn, Bázél városa és Genf iktatták be a kantonközi egyezményt. 1972 és 1976 között került a kantonközi egyezmény átvételre Bern, Obwalden, Bázél kanton, St. Gallen, Ticino, Valais, Grison és Schaffhausen kanton jogába. Zürich kantonban csak hosszadalmas vita után került átvételre a kantonközi egyezmény — erre 1985. július 1-jén került sor —, figyelemmel arra, hogy a zürichi polgári eljárásjogi törvény 238 — 257. szakaszai igen részletes szabályokat tartalmaztak a választottbíróági eljárás vonatkozásában. Utolsóként Luzern kanton vette át a kantonközi egyezményt, mely a luzerni kantonális jognak 1995. január 1-jei hatállyal vált részévé. A kantonközi egyezmény az 1960-as években jogi egységesítést jelentett Svájcban a választottbíróági jog területén, azonban a későbbi időszakokban a nemzetközi választottbíráskodás igényeinek egyre kevésbé felelt meg.¹³⁷ Az 1980-as években például a párizsi székhelyű ICC több esetben kétségét fejezte ki abban a tekintetben, hogy Svájcot jelölje-e ki a választottbíráskodás helyének, amennyiben a felek elmulasztották azt szerződésükben kiválasztani, és ennek oka éppen a kantonközi egyezmény volt.¹³⁸ A kantonközi egyezménnyel kapcsolatosan számos olyan probléma merült fel, melyek a kantonközi egyezmény gyakorlati alkalmazását megnehezítették. A kantonközi egyezmény 46 artikulusának megközelítően kétharmada kógens rendelkezés, mely sok tekintetben nem felel meg a nemzetközi választottbíráskodás igényeinek. Figyelemmel arra, hogy a választottbíráskodási eljárás fontos tényezője a felek privatautonómiájának tiszteletben tartása, nem szerencsés az, ha egy választottbíróági jogszabály túlzottan sok kötelező, eltérést nem engedő rendelkezést tartalmaz.¹³⁹ Ugyanígy nem üdvös megoldás az sem a

---

¹³⁶ A kantonközi egyezmény vonatkozásában lásd továbbá: BRATSCHI — BRINER: *Bemerkungen zum Konkordat...* 101. skk. o.

¹³⁷ A kantonközi egyezmény vonatkozásában kialakult joggyakorlat tekintetében általában lásd: WEHRLI: *Rechtsprechung zum Schweizerischen...*

¹³⁸ Lásd: BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...* 21 — 22. o.

¹³⁹ A kantonközi egyezmény első cikkelye kimondja, hogy a kantonközi egyezmény 2. cikkelyének második és harmadik bekezdése, a 4 — 9. cikk, a 12., 13. cikk, a 18 — 21. cikkek, a 22. cikk második bekezdése, a 25. cikk, a 26 — 29. cikk, a 31. cikk első bekezdése, a 33. cikk első bekezdésének a) — f) pontja, második és harmadik bekezdése, továbbá a 36 — 46. cikkelyek kötelező jellegűek, azoktól az eltérés nem lehetséges.

nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás gyakorlatában, ha az irányadó választottbírói jog túl sokszor utal az adott ország belső jogi normáira, például a polgári peres eljárást szabályozó törvényre, vagy a bírósági szervezeti törvényre. A helyzetet nehezíti továbbá, ha az ország hivatalos nyelve kevésbé elterjedt, és a belső jogi normák egyéb nyelven rendelkezésre nem állnak.¹⁴⁰ Emellett nagyon jelentős probléma volt az is, hogy a választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény (New York-i Egyezmény) II. cikkelyével nem áll összhangban a kantonközi egyezmény 6. cikkelye. A kantonközi egyezmény 6. cikkelye ugyanis — mellyel együtt kell alkalmazni az OR 13 — 15. cikkelyeit — nem csupán írásbeli formát ír elő a választottbírói szerződés vonatkozásában, hanem azt is megköveteli, hogy az a szerződő felek által aláírt legyen. Így pedig a telex és a telefax formában létrejött választottbírói szerződés nem volt érvényes a svájci jog szerint, szemben a New York-i Egyezmény rendelkezéseivel. Többek között e tényezők vezettek ahhoz, melyek miatt szükségessé vált a nemzetközi választottbírói eljárás újraszabályozása Svájcban.¹⁴¹

Az újraszabályozás kapcsán első kérdésként az merült fel, hogy az kantonális avagy szövetségi szinten történjen. A nemzetközi választottbírói eljárásra vonatkozó új szabályok — a fenti kérdéses pontra is tekintettel — a nemzetközi magánjogról szóló törvény tervezetében kerültek elhelyezésre, eredetileg a törvény tizenegyedik fejezeteként. A törvény előkészítésének lényeges állomásai voltak az 1978-as tervezet, az 1979-es végső jelentés, valamint a Szövetségi Tanács 1982. november 10-én kelt jelentése (*Botschaft zum Bundesgesetz über das internationale Privatrecht vom 10. November 1982*).

A svájci szenátus (*Ständerat*) azonban 1985. március 13-án úgy döntött, hogy ezt a fejezetet törölni kell a nemzetközi magánjogi törvényből. Ennek egyik okaként az került megjelölésre, hogy a választottbíráskodást mint eljárási kérdést kantonális szinten kell szabályozni. Ezen elutasítást követően a nemzetközi választottbírói eljárásra

---

¹⁴⁰ Habár a nyelvi nehézségek Svájc esetében nyilvánvalóan nem állnak fenn, e problémakörre részletesen lásd: BLESSING: *Drafting an Arbitration Clause*. 39 — 43. o.

¹⁴¹ Lásd mindehhez: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 165 — 167. o.

vonatkozó tervezetet kidolgozó bizottság mellett az alsóház (*Nationalrat*) megbízására egy – választottbíróági szakértőket tömörítő – albizottság került felállításra, melynek egyik feladata az volt, hogy vizsgálja felül, vajon a nemzetközi választottbíróági eljárásra vonatkozó szabályok benn maradhatnak-e a nemzetközi magánjogi törvényben. Az albizottság a törvénytervezetet jelentős mértékben át is dolgozta, amely a tizenegyedik fejezet helyett immár a tizenkettedik fejezetben kapott helyet. Az átdolgozott verziót – parlamenti vitát követően – mindkét ház 1987. december 18-án fogadta el. Így a nemzetközi választottbíróági eljárásra (*Internationale Schiedsgerichtsbarkeit*) vonatkozó szabályok a nemzetközi magánjogról szóló szövetségi törvény (*Bundesgesetz über das internationale Privatrecht vom 18. Dezember 1987, IPRG*) tizenkettedik fejezetében találhatóak. A szövetségi törvényhozás rendelkezik alkotmányos hatáskörrel a szövetségi magánjog, illetve a nemzetközi magánjog szabályozására. A nemzetközi kereskedelem során az egyes kollíziós problémák a választottbíróági eljárás során is felmerülhetnek, így a nemzetközi magánjog szabályai a választottbíróági eljárásokban is lényeges szerephez juthatnak.¹⁴² Ezzel az okfejtéssel sikerült a szenátus korábbi elutasító döntésében megfogalmazódó alkotmányos aggályt kiküszöbölni.¹⁴³ Kifejezetten e véleményt támogatja a szakértői albizottságban helyet foglaló PIERRE LALIVE is, aki szerint a nemzetközi választottbíráskodás mindig egy szerződésen alapul, és ezért nem csak eljárásjogi természetűnek, hanem legalábbis vegyes jellegűnek kell azt tekinteni.¹⁴⁴

A tizenkettedik fejezet hatálybalépésével a kantonközi egyezmény immáron csak a svájci belföldi választottbíróági eljárásban került alkalmazásra. A tizenkettedik fejezet igen nagy hangsúlyt fektet a felek privat-autonómiájára és törekszik arra, hogy a választottbíróóság feletti állami bírói kontroll – a kantonközi egyezményhez képest – szűkebb legyen, és az minél kevesebb késedelmet okozzon az eljárásban.¹⁴⁵ E törvény

---

¹⁴² Ehhez lásd: DERAIS: *Public Policy and...* 227 – 256. o.

¹⁴³ BUCHER – TSCHANZ: *International Arbitration in...* 24. o.

¹⁴⁴ „In any case, international arbitration is based on a contract and should be characterised as possessing at the very least a mixed and not a purely procedural character.” Lásd: LALIVE: *The New Swiss Law...* 3.o.

¹⁴⁵ Az IPRG tizenkettedik fejezetének a magyar szakirodalomban történő bemutatására lásd különösen: TÓTH: *A nemzetközi választottbíráskodás...* 7 –11. o.

kevesebb kötelező jellegű előírást tartalmaz, és nagyobb figyelmet fordít a nemzetközi egyezmények előírásaira is.¹⁴⁶

Ami a felek privát-autonómiáját illeti, ez a kérdéskör a választottbírák kiválasztására, elmozdítására és kizárására irányuló eljárás kérdésében jelentős parlamenti vitát eredményezett. A szövetségi kormány eredeti tervezete ugyanis nem tartalmazott rendelkezést ebben a tekintetben, attól a megfontolástól vezérelve, hogy ezekben a kérdésekben a továbbiakban is a kantonközi egyezmény rendelkezései szerint kell eljárni. Miként a későbbiekben ismertetésre kerül, a kantonközi egyezmény e kérdésekben az állami bíróság részére szabad felülvizsgálati jogot biztosított, amely több választottbírói intézmény — például a párizsi ICC — eljárási szabályaival nem volt összhangban.¹⁴⁷ Ezen esetleges anomáliára is tekintettel került kimondásra az, hogy ebben a kérdéskörben — vagyis a választottbíró kiválasztását, elmozdítását, illetve kizárását rendező szabályok tekintetében — a felek autonómiájának kell primátust teremteni, és ennek hiányában szükséges szubszidiárius szabályokat alkalmazni. Mindez azonban igen jelentős parlamenti viták eredményeképpen került elfogadásra.¹⁴⁸ Fontos megemlíteni a svájci nemzetközi magánjogi törvény vonatkozásában, hogy éppen keletkezésének kora miatt még nem az 1985-ös UNCITRAL Modell-törvény mintájára készülhetett, ugyanakkor — mint láthatóvá válik — közöttük számos hasonlóság fedezhető fel.¹⁴⁹

A választottbírói eljárás törvényi szabályozása mellett fontos figyelmet fordítanunk az egyes kereskedelmi kamarákra is. Svájcban a kereskedelmi kamarák hagyományosan

---

¹⁴⁶ A választottbírói szerződés formájával kapcsolatban — szemben a kantonközi egyezmény már hivatkozott rendelkezéseivel — a nemzetközi magánjogi törvény 178.cikkelyének első bekezdése kifejezetten kimondja, hogy az bármilyen írásos formában (pl. telefax, telex, táviró) testet ölthet — azaz a felek általi aláírás már nem feltétel — annyi csupán a lényeges, hogy a megállapodásra vonatkozó kommunikáció mint szöveg a későbbiekben reprodukálható legyen. Ezzel kapcsolatban lásd: SAMUEL: *A Critical Look at the Reform...* 34. o.

¹⁴⁷ Ez ugyanis azzal a következménnyel járhatott, hogy a felek például az ICC Eljárási Szabályzata szerint folytatták le a választottbírói eljárást, de a svájci kantonközi egyezmény, azaz az akkor hatályos svájci jog — az ICC Eljárási Szabályzatával ellentétes módon — lehetőséget biztosított arra, hogy például a választottbíró kizárásával kapcsolatos döntés ellen állami bíróság előtt kerüljön jogorvoslati eljárás kezdeményezésre.

¹⁴⁸ Ehhez lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 172. o.

¹⁴⁹ A külföldi választottbírói eljárásra irányadó, a nemzetközi magánjogi törvény tizenkettedik fejezetének részletes bemutatását lásd: BLESSING: *The New International Arbitration Law...* 9 — 82. o.

nagyon aktív szerepet játszottak az intézményesített választottbíráskodás területén. A XX. század elején került felállításra a Zürichi Kereskedelmi Kamara mellett szervezett választottbíróóság, melynek eljárási szabályai 1989. január 1-jén kerültek módosításra.¹⁵⁰ A Bázeli Kereskedelmi Kamara 1981 áprilisában kelt eljárási szabályai 1995 májusában kerültek felülvizsgálatra. Szintén igen jelentősnek tekinthető a Genfi Kereskedelmi Kamara mellett szervezett választottbíróóság, melynek eljárási szabályzata 1992-ben került lényeges mértékben módosításra.¹⁵¹ A Berni Kereskedelmi Kamara mellett szervezett választottbíróóság 1990. április 18-án fogadta el új eljárási szabályzatát. A Ticinói Kereskedelmi Kamara 1982. évi választottbíróági eljárási szabályzata 1997 márciusában került módosításra.

Fentiekből látható, hogy az egyes kereskedelmi kamarák eljárási szabályzatai az elmúlt években több módosításon estek keresztül. Az egyes — viszonylag eltérő — eljárási szabályzatok egységesítése céljából került megalkotásra a Svájci Kamarák Nemzetközi Választottbíráskodási Eljárási Szabályai elnevezést viselő szabálygyűjtemény (*Internationale Schiedsordnung der Schweizerischen Handelskammern, Schweizerische Schiedsordnung, Swiss Rules of International Arbitration*). Ezen eljárási szabályzat egységesen alkalmazandó minden olyan nemzetközi választottbíróági ügyben, melyet 2004. január 1-jét követően kezdeményeztek Bazel, Bern, Genf, Lausanne, Lugano vagy Zürich kereskedelmi kamarája mellett szervezett választottbíróóság előtt.¹⁵² Ezen egységesítés célja az, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás igényeinek megfelelő, a különböző kamarák előtt kezdeményezett eljárásokban az esélyegyenlőségre törekvő szabályok kerüljenek alkalmazásra. Az alábbiakban témánk szempontjából kívánom részletesen elemezni, a kantonközi egyezmény, a nemzetközi választottbíróági eljárásra irányadó törvény, valamint a Svájci Szabályok vonatkozó rendelkezéseit, figyelemmel a bírói gyakorlatra is.¹⁵³

---

¹⁵⁰ Lásd: PESTALOZZI: *Die Schiedsgerichtsbarkeit der Zürcher Handelskammer*. 183. skk. o.

¹⁵¹ Ehhez lásd: KAUFMANN: *The Geneva Chamber of Commerce...* 71 — 85. o.; IMHOOS: *The 1992 Geneva Chamber...* 121 — 139. o.

¹⁵² A Svájci Szabályok szövegét lásd: www.swissarbitration.ch.

¹⁵³ Kiemelést érdemel a svájci választottbíróági jog fejlesztése, gyakorlati alkalmazása tekintetében az 1974-ben alapított Svájci Választottbíróági Egyesület (*Schweizerische Vereinigung für Schiedsgerichtsbarkeit, Association Suisse de l'Arbitrage, Associazione Svizzera per l'Arbitrato*). A svájci ZGB 60. cikkelyének megfelelően működő, több, mint 800 taggal rendelkező egyesület nem tekinthető választottbíróági intézménynek, tevékenysége során azonban — kiadványok készítésével, konferenciák,

2. A választottbíró megválasztása és kizárása a régebbi svájci jogban. (A kantonközi egyezmény szabályai)

Mint említésre került, a kantonközi egyezmény számos kötelező, eltérést nem engedő szabályt tartalmaz, illetve több, az eljárás lassítására lehetőséget adó rendelkezés szerepel benne. E megállapítás a választottbíró kiválasztása és kizárása kérdésében is helytálló. A választottbírák kijelölése vonatkozásában a kantonközi egyezmény 7. és 10 – 15. cikkelyei, míg a választottbírák kizárása tekintetében a kantonközi egyezmény 18 – 19. és 40. cikkelyei tartalmaznak lényeges rendelkezéseket.

A kantonközi egyezmény 10. cikkelye szerint a felek eltérő megállapodása hiányában a választottbírói testület három választottbíróból áll. A 10. cikkely első bekezdése szerint a felek ezenkívül egyesbíró, illetve páratlan számú bíró jelölésében állapodhatnak meg. Ugyanezen cikkely második bekezdése szerint a felek páros számú választottbíró választásában is megállapodhatnak anélkül, hogy a testületnek lenne elnöke.¹⁵⁴ Ez a lehetőség — habár a felek privátautonómiáját méltányolja — abból a szempontból nem üdvös, hogy amennyiben páros számú választottbíró kerül kijelölésre, úgy könnyen alakulhat ki az a helyzet, hogy a testület döntésképtelen lesz. Ebben a tekintetben tartalmaz lényeges rendelkezést a 11. cikkely harmadik bekezdése, melynek értelmében amennyiben páros számú választottbíró van, úgy a feleknek vagy szavazatelsőbbiséget kell biztosítaniuk az elnöknek, vagy a testülettől minősített többséget vagy egyhangúságot kell megkövetelni. Ez azért nem tekinthető a legpraktikusabb megoldásnak, mert a feleknek vagy a választottbírói záradék megfogalmazásakor vagy később meg kell állapodniuk viszonylag részletes szabályokban a testület működését illetően.¹⁵⁵

---

szemináriumok szervezésével — nagyon jelentős mértékben járul hozzá a svájci választottbírói jog fejlődéséhez.

¹⁵⁴ A kantonközi egyezmény angol nyelvű fordítása az eljáró választottbíró elnökét az *umpire* kifejezéssel illeti. Ugyanakkor a fordításhoz csatolt jegyzetben kiemelésre kerül, hogy az *umpire* nem az angol jog által ismert döntőbíró jelentéssel bír a szövegben, hanem ténylegesen az eljáró választottbíró elnökét jelenti. Az *umpire* fogalmával részletesen a dolgozat IV. fejezete foglalkozik. A kantonközi egyezmény angol nyelvű fordítását lásd: www.kluwerarbitration.com.

¹⁵⁵ A kantonközi egyezmény az érvényes választottbírói záradékot elegendőnek tartja a választottbírói megállapodás létrejöttéhez, nem követel meg semmilyen későbbi alávetést, amely —

A kantonközi egyezmény semmilyen előírást nem tartalmaz a választottbírák vonatkozásában, illetőleg ezzel kapcsolatban éppen ellentétes tartalmú rendelkezést találunk, a hetedik cikkely semmisnek mondja ki a felek olyan megállapodását, mely arra vonatkozik, hogy ügyvéd nem járhat el a választottbíróági eljárásban mint jogi képviselő, titkár vagy választottbíró. A svájci gyakorlatban egyébként számos esetben járnak el ügyvédek választottbíróként. Az ezzel kapcsolatban felmerülő egyes kérdésekkel több eseti döntés is foglalkozott. A zürichi Fellebbviteli Bíróság 2000. február 2-án kelt határozatában kimondta, hogy egy választottbíróági testület elnökeként eljáró ügyvéd tevékenysége — figyelemmel az ügyvéd szakképzettségére, és a foglalkozásával megszerzett tapasztalatára is — kifejezetten részét képezheti ügyvédi hivatásnak.¹⁵⁶ Egy másik ügyben, 2000. szeptember 7-én kelt határozatában szintén a zürichi Fellebbviteli Bíróság pedig akként foglalt állást, hogy habár kifejezetten jogi feladat az, hogy egy ügyvéd választottbírói tisztséget lát el, de ennek semmi köze nincsen hivatásának azon részéhez, mely az ügyfelek képviseletével foglalkozik. A határozat kitér arra, hogy ezért erre az ügyvédi titoktartásra vonatkozó szabályok nem, legfeljebb a választottbíráskodással kapcsolatos titoktartási szabályok vonatkozhatnak. A határozat kimondja, hogy a választottbírói eljárás éppúgy jogi természetű feladat, mintha az ügyvéd egyetemi oktatói munkát folytatna vagy szakfolyóiratot szerkesztené.¹⁵⁷ Habár maga a határozat erre nem tér ki, ugyanakkor a határozatban tükröződő jogi vélemény álláspontom szerint kiemeli, hogy az ügyvéd választottbírói tevékenysége során nem járhat el úgy, mintha valamelyik fél képviselője lenne, mivel feladata bírói jellegű.

---

compromisso elnevezéssel — még ma is több latin-amerikai jogrendszerben létezik. Ugyanakkor a választottbíróági záradék megfogalmazásakor nem biztos, hogy a felek kellően körültekintően a választottbíróági testület döntési rendszerének szabályozását illetőleg, a jogvita kirobbanása után pedig lehetséges, hogy már ebben a kérdésben sem tudnak kompromisszumra jutni.

¹⁵⁶ Az *Obergericht Zürich* 2000. február 2-i döntése kimondja: „*Die Tätigkeit als Obmann eines Schiedsgerichtes, für welche der Rechtsanwalt dank seiner Ausbildung und seiner durch seine besondere Tätigkeit erworbene Erfahrung besonders geeignet ist, gehört zum Aufgabenkreis eines Anwaltes.*” A határozatot lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

¹⁵⁷ Az *Obergericht Zürich* 2000. szeptember 7-én kelt ítélete szerint: „*Amtet der Anwalt zugleich als Schiedsrichter, hat diese Tätigkeit mit der berufsspezifisch anwaltlichen Tätigkeit nichts zu tun. Der einzige Bezug besteht darin, dass die Aufgabe eine juristische ist. Das gilt jedoch auch für anderen Tätigkeiten, die fraglos keine anwaltlichen sind, etwa die eines juristischen Dozenten oder eines Redaktors einer juristischen Zeitung.*” A határozatot lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

A kantonközi egyezmény 11. cikkelye szerint a felek akár már a választottbírószági záradékban, akár később kijelölhetik az eljáró választottbírákat, vagy megjelölhetik azt a szervet, aki eljárhat a kijelölés tekintetében. Amennyiben a felek eljáró választottbírójának nem konkrét személyt, hanem egy bizonyos tisztséget betöltő személyt neveztek meg, akkor a választottbírói tisztség elfogadásának időpontjában az adott tisztséget betöltő személyt kell választottbírójának tekinteni. Amennyiben a felek konkrét személyt jelölnek meg választottbírójának a választottbírói záradékban, és egyéb lehetőségről nem rendelkeznek, úgy csak e konkrét személy járhat el választottbíróként.¹⁵⁸ Ugyanezen cikkely harmadik bekezdése egy szubszidiárius szabályt tartalmaz, mely szerint amennyiben a felek között a választottbíró kijelölése tekintetében megegyezés nincsen — és a választottbírószági záradék sem tartalmaz erre nézve szabályt — mindegyik fél egyenlő számú választottbírárt jelöl, akik egyhangúlag kell, hogy maguk közül elnököt válasszanak.¹⁵⁹

Abban az esetben, amennyiben a felek egyesbíró kijelöléséről nem tudnak megállapodni, vagy valamelyik fél elmulasztja megjelölni az általa delegálandó választottbíróat, illetve ha a választottbírák nem tudnak megállapodni az elnök személyéről, akkor bármely fél kérelmére a választottbírószági eljárásnak helyet adó kanton fellebbviteli bírósága jogosult a választottbíró kijelölésére, kivéve, ha a választottbírószági szerződés nem tartalmaz más kijelölő hatóságot.¹⁶⁰

A választottbíróknak a tisztségük elfogadását meg kell erősíteniük. A kantonközi egyezmény tizennegyedik cikkelyének második bekezdése szerint akkor tekinthető megalakultnak a választottbírószág, ha a tisztség elfogadását a konkrét ügy ismeretében erősítik meg. Mindez azt a felfogást erősíti, mely szerint a választottbírói jogviszony szerződéses jogviszonynak tekinthető, amely egyfajta sajátos, többpólusú megbízási

---

¹⁵⁸ Természetesen ez gátja lehet a választottbírószági eljárásnak, ha például az adott személy a jogvita kiobbanásakor már nem él.

¹⁵⁹ A választottbírószág összetételének kérdéséhez tartozik a kantonközi egyezmény 15. cikkelyében található rendelkezés is, mely szerint a választottbírószági testület — a felek beleegyezésével — választhat titkárt is, aki ellen ugyanúgy lehet kizárási eljárást kezdeményezni, mint a választottbírák ellen.

¹⁶⁰ Sajátos része ennek a rendelkezésnek, hogy csak a felek kérhetik a bíróság eljárását. Amennyiben például a választottbírók nem tudnak megegyezni az elnök személyéről, abban az esetben is csak a felek lesznek jogosultak állami bírósághoz fordulni.

szerződésnek is tekinthető, mely szerződésnek a tárgya a választottbírói tevékenység.¹⁶¹ Érdekes jellegzetessége ugyanakkor a kantonközi egyezménynek — és ebben egyébként a nemzetközi magánjogi törvény is egyező szabályozást tartalmaz —, hogy a választottbírárt jelölő fél nincsen kötve a jelölt választottbíró személyéhez attól a ténytől fogva, hogy e személyt a másik fél tudomására hozta.¹⁶² A *receptum arbitrii* alakzatához hasonló jogviszony, a *contrat d'arbitre* bár a svájci jog által tételesen szabályozásra nem kerül, leginkább a megbízáshoz hasonlít, ennél fogva az OR 394. szakasza kell, hogy alkalmazásra kerüljön.¹⁶³

A genfi Fellebbviteli Bíróságnak a *Coriman International SA en liquidation judiciaire v. Batima SA et Auxiba SA* ügyben a választottbírói jogviszony természete tekintetében kellett állást foglalnia, abban a vonatkozásban, hogy a választottbírói jogviszony miként szűnik meg a választottbíró lemondása következtében.¹⁶⁴ Az 1984. február 10-én kelt ítélet ugyan nem mondja ki *expressis verbis* azt, hogy a választottbírói jogviszony megbízási szerződésnek tekinthető, viszont megvizsgálja annak lehetőségét, hogy a jogviszony megszüntetésére a megbízási szerződés megszüntetésének szabályai alkalmazhatóak-e. A határozat szerint nehéz annak megítélése, hogy pontosan milyen jogviszony a választottbírói jogviszony, hiszen például létezik olyan — nehezen védhető — álláspont, mely szerint az kifejezetten közjogi jellegű. A határozat szerint e közjogi jellegnek mond ellent az, hogy a választottbíró egyáltalán nem köteles a tisztség elfogadására. A határozat álláspontja szerint szintén a megbízási jelleget erősíti, hogy a választottbírónak gondosan és szakszerűen kell eljárnia. Ami a lemondásnak — mint a megbízási szerződés megszüntetése okának — kérdését illeti, a határozat azt a véleményt képviseli, hogy az oknak — figyelemmel a választottbíró és a felek jogviszonyának anyagi természetű elemeire is, továbbá a jogviszony bizalmas jellegét tekintetbe véve — kifejezetten komolynak (*wichtige Gründe*) kell lennie.

---

¹⁶¹ Ehhez lásd: RÜEDE —HADENFELDT: *Schweizerisches Schiedsgerichtsrecht*. 147. o.

¹⁶² Mindehhez lásd: SCHÖLDSTRÖM: *The Arbitrator's Mandate*. 171. o.

¹⁶³ Lásd: BUCHER —TSCHANZ: *International Arbitration in...* 65. o.

¹⁶⁴ A *Coriman International SA en liquidation judiciaire v. Batima SA et Auxiba SA* ügy vonatkozásában lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

A kantonközi egyezménynek a választottbírák kijelölésével foglalkozó része tekintetében említést érdemel a Lausanne-i Szövetségi Bíróság (*Tribunal Fédéral*) 1976. március 17-én hozott döntése a *Bucher-Guyer SA v. Meiki Co. Ltd. (Japan)* ügyben.¹⁶⁵ Az ügy egy ICC választottbírói eljárást érintett, melyben a kérelmező *Bucher-Guyer* egy előzetes ítélet és egy érdemi ítélet érvénytelenítését kérte Svájcban. Témánk szempontjából az előzetes ítélet bír jelentőséggel. (Az érdemi ítéletet a Szövetségi Bíróság egyébként hatályon kívül helyezte.) A kérelmező az előzetes ítéletnek az érvénytelenítését azért kérte, mert az előzetes ítéletben a választottbíró azt állapította meg, hogy — a *Bucher-Guyer* álláspontjával szemben — nem három, hanem egy választottbíró jogosult eljárni az ügyben. Az előzetes ítélet érvénytelenítésére irányuló kérelmet 1975. május 30-án a Genfi Fellebbviteli Bíróság elutasította, mely ellen a *Bucher-Guyer* jogorvoslatot terjesztett elő. E jogorvoslatot a svájci Szövetségi Bíróság elutasította. A *Bucher-Guyer* álláspontja az volt, hogy ugyan az ICC eljárási szabályzata szerint került kijelölésre az egyesbíró, az azért nem tekinthető szabályosnak, mert ellentétben áll a kantonközi egyezmény rendelkezéseivel. A Szövetségi Bíróság arra mutatott rá, hogy a kantonközi egyezmény első cikkelyének második bekezdése elismeri választottbírói intézmények választottbírói szabályainak alkalmazását, mindaddig, amíg azok nem állnak ellentétben a kantonközi egyezmény kötelező, eltérést nem engedő rendelkezéseivel.¹⁶⁶ Figyelemmel arra, hogy a kantonközi egyezmény 10 – 11. cikkelye nem kötelező rendelkezése a kantonközi egyezménynek, így — amennyiben a felek azt kikötötték — az ICC mint választottbírói intézmény szabályai kell, hogy alkalmazást nyerjenek.¹⁶⁷

A kantonközi egyezmény 18. cikkelye írja elő azt, hogy a választottbíró ellen ugyanolyan okok miatt lehet elfogultsági kifogást előterjeszteni, mint amilyen okokat a szövetségi igazságszolgáltatás szervezetére vonatkozó törvény tartalmaz a szövetségi bírák

---

¹⁶⁵ Ebben az időszakban természetesen nemzetközi választottbírói eljárásban is a kantonközi egyezmény rendelkezéseit kellett alkalmazni. A határozatot lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

¹⁶⁶ A kantonközi egyezmény 1. cikkelyének második bekezdése — az angol verzió szerint — így hangzik: „*However this Convention shall not affect the application of rules of arbitration of private or public institutions or of arbitration compromises or clauses insofar as they do not contravene any of the mandatory provisions of this Convention.*”

¹⁶⁷ E határozat is mutatja azt, hogy a kantonközi egyezménynek nemzetközi választottbírói eljárásokban, illetve választottbírói intézmények eljárásaiban történő alkalmazása során milyen jellegű problémák merültek fel.

vonatkozásában. A szövetségi igazságszolgáltatás szervezetéről az 1943. december 16-án kelt szövetségi törvény rendelkezik (*Bundesgesetz vom 16. Dezember 1943 über die Organisation der Bundesrechtspflege*).¹⁶⁸ E törvény 34. cikkelye tartalmazza azon okokat, mely alapján bíró avagy törvényszéki írnok kizárását lehet kezdeményezni a választottbíróági eljárásból. E cikkely szerint a következő körülmények tekinthetők kizárási oknak:

- Ø Amennyiben a bírónak az ügyben személyes érdeke áll fenn;
- Ø Amennyiben az ügyben a bíró más eljárási szerepben részt vett, mint például hatóság tagja, a fél jogi képviselője, tanú vagy szakértő;
- Ø Amennyiben a féllel, vagy a fél képviselőjével, vagy olyan személlyel, aki az ügyre vonatkozó megelőző eljárásban eljár, házasságban, bejegyzett élettársi közösségben vagy tartós élettársi kapcsolatban él,
- Ø Amennyiben a féllel, vagy a fél képviselőjével, vagy olyan személlyel, aki az ügyre vonatkozó megelőző eljárásban eljár, egyenesági vagy oldalági rokonságban áll a harmadik fokig;
- Ø Amennyiben más ok, elsősorban a féllel vagy képviselőjével fennálló baráti vagy ellenséges viszony miatt elfogult lehet.

Lényeges felhívunk a figyelmet a második bekezdésre, melynek értelmében a Szövetségi Bírósnak egy másik, az ügygel összefüggésben álló eljárásban való részvétel önmagában még nem teremt kizárási okot. Ezen rendelkezés magyarázata éppen a bírói elfogulatlansághoz fűződő társadalmi-jogpolitikai elvárásban keresendő, azaz a svájci jogalkotó szerint az ügygel kapcsolatos korábbi, kizárólagosan szakmai kapcsolat önmagában nem eredményezhet elfogultságot.

Fentiek mellett kiemelendő, hogy a választottbíróági eljárásban részt vevő felek további kizárási okokat köthetnek ki maguknak a választottbíróági szerződésben. Ebből az is következik, hogy a felek jogosultak további, a választottbíró kizárásához vezető egyéb okok kikötésére is.

---

¹⁶⁸ A törvény elérhető a <http://www.gesetze.ch/SR/173.110/index.htm> weboldalon.

A kantonközi egyezmény 18. cikkely második bekezdése szerint kifogás nyújtható be azon választottbíró ellen is, akit megfosztottak polgári jogai gyakorlásától, vagy pedig a hírnevét rontó bűncselekmény elkövetése miatt ítélték szabadságvesztésre. A kantonközi egyezmény is tartalmazza azon, az UNCITRAL Modell – törvényben is fellelhető rendelkezést, mely szerint a fél az általa jelölt választottbíró ellen csak olyan ok miatt emelhet kifogást, mely a kijelölés után keletkezett, vagy valószínűsítene kell, hogy arról nem volt tudomása a jelöléskor.

Érdekes jellegzetessége a kantonközi egyezménynek, hogy abban az esetben, amennyiben valamelyik félnek a választottbírói testület megválasztására nagyobb ráhatása volt, mint a másiknak, úgy a másik fél jogosult lesz az ilyen módon felállított testület ellen kifogás benyújtására.¹⁶⁹ Ez a rendelkezés értelemszerűen a felek esélyegyenlőségét kívánja szolgálni. A kantonközi egyezmény szerint (20. cikkely) az elfogultsági kifogást a tudomásszerzést követően haladéktalanul elő kell terjeszteni, azonban erre még feltétlenül az ügy érdemi döntése előtt kell sort keríteni.¹⁷⁰ Abban az esetben, amennyiben vita merül fel az elfogultság kérdését illetően, az ügyben állami bíróság dönt, mely eljárásban a felek jogosultak további bizonyítékok előterjesztésére. A felek arra is jogosultak, hogy közösen visszahívják a választottbírákat. Amennyiben egyéb, a választottbírói tisztség megszűnésére okot adó körülmény áll elő, valamely fél kérelmére a bíróság jogosult megszüntetni a választottbírói tisztséget.¹⁷¹ Lényeges, hogy abban az esetben, ha a választottbíró kizárásra kerül az eljárásból, az őt jelölő fél nem veszti el a választottbíró-jelölési jogát. A 19. cikkely harmadik bekezdése szerint a továbbiakban is e fél lesz jogosult a választottbíró jelölésére, miként ugyanezen cikkely második bekezdése szerint az új választottbírói testület a 11. cikkelyben lefektetett szabályok szerint kell, hogy felállításra kerüljön.

---

¹⁶⁹ Hasonló célú rendelkezést tartalmaz a német ZPO 1034. §-ának (2) bekezdése, mellyel részlesen az UNCITRAL Modell – törvény kapcsán a dolgozat VII. fejezetében foglalkozom

¹⁷⁰ A kantonközi egyezmény tehát időkorlátot ebben a vonatkozásban nem támaszt, szemben több ország megoldásával. Sajátos módon ilyen jellegű – vagyis a kizárási eljárás kezdeményezésére időkorlátot előíró – rendelkezést a svájci nemzetközi magánjogi törvényben sem találunk.

¹⁷¹ Mindezzel kapcsolatban lásd: SEGESSER – JOLLES: *Switzerland*. 365. o.

Mint látható, maga a kantonközi egyezmény nem határozza meg pontosan a választottbíró kizárását eredményezhető függetlenség vagy pártatlanság fogalmát, sőt — ellentétben több állam vonatkozó szabályozásával — azokat nem is alkalmazza. Ugyanakkor függetlenül attól a tényről, hogy e fogalmak nem szerepelnek a kantonközi egyezményben, a joggyakorlat e kritériumok figyelembe vételével alakította ki álláspontját. A számos jogeset közül utalni kívánunk a *Centrozap v. Orbis et al.* jogesetre. Az 1966. október 26-án kelt határozat szerint megállapításra került az elfogultság abban az esetben, amikor az eljáró választottbíró elnökének házastársa a választottbírárt jelölő fél jogi képviselőjével azonos ügyvédi irodában dolgozott, akkor is, ha annak nem volt vezetője.¹⁷² Habár ebben az esetben az eljáró választottbíró elnöke volt az elfogultnak tekintett választottbíró, lényeges arra felhívunk a figyelmet, hogy a kantonközi egyezmény által kialakított gyakorlatban mindegyik választottbíró számára az elfogultságnak, a függetlenségnek azonos szintje került megkövetelésre, vagyis ebben a tekintetben nem volt különbségtétel az eljáró választottbíró elnöke, és a fél által jelölt választottbíró között.¹⁷³

A kantonközi egyezmény által kialakított gyakorlat a függetlenség, pártatlanság fogalmát tekintve a *Société Ligier et Société Diffusia c. Société Alfa Lancia Industriale* ügy nagy jelentőséggel bír. A jogvita két autógyártó társaság között alakult ki a Forma 1 versenyen való együttműködés területén. Az ügyben a sportjog területén kiemelkedő, és ezzel a szakterülettel ügyvédként is foglalkozó egyesbíró járt el. Az ügyben meghallgatásra került egy autóversenyző tanúként, akit a választottbíró ügyvédként hat évvel korábban mint ügyfelét már más ügyben képviselte. Figyelemmel arra, hogy a választottbíró a sportjog szakértője, volt arra esély, hogy a későbbiekben is képviseli majd e tanút. Erre tekintettel kimondásra került, hogy a választottbíró nem tekinthető elfogultlannak. Ebben az ügyben az alábbi szempontrendszer került összefoglalásra:

---

¹⁷² „Bejaht wurde die Befangenheit jedoch in einem Fall, in dem die Ehefrau des Schiedsrichters als juristische Mitarbeiterin im Anwaltsbüro des Rechtsvertreters jener Partei arbeitete, welche den Schiedsrichter ernannt hatte.” Lásd: TSCHANZ: *Arbitrators' Conflicts of Interests...* 74. o.

¹⁷³ Ehhez lásd: BUCHER —TSCHANZ: *International Arbitration in...* 69. o.; BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 194. o.

„Selon la jurisprudence, il faut qu'il existe des faits qui justifient objectivement la méfiance. Celle-ci ne saurait reposer sur le seul sentiment subjectif d'une des parties; un tel sentiment ne peut être pris en considération que s'il est fondé sur des faits concrets, et si ces faits sont, eux-mêmes, propres à justifier objectivement et raisonnablement pareil sentiment chez une personne réagissant normalement.”¹⁷⁴

Az idézett francia nyelvű szöveg szerint kell, hogy fennálljanak olyan tények, melyek objektív módon képesek igazolni az elfogultságot. Az elfogultság kizárólag valamely fél szubjektív érzésén nem alapulhat, a szubjektív érzés csak akkor kerülhet számításba, ha konkrét tényeken alapul, és amennyiben e konkrét tények önmagukban objektíven és ésszerűen alkalmasak arra, hogy egy normálisan reagáló — vagyis az ügyben nem érintett — személyben ilyen jellegű, az elfogultságot megtapasztaló érzést ébresszenek. Mint látható, a *Ligier*-teszt az objektív tények alapján fennálló elfogultságot fogadja el, melyhez ugyan szubjektív tényezők hozzájárulhatnak, de ezen szubjektív tényezők önmagukban nem eredményezhetik, hogy az elfogultság megítélésre kerüljön. (Kiemelést érdemel, hogy az ügy tényeire való tekintettel, figyelemmel arra, hogy a választottbíró és a tanú közötti kapcsolat nem az adott üggyel állt összefüggésben, a Szövetségi Bíróság is határesetnek minősítette e döntést.)

A kantonközi egyezmény természetesen tartalmaz rendelkezéseket az új választottbíró választására abban az esetben, ha a régi választottbíró meghalna, kizárásra kerülne az eljárásból, lemondana vagy visszahívásra kerülne.¹⁷⁵ A választottbírói testülettel kapcsolatos — igen sajátosnak tekinthető — kifogás került megfogalmazásra a kantonközi egyezmény 40. cikkelyének negyedik bekezdésében. E rendelkezés szerint, amennyiben a választottbírói testület ítélete érvénytelenítésre kerül, és új eljárás kerül elrendelésre, úgy ugyanaz a választottbírói testület fogja tárgyalni az ügyet, kivéve, ha kifogás kerül beterjesztésre a testület ellen abban a tekintetben, hogy előzőleg már tárgyalták az ügyet. (A kifogást más okra is lehet alapítani.) E rendelkezés játszott igen lényeges szerepet a *Westland Helicopters Ltd. (UK) v. Arab Republic of Egypt, Arab*

---

¹⁷⁴ A *Société Ligier* ügy vonatkozásában lásd különösen: TSCHANZ: *Arbitrators' Conflicts of Interests...* 677.o. és 70.o.

¹⁷⁵ Lásd a kantonközi egyezmény 23. cikkelyét.

Organization for Industrialization, Arab British Helicopter Company (Egypt) ügyben, melyben a Szövetségi Bíróság 1986. szeptember 24-én hozott ítéletet.¹⁷⁶

A *Westland*-ügy előzményei az 1970-es évekig mennek vissza. 1975. április 29-én az Egyesült Arab Emirátusok, Szaúd-Arábia, Qatar és Egyiptom szerződést kötött egymással, melyben megalakították az *Arab Organization for Industrialization*-t (AOI). Ezen szervezet célja az volt, hogy a négy állam iparosodását fejlessze. Az AOI irányítását a négy ország által delegált miniszterekből álló Nagytanács (*High Council*) látta el. (E tanács alkotta meg az AOI belső szabályzatát, mely 1975. augusztus 17-én került elfogadásra.) Az AOI székhelye Kairóban volt, de Rijadban is megnyitásra került egy hivatal. 1978. február 27-én az AOI és a brit *Westland Helicopters Ltd.* között egy részvényesi megállapodás (*Shareholders' Agreement*) került aláírásra az *Arab British Helicopters Company* (ABH) nevű részvénytársaság megalapítása céljából. E részvénytársaság – melyben az AOI hetven, a *Westland* harminc százaléknyi részvényt rendelkezik – azzal a céllal alakult, hogy a *Westland* által kifejlesztett helikoptereket gyártsa és forgalmazza. A részvényesi megállapodás választottbírói kikötést is tartalmazott, mely az ICC választottbírói eljárását köti ki olyan módon, hogy a választottbíráskodás székhelye Genf legyen. Ugyanekkor több, a helikopterek gyártásával foglalkozó szerződés is aláírásra került a felek között, melyek mindegyike a fenti választottbírói záradékot tartalmazta.

A fentiekben körülírt rendszer szerint folyt az együttműködés egészen 1979. május 14-ig. Az Izrael és Egyiptom között aláírt, a két állam közötti ellenséges viszony megszüntetését célzó *Camp David*-i Megállapodás következtében Szaúd-Arábia szultánja közleményt adott ki, melynek értelmében 1979. július 1-jével Szaúd-Arábia, Qatar és az Egyesült Arab Emirátusok meg kívánják szüntetni az AOI-t és annak végelszámolására bizottságot fog felállítani. Egyiptom azonban ezt a döntést nem fogadta el, és 1979. május 18-án törvényrendeletet adott ki, melynek értelmében a szervezet az egyiptomi jog szerint, EAOI rövidített elnevezéssel a továbbiakban is működni fog, és tisztségviselői is egyiptomiak lesznek.

---

¹⁷⁶ Az ügy részletes leírását lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

Az AOI megszűnésének bejelentése miatt a *Westland* bejelentette 1979 júliusában kártérítési igényét. 1980. május 12-én pedig az ICC előtt keresetet nyújtott be az AOI, a négy tagállam, továbbá az *Arab British Helicopters* (ABH) részvénytársaság ellen. A genfi helyszínen folyó választottbírói eljárásban egy francia, egy svéd választottbíró, és a választottbírói tanács elnökeként a svájci EUGEN BUCHER járt el. Az AOI, az Egyesült Arab Emírátsok, Szaúd-Arábia, illetve Qatar nem jelentek meg a tárgyaláson. Egyiptom és az ABH több okból is vitatta a választottbírói joghatóságát. Habár alperesként nem került megjelölésre, a tárgyaláson megjelent az EAOI is. Az EAOI eljárást kezdeményezett Svájcban annak megállapítására, hogy a választottbírói joghatósága nincsen, e kérelmét azonban mind a genfi bíróság, mind a Lausanne-i Szövetségi Bíróság elutasította. A *Westland* ugyanakkor annak megállapítását kérte a választottbírói joghatóságtól, hogy az EAOI nem alperes az eljárásban, arra figyelemmel, hogy szerződő félként még nem szerepelt az 1975. április 29-én aláírt megállapodásban. 1982. június 8-án az eljáró választottbírói tanács elnöke által aláírt döntésben megállapította, hogy az EAOI nem tekinthető félnek a választottbírói eljárásban.

Az eljáró választottbírói joghatóság 1984. március 5-én közbenső ítéletet hozott a joghatóság tárgyában, melyben megállapításra került, hogy az eljáró választottbírói joghatóság van az ügyben és elutasításra került alperesek azon kérelme, mely az eljárás felfüggesztésére irányult.

1984. október 12-én a genfi Fellebbviteli Bíróság az 1982. június 8-án kelt döntést megsemmisítette és az ügyet visszautalta a választottbírói tanácsnak új döntés meghozatala céljából. A genfi bíróság szerint az EAOI alperesi pozíciójának megtagadásáról szóló döntés részítéletnek tekintendő, mely azonban nem került kellőképpen megindokolásra, és nem írta alá mindhárom választottbíró. Az EAOI ekkor terjesztett elő kifogást az eljáró választottbírói joghatóság ellen, figyelemmel a kantonközi egyezmény fentiekben már hivatkozott 40. cikkelyének negyedik bekezdésére, mely szerint azon választottbírói joghatóság testület ellen, mely egy, az állami bíróság által megsemmisített döntés meghozatalában részt vett, kifogás nyújtható be a testület kizárása céljából. A *Westland* e kérelmet ellenezte.

Ezt követően 1984 novemberében és decemberében Egyiptom, az *Arab British Helicopters* és az ABH által a választottbírák kizárása céljából a genfi elsőfokú bíróság elé kérelem került előterjesztésre. 1985. február 7-én a genfi elsőfokú bíróság elutasította a kérelmeket, azzal az érveléssel, hogy azokat elsőként a párizsi ICC részére kellett volna előterjeszteni. 1985. április 18-án a genfi Fellebbviteli Bíróság az elsőfokú döntés elleni fellebbezést elutasította. 1985. szeptember 10-én a Szövetségi Bíróság hatályon kívül helyezte a genfi fellebbviteli bíróság döntését azzal az indokolással, hogy a kantonközi egyezmény rendelkezései irányadóak a választottbírák kizárására, tekintettel arra, hogy a 21. cikkely kötelező jellegű, kógens előírás, melytől eltérés nem lehetséges, így ebben az ügyben a svájci állami bíróságnak van joghatósága.

Ezt követően 1986. február 6-án a genfi Fellebbviteli Bíróság úgy döntött, hogy a korábbi kérelemre figyelemmel az 1980. október 29-én megalakított választottbírói tanácsot az eljárásból kizárja, hiszen az általuk hozott döntés állami bíróság által megsemmisítésre került. E döntés ellen azonban a *Westland* nyújtott be közjogi felülvizsgálati kérelmet (*staatsrechtliche Beschwerde, recours de droit public, ricorso di diritto pubblico*). E kérelem alapján döntött úgy 1986. szeptember 24-én a Svájci Szövetségi Bíróság, hogy az 1980. október 29-én megalakított tanács az eljárásból nincsen kizárva, és továbbra is érvényesen megalakított választottbírói tanácsnak tekinthető.

A Szövetségi Bíróság ítéletének indokolása szerint a választottbírói tanács elnöke által aláírt, az 1982. június 8-án kelt, és 1984. október 12-én megsemmisített ítélet természetesen nem zárta le a választottbírói eljárást. E döntés inkább eljárási jellegű, mely alapján a kantonközi egyezmény 40. cikkelyének negyedik bekezdése nem alkalmazható. A választottbírói tanács e döntésének megsemmisítése sem az EAOI, sem a többi fél számára nem ad lehetőséget arra, hogy kizárási kérelmet terjesszen elő a választottbírák ellen.

Az ítélet azt is megállapítja, hogy — miként ezen eljárásból is látható — a kantonközi egyezmény számos lehetőséget rejt magában az eljárás lassítására (mely egyébként nyilvánvalóan ellentétes a kantonközi egyezmény céljával), ezért nem szerencsés a 40.

cikkely negyedik bekezdésének túlzottan széles értelmezésével további akadályokat gördíteni a választottbíróági eljárás lefolytatása elé. A 40. cikkely negyedik bekezdésében szereplő lehetőséget tehát a Szövetségi Bíróság érdemi ítélet érvénytelenítése esetére tartja fenn.

Mint látható, maga a Szövetségi Bíróság ítélete is elismeri, hogy a kantonközi egyezmény számos, az eljárás lassítására alkalmas rendelkezést tartalmaz. Ebben az ügyben is igen jól látszik, hogy a kantonközi egyezmény számos olyan kötelező szabállyal rendelkezik, melyek a nemzetközi választottbíróági eljárás számára nem kedvezőek. Ennek példája az, a Szövetségi Bíróság által is támogatott álláspont, mely szerint az ICC Eljárási Szabályzata ellenére a svájci állami bíróság jogosult arra, hogy a választottbírák kizárása kérdésében döntsön.

Ezen álláspontot a nemzetközi szakirodalom is kritikával illette. J. Y. ART véleménye szerint ez az állami bíróság részére egy túlzottan nagy beavatkozási lehetőséget teremt, és az állami bíróságot a választottbíróági intézmény döntéshozatali mechanizmusa felé helyezi, mely döntéshozatali mechanizmus egyébként alkalmas lenne a kizárás kérdésének gyors rendezésére, ezáltal a függő választottbíróági ügy mihamarabbi befejezését is lehetővé tenné.¹⁷⁷ Hasonló kritikával illette ezt a svájci megoldást GUILIERMO AGUILAR ALVAREZ is egy, a választottbírák kizárásával foglalkozó jogösszehasonlító tanulmányában.¹⁷⁸ Álláspontom szerint a *Westland*-ügy is igen jó bizonyíték arra, hogy melyek azok a tényezők, melyek szükségessé tették a nemzetközi választottbíróági eljárás újraszabályozását Svájcban.

Kiemelést érdemel, hogy a Szövetségi Bíróságnak a *Westland*-ügyben a kantonközi egyezmény 40. cikkelyének negyedik bekezdését illető értelmezését támasztja alá a kantonközi egyezmény 41 – 43. cikkelyben foglaltak is. Ezek a rendelkezések a választottbíróági ítélet bírósági felülvizsgálatának kérdésével foglalkoznak. Ezek értelmében akkor lehet a választottbíróági ítéletet felülvizsgálni, ha olyan bűncselekmény befolyásolta annak meghozatalát, mely bűncselekmény elkövetését

---

¹⁷⁷ Lásd: ART: *Challenge of Arbitrators...* 264. o.

¹⁷⁸ Lásd: ALVAREZ: *The Challenge of Arbitrators*. 212. o.

büntetőeljárásban meghozott határozat mondta ki, illetve amennyiben ennek megállapítása nem a bizonyítottság hiánya miatt maradt el. Ugyancsak a bírósági felülvizsgálatot eredményezheti új, addig még nem ismert tény, bizonyíték előkerülése, melyet a fél önhibáján kívül nem tudott az eljárásban rendelkezésre bocsátani. A felülvizsgálat kezdeményezésére 60 nap áll rendelkezésre. Mint látható, a felülvizsgálatra irányadó okok jelentős mértékben hasonlítanak a magyar polgári perrendtartásban szereplő perújítás fogalmához.¹⁷⁹

Amennyiben a fenti okok miatt kerül sor új eljárásra, akkor — amennyiben a választottbírák megbízásának megszűnését megállapították — új tanácsot kell megalakítani az arra irányadó szabályok szerint.¹⁸⁰ Az új tanács megalakítása természetesen ésszerű lépésként értékelhető, amennyiben például az eljáró tanács tagjai maguk is részesei voltak az ítélet meghozatalához vezető bűncselekmény elkövetésében.¹⁸¹ A kantonközi egyezmény 36. cikkelyének a) pontja pedig lehetőséget ad a választottbírói ítélet érvénytelenítésére azon a címen, hogy az eljáró választottbírói nem volt megfelelően megalakítva.

3. A választottbíró megválasztása és kizárása a hatályos svájci jogban (Az IPRG szabályai)

Miként a korábbiakban már említésre került, az 1987-ben elfogadott nemzetközi magánjogi törvény (*Bundesgesetz über das internationale Privatrecht*, IPRG) célja, hogy a nemzetközi választottbírói eljárást egységesen, a kantonközi egyezménytől független módon szabályozza. A kantonközi egyezmény a továbbiakban a belföldi választottbírói eljárásokban nyerhet alkalmazást. A vonatkozó szakirodalomban ugyanakkor ezzel ellentétes megállapításokat is olvashatunk. WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN nemzetközi választottbírói kommentárja szerint azokban a

---

¹⁷⁹ A perújításnál szereplő klasszikus triász — *novum, crimen, res iudicata* — tagjai közül a kantonközi egyezmény a *novum* (új tény, bizonyíték) és a *crimen* (bűncselekmény) fogalmát alkalmazza.

¹⁸⁰ Ebben az esetben értelemszerűen alkalmazni kell a kantonközi egyezmény 10 – 12. cikkelyeit.

¹⁸¹ Érdeemes utalnunk arra, hogy a választottbírói ítélet érvénytelenítése kérdésénél a kantonközi egyezmény az úgynevezett közrendi klauzulát nem alkalmazza. A nemzetközi magánjogi törvényben — a 190. cikkely második bekezdésének e) pontjában — a közrendbe ütközés tilalma már szerepel.

kérdésekben, melyeket a nemzetközi magánjogi törvény nem rendez teljeskörűen, a kantonális jog továbbra is alkalmazható. A kommentár ebben a vonatkozásban az IPRG-nek az ítélet érvénytelenítésére vonatkozó 190. cikkelyére utal.¹⁸²

Ezzel szemben több olyan álláspont is van, mely szerint a kantonközi egyezmény az IPRG hatályba lépését követően a külföldi választottbírósági eljárásban nem nyerhet alkalmazást.¹⁸³ MARC BLESSING véleménye szerint nincs arra lehetőség, hogy amennyiben valamely részkérdés vonatkozásában az IPRG nem tartalmaz szabályozást, a joghézag kitöltése céljából egyszerűen a kantonközi egyezmény kerüljön alkalmazásra.¹⁸⁴

A választottbírák kiválasztására és kizárására vonatkozó rendelkezéseket az IPRG mindössze két cikkelyben, a 179 – 180. artikulusban szabályozza. A terjedelmet tekintve rövid szabályozásban ugyanakkor a kantonális jogra vonatkozó utalást is találunk, mely természetesen a kantonközi egyezménnyel nem keverhető össze.

A 179. cikkely első bekezdése alapján a választottbírák kijelölésére, kizárására vagy elmozdítására főszabály szerint a felek megállapodása lesz az irányadó. Amennyiben ilyen megállapodás nincsen, úgy az eljáró választottbírósági tanács székhelye szerint illetékes bíróhoz lehet fordulni ilyen irányú kérelemmel. A bíró analógia útján a kantonális jog rendelkezéseit kell, hogy alkalmazza a választottbírák kijelölése, kizárása vagy elmozdítása tekintetében.

A 179. cikkely harmadik bekezdése egy kissé eltérő helyzetet szabályoz. Ennek értelmében amennyiben hivatásos bírót kértek fel a felek választottbírák kijelölésére, akkor a bíró meg fogja tenni a kijelölést, kivéve, ha egy úgynevezett összegző vizsgálat (*summarische Prüfung, examen sommaire, esame sommario*) azt mutatja, hogy a felek között választottbírósági megállapodás megkötésére nem került sor.

---

¹⁸² „... soweit das IPRG eine Frage nicht erkennbar abschliessend behandelt (z. B. die Anfechtungsgründe gem. Art. 190 IPRG verglichen mit Art. 36. des Konkordates) gelten die Regeln des Konkordates als kantonales Recht, das insoweit nicht von Bundesrecht verdrängt wird, weiter.” Lásd: WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit...* 29. o.

¹⁸³ „Le Concordat n'a donc plus aucune application dans le domaine de l'arbitrage international...” Lásd: LALIVE —POUDRET — REYMOND: *Le droit de l'arbitrage...* 278. o.

¹⁸⁴ Lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 169. o.

A 179. cikkely első bekezdése főszabály szerint teszi lehetővé a felek megállapodását a választottbíró kiválasztására és kizárására, ezáltal a magán-autonómia jelentős mértékben elismerésre kerül. Mindez a korábbi, a kantonközi egyezmény által előírt szabályozásnál lényegesen rugalmasabb, és képes megoldani azt, a korábbiakban már — például a *Westland*-ügy kapcsán — említett problémát, hogy amennyiben a felek kikötik egy választottbírói intézmény eljárását, akkor is a svájci bírának lenne joghatósága a választottbírák kizárásában való döntésre. A 179. cikkely első bekezdése szerint erre nem kerülhet sor, amennyiben a felek például az ICC eljárását kötik ki, úgy e rendelkezésre tekintettel az ICC eljárási szabályzata lesz irányadó.¹⁸⁵

Az IPRG semmilyen megszorítást nem tesz — szemben a kantonközi egyezmény ebben a körben szintén nem túlzottan szigorú szabályaival — az eljáró választottbírák számát illetően. (Az UNCITRAL Modell – törvénnyel szemben még az a szubszidiárius szabály sem szerepel, hogy amennyiben a felek nem egyeznek meg a választottbírák számáról, akkor három választottbíró kell, hogy eljárjon.) A svájci esetjog azt is alátámasztja, hogy van lehetőség arra is, hogy a felek kifejezetten páros számú választottbíró jelölésében állapodjanak meg.¹⁸⁶ Természetesen ez a későbbiekben döntéshozatali problémát jelenthet, az IPRG — ellentétben a kantonközi egyezmény ebben a tekintetben helyeselhető rendelkezésével — nem tartalmaz szabályt a döntéshozatali akadály kiküszöbölésére.

Az IPRG rendelkezései szerint sem tilos már a választottbírói szerződésben megnevezni név szerint a választottbírókat. Abban az esetben viszont, ha név szerint kerülnek kijelölésre, és az esetleges helyettesítésükkel kapcsolatban semmilyen rendelkezés nem szerepel, problematikus helyzet állhat elő akkor, ha valamelyik választottbíró-jelölt a választottbírói tisztséget nem tudja, vagy nem akarja elvállalni. Kérdéses ugyanis, hogy ebben az esetben az IPRG egyéb szabályai alkalmazást nyerhetnek-e.

---

¹⁸⁵ Ehhez lásd: BLESSING: *The New International Arbitration...* 36 — 37. o.

¹⁸⁶ Lásd az *X. Inc. v. S. et consorts and Tribunal de première instance du canton du Genève* ügyben 1995. március 20-án hozott döntést. A határozatot idézi: MÜLLER: *International Arbitration...* 54. o.

Az IPRG nem ír elő semmilyen képesítési követelményt a választottbírák tekintetében, ez teljes mértékben a felekre van bízva, azaz a felek szabadon állapodhatnak meg abban, hogy az ügyükben eljáró választottbírónak milyen — esetlegesen speciális — képzettséggel, szakértelemmel kell rendelkeznie.¹⁸⁷ Lényeges, hogy a választottbíró a svájci joggyakorlat szerint mindig természetes személy kell, hogy legyen, így az nem tekinthető megfelelő kikötésnek, ha választottbíróként egy kereskedelmi kamara kerül megjelölésre.¹⁸⁸

Természetesen nagyon gyakori, hogy a felek valamely választottbírószági intézmény eljárását kötik ki, mely eljárásban esetlegesen a kereskedelmi kamara maga lesz a választottbírákat kijelölő személy. Lényeges, hogy e feladat ellátására csak ténylegesen létező választottbírószági intézmény köthető ki. A svájci esetjogban felmerült példa szerint amennyiben egy választottbírószági kikötésben az szerepel, hogy Svájc kereskedelmi választottbírói testületével összhangban kell eljárni („*in accordance with the Commercial Arbitration Board of Switzerland*”), akkor nincs érvényes megállapodás a választottbírák kijelölését illetően, figyelemmel arra, hogy ilyen jellegű testület nem létezik. A korábbiakban már említett Svájci Választottbírószági Egyesület (ASA) nem tekinthető választottbírószági intézménynek, és nem is egyezik a kikötésben szereplő *Commercial Arbitration Board of Switzerland*-dal. A svájci jognak a választottbírószági eljárás irányában való rugalmasságát jelenti, hogy ettől a körülménytől még maga a választottbírószági kikötés nem veszti el érvényességét.¹⁸⁹

A választottbírói intézmény által a választottbíró kijelölése tárgyában hozott döntés — függetlenül attól, hogy a választottbírákat kijelöli vagy nem jelöli ki — nem tekinthető *res judicata*-nak, és ezen döntés ellen önmagában nem lehet jogorvoslatot előterjeszteni. Ez két okkal is magyarázható. Egyfelől maga az ebben a körben hozott döntés nem tekinthető bírói ítéletnek, ezért az ítélt dolog joghatás sem fűződhet hozzá.¹⁹⁰ Másfelől

---

¹⁸⁷ Ehhez lásd: BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...* 67. o.

¹⁸⁸ Lásd: MÜLLER: *International Arbitration...* 57. o.

¹⁸⁹ A kérdéses ügy a zürichi Fellebbviteli Bíróság előtt merült fel (ZH 20. 11. 1981.). A jogesetet idézi: MÜLLER: *I. m.* 60. o.

¹⁹⁰ Lásd: BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...* 57. o.

pedig a kijelölő szerv — az adott választottbírói intézmény illetékes bizottsága — nem tekinthető eljáró választottbírói tanácsnak, azaz bíróságnak, így emiatt sem lehet közvetlen jogorvoslatot igénybe venni ez ellen. Közvetett jogorvoslatként természetesen a meghozott választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti eljárás szolgálhat.

A 179. cikkely második bekezdése alapján a kantonális szabályok szerint illetékes bíró fog eljárni a választottbíró kijelölésében, ha a felek nem egyeznek meg, és megkeresik ebben az ügyben a bíróságot. Miként a jogszabály maga is kimondja, ebben az esetben a kantonális szabályok kerülnek alkalmazásra, és ez vonatkozik a jogorvoslati lehetőségekre is. Ebből következően az adott kanton szabályait kell alkalmazni abban a tekintetben, hogy a bírónak a kijelölés tárgyában hozott határozata ellen lehet-e fellebbezést előterjeszteni vagy sem. Példaként Bern kantonra utalunk, a berni kantonális jog szerint a választottbíró elutasítását kimondó határozat ellen semmisségi kérelmet (*Nichtigkeitsklage*) lehet előterjeszteni.¹⁹¹ Ez tehát kizárólag a kantonális jog hatáskörébe tartozó kérdés, ezért az eljáró választottbírói szék helyének megválasztásakor ebben a tekintetben lényeges lehet az adott kanton vonatkozó jogszabályainak áttekintése is.

Ami az ebben a körben hozott döntések elleni szövetségi jogorvoslatot illeti, a svájci gyakorlat alapján két alternatíva különíthető el. Abban az esetben, amennyiben pozitív döntés születik — vagyis az állami bíró kijelöli a választottbírókat — nincsen lehetőség szövetségi szintű jogorvoslatra, azaz közjogi felülvizsgálatra. A gyakorlat szerint ezen előzetes döntés sem rendelkezik *res iudicata* hatással, és a választottbíróknak a választottbírói eljárás során megvan a jogi lehetőségük arra, hogy saját hatáskörükről döntést hozzanak. Amennyiben azonban negatív döntés születik — vagyis az eljáró bíró nem jelöli ki a választottbírókat — már van lehetőség arra, hogy közjogi felülvizsgálatot kezdeményezzen a döntést sérelmező fél, hiszen ezzel a döntéssel az állami bíróság a választottbírói igényérvényesítést kizárta, vagyis végleges döntést hozott, így lényeges, hogy rendelkezésre álljon egy további jogérvényesítési lehetőség.¹⁹²

---

¹⁹¹ Lásd: MÜLLER: *International Arbitration...* 66. o.

¹⁹² Lásd: MÜLLER: *I. m.* 67 – 68. o.

A 179. cikkely harmadik bekezdése arra vonatkozik, hogy amennyiben állami bíró került a felek által felkérésre a választottbíró kijelölésére, akkor ezen állami bíró köteles kijelölni a választottbírókat, kivéve ha a már említett összegző vizsgálat eredményeképpen kiderül, hogy a felek között nincs választottbírói megállapodás. Ez a rendelkezés többek között egy korábbi jogeset tanulságai hatására került be a törvénybe, mely jogesetben a bíróság azért tagadta meg a választottbíró kinevezését, mert valamelyik fél vitatta a választottbírói megállapodás érvényességét.¹⁹³ A jelenlegi szabályok egyértelmű helyzetet teremtenek, hiszen az állami bírónak vizsgálnia kell, hogy van-e érvényes választottbírói szerződés a felek között.¹⁹⁴ Amennyiben nincsen, és erre fény derül már ekkor, úgy a feleket az eljárással kapcsolatos későbbiekben szükségképpen felmerülő költségektől is megkíméli e döntés. Az állami bíróságnak azt kell megvizsgálnia, hogy van-e a felek között az adott ügy vonatkozásában érvényes választottbírói megállapodás, vagyis a felperes jogszerűen kezdeményezte-e a választottbírói eljárást.

Ezzel kapcsolatban említést érdemel, hogy hasonló szabályt Portugália választottbírói törvényében találunk. Az 1986. augusztus 29-én elfogadott, 1986. november 29-e óta hatályos 31/86. törvény 12. cikkelye foglalkozik a választottbírák kijelölésével. E cikkely ötödik bekezdése akként rendelkezik, hogy amennyiben állami bíróságnak kell kijelölnie a választottbírákat, a bíróság megtagadja a választottbírák kijelölését abban az esetben, amennyiben úgy ítéli meg, a választottbírói megállapodás nyilvánvaló módon érvénytelen. A portugál törvény is ennélfogva az állami bíróság feladatává teszi, hogy a választottbírák kijelölése során vizsgálja a választottbírói szerződés érvényességét is.¹⁹⁵

Azt, hogy az állami bírónak a felek választottbíró-kijelölési eljárásába való beavatkozása szubszidiárius jellegű, igen jól mutatja Genf kanton elsőfokú bíróságának (10ème Chambre) 2005. október 6-án meghozott döntése, mely szerint mindaddig, amíg az

¹⁹³ A *Paperconsult S.A., ATF* jogesetet idézi: BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...*59. o.

¹⁹⁴ Ezen, a bíró részére az IPRG által előírt objektív vizsgáladási kötelezettség előnyeire hívja fel a figyelmet: LALIVE: *The New Swiss Law...* 11. o.

¹⁹⁵ Ezzel összefüggésben lásd: VÁRADY — BARCELO III — MEHREN: *International Commercial Arbitration*. 357 — 358. o.

egyik fél a saját választottbíróját nem jelölte ki, nem kérelmezheti, hogy a bíróság jelölje ki a másik fél választottbíróját. Ugyanez a döntés azt is kimondta, hogy az állami bíróságnál mindaddig nem lehet kérelmezni, hogy jelölje ki a választottbírósági tanács elnökét, amíg a felek által kijelölt választottbírák számára megvan a lehetőség és esély, hogy maguk válasszák meg a tanács elnökét.¹⁹⁶

Az IPRG 180. cikkelye foglalkozik a választottbíró kizárásának kérdésével. E cikkely első bekezdése alapvetően három esetkört különít el a választottbíró kizárását tekintve. Így kizárási eljárás kezdeményezhető a választottbíró ellen:

- Ø Amennyiben a választottbíró nem rendelkezik a felek által közösen meghatározott képzettséggel;
- Ø Amennyiben a felek által kiválasztott választottbírósági szabályzat szerint valamilyen kizárási ok fennáll;
- Ø Amennyiben olyan körülmények állnak fenn, melyek a választottbíró függetlenségét illetőleg jogos kételyeket ébresztenek.¹⁹⁷

Az UNCITRAL Modell-törvény 12. cikkelyének második bekezdéséhez hasonlóan az IPRG is előírja a 180. cikkely második bekezdésében, hogy a fél az általa jelölt választottbíró ellen csak olyan ok miatt nyújthat be kizárási kérelmet, mely a jelölés után jutott tudomására.¹⁹⁸ Ez az előírás megfelel a *venire contra factum proprium* elvnek.

Az IPRG — követve a kantonközi egyezmény szabályozását, és ellentétesen az UNCITRAL vonatkozó rendelkezéseivel — nem ír elő határidőt a kizárási indítvány benyújtására, csupán akként rendelkezik, hogy azt haladéktalanul be kell nyújtani. Az IPRG-hez készített angol nyelvű svájci kommentár szerint ez azért helyes rendelkezés,

---

¹⁹⁶ A határozatot lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

¹⁹⁷ A jogos kétely fogalmára a német szöveg a *berechtigter Zweifel*, a francia verzió a *douter légitimement*, míg az olasz változat a *dubitare legittimamente* fordulatot használja. Látható, hogy mindhárom megfogalmazásban szerepel a jogos kifejezés valamilyen variánsa.

¹⁹⁸ A kantonközi egyezmény ebben a vonatkozásban differenciálást alkalmazott, hiszen akkor teszi lehetővé a fél által jelölt választottbíró elleni kizárási kérelem megindítását, ha a fél az okról csak a jelölést követően szerzett tudomást, illetve ha az ok a jelölést követően keletkezett. Az UNCITRAL Modell-törvényben, illetve az IPRG-ben fellelhető szabályozás ennél egyszerűbben került megfogalmazásra, de eredménye azonos.

hiszen amennyiben a kizárást kezdeményező fél az eljárást az ok tudomására jutásától haladéktalanul nem kezdeményezi, a későbbiekben elveszti a jogát arra, hogy ilyen kérelemmel éljen. Hangsúlyozást érdemel, hogy amennyiben a fél egy kizárási okról már az eljárás során tudomást szerez, de a kizárási indítványt nem teszi meg, akkor erre az okra az ítélet érvénytelenítésére vonatkozó eljárásban már nem hivatkozhat, hiszen az alapvetően ellentétes lenne a jóhiszeműség követelményével.¹⁹⁹ Ugyanakkor egy esetleges objektív határidő szerepeltetése — amely több választottbírói törvényben is kikötésre kerül — hasznos lenne, hiszen számos esetben egyszerűsödne a bizonyítási eljárás a kizárási indítvány benyújthatósága vonatkozásában.

Abban az esetben, amennyiben a felek nem egyeztek meg abban, hogy a kizárási indítvány vonatkozásában ki jogosult dönteni, úgy a választottbírói székhelye szerint illetékes állami bíróság fog ebben a kérdésben döntést hozni.²⁰⁰ Mint látható, e szabályozás lényegesen liberálisabb, mint a kantonközi egyezmény vonatkozó rendelkezései, hiszen alapvetően a felek magán-autonómiáját helyezi előtérbe. Amennyiben erre vonatkozó rendelkezés nincsen — azaz a felek például nem kötötték ki valamely választottbírói intézmény eljárását — szubszidiárius módon fog eljárni az állami bíróság. A kantonközi egyezmény rendelkezéseivel ellentétben itt nem kerül előírásra, hogy az állami bírósági eljárásban a feleknek joguk van bizonyítékokat előterjeszteni, igaz, kizáró rendelkezés sincsen ebben a tekintetben.

A kantonközi egyezmény rendelkezéseivel ellentétben azonban az IPRG azt írja elő, hogy az állami bíróság a kizárási kérdésben véglegesen dönt, azaz kantonális szinten jogorvoslat ellene nem terjeszthető elő. Az IPRG 190. cikkelyében szereplő érvénytelenítési kereset ugyanis csak a választottbírói döntésére vonatkozik, az állami bíróságra értelemszerűen nem. Amennyiben a választottbírói ítélet ellen terjesztenek elő érvénytelenítési keresetet állami bíróság előtt, akkor ebben az érvénytelenítési keresetben nem lehet alappal hivatkozni az állami bíróság által egyszer már elutasított kizárási okra. Amennyiben ezzel ellentétes lenne a gyakorlat, úgy éppen az IPRG törvényhozójának akarata nem nyilvánulna meg, mely arra irányul, hogy az állami

---

¹⁹⁹ Lásd: BERTI (ed.): *International Arbitration...* 384 — 385. o.

²⁰⁰ Lásd: KOCH: *Standards and Procedures...* 340. o.

bíróságnak a választottbíró kizárása tekintetében a határozata végleges legyen. E határozat ellen egyébként csak egyetlen jogorvoslat terjeszthető elő, az úgynevezett közjogi felülvizsgálati kérelem (*staatsrechtliche Beschwerde*), melynek azonban valamely igen lényeges, az állami bíróság által irányított kizárási eljárásban felmerült jogsérelemre kell vonatkoznia.²⁰¹

Természetesen amennyiben a felek valamely választottbíróági intézmény eljárását kötötték ki, akkor a választottbíróági intézmény — eljárási szabályai szerint — jogosult dönteni a kizárás kérdésében is. Az ezen határozat elleni jogorvoslat — azaz az IPRG 190. cikkelyében foglalt, választottbíróági ítélet elleni érvénytelenítési kereset — azért kizárt, mivel az IPRG 190. cikkelyében található jogorvoslat a választottbíróági tanács ítéletére vonatkozik.²⁰² A kizárás kérdésében döntést hozó választottbíróági intézmény pedig nem tekinthető választottbíróági tanácsnak — döntése így nem is ítélet —, és ezért nem vehető igénybe e jogorvoslat.²⁰³

Abban az esetben, amennyiben a kizárási eljárás eredményre nem vezetett, és a kizárási kérelemmel érintett választottbíróági tanács döntést hozott, akkor az IPRG 190. cikkelye szerint van lehetőség arra, hogy érvénytelenítési keresetet kezdeményezzen a sérelmes fél a döntés ellen. Az IPRG 190. cikkely második bekezdésének a) pontja ezt akkor teszi lehetővé, amennyiben az egyedülként eljáró választottbíró nem volt megfelelően kijelölve, illetve a tanács nem volt megfelelően összeállítva. A második bekezdés e) pontja pedig a közrendi klauzulát tartalmazza.²⁰⁴ Amennyiben egy kizárási kérelem elutasításra került, akkor a választottbíróági ítélet érvénytelenítését ezen jogcímenek lehet kérelmezni. Az IPRG-hez fűzött német nyelvű kommentár arra hívja fel a figyelmet, hogy az érvénytelenítési keresetben nem csupán olyan kizárási okokra lehet hivatkozni, amelyek a választottbíróági ítélet kézhez vétele után jutottak az érvénytelenítési keresetet kezdeményező fél tudomására, hanem olyanokra is, melyeket a

²⁰¹ Lásd: WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit...* 111. o.

²⁰² Ehhez lásd: KARRER: *Konstitutierung des Schiedsgerichts*. 91. o.

²⁰³ Lásd: WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit...* 112. o.

²⁰⁴ Az IPRG vonatkozó részei — a 190. cikkely első bekezdése, illetve második bekezdésének a) és e) pontja — a német verzió szerint az alábbi: „(1) *Mit der Eröffnung ist der Entscheid endgültig.* (2) *Der Entscheid kann nur angefochten werden: a) wenn der Einzelschiedsrichter vorschriftswidrig ernannt oder das Schiedsgericht vorschriftswidrig zusammengesetzt wurde, ... e) wenn der Entscheid mit dem Ordre public unvereinbar ist.*”

kérelmező már a kizárási eljárásban is megjelölt, azokat azonban a kizárást elbíráló választottbírói intézmény elutasította.²⁰⁵ Nagyon lényeges, hogy ezen utóbbi csak abban az esetben alkalmazható, ha a kizárási kérdésében választottbírói intézmény és nem svájci állami bíróság döntött, hiszen amennyiben svájci állami bíróság a kizárási kérelmet elutasította, úgy e döntés ellen az egyetlen rendkívüli jogorvoslati eljárás a közjogi felülvizsgálati kérelem lehet.

Célszerű utalni röviden az IPRG 191. cikkelyére, melynek jelenlegi változata 2007. január 1-jén lépett hatályba, tekintettel a Szövetségi Bíróságról szóló 2005. június 15-én elfogadott törvényre (*Bundesgesetz über das Bundesgericht vom 17. Juni 2005*). E jogszabályhely szerint e kérdésekkel kapcsolatban a Szövetségi Bíróság tekinthető egyedüli fellebbezési fórumnak.²⁰⁶

A fentiekkel kapcsolatban a svájci esetjog egy igen érdekes példával szolgált a közelmúltban, melyet az alábbiak szerint ismertetek. A Genfi Kereskedelmi és Iparkamara (*Chamber de Commerce et Industrie de Genève*) szervezett Választottbírói elöltti folyó ügyben 2004-ben kizárási eljárást kezdeményeztek az eljáró tanács elnöke és egyik tagja ellen egy nemzetközi választottbírói ügyben. A kizárási kérdésében az akkor hatályos szabályok szerint a Genfi Kereskedelmi és Iparkamara Választottbírói elöltti Bizottsága volt jogosult dönten. A Bizottság elutasította a kizárási kérelmet. Az eljáró választottbírói tanács pedig időközben egy közbenső ítéletben megállapította saját joghatóságát. A választottbírói ügy alperese az IPRG 190. cikkely második bekezdésének b) pontja alapján — mely törvényhely a joghatóság megállapítására vonatkozik — kérte a joghatóságot megállapító határozat érvénytelenítését. Az alperes hivatkozott arra is, hogy az eljáró választottbírák elfogultsága miatt a közbenső ítélet sértette az alperesnek a független és pártatlan bíróhoz való jogát. Ebben a körben az alperes hivatkozott az IPRG 190. cikkely második bekezdésének b) pontjára is.

---

²⁰⁵ Lásd: WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN: *I. m.* 113. o.

²⁰⁶ Az IPRG 191. cikkelyében a következő olvasható: „*Einzigste Beschwerdeinstanz ist das Schweizerische Bundesgericht. Das Verfahren richtet sich nach Artikel 77 des Bundesgerichtsgesetzes vom 17. Juni 2005.*”

Az ügyben a Lausanne-i Szövetségi Bíróság 2005. március 9-én hozott ítéletet.²⁰⁷ A közbenső ítéletet hatályon kívül helyezte ugyan, kimondva, hogy az eljáró választottbírói tanács nem minden tényt vizsgált meg kellő alaposítással ahhoz, hogy döntést tudjon hozni a joghatóság tárgyában. Ugyanakkor azt is kimondta, hogy a Genfi Kereskedelmi és Iparkamara Választottbírói Bizottsága által meghozott döntést a kizárás tárgyában az IPRG 190. cikkelye alapján nem lehet felülvizsgálni. E megállapítás teljes mértékben összhangban áll a korábbiakban már említettekkel. A Szövetségi Bíróság sajátosan azt is megállapítja, hogy azt követően, hogy egy választottbírói intézmény az elfogultságra, függetlenségre vonatkozó kizárási kérelmet elutasítja, az eljáró választottbírói határozatát az IPRG 190. cikkelyének a) pontja alapján nem lehet megtámadni. Ezen megállapítás azonban a fentebb kifejtett elméleti jogértelmezésnek, és a korábbi gyakorlatnak is ellentmondó, ezért nem bizonyos, hogy a későbbi bírói gyakorlat is ezt fogja támogatni.

Ami a választottbírók kizárását megalapozó okokat illeti a későbbi jogorvoslat szempontjából, figyelemmel kell lennünk a 180. cikkely első bekezdésének a) pontjára, melynek értelmében a felek megállapodhatnak abban, hogy a választottbíróknak milyen különleges képzettséggel, szakismerettel kell rendelkezniük. Így a felek kiköthetik például meghatározott, az ügy elbírálásához szükséges nyelv vagy iparterület, kereskedelmi ágazat ismeretét. Ennek hiánya értelemszerűen a kizárási eljárás alapját képezheti. Az ezzel összefüggő jogorvoslat vonatkozásában azonban a Szövetségi Bíróság 2001. október 15-én kelt ítéletében megállapította, hogy amennyiben a felek a kizárási okok között olyanokat jelölnek meg, melyek az alkotmányos követelményeken túlmutatnak, kérdéses, hogy ennek alapján az IPRG 190. cikkely második bekezdése szerint a választottbírói ítélet érvényteleníthető-e.²⁰⁸

Amennyiben a 180. cikkelynek a kizárás lehetőségeire vonatkozó rendelkezéseit vizsgáljuk, feltűnő, hogy abban kizárólag a függetlenség (*Unabhängigkeit, indépendance, indipendenza*) kifejezés szerepel. Nem találunk utalást a Modell –

---

²⁰⁷ A Lausanne-i Szövetségi Bíróság I. polgári osztályának (*I. Zivilabteilung*) 4.P.226/2004. sz. ügyben 2005. március 9-én hozott ítéletét lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

²⁰⁸ A (DFT 4P.188/2001.) sz. határozatot idézi: MÜLLER: *International Arbitration...*72. o.

törvényben is szereplő pártatlanság fogalmára. Természetesen nem véletlen, hogy csak a függetlenség kifejezés mint kritérium szerepel a normaszövegben. E kérdés a törvényjavaslat parlamenti vitája során is felmerült. Elsősorban azzal állt összefüggésben, hogy az IPRG-t megelőző választottbírói gyakorlat a választottbíró mindegyik tagjától — azaz az esetlegesen a felek által jelölt választottbírótól és a testület elnökétől — ugyanolyan fokú függetlenséget és pártatlanságot követelt meg.²⁰⁹ A Felsőház a vita elején — figyelembe véve a nemzetközi választottbíráskodás sajátos, a belföldi választottbíráskodástól némiképpen eltérő természetét — először a függetlenség hiányát mint kizárási okot is törölni kívánta a törvényjavaslatból. Végül az Alsóház hatására csak a pártatlanság hiánya maradt ki, és a függetlenség mint követelmény a törvény része lett.²¹⁰ Megjegyzendő, hogy ez egyezik a párizsi ICC 1998-ban elfogadott Eljárási Szabályzatával, mellyel a dolgozatban később részletesen foglalkozom. Ugyanakkor érdekes módon az angol törvényhozó éppen ellentétes szemléletet követett, hiszen az 1996-ban elfogadott *Arbitration Act* a függetlenség követelményét nem tartalmazza, és helyette a pártatlanság kritériuma került felállításra.²¹¹

Ennek magyarázata elsősorban a függetlenség és pártatlanság fogalmának a svájci elméletben és gyakorlatban kialakult értelmezésében kereshető. A svájci értelmezés szerint a függetlenség mindig egy objektív szituációra utal, azaz annak hiánya meghatározott körülmények fennállása esetén — a választottbíróval valamely, a felekhez, az ügghöz fűződő viszonya révén — áll fenn, míg a pártatlanság fogalmát a választottbíró az ügy megítélésével kapcsolatos hozzáállásában, az üggyel kapcsolatos szemléletében értelmezi. Ezért olyan megközelítés is ismert a svájci elméletben, mely szerint a felektől való függetlenség a pártatlansággal egyezik.²¹² Ez azzal kerül megindokolásra, hogy a gyakorlatban arra ritkán van példa, hogy valamely választottbíró — bár a felektől teljes mértékben független — nem viszonyul pártatlanul valamelyik fél

---

²⁰⁹ Ennek jellemző példája a korábban már idézett *Centrozap v. Orbis et al.* jogeset. Erre vonatkozóan lásd: BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...*69. o. Ugyanerre hívja fel a figyelmet: SMITH: *Impartiality of the Party-Appointed Arbitrator.* 328.o.

²¹⁰ Lásd: LALIVE: *The New Swiss Law...* 11. o.

²¹¹ Lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 194. o.

²¹² „For this reason, independence from the parties is generally considered to be equivalent to impartiality.” Lásd: BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...*69. o.

irányában, vagyis a pártatlanság hiányát a függetlenség hiánya okozza. E felfogás szerint a pártatlanság hiánya a függetlenség hiánya nélkül nem fordulhat elő. Az IPRG-hez készített német nyelvű kommentár azt is kimondja, hogy a pártatlanság és a függetlenség között a választottbírói eljárásban igen nehéz különbséget tenni.²¹³

PIERRE LALIVE ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy felületes értelmezés mellett a függetlenség, a pártatlanság és a semlegesség fogalma szinonimának tekinthető, bár a semlegesség valójában a választottbíró nemzetisége tekintetében történő semlegességet kell, hogy jelentsen.²¹⁴ Ezen megállapítás szerint a függetlenség és a pártatlanság fogalma teljes mértékben mégsem azonosítható egymással. Összességében kiemelhető, hogy a svájci jogirodalom és gyakorlat nem teljesen egységes a pártatlanság és a függetlenség meghatározásában.

Kiemelést érdemel, hogy az IPRG a választottbírók nemzetisége vonatkozásában — szemben az UNCITRAL Modell – törvénnyel — semmilyen előírást nem tartalmaz.²¹⁵ A svájci gyakorlat szerint egyébként önmagában a választottbíró és a felek nemzetiségének azonossága nem teremthet okot a kizárásra, vagy a választottbírói ítélet érvénytelenítésére. A *Ligna, Aussenhandelsunternehmen v. Baumgartner & Co. AG v. Obergericht des Kantons Zürich* ügyben például az került megállapításra, hogy önmagában az a tény, hogy az összes választottbírónak azonos a nemzetisége a felek egyikével, még nem jelenti a közrend (*ordre public*) sérelmét.²¹⁶

A választottbíró és az őt jelölő fél vonatkozásában különös kiemelést érdemelnek a Graubünden kanton fellebbviteli bíróságának 1996. január 30-án hozott határozatában szereplő szempontok. A döntés szerint nincsenek jogos kételyek a választottbíró függetlensége vonatkozásában, amennyiben a fél által jelölt választottbíró ugyanannak a *Rotary Club*-nak a tagja, mint a peres fél. Az ügy tényállása szerint a kérdéses klubnak

---

²¹³ Lásd: WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit...* 110. o.

²¹⁴ LALIVE: *On the Neutrality of...* 23 — 24. o.

²¹⁵ Az UNCITRAL Modell-törvény 11. cikkelyének ötödik bekezdése szerint a választottbírást kijelölő szervnek vagy bíróságnak meg kell fontolnia, hogy célszerű-e az egyesbíró vagy a harmadik választottbíró kijelölése esetén a felektől eltérő nemzetiségű választottbírást választani.

²¹⁶ A *Ligna, Aussenhandelsunternehmen v. Baumgartner & Co. AG v. Obergericht des Kantons Zürich* (DFT 84 I. 39.) ügy vonatkozásában lásd: MÜLLER: *International Arbitration...* 55. o.

egyébként még hatvan tagja volt. A bíróság szerint eltérő lenne a megítélés, ha a fél és a választottbíró közötti kapcsolat — a közös klubtagság — barátságához is vezetne. A döntés szerint ugyancsak nem férhet kétség a fél által jelölt választottbíró függetlenségéhez, amennyiben a választottbíró tagja egy gazdasági társaság igazgatóságának, és az igazgatóság elnöke őt választottbíróként jelöli, feltéve, ha a választottbíró nem részvényese a társaságnak és a jogvita nem érinti a gazdasági társaságot.²¹⁷ E döntésből értelemszerűen *a contrario* az is kitűnik, hogy egy választottbíró akkor nem tekinthető függetlennek, ha tagja az őt jelölő gazdasági társaság igazgatóságának, illetve annak részvényese. (Ezekben az esetekben ugyanis a jogvita kimenetelével kapcsolatos anyagi függőség fennállhat. Természetesen e függőség mértéke jelentősen változhat annak függvényében, hogy a választottbíró mekkora részvénytulajdonossal rendelkezik az adott társaságban.)²¹⁸

A függetlenség és pártatlanság fogalmának viszonya kapcsán MARC BLESSING megjegyzi, hogy függetlenül attól a tényről, hogy nem szerepel a törvényben a pártatlanság fogalma, egy választottbíró számára továbbra is *nobile officium*, hogy pártatlan maradjon. BLESSING szerint egyébként az, hogy a választottbíró pártatlan, nem akadályozza meg a választottbírókat abban, hogy az őt jelölő fél által előadott érveket különös gondossággal vizsgálja meg. Kiemelendő, hogy BLESSING a választottbírói testület mint egész pártatlanságának megőrzése vonatkozásában kifejezetten a választottbírák elnökének juttat kiemelkedő szerepet, hiszen álláspontja szerint ha a testületben van is esetlegesen elfogult választottbíró, az elnöknek feltétlenül képesnek kell lennie arra, hogy ezt kiegyensúlyozza, megteremtve ezzel a testület pártatlan integritását.²¹⁹

A szakirodalomban olyan nézettel is találkozunk, hogy az IPRG éppen azért nem tartalmazza a pártatlanság fogalmát, mert a testület minden tagjától — amennyiben valamelyik fél által jelölt választottbíró is van a tanácsban — vélhetőleg nehéz ugyanazt a fokú pártatlanságot elvárni, annak ellenére, hogy a választottbírák nem tekinthetőek a

---

²¹⁷ Ezen ügy vonatkozásában lásd: MÜLLER: *I.m.* ...78. o.

²¹⁸ A választottbíróknak az ügy eldöntéséhez fűződő anyagi érdeke vonatkozásában lásd különösen: PAULSSON: *Ethics, Elitism, Eligibility*. 16. o. A nemzetközi iránymutatások (*IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*) erre vonatkozó rendelkezései a dolgozat VII. fejezetében kerülnek elemzésre.

²¹⁹ Lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 39 skk. o.

felek képviselőinek.²²⁰ Fentiekből levonható a következtetés, hogy a svájci elméleti szakirodalomban nincsen egységes álláspont abban a vonatkozásban, hogy a függetlenség fogalmába milyen mértékben kell beleértetni a pártatlanságot.²²¹ Az IPRG által a függetlenség követelményét tartalmazó előírásra kialakult bírói gyakorlat értelemszerűen tekintettel kellett, hogy legyen a korábbi, a kantonközi egyezmény révén kialakult esetjogra, de attól bizonyos fokig el is tér.²²²

Megállapítható, hogy az IPRG nyomán kialakult gyakorlat a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás sajátosságait a kantonközi egyezményhez képest jobban figyelembe veszi. Az *I. SA (Switzerland) v. V. (Hong Kong)* ügyében a Szövetségi Bíróság 1998. február 9-én kelt ítéletében kimondta, hogy amikor azt kell megvizsgálni, hogy egy választottbírói testület rendelkezik-e a függetlenséghez és a pártatlansághoz szükséges garanciákkal, tekintettel kell lenni a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás jellegére. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban részt vevő személyek köre limitált, ezért a bíróság megállapítása szerint néhány év választottbírói gyakorlat után szükségszerű, hogy az egyébként ügyvédként is dolgozó választottbírák egy eljárásban választottbíróként olyan féllel kerüljenek szembe, amellyel valamilyen jellegű kapcsolatuk van vagy volt. Ebben az ügyben a választottbírói tanács egyik tagja ügyvédként közösen dolgozott egy másik ügyvéddel, aki egy, ettől az ügytől teljesen független ügyben az ellenérdekű fél jogi képviseletét látta el a választottbírói eljárásban részt vevő fél egyik leányvállalata ellen. A választottbíró kollégája ügyfelének semmilyen érdeke nem fűződött e választottbírói ügy kimeneteléhez, hiszen az egyik fél leányvállalatával állt szemben egy, a választottbírói ügytől teljesen független jogvitában. Mindez a Szövetségi Bíróság megállapítása szerint önmagában még nem jelenti a választottbíró függetlenségének automatikus hiányát.²²³

Az *I. SA (Switzerland) v. V. (Hong Kong)* ügyben a Szövetségi Bíróság az alábbiakat állapította meg:

---

²²⁰ Lásd: BERTI (ed.): *International Arbitration...*383. o.

²²¹ Lásd: SEGESSER — A. JOLLES: *Switzerland*. 364. o.

²²² Lásd: Lásd: WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit...* 109. o.

²²³ Az *I. SA (Switzerland) v. V. (Hong Kong)* (DFT 09. 02. 1998.) jogesetet lásd: MÜLLER: *International Arbitration...*74. o.

„Les doutes sur l'indépendance de l'arbitre dépendent, dans chaque cas, des circonstances; il n'y a pas de motif absolu de récusation. Ces doutes doivent se fonder sur l'existence de faits objectifs qui sont de nature, pour un observateur raisonnable, à éveiller des soupçons quant à l'indépendance de l'arbitre.”²²⁴

Az ebben az ügyben található — fentiekben idézett — okfejtés némiképpen emlékeztet a *Ligier*-ügyben hozott döntésre, hiszen amellett, hogy a határozat kimondja, nincsen abszolút kizárási ok, hanem azt minden esetben az ügy tényeivel együtt kell megvizsgálni, az is kiemelésre kerül, hogy a választottbíró függetlenségének hiánya csak objektív tényeken alapulhat, melyek egy külső, ésszerű személyben ébresztenek kétségeket a választottbíró függetlensége vonatkozásában.

A választottbírói tanács tagjának függetlensége megítéléséhez a nemzetközi kereskedelmi választottbírói eljárásban igen lényeges szempontrendszer rögzített a Szövetségi Bíróság egy konkrét ügyben. A nevéssé vált, és a szakirodalom által is gyakran hivatkozott *Hitachi Ltd. v. SMS Schloemann* ügy szellemi alkotások jogával kapcsolatos jogvita volt.²²⁵ A választottbírói tanács egyik tagja egy német tartományi fellebbviteli bíróság, a düsseldorf-i *Oberlandesgericht* előtt eljárni jogosult ügyvéd volt, míg az egyik felet képviselő ügyvéd a düsseldorf-i *Landesgericht*, tehát az alsóbb fokú bíróság előtt volt jogosult eljárni jogi képviselőként. Figyelemmel arra, hogy mindketten a szellemi alkotások jogára specializálódott ügyvédek voltak, gyakran előfordult, hogy az alsóbb fokú bíróság előtt eljárni jogosult ügyvéd ügyfeleket ajánlott az *Oberlandesgericht* előtt eljárni jogosult kollégájának. Erre tekintettel a választottbíró függetlensége megkérdőjelezésre került. A Szövetségi Bíróság azonban a függetlenség hiányát nem látta megalapozottnak ebben az ügyben, még akkor sem, ha a választottbíró nyilvánvaló módon árbevételre tett szert abból, hogy kollégája részére ügyfeleket ajánlott. Az ítélet számos nagyon lényeges megállapítást tartalmaz. A választottbíró és a jogi képviselő kapcsolatára tekintve az alábbiakat mondja ki:

---

²²⁴ Lásd: TSCHANZ: *Arbitrators' Conflicts of Interests*...68. o.

²²⁵ A *Hitachi Ltd. v. SMS Schloemann* (DFT 30. 06. 1994.) ügy vonatkozásában lásd: MÜLLER: *International Arbitration*...78. o.

„Selbst eine daraus resultierende Freundschaft aber reicht zur Annahme einer Befangenheit im allgemeinen nicht aus...nichts zu ihren Gunsten kann die Beschwerdeführerin daher auch aus dem Umstand ableiten, dass [Schiedsrichter] und Rechtsanwalt sich duzen, selbst wenn das unter Düsseldorfer Anwälten nicht üblich sein sollte, wie mit der Beschwerde behauptet wird. Von einem Anwalt darf durchaus erwartet werden, dass er kollegiale Verbundenheit und schiedsrichterliche Neutralität auseinanderzuhalten vermag.“²²⁶

A Szövetségi Bíróság szerint a jogi képviselő és a választottbíró közötti barátság — melynek egyik megnyilvánulási formája az, hogy tegeződnek — önmagában nem vezethet ahhoz, hogy a választottbíró nem független, hiszen egy választottbírónak el kell tudnia magában választania a kollegiális kapcsolatot és a választottbírói semlegességet.²²⁷

Kiemelést érdemel, hogy a svájci joggyakorlat bizonyos fokú egységességét jelzi a Szövetségi Bíróság 2000. március 20-án hozott döntése, amely ugyan nem választottbírói ügyre vonatkozik, viszont a bírói függetlenség vonatkozásában lényeges megállapításokat tett.²²⁸ A határozat ugyanis kimondta, hogy a bírói függetlenség megítélésénél elsősorban nem a bíró és a jogi képviselő, hanem a bíró és a peres fél közötti kapcsolatot kell vizsgálni. A *Hitachi*-üggyel kapcsolatban kiemelendő, hogy a bíró és a jogi képviselő közötti barátság önmagában, egyéb okok hiányában nem jelenti a függetlenség hiányát, ugyanakkor a kettőjük közötti kifejezetten ellenséges viszony már a bírói függetlenséget akadályozza. E döntés kapcsán jegyzi meg CHRISTOPHER KOCH, hogy a határozatban kifejtett szempontok kifejezetten igazak a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásra, hiszen a választottbíráskodás nagy falujában (*arbitration village*), a választottbíráskodás globális környezetében nagyon gyakran kerülnek szembe egymással ismerős személyek választottbírói eljárásokban mint jogi képviselők vagy választottbírók, és az a körülmény, hogy e személyek valamilyen oknál fogva ismerik egymást, KOCH szerint önmagában nem alapozhatja meg függetlenségük hiányát.²²⁹

---

²²⁶ Lásd: TSCHANZ: *Arbitrators' Conflicts of Interests...*75²⁶. o.

²²⁷ Érdekes a határozat megfogalmazása abban a vonatkozásban is, hogy ennél a szövegrésznél nem a pártatlanság (*Unparteilichkeit*) vagy függetlenség (*Unabhängigkeit*), hanem a semlegesség (*Neutralität*) kifejezést alkalmazza.

²²⁸ A Szövetségi Bíróság I. közjogi Osztályának 2000. március 20-án hozott döntésének forrását lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

²²⁹ Lásd: KOCH: *Standards and Procedures for...* 328. o.

A *Hitachi*-ügyre visszatérve lényeges kiemelni a Szövetségi Bíróságnak azon megállapításait, melyek általánosságban vonatkoznak arra, hogy mikor lehet a függetlenség követelményének megsértéséről beszélni:

„Die Garantie ist verletzt, wenn bei objektiver Betrachtung Umstände vorliegen, welche den Anschein der Befangenheit und die Gefahr der Voreingenommenheit zu begründen vermögen. Solche Umstände können entweder in einem persönlichen Verhalten des Richters oder in funktionellen und organisatorischen Gegebenheiten liegen. In beiden Fällen wird aber nicht veranlagt, dass der Richter tatsächlich befangen ist. Es genügt, wenn Umstände vorliegen, welche den Anschein der Befangenheit erwecken können. Bei der Beurteilung und Gewichtung solche Umstände ist jedoch nicht auf das subjektive Empfinden einer Prozesspartei abzustellen, das Misstrauen hinsichtlich der Unvoreingenommenheit muss vielmehr begründet werden.”²³⁰

Azért lényeges a határozat fent idézett részét kiemelni, mert egyrészt ez a rész is hangsúlyozza — a korábban már tárgyalt esetekhez hasonlatosan —, hogy a függetlenség hiánya objektív alapokon megindokolható kell, hogy legyen. Ugyanakkor nagyon lényeges, hogy a határozat szerint nem szükséges, hogy a bíró ténylegesen elfogult legyen, elegendő, ha olyan körülmények állnak fenn, melyek az elfogultság látszatát (*der Anschein der Befangenheit*) keltik. Ez az értelmezés már a korábbi határozatoknál árnyaltabb álláspontot tükröz, és sok szempontból hasonlítható az angol jog által kidolgozott, az elfogultság valószínűségét vizsgáló (*real likelihood of bias*) eljárásokhoz, példaként utalunk az ún. *Gough-test-re*.²³¹

A *Hitachi*-határozat foglalkozik azzal a kérdéssel is, hogy vajon az IPRG rendelkezései szerint a választottbírók mindegyik tagjának azonos mértékben kell-e pártatlannak lennie. Ezzel kapcsolatban a határozat a következőt mondja ki:

„Anzumerken ist im diesem Zusammenhang, dass im IPRG auf das weitere Erfordernis der Unparteilichkeit der — von den Parteien ernannten — Schiedsrichter verzichtet worden ist. ... Der Verzicht lässt aber immerhin erkennen, dass nach dem Willen des Gesetzgebers an die

---

²³⁰ Lásd: TSCHANZ: *Arbitrators' Conflicts of Interests*...69¹². o.

²³¹ Az angol jog vonatkozó részével a dolgozat IV. fejezete foglalkozik.

Integrität der von den Parteien ernannten Schiedsrichter nicht der gleiche strenge Massstab anzulegen ist, wie an jene des Vorsitzenden des Schiedsgerichts.”²³²

A határozat ezen igen fontos része azt az álláspontot követi, hogy azáltal, hogy az IPRG nem tartalmazza a pártatlanság követelményét, a törvényhozó lehetőséget biztosít arra, hogy a felek által választottbíró pártatlansága megítélése vonatkozásában ne ugyanolyan szigorú zsinórmérték kerüljön alkalmazásra, mint a választottbírói tanács elnöke tekintetében. Ez a megállapítás a korábbi, az IPRG előtti svájci joggyakorlathoz képest igen újszerű, és a választottbírói függetlenség megítélésében kifejezetten eltérő szemléletet tükröz.

PIERRE YVES – TSCHANZ a választottbírói függetlenség és elfogulatlanság megítélésével kapcsolatban arra hívja fel a figyelmet, hogy azokat a svájci szerződési jog alapelveinek megfelelően kell vizsgálni. TSCHANZ szerint dogmatikailag a választottbírói szerződés tartós jogviszonyt rendező szerződésnek (*contrats de durée, Dauerschuldverhältnisse*) tekinthető, melynek alapján a feleknek a szerződést annak tartama alatt jóhiszeműen, gondosan kell teljesíteni.²³³ TSCHANZ szerint a választottbírói szerződést a választottbíró jóhiszeműen és gondosan akkor tudja teljesíteni, ha függetlenül és pártatlanul jár el. Így álláspontja szerint annak megvizsgálásához, hogy az IPRG szövegezése szerinti jogos kételyek (*berechtigte Zweifel*) fennállnak-e, szükséges a svájci szerződési jog alapelveinek alkalmazása is.²³⁴

Amennyiben az IPRG 180. cikkelyét vizsgáljuk, semmilyen utalást nem találunk a választottbíró vagy választottbíró-jelölt közzétételére a függetlenségének vagy elfogulatlanságának hiányát eredményezhető tények, körülmények vonatkozásában.²³⁵ Az, hogy a svájci törvényhozó *expressis verbis* nem írja elő, hogy a választottbíróának közölnie kell a fennálló, és esetlegesen kizárását eredményezhető kizárási okokat, nem

---

²³² Lásd: TSCHANZ: *I. m.* 71¹⁵. o.

²³³ Hasonló álláspont olvasható ki STEPHAN A. VOGT disszertációjából is, mely a választottbírói szerződés jogi jellegét elemzi a svájci jogban. Lásd: VOGT: *Der Schiedsvertrag nach...* 130 – 131. o.

²³⁴ Lásd: TSCHANZ: *I. m.* 69. o.

²³⁵ Az UNCITRAL Modelltörvény 12. cikkelyének első bekezdése írja elő azt, hogy a választottbíró a jelölésétől kezdve az eljárás végéig folyamatosan tájékoztatnia kell a feleket minden olyan körülményről, mely elfogulatlansága vagy függetlensége hiányát eredményezheti, kivéve, ha korábban már a feleket erről tájékoztatta. E rendelkezést számos állam törvényhozása vette át.

jelenti azt, hogy e kötelezettség egyáltalán nem állna fenn. A svájci gyakorlat ebben a vonatkozásban ismételten a választottbíró és az őt jelölő felek között fennálló jogviszonyra alapoz. Figyelemmel e jogviszony szerződéses jellegére, egyértelműen fennáll a feleknek azon kötelezettsége, hogy egymást a szerződéssel összefüggő lényeges körülményekről tájékoztatniuk kell. A Svájci Szövetségi Bíróság egy 1985. március 14-én kelt ítéletében azt állapította meg, hogy a választottbírónak a szerződéskötés előtt — vagyis a választottbírói tisztség elfogadását megelőzően — majd azt követően is fennáll az a kötelezettsége, hogy közöljön a felekkel minden olyan tény, körülményt, mely kizárásához vezethet. Az ilyen jellegű tények elhallgatása egyértelműen a jóhiszeműség követelményét sértené.²³⁶

Kiemelést érdemel ebben a vonatkozásban, hogy a svájci magánjogban kifejezetten lényeges szerep jut a jóhiszeműség és tisztesség elvének.²³⁷ A ZGB 2. cikkelye mondja ki azt, hogy a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a jóhiszeműség követelményének megfelelően kell eljárni.²³⁸ A jóhiszeműség és tisztesség elvének svájci értelmezésével kapcsolatban hangsúlyozni szükséges a bizalmi elv (*Vertrauensprinzip*) szerepét, mely bizalmi elv védi azon személyt, aki egy másik személy jognyilatkozatában bíz.²³⁹ Ez az értelmezés — a választottbírói eljárás természetére is figyelemmel — álláspontom szerint igen nagy jelentőséggel bír annak vizsgálata során, hogy a választottbíró-jelölt vagy választottbíró eljárása egyes, a kizárását eredményezhető tények körülmények eltitkolása, vagy közlése tekintetében mikor és milyen mértékben tekinthető jóhiszeműnek.

A kérdés felmerül, hogy vajon csak a választottbírárt terheli-e közlési kötelezettség olyan körülmények vonatkozásában, mely a kizárását eredményezhetik, vagy a feleknek is kell-e körben bármilyen vizsgálódást végezniük. Ezzel kapcsolatban a Szövetségi Bíróságnak

---

²³⁶ A DFT 111 Ia 72 (*Y. v. Société X*) ügy vonatkozásában lásd: MÜLLER: *International Arbitration...*77. o.

²³⁷ A jóhiszeműség és tisztesség elvének történeti és jogösszehasonlító feldolgozását a hazai jogtudományban FÖLDI ANDRÁS végezte el, mely tanulmányban a svájci jog is elemzésre kerül. Lásd: FÖLDI: *A jóhiszeműség és tisztesség elve...* 48 — 52. o.

²³⁸ A ZGB 2. cikkelyének első bekezdése a következő: „*Jedermann hat die Ausübung seiner Rechte und in der Erfüllung seiner Pflichten nach Treu und Glauben zu handeln./Chacun est tenu d'exercer ses droits et d'exécuter ses obligations selon les règles de la bonne foi./Ognuno è tenuto ad agire secondo la buona fede così nell'esercizio dei propri diritti come nell'adempimento dei propri obblighi.*”

²³⁹ Lásd: FÖLDI: *I. m.* 50. o.

egy, 2001. október 15-én meghozott döntésére kell utalnunk.²⁴⁰ Az ügy tényállása szerint egy kubai állami vállalat és egy francia cég még 1993. január 26-án kötött egymással szerződést, mely szerint a francia társaság Havanna környékén olajmezők után folytatott kutatásokat. A szerződésben a kubai jog mint alkalmazandó jog került rögzítésre, és az ICC választottbíróvága került kikötésre olyan módon, hogy az eljárás székhelye Genf legyen. Később a francia cég személyében — a kubai fél jóváhagyásával — szerződéses jogutódlás következett be. 1997. június 23-án a kubai vállalat levélben értesítette a francia céget, hogy szerződésszegés miatt felmondja a szerződést. A francia társaság e felmondás miatt kártérítési követelést terjesztett elő, és választottbíróvági eljárást kezdeményezett. Három főből álló választottbíróvági tanács megalakítására került sor, majd a választottbíróvági eljárás lefolytatása után 2001. június 19-én a választottbíróvági tanács a kereset elutasításával megállapította, hogy a szerződés felmondása jogszerű volt.

A francia társaság az ítélet érvénytelenítését kezdeményezte az IPRG 190. cikkely második bekezdésének a) pontja alapján, azzal az indokolással, hogy a választottbíróvági nem volt szabályszerűen megalakítva, mivel a kubai fél által delegált választottbíró olyan személy volt, akinek sok, személyéhez köthető kapcsolata volt a kubai állammal, és ezért nem tekinthető elfogulatlanak. Tényszerűen igaz, hogy a kubai fél által jelölt választottbíró, ALFREDO E. ARMENTEROS jogászként számos alkalommal került szakmai kapcsolatba a kubai állammal, hiszen korábban a kubai tengeri kereskedelmi és közlekedési minisztérium jogi tanácsadója volt, illetve Ontarióban kubai konzulként is dolgozott, és több ügyben is képviselte a kubai államot, az alperesi vállalat tulajdonosát. A kubai állami vállalat azzal indokolta meg egyébként a választottbíró választását, hogy olyan személyre volt szükség, aki a kubai jogban — különösen a szerződési jogban — járatos volt. A Szövetségi Bíróvági elutasította a francia társaságnak a választottbíróvági ítélet érvénytelenítésére irányuló keresetét, azzal az indokolással, hogy ezek a tények már a választottbíróvági eljárás elején is ismertek voltak, és a francia társaság kötelezettsége lett volna, hogy a tények ismeretében annak lehetőségét megvizsgálja, vajon vezethet-e

---

²⁴⁰ Az ügy részletes leírását lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp

mindez a választottbíró elfogultságához. A Szövetségi Bíróság szerint ebben a körben a választottbírárt többlet-tájékoztatási kötelezettség sem terheli.²⁴¹

A fenti jogesetben foglalt következtetéssel azonos tartalmú álláspont olvasható ki a Szövetségi Bíróság 2005. október 10-én meghozott ítéletéből, melynek értelmében amennyiben az ítélet érvénytelenítésére irányuló eljárásban terjeszt elő a fél kizárási kérelmet az egyik választottbíró ellen, azt csak olyan okokra alapíthatja, melyek nem voltak ismertek az ítélet meghozatala előtt.²⁴² Ebből az is következik, hogy amennyiben a félnek az eljárás során a választottbíró kizárását eredményezhető tény jut a tudomására, úgy a kizárási eljárást haladéktalanul kezdeményeznie kell, a kizárási ok nem szolgálhat egyfajta taktikai fegyverként az ítélet érvénytelenítése tekintetében. (Megjegyzést érdemel, hogy ez a felfogás összhangban van az IPRG 180. cikkelyének második bekezdésében foglalt rendelkezésével, mely szerint a kizárási eljárást az okról való tudomásszerzést követően haladéktalanul kezdeményezni kell.)

Az IPRG-nek a kizárási eljárásra vonatkozó szabályaival összefüggésben kiemelés érdemel, hogy mindaddig, amíg a választottbíró kizárása tekintetében döntés nem születik, az eljáró választottbíró szabadon folytathatja a választottbírói eljárást, kivéve, ha a felek nem egyeztek meg másképpen. Ebben az esetben a választottbírói tanácsnak azt kell mérlegelnie, hogy esetlegesen az eljárás egyes eseményeit meg kell-e ismételni, abban az esetben, amennyiben a kizárási eljárás sikeres lesz. Az IPRG 180. cikkelye egyébként nem tartalmaz rendelkezést arra nézve, hogy amennyiben a kizárási eljárás eredményeképpen a választottbíró kizárásra kerül az eljárásból, akkor az addigi eljárást milyen mértékben kell elfogadni, illetve megismételni.²⁴³ Mindez elsősorban a felek megállapodásán múlik. Abban az esetben, amennyiben a felek úgy állapodnak meg, hogy az eljárás addigi részeit nem vagy csak részben kell megismételni, az magában foglalja a felek meghallgatásához fűződő jogukról való részleges lemondást is, mivel az új választottbíró értelemszerűen az eljárás előzetes részében nem vett részt.²⁴⁴ Kiemelést

---

²⁴¹ Lásd továbbá ezen ügy vonatkozásában: MÜLLER: *International Arbitration*...79. o.

²⁴² Az *A. S.A.R.L. v. B. Ltd.* (4. P.146/2005.) ügy tekintetében lásd: www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Switzerland.asp.

²⁴³ Az új választottbíró jelölésére az IPRG 179. cikkelyét kell alkalmazni.

²⁴⁴ Lásd: BUCHER –TSCHANZ: *International Arbitration in...* 74. o.

érdemel, hogy e probléma rendezésére a svájci megoldástól eltérő alternatívák is léteznek. A nemzetközi választottbíráskodásról szóló görög, 27351/1999. számú törvény — mely 1999. augusztus 18-tól hatályos — tizenötödik cikkelye például akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek között egyéb megállapodás nincsen, a választottbírósnak egyhangú döntést kell hoznia abban a kérdésben, hogy az új választottbíró belépését követően az addigi eljárást megismétlik, vagy a már lefolytatott eljárási cselekményeket elfogadva folytatják az eljárást.²⁴⁵

Az IPRG — miként az a fentiekben részletezett rendelkezésekből is kiolvasható — a felek privátautonómiájának jelentős teret enged. Mindez a nemzetközi kereskedelmi választottbírósnak igényeinek nagy mértékben felel meg, hiszen a nemzetközi kereskedelmi választottbírósnak eljárássokban a felek gyakran törekszenek az egyes nemzeti jogok minél jelentősebb mértékű „delokalizálására”, a jogvita nemzetközi jellegének szembetűnő hangsúlyozása céljából.²⁴⁶

4. A választottbíró megválasztása és kizárása a Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodás Svájci Szabályai alapján (Schweizerische Schiedsordnung)

Svájcban 2004. január 1-jén lépett hatályba a Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodás Svájci Szabályai (*Internationale Schiedsordnung der Schweizerischen Handelskammern, Schweizerische Schiedsordnung, Swiss Rules of International Arbitration*) elnevezésű Eljárási Szabályzat, melyet Bazel, Bern, Genf, Ticino, Vaud és Zürich kereskedelmi kamarája mellett szervezett nemzetközi választottbírósnak eljárásban kell alkalmazni ezen időpontot követően. Ezen Eljárási Szabályzat — a Svájci Szabályok — felváltja a kamarák korábbi eljárási szabályzatait. Az

---

²⁴⁵ Lásd: KOCH: *Standards and Procedures for...*342. o.

²⁴⁶ Lásd: BUCHER — TSCHANZ: *I. m.* 13. o.

Eljárási Szabályzat az *UNCITRAL Arbitration Rules* rendelkezéseire tekintettel készült, némely ponton azonban — miként az alábbiakban részletezésre kerül — attól eltér.²⁴⁷

A Svájci Szabályoknak a választottbírák kijelölésére és kizárására vonatkozó szabályai jelentős mértékben különböznek az UNCITRAL Mintaszabályzatától (mely a dolgozat későbbi részében részletes kifejtésre kerül), hiszen ez utóbbi *ad hoc* választottbíráskodási szabályokat tartalmaz, míg a Svájci Szabályok — a korábbi kamarai szabályzatokat felváltva — egy tipikus kamarai választottbírói intézmény eljárási szabályzatának tekinthetőek.²⁴⁸

Ami a választottbírák kiválasztását illeti, a korábbi — nemzetközi ügyekben már nem hatályos — kamarai szabályzatok viszonylag változatos rendelkezéseket tartalmaznak ebben a témakörben. A zürichi kereskedelmi kamara eljárási szabályzata például akként rendelkezik, hogy az eljáró választottbírói tanács elnökét — vagy az egyesbírókat — minden esetben a kereskedelmi kamara elnöke jelöli egy, kiemelkedő elismertségnek örvendő választottbírákat tartalmazó jegyzékről. A többi választottbíró tekintetében vagy a felek megegyeznek abban, hogy mindegyik fél egy-egy választottbírárt jelöl, vagy pedig a kereskedelmi kamara elnöke a választottbírói tanács elnöke megválasztásakor átad részére egy négy nevet tartalmazó listát (*Viererliste*), melynek alapján — figyelemmel az Eljárási Szabályzat 12. cikkelyének harmadik bekezdésére — az eljáró tanács elnöke lesz jogosult kiválasztani a tanács többi tagját.²⁴⁹ A zürichi kereskedelmi kamara mellett szervezett választottbírói eljárás szabályzata a kiválasztás vonatkozásában nagyrészt a listás választottbíró-választási rendszert alkalmazza.²⁵⁰ A bázeli kereskedelmi kamara választottbírói eljárás szabályai ebben a vonatkozásban rugalmasabbak, ugyanis lehetővé teszik az eljáró választottbírói tanács elnökének szabad megválasztását. A berni kereskedelmi kamara választottbírói eljárás szabályai szerint, amennyiben a

---

²⁴⁷ A Svájci Szabályok és az UNCITRAL Mintaszabályzat szövegszerű összevetése a www.swissarbitration.ch weboldalon lelhető fel.

²⁴⁸ A Svájci Szabályok és az UNCITRAL Mintaszabályzat összehasonlítására lásd különösen: BLESSING: *Comparison of the Swiss Rules...* 17 — 65. o.

²⁴⁹ Lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 291. o.

²⁵⁰ A listás választottbíró-választási rendszer vonatkozásában lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice...* 188 — 189. o. A zürichi eljárási szabályzat a hagyományos listás rendszerektől annyiban tér el, hogy ezen szabályzat szerint nem a felek, hanem a tanács kijelölt elnöke jogosult a választottbírák kiválasztására, azaz a felek joga a választottbírák kiválasztásában igen korlátozott.

felek nem egyeznek meg, úgy a kamara választottbíróági bizottsága jelöli ki az eljáró választottbíróági tanács elnökét. A ticinói kereskedelmi kamara választottbíróági eljárási szabályai a felek számára szabad lehetőséget biztosítanak a választottbíróági tanács elnökének megválasztására.²⁵¹

A Genfi Kereskedelmi és Iparkamara (CCIG) mellett szervezett Választottbíróóság eredetileg kizárólag a választottbírák kiválasztásával, kijelölésével foglalkozott. A genfi kamara 1980 júniusában döntött úgy, hogy választottbíróági irányelveket dolgoz ki. Ezek az irányelvek arra szolgáltak, hogy amennyiben a felek e választottbíróóság joghatóságát kötötték ki, akkor a kamara a választottbírák kijelölésében vett részt, függően attól, hogy a klauzula milyen mértékben jogosította fel a genfi kamarát a választottbíróági tanács összeállítására.²⁵² A genfi kamara választottbíróósága így egyfajta átmenetet képezett az intézményesített választottbíráskodás és az *ad hoc* választottbíráskodás között, mely sajátosság részben fennmaradt az eljárási szabályzat 1992-ben bekövetkezett módosításával is.²⁵³ E módosítás eredményeképpen azonban az Eljárási Szabályzat már teljes, a választottbíróági eljárás egészét átfogó szabályrendszernek tekinthető. A választottbíróóság tagjainak kiválasztását tekintve e szabályzat azt tartalmazza, hogy főszabály szerint a felek szabadon jelölhetnek egy – egy tagot, míg a testület elnökét a közösen kiválasztott választottbírák együttesen fogják jelölni.²⁵⁴

A Svájci Szabályok a választottbírák kiválasztásával, kizárásával és helyettesítésével foglalkozó rendelkezéseket az 5 – 14. cikkelyekben tartalmazzák. Az ötödik, hatodik és hetedik cikkelyek foglalkoznak a választottbírák kiválasztásával abban az esetben, amennyiben két peres fél közötti választottbíróági eljárásról van szó.

Az ötödik cikkely kimondja, hogy függetlenül attól, hogy egyesbíró avagy választottbíróági testület eljárásáról van szó, a feleket voltaképpen csak jelölési jog illeti meg, a választottbírák akkor tekinthetőek megválasztottnak, amennyiben a kamara őket

---

²⁵¹ Lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 291 – 292. o.

²⁵² Ezzel kapcsolatban lásd: UZAN – SPIRA: *Appointment of Arbitrators...* 73 – 80. o.

²⁵³ Lásd: KAUFMANN: *The Geneva Chamber of Commerce...* 71. o.

²⁵⁴ Az erre vonatkozó rendelkezéseket a CCIG Eljárási Szabályzatának 12.1 – 12.2 cikkelye tartalmazza.

tisztségükben megerősíti. A felek jelölési joga (*designation*) nem egyezik meg a választottbírák kiválasztásának (*appointment*) jogával, hiszen a jelölés révén a választottbírói tisztség betöltésére csak akkor kerülhet, ha a kamara azt megerősíti. Figyelemmel arra, hogy a Svájci Szabályokban is többször kerül használatra a *designation* és az *appointment* szó olyan módon, hogy a különbségtétel nem mindig egyértelmű, vélhetőleg egy választottbírói kikötés érvényességét nem érinti az a tény, hogy a felek a jelölés jogát az *appointment* szó használatával fejezték ki.

A felek nincsenek semmilyen listához kötve a választottbíró jelölését tekintve, azaz szabadon jelölhetnek választottbírákat. A Svájci Szabályok képzettségi előírást sem tartalmaznak a választottbíró vonatkozásában, a felek természetesen előírhatnak e vonatkozásban feltételeket a választottbírói záradékban.²⁵⁵ Figyelemmel arra, hogy a Svájci Szabályok 9. cikkelyének második bekezdése tartalmazza azt, hogy a választottbíróknak függetlennek és pártatlannak kell lenniük, a felek érvényesen nem köthetik ki azt a választottbírói megállapodásukban, hogy a választottbíróknak e követelményeknek nem kell megfelelniük.

Ebből az is következik, hogy a Kamara mielőtt a jelölt választottbírákat megerősíti tisztségében, azt vizsgálja meg, hogy fennállnak-e esetlegesen olyan körülmények, melyek a függetlenség vagy pártatlanság vonatkozásában aggályokat képezhetnek. Ennek módja az, hogy a Kamara a jelölt választottbírával egy, a függetlenségére vonatkozó nyilatkozatot írat alá, melynek szövege az alábbi:

„CONSENT TO APPOINTMENT and STATEMENT OF INDEPENDENCE

Name:

- (1) I hereby consent to my appointment as arbitrator in this arbitration.*
- (2) I undertake to act in accordance with the Swiss Rules of International Arbitration applicable to this arbitration.*
- (3) I declare that I am, and shall remain, impartial and independent of the parties.*
- (4) (Please delete whichever of the following two statements does not apply)*

---

²⁵⁵ Vélhetőleg nem üdvös, ha túlzottan sok feltételt szabnak a felek a választottbírák képzettségét, szakismeretét illetően, mivel az jelentős mértékben megnehezíti a számba jöhető személyek kiválasztását.

- (i) *I further declare that to the best of my knowledge there are no circumstances, past or present, likely to give rise to justifiable doubts as to my impartiality or independence.*
- (ii) *In accordance with Art. 9, paragraph 2 of the Swiss Rules, I wish to disclose the following circumstances: (Use separate sheet). To the best of my belief, these circumstances do not impair my impartiality or independence.*
(5) I undertake to disclose to the Chamber of Commerce and to all parties any circumstances arising in the future, which are likely to give rise to justifiable doubts as to my impartiality or independence, until the arbitration is concluded.”²⁵⁶

E nyilatkozat alapján a választottbíró-jelöltnek egyfelől el kell fogadnia a Svájci Szabályok alkalmazását, másfelől pedig nyilatkoznia kell, hogy fennállnak-e olyan körülmények, melyek függetlenségét, pártatlanságát befolyásolhatják. Az egyik alternatíva egy teljesen nemleges nyilatkozat, mely szerint semmilyen olyan körülmény nem áll fenn, mely befolyásolhatja a függetlenséget vagy a pártatlanságot. A másik nyilatkozat úgynevezett minősített nyilatkozat (*qualified statement of independence*), melyben szerepelnek bizonyos körülmények, tények, de ezek a választottbíró-jelölt szerint nem vezethetnek elfogultsághoz. A kamara feladata annak megítélése, hogy e nyilatkozat alapján fennáll-e az elfogultság veszélye. A kamara ilyenkor vagy a peres felek részére megküldi a nyilatkozatot észrevételezés céljából vagy a gyorsabb kijelölés érdekében ennek mellőzésével dönt. Amennyiben nem szerzi be a felek nyilatkozatát, és minősített nyilatkozatot tett választottbírárt erősít meg a választottbírói tisztségben, úgy azt kockáztatja, hogy a felek esetlegesen kizárási eljárást kezdeményeznek a választottbíró ellen. Annak megítélésében, hogy fennáll-e az elfogultság, jelentős segítséget nyújthat az *International Bar Association* 2004. május 22-én kelt iránymutatása a nemzetközi választottbíráskodásban felmerülő érdekkonfliktus kérdésében (*IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*).²⁵⁷ A kamara helyzetét bizonyos értelemben könnyíti a Svájci Szabályok ötödik cikkelyének

²⁵⁶ A nyilatkozat szövegét lásd: ZUBERBÜHLER — MÜLLER — HABEGGER (Eds.): *Swiss Rules of... The Hague*, 2005. 101. o.

²⁵⁷ Mindehhez lásd: ZUBERBÜHLER — MÜLLER — HABEGGER: *I. m.* 50 — 51. o. Az *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* rendelkezéseinek részletes bemutatásával a dolgozat VII. fejezetében foglalkozom. Szintén e fejezet ismerteti részletesen a párizsi ICC választottbíró-sága által alkalmazott, a választottbíró függetlenségére vonatkozó nyilatkozatot.

első bekezdésében szereplő szabály, mely szerint a kamarának nem kell megindokolnia, ha valamely választottbírát nem erősít meg tisztségében.

A kamara megerősítése a választottbíró vonatkozásában jelenti a *receptum arbitrii* hatályossá válását, azaz ebben az értelemben ez a szerződés egy harmadik személy jóváhagyásától függő jogügyletnek tekinthető. Abban az esetben, amennyiben nem erősíti meg a választottbírát tisztségében a kamara, a kamara szabad belátásától függ az, hogy a felet hívja fel újabb választottbíró jelölésére, vagy esetlegesen maga a kamara jelöl újabb választottbírát. E kérdés eldöntésében nyilván szerepet kell, hogy kapjon az is, a kamara mennyiben véli úgy, hogy a fél magatartása az ügy elhúzására irányul, ebben az esetben vélhetőleg a kamara maga fog jelölni választottbírát, vállalva azt, hogy ezzel bizonyos értelemben sérül a félnek azon joga, hogy saját maga jelölhet választottbírát ügye eldöntése céljából.

A Svájci Szabályok a választottbíró számát illetően elsősorban a felek megállapodására hagyatkoznak. Így a hatodik cikkelyben nem találunk rendelkezést arra nézve, mely szerint feltétlenül páratlan számú választottbírónak kell lennie a testületben. Amennyiben nincs erre vonatkozó megegyezés a felek között, ebben a kérdésben a kamara dönt. A hatodik cikkely második bekezdése szerint a kamara főszabály szerint — költségkímélési okokból — egyesbíró fog jelölni, kivéve, ha az ügy komplexitása azt igényli, hogy három főből álló választottbírói tanács járjon el. Arra is lehetőség van, hogy annak ellenére, hogy a választottbírói záradék három fős választottbírói tanácsot ír elő, de a kamara úgy látja helyénvalónak, hogy a pertárgy értéke, avagy egyéb körülmények miatt egyesbíró eljárása is elegendő, úgy tanácsolhatja a feleknek azt, hogy egyesbíró jelölésében állapodjanak meg.²⁵⁸ A hatodik cikkely egy *de minimis* szabályt tartalmaz, melynek értelmében, amennyiben a pertárgy értéke nem haladja meg az 1.000.000 svájci frank összeget, úgy az Eljárási Szabályzat negyvenkettedik cikkelyében található gyorsított eljárás (*Expedited Procedure*) szerint kell eljárni. A választottbírák számát tekintve a gyorsított eljárás lényege, hogy a lehető legtöbb esetben egyesbíró elé kívánja utalni az ügyet. Az ügy akkor nem kerül egyesbíró elé, ha a választottbírói

---

²⁵⁸ Mindez jelentős mértékben hasonlít az ICC választottbírói szabályaihoz, mellyel a dolgozat VII. fejezete foglalkozik.

záradék kifejezetten három választottbíróból álló tanács felállítását írja elő, és a felek a kamara felhívására sem egyeznek bele egyesbíró alkalmazásába. Ebben az esetben azonban — a pertárgy értékére figyelemmel — a kamara a választottbírákat megillető díjakat mérsékli.²⁵⁹

Abban az esetben, amennyiben a felek egyesbíró alkalmazásában állapodtak meg, 30 nap áll a feleknek rendelkezésre attól a naptól, hogy az alperes a választottbírószági felhívást kézhez vette, arra, hogy megegyezzenek az egyesbíró személyében a Svájci Szabályok hetedik cikkelye szerint. Amennyiben a kamara dönt úgy, hogy egyesbíró ítélkezzen az ügyben, úgy a feleknek az e döntés kézhezvételét követő harminc napon belül kell megegyezni a választottbíró személyében. Abban az esetben, amennyiben ez eredménytelen, úgy a kamara fogja kijelölni az eljáró választottbírókat.

Nagyon lényeges, hogy a Svájci Szabályok nem tartalmazzanak semmilyen előírást arra nézve, hogy az egyesbíróknak a felektől eltérő nemzetiségűnek kell lenniük. Miként a fentiekben már kiemelésre került, a svájci joggyakorlat önmagában nem tekinti a függetlenség hiányának azt, ha a választottbíró nemzetisége nem tér el a felek vagy valamely fél nemzetiségétől. Az, hogy a Svájci Szabályok erre vonatkozó rendelkezést nem tartalmazzanak, magyarázható azzal, hogy az egyes kamarai szabályok viszonylag eltérő módon szabályozták e kérdést. A genfi kamara választottbírószági szabályzatának 10.3 cikkelye akként rendelkezett, hogy abban az esetben, amennyiben a felek kifejezetten nem egyeztek ebben meg, úgy az egyesbíróként eljáró választottbíró nem lehet egyik féllel sem azonos nemzetiségű. A zürichi szabályzat 11. cikkelyének második bekezdése szerint — miként az már említésre került — az egyesbírókat vagy a testület elnökét a kereskedelmi kamara elnöke jelöli egy, neves választottbírákat tartalmazó listáról. Ebből az következik, hogy a gyakorlatban svájci nemzetiségű személy került jelölésre, függetlenül a felek nemzetiségétől. A Svájci Szabályok jelenleg az egyesbíró

---

²⁵⁹ Említést érdemel, hogy Svájcban elsőként gyorsított kamarai választottbírószági eljárást a genfi kereskedelmi kamara vezetett be. A CCIG választottbírószágának eljárási szabályzatának 31. cikkelye szerint a felek kifejezett megegyezése esetén kerülhet sor gyorsított eljárásra, vagyis ez nem a pertárgy értékétől függ. A választottbírák jelölését tekintve a gyorsított eljárás azzal a következménnyel jár, hogy a genfi kamara jogosult a választottbírák jelölésére nyitvaálló határidőt lerövidíteni. Mindehhez lásd: TSCHANZ: *The Chamber of Commerce...* 51 – 58. o.

nemzetiségével kapcsolatos kérdést nyitva hagyják, az ezzel kapcsolatos álláspont kialakítása a gyakorlatra marad.

A Svájci Szabályok 8. cikkelye a választottbírák jelölésével foglalkozik két vagy több peres fél közötti választottbíróági eljárásban. Abban az esetben, amennyiben két peres fél van, úgy – amennyiben egyéb megállapodás nincs a felek között – mindegyik fél a választottbíróági szerződés vagy a kamara által meghatározott időtartam alatt köteles kijelölni választottbíró-jelöltjét. Amennyiben valamelyik fél elmulasztja kijelölni a választottbíráját, úgy azt helyette a kamara végzi el.²⁶⁰ Az ilyen módon jelölt választottbíráknak – a kamara általi megerősítésük esetén – harminc napjuk lesz arra, hogy kijelöljék az eljáró testület elnökét, melynek elmulasztása esetén a kamara fogja kijelölni az elnököt.

A 8. cikkely 3 – 5. bekezdése azzal az esetkörrel foglalkozik, amennyiben kettőnél több fél szerepel a választottbírói eljárásban. Főszabály szerint itt is a felek megállapodása lényeges abban a tekintetben, hogy miként rendezik a felperesi vagy alperesi pertársaság választottbíró-jelölési jogát. Amennyiben nincsen ilyen megállapodás, úgy a felperesi pertársaságnak, illetve az alperesi pertársaságnak is 30 – 30 napja van arra, hogy választottbíró-jelöltjüket kiválasszák. Az ilyen módon kijelölt választottbíráknak – megerősítésüket követően – 30 napjuk lesz a választottbíró elnökének kiválasztására.

Abban az esetben, amennyiben valamelyik fél, illetve valamelyik pertársaság a több felet tartalmazó eljárásban a rendelkezésre álló határidőn belül elmulasztja a saját választottbíráját kijelölni, a kamara fogja kijelölni mindhárom választottbíráját, és szintén a kamara jelöli ki közülük a tanács elnökét. Mint látható, a kamara igen szigorú következményeket fűz ahhoz, ha valaki egy több peres felet magában foglaló eljárásban mulaszt el választottbíráját jelölni, hiszen ebben az esetben mindegyik fél megfosztásra kerül választottbíró-jelölési jogától, és a kamara állítja fel a teljes testületet. Ennek magyarázata elsősorban a kérdéssel kapcsolatos korábbi joggyakorlatban keresendő. Egyik alapvető példa erre a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás gyakorlatában

---

²⁶⁰ E szabályból egyértelműen következik, hogy mindaddig nem lehet a fél helyett a kamara által jelöltetni választottbíráját, amíg a félnek a választottbíró jelölésére nyitvaálló határideje le nem telik.

az igen sok tanulsággal járó, a szakirodalom által sokat idézett *Dutco*-eset. Az ICC előtt lefolytatott eljárásban eltérő érdekű alperesek alkottak pertársaságot, és azt vitatták, hogy számukra sérelmes, hogy közösen kell választottbírát jelölniük a közöttük fennálló érdekellentétük miatt. Az ügyben a végső döntést kimondó francia *Cour de Cassation* az alperesi pertársaságnak adott igazat, kimondva, hogy a felek minden esetben azonos bánásmódot kell, hogy élvezzenek a választottbíróság megalkotása esetén.²⁶¹

Hasonló probléma merült fel egy svájci ügyben. A felperesi pertársaság választottbírósági eljárást kezdeményezett több alperes ellen, és a klauzula szerint a felperesek és az alperesek egy-egy választottbíró jelölésére voltak jogosultak, és az ilyen módon megválasztott választottbírák kellett, hogy a testület elnökét megválasszák. A felperesi keresetből azonban az derült ki, hogy az egyik alperesként megjelölt személy jogi álláspontja egyezik a felperesi jogi állásponttal. Ezért ezen alperes kivételével az összes alperes tiltakozott azon eljárás ellen, hogy az alpereseknek közösen kell jelölniük választottbírót, hiszen az egyik alperes valójában felperesnek tekintendő. Erre figyelemmel a többi alperes közösen jelölt választottbírót. A felperesi álláspontot osztó alperes ezen jelölésben nem vett részt, és Neuchâtel kantonális bíróságához fordult azt kérelmezve, hogy egy másik választottbíró kerüljön kijelölésre az összes alperes számára. Neuchâtel kantonális bírósága 1994. június 17-én e keresetet elutasította, azzal az indokolással, hogy e kérelem megfosztaná a valódi, tényleges alpereseket attól, hogy választottbírát jelöljenek az eljárásban. Ezt követően a keresetet benyújtó fél a Szövetségi Bírósághoz fellebbezett, azzal érvelve, hogy az egyenlő bánásmód elve sérült meg azzal, hogy nem jelölhetett választottbírát. A Szövetségi Bíróság 1995. január 4-én utasította el a fellebbezést, és hagyta helyben Neuchâtel kantonális bíróságának döntését, kiemelve, hogy a bíróság a választottbírósági záradék helyes értelmezését ismerte fel akkor, amikor elutasította a csupán csak formailag alperes, ténylegesen azonban felperes fél kérelmét, hiszen ezzel a valódi alpereseknek a választottbíró-jelöléséhez fűződő joga nem sérült.²⁶² Fentiekből egyértelműen az következik, hogy a pertársaság esetén a választottbíró-jelölés

---

²⁶¹ A *Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co.* ügyében a francia *Cour de Cassation* 1992. január 7-én hirdetett ítéletet. A *Dutco* – ügy részletes bemutatása – ICC választottbírósági eljárásról lévén szó – a dolgozat VII. fejezetében található.

²⁶² Ezen ügy vonatkozásában lásd különösen: ZUBERBÜHLER – MÜLLER – HABEGGER (Eds.): *Swiss Rules of International Arbitration*. 81 .o.

a pertársaság tagjai között akkor problematikus, ha a tagok között érdekellentét áll fenn. (Ezen érdekellentét sajátos esetét képezi a fentiekben részletezett svájci jogeset.) A Svájci Szabályok erre figyelemmel fűznek kifejezetten szigorú jogkövetkezményt ahhoz, ha valamelyik fél nem jelöl ilyen esetben választottbírát. Azon eljárás, hogy ebben az esetben az egész testületet a kamara állítja fel, indokolható azzal, hogy így mindegyik fél ugyanolyan mértékben kerül megfosztásra a választottbíró jelölésének jogától, vagyis ez kizárja annak lehetőségét, hogy valamelyik fél a későbbiekben a felek egyenlő elbánásban való részesítésének megsértésével érveljen.

A kizárásra vonatkozó szabályokat a Svájci Szabályok 9 – 12. cikkelyei tartalmazzák. A 9. cikkely — miként arra már történt utalás — előírja, hogy a választottbírónak függetlennek és pártatlannak kell lennie, továbbá a függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában esetlegesen jogos kételyt eredményező körülmények vonatkozásában tájékoztatási kötelezettség terheli. A választottbíró ellen — a 10. cikkely szerint — akkor kezdeményezhető kizárási eljárás, ha jogos kételyek merülnek fel függetlensége (*Unabhängigkeit*) vagy pártatlansága (*Unparteilichkeit*) vonatkozásában. A 10. cikkely második bekezdése azt is tartalmazza, hogy a fél a saját maga által jelölt választottbíró ellen csak olyan okok miatt kezdeményezhet kizárási eljárást, melyekről a jelölést követően szerzett tudomást.

A Svájci Szabályok ebben a vonatkozásban az IPRG-hez képest két fontos eltérést tartalmaznak. Míg az IPRG — miként az már részletezésre került — csak a függetlenség követelményét írja elő a választottbíró részére, addig a Svájci Szabályok mind a függetlenség, mind a pártatlanság követelményét tartalmazzák. Ezenfelül az IPRG a választottbíró számára nem ír elő közlési kötelezettséget a függetlenségét esetlegesen befolyásoló körülmények vonatkozásában, bár a bírói gyakorlat, a jogértelmezés ezt bizonyos mértékig megköveteli.

A korábbiakban már kifejtett okok miatt az IPRG nem tartalmazza a pártatlanság követelményét. A Svájci Szabályokban e követelmény is szerepel, azonban érdemes arra utalnunk, hogy a 9 – 12. cikkely előtt szereplő alcímekben csak a függetlenségre és a

kizárásra találunk utalást.²⁶³ Ez esetlegesen azt is jelentheti, hogy a joggyakorlatban a függetlenség követelménye kerülhet nagyobb súllyal megítélésre. A nemzetközi kereskedelmi választottbírószági szabályzatok jelentős része — így például a londoni kereskedelmi kamara (LCIA) választottbírószági szabályzata, az *American Arbitration Association* (AAA) választottbírószági szabályzata, illetve a WIPO eljárási szabályzata is — mindkét kritériumot tartalmazza.²⁶⁴ Az UNCITRAL Mintaszabályzat — mely ugyan *ad hoc* választottbíráskodásra vonatkozik — szintén mind a pártatlanság, mind a függetlenség követelményét előírja a 24. cikkelyben. Az ICC Eljárási Szabályzatának 7 cikkelyének első bekezdése ugyanakkor csak a függetlenség fogalmát alkalmazza, bár kétségtelen, hogy a gyakorlat megköveteli a pártatlanságot is.²⁶⁵

A Svájci Szabályok annyiban eltérnek egyes korábbi svájci kamarai választottbírószági szabályoktól, hogy például a genfi kereskedelmi kamara eljárási szabályzata — az IPRG-hez hasonló módon — csak a függetlenség kritériumát írja elő. A CCIG szabályzatának 10.1 pontja *expressis verbis* kimondja, hogy úgy az egyesbírónak, mind a választottbírószági tanács elnökének vagy tagjának függetlennek kell lennie a felektől, és a függetlensége vonatkozásában az eljárás folyamán közlési kötelezettsége áll fenn.²⁶⁶ Figyelemmel az IPRG által kialakított gyakorlatra, illetve a CCIG eljárási szabályzatának fent idézett szövegére, azon óvatos következtetés is levonható, hogy az eljáró tanács tagjaitól és elnökétől csak a függetlenség kérdésében követel meg teljesen azonos mértéket, a pártatlanság vonatkozásában esetlegesen már nem. Mindez természetesen csak akkor releváns, ha a pártatlanság és a függetlenség között fennálló különbséget elfogadjuk, azokat nem kezeljük ekvivalens fogalmaknak.²⁶⁷

---

²⁶³ A hivatkozott alcím németül: *Unabhängigkeit und Ablehnung von Schiedsrichtern (Artikel 9 bis 12)*.

²⁶⁴ Lásd az LCIA Eljárási Szabályzatának 5. cikkely második bekezdését, a WIPO Választottbírószági Eljárási Szabályzata 22. cikkelyét, illetve az AAA választottbírószági eljárási szabályzata 7. cikkelyének első bekezdését.

²⁶⁵ Ennek bővebb kifejtése a VII. fejezetben olvasható.

²⁶⁶ A CCIG Eljárási Szabályzatának 10.1 cikkelye — a francia verzió szerint — a következő rendelkezést tartalmazza: „*Tout l'arbitre, qu'il s'agisse de l'arbitre unique, du président ou d'un coarbitre, doit être et demeurer indépendant des parties et a l'obligation de révéler immédiatement toute circonstance susceptible de compromettre son indépendance à l'égard des parties ou de l'une d'elles.*” Az eljárási szabályzat francia nyelvű változata elérhető a http://www.ccig.ch/images/pdf/reglement_arbitrage_france.pdf weboldalon.

²⁶⁷ Ezzel összefüggésben lásd: IMHOOS: *The 1992 Geneva Chamber...* 124 — 125. o.

A Svájci Szabályok — a többi eljárási szabályzathoz hasonlóan — a két fogalmat nem határozzák meg, így értelmezésükre a joggyakorlat, valamint a dolgozat VII. fejezetében részletes bemutatásra kerülő *Rules of Ethics for International Arbitrators*, illetve az *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* nyújthat segítséget. Ami a választottbíró tájékoztatási kötelezettségét illeti, kiemelendő, hogy a választottbírónak a függetlenségét, pártatlanságát objektív szempontból megkérdőjelező körülményekről kell tájékoztatást adnia. Így tehát objektív mérce szerint kell megítélnie a választottbírónak azt, hogy az adott körülmény kételyt ébreszt-e függetlensége, pártatlansága vonatkozásában vagy sem. Kiemelést érdemel, hogy nem minden választottbíróválasztási szabályzat alkalmaz ebben a vonatkozásban objektív mércét, az ICC eljárási szabályzata bizonyos értelemben szubjektív szempontokat ír elő ebben a vonatkozásban.²⁶⁸

A kizárási eljárást a Svájci Szabályok igen szűkszavúan szabályozzák. A 11. cikkely első bekezdése szerint amennyiben a kizárással érintett választottbíró nem mond le, úgy a Különleges Bizottság (*Special Committee, Schiedskommission*) dönt e kérdésben. A Svájci Szabályok nem tartalmazznak semmilyen előírást arra nézve, hogy kinek, milyen formában kell a kizárási kérelmet előterjeszteni, illetve határidőt sem írnak erre elő. Ezen utóbbi körülményből az következik, hogy a kizárási kérelmet a kizárási okról való tudomásszerzést követően haladéktalanul elő kell terjeszteni, ugyanakkor a Svájci Szabályokhoz írott kommentár azt az álláspontot képviseli, hogy üdvös lenne kiegészíteni a szabályzatot egy konkrét határidővel, mely számos későbbi bizonyítási kérdést is megkerülhetővé tesz.²⁶⁹

A Svájci Szabályok — szemben például a londoni kereskedelmi választottbíróválasztási szabályzat (LCIA) szabályaival — azon lehetőséget nem szabályozzák, mely szerint a kizárási kérelem akkor is eredményes, amennyiben azzal az érintett választottbíró nem, de a másik fél egyetért.²⁷⁰

---

²⁶⁸ Az ICC Eljárási Szabályzata hetedik cikkelyének második bekezdése azt írja elő, hogy a közlési kötelezettség olyan körülmények tekintetében áll fenn, melyek a felek szemében tűnhetnek úgy, hogy aggályt ébresztenek a választottbíró függetlensége vonatkozásában. (Ennek részletes kifejtése a dolgozat VII. fejezetében található.)

²⁶⁹ Lásd: ZUBERBÜHLER — MÜLLER — HABEGGER (Eds.): *I.m.* 113. o.

²⁷⁰ Lásd az LCIA Eljárási Szabályzat 10. cikkelyének negyedik bekezdését. (Az LCIA Eljárási Szabályzatával részletesen a dolgozat IV. fejezete foglalkozik.)

Szabályozás hiányában is megállapíthatónak tűnik, hogy ebben az esetben meg kell, hogy szűnjön a választottbíró tisztsége.

A Svájci Szabályok azt írják elő, hogy a kizárás kérdéséről a Különleges Bizottságnak kell egyéb esetekben döntést hoznia. Nem kerül ugyanakkor rögzítésre, hogy e döntést milyen eljárás alapján hozza meg, illetve, hogy ez felfüggeszti-e magát a választottbíróválasztási eljárást. Maga a Különleges Bizottság az adott Kamara mellett szervezett Választottbíróválasztási Bizottság (*Arbitration Committee*) tagjai közül kerül felállításra, azzal a céllal, hogy többek között a kizárás, illetve a választottbíró visszahívása tárgyában döntsön. Minthogy tagjai egyben a Választottbíróválasztási Bizottság tagjai is, így e személyek — a Svájci Szabályok bevezetésének e) pontja szerint — a nemzetközi választottbíráskodás területén tapasztalattal rendelkező személyek.²⁷¹ A Különleges Bizottság tagjai a kamarának az eljárási szabályzat alkalmazása kapcsán felmerült eljárási kérdésekben adhatnak tanácsokat.²⁷²

Annak ellenére, hogy a Svájci Szabályok nem tartalmazzák, nincsen annak akadály, hogy a Különleges Bizottság a felektől a kizárási eljárás során nyilatkozatokat kérjen, észrevételezési jogot biztosítson. Számos kizárási eljárásban a teljes tényállás vélhetőleg e bizonyítás nélkül, csupán a kizárási kérelemben foglaltakra támaszkodva, nehezen hozható meg. A Svájci Szabályok nem írják elő azt, hogy az eljárás felfüggesztésre kerül a kizárási eljárás tartama alatt. A legújabb svájci joggyakorlat sem követeli ezt meg, így a kizárási eljárás tartama alatt a választottbíróválasztási tanács tovább folytathatja a választottbíróválasztási eljárást.²⁷³

---

²⁷¹ A Svájci Szabályok bevezető részének e) pontjából az alábbiak szerint idézünk: „e) *The Arbitration Committee is comprised of experienced practitioners of international arbitration. ... In addition, the Arbitration Committee has designated from among its members a Special Committee (hereinafter the Special Committee), which shall render decisions under Articles 11 and 12 on the challenge and revocation of arbitrators, and under Article 16 on the seat of arbitration, and advise the Chambers on other procedural matters that may arise in relation to the application of these Rules.*”

²⁷² Álláspontom szerint fontos figyelemmel lenni arra, hogy a Különleges Bizottság tanácsadási jogköre csak eljárási kérdésekre koncentrálódik, hiszen nem a választottbíróválasztási tanács szakértő testületként működik, vagyis az ügy érdemi jogi kérdéseivel nem foglalkozik.

²⁷³ A kérdésben állást foglaló Szövetségi Bíróság 2003. június 10-én kelt döntésére hivatkozik: ZUBERBÜHLER — MÜLLER — HABEGGER (Eds.): *I. m.* 117. o.

A kizárás kérdésében a Különleges Bizottság véglegesen dönt, ezen döntés ellen — miként annak okait fentebb részleteztük — jogorvoslatnak nincsen helye. A tizenegyedik cikkely második bekezdése azt is előírja, hogy a Különleges Bizottságnak nem kötelezettsége, hogy határozatát indokolással lássa el. Érdeemes utalni arra, hogy például a genfi kereskedelmi kamara eljárási szabályzata — mely a kizárás tárgyában való döntésre a CCIG bizottságát jogosítja fel — kifejezetten akként rendelkezik, hogy a kizárásról szóló határozatot indokolással kell ellátni.²⁷⁴ Az ICC eljárási szabályzata szerint — figyelemmel a 7. cikkely negyedik bekezdésére — kifejezetten tilos indokolást fűzni e döntéshez.²⁷⁵ A Svájci Szabályok ebben a vonatkozásban a Különleges Bizottságnak szabad döntési lehetőséget adnak, így a Bizottság dönthet, hogy kívánja-e döntését megindokolni. Abban az esetben, ha a későbbiekben a kizárással érintett választottbírói testület által meghozott ítélet érvénytelenítését kezdeményezik az IPRG 190. cikkely második bekezdésének a) pontja alapján — azaz arra hivatkozva, hogy a választottbírói testület nem volt szabályosan megalakítva — az állami bíróság számára hasznos lehet, ha a kizárásról szóló döntés indokait ismerheti.

A Svájci Szabályok tizenkettedik cikkelye a választottbíró elmozdítását teszi lehetővé a Különleges Bizottság által, abban az esetben, amennyiben választottbírói kötelezettségét a kamarától vagy a többi választottbírótól származó írásbeli felhívás ellenére sem teljesíti. Az írásbeli felhívást a kamarának *ex officio* kell küldenie, ha úgy látja, hogy a választottbíró nem teljesíti kötelezettségeit.²⁷⁶ A Különleges Bizottság lehetőséget biztosít arra, hogy az érintett választottbíró e kérdéssel kapcsolatban érveit előadhassa, majd a testületből történő eltávolításáról a Különleges Bizottság végleges döntést hoz, melyet nem köteles megindokolnia. Fontos kiemelni, hogy a választottbírónak e módon történő eltávolítása a testületből nem azonosítható a választottbíró visszahívásával, melyre a peres felek közös akaratából kerülhet sor.

---

²⁷⁴ A CCIG Eljárási Szabályzatának 13.3 cikkelye szerint a CCIG Bizottság a másik felet, a kizárással érintett választottbírókat, valamint a többi választottbírókat nyilatkoztatni fogja a kizárási kérelemről, majd ezt követően hozza meg döntését, melyhez csatol indokolást: „*La CCIG invite les autres parties, l'arbitre concerné et les autres arbitres à présenter leurs observations écrites et rend une décision sommairement motivée.*”

²⁷⁵ Az LCIA választottbírói gyakorlatában az ezzel kapcsolatos, a közelmúltban létrejött változást a dolgozat IV. fejezete ismerteti.

²⁷⁶ Ebből az is következik, hogy a választottbírói peres fél önmagában nem jogosult arra, hogy ilyen tartalmú figyelmeztető levelet küldjön a választottbíróknak, vagy ha küld is, az nem jár e joghatással.

Habár a Svájci Szabályoknak a választottbíró függetlensége és kizárása alcím alatt található a választottbíró eltávolítása a testületből, hangsúlyozandó, hogy rendszertani szempontból ez nem a legadekvátabb, hiszen egyáltalán nem szükségszerű, hogy a választottbíró eltávolítása függetlenségével legyen összefüggésben.²⁷⁷ A két intézmény közötti hasonlóság annyi, hogy a sikeres kizárás, illetve eltávolítás esetében az érintett választottbíró távozni köteles a testületből, alapvetően akarata ellenére.²⁷⁸

Abban az esetben, amennyiben a választottbíró a testületből akár kizárás, akár eltávolítás miatt, akár egyéb okból — például halál — távozik, a kamara annak a félnek, aki e választottbírárt jelölte, határidőt szab újabb választottbíró jelölésére is. A Svájci Szabályok 13. cikkelyének második bekezdése szerint a fél nem veszti el választottbíró-jelölési jogát akkor sem, ha az általa jelölt választottbírárt kizárták vagy a testületből eltávolították. Amennyiben a fél a rendelkezésre álló határidő alatt nem jelöl választottbírárt, helyette a kamara fog választottbírárt állítani.

A Svájci Szabályok 14. cikkelye szerint amennyiben egy választottbíró helyett új választottbíró lép be az eljárásba, akkor az eljárást attól a ponttól kell folytatni, ahol az új választottbíró kilépett a testületből, kivéve ha a választottbírószámi testület másképpen dönt. A genfi kereskedelmi kamara, illetve a zürichi kereskedelmi kamara szabályzata hasonló rendelkezést tartalmaz e vonatkozásban.²⁷⁹

Az eddigieket összefoglalva kiemelhető, hogy a Svájci Szabályok a választottbírák megválasztása és kizárása kérdésében egyértelmű rendelkezéseket tartalmaznak. A

---

²⁷⁷ Lásd: ZUBERBÜHLER — MÜLLER — HABEGGER (Eds.): *Swiss Rules of International Arbitration*. 121 .o.

²⁷⁸ Megjegyzendő, hogy például a genfi kereskedelmi kamara választottbírószámi eljárás szabályzata is tartalmazza a választottbíró eltávolításának lehetőségét a testületből, amennyiben kötelességeit nem látja el, vagy azokat nyilvánvalóan képtelen ellátni. A CCIG Eljárási Szabályzatának 14.2 pontja azonban nem tartalmazza az írásbeli figyelmeztetés kötelezettségét, holott egy írásbeli figyelmeztetés adott esetben pozitív módon is befolyásolhatja a választottbíró későbbi viselkedését az eljárásban. A CCIG Eljárási Szabályzata szerint ezen eljárásban is a felek, az érintett választottbíró és a többi választottbíró írásos érveinek kézhez vétele és értékelése után a CCIG Bizottsága rövid indokolással ellátott határozatot hoz. Lásd: KAUFMANN: *The Geneva Chamber of Commerce...* 73. o.

²⁷⁹ Ezzel kapcsolatban lásd a CCIG eljárás szabályzatának 15.2 cikkelyét — mely a felek számára is lehetővé teszi, hogy az eljárás folytatásának menetét, annak lehetséges megismétlését tekintve a szabályzattól eltérően állapodjanak meg —, valamint a zürichi eljárás szabályzat 18.3 cikkelyét. Lásd továbbá: KOCH: *Standards and Procedures for...* 342. o.

szabályzat e részében is megvalósul a szabályzatot megalkotó kamarák azon célja, mely szerint minél átláthatóbb, a nemzetközi kereskedelmi élet igényeinek minél inkább megfelelő választottbírósi eljárási szabályok álljanak rendelkezésre. Habár jelenleg a Svájci Szabályoknak terjedelmes gyakorlata még nem alakulhatott ki, a judikatúra nyilvánvaló módon támaszkodni fog az IPRG — közvetve a Kantonközi egyezmény — valamint a többi kamara praxisára. Mindez értelemszerűen jelentős mértékben fog hozzájárulni ahhoz, hogy a jövőben Svájc mint népszerű *locus arbitrii*, a svájci választottbírósi jog pedig mint kedvelt *lex arbitrii* kerüljön kikötésre.

III. Egyes közép- és dél-amerikai államok

1. Alapvetés

Vitathatatlan tény, hogy a dél-amerikai államok jogrendszerét, illetve magánjogfejlődését az európai jogi hagyományok – ideértve a római jogot is – igen jelentős mértékben befolyásolták.²⁸⁰ Az európai és az amerikai jogrendszerekben különösen az elmúlt évszázadban igen jelentős népszerűsége szert tevő magánjogi vitarendezési mód,²⁸¹ a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás azonban a latin-amerikai térségben egészen a közelmúltig és részben ma is bizonyos mértékben az európai és észak-amerikai államokhoz képest eltérő szerepet tölt be.

ALEJANDRO M. GARRO az 1980-as években írott tanulmányában akként fogalmaz, hogy a dél-amerikai államok törvényhozása nem teremt előnyös környezetet a választottbíráskodás számára.²⁸² Ahogyan azt CLAUDIA FRUTOS-PETERSON 2002-ben kelt cikkében megjegyzi, nem tekinthető újdonságnak a latin-amerikai térség hagyományos vonakodása a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodástól. FRUTOS-PETERSON meglátása szerint ugyanis vannak olyan tényezők, amelyek alapján a dél-amerikai térségben a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodást érintő törvényhozás nem annyira „egészséges” mint lehetne.²⁸³ A jelen tanulmányban mindezek figyelembevételével a dél-amerikai kereskedelmi választottbíráskodás egyes kérdéseivel foglalkozom, különös tekintettel a választottbírák megválasztására és kizárására a választottbírási eljárásból, figyelemmel a törvényhozás legújabb tendenciáira is.

---

²⁸⁰ A római jognak Dél-Amerikában való továbbélését tekintve lásd különösen: HAMZA: *Az európai magánjog fejlődése...* 275 – 276. o. A latin-amerikai jogrendszerek és a római jog kapcsolatára lásd különösen: CATALANO: *A ma is élő római jog...*

²⁸¹ Miként ezt SZÁSZ IVÁN egy, a közelmúltban napvilágot látott interjúban megjegyyezte: „Óriási nemzeti és nemzetközi karriert futott be [ti. a kereskedelmi választottbíráskodás], és ez töretlenül folytatódik.” Lásd: <http://vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=116366>.

²⁸² GARRO: *Enforcement of Arbitration Agreements...* 320. o.

²⁸³ FRUTOS-PETERSON: *International Commercial...*

Vizsgálódásom célja az is, hogy a kereskedelmi választottbíráskodás e kérdésének elemzésével némely észrevételt tehessek a kereskedelmi választottbíráskodás jelenlegi állapotát illetően a dél-amerikai térségben. A tanulmányban a teljesség igénye nélkül külön is elemzem Argentína, Brazília, Chile, Mexikó és Peru vonatkozó szabályozását.

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás történetét vizsgálva talán tudományos közhelynek tűnik azon megállapítás, mely szerint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás igen gyakran került és kerül alkalmazásra a külföldi befektető és a fogadó állam, avagy a fogadó állam valamely entitása, vagy a fogadó államban honos gazdasági szereplő között. Mindez a kereskedelmi választottbíráskodás hagyományosnak mondható előnyeivel is magyarázható.²⁸⁴ A külföldi befektetők azonban a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodáshoz mint alternatív vitarendezési módhoz csak abban az esetben tudnak folyamodni, ha az azt megfelelő módon támogató jogi környezet rendelkezésre áll. Habár a dél-amerikai államok jogrendszereit a nagyfokú nyelvi hasonlóság ellenére sem nevezhetjük egységesnek, elmondható, hogy egészen a legújabb törvényekig a latin-amerikai államok jogrendszerében jelentős ellenérzés mutatkozott a külföldi befektetők részére előnyös jogi környezet megteremtése iránt.

Ezen ellenérzés elméleti alapjául az úgynevezett Calvo-doktrínát jelölhetjük meg. A Calvo-doktrína a XIX. századi argentin diplomata és jogtudós, CARLOS CALVO nevéhez köthető.²⁸⁵ A Calvo-doktrína lényege, hogy a külföldi befektetők azon jog és joghatóság alá kell, hogy tartozzanak, amely államban befektetnek, így – jogvita esetén – az adott államban honos személyekkel azonos elbírálás alá kell, hogy essenek. Miképpen arra a Calvo-doktrína feléledéséről író BERNARDO M. CREMADES rámutat, a Calvo-doktrína jelentősége három pontban foglalható össze, melyek szerint: *(i)* a nemzetközi jog az adott fogadó államtól csak azt követeli meg, hogy a külföldi befektető részére a honos személyekkel azonos bánásmódot biztosítson, *(ii)* a külföldi befektető tevékenységét a nemzeti jog szabályozza, *(iii)* a fogadó állam bíróságai kizárólagos joghatósággal

---

²⁸⁴ A választottbíráskodás egyes előnyei vonatkozásában a magyar nyelvű irodalomban lásd különösen: GELLÉRT: *Új törvény a választottbíráskodásról*. 451 – 452. o.

²⁸⁵ Lásd: CALVO: *Le droit international...*

rendelkeznek a külföldi befektető jogvitáját illetően.²⁸⁶ Mint látható, a Calvo-doktrína nem kedvezhetett a nemzetközi választottbíráskodás térnyerésének. A Calvo-doktrína elterjedését és hatását bizonyítja az is, hogy túl azon, hogy egyes latin-amerikai államoknak a külföldi befektetéseket szabályozó törvényeiben megjelent, bizonyos nemzeti alkotmányokban is érezhetjük a hatását. Mexikó 1917-es alkotmánya például kimondja, hogy a külföldi befektetők a Mexikóban lévő tulajdonukkal kapcsolatban saját kormányaik segítségét igénybe nem vehetik. Figyelemmel arra, hogy Mexikó ma már tagja az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezménynek (NAFTA — *North American Free Trade Agreement*), ez a rendelkezés a tagállamok vonatkozásában alkalmazást nem nyerhet. Kiemelést érdemel, hogy a külföldi államoknak az adósságok behajtására irányuló erőszakos törekvéseit tilalmazó Drago-doktrína atyja, az argentin diplomata, jogász, illetve külügyminiszter LUIS MARIA DRAGO is osztotta a Calvo-doktrínát a külföldi személyek jogvitáinak elbírálásának tárgyában.²⁸⁷

Bolívia alkotmánya ma is tartalmazza azt, hogy a Bolíviában tevékenykedő külföldi személyek és vállalkozások a bolíviai jog hatálya alá tartoznak, és kivételes elbánást vagy diplomáciai védelmet nem igényelhetnek.²⁸⁸ Hasonló rendelkezést olvashatunk Peru alkotmányában is. A hivatkozott szabályok értelmezése segítségével témánk szempontjából leszűrhető az, hogy éppen a Calvo-doktrína, illetve az azt tükröző törvényhozás az, ami jelentős mértékben gátolta a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak a latin-amerikai térségben való alkalmazását.

A Calvo-doktrína hatására az egyes külföldi befektetésekkel kapcsolatos tranzakciók során alkalmazásra került az úgynevezett Calvo-klauszula, amely azt jelentette, hogy a külföldi befektetőkkel megkötésre kerülő szerződésben kifejezetten kiemelésre került az, hogy az esetleges vitarendezés az adott állam joga szerint, az adott állam igazságszolgáltatási fórumai előtt kell, hogy történjen.²⁸⁹ A Calvo-doktrína alkalmazásának mellőzésére, illetőleg háttérbe szorulására a különböző, a külföldi

---

²⁸⁶ Lásd: CREMADES: *Resurgence of the...* 54. o.

²⁸⁷ Lásd ezzel kapcsolatban: GRIGERA NAON: *Arbitration and Latin America...* 135. o.

²⁸⁸ A dél-amerikai államok alkotmányainak szövegeit lásd a www.georgetown.edu weboldalon.

²⁸⁹ A Calvo-klauszula ilyen értelemben történő alkalmazásához lásd különösen: SORNARAJAH: *The Climate of International Arbitration*. 70 — 71. o.

befektetések előmozdítását célzó bilaterális egyezmények megkötésével kerülhetett sor, és ezek segítségével nyílt lehetőség a választottbírói eljárás kikötésére is. Ugyanakkor a korai bilaterális egyezmények esetében még egyértelmű módon érezhető a Calvo-doktrína hatása. Egy korai, Argentína által megkötött bilaterális egyezmény például kimondja azt, hogy a befektetési ügylettel kapcsolatban felmerülő jogvita esetén választottbírói eljárásra akkor kerülhet sor, amennyiben egy helyi bíróság már döntésre jutott, avagy amennyiben már egy meghatározott idő eltelt, miután egy helyi bíróság előtt eljárást kezdeményeztek, és az nem hozott döntést.²⁹⁰ Elmondható tehát, hogy ez az egyezmény a külföldi befektető számára a helyi jogorvoslati lehetőségek kimerítését előfeltételként szabta a választottbírói eljárás megindításához, ami alapvetően ellentétes a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás, illetve általában a választottbíráskodás rendeltetésével.

Szintén a Calvo-doktrína hatása érezhető az ún. Andea-i Egyezményen is. Ezt az egyezményt a térség néhány állama — nevezetesen Bolívia, Kolumbia, Ecuador, Peru és Venezuela — kötötte 1977. november 30-án. Az egyezmény célja a külföldi befektetések szabályozása. Az egyezménnyel kapcsolatos 24. számú döntés a külföldi befektetésekkel, illetve a külföldi technológiák átvételével kapcsolatosan kizárta a külföldi jog alkalmazását, illetőleg a külföldi bíróságok — ideértve a választottbírókat is — joghatóságát. A Calvo-doktrinán alapuló igen szigorú szabályozásnak a fellazítására az 1987. május 11-én kelt 220. számú döntéssel került sor, mely lehetővé tette e jogvitákban a külföldi választottbírói eljárását.²⁹¹

2. A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás alapjai Közép- és Dél-Amerikában

A nemzetközi választottbíráskodásnak a latin-amerikai térségben való elterjedését az egyes bilaterális egyezmények, illetve nemzetközi egyezmények megkötése, az azokhoz

---

²⁹⁰ Lásd: CREMADES: *Disputes Arising Out of Foreign...*

²⁹¹ Mindezzel kapcsolatban lásd: SANDERS: *Quo vadis arbitration?* 42. o. E kötet recenzióját lásd: HUNTER: *Book Review...* 254 — 256. o.

való csatlakozás, valamint az azok alapján kialakuló gyakorlat jelentős mértékben segítette elő.²⁹²

A nemzetközi egyezmények közül kiemelést érdemel az 1975-ben megkötött Panama-i Egyezmény, illetve az 1998-ban megkötött, a nemzetközi választottbíráskodásra vonatkozó MERCOSUR-Egyezmény. Jelentős tényként értékelhető az, hogy a legtöbb dél-amerikai ország ratifikálta a külföldi választottbírószági határozatok elismerésével és végrehajtásáról szóló, 1958. június 10-én, New Yorkban kelt Egyezményt (New York-i Egyezmény).²⁹³

A Panamai Egyezmény — teljes nevén az *Inter-American Convention on International Commercial Arbitration* — 1975. január 30-án került megkötésre. Az egyezmény célja az volt, hogy azon akadályokat, melyek a térségben a nemzetközi választottbíráskodás elterjedése előtt álltak, a lehetőségek szerint megszüntesse. Ilyen akadályként említhetők az alábbi, a korabeli törvényhozásban észlelhető körülmények: (i) a bíróságok elutasítása azon megállapodások kikényszerítésére irányuló eljárásokban, melyek meghatározott ügyek későbbi választottbírószági elbírálására irányultak; (ii) a választottbírószági ítéletek megtámadására nyitva álló lehetőségek nagy száma, melyek a választottbírószági ítéletek végrehajtását akadályozták; (iii) megtiltása vagy megakadályozása annak, hogy külföldi személyek választottbíróként járjanak el;²⁹⁴ (iv) annak megkövetelése, hogy a választottbírószági szerződést közokiratba kell foglalni.²⁹⁵ Mint látható, e fenti körülmények már önmagukban is jelentős nehézségeket okoztak a nemzetközi választottbírószági eljárás alkalmazásában, illetve megnehezítették az eljárás eredményeképpen született ítélet elismerését, végrehajtását, ami a résztvevő fél számára igen nagy kárt okozhatott.

---

²⁹² Számos dél-amerikai állam ratifikálta a nemzetközi beruházásokra vonatkozó 1965-ös washingtoni egyezményt (ICSID), illetve több bilaterális egyezmény is megkötésre került. Argentína például mintegy negyvenhárom, Chile huszonkettő, Peru huszonnégy bilaterális egyezményt kötött meg.

²⁹³ Így a New York-i Egyezményt ratifikáló államok között találjuk Argentínát, Bolíviát, Brazíliát, Chilét, Kolumbiát, Costa Ricát, Kubát, a Dominikai Köztársaságot, Ecuadorot, El Salvadorot, Guatemalát, Hondurasot, Mexikót, Panamát, Paraguay-t, Perut, Uruguay-t és Venezuelát. Meglepő, hogy Brazília a többi államhoz képest viszonylag későn, 2002. július 23-án ratifikálta az egyezményt.

²⁹⁴ Témánk szempontjából e körülmény kiemelten jelentősnek mondható.

²⁹⁵ Lásd: BOWMAN: *The Panama Convention and...*

A vonatkozó nemzetközi egyezmények közül szintén kiemelést érdemel az 1979. május 5-én aláírt, a bírósági és választottbírói ítéletek extraterritoriális hatályáról szóló Montevideói Egyezmény is (*Inter-American Convention Concerning the Extraterritorial Effect of Judgements and Arbitral Awards*), amely angol, portugál és spanyol nyelven került megfogalmazásra.²⁹⁶

CREMADES véleménye szerint a legnagyobb, és a választottbírói eljárást megnehezítő, vagy adott esetben ellehetetlenítő problémát az ún. *cláusula compromisoria* jelentette, melynek értelmében a már korábban érvényesen létrejött választottbírói megállapodás alapján választottbírói eljárást csak abban az esetben lehetett kezdeményezni, ha a felek a választottbírói eljárásra vonatkozó megállapodást egy *compromiso* (illetőleg portugál nyelven *compromisso*) útján megerősítették, melyet gyakran a rendes bíróságnak jóvá kellett hagynia.²⁹⁷ Ez főképpen akkor lehet problematikus, ha a *compromiso* aláírására a vita kirobbanása után valamelyik fél már nem mutat hajlandóságot. A *compromiso* — mely számos esetben az eljáró választottbírók kijelölésével kapcsolatban is lényeges információkat tartalmaz — el nem fogadása, vagy aláírásának megakadályozása gátja lehet a választottbírói eljárásnak.²⁹⁸ Egyes dél-amerikai országokban ekkor lehetőség van arra, hogy az állami bíróság igénybevételével kerüljön aláírásra a *compromiso*, egyéb esetekben a választottbírói eljárásra nem kerülhet sor.²⁹⁹ Kiemelést érdemel, hogy a *compromiso* eredete a választottbíró kiválasztására irányuló *compromissum* fogalmához köthető.³⁰⁰

A *compromiso* kérdése a Panamai Egyezmény elfogadását követően is még igen nagy vitákat okozott. Braziliában például a São Paulo-i Fellebbviteli Bíróság 1999. szeptember 16-án kelt határozatában foglalt akként állást egy, francia és más európai cégek továbbá brazil személyek közötti ügyben, hogy a párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara választottbírói (International Chamber of Commerce, ICC) joghatóságának kikötése,

---

²⁹⁶Az egyezmény szövegét lásd: http://www.sice.oas.org/dispute/comarb/intl_conv/caicmoe.asp Az egyezményt eredetileg Brazília, Chile, Kolumbia, Costa Rica, Ecuador, Panama, Paraguay, Peru, a Dominikai Köztársaság, Uruguay és Venezuela írták alá.

²⁹⁷Lásd: CREMADES: *Resurgence of the...* 57. o.

²⁹⁸A választottbírói szerződések érvényesíthetőségével a latin-amerikai térségben összefoglalóan lásd: CREMADES (ed.): *Enforcement of...*

²⁹⁹Ezzel kapcsolatban lásd továbbá: SANDERS: *Quo vadis arbitration?* 41. o.

³⁰⁰A *compromissum* római jogi fogalmának egyes kérdéseivel jelen dolgozat bevezetésében foglalkoztam.

és annak eljárására való utalása egy szerződésben önállóan érvényes és kikényszeríthető, mindenfajta további megerősítés vagy külön megállapodás nélkül, vagyis a *compromiso* külön ebben az esetben már nem szükséges.³⁰¹

A kereskedelmi választottbíráskodás megfelelő mértékű terjedésének a dél-amerikai térségben az 1990-es évek első felében még fennálló akadályait ROBERT LAYTON megkísérelte összefoglalni. LAYTON véleménye szerint ebben az időszakban a térségben még uralkodó volt az a vélemény, mely szerint a nemzetközi választottbíráskodás nem megfelelően praktikus, számos bizonytalansági elemet hordoz magában, az eljárás drága, az ítélet végrehajtása pedig nehézségekbe ütközhet.³⁰² Témánk szempontjából említést érdemel LAYTON azon megállapítása, mely szerint a gyakorlat számára ebben az időszakban választottbírói intézmény kikötése a választottbírói klauzulában azért is problematikus, mert a térségben igen erős volt a tendencia arra nézve, hogy csak kevés személy közül lehetett a választottbírói kijelölés során választani. Ez a probléma olyan módon küszöbölhető ki LAYTON véleménye szerint, hogy már a választottbírói záradékban kijelölésre kerül az eljáró választottbírók személye.³⁰³ (Természetesen ez további jelentős problémákat eredményezhet, amennyiben a jogvita keletkezésekor az adott személyek már választottbíróként bármely okból eljárni nem képesek.)

A dél-amerikai térségben a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás elterjedéséhez, szerepének megerősödéséhez jelentős mértékben járul hozzá a nemzetközi választottbíráskodásra vonatkozó MERCOSUR-Egyezmény is.

Az 1991-es Asunción-i Egyezménnyel megalapított, jelenleg öt tagállammal, öt társult taggal és egy megfigyelő taggal rendelkező Déli Közös Piac³⁰⁴ külügyminiszterei 1998.

---

³⁰¹ Lásd: *Renault do Brazil SA and others v. Carlos Alberto de Oliveira and others*. Idézi: CREMADES: *Resurgence of the...* 62. o. Ezzel a jogesettel a későbbiekben részletesen fogok foglalkozni. ROBERT LAYTON kiemeli, hogy a *compromiso* és az ICC eljárásában lényeges szerepet betöltő *Terms of Reference* között némi hasonlóság fedezhető fel. R. LAYTON: *Changing Attitudes Towards...*128. o.

³⁰² LAYTON: *I. m.* 132 – 133. o.

³⁰³ LAYTON: *I. m.* 128.o.

³⁰⁴ A spanyol nyelven *Mercado Común del Sur*, portugál nyelven *Mercado Comum do Sul*, angol nyelven *Southern Common Market* Déli Közös Piac jelenlegi tagjai: Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay, Venezuela. A MERCOSUR társult tagjai: Chile, Bolívia, Peru, Kolumbia, Ecuador. Megfigyelő államként vesz részt Mexikó.

július 23-án írták alá a MERCOSUR Nemzetközi Kereskedelmi Választottbíráskodásról szóló Egyezményét.³⁰⁵ A választottbíróági egyezményt 1998-ban Argentína, Brazília, Paraguay és Uruguay írták alá, annak hatálya Chilére és Bolíviára később került kiterjesztésre.

A MERCOSUR választottbíróági egyezmény elfogadásához igen hosszú út vezetett. Egyik előzményeként a nemzetközi eljárásjogról szóló 1889-es montevideói egyezményt kell említenünk, melyet Argentína, Bolívia, Paraguay és Uruguay is ratifikált. Ezen egyezményt 1940-ben vizsgálta felül egy újabb montevideói egyezmény. További előzménye a MERCOSUR választottbíróági egyezménynek az 1933-as montevideói, a választottbíráskodás minimum-követelményeiről szóló pán-amerikai konferencia. Természetesen a MERCOSUR választottbíróági egyezmény kialakulásában az 1928. évi *Bustamante*-kódex is igen jelentős szerepet játszott.³⁰⁶ Értelemszerűen szintén előzményként értékelhető a már említett Panamai Egyezmény. A MERCOSUR Egyezmény kettő közvetlen előzményeként pedig az 1992-ben, Argentína és Brazília részvételével kelt, az igazságügyi együttműködésről szóló bilaterális Las Leñas-i jegyzőkönyvet, illetve az 1994-es, Buenos Airesben, a MERCOSUR-tagállamok által aláírt, a szerződéses ügyekre vonatkozó nemzetközi joghatóságról szóló jegyzőkönyvet jelölhetjük meg.³⁰⁷

A MERCOSUR választottbíróági egyezményének vitarendezési lehetőségét a magyar gazdasági irodalomban PALOTÁS LÁSZLÓ az alábbiak szerint jellemzi:

„A Mercosur vitarendező eljárása elvben lehetőséget nyújt a megfelelő szankciókra, ad hoc választottbíróóság döntése alapján. De a négyek ez ideig jobbára közvetlen politikai tárgyalások

---

³⁰⁵ Az egyezmény spanyol elnevezése: *Acuerdo sobre Arbitraje Comercial Internacional del MERCOSUR*.

³⁰⁶ A *Bustamante*-kódex jogforrási jellege vonatkozásában lásd különösen: MÁDL — VÉKÁS: *Nemzetközi magánjog...* 82 – 83. o. A *Bustamante*-kódexszel kapcsolatban lásd továbbá: SAMTLEBEN: *Internationales Privatrecht in...*

³⁰⁷ Kiemelést érdemel, hogy a latin-amerikai térségben a magánjog egységesítésében fontos mérföldkövet jelentett az 1999. augusztus 4 – 7. között, Argentína, Bolívia, Peru és Puerto Rico részvételével megtartott Arequipai konferencia. A konferencián elfogadásra került az Arequipai Charta (*Acta de Arequipa*), melynek negyedik pontja kimondja, hogy a magánjog kiemelt fontosságú területein Latin-Amerikában szükséges a jogharmonizáció. A jogharmonizáció alapjául a dél- és közép-amerikai országok magánjogi rendszereinek a római-germán jogcsaládhoz való tartozása szolgál. Erről részletesebben lásd: HAMZA: *Az európai magánjog...* 293. o.

útján, gyakran elnöki szinten, rendezték sűrű konfliktusaikat, és csak nagyrítván bízták választottbíráskodásra. A politikai vitarendezés módot adott a visszatáncolásra, az utólagos egyezkedésre, és az integrációs szabályok érvényesülését a tagállamok közötti alkalmazkodási folyamat függvényévé tette.”³⁰⁸

Az idézet szerzőjének véleménye szerint a MERCOSUR-ral kapcsolatban felmerült egyes jogvitás ügyek a politikai tényezőktől nem függetleníthetőek, ezért a MERCOSUR által kialakított vitarendezési rendszer a politikai faktor mellőzésével nemigen vizsgálható.

A MERCOSUR egyezmény egy, a maga nemében egyedülálló intézmény, hiszen az egy regionális nemzetközi választottbírói jognak (*regional international arbitration law*) tekinthető.³⁰⁹

Fentiektől függetlenül kiemelést érdemel, hogy a MERCOSUR rendszerén belül az első MERCOSUR választottbírói döntésre a *MERCOSUR Arbitration Tribunal* által lefolytatott eljárás nyomán 1999. április 1-jén került sor. Ebben az ügyben a felek a brazil és az argentin kormány voltak, az eljáró testületben egy argentin, egy brazil, valamint egy uruguay-i választottbíró foglaltak helyet.³¹⁰ Érdeemes utalni az eddigiekkel kapcsolatban FERNANDO MANTILLA-SERRANO egy, 2000-ben publikált tanulmányában képviselt véleményére, mely szerint a dél-amerikai térség már nem jelent ellenséges környezetet a nemzetközi választottbíráskodás számára.³¹¹

A dél-amerikai államoknak a választottbíráskodással kapcsolatos törvényhozására igen nagy hatással van az a folyamat, melynek következtében a térség több államában is az UNCITRAL Modell – törvény (*UNCITRAL-Model Law*) rendelkezéseivel összhangban álló, azt számos vonatkozásban tükröző választottbírói törvény megalkotására, esetenként elfogadására került sor. Ezeknek a törvényeknek a jogegységesítésen kívül az

---

³⁰⁸ Lásd: PALOTÁS: *Az összamerikai szabadkereskedelmi kezdeményezés*. Az idézetben a négyek a Déli Közös Piac alapítóira (Argentína, Brazília, Paraguay és Uruguay) utal. A MERCOSUR-hoz Venezuela 2006-ban csatlakozott a 2006 júliusában, Caracasban tartott tanácskozáson hozott döntéssel.

³⁰⁹ Lásd ezzel kapcsolatban: BLACKABY – NOURY: *International Arbitration...*

³¹⁰ Lásd: CATTANEO: *Recent Developments of Arbitration...*

³¹¹ Lásd: MANTILLA-SERRANO: *Major Trends in International...*139. o.

is céljuk volt, hogy a térségben a választottbírói eljárást nehezítő jogi akadályokat kiiktassák.³¹²

A már említett *compromiso*-n kívül az állami bíróságok beavatkozásának eltérő foka is ilyen tényezőként értékelhető, továbbá azon tényező is, hogy több jogrendszer a térségben nem ismerte el az ún. *Kompetenz-Kompetenz* elvet, vagyis azt, hogy a választottbírák saját maguk dönthetnek saját hatáskörükről.³¹³ Mindez természetesen csak részben magyarázható a Calvo-elv hatásával. A térség törvényhozóinak szembe kell nézniük számos, a választottbírói jogot jellemző sajátossággal, így például azzal is, hogy a vonatkozó jelentős nemzetközi egyezmények – pl. a már említett New York-i Egyezmény – a térség egyes országaiban igen eltérő időpontban kerültek elfogadásra. Lényeges körülmény továbbá az is, hogy az egyes államokban igen eltérő annak megítélése, hogy mely ügyek tartozhatnak választottbírói útra. Az *arbitrability* kérdésétől eltérően témánkhoz közelebbi, a térség választottbírói jogát is jellemző jelenség, a magyarra nehezen fordítható *arbitraje de derecho*, vagyis jog szerinti választottbíró, *arbiter iuris*, vagy *arbiter de iure*, illetve a baráti közvetítőként magyarázható *amiable compositeur*, más kifejezéssel *ex aequo et bono* ítélkező választottbíró közötti distinkció. (E különbségtétel kontinentális jogi hagyományokra vezethető vissza.) Az egyes államokban a régebbi – és egyes esetekben a jelenlegi – választottbírói törvények különbséget tettek az *arbiter iuris* (*arbitraje derecho*) és az *arbiter ex aequo et bono* között. Túl azon, hogy míg az előzőnek eljárásjogi és anyagi jogi szempontból is szigorúan kellett követnie és betartania a jog előírásait eljárása során, és az utóbbi szabadabban, esetlegesen a méltányosság elveit jobban érvényre jutva ítélkezhetett, részben eltérő szabályok vonatkoztak a kétfajta választottbíró kijelölésére, sőt egyes országokban kizárására is.³¹⁴ (A közrend, az *ordre public* előírásaira a méltányossági alapon ítélkező *arbiter ex aequo et bono*-nak is figyelemmel kell

---

³¹² A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak a latin-amerikai térségben történő újabb fejlődéséről lásd különösen: BOURQUE (ed.): *International Commercial Arbitration...*

³¹³ Lásd: TAWIL: *Arbitration in Latin America...*

³¹⁴ PIETER SANDERS e vonatkozásban megjegyzi azt, hogy az *ex aequo et bono* ítélkező választottbíró is köti a közrend, a *public policy* (*ordre public*), melyből következően az *arbiter ex aequo et bono*-nak is figyelemmel kell lennie a fennálló jogszabályokra. Lásd: SANDERS: *Quo vadis arbitration?* 43. o.

lennie.³¹⁵) Említést érdemel, hogy több latin-amerikai országban *arbiter de iure*-ként kizárólag jogvégzett személyek járhatnak el.³¹⁶

E manapság már csak részlegesen hatályos szabályok természetesen jelentős mértékben befolyásolják a választottbírói jog természetét és gyakorlatát. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül és egymástól eltérő részletességgel néhány közép-amerikai, illetve dél-amerikai állam (Argentína, Brazília, Chile, Mexikó és Peru) választottbírói jogának a választottbíró kiválasztására és kizárására vonatkozó szabályait elemzem.

3. Egyes közép- és dél-amerikai államok

A) Argentína

Argentína — mint ismeretes — szövetségi állam, egyes tartományokból áll. Az argentin alkotmány az Egyesült Államok alkotmányához hasonlóan lehetővé teszi az egyes tartományoknak, hogy önálló eljárásjogi jogszabályt fogadjanak el. Jelenleg a választottbírói eljárásra szövetségi szinten az 1967-ben elfogadott Szövetségi Polgári és Kereskedelmi Eljárásjogi Kódex (*Código Procesal Civil y Comercial de la Nación*) bizonyos rendelkezései vonatkoznak.³¹⁷ Argentína legnagyobb tartományai — például Buenos Aires — önálló választottbírói törvényeket fogadtak el, ezek azonban túlnyomórészt a szövetségi törvényre hasonlítanak.

A szövetségi eljárásjogi kódex érdekes módon a választottbírói eljárást nem önálló vitarendezési módnak tekinti, hanem azt a bírósági eljárás különös formájának nevezi. Említést érdemel, hogy maga a Szövetségi Kódex csak 1981-ben került módosításra

---

³¹⁵ Lásd: GRIGERA NAÓN: *Arbitration in Latin America...*

³¹⁶ A perui választottbírói törvény (*Ley General de Arbitraje*) többek között így foglal állást. A perui választottbírói törvényt a későbbiekben részletesen elemezzük.

³¹⁷ Az eljárásjogi kódex elnevezéssel kapcsolatosan kiemelés érdemel, hogy Latin-Amerika országai — ellentétben például Spanyolországgal — nem követik azt a főként német eredetű és ezért németajkú országokban ismeretes és alkalmazott gyakorlatot, mely szerint az eljárási törvényeket nem kódexeknek nevezik, hanem azokat gyakran például perrendtartás néven (lásd például: *Zivilprozessordnung*) illetik. Ezzel szemben Latin-Amerikában az eljárásjogi törvényeket is kódexeknek nevezik. Ezzel kapcsolatban lásd: DAVID — BRIERLEY: *Major Legal Systems in the...* 102⁷⁷ o.

akként, hogy nemzetközi vonatkozású ügyekben lehetővé tette külföldi választottbírószági testület kijelölését a választottbírószági záradékban, azelőtt erre az argentin jog lehetőséget nem biztosított. A jelenleg hatályos választottbírószági szabályok módosítására a múltban több kísérlet is történt. 1990 óta öt alkalommal kíséreltek meg új, az UNCITRAL Modell – törvény szabályozását követő választottbírószági jogszabályt elfogadtatni. A tervezet – mely a *Proyecto de Ley de Arbitraje Comercial Internacional* elnevezést viseli – utolsó alkalommal 2005 márciusában került benyújtásra, de még a törvényhozás egyik háza sem fogadta el azt.³¹⁸ Az alábbiakban a jelenleg hatályos törvény témánk szempontjából releváns részeit ismertetem, azzal, hogy bizonyos mértékig a tervezet néhány rendelkezésére is utalok.

A jelenleg hatályos szabályozás az érvényes választottbírószági klauzula mellett megköveteli a *compromiso*-t, amely a jogvita keletkezése után kell, hogy a felek által aláírásra kerüljön, mintegy megerősítve a választottbírószági eljárás lefolytatásának szándékát. A szövetségi eljárásjogi törvény 740. cikkelye az alábbiak szerint határozza meg, hogy mik a *compromiso* kötelező tartalmi elemei. A *compromiso*-nak ekként:

- Ø Írásban kell keletkeznie, dátummal ellátva;
- Ø Tartalmaznia kell a felek nevét, címét;
- Ø Tartalmaznia kell a választottbírók nevét és címét;
- Ø Tartalmaznia kell a választottbírószági eljárás tárgyát, a tények ismertetésével;
- Ø Tartalmaznia kell, hogy a *compromiso*-t megszegő félnek mekkora bírságot kell fizetnie.

A szövetségi eljárásjogi törvény 741. cikkelye a *compromiso* opcionális tartalmi elemeit a következők szerint sorolja fel:

- Ø Az eljárás szabályai, a hely, ahol a választottbírók el kell, hogy járjanak, illetve meg kell, hogy hozzák ítéletüket (amennyiben ezen utóbbi kijelölésre nem kerül,

---

³¹⁸ Lásd: BLACKABY – NOURY: *International Arbitration...*

úgy a *compromiso* aláírásának a helyén kell az eljárást lefolytatni, illetve az ítéletet meghozni);³¹⁹

- Ø A választottbírák számára az eljárás lefolytatására rendelkezésre álló idő;
- Ø Rendelkezés arról, hogy a választottbírák számára egy adminisztratív titkár kijelölésre kerüljön-e, vagy az e kérdésben való döntés a választottbíróvási testület belátására van bízva;
- Ø Bírság kikötése az ítélet érvénytelenítését kezdeményező fél részére, kivéve, ha az érvénytelenítés, vagyis a jogorvoslat kérdéséről a felek kifejezetten lemondanak.

Abban az esetben, amennyiben valamelyik fél — az érvényes választottbíróvási záradék ellenére — nem hajlandó aláírni a *compromiso*-t, a másik félnek a rendes állami bíróság előtt kell eljárást kezdeményeznie e jognyilatkozat pótlása céljából. A rendes állami bíróságnak tehát igen nagy mértékben van beleavatkozási lehetősége a választottbíróvási eljárás kezdeményezésébe, hiszen az eljárás előkérdését képező — voltaképpen érdemi — jogkérdésben kell állást foglalnia. Abban az esetben, amennyiben a rendes állami bíróság a *compromiso* megalkotására irányuló kérelmet alaposnak találja, létrehozza a *compromiso*-t, és ezáltal lehetőséget biztosít a választottbíróvási eljárás lefolytatására. Amennyiben a kérelem elutasításra kerül, úgy az eljárás költségét is a kérelmező fél viseli.

A *compromiso* a fentiekből látható módon az eljáró választottbírák személyében történő megállapodást is jelenti. (A választottbíró kizárása szempontjából egyáltalán nem irreleváns, hogy a felek vagy a bíróság jelölte ki a választottbírákat.) A választottbírák személyében való megállapodás tipikusan olyan kérdésnek tekinthető, melyről a választottbíróvási záradék megkötésekor sokszor még nem lehet megállapodni, hiszen számos esetben az évekkel megelőzi a jogvita kirobbanását, és a felek a záradék megkötésekor nem biztos, hogy olyan helyzetben vannak, hogy konkrét eljáró választottbírákat tudnak jelölni.

---

³¹⁹ Figyelmet érdemel, hogy egyáltalán nem felesleges kérdés különbséget tenni az eljárás lefolytatásának és az ítélet meghozatalának helye között. Ez ugyanis segíthet tisztázni például olyan kérdéseket, hogy miként kell kezelni azt a helyzetet, ha egy külföldi székhelyű választottbíróvási testület tagjai ítéletüket nem a választottbíróvási székhelyén, hanem például a választottbírák lakóhelyén hozták meg. Mindez a választottbíróvási eljárás és ítélet nemzetközi jellege kérdéséhez vezet el bennünket.

Az argentin bírói gyakorlat ugyanakkor már az 1980-as években elismerte azt, hogy a választottbírói záradék – függetlenül attól, hogy a *compromiso* megkötésre került – önálló, és ezért érvényessége nem kell, hogy a klauzulát tartalmazó szerződés érvényességétől függjön. Ezt az argentin kereskedelmi fellebbviteli bíróság egy konkrét ügyben egy Hamburgban megkötött szerződésben szereplő választottbírói záradékkal kapcsolatban emelte ki, elutasítva azt a fellebbezést, mely arra irányult, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy Argentínában a Hamburgban megkötött szerződés alapján választottbírói tanács felállítására irányuló bírósági eljárás kezdeményezésének helye nincsen.³²⁰

A választottbírák kijelölésével kapcsolatosan az argentin jog igen speciális – a dél-amerikai kontinensen ugyan nem egyedülálló, de feltétlenül sajátos – szabályozást tartalmaz.³²¹ A szövetségi eljárásjogi törvény 766. artikulusának második bekezdése értelmében amennyiben a választottbírói megállapodás külön rendelkezést ebben a vonatkozásban nem tartalmaz, a választottbíráknak mint *arbiter ex bono et aequo*-nak, vagyis a méltányosság alapján ítélkező választottbíráknak kell eljárniuk. A feleknek tehát pontosan rögzíteniük kell azt, ha *arbiter de jure*, vagyis a hatályos jog alapján ítélkező választottbíró eljárását igénylik. Ezt a sajátos felfogást álláspontom szerint tovább tetézi az, hogy erről a kérdéstről a feleknek már a választottbírói szerződésben meg kell állapodnia, míg a választottbírák személyét a *compromiso*-ban kell meghatározni.

Az argentin esetjogban is igen jelentősen merült fel az *arbiter ex bono et aequo* és az *arbiter de jure* közötti különbség. A nemzeti kereskedelmi fellebbviteli bíróság 2005. március 4-én kelt ítélete értelmében a tételes jog alapján eljáró *arbiter de jure* olyan személy, aki szakismeretei, jogi ismeretei alapján az adott ügy tényei figyelembevételével hozza meg döntését. Ehhez képest az *arbiter ex bono et aequo* feladata az, hogy legjobb ismeretei szerint oldja meg a jogvitát, akár a jogi formaságok háttérbe szorításával.³²²

---

³²⁰ Lásd: *Cámara Nacional de Apelaciones en lo Comercial – Sala, 26 September 1988*; <http://www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Argentina.asp>

³²¹ Hasonló rendelkezést találunk a perui jogban, melyet a későbbiekben részletezek.

³²² Lásd: *C. Nac. Com., sala B, 04/03/2005 – Darmex S.A. v. Application Software*; <http://www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Argentina.asp>

Figyelmet érdemel ebből a szempontból a Formosa-i Kereskedelmi és Polgári Fellebbviteli Bíróság 2005. március 10-én meghozott döntése, mely kimondja, hogy az *arbiter ex bono et aequo* választottbírákból álló testület által meghozott ítélet ellen fellebbezésnek azért nincsen helye, mert az *arbiter ex bono et aequo* nem feltétlenül a tételes jog, hanem a méltányosság alapján hozza meg döntését.³²³

A fenti szigorú szabállyal ellentétben a szövetségi eljárásjogi kódex nem határozza meg azt, hogy minimálisan hány választottbírónak kell eljárnia. A feleknek kell megállapodniuk a választottbírák személyében a *compromiso* elfogadásával. A felek az összes választottbíró személyében megállapodhatnak, de arra is van lehetőség, hogy a felek egy-egy választottbíróban állapodnak meg, a harmadik választottbírákat pedig ebben az esetben maguk a választottbírák választják meg. Érdekes szabály olvasható az eljárásjogi kódex 750. cikkelyében, mely szerint a felek által jelölt személyek maguk közül választanak elnököt. Így — szemben több nemzetközi választottbírószervezet eljárási szabályával — a testület elnöke szükségképpen nem a harmadik, adott esetben a már megválasztott választottbírák által kijelölt személy lesz.³²⁴ Amennyiben a felek nem tudnak megállapodni az eljáró választottbírák személyében, úgy a bíróság fogja kijelölni az eljáró választottbírákat. Valamely választottbírószervezet hely megüresedése esetén a *compromiso* rendelkezései szerint kell eljárni.

Az argentin jog értelmében minden nagykorú és cselekvőképes személy lehet választottbíró. Hivatásos bírák és igazságügyi alkalmazottak csupán olyan ügyekben járhatnak el választottbíróként, mely ügyekben az egyik fél az állam.³²⁵

Az argentin jogban a választottbírák kizárását illetőleg több jelentős distinkciót találunk. A legfontosabb különbségtétel az, hogy a bíróság által jelölt választottbírák — több dél-amerikai ország megoldásához hasonlóan — ugyanabban az esetekben zárhatóak ki, mint az állami hivatásos bírák, míg a felek által jelölt választottbírák csak a jelölést követően bekövetkező okok miatt zárhatóak ki.

---

³²³ Lásd: *Telecom Argentina Stet-France Telecom S.A. (10. 03. 2005)*; <http://www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Argentina.asp>

³²⁴ Lásd: BURGHEITTO: *Current Status of Arbitration...*523¹⁷.o.

³²⁵ Lásd: Szövetségi eljárásjogi kódex, 765. cikkely.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatosan igen helyesen mutat rá JAN KLEINHEISTERKAMP arra a problémára, hogy az argentin jog — hasonlóan például az uruguay-i joghoz — nem kezeli egyértelműen azt a helyzetet, ha a felek nem közösen jelölik ki a választottbírákat, vagyis egyeznek meg a választottbírák személyében, hanem mindegyik fél külön-külön jogosult azonos számú választottbíró jelölésére. Ebben az esetben az adott félnek nincsen hatása arra, hogy a másik fél kit jelöl választottbíróként, így kérdéses az, hogy mennyiben méltányos megoldás, hogy ezen — a fél által függetlenül jelölt — választottbíró vonatkozásában is csak a jelölést követően felmerült ok miatt kezdeményezhet kizárást.³²⁶

Amennyiben a bíróság jelöli ki a választottbírákat, a felek az alábbi okok alapján kezdeményezhetnek kizárási eljárást, mely okok — miként már említésre került — egyébként megegyeznek azokkal, melyek alapján a hivatásos állami bírók ellen is kizárási eljárást lehet kezdeményezni:

- Ø Amennyiben rokoni kapcsolat áll fenn a választottbíró és valamelyik fél, illetve szervezeti vagy jogi képviselője között;
- Ø Amennyiben a választottbíró vagy családtagjának érdeke fűződik a jogvita vagy hasonló jogvita kimeneteléhez, amennyiben a választottbíró valamelyik féllel, szervezeti vagy jogi képviselőjével azonos érdekeltsége áll fenn, ide nem értve a részvényesi pozíciót a tőzsdén működő nyilvános részvénytársaságban;
- Ø Amennyiben a választottbíró és a kizárást kezdeményező fél között jogvita áll fenn;
- Ø Amennyiben a választottbíró valamelyik féllel szemben hitelezői, adósi vagy garantőri pozícióban áll, ide nem értve a hivatalos bankok esetét;
- Ø Amennyiben a választottbíró a fél ellen, vagy a fél a választottbíró ellen a választottbírói eljárás kezdete előtt tett büntető feljelentést;

---

³²⁶ Lásd: KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration...* 214. o. Megjegyzést érdemel, hogy a brazil jog a másik fél által jelölt választottbíró kizárásával kapcsolatosan differenciáltabb szabályozást tartalmaz, melyet az alábbiakban részletesen kifejtünk.

- Ø Amennyiben a választottbíró korábban valamelyik fél jogi képviselőjeként járt el, illetve a jogvitával kapcsolatban akár az eljárás kezdete előtt, akár azt követően jogi véleményt szolgáltatott, jogi tanácsot adott;
- Ø Amennyiben a választottbíró valamelyik féltől jelentős előnyhöz jutott;
- Ø Amennyiben a választottbíró és valamelyik fél között olyan baráti kapcsolat áll fenn, mely érintkezésüket közvetlenné és bizalmassá teszi;
- Ø A választottbíró által a kizárást kezdeményező féllel szemben tanúsított ellenségeskedés, ellenséges hozzáállás, amely kézzelfogható módon látszik, kivéve, ha a választottbíróval szemben feladata ellátását követően bármilyen támadásra sor került.

Mint látható, ezen kizárási okok között számos olyan van, melyet egyéb országok választottbírói egyezményei, illetőleg a nemzetközi választottbírói szervezetek eljárási szabályzatai is tartalmaznak, vagy azok rendelkezéseiből levezethetőek.³²⁷

Abban az esetben, amennyiben a választottbírói megállapodás kifejezett rendelkezése, illetőleg hallgatása alapján a választottbírák mint *arbiter ex aequo et bono* járnak el, akkor kizárólag a jelölés után felmerülő és a fentieknél szűkebb ok alapján kezdeményezhető kizárási eljárás. Ilyen ok lehet a jogvita kimenetelében való közvetett vagy közvetlen érdekelttség, továbbá valamely féllel szemben tanúsított, azonosíthatatlan okból származó és kézzelfogható ellenségeskedés. Ezen, az uruguay-i jogban és más dél-amerikai jogban is fennálló szabályt KLEINHEISTERKAMP az *ex aequo et bono* választottbíráskodás nagyobb rugalmasságával magyarázza.³²⁸

Az argentin jog szerint — figyelemmel a szövetségi eljárásjogi kódex 747. artikulására — a kizárási eljárást az adott választottbíró jelöléséről való tudomásszerzést követő 5 napon belül kell a választottbírói testület előtt kezdeményezni. MARIA BEATRIZ BURGHEITTO álláspontja szerint ezen határnap abban az esetben is irányadó, ha a jelölést követően

³²⁷ Lásd például a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (*International Chamber of Commerce*) Eljárási Szabályzatának 7. cikkelyét, illetve a Londoni Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (*London Court of International Arbitration*) Eljárási Szabályzatának 5.3 artikulusát.

³²⁸ Lásd: KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration...* 210. o.

bekövetkező ok miatt kerül sor a kizárás kezdeményezésére.³²⁹ Amennyiben az érintett választottbíró nem mond le, akkor az állami bíróságnak kell eldöntenie a kizárási kérelmet. Ennek elbírálására vagy az egyébként joghatósággal rendelkező bíróság, vagy azon bíróság lesz illetékes, mely előtt a *compromiso* megkötésére sor került. A bíróság határozata ellen jogorvoslatnak helye nincsen. A választottbírói eljárás lefolytatása szempontjából ugyanakkor lényeges azon, elgondolkodtatásra készítő szabály, mely szerint a választottbírói eljárás mindaddig felfüggesztésre kerül, amíg a kizárás tekintetében a bíróság döntésre nem jut.³³⁰ Ezzel lehetőség nyílik az eljárás folytatásának akadályozására.

Említést érdemel azon, az argentin és a brazil jogban is ismert szabály, mely alapján egy bíró – és ennek megfelelően egy választottbíró – megtagadhatja az adott ügyben való részvételt olyan összeférhetlenségi ok alapján, melyet nem kíván nyilvánosságra hozni. Ez az eljárástól távol maradni kívánó választottbíró számára kézenfekvő megoldás lehet, hiszen lehetősége van arra, hogy úgy tagadja meg az eljárásban való részvételt, hogy annak okát nem hozza nyilvánosságra.³³¹

Az argentin eljárásjogi kódex 746. cikkének alapján a felek közösen megállapodhatnak az adott választottbíró elmozdításáról. Erre azt követően is sor kerülhet, ha valamelyik fél az adott választottbíró ellen kizárási kérelmet terjesztett elő.

A választottbírói testületben történő létszámváltozásra sajátos lehetőséget biztosít az argentin jog az ítélet meghozatala után. Abban az esetben, amennyiben a választottbírók nem tudnak egységes döntésre jutni az ítélet vonatkozásában, úgy azt szavazásra kell bocsátani, és többségi szavazás alapján kell ítéletet hozni. Amennyiben például a testület összetételéből adódóan többség nem érhető el, annak érdekében, hogy az ügy eldöntésre kerülhessen, további választottbíró kijelölése lesz szükséges.³³² A testület létszáma így szükségképpen megváltozik, az ítélet meghozatalának megkönnyítése érdekében.

---

³²⁹ Lásd: BURGHEITTO: *Current Status of Arbitration...* 524²³.o.

³³⁰ Lásd: Szövetségi eljárásjogi kódex, 747. cikk.

³³¹ Lásd: az argentin szövetségi eljárásjogi kódex 30.2 cikkét, illetve a brazil polgári eljárásjogi törvény 135. cikkét.

³³² Lásd: argentin szövetségi eljárásjogi kódex 757. cikk.

Megjegyzést érdemel, hogy ezzel szemben például az ICC, a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Választottbírósága Eljárási Szabályzatának 25. artikulusának első bekezdése ilyen esetben — további választottbíró kijelölése helyett — az eljáró testület elnökét ruházza fel az ítélet meghozatalának jogával.³³³

Az új argentin választottbírósági törvény tervezete számos, a jelen tanulmány szempontjából is releváns újdonságot tartalmaz. A tervezet az argentin és a nemzetközi választottbíráskodásra is vonatkozik, ez utóbbi esetben feltétel, hogy a választottbíráskodás helye Argentínában legyen. Az UNCITRAL Modell – törvény rendelkezéseire tekintettel lévő tervezet megszüntetné a választottbírósági megállapodás és a *compromiso* kettősségét, és az egységes választottbíráskodási klauzula fogalmát tartalmazná. A tervezet értelmében a választottbíráknak jogukban áll a legmegfelelőbb eljárási szabályokat megválasztani az eljáráshoz, amennyiben a felek ebben a kérdésben megállapodásra nem jutnak. Igen lényeges — és témánk szempontjából kiemelkedő — azon módosítás, mely szerint, szemben a jelenlegi helyzettel csak abban az esetben dönthetnek a választottbírák *ex aequo et bono*, amennyiben a felek kifejezetten erre hatalmazzák fel őket.³³⁴

A választottbírák kijelölésével kapcsolatosan a tervezet 10. paragrafusa szerint abban az esetben, ha a felek között nincsen megegyezés a választottbírák számát illetően, akkor egy választottbíró fog eljárni. A kizárási okok között említést érdemel, hogy egy választottbíró egy másik ügygel összefüggésben álló, úgynevezett „kapcsolt választottbírósági eljárásban” nem vehet részt, kivéve, ha ugyanaz a testület jár el mindkét ügyben. Vélhetőleg sikeresen kezdeményezhet kizárási eljárást a fél abban az esetben, ha egy adott személy választottbíró egy ügyben, illetve egyidejűleg egy kapcsolt választottbírósági eljárásban is, viszont a két testület összetétele nem azonos. A jogalkotó ezzel a pártatlan elbírálás lehetőségét kívánja megteremteni. Kapcsolt választottbírósági ügy alatt olyan ügyeket kell értenünk, ahol az indítványok, a bizonyítékok egymással kapcsolatban állnak, illetve az ügyek kimenetele között összefüggés áll fenn. Ennek

---

³³³ Az ICC gyakorlatára különösen lásd: SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*. Az ICC választottbíróságával részletesen a dolgozat VII. fejezete foglalkozik.

³³⁴ A tervezet legfontosabb újdonságait összefoglalóan felsorolva lásd: BURGHEITTO: *Current Status of Arbitration...* 534 – 535. o.

gyakorlati alkalmazása azonban több problémát is felvethet. Ilyennek tekinthető, hogy abban az esetben, ha a két ügy közötti összefüggés nem nyilvánvaló, valamelyik fél gyakorlatilag – mintegy taktikai eszközként – bármikor kezdeményezhet³³⁵ kizárási eljárást, azzal érvelve, hogy csak közvetlenül a kizárás kezdeményezése előtt szerzett tudomást a két ügy közötti összefüggésről.

A tervezet – követve a Modell – törvény előírásait – a felek egyenlő bánásmódban való részesítését előírja (*equal treatment of parties*), valamint alapelveként tartalmazza a megfelelő eljárás követelményét (*due process*). Ehhez kapcsolódóan a tervezet 24. paragrafusának 3. bekezdése azt is előírja, hogy kizárási ok lehet az, ha a választottbíró a valamely fél és közötté történő bármilyen kommunikációt a másik fél számára másolatban nem juttatja el. A választottbíró pártatlanságát és függetlenségét szorgalmazó szabály gyakorlati alkalmazása a bizonyítás szempontjait tekintve adott esetben problematikus lehet.

Argentínában több neves választottbírószáki testület is működik. Említést érdemel az 1963-ban alapított Buenos Aires-i tőzsdei választottbírószáki vagy az Argentin Kereskedelmi Kamara, továbbá az 1905-ben alapított, *ex aequo et bono* választottbíráskodást alkalmazó gabonatőzsdei választottbíráskodás. E választottbírószáki működését jelenleg a szövetségi eljárásjogi törvény által kialakított jogi keretek alapvetően meghatározzák. A tervezet elfogadása azonban vélhetőleg jelentős lépésnek bizonyulhatna az argentin választottbírószáki gyakorlat további fejlődésében.

B) Brazília

Mint ismeretes, a brazil jog fejlődésére alapvető hatást gyakorolt a portugál jogrendszer, magánjogfejlődését jelentős mértékben befolyásolta.³³⁶ (A brazil magánjog fejlődésére –

---

³³⁵ Lásd: BURGHEITTO: *Current Status of Arbitration...*531⁶⁶.o.

³³⁶ Ezzel kapcsolatban lásd: HAMZA: *A magánjog kodifikálása Braziliában.* 203 – 205. o.; Uő: *Törekvések a magánjog újrakodifikálására...* 756 – 760. o.

különös figyelemmel a polgári törvénykönyvre — a német jog is nagy hatással volt.³³⁷) A brazil jortól a választottbíráskodás egyáltalán nem volt idegen, hiszen a birodalmi *Magna Carta* néven ismert Alkotmány 160. artikulusa is elismerte a választottbíráskodás lehetőségét. Az 1850. évi 737. számú rendelet pedig a kereskedők részére kifejezetten lehetővé tette a választottbíráskodást. Említést érdemel, hogy e rendeletet az 1866. szeptember 14-én kihirdetett 1350. számú törvény helyezte hatályon kívül. Annak ellenére, hogy 1910-ben például a Peru és Brazília között fennálló határkérdéssel kapcsolatos jogvitát is — igaz, nem kereskedelmi — választottbírói eljárás döntötte el, a XX. században egészen a jelenleg hatályos választottbíráskodási törvény elfogadásáig Braziliában a választottbíráskodással kapcsolatban a jogi szabályozás meglehetősen elutasító álláspontot képviselt. A választottbírói eljárás megfelelő alkalmazását nehezítette a választottbírói záradék közvetlen érvényesíthetőségének hiánya, a választottbírói ítéletnek rendes bíróság általi elismertetési kötelezettsége (*homologation*), továbbá az, hogy — bizonyos kivételekkel — a brazil állam viszonylag későn ratifikált lényeges nemzetközi választottbírói egyezményeket.³³⁸ Brazília a Panamai Egyezményt csak 1996-ban ratifikálta, míg a New York-i Egyezmény ratifikálására csak 2002-ben került sor.³³⁹ Mindaddig, amíg a választottbírói ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról szóló egyezmény nem került Brazília által ratifikálásra, addig e hiány a választottbírói gyakorlat számára igen komoly problémát okozott.³⁴⁰

A jelenleg hatályos választottbírói törvény elfogadása előtt három tervezet benyújtására is sor került, 1981-ben, 1986-ban és 1988-ban. 1991-ben egy *Arbiter Operation* elnevezést viselő bizottság felállítására került sor. A tervezet végső formáját 1992-ben készítették el, és a törvényhozás a törvényt 1996-ban fogadta el. A 9307. számú, a választottbíráskodásról szóló törvényt (*Lei de Arbitragem*) 1996. szeptember 23-án hirdette ki az államelnök, és az 1996. november 24-én lépett hatályba. E törvény több igen lényeges módosítást eredményezett többek között a választottbírói ítélet

³³⁷ Ezzel kapcsolatban lásd: VALLADÃO: *Der Einfluß des deutschen Rechts...*

³³⁸ Ezzel összefüggésben lásd: BRECHBÜHL: *44th Congress of the International Association of Lawyers...* *Journal of International Arbitration* 18 (2001). 239. o.

³³⁹ A Panamai Egyezményt az 1902. számú rendelet ratifikálta 1996-ban, míg 2002-ben a 431. számú rendelet ratifikálta a New York-i Egyezményt.

³⁴⁰ Így vélekedik: BOWMAN: *The Panama Convention and...*

érvényesíthetősége, illetve a választottbíróági klauzula jelentősége vonatkozásában, mely utóbbit a későbbiekben részletesen tárgyalom.³⁴¹ A választottbíróági törvény elfogadását megelőzően a vonatkozó szabályokat az 1973-as polgári eljárásjogi jogszabály tartalmazta.

A jelenlegi brazil választottbíróági törvény — mely úgy a hazai, mint a külföldi választottbíráskodásra irányadó — igen sok vonatkozásban a Modell – törvény előírásait követi. Megőrzött azonban néhány olyan tradicionális sajátosságot, melyeknek gyakorlati alkalmazásukban meghatározó szerepet játszik a joggyakorlat. Így a brazil törvény a modern és tradicionális törvényhozás hibrid termékeként értékelhető.³⁴² Témánk szempontjából is igen lényeges kérdésként értékelhető a választottbíróági záradék és a *compromisso*. A választottbíróági törvény elfogadását megelőzően több dél-amerikai ország jogi szabályozásához hasonlóan a választottbíróági klauzula mellett igen lényeges volt a választottbíróági megállapodás, a *compromisso* megkötése is. Amennyiben ez utóbbi megkötésétől a másik fél elzárkózott, úgy az állami bíróság előtt folytatott eljárás eredményeképpen kerülhetett sor a választottbíróági szerződés megkötésére. A kérdés jogosan vetődik fel, hogy ebben az esetben a jóhiszemű, és a választottbíróági eljárást kezdeményezni kívánó félnek a bírósági eljárás lefolytatása, és annak eredményeképpen a választottbíróági szerződés létrejötte után jogosan merülne fel további kár- és költségigénye. A brazil joggyakorlatban azonban ilyen típusú igényérvényesítések egyelőre nem ismeretesek.³⁴³

A választottbíróági törvény tartalmaz rendelkezéseket a választottbíróági szerződés (*compromisso*) kötelező tartalmi elemeire nézve, azt is kimondva, hogy a választottbíróági szerződésnek például az eljáró választottbírák nevét, foglalkozását és lakóhelyét is tartalmaznia kell. Abban az esetben, amennyiben választottbíróági klauzula megkötésre került, de valamelyik fél a későbbiekben már nem hajlandó a választottbíróági szerződést megkötni, alkalmazást nyerhet a választottbíróági törvény 7. artikulusa, melynek értelmében ebben az esetben az érintett fél az állami bírósághoz

---

³⁴¹ A választottbíróági törvény jelentőségéhez lásd: LOPES — SODRÉ: *Arbitration Procedures in Brazil*. 27 — 28. o.

³⁴² Lásd: KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration...* 8. o.

³⁴³ Ehhez lásd: GOMM FERREIRA DOS SANTOS: *Arbitration in Brazil*. 496. o.

fordulhat, mely bíróság külön meghallgatást tűz ki ebben az ügyben, és dönteni fog a *compromisso arbitral* kérdésében. A bíróság a meghallgatáson a feleket megpróbálja meggyőzni, hogy közösen fogadják el a *compromisso arbitral*-t. Amennyiben erre nem kerül sor, azaz a felek nem tudnak megegyezni a *compromisso arbitral* tartalmában, úgy a bíróság fogja annak tartalmát megállapítani vagy a meghallgatáson vagy azt követő tíz napon belül.

PIETER SANDERS álláspontja szerint ez egyértelműen a *compromisso* kötelező fenntartását jelenti, és bizonyíték arra a törvényhozási folyamatra, melynek során a Modell – törvény egyes rendelkezései a régi tradicionális szabályokkal együtt szerepelnek.³⁴⁴

Ma már azonban – részben a joggyakorlat hatására is – lehetőség van arra a brazil jogban, hogy közvetlenül a választottbírói záradék alapján kerüljön sor a választottbírói eljárásra. Ebben az esetben viszont a választottbírói záradékkal kapcsolatosan alapkövetelmény, hogy az ügynevezett teljes választottbírói záradék legyen, vagyis a választottbírói eljárásnak történő alávetésen túlmenően tartalmazza pontosan azon eljárásrendet, mely alapján a választottbírákat ki kell jelölni. A korábbiakban már idézett *Renault do Brazil SA and others v. Carlos Alberto de Oliveira Andrade and Others* esetben éppen ezen álláspont kerül kifejtésre. Az ügy tényállása szerint a választottbírói klauzulában a Nemzetközi Kereskedelmi és Iparkamara (*International Chamber of Commerce*) joghatósága és eljárási szabályai kerültek kijelölésre olyan módon, hogy a választottbíráskodás helyszíne az Egyesült Államok. Arra tekintettel, hogy ez a választottbírói záradék a választottbírák kijelölésének rendjét egyértelmű módon határozza meg, a São Paulo-i Fellebbviteli Bíróság úgy döntött, hogy ebben az esetben további *compromisso* megkötése nem volt szükséges. Egy másik esetben a kijelölést nem tartalmazó – vagyis nem teljes – választottbírói klauzula alapján nem akarta az egyik fél alávetni magát a választottbírói eljárásnak, az ekkor szükséges *compromisso*-t a bíróság határozata pótolta.³⁴⁵

---

³⁴⁴ Lásd: SANDERS: *Quo vadis arbitration?* 49. o.

³⁴⁵ Lásd: *Americel S.A. v. Compushopping Informática Ltda. ME and Others*. Idézi: GOMM FERREIRA DOS SANTOS: *Arbitration in Brazil*. 52. o.

Fentiekből egyértelműen látható, hogy ahhoz, hogy az állami bíróság joghatóságát teljes mértékben mellőzni képes, a választottbírósági eljárást önmagában elindítani tudó választottbírósági klauzula jöjjön létre, az szükséges, hogy a választottbírósági záradék pontosan tartalmazza a választottbírák kijelölésének rendjét. Ez történhet úgy, hogy a felek egy meghatározott választottbírósági szervezetre, és annak eljárására utalnak, vagy pedig úgy, hogy maguk határozzák meg az irányadó szabályokat. Ennek a feltételnek a megkövetelése lényeges jogalkotói szándékot tükröz: ebben az esetben a választottbírósági záradékot kikötő felek már a kikötés elfogadásakor teljes mértékben tisztában kell, hogy legyenek azzal a folyamattal, hogy az adott esetben igen nagy pertárgyértékű ügy eldöntésére hivatott személyek milyen módszerrel, milyen szabályok alapján kerülnek kiválasztásra.

Figyelemmel arra, hogy a választottbíró kijelölése a választottbírósági eljárás legitimálásának fontos részét képezi, lényeges lehet, hogy ennek módját a szerződéskötő felek még a jogvita kirobbanását megelőzően ismerjék, ne azt követően szerezzék róla tudomást, és ez semmilyen módon ne teremthessen hivatkozási alapot arra, hogy valamelyik fél a választottbírósági eljárás figyelmen kívül hagyását igényelje. Amennyiben a fentiek szerinti ún. teljes választottbírósági záradék került megkötésre, és külön *compromisso arbitral* kötése már nem is szükséges, azonban valamelyik fél nem kíván részt venni a választottbírósági eljárásban, akkor az állami bíróság a teljes választottbírósági záradék végrehajthatóságát megállapítja, vagyis kötelezi a másik felet arra, hogy részt vegyen a választottbírósági eljárásban.

Lényeges látnunk, hogy a bíróság ezen eljárása különbözik a választottbírósági törvény hetedik artikulusában szereplő eljárástól. A hetedik artikulus alkalmazására akkor kerül sor, ha nem áll rendelkezésre teljes választottbírósági záradék, és ezért meg kell kötni a *compromisso arbitral*-t, azonban azt valamelyik fél nem hajlandó megkötni, és ezért van szükség a bíróság eljárására. Az utóbbi és itt tárgyalt esetben azonban *compromisso arbitral* megkötésére nincsen szükség, hiszen teljes választottbírósági záradék van, azonban valamelyik fél ennek ellenére sem kíván résztvenni az eljárásban. A bíróság feladata ekkor a teljes választottbírósági záradék végrehajthatóságának megállapítása.

Abban az esetben, amennyiben *compromisso* megkötésére is sor kerül, e *compromisso* — a választottbírói törvény 12. cikkének alapján — rögtön hatályát veszti, ha az abban szereplő választottbíró a kijelölést nem fogadja el, és a felek kifejezetten kijelentették, hogy helyettes állítását nem kívánják. Ugyanez alkalmazandó a választottbíró halála, vagy az eljárásban történő, őt a szavazásban gátló akadályoztatása esetén is. Ezért az úgynevezett teljes választottbírói klauzula, avagy a *compromisso* megalkotásakor e körülményre lényeges figyelmet fordítani.

Ami a választottbírák kijelölését illeti, lényeges kiemelni, hogy bármilyen cselekvőképes, a felek bizalmát élvező és ezért általuk kijelölt személy eljárhat választottbíróként a választottbírói törvény 13. cikkének alapján. Nem feltétele a választottbírói működésnek a brazil állampolgárság, ami a sok esetben eltérő nemzetiségű felekre figyelemmel lényeges szempontnak tekinthető. A választottbírói törvény gondos módon azt is előírja, hogy a feleknek mindenképpen páratlan számú választottbírárt kell jelölniük. Abban az esetben, amennyiben a felek páros számú választottbírárt jelölnek, úgy a választottbíráknak joguk van egy további választottbíró jelölésére. Amennyiben a választottbírák egy további választottbíró jelölésében megállapodni nem tudnak, a felek a választottbíró jelölésére egyébként illetékes állami bírósághoz fordulhatnak. Túlmenően azon, hogy ebben az esetben is az állami bíróság beavatkozásának lehetősége fennáll, a törvény nem tartalmaz időkorlátot abban a vonatkozásban, hogy a feleknek mikor szükséges az állami bírósághoz fordulni, látván, hogy a választottbírák nem tudnak megállapodni a további választottbíró személyéről. Függetlenül attól, hogy erre a kérdésre a joggyakorlatnak kell megfelelő jogértelmezéssel a választ megadnia, alapvetően a választottbíráknak ez egyfajta lehetőséget is biztosít az eljárás elhúzására. Amennyiben az eljáró testületben több választottbíró foglal helyet, a választottbírák maguk közül választanak elnököt. A törvény segítséget nyújt abban a vonatkozásban, ha a választottbírák nem tudnak maguk közül elnököt választani — ebben az esetben a testület legidősebb tagja lesz a választottbírói tanács elnöke.

A brazil választottbírói törvény 13. cikkének 6. szakasza a választottbírák pártatlansága és függetlensége esetében kifejezetten a Modell – törvény rendelkezéseit

veszi át, kimondván, hogy a választottbíráknak függetlenül, pártatlanul, gondosan és bizalmasan kell eljárniuk.³⁴⁶ A brazil jogban egyébként a hivatásos bírák kizárásával kapcsolatosan megkülönböztethetőek abszolút, azaz szigorú kizáró okok, illetőleg kevésbé szigorú kizáró okok.³⁴⁷ Habár ez a törvény a hivatásos bírókra vonatkozik, a választottbírói törvény 14. cikkében kimondja azt, hogy azok a személyek, akiket a felekhez vagy az ügghöz olyan kapcsolat fűzi, mely rendes bíróként történő eljárás esetében kizáráshoz vezetne, azok nem járhatnak el választottbíróként az ügyben. Lényeges viszont, hogy a jogszabály itt már szigorú és kevésbé szigorú kizáró okok között nem tesz különbséget.

A brazil választottbírói törvény — tükrözve a Modell – törvény rendelkezéseit — a választottbírák részére kötelezővé teszi, hogy minden olyan körülményt felfedjenek a tisztség elfogadása előtt, melyek jogos kétségeket ébreszthetnek függetlenségük vagy pártatlanságuk vonatkozásában. A választottbírák függetlensége és elfogulatlansága mellett az eljárás tisztességes jellegét kívánja biztosítani a választottbírói testületet terhelő kötelezettség, mely szerint a feleket egyenlő elbánásban kell részesíteni (21. cikkely), és az, hogy mindegyik felet meg kell hallgatni.³⁴⁸

A választottbírák kizárása kezdeményezésének lehetőségével kapcsolatban a brazil jogszabály alapos szabályozást tartalmaz abban a vonatkozásban, mely rögzíti, hogy olyan ok miatt, mely a választottbíró kijelölése előtt merült fel, akkor kezdeményezhető kizárási eljárás, ha a fél a jelölésben nem vett részt, vagy az okok csak a kijelölést követően váltak ismertté.³⁴⁹ Miként arra már utalás történt, ez a szabályozás lényegesen

---

³⁴⁶ A választottbírói törvény szövegezése is követi a Modell-törvényt, a jogszabály a Modell-törvénynek megfelelő portugál kifejezéseket tartalmazza: „*No desempenho de sua função, o árbitro deverá proceder com imparcialidade, independência, competência, diligência e discricão.*” A Modell-törvény angol eredetijében az *impartiality* (pártatlanság) és *independence* (függetlenség) kifejezés szerepelnek. Említést érdemel, hogy a brazil választottbírói törvény 21. cikkének 2. szakasza szintén kiemeli a választottbíró pártatlanságának követelményét, ismételten az *imparcialidade* kifejezés alkalmazásával.

³⁴⁷ A brazil eljárásjogi törvény a szigorú kizárási okokat *causas de implicancias*-nak, míg a kevésbé szigorú kizárási okokat *causas de recusaciones*-nak nevezi. Ezeket részletesebben a brazil eljárásjogi törvény 134 – 137. cikkében szabályozzák.

³⁴⁸ Ezzel kapcsolatban lásd: BLACKABY: *Arbitration and Brazil...* 137. o.

³⁴⁹ Vö. brazil választottbírói törvény, 14. cikk, 2. szakasz: „*O árbitro somente poderá ser recusado por motivo ocorrido após sua nomeação. Poderá, entretanto, ser recusado por motivo anterior a sua nomeação, quando: a) não for nomeado, diretamente, pela parte; ou b) o motivo para a recusa do árbitro for conhecido posteriormente á sua nomeação.*” A jogszabályhely fordítása — az angol verzió

árnyaltabb az argentin megoldásnál, mely általánosságban éppen azt mondja ki, hogy a felek által jelölt választottbíró ellen csak a jelölés után keletkezett ok miatt kezdeményezhető kizárási eljárás. Az argentin jog nem tesz különbséget ebben a tekintetben a felek által külön-külön, illetve közösen jelölt személy között, hanem úgy rendelkezik, hogy ezekben az esetekben csak a kijelölést követően felmerült ok miatt kezdeményezhető a kizárás. Amíg ez a szabály némiképpen érthető abban az esetben, ha a felek közösen jelölik az eljáró választottbírókat, már kevésbé értelmezhető akkor, ha a felek külön-külön jelölnek, hiszen ebben az esetben méltánytalan azzal a féllel szemben a kizárási eljárás kezdeményezése jogát csak a jelölést követően felmerült okokra szűkíteni, aki az adott fél jelölésében nem vehetett részt, hiszen azt a másik fél jelölte.

A választottbíró elleni kizárási eljárást — amint az arra irányadó ok felmerült — a brazil választottbírói törvény 20. cikkében értelmében haladéktalanul kezdeményezni kell. A kizárásban való döntéshozatal tekintetében a brazil jog igen radikális megoldást követ. A brazil jog a Modell – törvény által javasolt szigorúbb megoldást követi, akként rendelkezve, hogy a választottbíró kizárásával kapcsolatban kizárólagosan az eljáró választottbírói tanács dönthet, ezen a ponton nincsen helye a rendes állami bíróság beavatkozásának. A választottbírói tanács döntése ellen önállóan semmilyen jogorvoslatra lehetőség nincsen.

A választottbírói tanács meg nem fellebbezhető ítélete ellen a szűkre szabott jogorvoslati lehetőségek között lehet hivatkozni a kizárással kapcsolatos döntésre. A brazil jog értelmében — tételesen meghatározott okok alapján — kilencvennapos határidőn belül van lehetőség jogorvoslatra, vagyis a választottbírói tanács ítélet érvénytelenítésének kezdeményezésére.³⁵⁰ Ebben az eljárásban a választottbírók függetlenségének vagy pártatlanságának hiányára lehet hivatkozni, a törvény szövege ugyanakkor nem követi a Modell – törvény vonatkozó bekezdésének szövegezését. A brazil választottbírói törvény 32. cikkelye sorolja fel azokat az eseteket, amikor egy választottbírói tanács ítéletet

---

alján — az alábbi: „A választottbíró ellen csak a kijelölését követően felmerült ok miatt kezdeményezhető kizárási eljárás. A kijelölése előtt felmerült ok miatt kezdeményezhető ellene kizárási eljárás, ha a) nem a kizárási eljárást kezdeményező fél által került közvetlenül kijelölésre; vagy b) a kizárással vezető okok csak a jelölését követően váltak ismertté.”

³⁵⁰ Vö.: LOPES — SODRÉ: *Arbitration Procedures in Brazil*.

semmisnek kell tekinteni. A 32. cikkely második pontja szerint amennyiben a választottbírói ítéletet olyan személy hozta, aki nem lehetne választottbíró, illetve az ötödik pont szerint amennyiben bizonyítást nyer, hogy a választottbírói ítélet megalkotása során korrupcióra került sor, akkor az ítéletet semmisnek kell tekinteni. Természetesen — miként ez a 33. cikkelyből levezethető — a bizonyítási teher a kérelmező félen nyugszik.

A választottbírákra fentiek alapján igen nagy felelősség nehezedik a kizárás kérdésében való döntés során, hiszen ez a döntés magát az ítéletet is jelentős mértékben befolyásolhatja. Így amennyiben ebben az ügyben a választottbírák részéről hanyagságra kerül sor, az a felek számára jelentős károkat okozhat. (Ezzel kapcsolatban célszerű utalni a választottbírói törvény 17. cikkelyére, mely az eljáró választottbírák felelősségére a köztisztviselőket ellátó személyekre irányadó felelősségi szabályokat rendeli alkalmazni.) IAN KLEINHEISTERKAMP fentiekkel összefüggésben azt a kételyt fogalmazza meg, mely szerint lehetséges, hogy célszerűbb lett volna a kizárási eljárásban hozott választottbírói döntéssel kapcsolatban közvetlen bírói jogorvoslatra lehetőséget adni.³⁵¹

A brazil választottbírói törvény számos vonatkozásban ötvözi a korábbi törvényhozás megoldásait a Modell – törvény rendelkezéseivel. Ezt a fentiekben példákon keresztül kívántam illusztrálni. A brazil választottbírói jognak azonban több kihívással is szembe kell néznie. 2004. december 30-án került közzétételre a 11079. sz. szövetségi törvény, mely a *Public-Private Partnership* (PPP) kérdésével foglalkozik. Ez a törvény lehetőséget ad a választottbíráskodásra is, azzal azonban, hogy a választottbíráskodás helyszíne kizárólag Brazília lehet, és az eljárást kizárólag portugál nyelven lehet lefolytatni. Kérdéses, hogy a gyakorlatban mindezt a PPP programokban szükségképpen résztvevő külföldi befektetők miképpen fogadják, és azzal kapcsolatosan — figyelemmel a választottbíráskodásra irányadó egyéb brazil jogszabályokra is — milyen kritikát fogalmaznak meg.³⁵²

---

³⁵¹ Lásd: KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration...* 217. o.

³⁵² Lásd ezzel kapcsolatban: CREMADES: *Resurgence of the Calvo Doctrine...* 63. o.

C) Chile

A latin-amerikai országokban az utóbbi években a választottbíráskodással kapcsolatos szemléletváltás alapvetően Chilére is jellemző. A chilei jogi környezet a választottbíráskodás vonatkozásában kissé eltér több dél-amerikai országtól, és egyfajta — az alábbiakban összefoglalható — kettősséget tapasztalunk. Chile viszonylag hamar írt alá és ratifikált számos nemzetközi egyezményt. Így például Chile a térség országai közül az elsők között ratifikálta a New York-i Egyezményt — mely 1975. december 3-a óta hatályos Chilében — illetőleg a Panamai Egyezményt, sőt Chile a befektetésekkel kapcsolatos jogviták rendezéséről szóló Washingtoni Egyezményt is aláírta, és az 1991. október 24-e óta van hatályban Chilében. Chile 1997-ben kötött szabadkereskedelmi egyezményt Kanadával, 1998-ban Mexikóval, az Európai Közösséggel, Dél-Koreával és az Amerikai Egyesült Államokkal pedig 2003-ban hozott létre szabadkereskedelmi egyezményt. Emellett Chile számos kétoldalú, a befektetések védelméről szóló egyezményt kötött több európai, illetve ázsiai országgal.³⁵³ Az 1990-es években a chilei gazdaság a térség országaihoz képest viszonylag jelentős eredményeket ért el.

A gazdasági helyzet természetesen a külföldi befektetők számára is vonzó képet mutatott. A választottbíráskodást mint alternatív vitarendezési módot ismerő nemzetközi egyezmények ellenére azonban egészen 2004-ig a választottbíráskodásra igen régen elfogadott törvények tartalmaztak rendelkezéseket, hiszen a választottbíráskodásra irányadó szabályok egyfelől az 1902-ben elfogadott polgári eljárásjogi törvényben (*Código de Procedimiento Civil*), másfelől pedig az 1943-ban megalkotott, a bíróságok jogállását szabályozó törvényben (*Código Orgánico de Tribunales*) voltak találhatóak, mely törvények jelentős mértékben még a XIX. századi spanyol jog hatását is tükrözik.³⁵⁴ Több kísérlet is született a választottbíráskodással kapcsolatos jogszabályok korszerűsítésére, többek között 1992-ben is benyújtottak egy tervezetet, mely azonban egyebek mellett alkotmányossági okokból sem került elfogadásra, a chilei új választottbírói jog törvény megalkotása 2004-ig váratott magára.³⁵⁵

---

³⁵³ Mindezzel kapcsolatban lásd: www.direcon.cl.

³⁵⁴ E két törvénnyel kapcsolatban lásd: JORQUIERA — HELMLINGER: *Chile*. 90 skk. o.

³⁵⁵ A chilei választottbírói jogról a spanyol nyelvű irodalomban lásd különösen: PAILLAS: *El Arbitraje Nacional...*; ALBÓNICO: *Arbitraje Comercial Internacional*.

A jelenlegi törvény tervezete 2003. június 2-án került a kongresszus elé. A kongresszus 2004. augusztus 10-én fogadta el a törvényt, mely ezután az alkotmánybíróság részére megküldésre került, az előzetes normakontroll gyakorlása céljából. 2004. augusztus 25-én a chilei alkotmánybíróság kijelentette, hogy a törvénnyel kapcsolatban alkotmányossági aggály nem merül fel, a törvény az elnök részére 2004. szeptember 10-én került átadásra. A nemzetközi választottbíráskodásról szóló 19.971. számú törvény (*Ley de Arbitraje Comercial Internacional*) 2004. szeptember 29-én került kihirdetésre.³⁵⁶

Az új választottbíróági törvény az UNCITRAL Modell – törvény rendelkezéseit követi, és Chilében így az első, a nemzetközi választottbíróági eljárást szabályozó törvénynek tekinthető. A chilei JUAN EDUARDO FIGUEROA VALDES e törvény jelentőségeit az alábbiak szerint méltatja:

- Ø A törvény hozzájárul ahhoz, hogy a külföldi befektetők számára Chile a befektetések megfelelő terepének bizonyuljon, és ezzel erősíti a befektetési kedvet;
- Ø A törvény a nemzetközi választottbíráskodás megfelelő kereteit rögzíti, ezzel ösztönzi, hogy Chile nemzetközi választottbíráskodási eljárások helyszíne legyen, és hozzájárul a chilei választottbíróági szervezetek tevékenysége nivójának emelkedéséhez.³⁵⁷

A chilei törvényhozó a monista utat követi a választottbíróági jog vonatkozásában, melyből következik, hogy ez a törvény kizárólag a nemzetközi választottbíróági eljárásokra vonatkozik, a chilei választottbíróági eljárás tekintetében a régi szabályokat kell alkalmazni. E különbségtételnek témánk szempontjából is van jelentősége. A továbbiakban elsősorban az új, a nemzetközi választottbíróági eljárást szabályozó törvény rendelkezéseit elemzem, és néhány kérdés tekintetében utalok a belföldi választottbíráskodásra irányadó szabályokra.

---

³⁵⁶ A választottbíróági törvény megalkotásával kapcsolatban lásd különösen: CONEJERO ROOS: *The New Chilean Arbitration Law...* 151 – 152. o.

³⁵⁷ Lásd: FIGUEROA VALDES: *The New Chilean Law...*

A chilei nemzetközi választottbírói törvény a nemzetközi választottbírói eljárás fogalma tekintetében teljes mértékben az UNCITRAL Modell – törvény rendelkezéseit követi. Szemben a korábbi – a térségben szokásosnak tekinthető – szabályozással az új törvény szerint nem szükséges két megállapodás a választottbírói eljáráshoz, vagyis a választottbírói záradék mellett nem szükséges a jogvita felmerülésekor újabb megállapodást kötni, azaz a *cláusula compromisoria* és a *compromiso* kettőssége mint alapfeltétel már nem szükséges.³⁵⁸

A választottbírák kijelölésével kapcsolatban a chilei törvény több vonatkozásban a Modell – törvényt tükrözi.³⁵⁹ A chilei törvény rendelkezései szerint a felek a választottbírák számában szabadon állapodnak meg, amennyiben nem tudnak megállapodni, úgy a választottbírák száma három lesz, mely a szokásos nemzetközi kereskedelmi választottbírói gyakorlatnak megfelel.

A chilei választottbírói törvény 11. cikkének első bekezdése értelmében amennyiben a felek között egyéb megállapodás nincsen, bármilyen nemzetiségű személy eljárhat választottbíróként, vagyis a jogszabály ezzel kapcsolatban tiltó rendelkezést nem tartalmaz. FIGUEROA VALDES álláspontja szerint amennyiben a választottbírák mint *arbiter de jure* járnak el, és a választottbíróknak ügyvédeknek kell lenniük, akkor egy látszólagos ellentmondás merül fel, hiszen a chilei bírósági szervezeti törvény értelmében Chilében csak chilei állampolgárságú személy lehet bejegyzett ügyvéd. Mindez ahhoz vezethetne, hogy külföldi ügyvédek *arbiter ex jure*-ként nem járhatnának el. FIGUEROA VALDES szerint ez az ellentmondás azért látszólagos, mert a nemzetközi választottbíráskodásról szóló törvény kifejezetten kimondja, hogy nemzetiségére tekintet nélkül bárki lehet választottbíró, ennek csak a felek megállapodása szabhat határt. Így tehát külföldi ügyvéd is eljárhat mint *arbiter de jure* Chilében. Ezért egy ezzel ellentétes

---

³⁵⁸ Megjegyzendő, hogy a bírósági szervezetről szóló törvény 234. cikkelye azt írta elő, hogy a klauzula mellett meghatározott tartalmi elemekkel ellátott megállapodást is alá kell írni a feleknek, melynek hiányában az eljárás folytatása – így például a választottbíró kijelölése – akadályba ütközik.

³⁵⁹ Lásd: chilei választottbírói törvény 10. cikkének (1) bekezdése (*Número de árbitros* – a választottbírák száma), továbbá 11. cikkének (1) bekezdése (*Nombramiento de los árbitros* – a választottbírák kijelölése).

értelmezés a felek autonómiájának csökkentéséhez vezetne, mellyel a választottbírószági eljárás egyik lényeges alapelve sérülne.³⁶⁰

A választottbírószági törvény a feleknek megengedi, hogy maguk határozzák meg a választottbírók kiválasztásának rendjét. (Megjegyezzük, hogy tradicionálisan a választottbírószági eljárással kapcsolatos második megállapodás, a *compromiso* tartalmazta a választottbírók kiválasztásának rendjét.) Amennyiben ebben a kérdésben megegyezésre nem jutnak, és három választottbíró jár el, mindegyik félnek jelölnie kell egy-egy választottbírárt, amely választottbírók a későbbiekben jelölik ki a harmadik választottbírárt. Abban az esetben, ha valamelyik fél harminc napon belül nem jelöl ki választottbírárt, vagy a felek által kijelölt két választottbíró harminc napon belül nem jelöl ki harmadik választottbírárt, akkor a választottbíráskodás helye szerinti fellebbviteli bíróság elnöke lesz jogosult a kijelölésre. Amennyiben a felek egy választottbíró kijelölésében — vagyis egyszemélyes tanács eljárásában — állapodnak meg, és a felek nem tudnak megállapodni, akkor az egyik fél kérelmére a választottbíráskodás helye szerinti fellebbviteli bíróság elnöke lesz jogosult az egyszemélyes tanácsként eljáró választottbíró kijelölésére. Amennyiben a felek megállapodtak a kijelölés rendjében, és azt a felek, a már megválasztott választottbírók a további választottbíró kijelölése vonatkozásában, avagy a kijelöléssel kapcsolatosan megbízott harmadik személy — esetlegesen szervezet, választottbírószági intézmény — megszegi, akkor valamelyik fél kérelmére a választottbíráskodás helye szerinti fellebbviteli bíróság elnöke lesz jogosult a választottbíró vagy választottbírók kijelölésére, kivéve, ha a felek által megkötött, a választottbírók kijelölésére vonatkozó megállapodás ebben a tekintetben egyéb, a kijelölést biztosító rendelkezést nem tartalmaz.

A nemzetközi választottbírószági eljárásra vonatkozó törvény 11. cikkének 5. szakasza értelmében a fellebbviteli bíróság elnökének e határozata ellen fellebbezésnek nincsen helye. A kijelölés során figyelembe kell venni a választottbíró szükséges képzettségét, tekintettel kell lenni arra, hogy független és pártatlan választottbíró kerüljön kijelölésre. A Modell — törvényen alapuló rendelkezés az, mely szerint —

---

³⁶⁰ Lásd: FIGUEROA VALDES: *The New Chilean Law...*

figyelemmel a pártatlansággal, függetlenséggel kapcsolatos elvárásokra is – amennyiben a harmadik választottbíró kell ezen a módon kijelölni, illetve az egyedüliként eljáró választottbíró, akkor meg kell fontolni annak lehetőségét, hogy a felek által jelölt választottbírák személyétől eltérő nemzetiségű választottbíró kerüljön kijelölésre.

A fentiekkel kapcsolatosan több megjegyzést célszerű rögzíteni. CRISTIÁN CONEJERO ROOS tanulmányában kiemeli azt, hogy a jelenleg hatályos törvény kifejezetten a felek által jelölt választottbíró fogalmát alkalmazza, amely ellentétes a korábbi chilei, és néhány más latin-amerikai hagyománnyal, mely szerint a felek közösen jelölik ki a választottbírákat.³⁶¹ Mint arra utalás történt, a választottbíró kizárásának kezdeményezésével kapcsolatosan az argentin jog sem tesz egyértelmű különbséget a felek által külön-külön jelölt, és a közösen kiválasztott választottbíró vonatkozásában. CONEJERO ROOS álláspontja szerint a chilei törvényben azért is fontos a felek által jelölt választottbíró fogalom hangsúlyozása, mert ez a korábbi, bizonyos fokig római jogi hagyományokat is tükröző választottbíró-kiválasztás felfogástól jelentős mértékben eltér. Az is lényeges sajátosság, hogy ebben az ügyben a fellebbviteli bíróság elnökének adja meg a döntési lehetőséget, míg a korábbi szabályozás ezt az elsőfokú bíró hatáskörébe utalta.

Álláspontom szerint igen lényeges azt is kiemelni, hogy míg abban az esetben, ha a felek nem egyeztek meg a kijelölés rendjében, és háromfős testület jár el, akkor a harmincnapos határidő letelte után van joga a fellebbviteli bíróság elnökének a döntésre. Az egyszemélyes testület vonatkozásában azonban a törvény nem ír elő határnapot, hanem akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem tudnak megegyezni az egyesbíróban, úgy bármelyik fél kérelmére fog erről dönteni a fellebbviteli bíróság. Azt is tekintetbe véve, hogy ezen döntés ellen fellebbezésre mód nincsen, adott esetben visszaélésszerű helyzeteket eredményezhet az, hogy a törvény itt nem követel meg semmilyen olyan határidőt, mely idő alatt a feleknek az egyesbíró személyében meg kell állapodniuk. Ebből következően a döntés során álláspontom szerint e tényezőket a fellebbviteli bíróság elnökének gondosan kell mérlegelnie, hiszen a választottbíró

---

³⁶¹ CONEJERO ROOS: *The New Chilean Arbitration Law...* 156. o.

kiválasztásában hozott — jogorvoslattal nem támadható — döntése a választottbíróági eljárás szempontjából meghatározó jelentőségű lehet.

A chilei jog hagyományosan a kizárás tekintetében is megkülönbözteti az *arbiter de jure* és az *arbiter ex aequo et bono* fogalmát³⁶², hiszen az előbbi tekintetében egyértelmű módon a rendes bíróra vonatkozó kizárási okok alkalmazását rendeli, míg létezik olyan — meglehetősen nehezen értelmezhető — ítélet is, amelynek értelmében ezek az okok az *arbiter ex aequo et bono*-ra nem alkalmazhatóak.³⁶³

A nemzetközi választottbíróági eljárásról szól törvény a Modell – törvény rendelkezéseire hasonló módon a választottbíró kötelezettségévé teszi, hogy azokat a körülményeket felfedje, melyek jogos kétségeket ébreszthetnek pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában. A korábbi jog ezt a tájékoztatási vagy közlési kötelezettséget nem ismerte. A chilei új választottbíróági törvény 12. cikkének második bekezdése értelmében akkor kezdeményezhető kizárási eljárás a választottbíró ellen, ha a pártatlanságával vagy függetlenségével kapcsolatosan jogos kétségek merülnek fel. E törvény rendelkezései szerint a résztvevő fél akkor kezdeményezhet olyan választottbíró ellen kizárási eljárást, melyet ő jelölt, vagy melynek kijelölésében részt vett, ha az eljárást olyan okokra alapítja, amelyekről a jelölést követően szerzett tudomást. Ebből az is következik, hogy abban az esetben, ha valamelyik fél úgy jelölt választottbíró, hogy tudott arról, hogy a választottbíróval szemben kizárásnak lenne helye, akkor úgy kell tekinteni, mintha a kizárásról le kívánt volna mondani, azaz ezt voltaképpen joglemondásnak kell értelmezni.³⁶⁴

---

³⁶² Említést érdemel, hogy a régebbi chilei jog ismerte az *arbiter de jure* és az *arbiter ex aequo et bono* ötvözetének tekinthető választottbíró kategóriáját. E választottbíró a választottbíróági eljárás során az eljárási szabályok alkalmazásához kötve nem volt, de ítéletét — szemben az *arbiter ex aequo et bono* által meghozott határozattal — a jogszabályok előírásaira kellett alapítania. Ehhez lásd különösen: H. A. GRIGERA NAÓN: *Arbitration in Latin America...* 139. o.

³⁶³ Ennek a jogértelmezésnek a következetes alkalmazása a választottbírák két kategóriája között egy vélhetőleg nem üdvös különbségtételhez vezetne. Az ítéletet lásd: CA Santiago (Oct. 17, 1994) 91 II-2 RDJ 95, 96-97 (1994.) Idézi: KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration...* 210. o.

³⁶⁴ FERNANDEZ — GUTIÉRREZ: *Chile*. 55. o.

Érdemes figyelemmel lenni arra, hogy a törvényszöveg a Modell – törvény kifejezéseit a függetlenség (*independence*) és a pártatlanság (*impartiality*) vonatkozásában szó szerint átveszi, a spanyol *independencia*, illetve *imparcialidad* szavak alkalmazásával.

A chilei új választottbírói törvény értelmében a felek szabadon állapodhatnak meg a kizárási eljárás menetében. Arra az esetre, amennyiben a felek ilyen megállapodást nem kötnek, a törvény kiegészítő szabályt alkalmaz.³⁶⁵ Ennek értelmében a kizárást kezdeményező félnek a választottbírói megalakulásától, illetőleg a kizárási okot adó tényről való tudomásszerzést követő 15 napon belül kell a kizárási eljárást kezdeményeznie írásban a választottbírói testületnél. Amennyiben az érintett választottbíró nem mond le, vagy a másik fél nem fogadja el a kizárást, ami a választottbíró megbízatásának megszűnését eredményezi, akkor a választottbírói testület maga fog dönteni a kizárási indítványról.

A chilei választottbírói törvény – szemben például a fentiekben tárgyalt brazil joggal – e döntés ellen megadja a jogorvoslatot. Abban az esetben, ha a választottbírói törvény, vagy a felek megállapodása alapján lefolytatott kizárási eljárás eredményre nem vezet, úgy az azt indítványozó fél fellebbezéssel élhet e döntés ellen. A fellebbezés elbírálására a választottbíráskodás helye szerinti fellebbviteli bíróság elnöke jogosult, akinek döntése ellen már további jogorvoslat igénybevételére nincsen lehetőség.³⁶⁶ Álláspontom szerint e fellebbezés jelentőségét igen nagy mértékben csökkenti az, hogy a fellebbezés elbírálásáig maga a választottbírói eljárás felfüggesztésre nem kerül, sőt, a kizárással támadott választottbíró részvételével akár ítélet meghozatalára is sor kerülhet.

Említést érdemel, hogy a belföldi chilei választottbíráskodás esetében a kizárási eljárás némiképpen bonyolultabb.³⁶⁷ A belföldi választottbíráskodás esetében – hasonlóan a brazil jog megoldásához, mely a korábbiakban már tárgyalásra került – különbségtételre kerül sor szigorú kizárási okok (*causas de implicancias*), valamint kevésbé szigorú kizárási okok (*causas de recusaciones*) között. Amennyiben kevésbé szigorú kizárási ok

---

³⁶⁵ Lásd: chilei választottbírói törvény, 13. artikulussal 2. szakasza.

³⁶⁶ Lásd: chilei választottbírói törvény, 13. artikulussal 3. szakasza.

³⁶⁷ A vonatkozó szabályozást lásd a chilei polgári eljárásjogi törvény 115 – 116. artikulussában.

merül fel, azt az állami elsőfokú bíróság bírója fogja eldönteni, de fellebbezésnek ezzel szemben helye nincsen. Amennyiben szigorú kizárási okra alapozzák a kizárási indítványt, úgy a kizárási eljárás eldöntése attól függ, hogy egyesbíró vagy több tagból álló választottbírószági testület jár el. Amennyiben egyesbíró jár el, saját maga dönt a kizárási eljárásról, e döntés ellen azonban a helyi bírósághoz lehet fellebbezni. Amennyiben az ügy több tagból álló testület előtt van folyamatban, úgy a testület dönt a kizárásról az érintett választottbíró nélkül, és e döntés ellen további fellebbezésnek helye nincsen. Lényeges, hogy a választottbírószági eljárás ettől függetlenül tovább folyik — több személyből álló testületben a kizárással érintett választottbíró nélkül —, és az eljárás felfüggesztésére csak a végső döntés meghozatala előtt kerül sor.³⁶⁸

Mint látható, a chilei hazai választottbíráskodási szabályok a választottbíró kizárására nézve lényegesen nehezebben átlátható szabályokat tartalmaznak, mint az új, a nemzetközi választottbíráskodásra irányadó törvény. E törvény a választottbírák kiválasztásának és kizárásának a szabályozásával is igyekszik arra, hogy a chilei nemzetközi választottbíráskodás minél nagyobb mértékben feleljen meg az abban résztvevő vagy résztvenni kívánó felek igényeinek. FIGUREOA VALDES véleménye szerint e folyamat egyik fontos lépéseként értékelhető, hogy az új törvény az állami bíróságok befolyását a nemzetközi választottbíráskodási eljárásra jelentős mértékben csökkentette.³⁶⁹

Ami a választottbírószági testület összetételére vonatkozó esetleges jogorvoslati lehetőségeket illeti, említést érdemel a chilei törvény 34. cikkely (2) bekezdése a) pontjának negyedik bekezdése. Ennek értelmében az illetékes fellebbviteli bíróság a választottbírószági ítéletet érvénytelenné nyilvánítja, amennyiben az eljárást kezdeményező fél bizonyítja, hogy a választottbírószági testület összetétele (vagy az eljárás) nem volt összhangban a felek megállapodásával, kivéve, ha e megállapodás a chilei választottbírószági törvény olyan rendelkezésével ellentétes, melytől a felek nem térhetnek el. Amennyiben a felek között megállapodás nem volt, akkor abban az esetben

---

³⁶⁸ Ennek leírását részletesen lásd: KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration...* 210. o.

³⁶⁹ „At the same time, the unquestionable restriction in judicial intervention of Ordinary Tribunals ensures the well functioning of the international arbitral system in Chile.” Lásd: FIGUEROA VALDES: *The New Chilean Law...*

lehet a fenti alapon a választottbírói eljárás érvénytelenítését kezdeményezni, amennyiben a választottbírói testület összetétele (vagy az eljárás) a chilei választottbírói jog rendelkezéseivel ellentétes. Kiemelést érdemel, hogy az érvénytelenítésre nemcsak abban az esetben kerülhet sor, ha a választottbírói testület összetétele (avagy a választottbírói eljárás) a chilei törvénynek a választottbírói ítélet érvénytelenítését szabályozó részével, hanem a választottbírói törvény egészével áll ellentétben.

Chilében az egyik legjelentősebb választottbírói intézménynek a Santiago-i Kereskedelmi Kamara mellett szervezett választottbírói testület tekinthető. A Santiago-i Választottbírói és Mediációs Központ 1992-ben került megalapításra.³⁷⁰ A választottbírói testület saját eljárási szabályzattal is rendelkezik, mely választottbírói szabályzat arra is lehetőséget ad, hogy a felek magát a Kereskedelmi Kamarát kérjék fel arra, hogy jelölje ki az eljáró választottbírókat. Természetesen a Kamara által kijelölt választottbíró ellen is van lehetőség kizárási eljárás kezdeményezésére. Ennek benyújtására a választottbíró jelölésétől számított hat nap áll rendelkezésre. A kizárási kérelem elbírálására a Kamara Tanácsa jogosult. Abban az esetben, amennyiben mindkét fél egyetért a kizárással, úgy a Tanács automatikusan kizárja a választottbírókat, a kérelemmel történő érdemi foglalkozás mellőzésével. Amennyiben a felek közül valamelyik vitatja a kizárást, úgy a Tanács az ügyben ülést tart, és ezt követően hoz a kérdésben fellebbezéssel nem támadható döntést.³⁷¹ Álláspontom szerint a chilei Kereskedelmi Kamara mellett szervezett választottbírói eljárás szabályzatának fenti részei a felek eljárásjogi autonómiáját jelentős mértékben juttatják érvényre.

Szintén jelentősnek mondható Chilében a Chilei-Amerikai Kereskedelmi Kamara választottbírói és mediációs központja (*Arbitration and Mediation Center of the Chilean-American Chamber of Commerce*). E választottbírói eljárás szabályzata is tartalmaz a választottbíró kizáráásával kapcsolatos lényeges rendelkezéseket. Az eljárási

---

³⁷⁰ Minderről lásd: www.camsantiago.com.

³⁷¹ Mindezzel kapcsolatban lásd az eljárási szabályzat 8 – 10. artikulusát: <http://www.camsantiago.com/html/english/index.htm>.

szabályzat tizenegyedik artikulusa értelmében a felek akkor kezdeményezhetnek kizárási eljárást egy választottbíró ellen, ha függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában jogos kételyek merülnek fel. Ennek határideje a választottbíró jelölésétől számított tizenöt nap.³⁷²

D) Mexikó

A legtöbb latin-amerikai állam törvényhozásához hasonlóan Mexikóban is a kereskedelmi választottbíráskodás fejlődésére jelentős hatással volt a korábbiakban már tárgyalt Calvo-doktrína.³⁷³ A XIX-XX. századi állapothoz képest természetesen Mexikóban is igen lényeges változások következtek be e területen a XX. század utolsó évtizedeiben. Ennek egyik magyarázata Mexikó esetében is a különféle nemzetközi egyezményekhez való csatlakozásban kereshető. Mexikó 1971-ben csatlakozott a New York-i Egyezményhez, és a Panamai Egyezményt is aláírta. Mexikó 1986-ban csatlakozott a Montevideói Egyezményhez. Mint említésre került, Mexikó a MERCOSUR-ban mint megfigyelő állam vesz részt. Kiemelendő, hogy a mexikói választottbíráskodási jog fejlődéséhez a Mexikó által megkötött számos szabadkereskedelmi egyezmény is jelentős mértékben járult hozzá. Ezek közül külön is hangsúlyozandó az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény (*North American Free Trade Agreement*, NAFTA), melynek Mexikó is a tagja. Ezen egyezmény ugyanis lehetővé teszi azt, hogy valamely tagállam egyéni befektetője közvetlenül a másik tagállammal szemben kezdeményezzen befektetési ügyben választottbírói eljárást. (E gyakorlatot Mexikó több, utóbb megkötött szabadkereskedelmi egyezményben is követte.)³⁷⁴

A mexikói választottbírói jogélet fejlesztése érdekében igen jelentős tevékenységet fejt ki a *US-Mexico Conflict Resolution Center*. Az 1994-ben létrehozott, a New Mexico Állami Egyetemen működő non-profit szervezet célja éppen az, hogy a mexikói-amerikai,

---

³⁷² Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.amchamchile.cl/node/1456>; <http://www.amchamchile.cl/node/1108>.

³⁷³ A mexikói választottbíráskodási jog vonatkozásában jó áttekintést ad a következő spanyol nyelvű mű: URIBARRI CARPINTERO: *El arbitraje en México*.

³⁷⁴ WOBESER: *Mexico*. 206. o.

illetve általában nemzetközi kereskedelmi választottbíróági gyakorlat megfelelő módon, a nemzetközi fejleményekre is tekintettel tudjon fejlődni, a szervezet tevékenységét e cél elérésére szervezi.³⁷⁵

Mexikóban a választottbíráskodásra vonatkozó alapvető szabályokat a polgári eljárásról szóló törvényben (*Código de Comercio*) találjuk. E kódexet egy 1989. január 4-én kelt rendelet egészítette ki az ötödik könyv negyedik fejezetével, mely a választottbíróági eljárás szabályaira vonatkozik.³⁷⁶ Habár az ebben a címben szereplő szabályok már jelentős mértékben vették figyelembe az UNCITRAL Modell – törvény rendelkezéseit, a joganyag 1993-ban jelentős módosuláson esett keresztül. Az 1993. július 22-én kelt rendelet jelentős mértékben módosította a választottbíráskodásra vonatkozó szabályokat, alapvetően a felek számára nagyobb rugalmasságot biztosítva.³⁷⁷ Témánk szempontjából jelentős, hogy a felek a módosítás eredményeképpen a spanyoltól eltérő nyelvű eljárást is választhatnak, kijelölhetik a választottbíráskodás helyét, illetőleg meghatározhatják az eljáró választottbírák számát.³⁷⁸

A mexikói jog is megkülönbözteti az írott jog alapján eljáró *arbiter de jure (derecho)*, továbbá az eljárását és ítéletét alapvetően a méltányosságra alapító *arbiter ex aequo et bono (de conciencia)* fogalmát.³⁷⁹ Az eljáró választottbíróági tanács összetételére, valamint a választottbírák kizárására vonatkozó szabályokat a mexikói *Código de Comercio* 1426 – 1431. cikkelyei tartalmazzák. A hatályos mexikói jog szerint a felek szabadon határozhatják meg az eljáró választottbírák számát. Amennyiben a felek között nincsen megegyezés, úgy egyetlen választottbíró fog eljárni. Ez ellenkezik az UNCITRAL Modell – törvény rendelkezéseivel, mely ebben az esetben három választottbíró eljárását írja elő. A mexikói megoldást alapvetően gazdaságossági szempontok motiválták, a

---

³⁷⁵ Lásd: www.nmda.nmsu.edu

³⁷⁶ Ehhez lásd: HOAGLAND: *Modification of Mexican...* 91 – 100. o.

³⁷⁷ A mexikói jognak a választottbíráskodásra irányadó szabályainak és az UNCITRAL Modell – törvénynek az összevetését lásd: TREVIÑO: *The New Mexican Legislation...* 6 – 7. o.

³⁷⁸ Lásd: *ITA NEWS & NOTES „Mexican Commercial Code Amendments Further Liberalize Arbitration Law”*. A mexikói választottbíróági jog 1993. évi változásával kapcsolatosan lásd továbbá: *Drafting and Enforcement of International Arbitration Clauses in Mexico and the United States*. Ez a cikk a mexikói jog által elismert minta-klauzulákat is tartalmaz.

³⁷⁹ A különbségtételhez lásd különösen: PENNER: *Development of Arbitration*.

mexikói JULIO C. TREVIÑO szerint azonban a mexikói szabálynál szerencsésebb az UNCITRAL Modell – törvényben található rendelkezés.³⁸⁰

A gyakorlat azonban — a választottbírósági testület döntéshozatali képességének fenntartása céljából — azt követeli meg, hogy a testületben feltétlenül páratlan számú választottbíró szerepeljen (*número non*).³⁸¹ A mexikói jog származására tekintettel senkinek sem állít korlátot ahhoz, hogy választottbíróként eljárjon, vagyis a felek választottbírókat a nemzetiségre tekintet nélkül jogosultak választani. A mexikói jog lehetőséget biztosít arra, hogy a felek maguk határozzák meg a választottbírák kijelölésének rendjét. A törvény arra az esetre tartalmaz háttérszabályozást, amennyiben a felek ebben a kérdésben nem tudnak vagy nem akarnak megállapodni. Ebben az esetben egyesbíró esetén az állami bíró fogja kijelölni az eljáró választottbírókat, ha a felek nem tudnak annak személyében megállapodni. Három főből eljáró választottbírósági tanács esetén mindegyik fél egy-egy választottbírókat fog jelölni, és a két választottbíró fogja a testület elnökét kijelölni. Abban az esetben, amennyiben az egyik fél a választottbíró jelölésére vonatkozó felhívás kézhezvételétől számított 30 napon belül nem jelöl választottbírókat, vagy a két kijelölt választottbíró 30 nap alatt az elnök személyében megegyezni nem tud, bármely fél kérésére a bíróság fogja kijelölni az eljáró választottbíróság elnökét. Abban az esetben, amennyiben a felek megegyeztek ugyan a választottbírák jelölésének rendszerében, de valamelyik fél vagy kijelölt választottbíró, vagy az eljárásban szereplő harmadik fél — ideértve egy intézményt is — valamely kötelezettségét nem teljesíti, akkor a bíróság a lehetőségek szerint, az eljárási rend célja elérésének biztosítására törekedve tud beavatkozni az eljárásba.

Habár az egyik célja a mexikói választottbírósági jog 1993. évi megváltoztatásának éppen az volt, hogy az állami bíróság szerepe egyre kisebb legyen³⁸², kiemelés érdemel, hogy az állami bírónak a fenti kérdésekben való döntése ellen a mexikói választottbírósági jog fellebbezésre lehetőséget nem ad. A törvény a választottbíró kijelölésével kapcsolatosan az állami bíró részére zsinórmértékként előírja, hogy a jelölés során tekintettel kell lenni

---

³⁸⁰ Lásd: TREVIÑO: *The New Mexican Legislation...*21. o.

³⁸¹ Lásd: PENNER: *Development of Arbitration*.

³⁸² Lásd: *ITA NEWS & NOTES „Mexican Commercial Code...*

arra, hogy a választottbíró a feladat ellátásához szükséges képesítéssel rendelkezék, illetve figyelembe kell venni mindazon körülményeket, melyek a választottbíró függetlenségét és pártatlanságát biztosítani tudják. Annak ellenére, hogy a törvény kifejezetten előírja, hogy nemzetiségére tekintet nélkül bárki jelölhető választottbírónak³⁸³, abban az esetben amennyiben az állami bírónak kell jelölnie egyesbíró, vagy harmadik választottbírá, a bírónak ügyelnie kell arra, hogy ez a személy a felektől különböző nemzetiséggel rendelkezék. Amíg az előző rendelkezésnek éppen az a célja, hogy bármilyen nemzetiségű személy lehessen választottbíró a mexikói jog alapján, addig ez a rendelkezés éppen a választottbíró függetlenségét és pártatlanságát szándékozik azzal is biztosítani, hogy a kulcspozícióban lévő választottbíró — vagyis az egyesbíró vagy a testület elnöke — ne legyen egyetlen féllel sem azonos nemzetiségű.

Fentiekből látható, hogy a mexikói törvény semmilyen különleges képzettséget nem ír alapfeltételként elő ahhoz, hogy valaki választottbíróként eljárhasson, ugyanakkor az adott személynek értelemszerűen nagykorúnak kell lennie, és rendelkeznie kell belátási képességgel. Kiemelendő, hogy a latin-amerikai térség egyéb államai között vannak olyanok, melyek a választottbíróvá válásnak meghatározott törvényes előfeltételeit kifejezetten a választottbíró kijelölésére vonatkozó normaszöveg részévé teszik. Az Uruguay-ban hatályos, a polgári eljárásra irányadó, 1988-ban elfogadott kódex (*Ley N. 15982 Código General del Proceso*) 480. cikkének második bekezdése például kifejezetten azt írja elő, hogy a választottbírónak huszonöt évesnél idősebbnek kell lennie, és polgári jogai teljességével rendelkeznie kell.³⁸⁴

Bizonyos nemzetközi egyezmények — melyeknek Mexikó is a tagja — ugyanakkor előírhatnak egyéb feltételeket is a választottbíró képzettségét tekintve. Így például az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény (NAFTA) megköveteli, hogy a befektető

---

³⁸³ Lásd: a *Código de Comercio* 1427. cikkének 1. pontja

³⁸⁴ Lásd: *Ley N. 15982 Código General del Proceso*, Art. 480 (*Arbitros*): „2. Puede ser árbitro toda persona mayor de veinticinco años de edad, que se halle en el pleno goce de sus derechos civiles.” A kódex e rendelkezésének fordítása értelmében a választottbírónak a fenti két feltételnek — huszonöt évesnél idősebb életkor, polgári jogi jogosultságok teljességének megléte — meg kell felelnie, és ez a rendelkezés kifejezetten a választottbírók kijelölésénél található.

és az állam közötti jogvitában a választottbírónak a nemzetközi jogban és befektetési ügyekben járatos személynek kell lennie.³⁸⁵

A választottbíró függetlenségének és pártatlanságának kérdésével kapcsolatosan a mexikói kódex jelentős mértékben követi az UNCITRAL Modell – törvény rendelkezéseit³⁸⁶, hiszen kimondja, hogy még a kijelölés előtt a fél vagy felek által megkeresett személynek előzetesen közölnie kell mindazon körülményeket, melyek függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában jogos kétségeket ébreszthetnek. Miután a választottbíró megválasztásra kerül, a választottbírósi eljárás végéig minden ilyen körülményt közölnie kell, kivéve, ha a felek e körülményről már a korábbiakban tájékoztatást nyertek. Szintén a Modell – törvény rendelkezéseit követi azon előírás, mely szerint a fél az olyan választottbíró ellen, akit ő jelölt, vagy akinek a kijelölésében részt vett, csak olyan ok miatt kezdeményezhet kizárási eljárást, amelyről csak a kijelölést követően szerzett tudomást.

Kizárási eljárás egyébként csak akkor kezdeményezhető, ha olyan körülmények merülnek fel, melyek az eljáró választottbíró pártatlansága vagy függetlensége kérdésében jogos kétségeket ébresztenek, vagy ha a választottbíró nem rendelkezik mindazon képesítésekkel, melyekben a felek megállapodtak. A Modell – törvény rendelkezéseit követő jogszabályt értelmezve érdekes kérdésként merül fel, hogy abban az esetben miképpen kell eljárni, ha a választottbíró számára valamilyen képzettségi feltételt például nemzetközi egyezmény ír elő, azaz abban nem a felek állapodnak meg. Habár ezt a kérdést a jogszabály *expressis verbis* nem tisztázza, vélhetőleg a fenti rendelkezés figyelembe vételével kezdeményezhető kizárási eljárás.

Hasonlóan a választottbíró kijelöléséhez, a kizárást tekintve is a felek jogosultak az erre szolgáló eljárásrend meghatározására. Ennek hiányában a törvény előírásait követve a kizárást kezdeményező félnek írásban kell kizárási iránti kérelmet a választottbírósi testület elé terjesztenie. Ennek határideje 15 nap azt követően, hogy a kérelmező fél a

---

³⁸⁵ Lásd: WOBESER: *Mexico...* 209 – 210. o.

³⁸⁶ A vonatkozó részhez az UNCITRAL Modell-törvény kommentárját lásd: BINDER: *International Commercial Arbitration...* 116 – 117. o.

választottbírói testület összetételéről, avagy a kizárási okról tudomást szerzett. Abban az esetben, ha az érintett választottbíró nem mond le, avagy a másik fél nem járul hozzá a kizáráshoz, maga a választottbírói testület fog dönteni a kizárásról. Amennyiben a választottbírói testület döntésével a kizárást kezdeményező fél nem ért egyet, a döntés kézhez vételétől számított 30 napon belül bírósághoz fordulhat. A bíróság döntése ellen fellebbezésnek helye nincsen. A bíróság döntésének meghozataláig a választottbírói eljárás nem kerül felfüggesztésre, hanem az – az érintett választottbíró részvételével – tovább folyik, és lehetőség van ítélet meghozatalára is. E rendelkezés is a Modell – törvényt követi, azzal a lényeges kivétellel, hogy a Modell – törvényben nem feltétlenül a bíróság a fellebbezést elbírálni jogosult szerv, hanem az egyéb hatóság is lehet.³⁸⁷

A mexikói törvény 1457. cikkének foglalkozik az ítélet érvénytelenítésére irányuló eljárással. Témánk szempontjából kiemelés érdemel, hogy abban az esetben is lehetséges ilyen eljárást indítani, amennyiben a választottbírói testület összetétele (vagy az eljárás) nem volt összhangban a felek megállapodásával, kivéve, ha e megállapodás az 1457. cikknek olyan rendelkezésével ellentétes, melytől a felek nem térhetnek el. Amennyiben a felek között megállapodás nem volt, akkor abban az esetben lehet a fenti alapon eljárást kezdeményezni, amennyiben a választottbírói testület összetétele (vagy az eljárás) az 1457. cikk rendelkezéseivel ellentétes.³⁸⁸ Ebből a szempontból érdemes említést tenni a Szövetségi Kerület 25. polgári bíróságának 2001. június 12-én kelt ítéletéről.³⁸⁹ A felperes egy ICC választottbírói ügyben kelt ítélet érvénytelenítését kezdeményezte, többek között abból az indokból, hogy olyan körülmények merültek fel, melyek a választottbíró pártatlanságát befolyásolták. A mexikói bíróság a keresetet elutasította, és a pártatlanság vonatkozásában kifejtette, hogy a felperesnek már a választottbírói eljárás során benyújtott kizárási indítványát az ICC elutasította, és a felperes ezen határozat ellen jogorvoslással nem élt állami

---

³⁸⁷ Lásd: BINDER: *International Commercial Arbitration...* 124.o. E fenti distinkciónak evidens módon az az értelme, hogy a Modell – törvény különböző jogsaládokhoz tartozó jogrendszerekben is megfelelően kerülhessen alkalmazásra.

³⁸⁸ Megjegyzendő, hogy ez a jogorvoslati lehetőség nem tévesztendő össze az *amparo* fogalmával. Az *amparo* olyan alkotmányossági fellebbezés, melyet a szövetségi bíróság előtt lehet beterjeszteni az állami bíróságnak az érvénytelenítési vagy végrehajtási eljárásban hozott, alkotmányosan védett egyéni jog megsértése miatt. Ehhez lásd: WOBESER: *Mexico*. 217. o.

³⁸⁹ Az ítéletet lásd: <http://www.kluwerarbitration.com/arbitration/arb/country/Mexico.asp>

bíróság előtt, mely jogorvoslat lehetőségét a mexikói kereskedelmi kódex 1429. — a Modell-törvényen alapuló — rendelkezése teremti meg.³⁹⁰

E) Peru

Peruban a választottbíróságra irányadó jog önálló törvényben található.³⁹¹ 1996. január 6-án lépett hatályba a 26572. számú, az általános választottbíráskodási törvény (*Ley General de Arbitraje*), melynek első része foglalkozik a hazai választottbíráskodással.³⁹² Peru — egyéb nemzetközi egyezmények mellett — tagja a New York-i Egyezménynek, illetve a Washingtoni Egyezménynek, illetve vannak egyéb olyan perui jogszabályok, melyek a választottbíráskodással kapcsolatos egyedi szabályokat tartalmaznak.³⁹³

A fentiekben hivatkozott általános perui választottbírósági törvény egyértelmű módon megkülönbözteti a *de jure*, illetve az *ex aequo et bono* választottbírósági eljárást. Érdekeség azon, az argentin joghoz hasonló szabályozás, melynek értelmében abban az esetben, ha a felek nem mondták ki, hogy a választottbíráknak *de jure* kell ítélniük, úgy a választottbírák *ex aequo et bono* kell, hogy eljárjanak, ezzel is hangsúlyozva a választottbírósági eljárásnak az állami bíráskodáshoz képest fennálló alternatívitasát.³⁹⁴ A perui törvény ugyanakkor elvi szinten mondja ki — és ez a méltányosság alapján zajló

---

³⁹⁰ A mexikói kereskedelmi törvény 1429. cikkelyének harmadik bekezdése — a Modell-törvényen alapulva — akként rendelkezik, hogy amennyiben egy választottbíró ellen benyújtott kizárási indítvány elutasításra kerül, a kérelmező félnek az elutasítás kézhez vételét számított 30 napon belül van lehetősége arra, hogy állami bíróság előtt kezdeményezzen jogorvoslati eljárást. A bíróság e határozata ellen további fellebbezési lehetőség nincsen. Ezen jogorvoslati eljárás tartama alatt a választottbírósági testület — az érintett választottbíró közreműködésével — az eljárást folytathatja és ítéletet is hozhat.

³⁹¹ A perui választottbírósági jogról összefoglalóan spanyol nyelven lásd: MONTOYA: *El Arbitraje Comercial*.

³⁹² Összefoglalóan lásd: BLACKABY: *International Arbitration in...* 548 – 593. o. A jelenleg hatályos választottbírósági törvényről összefoglalóan lásd: F. K. CAMINITTI: *Notes on General...*121 – 130. o.

³⁹³ A New York-i Egyezményt a perui jogba az 1988. május 12-én elfogadott 24924. számú törvényhozási határozat iktatta be. A Washingtoni Egyezményt Peru 1991. szeptember 4-én írta alá, és a perui jogba az 1993. július 2-án elfogadott, 26210. számú törvényhozási határozat iktatta be. A választottbíráskodással kapcsolatos különleges szabályokat tartalmaz többek között az 1991. november 13-án elfogadott, a magánbefektetések jogi hátteréről szóló, 757. számú törvényhozási határozat is. Peru igen sok állammal kötött a befektetésekre vonatkozó bilaterális egyezményt, mely államok között európai országok is jelentős számban találhatók.

³⁹⁴ Miként kiemelésre került, az új argentin választottbíráskodási törvény tervezete éppen felcserélni tervezi a két választottbíráskodási törvény közötti prioritást.

eljárásban igen fontos lehet —, hogy kereskedelmi ügyek esetében a releváns kereskedelmi gyakorlatot a választottbíráknak tekintetbe kell venniük.

A választottbírákat vagy a felek vagy harmadik személy jelölik, mely harmadik személy lehet meghatározott intézmény is.³⁹⁵ Ezen intézmények közé a bíróság nem tartozhat, mert a bíróság szerepére egyéb — későbbiekben részletezendő — szabályok vonatkoznak. Természetesen a perui választottbírói törvényben is érvényesül az a szabály, mely szerint a feleket a választottbíró jelöléséről értesíteni szükséges. A felek szabadon állapíthatnak meg a választottbíró jelölésére vonatkozó szabályokat. Ilyen szabályok hiányában a választottbírák kijelölésére a törvény tartalmaz szabályokat, alapul véve az egyfős, illetve a három főből álló testületeket. Abban az esetben, amennyiben valamely fél a választottbíró jelölésére vonatkozó felhívás kézhez vételétől számított tíz napon belül nem jelöl választottbírákat, avagy egyesbíró esetében a felek az első javaslat megtételétől számított tíz nap alatt nem tudnak a választottbíró személyében megállapodni, úgy a bíróság fogja a kijelölést elvégezni. Amennyiben a felek külön nem állapodtak meg a választottbírói testület elnökének személyében, úgy a választottbírói testület elnökét a testület tagjai fogják kiválasztani.

A fentiekben jelzett időkorlát köti a kijelölése bevont harmadik személyt is. A perui választottbírói törvény huszonkettedik artikulusa értelmében ugyanis, amennyiben a felek által megszabott időkorlát alatt — illetve ennek hiányában, tíz nap alatt — a harmadik személy a kijelölési feladatnak eleget nem tesz, akkor ezt úgy kell tekinteni, hogy nem tett eleget kötelezettségének. Érdekes és igen didaktikus szabály az, hogy ebben az esetben nem a felekre száll át a jelölés joga, hanem a felek ismételten csak egy harmadik személyt jelölhetnek, aki ki fogja jelölni az eljáró választottbírákat. Az tehát, hogy a jelöltállításra jogosult harmadik fél nem teljesíti a feladatát, nem jár azzal a következménnyel, hogy a jelöltállítás joga a felekre szállna át. Kiemelendő ugyanakkor, hogy a jelöltállító helyettes harmadik fél megjelölésének hiányában az állami bíróság feladata lesz az eljáró választottbíró kijelölése.

---

³⁹⁵ Vö.: perui választottbírói törvény, 20. artikulus.

Annak ellenére, hogy a perui jogalkotó is azt az elvet követi, hogy az állami bíró szerepvállalása a választottbíróági eljárásban minél kisebb mértékű legyen, a választottbíróági jogszabály részletes szabályozást tartalmaz abban a vonatkozásban, hogy a bíróságnak milyen módon kell eljárnia.³⁹⁶ Az irányadó szabályozás értelmében az a fél, aki azt szeretné, hogy az állami bíróság jelölje ki a választottbírárt vagy választottbírákat, írásos kérelmet köteles a bíróságnak eljuttatnia, melyben a választottbíróági szerződés mellett legfeljebb hét választottbíró-jelöltet is szerepeltetni kell. A bíróságnak tíz napon belül kell tárgyalást tartania, melyre a feleket meg kell idézni. Abban az esetben, amennyiben a megidézett fél — azaz értelemszerűen az ellenérdekelt — nem jelenik meg a tárgyaláson, a bíró ki fogja jelölni az eljáró választottbírókat a rendelkezésre álló, a másik fél által megadott jelöltek közül. Ennek a szabálynak egyértelműen az a jelentősége, hogy a bírósági tárgyalásról való távolmaradást azzal szankcionálja, hogy ebben az esetben a mulasztó fél elveszti választottbíró-jelölési jogosultságát. Abban az esetben, amennyiben az idézett fél megjelenik a tárgyaláson, neki is jelölnie kell választottbírákat, és a bíróság a jelöléseket követően fog határozni az eljáró tanács összetételéről. Arra is lehetőség van, hogy a bíróság kijelöljön egy, a bíróság joghatóságán belül lévő intézményt arra, hogy az jelölje ki az eljáró választottbírókat. A választottbírák kijelölése során a bíróságnak tekintettel kell lennie a választottbíróági szerződésben foglaltakra.

Prima facie úgy tűnik, hogy a fentiekben röviden bemutatott szabályok az állami bíróságokra csupán formálisnak mondható eljárási kötelezettségeket rónak. Ennek mond ellent az a szabály, hogy a perui választottbíróági jog az állami bíróság részére nagyon komoly mérlegelési lehetőséget is biztosít. A bíróságnak ugyanis lehetősége van arra, hogy a választottbíró kijelölését elutasítsa abban az esetben, amennyiben a rendelkezésre álló dokumentumok alapján úgy ítéli meg, hogy a felek között ténylegesen nem jött létre választottbíróági szerződés. Kiemelhető, hogy ebben az esetben a bíróság egy, az ügy érdemére alapvetően kiható előkérdésben hoz döntést. A fellebbezés kérdése fentiekhez igen érdekesen igazodik, ugyanis a perui jog szerint ebben az eljárásban csak

---

³⁹⁶ A jogszabály az eljáró bíróság illetékességét tekintve is tartalmaz szabályokat, kimondva, hogy abban az esetben, amennyiben a felek nem határozzák meg, mely bíróság legyen illetékes, annak a bíróságnak kell eljárnia, amely azon a helyen található, ahol feltehetőleg a választottbíró is eljárta volna.

ebben az esetben — vagyis amennyiben a bíróság elutasítja a választottbírák kijelölésére vonatkozó kérelem teljesítését — van lehetőség a fellebbezésre. A fellebbezés ekkor halasztó hatályú, és a fellebbviteli bíróság döntése végleges.

A perui választottbírói törvény előírja, hogy az eljáró választottbírák számának páratlannak kell lennie. Amennyiben a felek erre vonatkozóan nem egyeztek meg, avagy ehhez kétség fér, úgy az eljáró választottbírák száma három lesz. Önmagában az a tény, hogy a felek páros számú választottbírákat jelöltek ki, nem teszi érvénytelenné a választottbírói eljárást, viszont ebben az esetben a kijelölt választottbírák fognak egy harmadik választottbírákat jelölni, aki a testület elnöke lesz.

A perui választottbírói jog a választottbírák személyével kapcsolatosan viszonylag kevés előírást tartalmaz. A választottbíráknak nagykorúnak és cselekvőképességűnek kell lenniük. Lényeges, hogy a perui állampolgárság nem kritériuma a választottbíróként való eljárásnak, azonban a *de jure* választottbíróként feltétlenül jogosnak kell lennie.

A perui választottbírói törvény a választottbíró kizárására vonatkozó szabályok mellett előír néhány olyan okot is, amelyek eleve nem teszik lehetővé a választottbíróként történő eljárást. Így például nem járhat el választottbíróként a rendes bíró, kivéve egyebek mellett a békebírákat. Szintén nem lehet választottbíró a köztársaság elnöke, az alelnökök, a parlament tagjai, az államminiszterek vagy az alkotmánybíróság tagja. Azon túlmenően, hogy például nem lehetnek választottbírák a katonatisztek, illetve a köztársasági számvevő nem lehet olyan ügyben választottbíró, amelyben olyan részes fél van, mely felett a számvevőszék gyakorol ellenőrzést, az egykori bíró sem lehet olyan ügyben választottbíró, melyben korábban még mint bíró járt el. Jól látható, hogy a fentiek közül egyes kizárási okok abszolút jellegűek — vagyis egyes személyek egyáltalán nem járhatnak el választottbíróként — míg más okok relatív jellegűek, ezekben az esetekben az adott személyek csak bizonyos eljárásokban nem tölthetnek be választottbírói tisztséget.

A perui választottbírói törvény 29. cikkének — követvén a Modell — törvény rendelkezéseit — a választottbírák részére közzétételt ír elő minden olyan

körülmény tekintetében a jelöléstől a választottbírói eljárás végéig, mely körülmény kizárási eljárás kezdeményezéséhez vezető jogos kétséget ébreszt, kivéve amennyiben a feleket korábban e körülményről már tájékoztatta.

A Modell-törvény szövegéhez képest kismértékű eltérésként minősíthető, hogy a perui jogszabály ezen artikulumban *expressis verbis* már nem használja a függetlenség és a pártatlanság fogalmát. Jelentősebb mértékű eltérés azonban az, hogy a perui jogszabály azt is kimondja, hogy a közlési kötelezettség elmulasztásával okozott sérelemért és kárért a választottbíró felelősséggel tartozik.³⁹⁷ A perui választottbírói törvény szerint egyes kizárási okokról a felek külön és kifejezetten le is mondhatnak, ebben az esetben azonban ezen okok alapján sem kizárási eljárás kezdeményezésére, sem a választottbírói ítélet érvénytelenítésére mód nincsen.

A kizárási eljárás kezdeményezésével kapcsolatosan a perui törvény egyértelműen kimondja, hogy az a fél, aki a választottbíró kijelölésében részt vett, e választottbíró ellen csak a kijelölést követően keletkezett ok miatt, vagy olyan ok miatt, mely a kijelölést követően jutott tudomására, kezdeményezhet kizárási eljárást. A másik fél által jelölt választottbíró esetében van lehetőség olyan ok alapján kizárási eljárás kezdeményezésére, mely ok a kijelölést megelőzően már fennállott.

A kizárási eljárás vonatkozásában a perui választottbírói törvény több, igen sajátos szabályt tartalmaz. A kizárást kezdeményező félnek a kizárási ok tudomására jutása után haladéktalanul kezdeményeznie kell az eljárást, erre azonban kizárólag a bizonyítási eljárás lezárásáig van mód, később kizárási eljárást kezdeményezni nem lehet.³⁹⁸ Amennyiben egyesbíró jár el, és nem kíván lemondani a kizárási eljárás megkezdése után, úgy az ügyben vagy a bíróság, vagy a választottbírói eljárást szervező intézmény

---

³⁹⁷ A Modell – törvény 12. artikulusának első bekezdése a következő: „ (1) *When a person is approached in connection with his possible appointment as arbitrator, he shall disclose any circumstances likely to give rise to justifiable doubts as to his impartiality or independence. An arbitrator, from the time of his appointment and throughout the arbitral proceedings, shall without delay disclose any such circumstances to the parties unless they have already been informed by him.*” Mint látható, a Modell – törvény itt a közlési kötelezettséget elmulasztó választottbíró felelőségéről részletesebben nem rendelkezik. Lásd ezzel kapcsolatban: BINDER: *International Commercial Arbitration*...116 – 117. o. A Modell – törvénnyel részletesen a dolgozat VII. fejezete foglalkozik.

³⁹⁸ Megjegyzendő, hogy némiképp ez is eltér a Modell – törvénytől, figyelemmel annak 13. artikulusára.

fog dönteni. Amennyiben több választottbíróból álló testület van, akkor a kizárásról — a perui törvény szövege szerint — az esettől függően vagy a választottbíróági eljárást szervező intézmény vagy maga a testület fog dönteni, eljárási szabályainak megfelelően, azt követően, hogy a feleket, illetve a választottbírókat meghallgatta.

Amennyiben a választottbíróági testület feladata a döntés, úgy abszolút többségi szavazással kell dönteni az ügyben, úgy, hogy az érintett választottbíró nem szavazhat. Szavazategyenlőség esetében a választottbíróági testület elnökének szavazata dönt, abban az esetben, amennyiben e személy a kizárással érintett választottbíró, úgy a testület legidősebb tagjának szavazata lesz döntő.

A választottbíróági eljárás gyorsítását szolgálják azon szabályok, melyek szerint a kizárási eljárás a választottbíróági eljárást nem függeszti fel, valamint, hogy sem a bíróságnak, sem a választottbíróági eljárást szervező intézménynek, sem magának az eljáró választottbíróági testületnek a kizárás kérdésében hozott határozata ellen fellebbezésnek helye nincsen. Ez adott esetben az alaptalan kizárási eljárásoknak a választottbíróági eljárás elhúzását célzó hatását is csökkentheti.

Peruban a legjelentősebb választottbíróági intézménynek a Limai Kereskedelmi Kamara (*Cámara de Comercio de Lima*) mellett szervezett választottbíróság, illetve a vitarendezési és választottbíróági centrum (*El Centro de Arbitraje y Conciliación, CEARCO*) tekinthető. A Limai Kereskedelmi Kamara 1888-ban került megalapításra. A Kamara mellett szervezett választottbíróság önálló eljárási szabályzattal (*Reglamento Procesal de Arbitraje*) és etikai kódexszel (*Código de Ética*) rendelkezik.³⁹⁹ Az etikai kódexben kiemelt jelentőséghez jut a függetlenség (*independencia*), illetve a pártatlanság és semlegesség (*imparcialidad y neutralidad*) fogalma. A választottbíró számára eljárása során a függetlenség, a felekkel szembeni pártatlanság és semlegesség mint alapkövetelmény kerül előírásra.⁴⁰⁰

---

³⁹⁹ A kamara tevékenységével kapcsolatban lásd: <http://www.camaralima.org.pe/arbitraje>.

⁴⁰⁰ Az etikai kódex a függetlenség, illetve a pártatlanság vonatkozásában az alábbiakat rögzíti: „Independencia: *La libertad y autonomía para actuar en el ejercicio de sus funciones.* Imparcialidad y Neutralidad: *La falta de prevención a favor o en contra de las partes. Objetividad.*” Mindezzel kapcsolatban lásd: <http://www.camaralima.org.pe/arbitraje/codigo.htm>.

A fentiek alapján jól látható, hogy egészen a közelmúltig számos politikai okokra is visszavezethető tényező játszott szerepet a kereskedelmi választottbíráskodásra irányuló jogi szabályozásban, illetve annak gyakorlatában. (Ezzel kapcsolatosan részletesen elemeztem a Calvo-doktrína kérdését.) A vizsgált jogrendszerekben megfigyelhető — de ez egyébként több, a jelen tanulmányban nem részletezett országra is igaz —, hogy a közelmúlt választottbíráskodási törvényeire az 1985-ben elfogadott UNCITRAL Modell-törvény jelentős hatással volt.

Az UNCITRAL Modell – törvény segítségével készült új törvényeknek, illetve törvénytervezeteknek több kihívással kellett és kell szembenézniük, melyek — a már említett politikai okokon túlmenően — a térség jogrendszereinek hagyományaiban is gyökereznek. Ilyennek tekinthető továbbá a számos államban még ma is nagyon élesen elkülönülő belföldi és nemzetközi választottbíróági eljárás. Nagyon lényeges elem a választottbíróági záradék és a választottbíróági szerződés, a *clausula compromisoria* és a *compromiso arbitral* kettőssége, illetve a kettősség megszüntetésére irányuló törekvések, melyek egyértelműen a választottbíróági eljárás könnyítését célozzák. Szintén a jogi hagyományokban gyökerezik az az elvi megközelítés, mely szerint a választottbírák a felek által közösen megválasztásra, és nem a felek által külön-külön kijelölésre kerülnek. Természetesen a választottbírák kijelölésére és kizárására irányuló szabályok nem elválaszthatóak attól, hogy *arbiter de jure* avagy *arbiter ex aequo et bono* választottbírákról beszélünk. A többé-kevésbé egységes választottbíróági jog kialakítására irányuló törekvéseknek az adott jogrendszerek fenti jelenségeivel is szembe kell nézniük. Azt, hogy a térségben — illetve a vizsgált államokban — még teljesen uniformizált választottbíróági jogról nem beszélhetünk, többek között bizonyítja a választottbíró jelölési és kizárási eljárások némiképpen eltérő szabályozása, a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségek közötti eltérések is, melyek ilyen módon a kizárás intézményének kissé eltérő hangsúlyokat is adnak.

A vizsgált közép-amerikai és dél-amerikai államok vonatkozásában összefoglalva megállapítható, hogy a választottbíráskodási jog egységesítésére irányuló törekvések által létrehozott folyamatok — melyek már elfogadott törvényekben, az azokra

szükségképpen épülő joggyakorlatban, illetve elkészült vagy elkészülő törvénytervezetekben öltenek testet — jelentős mértékben járulnak ahhoz hozzá, hogy a térség államaiban a nemzetközi választottbíráskodásra irányadó szabályok könnyebben átláthatóak legyenek, és ebből következően a térség államaiban gazdasági tevékenységet végző belföldi vagy külföldi személyek egyre inkább és egyre szívesebben vegyék igénybe a kereskedelmi választottbíráskodást mint vitarendező módszert.

IV. Anglia

1. Alapvetés

Angliában a kereskedelmi választottbíráskodás útján történő vitarendezés igen hosszú történeti múltra tekint vissza. Az első választottbíróági jellegű eljárásra 1484 áprilisában került sor a rendelkezésre álló források szerint két céh, a *Skinnors* és a *Taylors* között Londonban. E kereskedelmi jogvita tárgya az volt, hogy melyik céh az ősbibb, illetve melyik rendelkezik ebből eredően elsődleges kereskedelmi státussal. A választottbíróági jellegű eljárást ROBERT BILLESDON, aki London város polgármestere és előljárója volt, salamoni döntéssel döntötte el, mindkét fél számára kedvező módon, akként rendelkezve, hogy az elsőbbség mindkét felet felváltva illesse meg. (Ezt az ítéletet az angol jogtörténet *Billesdon-award* néven ismeri.) Említést érdemel, hogy az első angol választottbíróági törvény elfogadására 1698-ban került sor.⁴⁰¹ A XIX. század végén került megalkotásra az 1889. évi választottbíróági törvény (*Arbitration Act 1889*), mely nemzetközi mércével mérve is korszerű jogi kereteket teremtett a választottbíráskodáshoz. Kiemelést érdemel, hogy 1884 – 1889 között készült el LORD BRAMWELL tervezete (*Lord Bramwell's Arbitration Code 1884 – 1889*), mely törvénné ugyan nem vált, de jelentős hatást gyakorolt a későbbiekben részletesen tárgyalásra kerülő *London Court of International Arbitration*, a londoni nemzetközi választottbíróóság megalapítására, illetve működésére.⁴⁰²

Angliában jelenleg a választottbíráskodás szabályozása vonatkozásában az 1996. évi angol választottbíráskodási törvény (*The English Arbitration Act 1996*) az irányadó,

---

⁴⁰¹ Az angol választottbíráskodás történetéhez, illetve a fentiekben kifejtettekhez részletesen lásd: HUNTER: *Arbitration Procedure in England...* 84 . o.

⁴⁰² Lásd: VEEDER – DYE: *Lord Bramwell's Arbitration Code...* 329 – 330. o.

mely 1996. június 17-én került elfogadásra.⁴⁰³ A választottbírói törvény kihirdetésére egy 1996. december 16-án elfogadott *order* útján került sor, olyan módon, hogy a törvény jelentős része az ezt követő napon, míg a törvény többi része 1997. január 31-én lett hatályos. E törvény az 1950. évi választottbírói törvényt váltotta fel, azzal, hogy az 1950. évi törvény hatályban maradt azon külföldi választottbírói ítéletek elismerése tekintetében, melyek nem tartoznak a New York-i Egyezmény hatálya alá. Az Egyesült Királyság tagja az 1958. évi New York-i Egyezménynek. Az egyezménnyel kapcsolatos rendelkezéseket jelenleg az 1996. évi választottbíráskodási törvény 100 – 103. cikkelyei tartalmazzák, hatályon kívül helyezve az 1975. évi választottbírói törvényt.⁴⁰⁴ Az 1950. évi választottbírói törvény jelentős reformjára az 1975. évi választottbírói törvénnyel, illetve az 1979. április 4-én elfogadásra került 1979. évi választottbírói törvénnyel került sor (*Arbitration Act 1979*). E törvények azonban egységes kódexet nem alkottak, a gyakorlatnak természetesen a mérvadó szakirodalomra is nagy figyelemmel kellett lennie.⁴⁰⁵ Megjegyzést érdemel, hogy az 1950. évi választottbírói törvény mellett mintegy tizenegy egyéb jogforrás tartalmazott az angol választottbírói jog vonatkozásában rendelkezéseket.⁴⁰⁶

A jelenlegi választottbírói törvény az 1985. évi Modell – törvény (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, as adopted on 21 June 1985*) rendelkezéseire figyelemmel került elfogadásra, azonban — miként ez témánk

---

⁴⁰³ A választottbírói törvény szövege az Interneten a www.hmsso.gov.uk/acts/acts1996/1996023.htm weboldalon érhető el. A törvény szövege angol, francia, német — és a szerkesztők szerint a dél-amerikai kereskedelmi térség növekvő fontosságára tekintettel — spanyol nyelven is, jegyzetekkel ellátva kiadásra került: HUNTER — LANDAU: *The English Arbitration Act...* Az 1996. évi *Arbitration Act* területi hatálya Angliára, Wales-re és Észak-Írországra terjed ki. Dolgozatomban kizárólag az angol joggal foglalkozom, így például a skót jog egyes, a belföldi választottbíráskodásra vonatkozó rendelkezéseire nem térek ki. Mint ismeretes, a skót magánjogra az angol joghoz képest a kontinentális jogrendszerek eltérő, esetenként jelentősebb hatással voltak. A skót választottbíráskodáshoz történeti vonatkozásban lásd különösen: WALKER (ed.): J. STAIR: *The Institutions...* 960 skk o.; A skót választottbíráskodás modern fejlődéséhez lásd: WEIR: *Arbitration in Scotland*. 35 – 49. o.

⁴⁰⁴ Ehhez lásd: SHEPPARD: *England and Wales*. 64. o.

⁴⁰⁵ Ehhez lásd: SMITH: *Impartiality of the Party-Appointed Arbitrator*. 325. o. Kétségtelen, hogy az angol választottbírói jog vonatkozásában — különösen a jelenleg hatályos választottbírói törvény elfogadását megelőző időszak tekintetében — az egyik legtekintélyesebb és legmérvadóbb szakirodalmi forrásnak FRANCIS RUSSELL eredetileg 1849-ben napvilágot látott, és azóta már több ízben átdolgozott és kiadott kézikönyve tekinthető. A mű modern kiadását lásd: WALTON: *Russell on the Law...*

⁴⁰⁶ Példaként utalhatunk az 1966. évi választottbírói törvényre, mely az Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló 1965. március 18-án kelt Washingtoni Egyezményt iktatta be az angol jogba, avagy a fogyasztói ügyekben történő választottbíráskodással foglalkozó 1988. évi törvényre (*Consumer Arbitration Agreements Act, 1988*.)

szempontjából is relevanciával bír — nem követi teljeskörűen a Modell – törvényben szereplő szabályozást. Angliában az 1980-as években megvizsgálták a Modell – törvény átvételének lehetőségét. Mint ismeretes, a Modell – törvény kifejezetten alkalmas arra, hogy az egyes nemzeti választottbírósági szabályok összhangba kerüljenek a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás szabályaival, illetve a gyakorlat által megkívánt igényekkel.⁴⁰⁷ A Lord Justice MUSTILL által vezetett bizottság 1989-ben megfogalmazott jelentése kimondta, hogy az angol jognak nem szükséges teljes mértékben átvennie az UNCITRAL Modell – törvényt, viszont az új törvénynek figyelembe kell vennie a Modell – törvényt, a lehetőségek szerint annak szerkezetét követnie kell, annak érdekében, hogy a törvény értelmezését és alkalmazását elősegítse azok számára, akik a Modell – törvény rendelkezéseit jól ismerik.⁴⁰⁸ 1994-re készült el a választottbírósági törvény tervezete, melynek elfogadására két évvel később került sor.⁴⁰⁹ NIGEL BLACKABY véleménye szerint az 1996. évi választottbírósági törvény alkalmas arra, hogy a korábbi választottbírósági jog számos homályos sarkát (*murky corners*) megvilágítsa, az aggályos pontokat tisztázza.⁴¹⁰ A francia CLAUDE REYMOND szerint az új angol választottbírósági törvény kifejezetten alkalmas arra, hogy az angol választottbírósági jog fejlődését ösztönözze.⁴¹¹

2. A választottbíró megválasztása a hatályos angol jogban

A választottbíró kijelölésére a hatályos angol választottbírósági törvény 15 – 22. paragrafusai vonatkoznak. A jogszabály e része is az UNCITRAL Modell – törvényre tekintettel készült, ugyanakkor figyelembe vette a korábbi angol szabályozást is, így az

---

⁴⁰⁷ A magyar szakirodalomban is találunk ezen álláspontot támogató véleményt. Lásd: MÁDL – VÉKÁS: *Nemzetközi magánjog...* 548. o. Miként a dolgozatban részletesen kiemelésre kerül, a Modell – törvény megalkotóinak éppen ez volt a céljuk, a választottbíráskodás egységes szabályozása alapjainak megteremtése.

⁴⁰⁸ „Consideration should be given to ensuring that any new statute should, so far as possible, have the same structure and language as the Model Law, so as to enhance its accessibility to those who are familiar with the Model Law.” Idézi: STEYN: *England’s Response to the...* 3. o.

⁴⁰⁹ A választottbírósági törvény vonatkozásában — különösen a választottbírák eljárási jogaik tekintetében — igen tartalmas áttekintést ad MARTIN HUNTER cikke: HUNTER: *The Procedural Powers ...* 345 – 360. o. E választottbírósági törvénnyel kapcsolatban kritikai megjegyzésekhez lásd: MAXWELL: *English Arbitration Act...* 435 – 438. o.

⁴¹⁰ Lásd: BLACKABY: *The English Court’s Assistance...* 431. o.

⁴¹¹ „C’est peut-être sur ces points que l’Arbitration Act 1996 offre aux praticiens et aux législateurs étrangers un certain nombre de formules originales qui pourraient utilement inspirer le développement du droit de l’arbitrage.” Lásd: REYMOND: *L’arbitration Act, 1996.* 67. o.

1950. évi választottbírói törvényt is. A 15. paragrafus első bekezdése szerint a felek szabadon határozzák meg az eljáró választottbírák számát, illetve azt is, hogy a választottbírói testületnek elnöke (*chairman*) vagy ügynevezett döntőbírója (*umpire*) legyen. Az *umpire* az angol választottbírói jog sajátos intézménye, a jogvita sajátos módon történő eldöntésére szolgál abban az esetben, amennyiben a két választottbíró megegyezésre nem jut.⁴¹² Az *umpire* jelentőségét az alábbiakban fogjuk részletezni.

Az *Arbitration Act* 15. paragrafusa második bekezdése szerint abban az esetben, amennyiben a felek másként nem egyeznek meg, egy olyan megegyezés, mely szerint a felek kettő választottbírából avagy páros számú választottbírából jelölnek ki, úgy értelmezendő, hogy a kijelölt választottbírák közösen ki kell, hogy válasszanak egy harmadik választottbírókat, aki a testület elnöke lesz.⁴¹³ E szabály a testület döntési képességének megkönnyítésére hivatott.

Abban az esetben, ha a felek nem állapodnak meg az eljáró választottbírák számában, úgy egyesbíró kell, hogy eljárjon. Ez a rendelkezés — érdekes módon — különbözik a Modell-törvény 10. cikkelyének második bekezdésében szereplő szabálytól, mely szerint amennyiben a felek nem egyeznek meg az eljáró választottbírák számában, úgy a testület három főből fog állni.⁴¹⁴

A választottbírói törvény 16. paragrafusa a választottbírák kijelölésének rendjével foglalkozik, amely részben a Modell – törvény rendelkezéseit követi, attól azonban részben — többek között a határidők tekintetében — el is tér. A felek alapvetően szabadon határozzák meg az eljáró választottbírák, az elnök, illetve az *umpire*

---

⁴¹² Az *umpire* fogalmához a magyar szakirodalomban lásd különösen: KÁLMÁN: *Az új angol... Gazdaság és Jog*, 5 (1997). 22. o. CZÉDLI: *A magyar választottbírói eljárás ...* 40 – 41. o.

⁴¹³ A 15. § (2) bekezdése a következő rendelkezést tartalmazza: „(2) *Unless otherwise agreed by the parties, an agreement that the number of arbitrators shall be two or any other even number shall be understood as requiring the appointment of an additional arbitrator as chairman of the tribunal.*” Lényeges, hogy az idézett jogszabályhely első fordulatában szereplő megegyezés („*unless otherwise agreed by the parties*”) írásos megegyezést kell, hogy jelentsen. Lásd: HUNTER – LANDAU: *The English Arbitration Act... 20*³⁰. o.

⁴¹⁴ Az angol *Arbitration Act*-nek a Modell – törvénytől való eltérésére vonatkozásában többek között ezen sajátosságra hívja fel a figyelmet ROBERT MERKIN, hangsúlyozva ugyanakkor, hogy az 1996. évi *Arbitration Act* lényegesen közelebb áll a Modell – törvényhez, mint azt a választottbírói törvény kodifikációjában részt vevő Kormányzati Tanácsadó Bizottság (*Departmental Advisory Committee, DAC*) 1989-ben ajánlotta. Lásd: MERKIN: *Arbitration Act... 7*. o.

kijelölésének rendjét, a törvény csupán szubszidiárius szabályokat alkalmaz, melyeket röviden az alábbiak szerint ismertetek. Amennyiben a felek egyesbíró eljárásában állapotnak meg, akkor az erre való írásos felszólítás kézhez vételétől számított 28 napon belül ki kell jelölni közösen e személyt. Amennyiben két főből áll a testület, úgy mindegyik fél egy-egy személyt kell, hogy jelöljön az erre irányuló írásbeli felhívás kézhez vételétől számított 14 napon belül. Ha három választottbíróból áll a testület, akkor mindegyik félnek ki kell jelölnie egy-egy felet az erre irányuló írásbeli felhívás kézhez vételétől számított 14 napon belül, majd az ilyen módon kijelölt választottbíráknak haladéktalanul ki kell jelölniük az eljáró testület elnökét. Amennyiben a testület két választottbíróból és egy *umpire*-ből áll, úgy mindegyik félnek az erre irányuló írásbeli felhívás kézhez vételétől számított 14 napon belül ki kell jelölnie a maga választottbíráját. Az így megválasztott választottbírák bármikor kijelölhetik az *umpire*-ként eljáró személyt, és azt meg is teszik, mielőtt érdemi tárgyalásra kerül sor, illetve haladéktalanul megteszik abban az esetben, hogyha nem tudnak megegyezni valamilyen, a választottbírószági eljárást érintő kérdésben.

Az *umpire* kijelölésének lehetőségén túlmenően e rendelkezés a határidő vonatkozásában is különbözik a Modell-törvénytől, hiszen ott harminc nap áll rendelkezésre a választottbírák, illetve a testület elnökének kijelölésére. Az angol választottbírószági törvényben szereplő tizennégy, illetve huszonnyolc napon meghatározott határidő arra szolgál, hogy annak lehetőségét csökkentse, hogy a határidő hétvégén járjon le, így e határidők – bármennyire is szokatlannak hatnak – praktikus jelentőséggel bírnak, mert számos bizonytalanságot meg tudnak előzni.⁴¹⁵ Lényeges eltérés továbbá, hogy a kijelölt választottbíráknak haladéktalanul meg kell választaniuk a testület elnökét.

Az *Arbitration Act* 17. paragrafusa igen sajátos, a Modell-törvényben nem fellelhető rendelkezést tartalmaz. E paragrafus számos vonatkozásban követi az 1950. évi választottbírószági törvény 7. szakaszát. A 17. szakasz arra az esetre vonatkozik, amennyiben két választottbírárt kívánnak jelölni a felek megállapodásuk alapján olyan

---

⁴¹⁵ Ehhez lásd: HUNTER – LANDAU: *I. m.* 20³¹. o.

módon, hogy mindegyik fél egy-egy választottbírát jelöl, és valamelyik fél a meghatározott idő alatt nem jelöli ki a saját választottbíróját, avagy kifejezetten visszautasítja a választottbíró jelölését. Ebben az esetben az a fél, aki már jelölt választottbírát, írásban jelezheti a határidő leteltét követően, hogy javasolja, hogy az általa jelölt fél egyesbíróként járjon el.⁴¹⁶ Abban az esetben, amennyiben a késedelembe esett fél ezen értesítés kézhez vételétől számított hét napon belül nem teszi meg a saját választottbírójának kijelölését, és erről nem értesíti a másik felet, úgy a másik fél jogosult lesz arra, hogy saját választottbíróját mint egyesbíróként jelölje ki, aki olyan, a felekre kötelező ítéletet jogosult hozni, mintha a felek őt együttesen jelölték volna egyesbíróként. A 17. paragrafus harmadik bekezdése arra ad lehetőséget, hogy amennyiben az egyesbíró kijelölésére a fentiek alapján került sor, úgy a választottbíró kijelölésével késedelembe esett fél – a másik fél egyidejű értesítése mellett – jogosult bírósághoz fordulni a választottbíró kijelölésének érvénytelenítését kezdeményezve. (Az ebben a körben hozott bírósági döntés ellen fellebbezésnek csak kifejezetten a bíróság engedélye esetén van helye.)

Mint látható, e fenti rendelkezés kifejezetten jelentős szankciót tartalmaz arra az esetre, ha valamelyik fél késedelembe esik a választottbíró jelölésével, és annak felszólításra sem tesz eleget. E sajátos szabályozás tehát azt teszi lehetővé, hogy tulajdonképpen az egyik fél által jelölt választottbíró fogja egyesbíróként eldönteni a jogvitát, azaz a bíró-kijelölés elmulasztásának az a szankciója, hogy a választottbíráskodásnak azon alapelve nem fog érvényesülni, mely szerint a felek közösen jelölik ki a vitás ügyben eljáró választottbírákat.

Lényeges, hogy az ilyen módon keletkezett ítéleteket – amennyiben azok külföldi feleket is érintettek – a külföldi peres felek igyekeztek megtámadni, azonban a joggyakorlatban több példa is van arra, hogy az ilyen módon kijelölt egyesbíró által meghozott ítéleteket elismerik a külföldi bíróságok.⁴¹⁷ 1983-ban például a genfi fellebbviteli bíróságnak egy

---

⁴¹⁶ Kiemelést érdemel MARTIN HUNTER és TOBY LANDAU álláspontja, mely szerint abban az esetben, amennyiben az egyik fél kifejezetten visszautasítja azt, hogy jelöljön választottbírát, a másik félnek nem szükséges megvárnia a választottbíró jelölésére nyitvaálló határidőt ahhoz, hogy az e paragrafusban szabályozottak szerint járjon el. HUNTER – LANDAU: *I. m.* 21³². o.

⁴¹⁷ Ehhez lásd: SCHLOSSER: *The Competence of Arbitrators...* 189. o.

ilyen módon kijelölt egyesbíró által meghozott ítélet vonatkozásában azt kellett vizsgálnia, hogy az egyesbíró ítélete — az egyesbíró kijelölésére tekintettel — közrendbe ütközik-e. A genfi bíróság szerint az ítélet nem ütközik közrendbe, illetve az ilyen módon kijelölt választottbíró csupán a kijelölésének módja miatt elfogultnak nem tekinthető. A genfi bíróság megállapította azt is, hogy az akkor hatályos 1950. évi választottbírói törvényben szereplő rendelkezés, mely szerint a választottbíró kijelölésében késedelmeskedő félnek joga van az ítélet érvénytelenítését bíróság előtt kezdeményezni, megfelelő garanciális értékű szabálynak tekinthető.⁴¹⁸

A jelenleg hatályos választottbíráskodási törvény 18 — 19. paragrafusa számos tekintetben a Modell — törvény 11. cikkelyét követi. E szakaszok az állami bíróságnak a választottbíró kijelölésében történő részvételét szabályozzák. Erre akkor kerülhet sor, ha a felek között nincs megegyezés abban a tekintetben, hogy mi történjen akkor, ha a választottbíró kijelölése vonatkozásában bármilyen probléma adódna.⁴¹⁹ A bíróság ebben az esetben meghatározhatja azt, hogy milyen módon kell kijelölni a választottbírákat, meghatározhatja, hogy az ilyen módon kijelölt választottbírák képezik az eljáró választottbírószéket, visszavonhat bármilyen már megtett kijelölést, illetve maga is megteheti bármilyen kijelölést. A bíróság által kijelölt választottbírókat úgy kell tekinteni, mintha maguk a felek jelölték volna.⁴²⁰ A választottbírói törvény 19. szakasza szerint abban az esetben, amennyiben a választottbíró kijelölését az állami bíróság végzi el, a bíróság tekintetbe fogja venni azt, hogy a felek a megállapodásukban a választottbíró tekintetében milyen képzettségi feltételeket írtak elő. Lényeges, hogy erre kizárólag a felek megállapodásra lehet az irányadó, mivel a választottbírói törvény nem tartalmaz képzettségi előírást a választottbírák tekintetében.⁴²¹

A brit esetjog igen szigorúan köti magát ahhoz, amit a felek a választottbírák képzettségét tekintve megállapodásukban szabályoznak, figyelemmel arra, hogy sem a

---

⁴¹⁸ E jogesetet idézi: SCHÖLDSTRÖM: *The Arbitrator's Mandate*. 53⁵³.o.

⁴¹⁹ Lényeges, hogy a 18. paragrafus második bekezdése leszögezi, hogy nem tekinthető a kijelölés rendje megsértésének, ha a választottbíró kijelölése a 17. paragrafus alapján — a fentebb részletezettek szerint — történik, feltéve, hogy az ítéletet állami bíróság nem érvényteleníti.

⁴²⁰ A 18. paragrafus ötödik bekezdése szerint kifejezetten a bíróság engedélye szükséges ahhoz, hogy a bíróság e döntése ellen fellebbezés előterjesztésére kerülhessen sor.

⁴²¹ Lásd: SHEPPARD: *England and Wales*. 67 — 68. o.

jelenlegi, sem a korábbi választottbíráskodási törvény ebben a tekintetben nem tartalmaz előírást. A *Pando Compania Naviera S. A. v. Filmo SAS* esetben hozott döntés szerint például, amennyiben a felek azt írták elő, hogy a választottbíráknak kereskedelmi szakembereknek (*commercial men*) kell lenniük, úgy az angol bíróság szerint ebben az esetben gyakorló jogászok választottbíróként nem járhatnak el.⁴²²

A Modell – törvényhez képest igen fontos eltérés az, hogy e paragrafus nem tartalmazza a Modell – törvény 11. cikkelyének ötödik bekezdésében szereplő azon fordulatot, mely szerint, amennyiben a bíróság jelöli ki a választottbírákat, figyelmet kell fordítani arra, hogy független és pártatlan választottbíró kerüljön kijelölésre. Amennyiben a bíróság egyesbíró vagy harmadik választottbírákat jelöl ki, úgy figyelembe kell vennie azt is, hogy szükséges-e, hogy a felektől eltérő nemzetiségű választottbíró jelöljön ki.

A hatályos választottbírási törvény 20. paragrafusa foglalkozik az elnök (*chairman*) szerepével. Mint ismeretes, az angol választottbírási jog szerint nem kötelező, hogy elnök is legyen a választottbírási testületben, helyette lehetőség van az alábbiakban részletezésre kerülő *umpire* alkalmazására is. Abban az esetben, amennyiben a felek abban állapodtak meg, hogy az eljáró választottbírási tanácsnak legyen elnöke, teljesen szabadon jogosultak meghatározni, hogy az elnöknek milyen jogköre legyen a testület döntéseinek, végzéseinek, illetve magának az ítéletnek a meghozatalában. Abban az esetben, amennyiben a felek ilyen tartalmú megállapodást nem kötnek, úgy a választottbírási döntéseit főszabály szerint – az elnököt is beleértve – többséggel hozza meg. Amennyiben azonban többség vagy egyhangúság nem alakul ki egy adott kérdésben, úgy az elnök álláspontja lesz a döntő. Az ítéletnek nem kell kiemelnie, hogy mely választottbírák formálták a többséget, illetve, hogy volt-e egyhangúság a választottbírák között.⁴²³ Mint látható, az angol választottbírási törvény a felek számára teljesen szabad lehetőséget nyújt arra, hogy az elnöknek milyen jogkört biztosítsanak a választottbírási testületben. A jogszabály által teremtett háttérszabályozás az elnök számára egyfajta „első az egyenlők közötti” szerepet képez.

---

⁴²² A *Pando Compania Naviera S. A. v. Filmo SAS (1975)* eset vonatkozásában lásd: REDFERN –HUNTER: *Law and Practice ...* 194⁵⁴.o.

⁴²³ Lásd: HUNTER – LANDAU: *The English Arbitration Act... 23*³⁵. o.

A választottbírói törvény 21. paragrafusa egy sajátos brit jogintézményt, a fentiekben már említett *umpire* fogalmát tartalmazza. Az *umpire* mint döntőbíró akkor juthat szerephez, ha a felek által kiválasztott választottbírák nem tudnak döntésre jutni. Az *umpire* alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a felek ebben kifejezetten megállapodnak. Amennyiben a felek az *umpire* alkalmazásában már megállapodást kötöttek, úgy egyezsége kell jutniuk abban a vonatkozásban is, hogy az *umpire*-nek részt kell-e vennie az eljárás menetében, illetve mikor kell, hogy a választottbírák helyét átvegye a döntéshozatalban, az ítékezésben. A jogszabály ilyen tartalmú megállapodás hiányában szubszidiárius rendelkezéseket tartalmaz. E szubszidiárius rendelkezések szerint az *umpire*-nek részt kell vennie az eljárásban, és ugyanazon bizonyítékokat, dokumentumokat kell kézhez kapnia, mint a választottbíráknak.

A választottbírói eljárásban a döntéseket, végzéseket és ítéleteket a választottbíráknak kell meghozniuk. Abban az esetben azonban, amikor valamelyik kérdésében nem tudnak megegyezésre jutni, azonnal írásban jelezniük kell ezt a feleknek és az *umpire*-nek, amely személy ezt követően átveszi a helyüket, és a továbbiakban jogosult lesz döntéshozatalra, ítélet meghozatalára úgy, mintha egyesbíróként járna el. A 21. paragrafus ötödik bekezdése arra is tartalmaz szabályozást, ha a választottbírák ugyan valamelyik kérdésben nem tudnak megegyezni, viszont erről nem értesítik a feleket, illetve az *umpire*-t, akkor bármelyik fél a testület és a többi fél értesítése mellett kezdeményezheti a bíróságnál, hogy a bíróság rendelje el, hogy az *umpire* vegye át a választottbírák helyét, és a továbbiakban az egyesbíró jogkörével felruházva járjon el. (A bíróság ezen döntése ellen fellebbezésnek csak a bíróság kifejezett engedélye esetén van lehetőség.) Ez a rendelkezés arra vonatkozik, hogy az eljárás elhúzódására a választottbírák döntésképtelensége miatt ne kerülhessen sor, vagyis, hogy ebben az értelemben a választottbírák se tudják késleltetni az eljárás lefolytatását.

Mint fentiekből látható, az *umpire* feladata elsősorban az, hogy abban az esetben hozzon döntést, ha a választottbírák arra képtelenek, azaz amennyiben a két választottbíró egymással egyhangú döntésre nem tud jutni. Az *umpire*-nak az eljárásba való bekapcsolódását követően az addig bírói funkciót ellátó választottbírák szerepe kissé

megváltozik, hiszen — figyelemmel arra, hogy ekkor már az *umpire*-nak kell az ügyet eldöntenie — a választottbírák is elsősorban mint valamelyik fél érdekeit képviselő személyek, azaz voltaképpen mint jogi képviselők járnak el. Ez egy sajátos metamorfózisa a választottbíróként eljáró személyek funkcióinak, amely azt feltételezi, hogy ugyanabban az eljárásban bírói szerepből tulajdonképpen ügyvédi szerepbe kell a választottbíróknak átlépnie az eljárás egy meghatározott pillanatában.⁴²⁴ E sajátos rendszerre — azaz az *umpire* alkalmazására — kizárólag a felek kifejezett megállapodása esetében kerülhet sor, és a gyakorlat szerint ez a rendszer jórészt hajózási, illetve árutózsdei választottbíráskodási ügyekben kerül alkalmazásra.⁴²⁵ Ezekben az esetekben — gyakran jogi képviselők mellőzésével — tapasztalt kereskedelmi szakemberek járnak el választottbíróként, akik adott esetben, amennyiben az ügyben dönteni nem tudnak, a döntéshozatali eljárásba bevonják az *umpire*-t. A brit gyakorlat szerint az angol állami bíróságok e vitarendezési mód elfogadásában kifejezetten toleránsak.⁴²⁶ Lényeges kiemelni, hogy a brit jog ezen intézménye a más jogi hagyományokhoz szokott külföldi fél számára idegen lehet, ezért az *umpire* rendszerint belföldi ügyekben kerül alkalmazásra.

Miként a korábbiakban már részletezésre került, alapvetően a feleknek kell abban megegyezniük, hogy a választottbírák az *umpire*-t milyen módon jelöljék ki. Amennyiben ilyen tartalmú megegyezés nincsen, úgy a választottbíráknak haladéktalanul ki kell jelölniük az *umpire*-t, amennyiben az eldöntendő üggyel kapcsolatban közöttük bármilyen nézeteltérésre kerül sor. Az *umpire* kiválasztását tekintve a régebbi angol esetjog számos precedensértékű ügyet tartalmaz. Ezen ügyek azzal foglalkoznak, hogy a két választottbíró milyen módon jelölte ki az *umpire*-t, és vajon e jelölés jogszerű volt-e. Az ügyek egy részében a választottbírák — miután kölcsönösen nem tudták elfogadni a

---

⁴²⁴ Kiemelendő, hogy az angol szakirodalom szerint, habár ez a metamorfózis elméleti szempontból aggályos, illetve különös lehet azoknak, akik korábban e rendszerrel még nem találkoztak, mégis meglepően jól működik („[the] concept that the same man can properly fulfill at successive moments, the incompatible roles of judge and advocate is offensive to theorists, and a source of surprise to those who have not previously encountered it. [...] Nevertheless the procedure works surprisingly well.”) Lásd: MUSTILL — BOYD: *The Law and Practice*.... 258. o. Ezen, az angol kereskedelmi választottbíráskodás szempontjából kimagasló jelentőségű munka recenzióját lásd: THOMAS: *Book Review — The Law and Practice of Commercial Arbitration in England*. 112 – 114. o.

⁴²⁵ Ehhez lásd: SCHÖLDSTRÖM: *The Arbitrator's Mandate*. 52⁵².o.

⁴²⁶ Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice*... 190. o.

másik fél által jelölt *umpire*-t, mert azt alkalmatlannak tartották a tisztség ellátására, avagy a másik fél által jelölt személyt egyáltalán nem is ismerték — sorsolással, pénzfeladással vagy egyéb hasonló módon döntöttek az *umpire* személyéről. A későbbi bírósági eljárás ezeket a kiválasztásokat nem minősítette érvényesnek. Az ügyek egy másik csoportjában a választottbírák ugyan a másik fél által jelölt személyt teljesen alkalmasnak tartották a tisztség ellátására, csak abban nem tudtak megegyezni, hogy melyik jelölt legyen az *umpire*, és erről döntöttek sorsolással. A későbbi bírósági eljárások e kijelölési rendszereket jogszerűnek tekintették.⁴²⁷ Fentiekből az a következtetés vonható le, hogy az angol esetjog szerint az *umpire* olyan kiválasztása, amely kizárólag a szerencseelemen alapszik, és adott esetben teljesen ellentétes a választottbírák akaratával, nem elfogadható, hiszen az idézett esetekben a sorsolós rendszer csak másodlagosan érvényesülhetett.

Elméleti szempontból vizsgálatot érdemel az a kérdés, hogy a brit jog a választottbíró megbízását mennyiben tartja kontraktuális jellegű jogviszonynak. Az angol szakirodalom egyik mérvadó munkája, a korábbiakban már hivatkozott MUSTILL és BOYD által írott kézikönyv szerint szerencsés lenne, ha a választottbíró és a felek közötti jogviszony inkább a *status* mint a *contractus* útján kerülne leírásra.⁴²⁸ Itt egyértelmű az utalás a brit SIR HENRY SUMNER MAINE-re, aki szerint a progresszív társadalmakban az egyén helyzetét egyre kevésbé veleszületett *statusa*, hanem egyre inkább az általa kötött *contractusok* határozzák meg.⁴²⁹ MUSTILL és BOYD szerint ez jelentős mértékben megkönnyítené a bíróságok helyzetét abban az esetben, amikor a választottbíró funkcióival, feladatának teljesítésével kapcsolatban kellene döntést hozniuk. Ezzel szemben azonban a brit gyakorlatban is az látható, hogy a választottbíró és a felek közötti jogviszonyt szerződéses jogviszonynak kell tekintenünk. Kérdéses, hogy a választottbíró és a felek közötti szerződéses kapcsolat kétoldalú, azaz csak a fél és az általa jelölt választottbíró, avagy mindkét fél és a kijelölt választottbíró között áll fenn, vagyis

---

⁴²⁷ Azon ügyekre nézve, ahol a sorsolást nem tekintették jogszerűnek elsősorban a *Wells v. Cooke (1818)*, a *Re European etc., Shipping Co. And Croskey & Co. (1860)*, illetve a *Pescod v. Pescod (1887)* ügyekre utalok. Azon ügyek tekintetében, melyeknél a sorsolást a bíróság jogszerűnek tekintette, hivatkozom a *Neale v. Ledger (1812)*, illetve a *Re Hopper (1867)* ügyekre. E jogeseteket idézi: WALTON: *Russell on the Law...* 137 — 138.o.

⁴²⁸ Lásd: MUSTILL — BOYD: *The Law and Practice...*223. o.

⁴²⁹ Lásd: SUMNER MAINE: *Az ősi jog.* 96. o.

háromoldalú-e a szerződés. Elképzelhető ugyanis, hogy a szerződés egyik oldalán az összes választottbíró, míg másik oldalán az őket jelölő felek állnak, illetve, hogy több szerződés létezik a felek és külön-külön mindegyik választottbíró között. Az is lehetséges megoldás, hogy mindegyik fél külön-külön áll szerződéses viszonyban az összes választottbíróval, illetve egyenként a választottbírákkal.⁴³⁰

A brit esetjogban főként arra találunk példákat, amelyek a választottbírói szerződésnek — azaz a felek és a jelölt választottbírók közötti kontraktuális jogviszonynak — a jelentőségét emelik ki. Ebből a szempontból fontos utalni a *K/S Norjarl A/S v. Hyundai Heavy Industries Co. Ltd.* jogesetre, melyben két választottbíró és az egyik fél, a *Norjarl* között olyan megállapodás született a választottbírói díjak vonatkozásában, mely szerint a választottbírák akkor is jogosultak egy igen magas összegű tiszteletdíjra, ha az ügyben tárgyalásokra nem is kerül sor. A választottbírák olyan feltétellel voltak hajlandók a *Norjarl* nevű peres féllel megállapodni, hogy a megállapodás akkor hatályos, amennyiben a *Hyundai* tud róla, és kifogást nem emel ellene. Figyelemmel arra, hogy a *Hyundai* ezen megállapodás ellen tiltakozott, ezért az ügy bíróság elé került. A bírósági ítélet azt állapította meg, hogy attól még, hogy az egyik fél állapodott meg a választottbírói díjak vonatkozásában a választottbírákkal, és felelősséget vállalt azok megfizetéséért, a választottbírák továbbra is megfelelő és alkalmas személyek maradnak az ügy elbírálására, azaz e körülmény elfogultságukat nem alapozza meg.⁴³¹ Az 1996. évi választottbírói törvény ebben a vonatkozásban lényeges, és az ilyen típusú vita megelőzésére alkalmas szabályozást tartalmaz a 28. paragrafus első bekezdésében, kimondva azt, hogy a felek egyetemlegesen felelősek a választottbírák részére fizetendő olyan ésszerű költségek és kiadások vonatkozásában, melyek az adott körülményeknek, vagyis az ügy jellegének megfelelőek.⁴³² Ezzel a rendelkezéssel elkerülhetővé válhat az, hogy az egyik fél a választottbírákkal túlzott mértékű választottbírói díjban állapodjon meg. Ugyanakkor — e rendelkezés alapján — továbbra is egyértelmű a választottbírák és a felek közötti jogviszony szerződéses jellege.

---

⁴³⁰ Lásd: SMITH: *Contractual Obligations Owed...* 34 — 35. o.

⁴³¹ Az ügyet részletesen ismerteti: SCHÖLDSTRÖM: *The Arbitrator's Mandate.* 58 — 59. o.

⁴³² Az *Arbitration Act* 28. paragrafusának első bekezdése a következő: „*The parties are jointly and severally liable to pay to the arbitrators such reasonable fees and expenses (if any) as are appropriate in the circumstances.*”

Úgy tűnik, hogy az angol joggyakorlat a választottbírák és az őket jelölő felek közötti szerződést leginkább az *agency*-hez, azaz a megbízáshoz hasonló kontraktusnak tekinti, azzal, hogy egyidejűleg hangsúlyozásra kerül, a választottbíró nem megbízott személy, hanem igazságszolgáltatási funkciót tölt be. FRANCIS RUSSELL már idézett munkájában kifejezetten kiemelésre kerül az, hogy a választottbírák nem mint a felek megbízottjai, képviselői járnak el, hanem kifejezetten pártatlan módon, mindenfajta befolyástól mentesen kell végezniük feladatukat.⁴³³

A fenti megállapítást nem zárja ki teljes mértékben az, hogy a választottbírói jogviszony dogmatikailag hasonló a megbízáshoz. A választottbíró jogviszonyának szerződéses, a megbízási szerződéshez közel álló jellegére utal a *Tackaberry v. Phaidon Navegacion S.A.* esetben hozott döntés. Az ügy egy tengeri kereskedelemmel kapcsolatos eset volt, azonban a választottbírói záradékbán — érdekes módon — nem szerepelt utalás a Londoni Tengeri Választottbírói Egyesület (*London Maritime Arbitration Association, LMAA*) eljárására. A klauzula szerint két választottbírárt jelölhettek a felek, akik — amennyiben egyezsége nem jutnak — *umpire* választására jogosultak. A két megválasztott választottbíró azonban az LMAA szabályai szerint választott *umpire*-t. Későbbiekben az ilyen módon megválasztott *umpire*-nak peres eljárást kellett indítania az egyik fél ellen a választottbírói díj megfizetése iránt. Az a kérdés merült fel, hogy az *umpire* jogosan igényelte-e megbízási díját az LMAA eljárási szabályzatában meghatározott módon, hiszen a peres felek az LMAA eljárási szabályait nem kötötték ki, azt csupán a választottbírák alkalmazták. Az ügyben a döntést kimondó bíróság szerint — figyelemmel a választottbíró és a felek közötti jogviszonyra is — a választottbíráknak, akik igazságszolgáltatási funkciót gyakorolnak ugyan, de ezt egy, a fél és közöttük megkötött szerződés szabályozza, van arra joguk, hogy közösen az *umpire*-t egy, az adott ügyben ésszerű módon jelöljék ki. A kérdéses ügyben az LMAA eljárási szabályainak alkalmazását a bíróság ésszerűnek minősítette, és figyelemmel arra, hogy mindkét — a felek által jelölt — választottbíró közös akarattal választotta ki az *umpire*-t az LMAA

---

⁴³³ „The arbitrators selected one by each side, ought not to consider themselves the agents or advocates of the party who appoints them. When once nominated they ought to perform the duty of deciding impartiality between the parties, and they will be looked upon as acting corruptly if they act as agents or take instructions from either side.” Lásd: WALTON: *Russell on the Law...* 233. o.

eljárási szabályai szerint, jogosnak tekintette a bíróság, hogy az *umpire* az őt megillető díjat az LMAA eljárási szabályaiban szereplő kalkuláció alkalmazásával a féltől követelje.⁴³⁴ Éppen az a tény, hogy a választottbírák — habár a felek által kerültek megválasztásra — a felek erre irányuló megállapodása hiányában is alkalmazták az LMAA eljárási szabályzatát, emeli ki annak jelentőségét, hogy a választottbírák az őket jelölő felektől teljes mértékben független módon járnak el.

3. A választottbíró kizárása a hatályos angol jogban

A választottbíró kizárása szempontjából különös kiemelés érdemel az, hogy a jelenleg hatályos választottbírói törvény alapelvei között olvasható, hogy a választottbírói eljárás célja, hogy a felek jogvitáját tisztességes határozat döntse el pártatlan testület által szükségtelen késedelem és költségek nélkül.⁴³⁵

A választottbírói eljárásból való kizárásának lehetőségével az angol választottbírói törvény 24. paragrafusa foglalkozik. Figyelemmel arra, hogy ez a jogszabályhely témánk szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír, célszerűnek tűnik szó szerint is idézni:

„Power of court to remove arbitrator

24. (1) A party to arbitral proceedings may (upon notice to the other parties, to the arbitrator concerned and to any other arbitrator) apply to the court to remove an arbitrator on any of the following grounds –

(a) that circumstances exist that give rise to justifiable doubts as to his impartiality

(b) that he does not possess the qualifications required by the arbitration agreement

(c) that he is physically or mentally incapable of conducting the proceedings or there are justifiable doubts as to his capacity to do so

(d) that he has refused or failed

(i) properly to conduct the proceedings, or

---

⁴³⁴ Az ügy részletes ismertetésére lásd: SCHÖLDSTRÖM: *I. m. 56 – 57. o.*

⁴³⁵ Lásd az 1996. évi választottbírói törvény alapelvei (*General Principles*) között: *“... the object of arbitration is to obtain the fair resolution of disputes by an impartial tribunal without unnecessary delay or expenses.”*

(ii) to use all reasonable despatch in conducting the proceedings or making an award, and that substantial injustice has been or will be caused to the applicant.

(2) If there is an arbitral or other institution or person vested by the parties with power to remove an arbitrator, the court shall not exercise its power of removal unless satisfied that the applicant has first exhausted any available recourse to that institution or person.

(3) The arbitral tribunal may continue the arbitral proceedings and make an award while an application to the court under this section is pending.

(4) Where the court removes an arbitrator, it may make such order as it thinks fit with respect to his entitlement (if any) to fees or expenses, or the repayment of any fees or expenses already paid.

(5) The arbitrator concerned is entitled to appear and be heard by the court before it makes any order under this section.

(6) The leave of the court is required for any appeal from a decision of the court under this section.

E jogszabályhely értelmében a választottbírósági eljárásban részt vevő félnek akkor van joga bírósághoz fordulni a választottbíró elmozdítását kérelmezve a másik fél, az érintett választottbíró, illetve a többi választottbíró egyidejű értesítésével, ha a 24. paragrafusban felsorolt okok valamelyike fennáll.⁴³⁶ Így a választottbíró kizárása kezdeményezhető:

- Ø Amennyiben olyan körülmények állnak fenn, melyek jogos kételyeket ébresztenek a választottbíró pártatlansága vonatkozásában;
- Ø Amennyiben a választottbíró a választottbírósági szerződés által előírt képzettséggel nem rendelkezik;
- Ø Amennyiben a választottbíró fizikailag vagy mentálisan alkalmatlan arra, hogy az eljárást vezesse, abban részt vegyen, avagy az ezzel kapcsolatos képessége vonatkozásában jogos kételyek merülnek fel;
- Ø Amennyiben a választottbíró visszautasította, vagy elmulasztotta *(i)* megfelelően vezetni az eljárást, részt venni az eljárásban, *(ii)* minden ésszerű intézkedés megtételét az eljárás levezetését vagy az ítélet meghozatalát illetőleg, és ez a

---

⁴³⁶ MARTIN HUNTER álláspontja szerint — melyet a korábbi, 1950. évi, illetve 1979. évi választottbírósági törvények hasonló szabályai alapján fejtett ki — a bíróság ezen eljárása a bíróságnak a választottbírósági eljárás feletti felügyeleti szerepének (*supervisory role*) egyik megnyilvánulása. Lásd: HUNTER: *Arbitration Procedure in England...* 96. o.

kizárást kezdeményező részére lényeges jogtalanságot eredményezett, avagy fog eredményezni.

A jogszabályhely részletesen leírja, hogy abban az esetben, amennyiben a választottbíró kizárására a felek megállapodása alapján más intézmény vagy személy jogosult, a bíróság a választottbíró kizárására vonatkozó jogát csak akkor gyakorolhatja, ha meggyőződött arról, hogy a kérelmező fél a kizárásra lehetőséget biztosító eljárásokat már kimerítette. A 24. paragrafus harmadik bekezdése értelmében a választottbírói testület folytathatja az eljárást és ítéletet is hozhat, miközben az ügy a bíróság előtt van folyamatban. Amennyiben a bíróság a választottbíróat kizárja, a választottbíró megillető díj vagy költség fizetéséről – vagy éppenséggel annak a választottbíró által történő visszafizetéséről – rendelkezhet. A vonatkozó szakirodalom szerint a bíróság annak abban a kérdésben, hogy a választottbíró részére mekkora díjat határoz meg, elsősorban azt fogja vizsgálni, hogy a választottbíró kizárásában a választottbíró közrehatása mekkora volt. Abban az esetben, amennyiben a választottbíró viselkedésének, eljárásának kifejezetten felróható az, hogy a választottbírói eljárásból kizárásra kerül, vélhetőleg lényegesen szerényebb mértékű választottbírói díjat határoz meg az állami bíróság.⁴³⁷

Az érintett választottbírónak joga van ahhoz, hogy a kizárással kapcsolatos bírósági eljárásban részt vegyen, megjelenjen, és a bíróság őt meghallgassa. Ahhoz, hogy a bíróságnak az e paragrafus alapján hozott döntése ellen fellebbezést lehessen benyújtani, a bíróság engedélyére van szükség.⁴³⁸

A fenti jogszabályhely első olvasatra is igen jelentős mértékben különbözik az UNCITRAL Modell – törvény vonatkozó részétől, a 12. és a 13. cikkelytől. Az UNCITRAL Modell – törvény többek között határidőt tartalmaz abban a vonatkozásban, mely szerint a kizárást kezdeményező félnek 15 napja van az eljárás kezdeményezésére. Az angol jog ezzel kapcsolatosan a választottbírói törvény 73. paragrafus első bekezdésében

---

⁴³⁷ Lásd: O'REILLY: *Costs in...* 19 – 20. o.

⁴³⁸ Az *Arbitration Act*-nek a választottbíró kizárására vonatkozó részének magyar nyelvű összefoglalását lásd: KÁLMÁN: *Az új angol választottbírói...* 22 – 23. o.

tartalmaz lényeges rendelkezést, mely szerint az ilyen jellegű kérelmet haladéktalanul elő kell terjeszteni.⁴³⁹ A 73. paragrafus azt írja elő, hogy amennyiben valamelyik fél akként vesz részt vagy folytatja a részvételt a választottbírói eljárásban, hogy tudomással bír arról, hogy bármilyen szabálytalanság áll fenn a testület vagy az eljárás tekintetében, és a lehető legrövidebb időn belül nem tiltakozik, akkor a későbbiekben már tiltakozással nem élhet. E jogvesztés alól az lehet a kivétel a későbbiekben benyújtott kifogás esetén, ha a kifogás okáról — habár az korábban létezett — a kérelmet előterjesztő fél ténylegesen nem tudott, vagy az elvárható gondosság mellett sem kellett arról tudnia. (Így e határidő vonatkozásában az angol választottbírói törvény a Modell – törvénytől szigorúbb szabályozást tartalmaz.)

Kiemelést érdemel az angol választottbírói törvény 24. paragrafusának (1) bekezdésének d) pontja, mely szerint kizárási ok a választottbírói eljárásban vagy az ítélet meghozatalában történő nem megfelelő részvétele, amely törvénytől szoros összefüggésben áll a választottbírói törvény 33. paragrafusával.⁴⁴⁰ E paragrafus a választottbírói testület kötelezettségével foglalkozik, amely többek között a fair és pártatlan eljárás elvét írja elő a választottbírói testület részére.⁴⁴¹ A választottbírói testületnek tisztességesen és pártatlanul kell eljárnia, és mindegyik fél részére ésszerű lehetőséget kell biztosítani arra, hogy ügyét elő tudja adni.⁴⁴²

Témánk szempontjából azonban kétségtelenül a 24. paragrafus első bekezdésének a) pontja érdemli a legnagyobb figyelmet. Ennek értelmében kizárható a választottbíró, ha olyan körülmények állnak fenn, melyek pártatlansága vonatkozásában jogos kétségeket ébresztenek („...*that circumstances exist that give rise to justifiable doubts as to his impartiality*”). A Modell – törvény 12. cikkelyének második bekezdésének első mondata

---

⁴³⁹ Lásd: SHEPPARD: *England and Wales*. 69. o.

⁴⁴⁰ Lásd: HUNTER — LANDAU: *The English Arbitration Act...* 25⁴⁰. o.

⁴⁴¹ A választottbírói törvény 33. paragrafusa az alábbi rendelkezést tartalmazza: „33. (1) *The tribunal shall – (a) act fairly and impartially as between the parties, giving each party a reasonable opportunity of putting his case and dealing with that of his opponent, and (b) adopt procedures suitable to the circumstances of the particular case, avoiding unnecessary delay or expense, so as to provide a fair means for the resolution of the matters falling to be determined. (2) The tribunal shall comply with that general duty in conducting the arbitral proceedings, in its decisions on matters of procedure and evidence and in the exercise of all other powers conferred on it.*”

⁴⁴² Az eljáró választottbírói testület e kötelezettsége vonatkozásában lásd különösen: HUNTER: *The Procedural Powers...* 346. o.

ugyanakkor azt mondja ki, hogy a választottbíró ellen akkor kezdeményezhető kizárási eljárás, ha olyan körülmények állnak fenn, melyek jogos kételyeket tartalmaznak pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában, avagy nem rendelkezik a felek által megegyezett képzettséggel („*an arbitrator may be challenged only if circumstances exist that give rise to justifiable doubts to his impartiality or independence, or if he does not possess qualifications agreed to by the parties*”).⁴⁴³

Említést érdemel továbbá az angol választottbírói törvény 68. paragrafusa is, melynek értelmében a választottbírói eljárás eredményeképpen született ítélet érvénytelenítését kezdeményezheti bíróság előtt a másik fél, illetve a választottbírói testület egyidejű értesítésével valamelyik fél, ha a testület, az eljárás vagy az ítélet vonatkozásában álláspontja szerint súlyos szabálytalanság (*serious irregularity*) áll fenn. A *serious irregularity* fogalmát a 68. paragrafus (2) bekezdése határozza meg.⁴⁴⁴ Mint látható, a *serious irregularity* egyik esete az, ha a testület megszegi a választottbírói törvény 33. paragrafusában szereplő — fentiekben már hivatkozott — alapelvet, mely a pártatlan és tisztességes eljárás elvét írja elő. Ebből az következik, hogy az ítélet érvénytelenítése során is lehet esetlegesen a választottbírói elfogultságra hivatkozni. Ugyanakkor kiemelés érdemel, hogy ennek megítélése során a bíróság nyilvánvaló módon vizsgálni fogja, hogy a 73. paragrafusban foglaltakat kell-e alkalmazni, vagyis, hogy az eljárás során emelt-e kifogást a fél ebben a kérdésben, vagy amellet, hogy

---

⁴⁴³ A választottbíró képzettségi követelményével kapcsolatosan az angol választottbírói törvény 24. paragrafusa első bekezdésének b) pontja tartalmaz rendelkezést.

⁴⁴⁴ A választottbírói törvény 68. §-ának (2) bekezdése a következő rendelkezést tartalmazza: (2) *Serious irregularity means an irregularity of one or more of the following kinds which the court considers has caused or will cause substantial injustice to the applicant-*
(a) *failure by the tribunal to comply with section 33 (general duty of tribunal)*
(b) *the tribunal exceeding its powers (otherwise than by exceeding its substantive jurisdiction: see section 67)*
(c) *failure by the tribunal to conduct the proceedings in accordance with the procedure agreed by the parties*
(d) *failure by the tribunal to deal with all the issues that were put to it*
(e) *any arbitral or other institution or person vested by the parties with powers in relation to the proceedings or the award exceeding its powers*
(f) *uncertainty or ambiguity as to the effect of the award*
(g) *the award being obtained by fraud or the award or the way in which it was procured being contrary to public policy*
(h) *failure to comply with the requirements as to the form of the award; or*
(i) *any irregularity in the conduct of the proceedings or in the award which is admitted by the tribunal or by any arbitral or other institution or person vested by the parties with powers in relation to the proceedings or the award.*

tudomással bír esetlegesen elfogultsági körülményről, részt vett-e az eljárásban. E tény ugyanis — a 73. paragrafus alapján — jogvesztést eredményezhet, vagyis ebben az esetben ezen okra mint jogcímre az érvénytelenítési keresetet nem lehet alapozni.

Mint látható, az angol választottbírói törvény a függetlenség (*independence*) követelményét nem írja elő a választottbíró részére, csupán a pártatlanságot (*impartiality*) követeli meg. Nem véletlenül nem szerepel a függetlenség követelménye az angol választottbírói törvényben, az angol jogalkotó tudatosan hagyta azt ki a jogszabályból. A választottbírói törvény kodifikációjában részt vevő Kormányzati Tanácsadó Bizottság (*Departmental Advisory Committee, DAC*) jelentésében kiemelte, hogy célzottan nem szerepel a törvényben a függetlenség követelménye. A bizottság véleménye szerint a függetlenség hiánya, hacsak a pártatlanság vonatkozásában nem okoz jogos kételyeket, nem releváns a választottbíró szempontjából. A bizottság szerint amennyiben a függetlenség hiánya szerepelne kizárási okként a törvényben, akkor ez csak abban az értelemben lenne jogos és ésszerű, ha olyan eseteket foglalna magában, ahol a függetlenség hiánya egyidejűleg nem képezné a pártatlanság hiányát is, ellenkező esetben a függetlenség hiánya mint önálló kizárási körülmény értelemszerűen okafogyott lenne. A DAC véleménye szerint továbbá kifejezetten helyes az, hogy a függetlenség hiánya, amely nem vezet egyúttal a pártatlanság hiányához, nem kizárási ok. Ellenkező esetben mindez számos vég nélküli kizárási eljáráshoz vezethetne, melyet a DAC el kívánt kerülni. A DAC erre példaként az Egyesült Államok, illetve Svédország vonatkozó szabályaira utal. ⁴⁴⁵

---

⁴⁴⁵ Lásd: „*It seems to us that lack of independence, unless it gives rise to justifiable doubts about the impartiality of the arbitrator, is of no significance. The latter is of course, the first of our grounds for removal. If lack of independence were to be included, then this could only be justified if it covered cases where lack of independence did not give rise to justifiable doubts about impartiality, for otherwise there would be no point including lack of independence as a separate ground. ... We can see no good reason for including «non-partiality» lack of independence as a ground for removal and good reasons for not doing so. We do not follow what is meant to be covered by a lack of independence which does not lead to the appearance of partiality. Furthermore, the inclusion of independence would give rise to endless arguments, as it has, for example in Sweden and the United States, where almost any connection (however remote) has been put forward to challenge the «independence» of an arbitrator. ... We would further note in passing that even the oath taken by those appointed to the International Court of Justice and indeed, to our own High Court, only refer to impartiality.*” Idézi: MARRIOTT: *Conflicts of Interests*. 34. o.

Az angol választottbírói törvény szövegkiadásához fűzött észrevétel szerint azért is szerencsés, hogy a függetlenség hiánya nem került bele a törvénybe, mert vannak olyan helyzetek, amikor a feleknek az a szándéka, hogy a választottbírói testület néhány — avagy éppenséggel összes — tagja egy meghatározott területen szakismerettel rendelkező személy legyen, és amennyiben önmagában a függetlenség hiánya kizárási ok lenne, akkor számos speciális szakismerettel rendelkező személy kiesne a választottbírói jelöltek közül.⁴⁴⁶ Ezért az angol jogalkotó szerint a választottbíró elfogultságának megítéléséhez nem a függetlenség, hanem a pártatlanság fennállásának vizsgálata szükséges.

Az angol törvény — több állam jogrendszeréhez hasonlatosan — nem határozza meg a függetlenség, illetve a pártatlanság fogalmát. A REDFERN — HUNTER kézikönyv megállapítása szerint a függőség mint a függetlenség ellentéte általánosságban a választottbíró és valamelyik fél közötti pénzügyi vagy egyéb kapcsolatot jelent, így objektív mérceként értékelhető, míg a pártosság a pártatlanság ellentétéként egyfajta tudatállapot, az elfogultság valamely formája, amely ilyen értelemben egy szubjektív koncepció.⁴⁴⁷ Természetesen e két fogalom értelmezéséhez segítséget nyújthat az *International Bar Association* 2004. május 22-én kelt iránymutatása a nemzetközi választottbíráskodásban felmerülő érdekkonfliktus kérdésében (*IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*), illetve az IBA etikai kódexe a nemzetközi választottbírák számára (*Rules of Ethics for International Arbitrators*), amely egyébként e két fogalmat a fentiekhez hasonló módon határozza meg.⁴⁴⁸ Szintén hasonló módon a függőség mint gazdasági vagy egyéb természetű kapcsolat objektív jellegét hangsúlyozza az angol GILLIAN EASTWOOD, míg a pártosság mint az elfogultság megnyilvánulásának szubjektív természetét emeli ki tanulmányában.⁴⁴⁹

Kiemelendő, hogy az angol választottbírói törvény felfogásához képest gyökeresen eltérő álláspontot foglal el a francia ICC választottbírói szabályzata, mely 11.

---

⁴⁴⁶ Lásd: HUNTER — LANDAU: *The English Arbitration Act...* 25³⁹. o.

⁴⁴⁷ Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice...* 201. o. E kérdés részletes kifejtése a VII. fejezetben olvasható.

⁴⁴⁸ A *Rules of Ethics for International Arbitrators* és az *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* bemutatásával a dolgozat VII. fejezetében foglalkozom.

⁴⁴⁹ Lásd: G. EASTWOOD: *A Real Danger of Confusion?...* 294. o.

cikkelyében éppen a függetlenség hiányát (*lack of independence*) vagy egyéb körülményt említ meg kizárási okként, nem is említve ebben a cikkelyben a pártatlanság fogalmát.⁴⁵⁰ A londoni székhelyű LCIA (*London Court of International Commercial Arbitration*) Eljárási Szabályzata a kizárási eljárás kezdeményezését mind a pártatlanság, mind a függetlenség hiányát bizonyító jogos körülmények fennállása esetén lehetővé teszi.⁴⁵¹ Az angol törvény megfelelő értelmezéséhez a rendelkezésre álló szakirodalom, illetőleg az angolszász jogrendszerekben igen lényeges szerephez jutó esetjog nyújthat megfelelő segítséget.

4. A választottbíró függetlensége és pártatlansága az angol esetjogban

Az angol esetjogban a bíró, illetve a választottbíró függetlenségére, pártatlanságára, elfogulatlanságára vonatkozóan számos jelentős példát találunk, melyek a joggyakorlatot az irányadó és hatályos törvényi szabályokkal együtt, arra ráépülve, annak értelmezését elősegítve alapvetően meghatározták és ma is befolyásolják. Ezen esetek közül — a teljesség igénye nélkül — az alábbiakat kívánjuk részletesen kiemelni.

A bíró elfogulatlanságához és függetlenségéhez kapcsolódó, a XIX. századból származó alapvető jelentőségű jogeset a *Dimes*-ügy. Ezen, 1852-es jogeset szerint Lord COTTENHAM, későbbi lord-kancellár mint bíró kizárára került az angol jog szerint egy ügyből, amelyben az egyik peres fél egy olyan gazdasági társaság volt, melyben Lord COTTENHAMnak meghatározó részesedése volt. Habár a kizárást elrendelő bíróság szerint senkise feltételezné, hogy Lord COTTENHAM a saját maga javára döntené el az ügyet, de a *nemo iudex in sua causa* elv alapján is ki kell őt zárni az eljárásból.⁴⁵² Mint látható,

---

⁴⁵⁰ Az ICC Eljárási Szabályzatának 11. cikkelyének 1. pontja a következőket rögzíti: „1. A challenge of an arbitrator, whether for an alleged lack of independence or otherwise, shall be made by the submission to the Secretariat of a written statement specifying the facts and circumstances on which the challenge is based.” Az ICC Eljárási Szabályzatával — és ezen belül azzal a kérdéssel, hogy az ICC választottbírói eljárásában a pártatlanság hiányára mint kizárási okra milyen módon lehet hivatkozni — a dolgozat VII. fejezetében foglalkozom.

⁴⁵¹ Az LCIA Eljárási Szabályzatának 10.3 cikkelye az alábbiakat tartalmazza: „An arbitrator may also be challenged by any parties, if circumstances exist that give rise to justifiable doubts as to his impartiality or independence.”

⁴⁵² Lásd: *Dimes v. Proprietors of the Grand Junction Canal*. Idézi: KOCH: *Standards and Procedures...* 329. o. Az ítéletben szó szerint is találunk utalást a *nemo iudex in sua causa* elvre: „No one can suppose that Lord Cottenham could be, in the remotest degree, influenced by the interest he had in this concern;

ebben az ügyben Lord COTTENHAM függetlenségének hiányát egy alapvetően anyagi természetű esetleges érdek határozta meg.

Az angol jog szemléletét jelentős mértékben meghatározta Lord Chief Justice HEWARTnak 1924-ben, egy büntetőügy fellebbviteli eljárásában kinyilvánított álláspontja, melyet a vonatkozó szakirodalom már-már aforizmaszerűen idéz:

„Justice should not only be done, but should manifestly and undoubtedly be seen to be done.”⁴⁵³

Az álláspont, mely szerint nem csupán igazságot kell szolgáltatni, hanem kézzelfoghatóan és kétségtelenül láttatni kell azt, hogy igazságot szolgáltatnak, olyan jelentős módon határozta meg az angol jogot, hogy az elfogultság bármilyen gyanúja elegendő volt ahhoz, hogy az érintett bíróság ítélete hatályon kívül helyztessék. Ezt az álláspontot egy 1955-ös ügyben meghozott ítélet értékelte felül. Ezen ítélet szerint az elfogultság pusztán gyanúja már kevésnek bizonyult egy ítélet hatályon kívül helyzéséhez.⁴⁵⁴ Az angol jogban az úgynevezett *apparent bias* (látszólagos elfogultság), illetve *actual bias* (tényleges elfogultság), vagyis az elfogultság bizonyos formáira vonatkozó joggyakorlat jelentős fejlődésen ment keresztül, értelmezése az egyes jogesetek kapcsán nagy mértékben gazdagodott, fejlődött.

Annak ellenére, hogy a *bias*, az elfogultság egyes megnyilvánulásai tekintetében számos, rendes bírósági eljáráshoz kötődő jogeset ismert, a választottbíráskodás témakörében feltétlenül kiemelést érdemel egy 1991-es, korábban e fejezetben más összefüggésben már idézett jogeset, melyben — Lord HEWART fentebb idézett álláspontjának analógiájaként — az került kimondásra, hogy igen lényeges az, hogy egy választottbírói testület nem csupán pártatlan legyen, hanem annak is tűnjék.⁴⁵⁵ Kétségtelen tény, hogy az elfogultság — legyen az látszólagos vagy tényleges —

---

but my Lords, it is of the last importance that the maxim that no man is to be a judge in his own cause should be held sacred. And that is not to be confined to a cause, in which he is a party, but applies to a cause in which he has an interest.”

⁴⁵³ Lásd: *Rex v. Sussex Justices, Ex Parte McCarthy (1924)*. Idézi például MARRIOTT: *Conflicts of Interest*. 32. o.

⁴⁵⁴ Lásd: *R. v. Camborne Justices, Ex Parte Pearce (1955)*. Idézi: MARRIOTT: *I. m.* 32 – 33. o.

⁴⁵⁵ Lásd: *Norjarl v. Hyundai Heavy Industries (1991)*, 1 *Lloyd's Rep* 524. Idézi: LIEBSCHER: *The Healthy Award*. 277. o.

bizonyítása nem könnyű feladat. Egészen sajátos esetként értékelhető — és ezért említhető itt — az elfogultság megítélésében az, amikor egy angol választottbíró egy tengerészeti ügyben akként nyilatkozott, hogy senkise hihet egy norvég hajótulajdonos szavának, és mindez az eljárásból történő elmozdításához vezetett.⁴⁵⁶

Az angol joggyakorlatot — többek között ARTHUR MARRIOTT választottbírósi specialista szerint — az elfogultság megítélésében két irányzat jellemezte, az első az elfogultság reális valószínűsége tesztjének (*real likelihood of bias*), míg a másik az elfogultság reális lehetősége tesztjének (*real possibility of bias*) nevezhető.⁴⁵⁷ 1983-tól — az *Ex parte Topping* ügy hatására — a választottbírósi eljárásban inkább a *real likelihood of bias*, azaz az elfogultság reális valószínűségének tesztje került alkalmazásra.⁴⁵⁸ A kettő közötti különbséget abban a mértékben lehet bemutatni, amely mérték elegendőnek bizonyulhat ahhoz, hogy egy bírói feladatot ellátó személy az adott eljárásban elfogultnak legyen tekinthető egy külső, ésszerű szemlélő (*reasonable person*) megítélése szerint. E teszt objektivitását támasztja alá az 1984-es, *Hagop Ardahalian v. Unifert International S. A. (The Elissar)* ügyben hozott ítélet. Az ügyben eljáró Lord ACKNER szerint a teszt lényege az, hogy vannak-e olyan okok, melyek alapján egy ésszerű személy szerint fennáll-e valós eshetősége annak, hogy a választottbíró nem tudná megítélni vagy nem ítélné meg fair módon az ügyet.⁴⁵⁹

Az elfogultság megítélésében egy 1993-as jogeset kiemelkedő jelentőségű, *leading authority*-nek tekinthető. Lord GOFF a *R. v. Gough* ügyben alkotta meg az úgynevezett *Gough-testet* az elfogultság kérdésében.⁴⁶⁰ Az ügy voltaképpen egy büntetőeljárás volt. Az alapügyben a vádlottat fegyveres rablásért ítélték el. A vádlott testvére jelen volt akkor, amikor az ítéletet kihirdették, és az ítéletet meghallván hangosan felkiáltott. Az esküdtszék egyik hölgytagja felismerte a vádlott testvérét, mivel lakóhelyén szomszédja volt. Az esküdt ügy nyilatkozott, hogy minderről tudomást csak az ítélet meghozatala

---

⁴⁵⁶ „No one could believe the word of a Norwegian ship owner.” Idézi: MARRIOTT: *Conflicts of Interests*. 25. o.

⁴⁵⁷ Ehhez lásd: MARRIOTT: *I. m.* 28. o.

⁴⁵⁸ Lásd: *Ex parte Topping (1983) 1 W. L. R. 119*.

⁴⁵⁹ „The test is whether there exist grounds from which a reasonable person would think there was a real likelihood that the arbitrator could no longer fairly determine the issues.” A jogeset vonatkozásában lásd: <http://fds.oup.com/www.oup.co.uk/pdf/0-19-928662-0.pdf>.

⁴⁶⁰ Lásd: *R. v. Gough 1993, AC 646*.

után szerzett, és ezért ez az ítélet meghozatalában nem befolyásolta. A vádlott az ítélet megsemmisítése iránt terjesztett elő jogorvoslatot az elfogultságra alapozva. A fellebbviteli bíróság elutasító döntése után az ügy a *House of Lords* elé került, ahol Lord GOFF fogalmazta meg az ún. *Gough-testet*. Figyelemmel az indokolásban lefektetett, a későbbi joggyakorlatot meghatározó koncepcionális kérdésekre, célszerű abból röviden szó szerint is idézni:

„I think it is possible, and desirable that the same test should be applicable in all cases of apparent bias, whether concerned with justices or members of other inferior tribunals, or with jurors or with arbitrators. Likewise I consider that, in cases concerned with jurors, the same test should be applied by a judge to whose attention the possibility of bias on the part of the juror has been drawn in the course of a trial, and by the Court of Appeal when it considered such a question on appeal. Furthermore, I think it unnecessary, in formulating the appropriate test, to require that the court should look at the matters through the eyes of a reasonable man, because the court in cases such as these personifies the reasonable man; and in any event the court has first to ascertain the relevant circumstances from the available evidence, the knowledge of which would not necessarily be available to an observer in court at the relevant time. Finally for the avoidance of doubt, I prefer to state the test in terms of real danger rather than real likelihood to ensure that the court is thinking in terms of possibility rather than probability of bias. Accordingly, having ascertained the relevant circumstances, the court should ask itself whether, having regard to the circumstances, there was a real danger of bias on the part of the relevant member of the tribunal in question, in the sense that he might unfairly regard (or have unfairly regarded) with favour, or disfavour, the case of a party to the issue under consideration by him...”⁴⁶¹

---

⁴⁶¹ Idézi: MARRIOTT: I. m. 28 – 29. o. (Az idézett rész fordítása a következő: „Úgy gondolom, hogy lehetséges és kívánatos ugyanazt a tesztet alkalmazni a látszólagos elfogultság minden esetében, függetlenül attól, hogy hivatásos bíróság tagjairól, esküdtekről vagy választottbírákról van szó. Ennek megfelelően úgy vélem, hogy az esküdteket érintő ügyekben a bírónak – akinek felhívták a figyelmét az esküdt részéről felmerülő elfogultság lehetőségére – ugyanazt a tesztet kell alkalmaznia, mint a fellebbviteli bíróságnak, amennyiben egy ilyen kérdést elbírál. Hovatovább úgy gondolom, hogy szükségtelen a megfelelő teszt megfogalmazásakor azt elvárni, hogy a bíróság a felmerülő kérdéseket egy ésszerű személy szemén keresztül szemlélje, ugyanis ezekben az esetekben a bíróság személyesíti meg az ésszerű személyt. Bármilyen esetben a bíróságnak először a releváns körülményeket kell megállapítania a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján, azt az ismeretet kell megszereznie, amely egy megfigyelő számára a bíróságon nem feltétlenül állna rendelkezésre. Végül, a kétely elkerülése céljából, jobbnak tartom, ha a valós veszély tesztje kerül megállapításra a valós valószínűség tesztjénél annak biztosítása céljából, hogy a bíróság az elfogultság lehetőségében és nem annak eshetőségében gondolkodik. Ennek megfelelően, a releváns körülmények megállapítását követően, a bíróságnak meg kell kérdeznie saját magát, hogy a körülményekre tekintettel fennáll-e az elfogultság valós veszélye a bíróság adott tagja vonatkozásában, abban az értelemben, hogy esetlegesen tisztességtelenül

Az indokolás egyértelmű módon rögzíti, hogy a látszólagos elfogultság (*apparent bias*) esetét tekintve ugyanazt a tesztet kell alkalmazni bíróságok, esküdtek, illetve választottbírók esetében. Lényeges továbbá, hogy Lord GOFF véleménye szerint a bíróságoktól nem kell azt megkövetelni, hogy az elfogultság kérdését egy ésszerű harmadik személy szemén keresztül tekintse, figyelemmel arra, hogy ezekben az esetekben maga a bíróság testesíti meg az ésszerű személyt (*reasonable man*). Témánk szempontjából az indokolás leglényegesebb pontja az, mely kimondja, hogy azt kell vizsgálni, vajon fennáll-e az elfogultság valós veszélye az ítélkező fórum tagja részéről (*real danger of bias*). A *Gough – test* szerint tehát nem a reális valószínűség, hanem helyette a reális, valós veszély az, ami az elfogultság kérdésében irányadó, vagyis az elfogultság kérdését vizsgáló eljárásnak azt kell vizsgálnia, hogy az adott tények, történések az elfogultság reális veszélyét képezik-e vagy sem.⁴⁶² Továbbá igen érdekes azon álláspont is, mely szerint maga a bíróság testesíti meg az ésszerű személyt, akinek megítélésére van bízva az elfogultság fennállásának megállapítása.

Az angol választottbíróági gyakorlatban az elfogulatlanság – függetlenség kérdésében igen nagy gyakran merült fel a választottbíróként eljáró ügyvéd esetleges elfogultsága. Ebben a kérdéskörben a joggyakorlat, a megítélés bizonyos változásának is tanúi lehetünk, melyet az alábbiak szerint igyekszünk felvázolni. Ahhoz azonban, hogy ennek jelentősége nyilvánvaló legyen, tekintettel kell lennünk az angol ügyvédi hivatás sajátos rendszerére, melyet a *solicitor* és a *barrister* kategória-párja jellemez. Mind a *barrister*, mind a *solicitor* az ügyvédi hivatást gyakorolják, azaz a klasszikus ügyvédi tevékenységet látják el, azonban elkülönült szervezetbe tömörülnek, tevékenységük részben eltérő szabályok szerint alakul. A *solicitor* perbeli képviseleti joga egészen az 1990-ben elfogadott, a jogi képviseletre vonatkozó törvény (*Courts and Legal Service Act*) létrehozásáig igen szűk volt, felsőbb bíróságok előtt (*High Court*) jogi képviselőként egyáltalán nem jelenhetett meg. E törvény meghozataláig felsőbb bíróság előtt kizárólag *barrister* járhatott el. A törvény elfogadását követően a *solicitor* képviseleti joga

---

szemlélhette, vagy szemlélheti a fél ügyét, azt egyes kedvezményekben részesíthette, vagy ellenkezőleg, hátrányokkal sújthatta.”

⁴⁶² Mindehhez lásd továbbá: LIEBSCHER: *The Healthy Award*. 276. o.

valamelyest tágabb lett, ugyanis kimondásra került, hogy megfelelően képzett *solicitor* eljárhat felsőbb bíróság előtt is. Az ilyen *solicitor* elnevezése *solicitor advocate*. Figyelemmel azonban az e képzettséggel rendelkező *solicitorok* kis számára, illetve az angol jogi kultúrára és gyakorlatra ma is igen gyakori az, hogy felsőbb bíróságok előtt, illetve kiemelkedő pertárgyértékű ügyben *barrister* jár el.⁴⁶³ További különbség az, hogy egészen 1985-ig kizárólag *solicitor* járhatott el az ingatlan-adásvételi ügyek jogi feladatai során. (Ma már ilyen szolgáltatást bankok, illetve ingatlanforgalmazó társaságok is kínálnak.)

A *barrister* tevékenysége jellemzően perbeli képviselet. A *barrister* tevékenysége ellátásához valamely *Inns of Court* tagja kell, hogy legyen. Az *Inns of Court* (melyek között megkülönböztethető a *Lincoln's Inn, Inner Temple, Middle Temple, Grays Inn*) a gyakorlatra építő, nem egyetemi szervezetű jogiskoláknak is tekinthetőek.⁴⁶⁴ (Lényeges utalni arra, hogy a *barrister* felelőssége a foglalkozása, azaz a perbeli képviselet közben elkövetett hibák tekintetében nem azonos az egyéb hivatások gyakorlóival, figyelemmel a *barrister* tevékenységében megnyilvánuló közérdekre.⁴⁶⁵)

Ami a két foglalkozás gyakorlóinak számát illeti, körülbelül 70.000 *solicitor*, és körülbelül 7.000 *barrister* található Angliában.⁴⁶⁶ Témánk szempontjából külön kiemelés érdemel, hogy az ügyfél közvetlenül a *solicitor* részére adhat megbízást, aki ezt követően léphet kapcsolatba a *barrister*-rel. Így a *barrister* megbízási díja tiszteletdíjnak, honoráriumnak számít, ezért közvetlenül annak teljesítéséért nem perelhet, hanem a szerződészegő *solicitor* eljárása miatt a *Law Society*-hez fordulhat.

Még lényegesebb — és témánk szempontjából különösen meghatározó — különbség, hogy a *solicitor* vagy egyéni ügyvédként vagy ügyvédi iroda tagjaként, *law firm* keretei között látja el tevékenységét. Ehhez képest a *barrister* feltétlenül önállóan jár el,

---

⁴⁶³ A *barrister* és a *solicitor* közötti különbségek vonatkozásában lásd különösen: ELLIOT — QUINN: *English Legal System*. 101 skk.o.

⁴⁶⁴ Az *Inns of Court* fogalmához lásd: HAMZA G.: *Az európai magánjog...* 82. o.; FÖLDI — HAMZA: *A római jog története...* 119.o.

⁴⁶⁵ Ezt mondja ki a *Rondel v. Worsley (1969)* eset is. Lásd: STEWART — BURGESS: *Unwin Hyman Dictionary of Law*. 40. o.

⁴⁶⁶ ELLIOT — QUINN: *English Legal System*. 101. o.

kizárólag egyéni felelősség alapján tevékenykedő jogi képviselő. A *barristerek* az Egyesült Királyságban sajátos módon úgynevezett *chamber*-be, azaz kamarába tömörülnek, ezek elnevezése a *chamber* mellett *sets of chamber* lehet. A *barristerek* — habár közös cím alatt, és közös adminisztráció, titkárság alkalmazásával működnek — nem közösen dolgoznak, és ha a működési költségeket meg is osztják, a tevékenységükkel realizált árbevételt, hasznot azonban nem.⁴⁶⁷ A közös adminisztráció jellemző megnyilvánulási formája a *chamber manager*, más szóval *heads of administration* fogalma, melyet magyarra a leginkább irodavezetőként fordíthatnánk. A *chamber manager* legfontosabb feladata, hogy megszervezze az ügyfelekkel, a *solicitor*-ral való találkozót, illetve, hogy ez utóbbival a tiszteletdíj mértékéről tárgyaljon.⁴⁶⁸ Az egyes *chamber*-ek gyakornokokat is foglalkoztatnak, mely gyakornokok gyakran több, egymástól elkülönülten dolgozó *barrister* részére is végezhetnek munkát.

Habár a nemzetközi jogkereső közönség előtt nem feltétlenül ismert, a *barrister* tevékenysége és jogállása egészen sajátos. Annak ellenére, hogy több *barrister* tömörül egy-egy *chamber*-be, ez a brit felfogás szerint nem jelentheti azt, hogy a *barrister*-ek közösen dolgoznának. A nemzetközi választottbíráskodás területén problémát mindez akkor vethet fel, ha az eljárásban részt vevő választottbírónak megválasztott *barrister* esetlegesen ugyanazon *chamber* tagja, mint valamelyik peres fél jogi képviselője. A brit esetjog erre számos példát kínál, és ebben a vonatkozásban esetlegesen egy bizonyos fokú szemléletváltozás is megfigyelhető, melyet tömören az alábbiak szerint foglalunk össze, néhány releváns választottbíráskodási esetre utalva.

Fentiekből következik, hogy az eljáró választottbíró függetlenségével, illetve elfogulatlanságával összefüggésben e tárgykörben aggályok a gyakorlat szerint akkor merülnek fel, ha a választottbíró — *barrister* a valamelyik fél által megbízott *barrister*-rel azonos *chamber* tagja. Az egyik ezzel kapcsolatos jogeset a *Kuwait Foreign Trading Contracting and Investment CO (KFTIC) v. ICORI Estero Spa* ügy, mely ügyben a

---

⁴⁶⁷ A *barrister* tevékenysége szervezésének, rendszerének leírásához lásd különösen: KENDALL: *Barristers, Independence...* 287 — 288. o.

⁴⁶⁸ Lásd: ELLIOT — QUINN: *English Legal System*. 105. o.

párizsi fellebbviteli bíróság 1991. június 28-án hozott ítéletet.⁴⁶⁹ A választottbírósági ügyben egy kuvaiti külkereskedelmi és befektetési vállalat, illetve egy olasz részvénytársaság állt szemben egymással. Az *ad hoc* választottbírósági eljárásban mindkét fél egy-egy választottbírárt jelölt, majd a választottbírák közösen jelölték ki az eljáró tanács elnökét, egy idősebb angol *barrister*-t. A választottbírósági eljárás helyszíne Párizs volt. Az olasz fél jogi képviselője egy angol *barrister* lett, aki azonos *chamber* tagja volt, mint a választottbírósági testület elnöke. Amikor az elnök kijelölése megtörtént, az elnök nem volt még abban a helyzetben, hogy ezt a tényt közölje, hiszen a *barrister* ekkor még nem kapott megbízást a képviseletre. Az eljárás folyamán ugyanakkor lett volna lehetőség arra, hogy az elnök a felek tudomására hozza mindezt. A kuvaiti fél csak azt követően szerzett tudomást a fentiekben részletezett tényről, miután a választottbírósági testület az olasz félre kedvező részítéletet hozott. A kuvaiti fél ekkor a francia bírósághoz fordult az ítélet érvénytelenítését kérve, figyelemmel arra, hogy az eljárás tisztaságához fűződő joguk sérült. A kuvaiti fél véleménye szerint az egyazon *chamber*-ben dolgozó angol *barrister*-ek között olyan szoros kapcsolat áll fenn, mely befolyásolhatja az elnöklő választottbíró-*barrister* függetlenségét abban az esetben, ha valamelyik fél képviselője egy másik, ugyanabban a *chamber*-ben dolgozó *barrister*.

A francia állami bírósági eljárás során szakértői bizonyításra is sor került, gyakorló angol *barrister*, illetve brit választottbíró szakvéleményét is becsatolták. A francia bíróság elutasította a kuvaiti fél kérelmét. Az ítélet rögzítette, hogy a kereskedelmi választottbíráskodásban alapvető érték a függetlenség. Témánk szempontjából igen jelentős az ítélet indokolása, mely szerint a *barrister* az angol jog tradicionális jogintézménye, az egyazon *chamber*-ben dolgozó *barrister*ek tevékenysége pedig egymástól teljesen független. Önmagában az, hogy egyes *barrister*-ek közös *chamber*-ben dolgoznak, a *barrister*-ek között nem hoz létre olyan köteléket, mely közös gazdasági érdeket vagy intellektuális függőségi viszonyt eredményezne. Az is lényeges körülmény, hogy éppen az egyes *chamber*-ekben dolgozó *barrister*-ek szakmai specializációja kapcsán igen gyakran fordulhat elő az a helyzet, hogy különleges jogi ismereteket igénylő

---

⁴⁶⁹ Az ügy kommentárjára lásd különösen: KENDALL: *Barristers, Independence...* 288 – 289. o.

ügyben a *chamber* egyes tagjai mint ellenfelek, avagy éppen mint választottbíró és jogi képviselő állnak szemben.

Saját állásponatom szerint az érvelésnek ez a része kissé ellentmondásos, hiszen ha abból indulunk ki, hogy az egyes *chamber*-ek tulajdonképpen csak közösen fenntartott és működtetett irodát jelentenek, akkor nem lehet annak jelentőséget tulajdonítani — akkor sem, ha a gyakorlatban így van —, hogy az egyes *chamber*-ekben meghatározott ügyekre szakosodott *barrister*-ek vannak, hiszen nem a *chamber*-t kell adott ügycsoportra szakosodott irodaként kezelni, hanem az egyes *barrister*-eket mint specialistákat kell szemlélni. A francia bíróság ítéletében kimondásra került, hogy nincs olyan objektív tény, mely az eljáró tanács elnökének függetlenségét befolyásolná, illetve az eljáró tanács elnöke nem is állott fenn közlési kötelezettsége abban a vonatkozásban, hogy azonos *chamber* tagja, mint az egyik fél jogi képviselője, és így a választottbíró függetlensége vagy pártatlansága egyáltalán nem sérült. Érdekes sajátossága ezen ítéletnek, hogy az indokolás szerint közlési kötelezettség nem áll fenn, ugyanis számos választottbírói intézmény — így például a párizsi székhelyű ICC — a közlési kötelezettségnek (*disclosure obligation*) igen nagy hangsúlyt ad.⁴⁷⁰

A fentiekhez némiképpen hasonló a tényállása a *PPG Industries Inc. v. Pilkington* ügynek, mely egy angol választottbírói eljárás volt.⁴⁷¹ Az eljárás 1989-ben Londonban zajlott az amerikai *PPG Industries Inc.* és az angol *Pilkington* cég között. Háromtagú tanács felállítására került sor, de a *PPG* által jelölt választottbírónak le kellett mondania. A felek között a helyettes választottbíró jelölése kérdésében nézeteltérés alakult ki, ezért a Kereskedelmi Bíróság (*Commercial Court*) elé került az ügy. Figyelemmel arra, hogy a felek a helyettes választottbíró kijelölésére külön a választottbírói szerződésben nem tértek ki, így a Bíróság szerint az akkor hatályos 1950. évi *Arbitration Act* megfelelő rendelkezéseit kellett alkalmazni.⁴⁷² Az eljárásban mindkét peres fél jelölt egy-egy

---

⁴⁷⁰ Kiemelendő, hogy az ICC Eljárási Szabályzata 7. cikkelyének második bekezdése foglalkozik a közlési kötelezettséggel, kimondva, hogy minden olyan tényt közölni kell, mely a felek szemében a választottbíró függetlenségét megkérdőjelezheti.

⁴⁷¹ Az ügygel kapcsolatban lásd: KENDALL: *I. m.* 289 — 290. o. Lásd továbbá: BISHOP — REED: *Practical Guidelines for Interviewing*,... 42. o.

⁴⁷² Az akkor hatályos 1950. évi *Arbitration Act* 10. paragrafusának (1) bekezdés b) pontja foglalkozik a helyettes választottbíró kijelölésével az alábbiak szerint: „...if an appointed arbitrator refuses to act, or is

személyt választottbírónak, és mindegyik személy alkalmas is volt a tisztség betöltésére, de a brit *Pilkington* jogi képviselője jelezte, hogy a PPG által jelölt választottbíró a PPG jogi képviselőjével azonos *chamber*-ben dolgozó *barrister*, és így, ha e választottbíró nem is lenne feltétlenül részrehajló a PPG irányában, fennállhat az elfogultság bizonyos formája. A kereskedelmi bíróság (*Commercial Court*) elutasította a *Pilkington* jogi képviselőjének e kérelmét, utalva arra, hogy éppen egy brit fél kívánja kétségbe vonni egy *barrister* függetlenségét. A bíróság szerint egy brit peres félnek tisztában kell lennie a brit igazságszolgáltatási rendszer ezen intézményével, és annak működésével, ezért pusztán erre a tényre alapítva nem helytálló az elfogultságra hivatkozni. Mint látható, szemben az előző, nem angol felek részvételével zajló eljárásban, ebben az ügyben egy brit peres fél próbálta megakadályozni, hogy azonos *chamber*-ben tevékenykedő *barrister*-ek járjanak el jogi képviselőként, illetve választottbíróként.

Fentiekből kitűnik, a (*KFTIC*) v. *ICORI Estero Spa* esetben találunk arra utalást, hogy a *chamber*-ek bizonyos értelemben szakmai közösséget is alkotnak. Ezt látszik alátámasztani egy 1987-ből származó, építészek felelősségével foglalkozó jogeset. A *Nye Saunders and Partners v. Alan e Bristow* esetben az ügyben döntést hozó *Queen's Counsel* azonos *chamber* tagja volt, mint az alperesek képviseletét ellátó *barrister*, és a felperesek fellebbezése is részben ezen alapult.⁴⁷³ A fellebbviteli bíróság szerint mindez nem alapozza meg a fellebbezést, hiszen amennyiben a döntéshozó *Queen's Counsel* úgy érezte volna, hogy elfogult, nyilvánvaló módon jelezte volna azt. Témánk szempontjából lényegesebb az indokolásnak az a része, mely azzal foglalkozik, hogy mi a jelentősége annak, hogy a *chamber* azonos szakterülettel foglalkozó tagjai között esetlegesen van-e eszmecsere, szakmai beszélgetés egy adott ügy kapcsán. A fellebbviteli bíróság döntése szerint a speciális szakértelem nem csupán egy adott szakember saját szakmai tapasztalatán alapul, hanem lényeges az is, hogy tapasztalatait a többi szakemberrel megossza. Így a bíróság szerint életszerű helyzet, hogy az azonos szakterületen működő

---

incapable of acting, or dies and the arbitration agreement does not show that it was intended that the vacancy should not be supplied and the parties do not supply the vacancy ... the High Court or a judge thereof may ... appoint an arbitrator...who shall have the like powers to act in the reference and make an award as if he had been appointed by consent of all parties." E rendelkezés az állami bíróságnak a választottbíró kijelölésére vonatkozó szubszidiárius jogosultságát teremti meg.

⁴⁷³ A *Nye Saunders and Partners v. Alan e Bristow* (1987) 37 BLR 92 jogeset vonatkozásában lásd: KENDALL: *Barristers, Independence...* 292 – 293. o. Lásd továbbá: WIETZOREK: *Die Unparteilichkeit des Schiedsrichters*. 33. o.

barrister-ek szakmai kérdésekben egymással egyeztetnek, eszmét cserélnek. Éppen a *barrister*-i működésük lényege, és hitelességük garanciája azonban az, hogy gondosan ügyelniük kell arra, hogy az eszmecsere során a konkrét ügy azonosításra ne kerülhessen, és az ügyfelek anonimitása biztosított legyen. Álláspontom szerint ezen ítélet nem kis felelősséget hárít a *barrister*-ekre, akiknek eljárásukban e fenti kritériumoknak meg kell felelniük.

A választottbíróként eljáró *barrister* vonatkozásában a választottbíró függetlenségével, pártatlanságával kapcsolatosan felmerülő aggályok tekintetében feltétlenül kiemelés érdemel a *Laker Airways v. FLS Aerospace Limited* jogeset.⁴⁷⁴ Ennek ismertetése előtt azonban röviden ki kell térnünk olyan, meghatározó jellegű jogesetekre, melyek a *Laker Airways*-ben hozott döntést is alapvetően befolyásolták. (A már fent említett *Gough-test* a *Laker Airways* ügyében is alkalmazásra került.)

Miként a fentiekben említésre került, a *Dimes*-eset lényege az volt, hogy az a bíró, akinek a jogvita kimenetelével kapcsolatban bármilyen anyagi érdeke áll fenn, elfogultnak tekinthető a jogvita elbírálását illetőleg. Ez a szemlélet némiképpen szélesítésre került a az úgynevezett *Pinochet*-ügyben.⁴⁷⁵ Az ügy tényállása szerint a spanyol hatóságok kiadatási kérelmet terjesztettek elő az Egyesült Királyságban gyógykezelés alatt álló Pinochet ellen a Chilében elkövetett törvénytelen cselekményei miatt. A Lordok Háza az ügy kapcsán mint fellebbezési fórum 1998. november 25-én akként határozott, hogy az egykori chilei diktátort, Pinochetet ki kell adni Spanyolországnak.⁴⁷⁶ A döntés meghozatala után derült fény arra, hogy a döntés meghozatalában részt vevő Lord HOFFMANN elnöke volt egy, az *Amnesty International* érdekkörében álló közhasznú tevékenységet folytató szervezetnek az *Amnesty International Charity Limited*-nek. (Lord HOFFMANN ezen tevékenységéért semmilyen anyagi ellenszolgáltatásban nem részesült.) Az *Amnesty International* az ügy kimenetelében — azaz az egykori chilei elnök kiadatásában — érdekelt volt, és ennek megfelelően is járt el a későbbi fellebbezési eljárásban mint beavatkozó két másik jogvédő szervezet és három természetes személy

---

⁴⁷⁴ *Laker Airways v. FLS Aerospace Limited, Queen's Bench Division, 20 April, 1999.*

⁴⁷⁵ *R. v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate Ex p. Pinochet Ugarte (No. 2.).*

⁴⁷⁶ Az ügy részletes bemutatását lásd: SANDY: *Independence, Impartiality, Arbitration...* 308 .o.

mellett. A döntést követően Pinochet jogi képviselői erre alapozva éltek jogorvoslattal. A Lordok Házának egy másik eljáró testülete a kiadatási döntést hatályon kívül helyezte. Az ítélet 1999. január 15-én kelt indokolásában egyértelmű módon elkülönítésre kerül a vagyoni, gazdasági érdek (*pecuniary interest*) és a nem vagyoni érdek (*non-pecuniary interest*).⁴⁷⁷ Az ítélet indokolása szerint az eljáró bírónak az ügyből való automatikus kizárását (*automatic disqualification*) nem indokolt kizárólagosan a vagyoni érdek fennállásának esetére fenntartani. Kitér az indokolás arra, hogy polgári ügyekben a bírónak rendszerint egy adott ügy kimeneteléhez anyagi érdeke fűződhet. Az adott ügyben azonban — az ügy jellegére is figyelemmel — Lord HOFFMANN-nak nem anyagi jellegű érdeke állott fenn, viszont az ügy tényállását alapul véve ezen nem anyagi érdek eléggé jelentős ahhoz, hogy megalapozza az elfogultságot.⁴⁷⁸ Érdemes azt is kiemelni, hogy az ítélet indokolása szerint a *Gough-test*-ben kifejtettek felülvizsgálata nem szükséges.⁴⁷⁹ A *Pinochet*-ügyben hozott döntés tehát az adott ügy kimeneteléhez fűződő nem vagyoni érdek mint kizárási ok megfogalmazása vonatkozásában igen jelentősnek értékelhető.

---

⁴⁷⁷ Vö.: EASTWOOD: *A Real Danger of Confusion?...* 305. o.

⁴⁷⁸ Az ítélet indokolásából lásd különösen: „*My Lords, in my judgment, although the cases have all dealt with automatic disqualification on the grounds of pecuniary interest, there is no good reason in principle for so limiting automatic disqualification. ... In civil litigation the matters in issue will normally have an economic impact; therefore a judge is automatically disqualified if he stands to make a financial gain as a consequence of his own decision of the case. But if, as in the present case, the matter at issue does not relate to money or economic advantage, but is concerned with the promotion of the cause, the rationale disqualifying a judge applies just as much if the judge's decision will lead to the promotion of a cause, in which the judge is involved together with one of the parties.*” (Az idézett rész fordítása a következő: „Uraim, megítélésem szerint — habár az összes eddigi ügy a vagyoni érdeken alapuló automatikus kizárással foglalkozott — nincsen jó ok arra, hogy elviekben így határoljuk le az automatikus kizárást ... A polgári peres eljárásban az ügyeknek rendszerint van egy gazdasági kihatásuk; ezért egy bíró automatikusan kizárássra kerül, amennyiben az ügygel kapcsolatos saját döntése nyomán anyagi előnyre tesz szert. De — mint a jelen ügyben — az adott kérdés nem pénzzel vagy gazdasági előnnyel függ össze, hanem egyéb ok felmerülésével, akkor a bíró kizárását alátámasztó érdek éppen úgy fennáll, amennyiben a bíró döntése olyan tényre érint, melyben a bíró az egyik félhez hasonló módon érdekelt.” Idézi: LIEBSCHER: *The Healthy Award. ...* 279. o.

⁴⁷⁹ „*For the same reason, it is unnecessary to determine whether the test of apparent bias laid down in Reg. v. Gough ("is there in the view of the Court a real danger that the judge was biased?") needs to be reviewed in the light of subsequent decisions*”. (Az idézett rész fordítása a következő: „Ugyanezen okból, nem szükségtelen áttekinteni, hogy a *Reg. v. Gough* ügyben lefektetett nyilvánvaló elfogultság elve — mely szerint azt kell vizsgálni, hogy fennáll-e a bíróság meglátása szerint valós veszélye annak, hogy a bíró elfogult — felülvizsgálatra szorul-e a *Gough*-ügyet követő jogesetek figyelembe vételével.” Az ítéletet teljes szövegével együtt lásd: <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990115/pino01.htm> .

E szemléletet is alátámasztja egyébként az angol szakirodalom meghatározó munkájában, a korábbiakban már idézett MUSTILL és BOYD, a *Pinochet*-esetet jóval megelőzően megjelent szakkönyvében kifejtett álláspont, mely szerint az igazságtalanság érzetét kelti valamely félben az, ha csupán úgy érzi, hogy egy adott választottbíró nem pártatlan módon jár el. E szerzők szerint, amennyiben egy ésszerű kívülálló személy esetlegesen úgy vélné, hogy egy adott választottbíró nem pártatlan, akkor a választottbírónak célszerű lemondania.⁴⁸⁰

Az alábbiakban tárgyalásra kerülő *Laker Airways* ügy jelentős vitát eredményezett a tudományos szakirodalomban, az ügy viszonylag bonyolult tényállása, illetve az ügyben döntő RIX J. bíró terjedelmes ítélete indokolja e jogeset részletes bemutatását.⁴⁸¹ A jogvita egy amerikai cég, a *Laker Airways*, illetve az *FLS Aerospace Limited*, egy angol gazdasági társaság között merült fel, az *FLS* által a *Laker Airways* repülőgépein teljesített szervízzolgáltatás vonatkozásában. A felek közötti szerződés a Nemzetközi Légi Közlekedési Szövetség (*International Air Transportation Association*, IATA) választottbírószági vitarendezését kötötte ki. A felek között a választottbírák jelölésével kapcsolatos vita után az amerikai *Laker* terjesztett elő keresetet az angol *High Court of Justice* előtt azzal az indokkal, hogy az *FLS* által jelölt választottbíró az eljárásból kerüljön kizárásra, arra figyelemmel, hogy az *FLS* egy, az egyébként *barrister*-ként tevékenykedő választottbíróval azonos *chamber*-ben dolgozó *barrister*-t bízott meg az ügyben képviseléssel. A *Laker* által benyújtott kérelem időpontjában egyébként maga a választottbírószági tanács még nem alakult meg. Figyelemmel arra, hogy a döntés szempontjából az ügy tényei is igen lényegesek, fontos azok részletes bemutatása.⁴⁸²

---

⁴⁸⁰ Lásd: „A person who is approached with a request to act, and knows that he has some kind of relationship with one of the parties, should remember that there is no keener sense of injustice than is felt by someone who has doubts about whether the arbitrator is doing his honest best. He should also bear in mind that the question is not just whether he is really impartial, but whether a reasonable outsider might consider that there is a risk that he is not. If the person nominated considered that a reasonable outsider might (not should) take this view, he should decline to act.” MUSTILL — BOYD: *The Law and Practice...* 252. o.

⁴⁸¹ A *Laker Airways v. FLS Aerospace Limited* jogeset vonatkozásában lásd különösen: A. H. MERJIAN: *Caveat Arbitrator: Laker Airways and the Appointment of Barristers as Arbitrators in Cases Involving Barrister-Advocates from the Same Chambers*. *Journal of International Arbitration*, 17 (2000) 31 — 70. o.; Szintén e jogesetre utal: CRAIG — PARK — PAULSSON: *International Chamber of Commerce...* 228. o.; BROWN: *Arbitrators, Impartiality and English* 123 — 130. o.

⁴⁸² Ezzel összefüggésben lásd: MERJIAN: *Caveat Arbitrator...* 36 — 37. o.

A brit *FLS* 1998. szeptember 23-án választottbírónak jelölte STANLEY BURNTON-t (QC), a *1 Essex Court barrister*-jét. Ebben az időben az *FLS* már megbízást adott MICHAEL SULLIVAN úrnak, hogy *barrister*-ként lássa el az *FLS* jogi képviseletét. SULLIVAN úr nem sokkal ezt megelőzően vált a *1 Essex Court Chamber* tagjává, és abban az időpontban még nem ismerte STANLEY BURNTON-t, amikor őt választottbíróvá jelölték. Ugyanakkor mire a *Laker* bírósági eljárást kezdeményezett a választottbíró kizárása tárgyában, már hat alkalommal beszéltek egymással. STANLEY BURNTON választottbíróvá jelölését követően egyáltalán nem jelezte azt, hogy SULLIVAN úrral azonos *chamber* tagja lenne. 1998. november 30-án a *Laker Airways* amerikai jogi képviselői levélben fordultak az *FLS* képviseletét ellátó *solicitorok*hoz, azzal a kérdéssel, hogy igaz-e, hogy BURNTON úr és SULLIVAN úr azonos *chamber* tagjai. Azt követően, hogy az *FLS* által megbízott *solicitorok* ezt megerősítették, az amerikai fél jogi képviselői kérték az *FLS*-t új választottbíró kijelölésére, és levelükben a közös ügyvédi iroda (*law office*) tényére utaltak.

A brit *solicitor*-ok válaszukban elmagyarázták, hogy a *chamber* fogalma a *law office* (ügyvédi iroda) fogalmával nem azonosítható, és ezért sem lehet kételyt fűzni BURNTON úr függetlenségéhez. Álláspontom szerint kiemelés érdemel, hogy a brit *solicitorok* a függetlenség (*independence*) fogalmára utalnak, holott — miként a fentiekben már kiemelésre került — éppen a brit választottbírói törvényben nem szerepel utalás a függetlenségre mint követelményre.

Fentiek következtében a *Laker* jogi képviselői 1998. december 22-én közvetlenül STANLEY BURNTON kijelölt választottbíróhoz fordultak azzal, hogy mondjon le tisztségéről. E levél szerint az amerikai félben erős kételyek merültek fel a választottbíró függetlensége vonatkozásában, és az amerikai fél úgy vélte, hogy a kérdéses közös *chamber*-ben nem feltétlenül valósul meg az információk bizalmas kezelése, azaz van esély arra, hogy a választottbírói függetlenség sérüljön. A levél utal az amerikai – angolszász jogi szaknyelvben létező kifejezésre, az ügyvédi irodák bizalmas ügykezelését biztosítani hivatott kínai falra (*Chinese wall*), és kételyét fejezi ki, hogy ez megfelelően

tud működni a kérdéses esetben.⁴⁸³ Sajátos eleme e levélnek, hogy a *Laker* képviselői utalnak arra, hogy ügyfelük amerikai szemszögből ítéli meg e kérdést, és ez is hozzájárul ahhoz, hogy a függetlenség hiányának kockázatát érzékeli. STANLEY BURNTON 1999. január 4-én válaszolt, és közölte, hogy abban az esetben hajlandó lemondani, ha mindegyik fél kérelmezi ezt, hiszen álláspontja szerint az egyik fél kérésére történő lemondás voltaképpen azt jelentené, hogy valamelyik félnek vétőjoga van a választottbíró jelölése tekintetében, illetve hitelt adna megalapozatlan elfogultsági kifogásoknak is.

Ezt követően 1999. január 20-án a *Laker* bíróság előtt indított eljárást STANLEY BURNTON választottbíró kizárása tárgyában. A brit választottbíróválasztási törvény, illetve a Modell – törvény rendelkezéseire utaló kizárást kezdeményező kérelemhez – mely szerint fennállnak olyan körülmények, amelyek jogos kétségeket ébresztenek BURNTON úr pártatlansága tekintetében – a *Laker* elnöke, THOMAS BOLKENHOL készített egy támogató nyilatkozatot, vagyis *affidavit*-et. Az *affidavit* szerint az Amerikai Egyesült Államokban elképzelhetetlen lenne, hogy egy ilyen esetben az egyébként semlegesnek jelölt választottbíró ne mondana le a feltételezett összeférhetetlenség miatt, továbbá kiemelésre kerül a brit *chamber*-ek és az amerikai ügyvédi irodák között némiképpen fennálló hasonlóság.⁴⁸⁴ Mindez a *Laker* elnöke szerint megfelelő alapot teremt a kizárásra. BURNTON úr az *affidavit*-re válasziratot készített, kiemelve, hogy a *chamber*-ben teljesen elkülönített módon dolgoznak az egyes *barrister*-ek. Irodáik külön épületben találhatóak, külön adminisztrációs személyzetük van, és nem is férnek hozzá egymás dokumentumaihoz, számítógépéhez. Hozzátette, hogy több esetben volt arra példa, hogy azonos *chamber* tagjai ugyanabban az eljárásban ellentétes oldalon tűntek

---

⁴⁸³ A *Chinese Wall* vagy más néven *Screens* egy olyan belső szabályrendszer, illetve mechanizmus, amely arra hivatott, hogy egy ügyvédi irodán belül is az információáramlást megfelelő módon szabályozza, illetve adott esetben gátolja, ezzel is lehetővé téve az ügyvédi hivatás gyakorlásához elengedhetetlen bizalmas környezet biztosítását. Az angol esetjogban is felmerült a *Chinese Wall* alkalmazása, az azzal kapcsolatos problémák. A *House of Lords* döntéseiből az olvasható ki, hogy – többek között – abban az esetben sikeres a *Chinese Wall* használata, amennyiben megfelelően szigorú és átgondolt szabályok vannak az információk kezelésére, továbbítására, a védekező mechanizmusokat a részt vevő személyektől független ellenőrző személy tartja kontroll alatt, illetve a *Chinese Wall* szabályainak megsértése esetén egy már előzetesen felállított fegyelmi testület jár el. Lásd: *Supasave Retail Ltd. V. Coward Chance and Others* (1991), *Re a Firm of Solicitors* (1992). A jogeseteket idézi: GÜNTHER: *Merging Law Firms...* 53 – 54. o.

⁴⁸⁴ Lényeges, hogy az amerikai választottbíráskodás a fél által jelölt választottbíró vonatkozásában nem feltétlenül követeli meg a semlegességet, sőt a korábbi gyakorlat és szokás a fél által jelölt választottbíró részére éppen nem írta elő az elfogultlanságot. Mindezzel a dolgozat V. fejezetében foglalkozom részletesen.

fel, és még soha nem fordult elő a bizalmas ügykezelés megsértése. (Álláspontom szerint ugyanakkor különbséget szükséges tenni aközött, ha azonos *chamber* tagjai egymással mint peres képviselők állnak szemben ellentétes oldalon, illetve azon eset között, amennyiben a *chamber* egyik tagja mint választottbíró, a másik tagja pedig mint jogi képviselő jár el.)

A kizárásra irányuló eljárásban mint *amicus curiae* vett részt a *Bar Council*, kiemelve, hogy abban az esetben, amennyiben az azonos *chamber*-ben való tagság az ellentétes oldalon álló *barrister*-ek vonatkozásában érdekkonfliktushoz vezetne, jelentős mértékben sérülne a közérdek. Az ügyfelek ugyanis számos esetben meg lennének gátolva csupán e tény miatt abban, hogy jelentős szakismerettel rendelkező, speciális területen működő *barristerek*hez fordulhassanak, hiszen éppen a különös szakértelem miatt számos esetben állhat elő a fentiekben ismertetett helyzet, vagyis az, hogy e *barrister*-ek egyazon *chamber*-ben tevékenykednek. A *Laker* jogi képviselői — igen sajátos módon — a kizárási eljárás szóbeli tárgyalásán már nem jelentek meg, melyet RIX bíró az ítéletben megfelelő módon értékelt. RIX bíró a kizárási kérelmet elutasította, és álláspontja szerint az a tény, hogy a *Laker* a szóbeli tárgyaláson nem képviseltette magát voltaképpen azzal egyenértékű, hogy visszavonta a kérelmét.

A *Laker Airways* döntéshez RIX bíró igen részletes, a rendelkezésre álló esetjogot figyelembe vevő indokolást készített. RIX bíró megállapítása szerint az angol *Arbitration Act* 24. paragrafus (1) bekezdés a) pontjában szereplő szabályozás — melyet fentebb már ismertettem — objektív jellegű. Ezt egyébként a törvény megalkotása során felhasznált UNCITRAL Modell törvény is alátámasztja, az azt alkalmazó esetjog is ezzel van összhangban.⁴⁸⁵

RIX bíró az elfogultság, azaz a *bias* egyes formáinak, kategóriáinak elemzésére is kitér az indokolásban. Röviden a RIX bíró által elfogadott *bias*-tesztet akként lehet bemutatni, mely szerint a tényleges elfogultság (*actual bias*) automatikusan kizárja a bírót az

---

⁴⁸⁵ Vö.: DORE: *Arbitration and Conciliation...* 108. o. Mindez némiképpen ellentmond a függetlenség alapvetően objektív és a pártatlanság alapvetően szubjektív értelmezésének, mely kérdéssel részletesen a dolgozat VII. fejezetében foglalkozom.

eljárásból. Ezenfelül alkalmazni kell azt az elvet, hogy senkise lehet bíró a saját ügyében, illetőleg akkor is ki kell zárni egy bírót, ha fennáll annak a valós veszélye (*real danger*), hogy elfogult lehet. A tényleges elfogultság — érthető okokból — az elfogultságnak a legkritikábban megjelenő formája, amennyiben ez fennáll és bizonyítható, az feltétlenül a bírónak az eljárásból való kizárásához kell, hogy vezessen. Azon elv, mely szerint senkise lehet bíró a saját ügyében az angol esetjogban alapvetően a fentebb már idézett *Dimes*-ügy vonatkozásában került kiemelésre, az elv értelmezése azonban — miként a fentiekben már bemutattam — a *Pinochet*-ügyben kifejtett indokolásban tágabb lett. RIX bírónak — részben az *Arbitration Act* rendelkezéseit, részben a fentebb már hivatkozott *Gough-test*-et figyelembe véve — azt kellett megvizsgálnia, hogy az eset tényállása eredményezheti-e az elfogultság valós veszélyének fennállását.

Habár RIX bíró hangsúlyozta, hogy az ügyben kialakított álláspontjához az is hozzájárulhatott, hogy a kérelmező *Laker* álláspontját az eljárás során elhangzott érvek, lefolytatott bizonyítás vonatkozásában nem részletezte (ezzel RIX bíró a *Laker* képviselőinek az eljárástól való távolmaradására utalt), az ítélet hivatkozik a *Departmental Advisory Committee* 1996 februárjában közzétett jelentésére. E jelentés kitér arra, hogy igen gyakran felmerül azon eset, amikor azonos *chamber*-ben helyet foglaló *barristerek* ugyanabban az ügyben mint jogi képviselő, illetve mint választottbíró járnak el. A bizottság véleménye szerint ez nem tekinthető a függetlenség olyan mértékű hiányának, mely alapján a választottbíró az eljárásból kizárni lenne szükséges.⁴⁸⁶

Érdeemes megjegyeznünk, hogy — miként már részletezésre került — az angol jogszabály nem is a függetlenség, hanem a pártatlanság követelményét írja elő, ezért ez a bizottság állásfoglalásának súlyát némiképpen gyengíti. Kiemelést érdemel az is, hogy szintén a *Departmental Advisory Committee* által még négy évvel az 1996-os jogszabály kihirdetését megelőzően jelent meg egy jelentés, melyben az olvasható, hogy a *barrister*-nek egy nemzetközi választottbíráskodás esetében minden körülmény tekintetében

---

⁴⁸⁶ „...it is often the case that one member of a barrister's Chambers appears as counsel before an arbitrator who comes from the same Chambers. Is that to be regarded, without more, as a lack of independence justifying the removal of the arbitrator? We are quite certain that this would be not the case in English law.” Idézi: BROWN: *Arbitrators, Impartiality and English Law...* 124. o.

közlési kötelezettsége áll fenn az eljárásban lehetséges lehető legkorábbi időpontban.⁴⁸⁷ Ez tehát akként is értelmezhető — és a *Laker*-ügyben hozott döntést kritikus szemmel illetők úgy is értelmezik —, hogy nemzetközi választottbíráskodási ügyben a választottbíró *barrister*-nek szükséges adott esetben azt is bejelentenie, ha a jogi képviselő *barrister*-rel azonos *chamber* tagja.

Az indokolásban RIX bíró kitér azokra az angol jogban fellelhető lényeges jogesetekre, melyeket fentebb — JOHN KENDALL tanulmányára hivatkozva — röviden ismertettem. RIX bíró álláspontja szerint egyébként a kérelmezőt — vagyis a *Laker Airways*-t terhelte volna annak bizonyítása, hogy az eljárás bizalmas jellege veszélybe kerülhet a választottbíró és a jogi képviselő közötti esetleges kapcsolat következtében. A *Laker Airways* álláspontja szerint — miként ez a *Laker Airways* elnöke, BOLKENHOF úr *affidavit*-jéből is kiderül — önmagában az a tény, hogy a *chamber* tagjai közös helyen működnek együtt már a kollegialitásnak megteremti egy olyan szintjét, mely az elfogultsághoz vezethet. RIX bíró az ítéletében erre is kitér, és figyelemmel van a *barrister*-i tevékenység bizonyos fokú változására is, de ezt tekintetbe véve sem fogadja el azt, hogy csupán a közös *chamber*-ben való tevékenykedés miatt fennállhat az elfogultság:

„I do not think that one can generalise about such matters. Some chambers are happier places than others. In some, rivalry is the order of the day. After all, each barrister is in competition with his fellow for work. Rivalry and friendship may coexist. Although it may be true that, with the relaxation in recent decades on the profession's attitudes to marketing, there has been a greater tendency for sets of chambers to promote themselves as a whole, it remains the case in my view that chambers are made up of their individual barristers with their separate reputations, each working on their own papers for their own clients, and sharing neither career, nor remuneration.”⁴⁸⁸

---

⁴⁸⁷ „...full disclosure by the barrister at the earliest possible opportunity in cases involving international arbitration.” Idézi: MERJIAN: *Caveat Arbitrator*... 140. o.

⁴⁸⁸ Idézi: MERJIAN: *I. m.* 58. o. Az idézett rész fordítása a következő: „Nem gondolom azt, hogy ezekben az ügyekben általánosítani lehetne. Néhány *chamber* egyszerűen boldogabb helynek tekinthető, mint a többi. Néhány *chamber*-ben pedig a rivalizálás napi parancsként van jelen. Összességében mindegyik *barrister* riválisa a másoknak a megbízásokat tekintve. A rivalizálás és a barátság megfér egymás mellett. Ugyan igaz lehet az, hogy tekintettel a szakmának a marketinggel kapcsolatos idegenkedésének az elmúlt évtizedekben bekövetkezett enyhülésére, nagyobb a tendencia arra, hogy a *chamber*-ek magukat egységes egészként mutassák be, álláspontom szerint továbbra is azon eset áll fenn, hogy a

RIX bíró véleménye szerint a *chamberek* tagjai között fennállhat egyfajta barátság, de éppenséggel rivalizálás is. Az, hogy a *barrister*-ek tevékenysége — legalábbis a saját magukat való hirdetés vonatkozásában — kissé rugalmasabbá vált, egyértelmű utalás a *Bar of England and Wales* Általános Tanácsa (*General Council*) által 1989-ben elfogadott és 1990. március 31-ével hatályba lépett *Code of Conduct*-jára, mely először tette lehetővé, hogy a *barristerek* saját tevékenységüket hirdethessék.⁴⁸⁹ Mindezek ellenére ugyanakkor RIX bíró szerint a *barristerek* önállóan, saját felelősségükkel dolgoznak, és ezért nem áll fenn az elfogultság veszélye.

A *Laker Airways* ügyben hozott döntést több kritika is érte. Az amerikai ARMEN H. MERJIAN elsősorban amerikai szemszögből szemlélve fogalmazott meg éles kritikát cikkében, kimondva, hogy az ítélet precedens-értéke erősen megkérdőjelezhető.⁴⁹⁰ Az amerikai szemszögből való szemlélet lényege — túlmenően az amerikai esetjog néhány példájának említésén — az, hogy az amerikai értelemben vett *law office* esetében a pártatlanság hiánya egyértelműen felmerül. Habár alapvetően másképp működik egy amerikai *law office*, hiszen az ott dolgozó ügyvédek nem egymástól függetlenül, hanem együtt mint a *law office* tagjai dolgoznak, mégis az amerikai szerző úgy látja, hogy elsősorban a *chamberek* megváltozott működésére tekintettel már nem lehet arról a típusú izoláltságról beszélni, amely megjelenik az ítélet indokolásában. MERJIAN szerint például a *chamberek* egyre inkább törekszenek egységes irodaként megjelenni. Ebben a tekintetben utal például arra, hogy több esetben az Interneten megjelenő hirdetések is ezt sugalmazzák.⁴⁹¹ Szintén MERJIAN véleménye az, hogy a kérdéses *One Essex Court* esetében — mely *chamber*-nek a tagja SULLIVAN, illetve BURNTON is — a weboldal szintén egy egységes ügyvédi iroda, és nem a függetlenül dolgozó *barristerek* közösen

---

chamber egyéni barristerekből áll, akik önálló megbecsülésnek örvendenek, és akik önálló aktáikkal a saját ügyfeleik részére dolgoznak, nem megosztva sem a díjazásukat, sem szakmai előmenetelüket."

⁴⁸⁹ A *Code of Conduct* teljes szövege elérhető a <http://www.barcouncil.org.uk> weboldalon.

⁴⁹⁰ Lásd: MERJIAN: I. m. 69 — 70. o.

⁴⁹¹ MERJIAN utal például a *Chambers of James Hunt, Q.C.* hirdetésére, mely a *chamber*-ről mint egységes egészeiről ír az alábbiak szerint: „For most of this century we have been a medium sized common law set with a good reputation for delivering the best London Counsel to Central and Eastern England.” (Az idézett rész fordítása a következő: „A század legnagyobb részében egy közepes méretű, a common law szerint működő chamberként tevékenykedtünk, azzal a jó hírnévvel, hogy Közép- és Kelet-Anglia részére a legjobb londoni ügyvédet biztosíthattuk.” Lásd: MERJIAN: I. m. 60. o.

működtetett irodája benyomását kelti.⁴⁹² Erre is alapozza MERJIAN azt, hogy a *Laker*-ügyben hozott ítélet azért sem szerencsés, mert maga a *chamber* által kialakított benyomás is egy egységes iroda képzetét kelti, melyhez egyértelmű módon hozzá kell számítani azt, hogy mindezt amerikai szempontból nézve, az amerikai jogi kultúrából származó peres fél veszi figyelembe, akiben így — MERJIAN szerint — kifejezetten jogosan élhetett az a képzet, hogy BURNTON választottbíró esetében fennállhat az elfogultság veszélye.

Miként már említésre került, RIX bíró a *Laker* ügyben hozott döntésben nagy mértékben támaszkodott JOHN KENDALL általunk is idézett tanulmányára. JOHN KENDALL — többek között éppen a *Laker* ügyben született döntésre reflektálva — a kérdésnek újabb tanulmányt szentelt, melynek címében is utalt az előző cikkre.⁴⁹³ KENDALL kiemeli azt, hogy ténylegesen bekövetkezett egyfajta jelentős változás a *barrister*-ek tevékenységében, a *chamber*-ek szerkezetében. Utal többek között arra, hogy arra is van már példa, hogy egy adott *chamber* neve már nem azonos a tényleges földrajzi elhelyezkedésével, vagyis a *chamber* fizikailag már más helyen található, mint neve mutatja, de ugyanakkor megőrizte korábbi elnevezését. Egyes *chamberek* már nem is a földrajzi elhelyezkedés alapján viselik nevüket, hanem egyes tagok alapján (pl. *Keating Chambers, Littleton Chambers*).⁴⁹⁴ Ez egyértelműen azt jelenti, hogy a *chamber* már némiképpen mást jelent, mint a *barrister* irodájának földrajzi elhelyezkedésének megjelölését, hiszen voltaképpen már azt a látszatot kelti, mintha egységes ügyvédi irodáról, a *barristerek* társulásáról (*partnership*) lenne szó. KENDALL véleménye szerint ez önmagában nem jelenti azt, hogy a bizalmas ügykezelés sérülne, vagy nem valósulna meg, hogy a *barristerek* egymástól függetlenül dolgoznak. Mindazonáltal KENDALL álláspontja szerint — amennyiben a *barristerek* a továbbiakban is a hagyományos függetlenségüket fenn kívánják tartani — nyilvánosan és közérthetően kell azt kommunikálniuk, hogy a *chamber* semmiképpen sem egységes ügyvédi irodát jelent, és mindent meg kell tenniük azért, hogy a független tevékenység

---

⁴⁹² MERJIAN a www.oneessexcourt.com honlapra utal. Lásd: MERJIAN: *I. m.* 60. o. Jelenleg e honlap a <http://www.oecolaw.co.uk/> cím alatt érhető el.

⁴⁹³ J. KENDALL: *Barristers, Independence and...* 343 — 352. o.

⁴⁹⁴ Lásd: KENDALL: *I. m.* 347. o.

(és ebből adódóan a teljesen bizalmas ügykezelés) ne szenvedjen csorbát.⁴⁹⁵ A *Laker Airways* ügye egyébként igen jó példát mutat arra, mit eredményez, amikor a választottbíró elfogatlanságának megítélése kérdésében kettő, nem teljesen azonos jogi hagyományokkal rendelkező fél között alakul ki nézeteltérés. (Külön érdekességet képez az, hogy mindkét fél a *Common Law* alapján álló államból származik.)

Szintén a fentebb már említésre került *Gough-test* alkalmazására került sor a *Locabail (UK) Ltd. Bayfield Properties Ltd and another (2000)* ügyben. Ebben az eljárásban öt bíró ellen nyújtottak be elfogultsági kifogást egymással összefüggő ügyekben. Habár nem választottbíróvási ügyről van szó, a *Court of Appeal* döntésében kifejtettek feltétlenül áttekintést érdemelnek.⁴⁹⁶ A bíróság az öt elfogultsági kifogásból négyet elutasított. Azon egy, amely elfogadásra került, érdekes módon az ún. *imputed bias* esete volt. Ebben az esetben egy személyi sérüléssel kapcsolatos kártérítési perben a bíró az alperesi biztosítótársaságot marasztalta. A biztosítótársaság érvelése a kizárás vonatkozásában arra irányult, hogy a bíró számos cikket publikált ebben a szakkérdésben, és egyértelműen megállapítható az alperesi biztosítótársaságok elleni antipátiája e munkákból. A bíróság az elfogultsági kifogásnak azért adott helyt, mert álláspontja szerint a bíró által képviselt szakmai felfogás akár öntudatlanul is oda vezethetett, hogy az alperessel szemben nem pártatlanul járt el, hanem az ügy tényeit esetlegesen a hátrányára értékelte.

A bírói döntés indokolása az elfogultság valós veszélyének (*real danger of bias*) igen jó meghatározását adja LORD BINGHAM, melyből az alábbiak szerint idézünk:⁴⁹⁷

"25. It would be dangerous and futile to attempt to define or list the factors which may or may not give rise to a real danger of bias. Everything will depend on the facts, which may include the nature of the issue to be decided. We cannot, however, conceive of circumstances in which an objection could be soundly based on the religion, ethnic or national origin,

---

⁴⁹⁵ Lásd: KENDALL: *I. m.* 351. o. Ami a bizalmas ügykezelést illeti, KENDALL utal a *Bar Council* által közzétett *Client Confidentiality Within Chambers Guideline*-ra, mely irányelv az ügyfelekkel, ügyekkel kapcsolatos bizalmas eljárásra vonatkozik. Az irányelveket elektronikus formában lásd: www.barcouncil.org.uk/documents/PMSection62006.pdf.

⁴⁹⁶ A *Locabail* ügy vonatkozásában lásd különösen: MARRIOTT: *Conflicts of Interests*. 36 — 38. o. SANDY: *Independence, Impartiality, Arbitration...* 309. o.

⁴⁹⁷ Az indokolásból részletesen idéz: SINGLA: *Bias and Conflicts...*

gender, age, class, means or sexual orientation of the judge. Nor, at any rate ordinarily, could an objection be soundly based on the judge's social or educational or service or employment background or history, nor that of any member of the judge's family; or previous political associations; or membership of social or sporting or charitable bodies; or Masonic associations; or previous judicial decisions; or extra-curricular utterances (whether in text books, lectures, speeches, articles, interviews, reports or responses to consultation papers); or previous receipt of instructions to act for or against any party, solicitor or advocate engaged in a case before him; or membership of the same Inn, circuit, local Law Society or chambers (KFTCIC v Icori Estero SpA (Court of Appeal of Paris, 28 June 1991, International Arbitration Report. Vol 6 #8 8/91)).

*By contrast, a real danger of bias might well be thought to arise if there were personal friendship or animosity between the judge and any member of the public involved in the case; or if the judge were closely acquainted with any member of the public involved in the case, particularly if the credibility of that individual could be significant in the decision of the case; or if, in a case where the credibility of any individual were an issue to be decided by the judge, he had in a previous case rejected the evidence of that person in such outspoken terms as to throw doubt on his ability to approach such person's evidence with an open mind on any later occasion; or if on any question at issue in the proceedings before him the judge had expressed views, particularly in the course of the hearing, in such extreme and unbalanced terms as to throw doubt on his ability to try the issue with an objective judicial mind (see *Vakauta v Kelly* (1989) 167 CLR 568); or if, for any other reason, there were real ground for doubting the ability of the judge to ignore extraneous considerations, prejudices and predilections and bring an objective judgment to bear on the issues before him. The mere fact that a judge, earlier in the same case or in a previous case, had commented adversely on a party or witness, or found the evidence of a party or witness to be unreliable, would not without more found a sustainable objection. In most cases, we think, the answer, one way or the other, will be obvious. But if in any case there is real ground for doubt, that doubt should be resolved in favour of recusal. We repeat: every application must be decided on the facts and circumstances of the individual case. The greater the passage of time between the event relied on as showing a danger of bias and the case in which the objection is raised, the weaker (other things being equal) the objection will be."⁴⁹⁸*

---

⁴⁹⁸ Az idézett rész fordítása a következő: „25. Veszélyes és haszontalan lenne kísérletet tenni arra, hogy meghatározzuk azon tényezők listáját, melyek az elfogultság valós veszélyét képezhetik, vagy éppen azt nem eredményezhetik. Minden a tényeken fog múlni, amelyek magukban foglalhatják az eldöntendő ügy jellegét. Voltaképpen nem tudunk azon körülményekről elméletben vélekedni, melyek alapján jogosan lehetne tiltakozást bejelenteni a bíró vallását, etnikai vagy nemzeti származását, nemét, korát, szexuális beállítottságát illetően. A bíró elleni kifogás általában nem alapulhat a bíró szociális, képzettségi hátterén, előzetes munkahelyi tapasztalatán, sem pedig valamely családtagjáén. Ugyanígy nem jöhet számításba korábbi politikai szövetségi tagság, vagy tagság valamilyen szociális szervezetben, sportegyletben vagy jótékonyági egyesületben vagy szabadkőműves társaságban. Ugyanez a helyzet a

Mint látható, e határozat is utal a fentebb már részletesen elemzett *Kuwait Foreign Trading Contracting and Investment CO (KFTIC) v. ICORI Estero Spa* esetre is. Az indokolás szerint nem lehet felsorolni azokat a tényeket vagy körülményeket, melyek az elfogultság valós veszélyéhez vezethetnek, hanem minden az adott ügy tényeitől fog függeni. Így önmagában a bíró személyes tulajdonságaiban rejlő ok (például származás, vallás, nem, stb.) nem feltétlenül jelenti azt, hogy a bíró elfogult lenne. Ugyanakkor amennyiben a bíró és valamelyik fél között nagyon szoros viszony, barátság áll fenn, az már vezethet az elfogultsághoz, szintúgy az is, ha a bíró az ügygel kapcsolatosan akár az eljárás folyamán már olyan szélsőséges jellegű nyilatkozatot tett, amely kétségbe vonta azt, hogy objektív bírói döntést legyen képes hozni. Kissé általánosabb módon megfogalmazva akkor állhat fenn az elfogultság valós veszélye, ha a bíró azon képességével kapcsolatosan merül fel kétely, mely arra vonatkozik, hogy képes-e az ügy eldöntésekor figyelmen kívül hagyni külső benyomásokat, előítéleteket. Habár az indokolás szerint mindig az adott eset alapján lehetséges azt eldönteni, hogy fennáll-e az elfogultság, abban az esetben, amennyiben annak valós veszélye merül fel, azaz a

---

korábbi bírói döntések, munkahelyen kívüli szerepvállalások (úgy, mint tankönyvek, előadások, beszédek, cikkek, interjúk, szakértői vélemények) vagy olyan utasítások korábbi kézhezvétele esetében, melyek arra irányultak, hogy valamelyik, egy ügyben érintett fél vagy jogi képviselő ellen vagy neki kedvezve járjon el. Hasonló a helyzet az ugyanazon Inn-ben, helyi jogász társaságban vagy chamberben való részvétel megítélésének (KFTIC v Icori Estero Spa (Court of Appeal of Paris, 28 June 1991, International Arbitration Report. Vol 6 #8 8/91)).

Ezzel szemben alappal lehet beszélni az elfogultság valós veszélyéről, ha személyes barátság vagy éppen ellenséges érzelmek áll fenn a bíró és bármely olyan személy között, aki érintett az ügyben. Ugyanez a megítélése annak is, amennyiben a bíró szoros kapcsolatot tart fenn valamely érdekelt személlyel, különösen, ha e személy hitelessége az ügy eldöntésében lényeges lehet. E helyzet áll fenn akkor is, amikor a bírónak a korábbiakban döntenie kellett az adott személy hitelessége tekintetében, és a bíró e korábbi ügyben olyan kirívó módon utasította vissza e személy részvételét a bizonyításban, mely kétséget ébreszthet abban, hogy a bíró egy másik ügyben képes lenne az adott személyt a bizonyítási eljárásban józan módon értékelni. Ugyanez áll fenn, amennyiben olyan kérdéstről van szó az ügyben, melyről a bíró már – különösen az eljárás folyamán – olyan kiegyensúlyozatlan és szélsőséges módon nyilvánított véleményt, amely kétséget ébreszt abban, hogy az ügyet józan bírói aggyal meg tudja ítélni (lásd: Vakauta v. Kelly (1989) 167 CLR 568). Ugyanez a megítélése annak, ha bármilyen más ok miatt valós alap van azt feltételezni, hogy kétely áll fenn abban a tekintetben, hogy a bíró ki tudja zárni a külső körülményeket, előítéleteket és a részrehajlást, és tárgyilagos ítéletet képes hozni az előtte lévő ügyben. A pusztán tény, hogy a bíró, korábban ugyanabban az ügyben vagy egy másik ügyben egy féllel vagy egy tanúval szembehelyezkedő észrevételeket tett, vagy egy tanút vagy egy fél által felhozott bizonyítékot megbízhatatlannak minősített, további körülmények nélkül nem tekinthető megalapozott kizárási oknak. A legtöbb esetben úgy véljük a válasz – legyen az az egyik, vagy a másik – egyértelmű. De bármilyen esetben, amennyiben jogos ok merül fel a kételyre, a kételyt a bíró tisztességéből való visszahívásával kell feloldani. Ismételjük: minden egyes ügyet az adott ügy tényei és körülményei alapján kell eldönteni. Minél hosszabb idő telt el az elfogultság veszélyére lehetőséget adó esemény és az ügy között, melyben a kifogás benyújtásra kerül, annál gyengébbnek, megalapozatlanabbnak tekinthető a kifogás.”

kételkedésre valós ok áll fenn (*real ground for doubt*), akkor a megoldás a bírónak az eljárásból való kizárása kell, hogy legyen.

Álláspontom szerint további lényeges megállapítása az indokolásnak az is, hogy minél több idő telik el az elfogultság veszélyét magában hordozó esemény, továbbá az adott ügy között, melyben hivatkoznak az elfogultságra, nyilvánvaló módon annál gyengébb alapokon fog állni a kizárási indítvány. Mindez igen jó iránymutatást nyújthat az elfogultság megítélése kérdésénél abban az esetben is, ha nem állami bírósági eljárásról, hanem választottbírósági eljárásról van szó.

Szintén az elfogultsággal kapcsolatos egy Angliában lefolytatott ICC választottbírósági eljárás, az *AT&T Corporation and Lucent Technologies, Inc. V. Saudi Cable Company* ügy.⁴⁹⁹ Habár az ügy még 1995 februárjában kezdődött, és ekként még nem az 1996. évi, hanem az 1950. évi választottbírósági törvény hatálya alá tartozik, az ügy tényállása és a meghozott döntés témánk szempontjából releváns, arra is figyelemmel, hogy a *Court of Appeal* ebben az ügyben is a *Gough-test*-et alkalmazta. Az ügy tényállása szerint 1995-ben kezdeményezett az *AT&T* egy ICC választottbírósági eljárást a *Saudi Cable Co (SCC)* ellen Angliában, egy hírközlési kábelek szállítására vonatkozó szerződésből folyó vitában. A szerződést egy pályázat útján kötötték meg, mely tender nyertese az *AT&T* lett. A pályázaton szintén indult egy kanadai társaság, a *Northern Telecom Ltd. (Nortel)*, mely azonban sikertelenül szerepelt. 1998 novemberében, miután két alkalommal is a testület az *AT&T* ellen hozott ítéletet, az *AT&T* olyan információhoz jutott, mely szerint a testület elnöke, YVES FORTIER a *Nortel* nevű társaság egyik igazgatója és részvényese volt. Adminisztratív hibából adódó módon viszont e tény nem került feltüntetésre YVES FORTIER azon önéletrajzában, melyet a feleknek kinevezése előtt megküldtek. FORTIER úr az ICC szabályainak megfelelő választottbírói függetlenségi nyilatkozatot tett (*statement of independence*), de ebben sem említette meg e tény.⁵⁰⁰

Az *AT&T* kizárási kérelmét elsőként az ICC utasította el vonatkozó eljárási szabályai szerint. E döntést az *AT&T* angol állami bíróság előtt támadta meg, mely kérelmét a

---

⁴⁹⁹ Ezen ügy vonatkozásában lásd különösen: EASTWOOD: *A Real Danger of Confusion?...* 298 – 299. o.

⁵⁰⁰ A nyilatkozattételi kötelezettséggel, annak formájával részletesen a dolgozat VII. fejezete foglalkozik.

bíróság elutasította, és másodfokon a *Court of Appeal* járt el. A *Court of Appeal* álláspontja szerint ebben az ügyben is — a *Gough-test* alapján — azt kell megvizsgálni, hogy az elfogultság valós veszélye fennáll-e, és a bíróság nézete szerint ez nem áll fenn, azaz a fellebbezést elutasította. Ténylegesen elismerte a bíróság, hogy az *AT&T* nem volt abban a helyzetben, hogy a választottbírói tanács elnöke ellen annak jelölésekor kifogást tegyen, de a választottbíróság elnökének esetleges közlési mulasztása vonatkozásában az ICC szabályzata külön rendelkezést nem tartalmazott. A bíróság álláspontja szerint amennyiben a választottbíró a *Common Law* alapján — vagyis a *Gough-test* alkalmazásával — nem tekinthető elfogultnak, akkor nincsen arra ok, hogy az ICC szabályzata alapján függetlenségének hiányát megállapítsák.⁵⁰¹ Ugyanakkor, amennyiben FORTIER úr önéletrajzában jelölésekor szerepelt volna a *Nortel*-nél betöltött igazgatósági tisztség, illetve részvényesi pozíció, és ekkor jelezte volna az *AT&T* kifogását, elképzelhető, hogy az ICC annak akkor helyt adott volna.⁵⁰² Kiemelendő ugyanakkor, hogy FORTIER úrnak a *Nortel*-ben igen kevés részvénye volt, a *Nortel* pedig nem volt ebben az eljárásban peres fél, így az eljárás kimenetelében FORTIER úr anyagi érdekeltséggel nem rendelkezett.⁵⁰³ Lényeges, hogy ezen szemlélet alapvetően a *Dimes*-ügyben rögzített elvre emlékeztet, és nincs figyelemmel a *Pinochet*-ügyben szereplő tágabb értelmezésre.

Az *AT&T* ügyben hozott döntés abból a szempontból is jelentősnek tekinthető álláspontunk szerint, hogy a *Court of Appeal* egyértelműen kimondta, a *Gough-test* nemzetközi kereskedelmi választottbírói eljárásban is alkalmazható.⁵⁰⁴ A döntés kiemeli azt, hogy egyes álláspontok szerint a *Gough-test*-et a választottbírói eljárásokban nem lenne szabad alkalmazni, hanem helyette a bizonyos nézetek szerint a

---

⁵⁰¹ Kiemelést érdemel, hogy ebben a vonatkozásban volt némi eltérés az elsőfokú és a másodfokú bíróság között. Az elsőfokon eljáró LONGMORE bíró álláspontja szerint az ő jogosultsága csupán arra terjed ki, hogy azt vizsgálja, fennáll-e az elfogultság az angol jog szabályai alapján, és nézete szerint az angol bíróságnak az ICC szabályainak értelmezésével nem kell foglalkoznia. Ezzel szemben a *Court of Appeal* szerint a jogi lehetőség megvan arra, hogy az ICC által hozott döntést felülvizsgálják, az ICC szabályai szerint is megvizsgálják, elfogult-e FORTIER úr, és a *Court of Appeal* ennek alapján jutott arra a döntésre, hogy nem áll fenn az elfogultság.

⁵⁰² Ezen álláspontot képviseli: R. KING — B. GIAZETTA: *Independence, Impartiality...* 28. o.

⁵⁰³ Ehhez lásd: LIEBSCHER: *The Healthy Award*. 282. o.

⁵⁰⁴ Ennek jelentőségét emeli ki: SANDY: *Independence, Impartiality, Arbitration...* 311. o. Az ítélet indokolása összhangban áll a *Gough*-ügyben, LORD GOFF által kifejtett véleménnyel, mely szerint ugyanazt a tesztet kell alkalmazni minden, az elfogultság megítélésére irányuló eljárásban.

valós veszélynél (*real danger*) még szigorúbb ésszerű gyanú (*reasonable suspicion*) fogalmát kellene alkalmazni, vagyis amennyiben az elfogultságnak ésszerű gyanúja fennáll, akkor már a választottbíró kizárandó az eljárásból. Ehhez képest az ítélet indokolása az alábbiakat mondja ki:

„Assuming, without accepting that the reasonable suspicion test provides a lower threshold than the real danger test, it would be surprising if a lower threshold applied to arbitration than applied to a court of law. The courts are responsible for the provision of public justice. If there are two standards I would expect a lower threshold to apply to courts of law than applied to a private tribunal whose judges are selected by the parties. After all, there is an over-riding public interest in the integrity of the administration of justice in the courts. It is justice in the courts to which Lord Hewart CJ was referring in R v. Sussex Justices, ex parte McCarthy [1924]1 KB 256, 259, when stating his famous aphorism, which is accepted throughout the common law world, that it is of fundamental importance that justice should not only be done, but should manifestly and undoubtedly be seen to be done.”⁵⁰⁵

Az indokolás — mely maga is utal Lord HEWART már idézett aforizmájára — kimondja, hogy feltéve, de meg nem engedve, hogy az ésszerű gyanú tesztje alacsonyabb tűréshatárt enged, mint a valós veszély tesztje, meglepő lenne, ha az alacsonyabb tűréshatár éppen a választottbírák esetében lenne engedélyezett. Az ítélet szerint éppen a felek által jelölt választottbírák esetében lenne szükséges a szigorúbb elbírálás, ugyanakkor az ítélet azt is kiemeli, hogy az igazságszolgáltatás integritásához elsőrendű közérdek fűződik, és ez is indokolja az egységes mérce alkalmazását az elfogultság megítélése kérdésében.

Az angol választottbírói gyakorlatban felmerült az a kérdés is, hogy vajon ugyanolyan mércének kell-e érvényesülnie az elfogulatlanság, függetlenség vonatkozásában minden típusú választottbírói eljárásban. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a *Rustal Trading*

---

⁵⁰⁵ Az indokolást idézi: MARRIOTT: *Conflicts of Interests*. 33. o. Az idézett rész fordítása a következő: „Feltéve, de nem megengedve, hogy az ésszerű gyanú tesztje alacsonyabb küszöböt jelent, mint a valós veszély tesztje, meglepő lenne, ha alacsonyabb küszöb vonatkozna a választottbíráskodásra, mint a rendes bíróságra. A rendes bíróságok a közösség igazságáért felelnek. Ha két mérce létezik, akkor azt várnám, hogy az alacsonyabb mérce a rendes bíróságokra vonatkozzon, azon magántestületekhez képest, melyek tagjait a felek maguk választják ki. Összességében létezik egy felülkerekedő közérdek a bíróságok igazságszolgáltatása integritása iránt. A bíróságoknak az igazságossága az, melyre Lord Hewart CJ utalt az R v. Sussex Justices, ex parte McCarthy [1924]1 KB 256, 259 ügyben, amikor híres aforizmáját kifejtette, amely a common law világában elfogadásra kerül, mely szerint alapvető jelentősége van annak, hogy ne csak igazságot szolgáltatassanak, hanem minden kétséget kizáróan látszódjon is az, hogy igazságot szolgáltatnak.”

Limited v. Gill and Duffus S.A. ügyben hozott ítélet.⁵⁰⁶ Az ügy egy speciális választottbíróvási testület eljárását érinti, a Finomított Cukor Egyesület (*Refined Sugar Association*) mellett szervezett Választottbíróvási testület által meghozott ítélet vonatkozásában merült fel. A választottbíróvási ítélet meghozatala után az egyik fél az ítélet érvénytelenítését kezdeményezte állami bíróság előtt az 1996. évi választottbíróvási törvény 68. paragrafusára hivatkozva, azzal az indokkal, hogy az ügyben eljáró választottbíró pártatlansága vonatkozásában aggályok merültek fel. Mindezt azzal támasztotta alá, hogy az egyik választottbíróval a féllel még a választottbíróvási eljárás előtt egy másik ügyben nézeteltérése, vitája volt. Ez a fél már a választottbíróvási eljárás elején írásban jelezte a *Refined Sugar Association* felé, hogy az adott választottbíróval kifogásai vannak. Az egyesület azonban erre a levélre nem válaszolt.

Az ügyben két hónap múlva — tárgyalás tartása nélkül — született ítélet, és a választottbíró elfogultságát sérelmező fél ekkor kezdeményezett bírósági eljárást. Az eljáró bíróság elutasította az ítélet érvénytelenítését kérő keresetet. A keresetet két okból is alaptalannak tekintette. A bíróság szerint azáltal, hogy a fél az Egyesület értesítése után — melyre választ nem kapott — tovább folytatta az eljárást, anélkül, hogy ténylegesen kizárási eljárást kezdeményezett volna, a választottbíróvási törvény 73. § (1) bekezdését kell alkalmazni, mely fentiekre figyelemmel jogvesztést jelent abban a tekintetben, hogy a későbbiekben ebből az okból az ítélet érvénytelenítését kezdeményezze. További fontos oka volt az elutasításnak az, hogy a bíróság szerint a választottbíró és az egyik fél közötti korábbi nézeteltérés nem több, mint egy átlagos incidens a kereskedelmi életben („*an ordinary incident of commercial life*”). Így — figyelemmel arra, hogy a kereskedelem viszonylag szűk területéről (cukorkereskedelem) van szó — a bíróság álláspontja szerint a feleknek tudomásul kell venniük, el kell fogadniuk azt, hogy előfordulhat korábbi ismeretség, kapcsolat a választottbíró és valamelyik fél között. A bíróság azt a kérdést nyitottan hagyta, hogy mi a megítélése annak, amennyiben a fél és a választottbíró között nagy jelentőségű jogvitára került sor, esetlegesen a választottbíróvási eljárást közvetlenül megelőzően. Vélhetőleg ez az eset már vezethet a választottbíró elfogultságának megállapításához.

---

⁵⁰⁶ *Rustal Trading Limited v. Gill and Duffus S.A.* 12 [2000]. Az ügyet részletesen ismerteti: GEARING: „*A Judge in His...* 49 — 50. o.

A bíróság szerint az, hogy a választottbíró az ügyben nem tartott tárgyalást, nem jelenti azt, hogy elfogultsága fennáll, hiszen a *Refined Sugar Association* eljárási szabályai lehetővé teszik azt, hogy tárgyalás tartása nélkül kerüljön ítélet meghozatalára. Az ítélet indokolása alapján egyértelműnek tűnik, hogy a bíró kifejezetten hangsúlyt helyezett arra a választottbíró és az egyik fél korábbi kapcsolatának megítélése során, hogy az ügy a kereskedelmi választottbíráskodásnak egy igen speciális területén merült fel. Az ilyen jellegű különleges ügyek megítéléséhez speciális szakértelemre van szükség, mellyel csak kevés személy rendelkezhet, ezért adott esetben elkerülhetetlen az, hogy valamelyik — e területen szakismerettel rendelkező — választottbírónak az egyik féllel korábbi kapcsolata álljon fel, adott esetben egymással nézeteltérésük is lehetett. Elképzelhető, hogy amennyiben általános kereskedelmi választottbírósról — például a Londoni Nemzetközi Kereskedelmi Választottbírószék (*London Court of International Commercial Arbitration*) előtt indított választottbírószéki processzusról — lett volna szó, akkor e ténykörülmenynek más lett volna a megítélése.

Mindebből az következik, hogy esetlegesen más a megítélése a választottbíró elfogultságának egy speciális, szűk kereskedelmi területet érintő választottbírószéki eljárásban, mint az általános kereskedelmi választottbíráskodásban. Ez magyarázható azzal, hogy a speciális kereskedelmi terület különös ismereteket igényel, és éppen ezért a kevés, különleges szakértelemmel rendelkező személyek esetében elkerülhetetlenül előfordulhat korábbi kapcsolat, és így vélhetőleg az általános kereskedelmi választottbíráskodáshoz képest eltérő zsinórmértéket kell alkalmazni az elfogultság megítéléséhez.

A bírósági eljárások — és így a választottbírószéki processzus — vonatkozásában fennálló, a pártatlansághoz és a függetlenséghez kapcsolódó joggyakorlat szemléletében bizonyos mértékű változás figyelhető meg az Egyesült Királyságban azt követően, hogy 2000. október 20-án hatályba lépett az 1998. évi Emberi jogi Törvény (*Human Rights Act*), mely törvény meghatározott módon az Emberi Jogok Európai Egyezményét iktatta be az angol jogba. Az Egyezménynek az angol jogba történő beültetése igen sajátos volt. A *Human Rights Act* 3. paragrafusában kimondja, hogy az elsődleges és másodlagos

jogalkotásnak (*primary legislation and subordinate legislation*) követnie kell a lehetőségek szerint az Egyezmény rendelkezéseit. A törvény 6. paragrafusának első bekezdése szerint pedig törvénytelen ha egy közhatalmi szerv (*public authority*) olyan módon jár el, amely ellentétes egy, az Egyezmény által biztosított joggal.⁵⁰⁷

Témánk szempontjából az Egyezmény 6. cikkelye érdemel figyelmet, mely alapvető jogként határozza meg azt, hogy mindenkinek joga van arra, hogy ügyét ésszerű időn belül független és pártatlan bíróság bírálja el.⁵⁰⁸ E cikkely értelmezése, alkalmazása vethet fel kérdéseket a függetlenség és a pártatlanság tekintetében. Fontos utalnunk egy, a Strasbourg Emberi Jogi Bíróság által tárgyalt ügyre, melyben — habár az ítélet még a brit Emberi Jogi törvény kihirdetése előtt keletkezett — az egyik fél Nagy-Britannia volt. A *Findlay v. United Kingdom* ügyben a strasbourgi testület kifejtette, hogy ahhoz, hogy megállapíthassuk, hogy egy bírói testület független, tekintettel kell lenni többek között a testület tagjai kiválasztásának módjára, hivataluk időtartamára, az esetlegesen befolyásoló külső tényezők kizárását biztosító garanciák létre, és arra a kérdésre is, hogy az adott fél számára kitűnik-e függetlenség vagy sem. A strasbourgi bíróság szerint a pártatlanság tekintetében két szempontot kell megvizsgálni. A testületnek egyfelől a bírói elfogultságtól mentesnek kell lennie, másfelől pedig objektív szempontból is pártatlannak kell lennie, vagyis megfelelő garanciáknak kell létezniük, melyek ki tudnak zárni minden igazolható kételyt ebben a vonatkozásban.⁵⁰⁹

Az angol választottbírói gyakorlatban a *Findlay v. United Kingdom* ügyben kiemeltre is figyelemmel, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkelyében foglaltakra is tekintettel felmerült az a kérdés, hogy e követelményeknek

---

⁵⁰⁷ Ennek a szabályozásnak a jelentősége DAVID SANDY szerint az, hogy ilyen módon a Parlament szuverenitása a jogalkotás vonatkozásában érintetlen marad. Ehhez lásd: SANDY: *I. m.* 312. o.

⁵⁰⁸ Az Egyezmény angol verziója szerint: „*In the determination of his civil rights and obligations ... everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law.* A hivatalos magyar fordítás a következő: *Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.* (Az Egyezményt a magyar jogban az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki.)

⁵⁰⁹ A *Findlay v. United Kingdom* [1997] 24 EHRR 221. ügyben lásd különösen: SANDY: *I. m.* 313. o.

megfelel-e, illetőleg mennyiben felel meg a *Gough-test* alkalmazása.⁵¹⁰ A fentiekre tekintettel az angol gyakorlat által kidolgozott és alkalmazott *Gough-test* és a strasbourggi követelmények szintézisének tekinthető értelmezés került elfogadásra egy 2000 decemberi jogesetben, a *Director General of Fair Trading v. Proprietary Association of Great Britain* ügyben. Ebben az ügyben hozott ítéletben a *Gough-test* szerény kiegészítésére (*modest adjustment*) került sor. Figyelemmel e jogeset igen nagy jelentőségére az angol joggyakorlatban, célszerű az ügy részleteit alaposabban áttekinteni.⁵¹¹

Az ügy abban a vonatkozásban nem tekinthető klasszikus választottbíróági jogesetnek, hogy nem hagyományos értelemben vett választottbíróági testület, hanem egy speciális különbíróóság, az ún. *Restrictive Practices Court* gyakorlatában merült fel az eset. Ez a testület a hatóságilag meghatározott kiskereskedelmi áraktól való egyes eltérések lehetőségeivel, illetve azok lehetővé tételével foglalkozik. A kérdéses ügyben bizonyos gyógyszerek hatósági ármeghatározása tekintetében nyújtott be kérelmet a kérelmező, a *Fair Trading* általános igazgatója (*Director General*). A kérelmező célja az volt, hogy egy, a *Restrictive Practices Court* által 1970-ben kiadott, meghatározott gyógyszerek vonatkozásában a hatósági ártól való eltérést lehetővé tevő rendelkezést hatályon kívül helyeztessen. Az ügybe két gyógyszergyártó is bekapcsolódott, vitatva a *Fair Trading* kérelmét. Az ügy alapvetően szakértői kérdéseket tartalmazott, és a testület számára viszonylag nagy munkát jelentett, ennek megfelelően hosszadalmas eljárást eredményezett.

A háromtagú testület egyik tagja, DR. ROWLATT vonatkozásában merült fel az esetleges elfogultság gyanúja az alábbiak szerint. A neves közgazdász hölgy az eljárás folyamán – az eljárástól függetlenül – úgy döntött, hogy megpályázik egy tanácsadói állást a *Frontier Economics* elnevezésű cégnél. Önmagában ez nem jelentett volna problémát, azonban fény derült arra, hogy a *Frontier Economics* a kérelmező *Fair Trading* által az

---

⁵¹⁰ A választottbíráskodás, az alternatív vitarendezés és az emberi jogi egyezmény összefüggéseiről, angolszász vonatkozásban különösen lásd: SAMUEL: *Arbitration, Alternative Dispute...* 413 – 437. o.

⁵¹¹ A *Director General of Fair Trading v. Proprietary Association of Great Britain and another [2001]* ügy részletes bemutatását lásd: MARRIOTT: *Conflicts of Interest*. 40 – 41. o. Lásd továbbá: MALLESON: *Safeguarding Judicial Impartiality*. 53 – 70. o.

ügyben elsődlegesen alkalmazni kívánt szakértő volt. Mindez DR. ROWLATT számára csupán akkor vált nyilvánvalóvá, amikor egy telefonbeszélgetést folytatott a *Frontier Economics* ügyvezetőjének, a magyar származású ZOLTÁN BÍRÓNAK a titkárnőjével, és kiderült, hogy a testület által szakértőként meghallgatásra kerülő ZOLTÁN BÍRÓ a *Frontier Economics* ügyvezetője. Ezt követően DR. ROWLATT haladéktalanul jelezte a *Frontier Economics* részére azt, hogy állásjelentkezését felfüggeszti az eljárás befejezéséig. Ennek ellenére az eljárásban felmerült az a kérdés, hogy vajon DR. ROWLATT, és ennek megfelelően a testület többi tagja elfogult-e. Az elfogultságra alapító kizárási indítványt a testület elutasította, e döntés azonban megfellebbezésre került. A fellebbezési fórumként eljáró állami bíróság helyt adott a fellebbezésnek.

Az ítélet indokolása szerint az a tény, hogy DR. ROWLATT álláshoz szeretett volna jutni a *Frontier Economics* nevű cégnél, öntudatlanul is ahhoz vezethet, hogy az eljárás során a *Frontier Economics* által adott szakvéleményt nagyobb jelentőségűnek, megbízhatóbbnak ítéli meg, mint a többi szakvéleményt. Figyelemmel arra is, hogy mire a kizárási indítvány benyújtásra került, az eljárás már viszonylag előrehaladottá vált, óhatatlan volt az is, hogy DR. ROWLATT a testület többi tagjával már megvitatta az ügy érdemi részét, melyben a szakvélemények is szerepet kellett, hogy kapjon, így esetlegesen DR. ROWLATT nem teljesen elfogulatlan nézőpontja befolyásolhatta a testület többi tagját is. A bíróság — hivatkozással a strasbourgi gyakorlatra is — arra jutott, hogy a strasbourgi gyakorlat és az addigi angol judikatúra (vagyis lényegében a *Gough-test*) között a leglényegesebb különbség az, hogy a strasbourgi gyakorlat mindig kizárólag objektív tesztet alkalmaz. A *Gough-test* lényege ezzel szemben akként foglalható össze, hogy azt kell megvizsgálni, hogy az adott bíróság részére kitűnik-e, hogy fennáll-e valós veszélye (*real danger*) annak, hogy a bíró elfogult-e. A strasbourgi gyakorlat elsősorban azt veszi számba, hogy egy objektív külső szemlélőben az ügy tényeinek ismeretében felmerülne-e egy ésszerű gyanú (*reasonable suspicion*) arra nézve, hogy a bíró elfogult-e.⁵¹² Így az is elképzelhető, hogy ebben az ügyben más döntésre került volna sor, amennyiben az még az Emberi Jogi törvény elfogadása előtt merült volna fel.

---

⁵¹² Lásd: LIEBSCHER: *The Healthy Award*. 280 — 281. o.

Álláspontom szerint igen előremutató és rendkívül absztrakt módon megfogalmazott az, ahogyan ebben az ügyben a fellebbezést elbíró Lord Philips meghatározta az elfogultság (*bias*) fogalmát.⁵¹³ A meghatározás külön érdeme az, hogy habár nyilvánvaló módon reflektál a jogeset konkrét tényeire, az absztrakció magas foka miatt kifejezetten alkalmas arra, hogy általánosságban is alkalmazható legyen. A meghatározás szerint az elfogultság olyan elméleti hozzáállást jelent, amely a bírót akadályozza abban, hogy objektív képet alkosson az eldöntendő ügyről. E meghatározás értelmében nem csupán akkor állhat fenn az elfogultság, amennyiben a bírónak az ügy valamilyen tartalmú kimenetelében érdekeltsége áll fenn, hanem akkor is, ha a bírónak valamely tanúval szemben áll fenn meghatározott előítélete, mely a bizonyítékok szabad mérlegelésében akadályozza. Mint látható, ezen állítás első része kifejezetten utal olyan korábbi – általunk is idézett – jogesetekre, melyekben az elfogultság azzal az indokkal került alátámasztásra, hogy a bírónak sajátos érdeke fűződött a jogvita kimeneteléhez. Az állítás második része pedig arra utal, hogy amennyiben a bírói elfogultság valamely bizonyítási eszköz vonatkozásában áll fenn, akkor ez akadályozza a bizonyítékok szabad mérlegelésében, mely oda vezethet, hogy az ügyben sem tud elfogulatlan döntést hozni.

Fentiek alapján a *Director General of Fair Trading* ügyet összefoglalva kiemelhető, hogy a döntés az angol esetjog által alkalmazott *Gough-testet* akként módosította, hogy azt még objektívabbá tette azáltal, hogy az elfogultságot egy külső, de az ügyet ismerő személy megítélése alapján rendelte vizsgálni, valamint az elfogultság fogalmára igen jól felhasználható, általános jellegű meghatározást adott.

---

⁵¹³ „*Bias is an attitude of mind, which prevents the judge from making an objective determination of the issues that he has to resolve. A judge may be biased, because he has reason to prefer one outcome of the case to another. He may be biased because he has reason to favour one party rather than another. He may be biased not in favour of one outcome of the dispute, but because of a prejudice in favour of or against a particular witness, which prevents an impartial assessment of the evidence of that witness. Bias can come in many forms. It may consist of irrational prejudice or it may arise from particular circumstances which, for logical reasons, predispose a Judge towards a particular view of the evidence or issues before him.*” (Az idézett rész fordítása a következő: „Az elfogultság az elme egy olyan beállítódása, amely megakadályozza, hogy a bíró objektív fogalmakat alkosson az általa eldöntendő ügyről. A bíró elfogult lehet, ha oka van arra, hogy az ügy egyik lehetséges kimenetelét a másikhoz képest preferálja. A bíró elfogult lehet, ha oka van arra, hogy egyik felet a másikhoz képest előnyben részesítse. Akkor is elfogult lehet, ha nem az ügy egyik lehetséges kimenetelében érdekelt, hanem ha valamelyik tanúval szemben vagy tanú ellen előítélettel bír, amely megakadályozza, hogy az adott tanú vallomását objektíven értékelje. Az elfogultságnak számos formája lehet. Állhat irracionális előítéletből, vagy származhat olyan különleges körülményekből, amelyek logikus okokból befolyásolják a bírót egy adott bizonyíték vagy a bíró előtt álló kérdés vonatkozásában.”) Idézi: LIEBSCHER: I.m. 277. o.

A *Director General of Fair Trading* ügyben kidolgozott elv alkalmazásra került többek között a Technológiai és Építésügyi Bíróság (*Technology and Construction Court*) által a *Discain Project Services v. Opecprime Development* ügyben.⁵¹⁴ Az ügy egy döntőbírói eljárás volt, melyben az érintett döntőbíró (*adjudicator*) az egyik fél képviselőjével több magánbeszélgetést folytatott, melyek eredményeképpen úgy tűnt, hogy a döntőbíró esetlegesen az ott elhangzottakat figyelembe vette döntése során. Az *adjudicator* elfogultságát megállapító BOWSHER J. bíró — alkalmazván a *Director General of Fair Trading* ügyben kifejtett érvrendszert — azt mondta, hogy habár ő maga nem látja elfogultnak a döntőbíró, az ügy tényei egy tisztességesen gondolkodó, az ügyet ismerő megfigyelőt arra vezetnék, hogy fennáll a valós lehetősége (*real possibility*) vagy a valós veszélye (*real danger*) annak, hogy a döntőbíró elfogult.

Álláspontom szerint ennek az ügynek érdekessége, hogy nem a valós lehetőség vagy a valós veszély jelentésbeli különbségét elemzi — miként az ilyen jellegű distinkcióra, illetve annak hangsúlyozására volt példa az angol joggyakorlatban —, hanem sokkal inkább a hangsúlyt az ítélet az objektív külső szemlélőre mint az elfogultság megítélésére hivatott személyre, és annak jelentőségére helyezi.

Az elfogultság valós veszélyének, illetve valós lehetőségének az értelmezéséhez az újabb jogesetek közül jelentős mértékben járult hozzá a *Porter v. Magill* jogeset,⁵¹⁵ mely a már kiegészített *Gough-test*-et még inkább törekedett a strasbourgi esetjog kívánalmaihoz hozzáigazítani. Ebben a nem választottbírói ügyben az került kimondásra, hogy a bírói elfogultság akkor állapítható meg, amennyiben egy tisztességesen gondolkodó és az ügyről értesült megfigyelő, a tényeket figyelembe véve úgy ítéli meg, hogy fennáll a valós lehetősége (*real possibility*) annak, hogy a bírói testület elfogult. Mint látható, ennél a jogesetnél a valós veszély helyett már teljesen egyértelmű módon a valós lehetőség kifejezés kerül használatra.

---

⁵¹⁴ A *Discain Project Services v. Opecprime Development* [2001] ügy vonatkozásában lásd különösen: LIEBSCHER: *I.m.* 281. o.

⁵¹⁵ Lásd: *Porter v. Magill* [2001] UKHL 67. Az ítélet szövegét lásd: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200102/ldjudgmt/jd011213/magill-1.htm>.

Szintén a már módosított *Gough-test* alkalmazására került sor egy, a Lordok Háza által 2003-ban elbírált ügyben, a *Lawal v. Northern Spirit Ltd.* jogesetben.⁵¹⁶ Itt egy munkaügyi döntőbírósnál merült fel az az eset, hogy a döntőbíró előtt az egyik felet képviselő ügyvéd az ügy eldöntésére hivatott testület laikus tagjaival több ízben ítélezett együtt mint részfoglalkozású döntőbíró. A jogi képviselő tehát peres képviselőként egy olyan testület előtt járt el, mely testület laikus tagjaival maga is együttesen szokott bíraskodni. A jogi képviselő elleni kizárási kérelmet az Egyezmény fentebb idézett 6. cikkelyére hivatkozással terjesztették elő, akként érvelve, hogy a testület nem tekinthető függetlennek és pártatlannak. Igen lényeges, hogy a tényleges elfogultság nem volt bizonyítható, így elsősorban azt kellett megvizsgálni, hogy a testület mutatta-e az elfogultság jelét. A kizárási elutasítása után a fellebbviteli bíróság, a *Court of Appeal* elutasította a fellebbezést. Az ügy végül a Lordok Háza elé került, mely helyt adott a fellebbezésnek, és a *Court of Appeal* ítéletéhez különvéleményt fűző Lord Justice PILL álláspontját tette magáévá, mely az ítékezéshez kapcsolódó közbizalom (*public confidence*) kívánalmára is figyelemmel vélte úgy, hogy egy olyan testület laikus tagjai, akik az előttük eljáró jogi képviselővel közösen szoktak ítélezni, vélhetőleg elfogultak a jogi képviselővel szemben. Figyelemreméltó a *House of Lords* álláspontja, melynek értelmében elképzelhető, hogy egy ilyen jogeset másfajta megítélésre került volna évekkel korábban, mint amikor elbírálásra került, mindez a gyakorlat — ideértve a strasbourgi judikatúra — fejlődésének figyelembe vételét mutatja.

Fentiek alapján felmerül az a kérdés, hogy a *Porter-test*, azaz a *Porter v. Magill* ügyben hozott ítéletből leszűrhető, az elfogultság megállapítására szolgáló mérce mekkora mértékben hathat magára a kereskedelmi választottbíráskodásra a brit esetjogban. Némileg általánosabban fogalmazva ez azt is jelentheti, hogy a strasbourgi gyakorlat milyen hatással járhat az angol kereskedelmi választottbíráskodásra az elfogultság megítélése kérdésében. Az angol DAVID SANDY szerint a kereskedelmi választottbíráskodásban — éppen annak magán-vitarendezési jellege miatt — nem lenne szerencsés, ha a *Porter-test* teljes egészében alkalmazásra kerülne.⁵¹⁷ Ugyanakkor

---

⁵¹⁶ Az ügy vonatkozásában lásd:

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200203/ldjudgmt/jd030619/lawal-1.htm>.

⁵¹⁷ Ehhez lásd: SANDY: *Independence, Impartiality, Arbitration...* 318 – 319. o.

természetes, hogy a strasbourgi esetjog által előírt követelmények bizonyos mértékig a választottbírói gyakorlatra hatással vannak. (Erre példa a nem teljesen klasszikus választottbírói esetnek tekinthető *Director General of Fair Trading* ügyben hozott döntés.)

A joggyakorlat ilyen típusú fejlődése vélhetőleg az elfogultság és a függetlenség eltérő jellegű megítélését eredményezheti. Ez azzal a következménnyel járhat, hogy az *Arbitration Act* által előírt szabályok a jövőben másfajta értelmezést nyerhetnek, megváltozhat például a *barrister*-ekkel, azok függetlenségével összefüggő megítélés is. Mindez azzal az eredménnyel járhat, hogy az angol esetjog eddigi példái – melyek közül néhány jellemző ügynek a kiemelésére, ismertetésére törekedtünk – a jövőben esetlegesen a tételes jog, a nemzetközi példák, továbbá a joggyakorlat hatására egészen más precedensértékkel fognak rendelkezni; mindennek beigazolására azonban vélhetőleg csak hosszabb idő elteltével nyílhat lehetőség.

5. A London Court of International Arbitration eljárási szabályai a választottbíró megválasztása, kizárása vonatkozásában

Az Egyesült Királyságban az egyik legnagyobb nemzetközi hírnévvel rendelkező választottbírói intézmény a korábbiakban is már hivatkozott *London Court of International Arbitration* (LCIA). Az LCIA jelentősége a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területén már önmagában indokolja azt, hogy részletesebben megvizsgáljuk, e választottbírói intézmény eljárási szabályai milyen rendelkezéseket tartalmaznak a választottbíró kiválasztása, illetőleg az eljárásból történő kizárása tekintetében.⁵¹⁸

Az LCIA megalapítására 1892-ben került sor, három évvel azt követően, hogy a kereskedelmi élet növekvő igényeinek kielégítése céljából 1889-ben kihirdetésre került a fentiekben már hivatkozott angol választottbírói törvény (*English Arbitration Act*

---

⁵¹⁸ Az LCIA tevékenységéről, ügyszámáról részletes tájékoztatást ad az eljárási szabályzatot is több nyelven tartalmazó weboldal: www.lcia-arbitration.com.

1889). Az LCIA megalapítására — miként arra a korábbiakban már utaltam — jelentős hatással volt a Lord BRAMWELL által készített, törvényerőre sohasem emelkedett választottbírói törvénytervezet (*Lord Bramwell's Arbitration Code of 1884 – 1889*). Az LCIA 1892-ben *The London Chamber of Arbitration* névvel került a londoni *Guildhall*-ban megalapításra London város szervezetének kezdeményezésére (*Corporation of the City of London*).⁵¹⁹ Az LCIA megalapítását három évvel követte 1895-ben a Legfelsőbb Bíróság Kereskedelmi Bíróságának (*Commercial Court*) megalapítása, mely szintén a kereskedelem növekvő igényeinek kielégítésére volt hivatott.⁵²⁰ 1903-ban a *London Chamber of Arbitration* neve *The London Court of Arbitration*-re változott. 1905-ben költözött át a *Guildhall*-ból a Londoni Kereskedelmi és Iparkamara épületébe. A testület jelenlegi nevét 1981-ben nyerte el, ezzel is reflektálva arra, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban egyre kiemelkedőbb helyet ért el. A választottbírói intézmény a *Corporation of the City of London*, továbbá a Londoni Kereskedelmi és Ipari Kamara (*London Chamber of Commerce and Industry*) felügyelete alatt működött, és ugyancsak 1975-ben csatlakozott ehhez a *Chartered Institute of Arbitrators* elnevezésű intézet, mely adminisztratív segítséget nyújtott a testületnek. E három intézmény irányítási jogkörüket közös bizottságukon, a *Joint Committee of Management*-en keresztül gyakorolják.

Az LCIA jelenleg is működő szervezete 1986-ban került megalkotásra, amikor az LCIA státusában igen jelentős változás következett be azzal, hogy korlátolt felelősséggel működő, non-profit társasággá (*company limited by guarantee*) alakult LCIA Ltd. néven. Ezzel az LCIA még inkább autonómmá vált, habár a fentiekben említett intézmények továbbá is felügyelet gyakorolnak felette.⁵²¹ Az LCIA mai szervezete három nagy egységre oszlik, a társaságra (*Company*), a bíróságra (*Court*) és a titkárságra (*Secretariat*). A társaság voltaképpen az LCIA irányító szerve, az irányítása pedig az Igazgatótanács (*Board of Directors*) útján valósul meg.

---

⁵¹⁹ Az LCIA történetét részletesen mutatja be az LCIA centenáriuma készült, az LCIA akkori elnöke, Sir MICHAEL KERR tollából származó tanulmány: KERR: *The London Court of...* 317 – 320. o.

⁵²⁰ Lásd: VEEDER —DYE: *Lord Bramwell's Arbitration Code...* 330. o.

⁵²¹ Ezzel kapcsolatban lásd: LEBEDEV: *The LCIA Rules for...* 324. o.

A bíróság (*Court*) az a szerv, amely a legjobban kifejezi az LCIA nemzetközi jellegét. Az LCIA bírósága legfeljebb 35 tagból áll, tagjait a bíróság ajánlására öt éves időtartamra a *Board of Directors* nevezi ki. Lényeges, hogy legfeljebb hat tag származhat az Egyesült Királyságból. A *Court* nemzetközi jellegét hangsúlyozza az is, hogy 2006-ban 23 jogrendszer tagjai képviseltették magukat, melyek között éppúgy fellelhető Ausztrália, az Egyesült Államok, mint például Chile, Kína vagy Oroszország.⁵²² A bíróságot az elnök vezeti, és legfeljebb hét alelnök kerül megválasztásra. A bíróság adminisztratív egysége a *Registrar*. Témánk szempontjából kiemelés érdemel, hogy a *Court* hozza meg az alapvető döntéseket a választottbíró kiválasztása, kijelölése (*selection and appointment of arbitrators*), továbbá a választottbíró kizárása tekintetében. A bíróság egyes funkcióit a bíróság nevében az elnök, az alelnökök avagy a három vagy öt főből álló egyes osztályok hozzák meg.

Lényeges, hogy a bíróság bármely tagja is jelölhető konkrét, az LCIA által elbírálásra kerülő ügyben választottbírónak, de az elnök csak abban az esetben jelölhető, ha mindegyik fél közös akarattal egyesbírónak avagy az eljáró tanács elnökének. Az alelnököket csak a fél vagy a felek jelölhetik ki választottbírónak. Magától értetődő módon az elnök vagy az alelnök semmi esetben sem vesz részt a bíróságnak a választottbírói testületet érintő döntéseiben, amennyiben ő is az eljáró tanács tagja.⁵²³ A bíróság legalább évente egyszer ülésezik, illetve abban az esetben, amennyiben az elnök az ülést összehívja.

Az LCIA titkársága (*Secretariat*) a bíróság adminisztratív egységének aktív felügyelete alatt működik. A titkárság alapvető feladata az LCIA elé kerülő ügyek adminisztratív kezelése, függetlenül attól, hogy az LCIA eljárási szabályai szerint folyó választottbírói eljárásról avagy *ad hoc* eljárásról van szó. Mielőtt az LCIA eljárási szabályainak a választottbíró kijelölése és kizárása kérdéseire vonatkozó rendelkezéseit elemeznénk, fontos utalni arra, hogy az LCIA hagyományos értelemben vett választottbírói

---

⁵²² Lásd: FORTIER: *London Court of... xc.o.*

⁵²³ Lásd: FORTIER: *I.m. xci.o.*

névjegyzéket nem tart nyilván.⁵²⁴ Ezzel szemben rendelkezik egy 800 fős adatbázissal, amelyben mintegy 80 jogrendszer képviselői lelhetőek fel. Az adatbázis szakterületek, képzettség, szakismeret és nyelvtudás szerint vannak felosztva, és a nemzetközi kereskedelmi élet által elismert választottbírákat tartalmazza.

Az LCIA választottbíráskodási eljárási szabályzatának jelenlegi változata 1998-ban került megalkotásra, felváltva az 1985. évi szabályokat. A választottbíró megválasztása és kizárása tekintetében a szabályoknak csak kis mértékű változtatására került sor.⁵²⁵ A szabályok részletes ismertetése előtt lényeges arra felhívunk a figyelmet, hogy az LCIA eljárási rendszerében nagy különbség van a választottbíró megnevezése (*nomination*) és a választottbíró kijelölése (*appointment*) között. Míg a felek ugyanis a választottbíró megnevezésére jogosultak lehetnek, addig a választottbíró kijelölését a fentebb már említett LCIA bírósága (*LCIA Court*) végzi. A jelenleg hatályos Eljárási Szabályzat 5.5 cikkelye elvi értelel rögzíti azt, hogy egyedül az LCIA bírósága jogosult arra, hogy kijelölje az LCIA választottbírói eljárásában részt vevő választottbírákat.⁵²⁶

Amennyiben a felek választottbírói klauzulát tartalmazó szerződése a választottbíró megnevezését a felek részére lehetővé teszi, a választottbírói eljárást kezdeményező félnek — az Eljárási Szabályzat 1.1 e) pontja szerint — keresetlevelében meg kell neveznie az általa jelölni kívánt választottbírákat, és annak címét, illetve egyéb elérhetőségét is meg kell adnia. Az alperesnek válasziratában — melynek elkészítésére harminc nap áll rendelkezésre — meg kell neveznie az általa jelölni kívánt választottbírákat, amennyiben a felek számára a választottbírói szerződés biztosítja a felek számára a választottbíró kijelölésének a jogát. Ebben a tekintetben kiemelés érdemel az Eljárási Szabályzat 2.3 cikkelye. Ennek értelmében ugyanis, amennyiben az alperes válasziratot nem küld, nem veszti el azon jogát, hogy a kereseti kérelmet vitassa, avagy viszontkeresetet terjesszen elő, azonban amennyiben lenne a választottbírói szerződés szerint joga választottbíró jelölésére, de azzal sem él, akkor ezt egy visszavonhatatlan

---

⁵²⁴ E körülmény hasonlít az ICC választottbírói rendszeréhez, mellyel részletesen a VII. fejezetben foglalkozom.

⁵²⁵ Az LCIA 1985. évi, illetve 1998. évi eljárási szabályai elérhetőek a www.lcia-arbitration.com weboldalon, illetve a www.kluwerarbitration.com weboldal adatbázisában.

⁵²⁶ Az Eljárási Szabályzat 5.5 cikkelye az alábbiak szerint rendelkezik: „5.5 *The LCIA Court alone is empowered to appoint arbitrators.*”

joglemondásnak (*irrevocable waiver*) kell tekinteni a választottbíró kijelölése tekintetében, azaz ebben a vonatkozásban az alperest jogvesztés éri. E rendelkezés — mely fellelhető az 1985. évi Eljárási Szabályzat 2.2 pontjában is — célja a választottbíróvási eljárás késleltetésének megakadályozása, és a késedelmeskedő alperes számára meglehetősen kemény szankcióval jár, hiszen elveszti azt a jogát, hogy választottbírát jelölhessen az eljáró testületbe.⁵²⁷

A felek — amennyiben a választottbíróvási szerződés szerint erre egyáltalán joguk van — csupán megnevezhetik az általuk eljárni javasolt választottbírát, a bíróság (*Court*) jogosult arra, hogy ténylegesen a kijelölést elvégezze. Ennek nem csupán az a magyarázata, hogy mindez a *Court* igen aktív szerepvállalását hangsúlyozza, hanem egyúttal biztosítékot is jelenthet arra, hogy megfelelő, független és elfogulatlan személyek legyenek a választottbírák. Az LCIA Eljárási Szabályzata — érdekes módon az angol választottbíróvási törvénytől különbözően — ugyanis előírja, hogy minden, az LCIA Eljárási Szabályai szerint eljáró választottbírónak végig az eljárás folyamán a felektől függetlennek és pártatlannak kell lennie. Egyik választottbíró sem járhat el a felek képviselőjeként, illetve a jelölést (*appointment*) megelőzően vagy azt követően sem adhat tanácsot a félnek az ügy kimenetelét illetően.⁵²⁸

Mint arra a fentiekben már utalás történt, a választottbíróvási törvény a függetlenség követelményét nem írja elő a választottbíró részére. Azon kitétel, mely szerint a választottbírák nem járhatnak el a felek képviselőiként, álláspontom szerint az *umpire*-rendszer miatt érdemel kiemelés, hisz míg az *umpire* alkalmazása esetén a választottbírák bizonyos tekintetben az őket jelölő felek érdekeit kell, hogy képviseljék, addig erre nem kerülhet sor az LCIA választottbíróvási eljárása során. Nézetem szerint mindez alapvetően összhangban van azzal, hogy az LCIA nemzetközi választottbíróvási ügyeket tárgyaló választottbíróvási intézmény.

---

⁵²⁷ Mint látható, az ilyen típusú szankcionálás nem idegen az angol jogtól, hiszen hasonló tartalmú rendelkezés szerepel a hatályos angol választottbíróvási törvény 17. paragrafusában is, miként az a fentiekben már részletesen kifejtésre került.

⁵²⁸ Lásd az Eljárási Szabályzat 5.2 cikkelyét: „5.2 All arbitrators conducting an arbitration under these Rules shall be and remain at all times impartial and independent of the parties; and none shall act in the arbitration as advocates for any party. No arbitrator, whether before or after appointment, shall advise any party on the merits or outcome of the dispute.”

A *Court* feladata a választottbíró kijelölése során igen jelentős annak megítélésében, hogy fennállhat-e a függetlenség vagy elfogulatlanság hiánya az adott választottbíró esetében. Az Eljárási Szabályzat 5.3 pontja szerint minden választottbírónak a kijelölés előtt írásban be kell számolnia jelenlegi és múltbeli szakmai tisztségeiről, el kell fogadnia az LCIA választottbírószáki díjjegyzékét, valamint alá kell írnia egy olyan nyilatkozatot, mely szerint nem állnak fel általa ismert olyan körülmények, amelyek jogos kétségeket ébreszthetnek pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában. A választottbírónak az eljárás minden szakaszában az eljárás végéig fennáll azon kötelezettsége, hogy az esetlegesen felmerülő ilyen jellegű körülményeket az LCIA *Court*, a választottbírószáki testület többi tagja, illetve a felek részére közölje.

A gyakorlatban az LCIA *Court* kétfajta nyilatkozat-tervezetet használ, és a kijelölés előtt a választottbírákat arra kéri fel, hogy vagy az úgynevezett *Statement A*-t, vagy a *Statement B*-t írják alá, melyek szövege az alábbi:⁵²⁹

„Statement A: I am impartial, and independent of each of the parties, and I intend to remain so, and there are no circumstances known to me likely to give rise to any justified doubts as to my impartiality or independence.”

„Statement B: I am impartial, and independent of each of the parties, and I intend to remain so, but I wish to disclose certain circumstances for the consideration of the LCIA Court prior to my appointment, whether or not any such circumstance is likely to give rise to any justified doubts as to my impartiality or independence. Other than such circumstances here disclosed by me, there are no circumstances known to me likely to give rise to any justified doubts as to my impartiality or independence.”⁵³⁰

A *Statement A* esetében a *Court* feladata kisebb mértékű, hiszen a választottbíró akként nyilatkozik, hogy semmilyen olyan körülmény nincsen, mely függetlenségét vagy

---

⁵²⁹ A nyilatkozatok szövegét lásd: FORTIER: *London Court of...* xcvi. o.

⁵³⁰ Az idézett rész fordítása a következő: „Állítás A: Pártatlan vagyok és független a felektől, és törekszem az is maradni, és nincsenek olyan, általam ismert körülmények, amelyek alkalmasak arra, hogy jogos kételyeket támasszanak pártatlanságomat vagy függetlenségemet tekintve.

Állítás B: Pártatlan vagyok és független a felektől, és törekszem az is maradni, de fel kívánok tárni bizonyos olyan körülményeket megválasztásom előtt azért, hogy az LCIA *Court* megítélhesse, hogy vajon azok jogos kételyeket támasztanak pártatlanságom vagy függetlenségem tekintetében vagy sem. Az itt feltárt körülményeken kívül nincsenek olyan, általam ismert körülmények, amelyek jogos kétségeket ébreszthetnek függetlenségem vagy pártatlanságom vonatkozásában.”

pártatlanságát veszélyeztetné. A *Statement B* esetében viszont vannak olyan, a jelölést megelőzően felmerült körülmények, melyek tekintetében a *Court* belátására van bízva, hogy mérlegelje, fennáll-e a függőség avagy az elfogultság veszélye. Ebben az esetben a *Court* vagy úgy dönt, hogy a kérdéses körülmény automatikusan kizárja a személyt, vagy pedig ugyan automatikusan nem zárja ki a személyt a tényállás alapján, hanem azt a felek tudomására hozza, lehetőséget biztosítva észrevételek tételére, illetve az is előfordulhat, hogy az adott körülmények annyira marginálisak, hogy a *Court* kijelöli az adott személyt választottbírónak, és kijelölésekor közli a felekkel e ténykörülményeket.⁵³¹

Kiemelést érdemel, hogy a régebbi, 1985. évi eljárási szabályok 3.1 pontja szerint a jelölendő választottbírónak csak akkor kellett a múltbeli és jelenlegi tisztségeit felfednie, ha ezt a *Court* adminisztrációja kifejezetten kérte. A választottbíró ezen adatközlése a felek számára is közlésre került, azzal a céllal, hogy esetleges függősége vagy elfogultsága ezzel is megítélhetővé váljon.⁵³²

A jelenlegi Eljárási Szabályzat akként rendelkezik, hogy az alperesi válaszirat megérkezése után megfelelő időn belül kerül kijelölésre a választottbírói tanács. Amennyiben eredménytelenül telik le a választottbírói megnevezést is tartalmazó alperesi válaszirat előterjesztésére nyitvaálló harmincnapos határidő, akkor ezt követően kerül sor a választottbíró kijelölésére.⁵³³ A korábbi gyakorlat szerint is — amennyiben a feleknek nem is volt lehetőségük választottbíró megnevezésére — a kijelölést végző *Court* figyelembe vette a felek igényeit, esetlegesen nyilatkoztatta is őket. Az LCIA *Court* számos jogrendszer képviselőivel tart fenn kapcsolatot annak érdekében, hogy esetlegesen a kijelölés céljából is konzultáljon velük. Az LCIA gyakorlata szerint a

---

⁵³¹ A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy csupán ezekre a körülményekre alapozva egyik fél sem tud alappal kizárási kérelmet előterjeszteni az adott választottbíró ellen. Álláspontom szerint amennyiben a *Court* egy adott személy választottbíróvá történő kinevezésekor ilyen körülményekre utal, azon fél számára, akire nézve az esetleges függőség vagy elfogultság sérelmes lehetne, az adott választottbíró nem biztos, hogy teljesen semleges bírónak fog tűnni, és esély nyílhat arra, hogy az adott fél más alapon próbál meg kizárási kérelmet előterjeszteni a választottbíró ellen. Ezért lehet, hogy célszerűbb lenne, hogy abban az esetben, ha a leendő választottbíró által előadott körülmények ellenére az adott személy választottbírónak kijelölésre kerül, akkor e körülmények nem kerülnének felfedésre a felek előtt.

⁵³² Említést érdemel, hogy az ICC választottbírói eljárásában is szerepel nyilatkozat a függetlenség vonatkozásában, amelyet részletesen a dolgozat VII. fejezetében mutatok be.

⁵³³ A választottbírák számát illetően az Eljárási Szabályzat 5.4 cikkelyére kell utalni, mely szerint a felek eltérő megállapodása hiányában egyesbíró jár el, kivéve ha az LCIA *Court* álláspontja szerint az ügy összes körülményére tekintettel három választottbíró eljárása indokolt.

választottbíró kijelölésére a *Court* által viszonylag gyorsan — gyakran napok alatt — kerül sor.⁵³⁴

A jelenlegi Eljárási Szabályzat 5.6 cikkelye egyértelműen akként rendelkezik, hogy függetlenül a feleknek a választottbíró-nevezési joguktól, az eljáró választottbírói tanács elnökét mindenképpen a *Court* fogja megnevezni és kijelölni. Ami az eljáró választottbírák nemzetiségét illeti — ez egy nemzetközi kereskedelmi választottbírói eljárásban igen lényeges kérdés lehet — az Eljárási Szabályzat 6.1 cikkelye szerint amennyiben a felek eltérő nemzetiségűek, az egyesbíró, illetve a választottbírói tanács elnöke nem lehet azonos nemzetiségű egyik féllel sem, kivéve, ha az eltérő nemzetiségű felek ebbe írásban kifejezetten beleegyeztek. Figyelemmel arra, hogy a kereskedelmi választottbírói eljárásban a felek jórészt nem természetes személyek, a 6.2 cikkely akként értelmezi a nemzetiséget, hogy a nemzetiség fogalmába beleérti az adott jogi személy meghatározó tulajdonosát is. Amennyiben többes állampolgársággal rendelkező személyről van szó, úgy ebben az értelemben azt úgy kell tekinteni, mintha mindegyik állam állampolgára lenne, illetve az Európai Unió polgárai esetében mindig a tagállami állampolgárság számít. A nemzetiséggel kapcsolatos igen részletes szabályozással kapcsolatban célszerű figyelemmel lenni arra, hogy — miként arra a fentiekben már utalás történt — maga az angol választottbírói törvény nem tartalmaz utalást arra, hogy amennyiben az állami bíróság jelöli ki a választottbírákat, akkor tekintettel kell lennie a felek állampolgárságára.⁵³⁵

Az Eljárási Szabályzat 7. cikkelyéből is egyértelműen megállapítható, hogy a választottbírák kijelölésében a *Court*-nek van, hiszen a 7.1 cikkely utolsó mondata értelmében a *Court* jogosult visszautasítani bármelyik fél által megnevezett választottbírákat, amennyiben úgy véli, hogy a választottbírói tisztségre nem alkalmas, nem független vagy nem pártatlan.⁵³⁶ Így a *Court* a felek akaratától, illetve a választottbírói nyilatkozatoktól független módon is jogosult arra, hogy bármely választottbíró kijelölését

---

⁵³⁴ Az LCIA *Court* vonatkozó gyakorlatára lásd különösen: KERR: *The London Court of...* 318. o.

⁵³⁵ Ehhez lásd a hatályos *Arbitration Act* 19. paragrafusát.

⁵³⁶ Az Eljárási Szabályzat 7.1 cikkelyének utolsó mondata az alábbiak szerint rendelkezik: „*The LCIA Court may refuse to appoint any such nominee if it determines that he is not suitable or independent or impartial.*”

visszautasítsa, vagyis megállapítható, hogy alapvetően teljesen önállóan jogosult dönteni abban, hogy ki legyen választottbíró az LCIA választottbíróági eljárásában.

Az Eljárási Szabályzat 8.1 cikkelye arra az esetre vonatkozik, amikor több, mint két fél szerepel a választottbíróági eljárásban. Amennyiben a felek nem egyeztek meg, hogy a felek egy-egy peres oldalt képviselnek a választottbírói testület felállítása tekintetében, úgy az LCIA *Court* saját belátása szerint a felek jelölésére tekintet nélkül fogja kinevezni az eljáró tanács tagjait. Az Eljárási Szabályzat 9. cikkelye egy olyan lehetőséget tartalmaz, mely az 1985. évi eljárási szabályzatban nem szerepelt, jelesül a választottbíróági tanács meggyorsított felállítását (*expedited formation*). Amennyiben kivételes sürgősség esete áll fenn, bármelyik fél kérheti az LCIA *Court*-öt, hogy soron kívül jelöljön ki választottbírókat, állítson fel választottbírói testületet. A gyakorlat szerint erre elsősorban akkor kerül sor, amikor valamelyik fél a választottbírói testülettől ideiglenes intézkedés, avagy biztosítási intézkedés elrendelését szeretné kérelmezni.⁵³⁷

Az LCIA *Court* nem csupán a választottbíró kijelölése, hanem annak az eljárásból való kizárása kérdésében is igen jelentős szerepet játszik. Az Eljárási Szabályzat 10. cikkelye foglalkozik a választottbíró lemondásának, az eljárásból való kizárásának a kérdésével. A 10.1 cikkely esetében a választottbírói tisztség bármely okból történő megszűnéséről kizárólag az LCIA *Court* dönthet. Így, ha a választottbíró le kíván mondani a tisztségéről, meghal, vagy valamelyik fél kizárási kérelmet terjeszt elő, akkor az LCIA *Court* jogosult dönteni a tisztség megszűnéséről, az eljárásból eltávolított választottbírákat esetlegesen megillető díjakról, illetve további választottbíró kijelöléséről.

A 10.2 cikkely automatikus lehetőséget biztosít az LCIA *Court* számára, hogy abban az esetben, amennyiben a *Court* úgy véli, valamely választottbíró megszegte a választottbíróági szerződést, az eljárási szabályzatot, avagy nem pártatlan, nem független, vagy nem ésszerű gondossággal vesz részt a választottbíróági eljárásban, akkor a *Court* dönthet úgy, hogy a választottbíró alkalmatlan és dönthet az eljárásból

---

⁵³⁷ Lásd: FORTIER: *London Court of...* xcvi. o. Ami az eljárás gyorsítását illeti, kiemelés érdemel, hogy a jelenleg hatályos Eljárási Szabályzat 9.3 cikkelye szerint a *Court*-nak arra is joga van, hogy egyéb eljárási határidőket – például a választottbírói testület felállítására nyitvaálló határidőt – is lerövidítsen belátása szerint.

való eltávolításáról. Így tehát a *Court* gyakorlatilag saját belátása és tapasztalatai, az eljárásban észlelte alapján jogosult úgy dönteni, hogy valamelyik választottbíró a választottbírói tisztség ellátására alkalmatlanná válik, és dönthet eltávolításáról.⁵³⁸

A jelenleg hatályos Eljárási Szabályzat 10.3 cikkelye az adott fél által előterjeszhető kizárási kérelemmel foglalkozik. Ez a cikkely jelentős mértékben hasonlít az UNCITRAL Modell-törvény rendelkezéseire.⁵³⁹ A fél akkor élhet kizárási kérelemmel, ha olyan körülmények merülnek fel, melyek jogos kétségeket ébresztenek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában. Az eljárási szabályzat azt is tartalmazza, hogy a fél az általa megnevezett választottbíró kizárását, vagy az olyan választottbíró kizárását, akinek kijelölésében részt vett, csak olyan okokra alapozva kezdeményezheti, melyekre kizárólag a kijelölést követően derült fény. E rendelkezés is megfelel a Modell – törvény szabályozásainak, azonban tekintetbe kell azt vennünk, hogy a félnek az LCIA mellett szervezett eljárásban a választottbíró kijelölését tekintve lényegesen kisebb a szerepe, mint az UNCITRAL Modell – törvény szerint, hiszen a fél itt a választottbírókat csak megnevezi, de a kijelölésről az LCIA *Court* dönt. Ugyanakkor, ha megnevez választottbírókat (vagy a kijelölésben részt vesz), akkor a fél csak a kijelölést (*appointment*) és nem a fél általi megnevezést (*nomination*) követően felmerült okok miatt kezdeményezhet kizárási eljárást.

A hatályos Eljárási Szabályzat 10.4 cikkelye szerint a félnek a választottbírói tanács megalakulása után számított 15 napon belül, avagy a kizárási okot adó körülmény tudomására jutásától számított 15 napon belül kell írásbeli indokolt kérelmet előterjesztenie a kizárási tárgyában az LCIA *Court* részére, melyet meg kell küldeni a választottbírói testületnek és a többi félnek is. Ha a kizárással érintett választottbíró nem mond le, avagy az összes többi fél nem ért egyet a kizárással a kézhez vételtől számított 15 napon belül, úgy az LCIA *Court* fog dönteni a kizárási tárgyában.

A gyakorlatban a kizárási eljárásról az LCIA *Court* háromfős bizottsága dönt, melynek elnöke vagy az LCIA *Court* elnöke vagy alelnöke. A kizárási eljárásban hozott döntés minden kétségen

---

⁵³⁸ Megjegyzendő, hogy az 1985. évi Eljárási Szabályzat 3.6 cikkelye hasonló rendelkezést tartalmaz.

⁵³⁹ Lásd a Modell – törvény 12. és 13. cikkelyeit.

felül álló és kötelező erejű. Az Eljárási Szabályzat 29.1 cikkelye szerint a döntést nem kell megindokolni, ugyanakkor az elmúlt évek gyakorlata szerint az LCIA Court egyre gyakrabban fűz a kizárási kérelemben hozott döntéshez indokolást.⁵⁴⁰

A kizárási eljárásokban hozott döntések hozzáférhetősége tekintetében az LCIA Court és Board 2006. május 5-én tartott közös ülésén döntést hozott a döntések publikálását illetően. A döntést megelőzte egy, a Court megbízásából GEOFF NICHOLAS és CONSTANTINE PARTASIDES gyakorló ügyvédek által készített írásos jelentés, mely az LCIA 1995 óta kelt kizárási döntéseit vizsgálja.⁵⁴¹ A jelentés kitér más neves választottbírói intézmények vonatkozó gyakorlatára, továbbá megállapítja, hogy a korábbiakban már hivatkozott *IBA Guidelines on Conflicts of Interests* hasznos kísérletnek tekinthető arra, hogy a kizárási eljárások, a kizárási okok még áttekinthetőbbé váljanak, és éppen ezért a kizárást kezdeményező felek is egyre gyakrabban hivatkoznak erre, annak ellenére, hogy sokszor maguk a nemzetközi választottbírói intézmények nem feltétlenül alkalmazzák ezen iránymutatást. A jelentés szerint nagyon fontos érdek fűződik ahhoz, hogy az LCIA Court publikálja a kizárási eljárásban hozott döntést, hiszen azok rendszerint indokolással vannak ellátva. Habár ezek az ügyek igencsak tény-specifikusak, éppen azért lényeges közzétételük, hogy megállapítható legyen, az egyes tények miképpen kerülnek értékelésre. A jelentés szerint a gyakorló választottbírák számára is hasznos lehet tudni azt, hogy mik azok a tények, körülmények, események, melyek a választottbíró kizáráshoz vezetnek.

A jelentés alapján megszületett döntés szerint mindegyik kizárási eljárásban hozandó döntést kivonatos formában kell közölni, a bizalmas ügykezelés követelményeinek megfelelő módon, azt meg nem sértve szerepeltetve a nyilvánosságra hozható tényeket. Mindez álláspontom szerint nem csupán azt jelenti, hogy a kizárási eljárásokban hozott döntések hozzáférhetőek lesznek, hanem ebből következőleg ez befolyással lesz az LCIA Court későbbi gyakorlatára is, hiszen mind a kizárási eljárást kezdeményezők, mind az

---

⁵⁴⁰ Lásd: FORTIER: *I.m.xcviii.* o. Érdekes megemlíteni, hogy a párizsi ICC eljárásában a kizárási ügyben hozott döntésben indokolás nem szerepel.

⁵⁴¹ Minderről részletesen lásd: www.lcia.org/NEWS_folder/news_archive3.htm.

abban döntést hozók figyelembe fogják venni a korábbi eljárások eredményeit, az ott kifejtett jogi álláspontokat.

A fentieket összefoglalva megállapítható, hogy a *London Court of International Arbitration* választottbírószági rendszerében a választottbírák kijelölése, illetve az eljárásból való kizárása tekintetében igen részletes szabályokat találunk, és ezekben a folyamatokban az *LCIA Court* lényeges és megkerülhetetlen szerepet játszik, és az Eljárási Szabályzat által ráruházott jogosultságoknál fogva az eljárás eredményére is kiható döntéseket hozhat, mely az *LCIA Court* eljáró képviselőire igen nagy felelősséget ró. Döntésük ebben az értelemben ugyanis a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás egyik meghatározó intézményének is a döntését jelenti, a fentebb bemutatott eljárási szabályok, illetve az azzal együtt alkalmazásra kerülő esetjog pedig a döntés meghozatalához szükséges jogi környezet biztosítására szolgál.

V. Az Amerikai Egyesült Államok

1. Alapvetés

Az Amerikai Egyesült Államok jogrendszerében a kereskedelmi választottbíráskodás igen nagy hagyománnyal rendelkezik.⁵⁴² Miként a szakirodalom által gyakran idézett *Mitsubishi Motors Corp v Chrysler Soler-Plymouth Inc.* jogesetben is megemlítésre került, a kereskedelmi választottbíráskodás mint vitarendezési mód iránt empatikus szövetségi politika mutatkozik („*emphatic federal policy in favour of arbitral dispute resolution*”), és ez kifejezetten, különös erővel („*special force*”) érhető tetten a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területén.⁵⁴³ Habár kétségtelen, hogy éppen témánk szempontjából az amerikai — különösen az amerikai belföldi — választottbíráskodás számos vonatkozásban jelentős mértékben eltér az európai választottbíráskodástól, az amerikai választottbíráskodás jelentősége kiemelkedő.⁵⁴⁴ Az Egyesült Amerikai Államok szövetségi rendszeréből adódó módon az egyes államok is rendelkeznek önálló, az úgynevezett *Uniform Arbitration Act* (UAA) mintájára készült választottbírási törvénnyel. A Szövetségi Választottbírási törvény (*Federal Arbitration Act*, FAA) vonatkozásában az USA Legfelsőbb Bírósága egyértelműen akként foglalt állást, hogy az FAA szövetségi anyagi jogi joganyagnak tekinthető, amely a vele összhangban nem álló szövetségi állami jogszabályokat felülírja, amennyiben egyes

---

⁵⁴² A kereskedelmi választottbíráskodással, a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodással az Egyesült Államokban általában lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States.*; VÁRADY — BARCELO III — VON MEHREN: *International Commercial Arbitration.*; BORN: *International Commercial Arbitration...*

⁵⁴³ A *Mitsubishi Motors Corp v Chrysler Soler-Plymouth Inc.* 473 US 614 (1985) jogesettel kapcsolatban lásd: RIVKIN — DONOVAN: *United States.* 395. o.

⁵⁴⁴ A választottbírási vitarendezés jelentőségéhez az Egyesült Államokban lásd továbbá: CARBONNEAU: *Alternative Dispute Resolution.* 105 – 156. o.

államok közötti kereskedelmi ügyről van szó.⁵⁴⁵ Természetesen az intézményesített választottbíráskodás is jelentős szerepet játszik a kereskedelmi jogviták rendezése terén az Egyesült Államokban, ebben a vonatkozásban különösen ki kell emelnünk az *American Arbitration Association* (AAA) tevékenységét.

Fentiekre figyelemmel a jelen munkában az Amerikai Egyesült Államok tekintetében bemutatásra kerülnek az FAA-nak témánk szempontjából jelentőséggel bíró rendelkezései. Emellett kiemelkedő hangsúlyt fektetünk a vonatkozó esetjogra, amely — az USA jogrendszerét figyelembe véve — nagy relevanciával bír. Kitérünk az *American Arbitration Association* választottbírószági eljárási szabályzatára, továbbá elemezzük a munkánk témája szempontjából kiemelkedő fontossággal bíró, az AAA által megalkotott Etikai Kódex (*Code of Ethics for Arbitrators in Commercial Disputes*) szabályait is.

A *Federal Arbitration Act* első kihirdetésére 1925. február 12-én került sor.⁵⁴⁶ E törvény megalkotására alapvető hatást gyakorolt New York állam 1920-ban kihirdetett választottbírószági törvénye (*New York Arbitration Law, 1920*), melynek elsődleges célja az volt, hogy a *Common Law*-nak a választottbíráskodással szemben tanúsított addigi idegenkedését megszüntesse, valamint, hogy a választottbírószági egyezmények New York állam állami bíróságai előtt kikényszeríthetőek, végrehajthatóak legyenek.⁵⁴⁷ Az *American Bar Association* bizottsága készítette el az *United States Arbitration Act* tervezetét, amely 1922-ben került a Kongresszus elé. A szenátus jogi bizottsága 1923-ban tartott üléseket a tervezettel kapcsolatban, melyet 1924-ben közös kongresszusi ülés követett. A tervezet egyhangú elfogadásra talált az amerikai törvényhozásban.

Az FAA mind az államok közötti mind a nemzetközi kereskedelemre irányadó jogforrás a választottbíráskodás tekintetében.⁵⁴⁸ Ebben a tekintetben az FAA 2. §-a érdemel

---

⁵⁴⁵ Az *Allied – Bruce Terminix Cos. V. Dobson* 513 US 265 (1995) jogeset vonatkozásában lásd: RIVKIN — DONOVAN: *Lm.* 395. o.

⁵⁴⁶ Az FAA részletes magyarázatát lásd: MACNEIL — SPEIDEL — STIPANOWICH: *Federal Arbitration Law...*

⁵⁴⁷ Ehhez lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States.* 29 – 30. o. A *Common Law* és a választottbíráskodás viszonyáról elméleti aspektusban lásd különösen: SCOTT: *Federal Common Law...*

⁵⁴⁸ Az amerikai tagállamok közötti és a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás vonatkozásában lásd különösen: COE JR.: *International Commercial Arbitration...*

figyelmet, mely kimondja, hogy az államok közötti vagy nemzetközi kereskedelmi viszonyokban a választottbírói szerződések érvényesek, visszavonhatatlanok és végrehajthatóak, kivéve amennyiben a jog vagy az *equity* alapján olyan okok állnak fenn, melyek bármely szerződés visszavonásához vezetnek.⁵⁴⁹ Nagyon lényeges, hogy e rendelkezés a választottbírói szerződés végrehajthatóságának lehetőségét is tartalmazza, vagyis – szemben több latin-amerikai ország megoldásával – nincsen szükség a választottbírói szerződésen kívüli egyéb megállapodásra (*compromisso*) a választottbírói vitarendezési eljárás megkezdéséhez. A korabeli amerikai kereskedelmi és üzleti világ számára kifejezetten jelentős volt e törvény elfogadása, mivel a lassú és elhúzódó pereskedés helyett a jogviták eldöntését jelentős mértékben gyorsította.

Az FAA jelentős módosuláson esett át azt követően, hogy 1970-ben az Amerikai Egyesült Államok csatlakozott a New York-i Egyezményhez. 1970. július 31-én került kiegészítésre a második fejezettel az FAA, azaz a FAA része lett a New York-i Egyezmény.⁵⁵⁰ Érdeemes utalni azon, 1970. július 24-i kongresszusi felszólalásra is, mely arra hivatkozik, hogy a New York-i Egyezmény – mely jelentős mértékben megkönnyíti a választottbírói ítéletek elismerését és végrehajtását – nem csupán a peres felek számára jelent hasznot abban a vonatkozásban, hogy további költségeket takarít meg, hanem ugyanilyen előnnyel jár az adófizetők részére is, akik adójukkal a bírósági rendszer működését is fenntartják.⁵⁵¹

---

⁵⁴⁹ Az FAA 2. §-a a következő rendelkezést tartalmazza: „[arbitration agreements] shall be valid, irrevocable and enforceable, save upon such grounds as exist at law or in equity for the revocation of any contract.” A hangsúly álláspontom szerint az *any* kifejezésen van. E rendelkezés ugyanis a választottbírói szerződés semmissége vonatkozásában ugyanazon kritériumokat írja elő, mint az egyéb szerződések tekintetében. Lényeges arra röviden utalnunk, hogy a kontinentális jogokhoz képest az angolszász jogrendszerek – így az amerikai jog is – némiképpen eltérő módon határozzák meg a semmisség fogalmát, mely kifejezésre jut a semmisségnek az angolszász jogban meghatározott fogalmával (*null and void*) is. Mindehhez lásd: SIKLÓSI: *A jogügyletek érvénytelenségével összefüggő...* 220. o.

⁵⁵⁰ Lásd: BIENVENU: *The Enforcement of International...*

⁵⁵¹ „It is important to note that arbitration is generally a less costly method of resolving dispute than is full-scale litigation in the courts. To the extent that arbitration agreements avoid litigation in the courts, they produce savings not only with the parties to the agreement but also for the taxpayers – who must bear the burden for maintaining our court system.” Idézi: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 31. o.

Az 1980-as években a szakirodalomban felmerült annak igénye, hogy a nemzetközi választottbíráskodásra irányadó amerikai jogszabályokat módosítani lenne szükséges, esetlegesen az UNCITRAL Modell-törvényre is figyelemmel. A svájci PIERRE-YVES TSCHANZ egyenesen egy új törvény elfogadását sürgette, viszont felhívta a figyelmet arra, hogy az USA hamarosan csatlakozni kíván az amerikai kontinens államai által elfogadott, a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, 1975-ös *Inter-American Convention on International Commercial Arbitration* elnevezésű egyezményhez.⁵⁵² Az USA 1990-ben csatlakozott *Inter-American Convention on International Commercial Arbitration* elnevezésű egyezményhez.⁵⁵³ Ennek megfelelően az FAA jelenlegi felépítése az alábbi. Az FAA első fejezetét az általános rendelkezések (*General Provisions*) képezik, melyek a belföldi választottbíráskodásra is irányadó szabályokat tartalmaznak. Ezt követi a második fejezetet képező New York-i Egyezmény, míg a harmadik fejezetben a fent említett, a kereskedelmi választottbíráskodásra vonatkozó *Inter-American Convention* található.

A föderális választottbíráskodási törvény mellett Vermont állam kivételével a kereskedelmi választottbíráskodás tekintetében minden állam fogadott el törvényt. Számos — mintegy huszonhat — állam a mintajogszabályként szolgáló *Uniform Arbitration Act* (UAA) alapján alkotta meg saját választottbírási törvényét. A *Uniform Arbitration Act* eredetileg 1924-ben került megszerkesztésre a tagállamok jogegységesítő bizottságának konferenciája által (*Conference of Commissioners on Uniform State Laws*). Ugyanakkor az USA gyakorlatilag összes tagállamának választottbírási jogalkotását befolyásolta az UAA. A *Uniform Arbitration Act* szövegére ugyanezen bizottság 1955-ben tartott konferenciája módosítási javaslatot tett, és a jogszabály szövege 1956-ban megváltozásra is került.⁵⁵⁴ A *Uniform Arbitration Act* szövege 1995-ben is módosításra került, a jelenlegi változata 2000-ben került megalkotásra.

2000. augusztus 3-án a *Conference of Commissioners on Uniform State Laws* egyhangúlag fogadta el az UAA módosítását. Az UAA módosítását kidolgozó bizottság

---

⁵⁵² Lásd: TSCHANZ: *International Arbitration...* 309 – 328.

⁵⁵³ Ezzel kapcsolatban lásd: HOLTZMANN: *The United States Becomes...* 419 – 422. o.

⁵⁵⁴ Lásd: LERNER: *The Uniform Arbitration Act...* 1. o.

több, mint öt évig dolgozott a módosításokon. A bizottság munkája során célul tűzte ki azt, hogy (i) modernizálja a régi rendelkezéseket, figyelembe véve az esetjog fejlődését is, (ii) a módosított törvény alapvetően a felek akaratát juttassa érvényre a választottbírói eljárás során, feltéve, ha az a tisztességes eljárás szabályainak megfelel, (iii) továbbra is tartsa fenn a választottbírói eljárásnak a hagyományos bírói eljárástól történő elkülönült jellegét, valamint (iv) a lehetőség szerint szűkítse az állami bíróság beavatkozását a választottbírói eljárásba.⁵⁵⁵ A régi — a gyakorlat által már kevésbé elfogadható — szabályok megújításának példája az UAA 6. paragrafusának a) pontja, mely szerint a választottbírói szerződés valamilyen formában történő rögzítése szükséges (*contained in an agreement*), mely lehetővé teszi az elektronikus úton létrejövő választottbírói kikötés alkalmazását is.

Említést érdemel, hogy több államban — például Kaliforniában, Texasban vagy Ohioiban — a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás tekintetében is fogadtak el választottbírói törvényeket, e jogszabályok azonban a föderális törvényhez képest csak másodlagosan érvényesülhetnek.⁵⁵⁶ Kiemelést érdemel továbbá az is, hogy az Egyesült Államok tagja a Washingtoni Beruházásvédelmi Egyezménynek (*Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, ICSID*), valamint az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezménynek (*North American Free Trade Agreement, NAFTA*), továbbá számos bilaterális egyezményt is kötött, melyekben választottbírói vitarendezési mód került meghatározásra.⁵⁵⁷

Az amerikai választottbírói jog tekintetében ugyan a föderális törvény, az FAA tekinthető a leglényegesebb jogszabálynak, ugyanakkor a Legfelsőbb Bíróság eseti döntése mondja ki azt, hogy az FAA-ban nem tükröződik olyan törvényhozói szándék, mely szerint az FAA teljeskörűen, kimerítően szabályozná a választottbíráskodást, viszont a tagállami vonatkozó jogszabály nem tartalmazhat a föderális törvénnyel ellentétes szabályokat.⁵⁵⁸

---

⁵⁵⁵ Az UAA módosítása vonatkozásában lásd különösen: HEINSZ: *Arbitration Law: Is There...* 1-2. o.

⁵⁵⁶ Lásd: McCLENDON: *State International Arbitration...* 245 – 250. o.

⁵⁵⁷ Lásd: GRAVEL: *Arbitration within the NAFTA Area...* 22. o.

⁵⁵⁸ Lásd: *Volt Information Sciences, Inc. v. Board of Trustees*, 89 U. S. 468, 477 (1989). A jogesetet idézi: G. B. BORN: *International Civil Litigation...* 1996³. 992. o.

A kamarainak nevezhető amerikai választottbíráskodás tekintetében feltétlenül említést érdemel az *American Arbitration Association* (AAA) tevékenysége.⁵⁵⁹ Az *American Arbitration Association* 1926-ban került megalapításra, és nonprofit, közhasznú tevékenységet ellátó szervezetnek tekinthető, mely vitarendezési szolgáltatásokat nyújt a belföldi és a nemzetközi választottbíráskodás, illetve a mediáció területén.⁵⁶⁰ Az AAA székhelye New Yorkban található, emellett négy további központtal (*case management centre*) rendelkezik Fresno-ban (Kalifornia), Dallasban, Atlantában és East Providence-ben (Rhode Island). Ezen kívül az AAA mintegy harminc amerikai városban tart fenn helyi és regionális irodát.

Az *American Arbitration Association*-nek a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban betöltött szerepét tekintve elsősorban az alábbiakra kívánunk utalni. 1983-ban az AAA megalapította New York-ban a *World Arbitration Institute* nevű, a választottbíráskodás kutatásával, ezzel kapcsolatos kiadványok kiadásával és konferenciák szervezésével foglalkozó intézetet. (Ezen intézet maga nem tekinthető választottbírói intézménynek, hiszen választottbíróként nem funkcionál.)⁵⁶¹ 1996-ban került megalapításra az AAA önálló, kizárólag a nemzetközi ügyekkel foglalkozó szervezeti egysége (*International Centre for Dispute Resolution*, ICDR), mely New Yorkban, San Diego-ban, Kaliforniában, és — meglepő módon — az írországi Dublinban tart fenn irodát.⁵⁶²

Ami e választottbírók ügystatisztikáját illeti, említést érdemel, hogy az ICDR választottbírói részén 2004-ben mintegy 646 ügy került elbírálásra 3.5 milliárd dollár kereseti és viszontkereseti kérelem formájában, 72 országból származó választottbíró eljárásával. 2006-ban mindösszesen 1356 kereseti kérelem került benyújtásra az ICDR részére.⁵⁶³ Az AAA választottbírói részén 2004-ben összesen 159.000 esetben járt el, melybe

---

⁵⁵⁹ Jelen dolgozatban az Egyesült Államok kamarai választottbírói vonatkozásában kizárólag az *American Arbitration Association* tevékenységével kívánunk foglalkozni. Az *American Arbitration Association* tevékenységét részletesen mutatja be: MEADE: *Arbitration Overview...* 263 – 272. o.

⁵⁶⁰ Az *American Arbitration Association* vonatkozásában lásd különösen: www.adr.org.

⁵⁶¹ Lásd: MEADE: *I. m.* 266. o.

⁵⁶² Az *International Centre for Dispute Resolution* vonatkozásában lásd különösen: www.icdr.org.

⁵⁶³ Lásd: BORN – MILES: *Global Trends in...*

természetesen a belföldi választottbíráskodás, mediáció is beletartozik, ezzel is tanúsítva azt, hogy az amerikai jogi kultúrában a választottbíráskodás mennyire lényeges vitarendezési módnak tekinthető.⁵⁶⁴

Az AAA több eljárási szabályzattal is rendelkezik, ezek közül kiemelést érdemelnek a Kereskedelmi Szabályok (*Commercial Rules*), mely szabálygyűjtemény magában foglalja a nagy és összetett kereskedelmi vitákra vonatkozó kiegészítő szabályokat (*Supplemental Procedures for Large, Complex Commercial Disputes*), valamint az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó opcionális szabályokat (*Optional Rules for Emergency Measures of Protection*). Szintén meg kell említenünk a Nemzetközi Választottbíráskodási Szabályokat (*International Arbitration Rules*), mely alapvetően az UNCITRAL Mintaszabályzatán alapul. Dolgozatunknak az amerikai kamarai választottbíráskodással foglalkozó részében elemezni kívánjuk témánk szempontjából ezen eljárási szabályzatok vonatkozó rendelkezéseit, továbbá részletesen be kívánjuk mutatni az AAA által kiadott, a kereskedelmi jogvitákban eljáró választottbírákra vonatkozó Etikai Kódexet is (*Code of Ethics For Arbitrators In Commercial Disputes*).⁵⁶⁵

2. A választottbíró megválasztása és kizárása a Federal Arbitration Act (FAA) és a Uniform Arbitration Act (UAA) szabályai szerint

Az amerikai választottbírói eljárásban — különös tekintettel a belföldi választottbíráskodásra — hagyományosan a választottbírói pártatlanság és függetlenség kissé más jellegű értelmezésével találkozunk, mint számos európai jogrendszerben, például az osztrák vagy a svájci jogban. Különös tekintettel igaz ez a megállapítás az UNCITRAL Modell-törvény alapján megalkotott választottbírói törvényekre, úgy az európai, mint az Európán kívüli világban. Mint részletezésre kerül, az Egyesült Államok belföldi választottbírói jogában a pártatlanság és függetlenség fogalmának

---

⁵⁶⁴ További statisztikák vonatkozásában lásd: LIPE —LOFTIS: *The American Arbitration Association...* xxxii. o.

⁵⁶⁵ Az amerikai választottbírói elmélet és gyakorlat továbbfejlesztésében igen nagy szerepet játszik az AAA gondozásában megjelenő *ADR and the Law* című kiadvány, illetve a *Dispute Resolution Magazine* című folyóirat.

meghatározása és gyakorlati alkalmazása eltér az angol 1996. évi *Arbitration Act* által követett felfogástól is. Sőt, az amerikai AXEL H. BAUM választottbírói szakértő véleményére alapozva az is elmondható — miként ez a későbbiekben részletezésre is kerül —, hogy történelmileg egy amerikai választottbírónak az Egyesült Államokban nem is kellett függetlennek lennie a szónak abban az értelmében, miként az a nemzetközi választottbírói gyakorlatban általában értelmezésre kerül.⁵⁶⁶ Ezt elsősorban az adott fél által jelölt választottbíróra (*party-appointed arbitrator*) kell értenünk. Habár — miként az már részletezésre került — az angol *Arbitration Act* sem tartalmazza a függetlenség fogalmát, a pártatlansággal, a választottbírói elfogulatlansággal kapcsolatos gyakorlat is igen jelentős mértékben különbözik az Egyesült Államokban és Angliában.⁵⁶⁷ A fentiekre tekintettel bemutatjuk az FAA és az UAA vonatkozó rendelkezéseit, majd ezt követően térünk ki az ezzel kapcsolatos joggyakorlat legfontosabb kérdéseire.

Ami a választottbíró kijelölésére vonatkozó rendelkezéseket illeti, a FAA viszonylag szűkszavú ebben a vonatkozásban. Az FAA 5. paragrafusa a választottbíró — avagy az angolszász gyakorlat szerinti döntőbíró — kijelölése tekintetében alapvetően a peres felek megállapodását helyezi előtérbe. Ilyen jellegű megállapodás hiányában, illetve annak be nem tartása esetén, illetőleg egyéb, a választottbíró kijelölésére irányadó eljárás megghiúsulása esetén pedig az állami bíróság feladata lesz a választottbírák kijelölése. Az eljáró választottbírák számát illetőleg pedig az FAA főszabály szerint a választottbírói megállapodásra hagyatkozik, amennyiben az ebben a kérdésben rendelkezést nem tartalmaz, úgy elsődlegesen egyesbíró eljárását rendeli alkalmazni a törvény. Említést érdemel, hogy a Modell-törvény 10. cikkelyének (2) bekezdése értelmében amennyiben az eljáró választottbírák számáról nincsen megállapodás a felek között, úgy annak száma három. Ezzel kapcsolatban célszerű utalni a REDFERN — HUNTER kézikönyv által képviselt álláspontra, melynek értelmében az egyesbíró jelölése mellett gazdaságossági, pergazdaságossági szempontok is szólnak, hiszen ebben az esetben csak egy választottbíró díját kell viselni, és adott esetben az eljárás gyorsabb is lehet, hiszen a választottbírósnak értelemszerűen nem kell a tagjai között a kialakult jogi álláspontról

---

⁵⁶⁶ „Historically, an arbitrator in a domestic proceeding in the United States did not have to be independent to serve on a Tribunal.” Lásd: BAUM: *Conflicts of Interests in...* 7. o.

⁵⁶⁷ Ezt támasztják alá a *Laker Airways v. FLS Aerospace Limited* ügy tanulságai is, melyeket a dolgozat IV. fejezetében elemeztem.

vitatkozni. A Modell-törvény, illetve az UNCITRAL Mintaszabályzata is a felek eltérő megállapodása hiányában a három fős testületet írja elő.⁵⁶⁸ Így a nemzetközi választottbírói eljárás gyakorlatában a három fős testület alkalmazását előnyben részesítő törekvés tapasztalható.⁵⁶⁹

Miként említésre került, az állami bíróság az FAA 5. §-a alapján csupán akkor lesz jogosult a választottbíró kijelölésére, ha a felek megállapodásának teljesítése, vagy az erre irányadó eljárás nem vezet eredményre. Célszerű utalni az amerikai esetjogra ebben a tekintetben. Az USA egyes bíróságai ugyanis e rendelkezést úgy értelmezték, hogy amennyiben a felek megállapodása alapján nem került sor választottbíró kijelölésére, ugyanakkor a felek erre az esetre megállapodtak egy alternatív eljárás alkalmazására — például egy választottbírói intézmény mint kijelölő szerv igénybevételére —, akkor az amerikai állami bíróság a választottbíró kijelölését mindaddig el nem végezheti, amíg a felek által előzetesen rögzített alternatív választottbíró-jelölési eljárás lefolytatására sor nem került.⁵⁷⁰

Több választottbírói jogszabállyal — ideértve az UNCITRAL Modell – törvényt is — ellentétben az FAA érdekes módon nem határoz meg határidőt a választottbírák jelölésére, melynek elmulasztása esetén az állami bíróság jogosult e feladat elvégzésére.⁵⁷¹

A választottbíráknak az eljárásból való kizárása tekintetében kifejezetten említést érdemel azon sajátosság, hogy az FAA ebben a körben rendelkezést nem tartalmaz, hanem hasonló célú szabály a választottbírói ítélet érvénytelenítésére vonatkozó szabályok között lelhető fel, mely megoldást a brit MURRAY L. SMITH különös joghézagnak (*curious gap*) tekint.⁵⁷² A neves amerikai választottbírói szakértő, GARY B. BORN is kiemeli, hogy számos kérdéshez hasonló módon a jogalkotó a választottbírák

---

⁵⁶⁸ Lásd az UNCITRAL Mintaszabályzatának 5. cikkelyét.

⁵⁶⁹ Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice...* 183 — 184. o.

⁵⁷⁰ Lásd: *Cargill Rice, Inc. v. Empresa Nicaraguense de Alimentos Basicos*, 25 F. 3d 223 (4th Circ. 1994.) A jogesetet idézi: BORN: *International Commercial Arbitration. Commentary and Materials*. 620 — 621. o.

⁵⁷¹ Ebben a vonatkozásban a Modell – törvény 11. cikkelyére utalunk.

⁵⁷² Lásd: M. L. SMITH: *Impartiality of the Party-Appointed Arbitrator*. 324. o.

kizárására irányadó szabályok tekintetében a felek számára megadja azt a lehetőséget, hogy például valamelyik választottbírói intézmény eljárási szabályait kössék ki e kérdések rendezésére.⁵⁷³

Az FAA 10. paragrafusa tartalmazza a választottbírói ítélet érvénytelenítésének lehetőségét az alábbiak szerint:

In either of the following cases the United States court in and for the district wherein the award was made may make an order vacating the award upon the application of any party to the arbitration:

- (a) Where the award was procured by corruption, fraud, or undue means.*
- (b) Where there was evident partiality or corruption in the arbitrators, or either of them.*
- (c) Where the arbitrators were guilty of misconduct in refusing to postpone the hearing, upon sufficient cause shown, or in refusing to hear evidence pertinent and material to the controversy; or of any other misbehavior by which the rights of any party have been prejudiced.*
- (d) Where the arbitrators exceeded their powers, or so imperfectly executed them that a mutual, final, and definite award upon the subject matter submitted was not made.*
- (e) Where an award is vacated and the time within which the agreement required the award to be made has not expired the court may, in its discretion, direct a rehearing by the arbitrators.*

Témánk szempontjából legfőképpen az FAA 10. paragrafusának b) pontja, kisebb mértékben pedig az a) és c) pont érdemel említést, így ezeket elemezzük részletesen. Az FAA 10. paragrafusa szerint annak a kerületnek (*district*) bírósága, melyben az ítéletet hozták, valamelyik fél kérelmére érvénytelenítheti a választottbírói ítéletet, amennyiben (a) az ítéletet korrupció, csalás vagy egyéb jogtalan eszköz igénybe vételével hozták, (b) amennyiben a választottbírók, vagy valamely választottbíró esetében korrupció vagy nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) merült fel, (c) amennyiben a választottbírák visszautasították a tárgyalás elhalasztását, annak ellenére, hogy arra alapos ok volt, vagy lényeges bizonyíték, anyag megtekintését visszautasították, avagy olyan helytelen eljárások kerültek sorra, amely bármely fél jogát sértette.

---

⁵⁷³ Lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 31. o.

A 10. paragrafus nem tartalmaz határidőt a választottbíróági ítélet érvénytelenítése iránti kérelem benyújtására, a 12. paragrafus azonban annak határidejét — számos tagállami jogrendszer megoldásához hasonlóan — az ítélet meghozatalát követő három hónapban határozza meg.⁵⁷⁴

A nemzetközi választottbíráskodásra is irányadó FAA esetében igen lényeges kiemelni, hogy a nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) nem csupán a harmadik, a választottbírák által kiválasztott, hanem a felek által jelölt választottbíró esetében is az ítélet érvénytelenítéséhez vezet. A *Standard Tankers (Bahamas) Co. Ltd. v. Motor Tank Vessel* ügyben kiemelésre is került, hogy az FAA 10. §-a b) pontja vonatkozó fordulata („*Where there was evident partiality or corruption in the arbitrators, or either of them*”) is alapvetően ezt támasztja alá.⁵⁷⁵

Hangsúlyozást érdemel, hogy míg az FAA második fejezetét képezi a New York-i Egyezmény, addig a New York-i Egyezményben szereplő, a választottbíróági ítélet elismerésének és végrehajtásának megtagadását eredményező okok nem teljes mértékben egyeznek az ítélet érvénytelenítésére nyitva álló, fent hivatkozott lehetőségekkel. Ezzel kapcsolatban figyelemmel kell lennünk az FAA 208. §-ra, amely kimondja, hogy az FAA első fejezetében foglaltak nem lehetnek ellentétesek az Egyezménnyel. Ugyanakkor az esetleges jelentős eltérések gyakorlati alkalmazása problémákat eredményezhet.⁵⁷⁶

A *Uniform Arbitration Act* (UAA) jelenleg hatályos, 2000-ben elfogadott verziója témánk szempontjából bizonyos mértékig eltérő rendelkezéseket tartalmaz az FAA-hoz képest. Az eltérések oka részben — miként ez részletezésre kerül — elsősorban az, hogy az UAA az amerikai belföldi választottbíráskodás mintaszabályaként szolgál. A választottbírák megválasztása tekintetében az UAA az FAA-hoz hasonló módon kimondja, hogy elsősorban a felek megállapodása az irányadó, és csak ennek (vagy az alternatív jelöltállítási eljárás) sikertelensége esetén van lehetőség arra, hogy állami

---

⁵⁷⁴ Lásd: RIVKIN — DONOVAN: *United States*. 406. o.

⁵⁷⁵ A *Standard Tankers (Bahamas) Co. Ltd. v. Motor Tank Vessel*, AKTI 438 F. Supp. 153 (1977) ügyet idézi: SMITH: *Impartiality of the Party-Appointed Arbitrator*. 324. o.

⁵⁷⁶ Lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 32. o.

bíróság jelöljön ki eljáró választottbírókat. Az FAA-tól eltérő módon ugyanakkor az UAA a választottbírák számával kapcsolatban rendelkezést nem tartalmaz.

Az UAA 2000. évi módosítása iktatott be különös összeférhetetlenségi szabályokat a semlegesnek jelölt választottbírák vonatkozásában, illetve állapított meg tájékoztatási kötelezettséget részben eltérő módon a semleges és a nem semleges választottbírák számára.⁵⁷⁷ Ebből a distinkcióból is kitűnik, hogy annak ellenére, hogy az amerikai jog ismeri és alkalmazza az alábbiakban részletezésre kerülő nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) fogalmát, az amerikai belföldi választottbíráskodásra igen jellemző volt – s részben jellemző ma is – hogy a két fél által jelölt választottbírák nem tekinthetőek semlegesnek (és nem is kell semleges választottbíróként eljárniuk), viszont a két választottbíró által jelölt harmadik személy, a testület elnöke feltétlenül semlegesnek tekintendő.⁵⁷⁸ Megjegyzendő, hogy – álláspontom szerint – e felfogás bizonyos értelemben emlékeztet az angol jogban ismert *umpire*-rendszerre, mely szerint amennyiben a két fél által jelölt választottbíró nem tud az ügy eldöntésében megegyezni, döntőbíróként felkérnek egy harmadik személyt, akinek eljárása során a választottbírók törekszenek az őket jelölő felek érdekeit érvényesíteni. A különbség azonban az, hogy az angol rendszerben mindaddig, amíg az *umpire* kijelölésre nem kerül, a választottbíráknak semlegesnek kell maradniuk, szemben az itt ismertetett amerikai rendszerrel, mely a felek által jelölt választottbírák vonatkozásában e követelményt nem írja elő.

Az UAA 2000. évi módosítása kimondja, hogy olyan személy, akinek ismert, közvetlen és anyagi érdeke fűződik az eljárás kimeneteléhez, vagy valamely féllel ismert, létező és érdemi kapcsolata van, semleges választottbíróként nem járhat el. Ebből *a contrario* következik az, hogy mindez e személyt attól nem zárja el, hogy valamely fél által kerüljön – nem semleges – választottbírónak kijelölésre. Annak érdekében, hogy mindez megvizsgálásra kerülhessen, a választottbírói tisztség elfogadása előtt a választottbírónak egy racionális mértékű feltáró vizsgálatot követően minden olyan tényt közölnie kell a

---

⁵⁷⁷ Az UAA-nak a közlési kötelezettség tekintetében való módosításához lásd különösen: GLICK: *Arbitrator Disclosure...* 84 – 97. o.

⁵⁷⁸ Lásd: RIVKIN – DONOVAN: *United States*. 406. o.

felekkel, melyek egy ésszerű személy (*reasonable person*) számára a választottbíró pártatlanságát megkérdőjeleznék. Ilyen jellegű tény — az UAA szerint — a választottbírói eljárás kimeneteléhez fűződő anyagi vagy személyes érdek, létező vagy múltbeli kapcsolat valamelyik félhez, a fél képviselőjéhez vagy tanúhoz. A közlési kötelezettség az eljárás teljes tartama alatt terheli a választottbírákat.⁵⁷⁹ Abban az esetben, amennyiben e közlésre sor kerül, és a választottbíró kijelölése vagy további eljárása ellen valamely fél tiltakozik, és e tiltakozás eredménytelen marad, úgy az a későbbiekben alapját képezheti a választottbírói ítélet érvénytelenítésének. Hasonló módon, amennyiben egy adott választottbíró valamely, az elfogultságot esetlegesen megalapozó tény közlését elmulasztja, az is vezethet a választottbírói ítélet érvénytelenítéséhez.

A közlési kötelezettség szigorúbb módon érvényesül a semlegesnek jelölt választottbíró tekintetében. Amennyiben ugyanis a semlegesnek jelölt választottbíró mulasztja el közölni, hogy a választottbírói eljárás kimeneteléhez ismert, közvetlen és anyagi érdeke fűződik, illetve valamelyik féllel ismert, létező és érdemi kapcsolata áll fenn, akkor ez nem csupán okot képezhet a választottbírói ítélet érvénytelenítésére, hanem az UAA azon vélelmet állítja fel, hogy az adott választottbíró esetében a nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) fennáll.⁵⁸⁰

Figyelmet érdemel a módosított UAA 4. paragrafusának a) pontja, mely a felek számára lehetővé teszi, hogy a nem-semlegesnek jelölt választottbírák vonatkozásában a közlési kötelezettségről lemondjanak. Ugyanakkor az UAA 4. paragrafus (3) b) pontja szerint a feleknek — mielőtt konkrét, a választottbírói eljárást megalapozó követelés lép fel — nem teszi lehetővé azt, hogy a semleges választottbíróknak a 12. paragrafus szerinti közlési kötelezettségét indokolatlan mértékben szűkítsék. E rendelkezés nyilvánvaló jogalkotói célja, hogy akkor, amikor a konkrét ügy még fel sem merült, a feleknek ne legyen arra lehetőségük, hogy a választottbíróval kapcsolatos információkat szűkítsék, melyek alapján csökkenhet annak esélye, hogy a választottbíró esetleges elfogultságát megítéljék.

---

⁵⁷⁹ A közlési kötelezettség vonatkozásában lásd: GABRIEL — RAYMOND: *Global Perspectives on...* 118. o.

⁵⁸⁰ Ezen szabály tükrözi az esetjog által kialakított gyakorlat egyes tapasztalatait. Mint a későbbiekben kifejtésre kerül, hasonló tartalmú indokolás olvasható a *Commonwealth Coatings Corp. v. Continental Casualty CO.* ügyben.

A közlési kötelezettség előírásával kapcsolatban az UAA reformját előkészítő bizottság véleménye szerint e rendelkezés beépítésének különös jelentősége lehet fogyasztóvédelmi, illetve munkajogi választottbírói eljárásokban, hiszen ezen eljárások sajátossága az, hogy az egyik fél — a fogyasztó, illetve munkavállaló — vélhetőleg a másik félhez képest ritkábban vesz részt választottbírói eljárásokban, és ennek megfelelően az adott választottbíró személyével kapcsolatban is nagy valószínűséggel kevesebb információval rendelkezik.⁵⁸¹

Az UAA a választottbírói ítélet érvénytelenítése vonatkozásában — többek között — az alábbi rendelkezéseket tartalmazza:

Upon [motion] of a party to the arbitration proceeding, the court shall vacate an award if: the award was procured by corruption, fraud, or other undue means; there was: evident partiality by an arbitrator appointed as a neutral; corruption by an arbitrator; or misconduct by an arbitrator prejudicing the rights of a party to the arbitration proceeding;

E jogszabályhely kimondja, hogy a választottbírói ítélet érvényteleníthető, amennyiben annak meghozatalához korrupció, csalás, vagy egyéb jogtalan eszköz vezetett, amennyiben valamelyik választottbíró esetében merült fel korrupció, amennyiben a választottbíró eljárása valamelyik fél eljárási jogát sértette, illetve amennyiben a semlegesnek jelölt választottbíró esetében merült fel nyilvánvaló elfogultság. (Az UAA az érvénytelenítési kereset benyújtására az FAA-hoz hasonló módon szintén kilencven napos határidőt biztosít.) Mint jól látható, az alapvető különbség az FAA és az UAA rendelkezései között e tekintetben az, hogy míg az FAA bármely választottbíró nyilvánvaló elfogultsága (*evident partiality*) esetén lehetővé teszi az ítélet érvénytelenítését, addig erre az UAA csak a semlegesnek jelölt választottbíró esetében biztosít lehetőséget. Mindez — álláspontom szerint — viszonylag jól tükrözi a belföldi amerikai választottbíráskodás felfogását a felek által jelölt választottbírák

---

⁵⁸¹ Lásd: HEINSZ: *Arbitration Law: Is There...* 2 – 3. o.

függetlensége és pártatlansága vonatkozásában. Az alábbiakban a fenti kérdéskörben kialakult joggyakorlat néhány súlyponti kérdésének elemzésére kerül sor.

3. Az *evident partiality* értelmezése az amerikai esetjogban

A nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) fogalmát sem az FAA, sem az UAA nem határozza meg. Ahhoz azonban, hogy a nyilvánvaló elfogultság értelmezését az amerikai joggyakorlatban megvizsgáljuk, feltétlenül szem előtt kell tartanunk azon amerikai választottbíráskodási hagyományt, amely a több választottbírából álló testület esetén a felek által jelölt választottbírákat gyakran bizonyos fokig a fél képviselőinek tekinti. A *Tipton v. Systron Donner Corp.* jogeset idézi az 1960. évi *California Law Revision Commission* testület által készített jelentést, amely szerint a felek által választott választottbírák gyakran inkább a felet képviselő ügyvédként, mintsem választottbíróként járnak el.⁵⁸² E megfogalmazásnál némiképp még élesebb kijelentéssel találkozhatunk a *Cia de Navegacion Omsil, SA v. Hugo Neu Corp* jogesetnél, melyben voltaképpen köztudomású tényként került rögzítésre az, hogy a fél által jelölt választottbíró a bíró és a felet képviselő ügyvéd keverékének, vegyítésének tekinthető.⁵⁸³

Az FAA — és némiképp eltérően, csak az úgynevezett semleges választottbíró esetében — az UAA is kizárólag a pártatlanság követelményét írja elő, és azt is abban az értelemben szűkített, árnyalt formában, hogy kizárólag a nyilvánvaló elfogultság, pártosság esetében biztosít lehetőséget a választottbírói ítélet érvénytelenítésére. Itt kell utalni arra, hogy az angol *Arbitration Act* is csupán a pártatlanság (*impartiality*) követelményét írja elő, a függetlenség (*independence*) fogalmát nem, szemben például az ICC Eljárási Szabályzatával, mely csupán a függetlenség követelményét tartalmazza.⁵⁸⁴

---

⁵⁸² „...the arbitrators representing the parties frequently behave more like advocates than arbitrators.” A *Tipton v. Systron Donner Corp. Cal. Rptr. 1979* jogeset vonatkozásában lásd: BAUM: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration...* 8. o.

⁵⁸³ „As everyone knows, the party’s named arbitrator in this type of tribunal is an amalgam of judge and advocate.” A *Cia de Navegacion Omsil, SA v. Hugo Neu Corp. F. Supp. (S.D.N.Y., 1973)* jogesetet idézi: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 64. o.

⁵⁸⁴ Lásd: angol *Arbitration Act* 24. § (1) bekezdése, ICC Eljárási Szabályzata, 7. cikkely (1) bekezdése.

A belföldi amerikai választottbíráskodási gyakorlat a fél által jelölt választottbíró esetében nem kívánt meg — és bizonyos esetekben ma sem kíván meg — teljes függetlenséget, semlegességet. Az ezzel kapcsolatos joggyakorlatot tanulmányozva alapvető kérdésként merül fel, hogy e viszonyrendszert is figyelembe véve, milyen módon értelmezhető, és milyen esetekre alkalmazható a nyilvánvaló elfogultság klauzula (*evident partiality standard*). Elöljáróban célszerű leszögezni, hogy habár definitív meghatározása nem létezik e fogalomnak, a bíróságok a nyilvánvaló elfogultságra hivatkozó féltől a nyilvánvaló elfogultság fennállását alátámasztó olyan bizonyítékot várnak el, amely az ún. *discovery*-eljárás nélkül beszerezhető. Amennyiben valamely eljárási szabályzat lehetővé teszi a választottbíró elleni kizárási eljárás kezdeményezését, úgy a bíróságok rendszerint ahhoz is ragaszkodnak, hogy a fél a kizárási indítványt az arra okot adó körülményről való tudomásszerzést követően haladéktalanul terjessze elő.⁵⁸⁵

A választottbírói pártatlanság vonatkozásában az amerikai irodalom viszonylag gyakran idéz egy 1962. évi, New York állam bírósága által eldöntött esetet. A választottbíráskodásra irányadó New York-i törvény — az FAA-hoz és az UAA-hoz hasonló módon — nem rendelkezik a választottbírói függetlenségről, ugyanakkor a semleges választottbíró vonatkozásában pártatlansági kötelezettséget ír elő, nem a nyilvánvaló elfogultság fogalmát alkalmazza.⁵⁸⁶

Az 1962. évi *In re Astoria Medical Group* jogeset tényállása szerint egy három fős választottbírói testületbe valamelyik fél egy olyan személyt kívánt választottbíróként jelölni, mely személy a peres fél igazgatótanácsának tagja, és egyúttal a fél által megbízott személy is volt. Az ellenfél ez ellen sikeres tiltakozással élt egy New York-i bíróság előtt azon a címen, hogy a választottbíró az eljárásból elfogultság, személyes érdek, pártosság miatt ki kell zárni és a felet fel kell kérni egy újabb választottbíró jelölésére. A döntés ellen a másik fél által benyújtott fellebbezés következményeként New York állam fellebbviteli bírósága az ítéletet megváltoztatta. Az ítélet indokolása

---

⁵⁸⁵ Lásd: DAVIS: *Nondisclosure of Arbitrator...*

⁵⁸⁶ A New York-i polgári eljárást szabályozó törvény 7511. § (b) (1) (ii) pontja szerint: „...*permitting an award to be vacated if neutral arbitrator was partial.*”

kimondja, hogy csupán azért, mert egy választottbíró és az ügy, illetve a választottbíró és az őt jelölő fél között kapcsolat áll fenn, az eljárásból még ki nem zárható. Az ítélet kiemeli, hogy köztudomásúlag a fél által jelölt választottbíró abban az értelemben, mint egy hivatásos bíró, vagy mint egy harmadik, nem a fél által jelölt választottbíró, nem lehet semleges. A döntés szerint a felek azért az adott személyt jelölik választottbírónak, mert bíznak abban, hogy bizonyos értelemben az ügyük képviselve lesz a választottbírói testületben. Ugyanakkor az ítélet elismeri a választottbíró egyfajta pártatlansági kötelezettségét az alábbiak szerint:

„Like all arbitrators, the arbitrator selected by a party must (unless the requirement is waived) take the prescribed oath that he will faithfully and fairly hear and examine the matters in controversy and make a just award according to the best of his understanding.”⁵⁸⁷

Az ítélet szerint a nem semleges választottbíró is köti azon választottbírói eskü, mely szerint az ügyet, a bizonyítékokat lelkiismeretesen megvizsgálja és az ítéletet legjobb tudása alapján hozza meg, az ítélet így határozza meg a nem semleges választottbíró pozícióját és feladatát. Az elfogultság fogalmát fentiek szerint az ítélet akként értelmezi, mely szerint az elfogultság a választottbírónak magával az ügghöz való hozzáállásában, az egyes bizonyítékok értékelésében mutatkozik meg, és amennyiben esküjét megszegve jár el, úgy maga az ítélet érvényteleníthető elfogultság vagy korrupció miatt.⁵⁸⁸ Kiemelendő, hogy ez a felfogás hasonlóságot mutat azon értelmezéshez, mely szerint a függetlenség objektív, tényekkel leírható kategória, míg az elfogultság szubjektív fogalom, amely az üggyel kapcsolatos eljárásban mutatkozhat meg.⁵⁸⁹ (Bizonyos értelemben az angol jogalkotó is ezt a felfogást követte az 1996. évi *Arbitration Act* megalkotása során.)

---

⁵⁸⁷ Az idézett rész fordítása a következő: „Mint mindegyik választottbírónak, így a fél által jelölt választottbírónak is le kell tennie az előírt esküt (kivéve, ha e követelményről lemondanak), mely szerint tisztességesen és lelkiismeretesen meghallgatja és megvizsgálja a vitás ügyet, és legjobb tudása szerint igazságos ítéletet hoz.” Az *In re Astoria Medical Group* 182 N. E. 2d 85 (N. Y. 1962) jogesetet idézi és részletesen bemutatja: BAUM: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration...* 8 – 9. o.

⁵⁸⁸ Megjegyzést érdemel, hogy hasonló kijelentést tett a fellebbviteli bíróság a *Sunkist Soft Drinks v. Sunkist Growers* ügyben is („A party-appointed arbitrator must consider the evidence of record in good faith and with integrity and fairness”). A jogesetet idézi: ZUBROD: *Evident Partiality and...* 117. o.

⁵⁸⁹ Röviden utalok az IBA *Rules of Ethics for International Arbitrators* 3.1 pontjára, mely az elfogultság vonatkozásában a szubjektív, míg a függetlenség – függőség vonatkozásában az objektív tényezőknél – a választottbíró és a fél közötti esetleges tényleges, konkrét kapcsolatnak tulajdonít jelentőséget. Mindez részletesen a hetedik fejezetben kerül kifejtésre.

Az *In re Astoria* jogesetet elemezve a svájci születésű, de Németországban alkotó HELMUT WALTER a német, az angol és az amerikai választottbíráskodást összevető disszertációjában kiemelte, hogy e jogeset igen plasztikusan fejezi ki a fél által jelölt választottbíróval szembeni alapvető elvárást, aki ugyan mutatkozhat fogékonynak azon fél iránt, aki jelölte, de ez semmilyen módon nem irányulhat tisztességtelen, becsstelen eljárásra.⁵⁹⁰

Az amerikai esetjogban a pártatlanság fogalmának értelmezése tekintetében kifejezetten vezető jogesetnek számít a *Commonwealth Coatings Corp. v. Continental Casualty CO. 393 U.S. 145 (1968)* eset.⁵⁹¹ Ezen ügy bemutatása a pártatlanság fogalmával kapcsolatban mellőzhetetlen.⁵⁹² A választottbírói ügy tényállása igen röviden az alábbiak szerint foglalható össze.⁵⁹³ A *Commonwealth Coatings* mint alvállalkozó festési munkát végzett a fővállalkozó részére. A jogviták rendezésére a vállalkozási szerződés választottbírói záradékot tartalmazott. A *Commonwealth Coatings* a fővállalkozónak a vállalkozási díj megfizetését biztosítani hivatott szerződéses biztosítékok miatt kezdeményezett választottbírói eljárást.⁵⁹⁴ A választottbírói záradék szerint mindkét fél jogosult volt egy – egy választottbíró jelölni, és az így megválasztott választottbírók jelölték ki a harmadik választottbíróat. E harmadik, nem a felek által jelölt, és ezért feltehetően semleges személy Puerto Rico-ban dolgozott, és tanácsadó mérnökként számos építőipari vállalkozás részére nyújtott szolgáltatásokat. Ebben a tekintetben e választottbírói üzleti kapcsolat fűzte a fővállalkozóhoz, aki gyakran igénybe vette szolgáltatásait. Az üzleti kapcsolat abban a vonatkozásban esetleges volt, hogy a

---

⁵⁹⁰ Az ítélet indokolása erre az alábbiak szerint utal: „*Partisan he [sc. the arbitrator] may be, but not dishonest.*” Lásd: WALTER: *Die schiedsrichterliche Unabhängigkeit...* 191. o.

⁵⁹¹ E jogesetet egyenesen *leading American case*-nek nevezi: GABRIEL — RAYMOND: *Global Perspectives on...* 119. o.

⁵⁹² Az újabb szakirodalomban a *Commonwealth Coatings* ügyet a választottbírói ítéletek állami bíróság általi felülvizsgálhatósága szempontjából elemzi: HELM: *Expanding Scope of...* A szerző igen pontosan mutat rá arra, hogy habár számos jogász kísérelte meg pontosan leírni az *evident partiality* fogalmát, sikerrel még nem jártak. (“*No jurist has yet coined an exacting legal standard for evident partiality, although many have tried.*”)

⁵⁹³ A szakirodalomban olyan álláspont is fellelhető, mely szerint ennek az ügynek a középpontjában kifejezetten a nyilvánvaló elfogultság jelentésének értelmezése áll. Lásd: DAVIS: *Nondisclosure of Arbitrator...*

⁵⁹⁴ Az ügy bemutatását részletesen lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States.* 585 — 589. o.

választottbíró a fővállalkozó nem rendszeres időközönként bízta meg, és a kérdéses választottbírói ügy keletkezése előtt már egy évvel nem vette igénybe szolgáltatásait. Ugyanakkor a választottbíró több kivitelezés során is adott tanácsokat a peres félnek, így korábban azzal az építési beruházással is foglalkozott, melynek kapcsán a jogvita keletkezett. A választottbírói eljárás alatt ezen, a választottbíró és a fél közötti kapcsolatra nem derült fény. A *Commonwealth Coatings* csak az ítélet meghozatalát követően szerzett tudomást erről a tényről, és ezért a választottbírói ítélet érvénytelenítését kezdeményezte. A Kerületi Bíróság a keresetet elutasította, a Fellebbviteli Bíróság az ítéletet — fellebbezést követően — helybenhagyta.

A Legfelsőbb Bíróság ugyanakkor — párhuzamos és különvéleményekkel együtt — az ítéletet a felperes *Commonwealth Coatings* javára megváltoztatta. Az ítélet indokolása — mely részletes bemutatást kíván — összességében kimondja, hogy a választottbíróknak minden olyan érdeket vagy kapcsolatot fel kell tárniuk, amelyek elfogultsághoz vagy az elfogultság látszatához vezethetnek.⁵⁹⁵ A Legfelsőbb Bíróság ítéletében az FAA 10. paragrafusához — mely paragrafust fentebb idéztünk — az alábbi értelmezést fűzte:

„These provisions show a desire of Congress to provide not merely for any arbitration but for an impartial one. It is true that petitioner does not charge before us that the third arbitrator was actually guilty of fraud or bias in deciding this case, and we have no reason, apart from the undisclosed business relationship, to suspect him of any improper motives. But neither this arbitrator nor the prime contractor gave to petitioner even an intimation of the close financial relations that had existed between them for a period of years.”⁵⁹⁶

Az ítélet szerint a Kongresszus törvényhozói szándéka a kérdéses törvény megalkotásával egyértelműen az volt, hogy pártatlan személy gyakoroljon választottbírói funkciót. Ennek megfelelően az ítélet értelmezése szerint a nyilvánvaló elfogultság a pártatlanság ellentétjének tekinthető, vagyis ez az értelmezés nem tesz különbséget az elfogultság és a

⁵⁹⁵ Így foglalja össze az ítélet indokolását: GABRIEL — RAYMOND: *Global Perspectives on...* 119. o.

⁵⁹⁶ Az idézet fordítása a következő: „Ezek a rendelkezések a kongresszus azon szándékát mutatják, hogy ne csupán választottbíráskodásra, hanem pártatlan választottbíráskodásra legyen lehetőség. Igaz, hogy a kérelmező nem indítványozta annak megállapítását, hogy a harmadik választottbíró csalásban bűnös vagy elfogult, és nincsen okunk arra — leszámítva a nem közölt üzleti kapcsolatot —, hogy bármilyen nem elfogadható motivációval meggyanúsítsuk. De sem a választottbíró sem a fővállalkozó a kérelmezőnek semmilyen tájékoztatást nem adott azokról a szoros üzleti kapcsolatokról, melyek közöttük évek óta fennálltak.” Lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 586. o.

nyilvánvaló elfogultság között, hiszen egyértelműen pártatlan választottbíráskodásra (*impartial arbitration*) irányul a jogalkotói szándék. Lényeges, hogy az ítélet rögzíti, az érvénytelenítést kezdeményező fél nem hivatkozott olyan konkrét okra, mely a választottbíró elfogultságát megalapozná, és az ítélet szerint a bíróságnak nincs is oka feltételeznie azt, hogy bármilyen tényleges motívum befolyásolta volna a választottbíró. Ugyanakkor az ítélet kiemeli, hogy sem a választottbíró, sem a peres fél a közöttük lévő kapcsolatot nem tárta fel. Az ítélet tehát az FAA-ban nem nevesített, és az ügy keletkezésekor az UAA-ban sem szabályozott tájékoztatási kötelezettség (*disclosure obligation*) megszegését értékeli úgy, hogy az elfogultságra adhat alapot. Ebben a vonatkozásban az ítélet hivatkozik az *American Arbitration Association* Eljárási Szabályzatának akkor hatályos 18. paragrafusára, mely tartalmazta a választottbíró tájékoztatási kötelezettségét azon körülmények vonatkozásában, amelyek elfogultságának vélelmezéséhez (*presumption of bias*) vezethetnek. Ez a hivatkozás azért sajátos, mert — miként azt az ítélet is elismeri — a konkrét ügyben az *American Arbitration Association* Eljárási Szabályzata mint eljárási szabály relevanciával nem bír.⁵⁹⁷

Nagyon lényeges az is, amit az ítélet indokolása általában a választottbírói elfogultság kérdéséről ír:

„It is true that arbitrators cannot sever all their ties with the business world, since they are not expected to get all their income from their work deciding cases, but we should, if anything, be even more scrupulous to safeguard the impartiality of arbitrators than judges, since the former have completely rein to decide the law, as well as the facts, and are not subjects to appellate review.”⁵⁹⁸

---

⁵⁹⁷ Az *American Arbitration Association* akkor hatályos Eljárási Szabályzata az elfogultság vélelmezéséhez vezető körülmények feltárását írja elő. 1964-ben e szabály akként került megváltoztatásra, hogy a semlegesnek jelölt választottbírónak minden olyan körülményt fel kell tárnia, amely az elfogultságot vélelmezheti, vagy közölnie kell minden olyan körülményt, amely álláspontja szerint nem teszi lehetővé, hogy pártatlan választottbíróként járjon el. A jelenlegi Szabályzat 16. cikkelye — tükrözve az UNCITRAL Mintaszabályzat hatását is — az elfogulatlanság és a függetlenség fennállásával kapcsolatos jogos kételyekről (*justifiable doubts*) rendelkezik. (Ezt a későbbiekben részletesen elemezzük.)

⁵⁹⁸ Az idézett rész fordítása a következő: „Igaz, hogy a választottbírák nem szakíthatják meg minden kapcsolatukat az üzleti világgal, hiszen nem várható el, hogy minden jövedelmüket az ügyek eldöntéséből szerezzék meg, de még inkább aggályosnak kell lennünk a választottbírák pártatlanságának megőrzése vonatkozásában, mint a bírák esetében. Az előbbieknél ugyanis szabad

Habár az ítélet elismeri, hogy a választottbíráknak — a tisztség jellegéből adódó módon is — számos kötődésük lehet az üzleti világhoz, éppen arra tekintettel, hogy igen nagy mozgásterük van a tények, az irányadó jog értékelésében, valamint, mivel ítéletük ellen fellebbezés előterjesztésére mód nincsen, az ítélet véleménye szerint bizonyos értelemben még jobban kell ügyelniük pártatlanságukra, mint a hivatásos bírának.

Az ítélet általános jelleggel állapítja meg — mintegy kötelezettséget is róva a választottbírákra —, hogy maga a választottbírói eljárás hatékonysága egyáltalán nem szenved csorbát akkor, ha megkövetelik a választottbíráktól azt, hogy a felekkel minden olyan fennálló kapcsolatot közöljenek, melyek a lehetséges elfogultság benyomását kelthetik:

„We can perceive no way, in which the effectiveness of the arbitration process will be hampered by the simple requirement that arbitrators disclose to the parties any dealings that might create an impression of possible bias.”⁵⁹⁹

Összességében kiemelhető, hogy a JUSTICE BLACK bíró által jegyzett indokolás a választottbíráktól az elfogultatlanságnak éppen azt a szintjét követeli meg, mint a hivatásos bírák esetében.⁶⁰⁰

Az igen markáns álláspontot képviselő ítélethez az eljáró bírói tanács tagjai közül JUSTICE WHITE párhuzamos véleményt, míg JUSTICE FORTAS különvéleményt csatolt, melyek témánk szempontjából kifejezetten lényegesek.

JUSTICE WHITE párhuzamos véleményében — melyhez JUSTICE MARSHALL is csatlakozott — azt hangsúlyozza, hogy alapvetően nem szerencsés, ha a bírói elfogultatlanságot és a választottbírói elfogultatlanságot azonos mércével mérik. Érdekes megállapítani, hogy

---

kezüik van, hogy úgy a jog, mint a tények vonatkozásában döntsenek, és döntésük nincs kitéve fellebbezésnek sem.” Lásd: BORN: *I.m.* 586. o.

⁵⁹⁹ Az idézett rész fordítása a következő: *„Semmilyen módon nem tudjuk érzékelni azt, hogy milyen módon kerülne gátolásra a választottbírói eljárás hatékonysága attól az egyszerű követelménytől, hogy a választottbíráknak a felekkel minden olyan üzleti kapcsolatot közölniük kell, amelyek a lehetséges elfogultság benyomását kelthetik.”* Lásd: GABRIEL — RAYMOND: *Global Perspectives on...*261. o.

⁶⁰⁰ Ezt emeli ki: BARIST: *The Standard of Impartiality...* 3.o.

úgy tűnik, JUSTICE WHITE értelmezésében az elfogulatlanság inkább a fentiekben utalt függőség – függetlenség értelmezéséhez van közel, abban a tekintetben, ahogyan azt az IBA *Rules of Ethics for International Arbitrators* 3.1 pontja alkalmazza:

„But it does mean that arbitrators are not automatically disqualified by a business relationship with the parties before them if both parties are informed of the relationship in advance, or if they are unaware of the facts but the relationship is trivial. I see no reason automatically to disqualify the best informed and most capable potential arbitrators.”⁶⁰¹

JUSTICE WHITE álláspontja szerint az nem alapozza meg az eljárásból való kizárást, ha a fél és valamely választottbíró között üzleti kapcsolat állt fenn, feltéve, ha arról a felek előzetesen értesültek, avagy ugyan nem értesültek, de a kapcsolat triviális. JUSTICE WHITE szerint ezzel adott esetben — tekintettel bizonyos ügyek sajátos, különös szakértelmet igénylő jellegére — a legnagyobb szakismerettel rendelkező, legtapasztaltabb és legalkalmasabb személyek is kizárásra kerülhetnének egy eljárásból. JUSTICE WHITE ugyanakkor éppen ezek elkerülése végett azt ajánlja, hogy a lehető legnagyobb részletességgel számoljon be a választottbíró az esetleges üzleti kapcsolatok fennállásáról, annak érdekében, hogy maga a választottbírói eljárás minél őszintébb, minél átláthatóbb légkörben tudjon lezajlani.

Nézetem szerint a JUSTICE WHITE által elfogadott álláspont számos helyes elemet hordoz magában, ugyanakkor ebben az értelmezésben a pártatlanság és a függetlenség értelmezése teljes mértékben nem válik el egymástól. Említést érdemel, hogy a JUSTICE WHITE párhuzamos véleményéből kiolvasható álláspontot egy későbbi szerző, ELIZABETH A. MURPHY akként jellemezte, hogy a párhuzamos vélemény nem határozza azt meg, miként kell egy választottbírónak eljárnia a tájékoztatás tekintetében, csupán annyi

---

⁶⁰¹ Az idézett rész fordítása a következő: „Ez azt jelenti azonban, hogy a választottbírák automatikusan nincsenek kizárva egy választottbírói eljárásból egy, a felekkel fennálló üzleti kapcsolat miatt, amennyiben mindegyik fél a kapcsolatról előzetesen tájékoztatásra kerül, vagy amennyiben a kapcsolatról nincsenek tudomással, azonban az egyértelmű. Nem látok okot arra, hogy automatikusan kizárjuk az eljárásból a legjobb ismeretekkel rendelkező és legalkalmasabb választottbírákat.” Lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 587. o. A *Rules of Ethics for International Arbitrators* elemzésére a dolgozat VII. fejezetében keríték sort.

olvasható ki a véleményből, hogy a választottbíró esetében alacsonyabb fokú elfogulatlanságnak kell érvényesülnie, mint a hivatásos bírónál.⁶⁰²

Fentiekre is figyelemmel említést érdemel JUSTICE FORTAS különvéleménye. A különvéleményt készítő bíró nem értett egyet a bíróság döntésével. Álláspontja szerint a kérdéses, az esetleges elfogultsággal érintett választottbíró elismert tanácsadó mérnök, aki számos vállalatnak nyújt tanácsadást. A választottbíró az ellenfél is ismerte, tisztában volt tevékenységével. Az eljárás során arra nézve nem merült fel adat, hogy maga a választottbíró ténylegesen is elfogult lett volna, vagyis elfogult módon járt volna el, ezt az ítélet érvénytelenítését kérelmező fél is elismerte. JUSTICE FORTAS álláspontja szerint a joggyakorlatban egészen ezen ítéletig önmagában az a tény — a többi körülménytől függetlenül —, hogy a választottbíró valamelyik félhez fűződő üzleti kapcsolatának feltárását elmulasztotta, még nem eredményezte az ítélet érvénytelenítését. A különvéleményben JUSTICE FORTAS az alábbiakat is kiemeli:

„I agree that failure of an arbitrator to volunteer information about business dealings with one party will, prima facie, support a claim of partiality or bias. But where there is no suggestion that the nondisclosure was calculated, and where the complaining party disclaims any imputation of partiality, bias or misconduct, the presumption is clearly overcome.”⁶⁰³

JUSTICE FORTAS véleménye szerint egy választottbíró mulasztása azon a téren, hogy valamely üzleti kapcsolatot nem közöl a felekkel, első látásra valóban keltheti az elfogultság látszatát. De abban az esetben, amennyiben maga az érvénytelenítést kérelmező fél ismeri el, hogy az eljárás során tényleges elfogultság nem mutatkozott meg, ez az esetleges vélelem megdől.

---

⁶⁰² Lásd: MURPHY: *Standards of Arbitrator...* 463. o. és 470. o.

⁶⁰³ Az idézett rész fordítása a következő: „Egyetértek azzal, hogy amennyiben egy választottbíró elmulasztja, hogy önkéntesen tájékoztatást adjon az üzleti kapcsolatokról, az a tény prima facie egy, a pártosságot vagy elfogultságot indítványozó kérelmet támogathat. De amennyiben nincsen arra nézve indítvány, hogy a közlés elmulasztása szándékos volt, és amennyiben a kérelmező fél nem számol be a pártosságról, elfogultságról vagy a választottbíró helytelen magatartásáról, a vélelem nyilvánvalóan megdől.” Lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 589. o.

Szemben a JUSTICE WHITE párhuzamos véleményéből kiolvasható pártatlanság – értelmezéssel, JUSTICE FORTAS – lényegesen ellentétes nézetet képviselve – a következő jelentést tulajdonítja a nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) fogalmának:

„Evident partiality means what it says: conduct – or at least an attitude or disposition – by the arbitrator favoring one party rather than the other. This case demonstrates that to rule otherwise may be a palpable injustice, since all agree that the arbitrator was innocent of either evident partiality or anything approaching it.”⁶⁰⁴

A JUSTICE FORTAS által elfogadott értelmezés szerint a nyilvánvaló elfogultság csak akkor állhat fenn, ha a választottbíró az eljárás során valamely felet előnyben részesíti, avagy hozzáállásából, viselkedéséből erre lehet következtetni. JUSTICE FORTAS szerint amennyiben erre nem kerül sor, úgy csupán egy üzleti vagy egyéb kapcsolatból nem lehet a nyilvánvaló elfogultság fennállására következtetni, egy ilyen jellegű értelmezés egyértelmű igazságtalanság (*palpable injustice*) lenne. Amennyiben a függetlenség és a pártatlanság fogalma közötti különbségtételt elfogadjuk, úgy e pártatlanság-értelmezés – mely szerint a nyilvánvaló elfogultság több annál, mintsem egy objektíven létező üzleti kapcsolat a fél és az egyik választottbíró között – árnyaltabbnak tűnik a JUSTICE WHITE párhuzamos véleményéből kiolvasható felfogásnál.

A *Commonwealth Coatings* ügy a pártatlanság amerikai értelmezésében kiemelkedő jogeset, habár – miképpen érzékelhető – az ügyben eljáró bírói tanács között messze nem volt összhang. A későbbi esetjogban számos ügyben hivatkoztak a *Commonwealth Coatings* ügyre, fogadták el azt irányadónak. A *De Baker v. Shah* jogesetben például kifejezetten az kerül rögzítésre, hogy a *Commonwealth Coatings* ügy kapcsán a bíróságok a későbbi ügyekben elsősorban a JUSTICE WHITE által készített párhuzamos véleményben foglaltakat tekintették irányadónak, hiszen számos olyan ügy van, amikor egy választottbíró éppen azért lehet hatékony, mert megfelelő szakismerettel, tapasztalattal rendelkezik, amelyből kifolyólag nem zárható ki a féllel fennálló esetleges

---

⁶⁰⁴ Az idézett rész fordítása a következő: „A nyilvánvaló elfogultság azt jelenti, amit maga a kifejezés mond: viselkedést – vagy legalább egy hozzáállást vagy viszonyulást – a választottbíró részéről, amely alapján az egyik felet a másikkal szemben előnyben részesíti. Ez az ügy azt bizonyítja, hogy egy eltérő értelmezés nyilvánvaló igazságtalanság lenne, mivel mindenki egyetért abban, hogy a választottbíró mind a nyilvánvaló elfogultságot, mind bármi hasonlót tekintve ártatlan volt.” Lásd: BORN: I.m. 589. o.

kapcsolat. E döntés szerint azonban a választottbíró kizárásához ez nem vezethet, feltéve, ha a kapcsolat megfelelően közlésre kerül, illetve ha az kifejezetten csekély jelentőségű.⁶⁰⁵

PLATT W. DAVIS houstoni választottbírószáki szakértő szerint a *Commonwealth Coatings*-ban kifejtett párhuzamos vélemény alapján kialakult bírói gyakorlat szerint — némiképpen tükrözve a brit jogban kialakult értelmezést is — a nyilvánvaló elfogultság, pártosság fennállásához többre van szükség, mint az elfogultság pusztá megjelenésére (*appearance of bias*), de kevesebbre, mint a ténylegesen tetten érhető elfogultság (*actual bias*) bizonyítására.⁶⁰⁶

A pusztá elfogultság megjelenése és a ténylegesen tetten érhető elfogultság bizonyítása vonatkozásában az Egyesült Államok egyik bírósága egy 1996-os ítéletben azt az álláspontot foglalta el, hogy a pusztá elfogultság megjelenése alapját képezheti egy választottbírószáki ítélet állami bíróság általi érvénytelenítésének abban az esetben, amikor a választottbíró az esetleges, közötté és valamely fél között fennálló kapcsolatot bejelenteni elmulasztotta. A tényleges elfogultság esetében azonban — érthető módon — akkor is az ítélet érvénytelenítésének van helye, ha a választottbíró a kapcsolatot feltárta.⁶⁰⁷

Az amerikai esetjogban találunk példát a választottbírói elfogultság tényleges, bizonyítható megjelenésére is. Ebben a vonatkozásban a *Pacific & Arctic Railway and*

---

⁶⁰⁵ „... they [sc. courts] have adopted the reasoning of Justice White's concurrence in the case which recognizes that arbitrators, who are often effective because of their position in the marketplace, should not be disqualified because of a business relationship if it is disclosed or is de minimus.” (Az idézett rész fordítása a következő: „a bíróságok felhasználták a Justice White párhuzamos véleményében szereplő indokolást abban az ügyben, mely elismeri, hogy azokat a választottbírákat, akik éppen a piacon betöltött szerepük miatt hatékonyak, nem kellene kizárni az eljárásból egy üzleti kapcsolat fennállása miatt, amennyiben a kapcsolatot közölték vagy az minimális.”) A *De Baker v. Shah*, 533 N.W 2d (Wis. 1995) ügyet idézi: HEINSZ: *Arbitration Law: Is There...* 10³⁰.o.

⁶⁰⁶ „Consistent with the concurring opinion's approach, most courts hold that evident partiality requires more than an appearance of bias, but less than a demonstration of actual bias.” Lásd: DAVIS: *Nondisclosure of Arbitrator...*

⁶⁰⁷ Lásd: *Woods v. Saturn Distribution Corp.* 78 F.3d (9th Cir. 1996.). A jogesetet idézi: BISHOP —REED: *Practical Guidelines for Interviewing...* 19. o.

Navigation Company v. United Transportation Union jogesetre utalok.⁶⁰⁸ A jogeset tényállása — mely az ügy megítélése szempontjából lényeges — röviden az alábbiak szerint foglalható össze. 1982 őszén a *Pacific & Arctic Railway and Navigation Company* felfüggesztette egyes vonatjáratok üzemeltetését, és ezért a *United Transportation Union* mint szakszervezet kártérítési igényt nyújtott be a munkából kiesett tagjai vonatkozásában. Az ügy három főből álló választottbírószági testület elé került. A vasúttársaság J. W. MILLS-et, míg a szakszervezet KENNETH LEVINT jelölte választottbíróknak. A két választottbíró harmadik — semleges — választottbíróknak ARTHUR SEMPLINERT választotta. Habár a vasúttársaság nem tudott róla, LEVIN és SEMPLINER húsz éve baráti kapcsolatban álltak egymással. A tárgyalás megkezdése előtt több ízben telefonáltak egymással, mely telefonbeszélgetésekre kevesebb, mint 24 órával egy hasonló tárgyú kanadai választottbírószági ítélet meghozatala után kerültek sor. A választottbírószági tárgyalásra Seattle-ben került sor, 1982. december 14-én és 15-én. A választottbírószági tárgyalás első napján MILLS választottbíró javasolta SEMPLINER-nek, hogy a három választottbíró vacsorázzon együtt. SEMPLINER visszautasította a meghívást, ugyanakkor később kiderült, hogy e napon SEMPLINER LEVIN választottbíróval vacsorázott együtt.

A következő tárgyalási napon a vasúttársaság jogi képviselője tiltakozást jelentett be a választottbírák *ex parte* kommunikációja miatt. Ezt követően éles vita alakult ki a választottbírószági tárgyaláson olyannyira, hogy az ülést vezető SEMPLINER a vasúttársaság jogi képviselőjének megtiltotta ebben a kérdéskörben a további felszólalást, illetve a jegyzőkönyv részére történő nyilatkozattételt. Ezt követően a vasúttársaság jogi képviselője a tárgyalást elhagyta. A későbbiek során a jegyzőkönyv alapján kiderült, hogy SEMPLINER a szakszervezet részére olyan bizonyítási indítványok megtételét javasolta, amelyből kitűnt, hogy nem semleges a szakszervezet irányában. A választottbírószági testület a szakszervezet javára döntött.

---

⁶⁰⁸ A *Pacific & Arctic Railway and Navigation Company v. United Transportation Union* 952 F. 2d 1144 (9th Cir. 1991) jogeset vonatkozásában lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 593 — 596. o.

Függetlenül attól, hogy a vasúttársaság az ítélet érvénytelenítését kérelmezte az FAA 10. paragrafus a) pontja alapján, mely szerint az ítélet csalás (*fraud*) eredményeképpen jött létre, ugyanezen testület 1983 őszén egy másik kárigény vonatkozásában tartott egy tárgyalást, melyre SEMPLINER és LEVIN közösen érkeztek, ugyan azt állítva, hogy csak a repülőtéren találkoztak egymással. A választottbírói testület ismét a szakszervezet javára döntött.

A választottbírói ítélet érvénytelenítését célzó eljárásban az elsőfokú bíróság helyt adott a vasúttársaság kérelmének. E döntés ellen a szakszervezet élt fellebbezéssel, és azt az álláspontot képviselte, hogy a választottbírói ítélet nem csalással jött létre. LEVIN és SEMPLINER között nem volt szabálytalan *ex parte* kommunikáció. A szakszervezet szerint a választottbírói eljárás informális processzus, ahol a szigorú tárgyalótermi szabályok nem érvényesülnek. A szakszervezet szerint nem volt arra bizonyíték, hogy a két választottbíró kommunikációja során a választottbírói ügyről beszéltek volna.

Az ügyet véglegesen eldöntő Kilencedik Kerület bírósága a fellebbezést elutasította. Az ítélet indokolásából az alábbiakat emelem ki:

„... the actual and demonstrated bias of Sempliner and the irrational awards are the product [of] Sempliner's bias and favoritism, I conclude that the awards are tainted by the functional equivalent of fraud.”⁶⁰⁹

Témánk szempontjából az ítélet fent idézett része azért érdemel kiemelés, mert ezen értelmezés szerint a bebizonyított elfogultság (*demonstrated bias*) és az így megszületett ítélet a csalással funkcionálisan egyenértékű (*functional equivalent of fraud*). Az ítéleti indoklás szerint a tetten érhető, tényleges elfogultság valójában már — persze nem büntetőjogi értelemben — a csalás fogalmával ekvivalens. Az FAA 10. §-ában azonban szerepel mind a csalás (*fraud*), mind a nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) fogalma. Abban az esetben, ha a csalás a tényleges elfogultság (*actual bias*) fogalmával egyenértékű, úgy a nyilvánvaló elfogultság megítéléséhez ennél kevesebb is elég lehet,

---

⁶⁰⁹ Az idézett rész fordítása a következő: „A Sempliner által tanúsított tényleges és bizonyított elfogultság és az irracionális ítéletek Sempliner elfogultságának és részrehajlásának eredménye, azt gondolom, hogy az ítéleteket a csalással funkcionális egyező körülmény szennyezi be.” Lásd: BORN: I.m. 595. o.

esetlegesen már az elfogultság pusztja megjelenése is. Legalábbis a Kilencedik Kerület Bíróságának a *Pacific & Arctic Railway and Navigation Company v. United Transportation Union* jogesetben kialakult álláspontja e szemléletet tükrözi.⁶¹⁰

Az amerikai bírói gyakorlatban a nyilvánvaló elfogultság megítélésének kérdésében a *Commonwealth Coatings* jogeset óta alapvető súlyponti kérdésnek minősül, hogy a tájékoztatási kötelezettségnek a választottbíró az egyes, korábbi, a felekhez fűződő kapcsolatainak vonatkozásában miként tesz eleget. Mint látható, a *Pacific & Arctic Railway and Navigation Company v. United Transportation Union* jogesetben SEMPLINER választottbíró a másik – nem semleges – választottbíróval fennálló szoros baráti kapcsolatot nem közölte, de ettől függetlenül is a bíróság megítélése szerint kifejezetten elfogult módon viselkedett az egyik peres féllel szemben. A tájékoztatás hiánya azonban önmagában választottbírói ítélet érvénytelenítéséhez a nyilvánvaló elfogultság alapján még nem feltétlenül vezet, a *Commonwealth Coatings* – jogesetben megfogalmazottak ellenére sem. Lényeges utalnunk arra, hogy éppen a tájékoztatási kötelezettség részletes szabályozása vonatkozásában tagállami szinten is található szabályozás. Ebben a vonatkozásban Kalifornia törvényhozását említjük, ahol 1993-ban és 1994-ben a választottbíráskodásra irányadó *Code of Civil Procedure* éppen erre figyelemmel, a tájékoztatási kötelezettség részletesebb szabályozását célul tűzve került módosításra. (Ezen módosítás következtében a jogszabály több olyan konkrét esetet is tartalmaz, amelyek fennállása esetén megállapítható a választottbíró elfogultsága.)⁶¹¹

---

⁶¹⁰ Érdemes kiemelni, hogy a *Pacific & Arctic Railway* ügyszó viszonylag hasonlít a tényállása egy korábbi, 1910-es választottbírói ügynek, a *Milwaukee Light, Heat & Traction Co. v. Fla Co.* esetnek. Ebben az ügyben az egyik fél jogi képviselője és az egyik választottbíró közötti szabálytalan kommunikáció és kapcsolattartás miatt került sor az ítélet érvénytelenítésére. Az érvénytelenítésről rendelkező ítélet kimondta, hogy azért is kell ezen ítéletet érvényteleníteni, hogy a közvélemény számára is világos legyen, az ügyben tanúsított eljárása a választottbíróknak nem tolerálható („to let the general public know that such misconduct will not be tolerated in any case”). A *Milwaukee Light, Heat & Traction Co. v. Fla Co.* (*S. Ct. Wisc. 125. N. W. 1910*) idézi: WALTER: *Die schiedsrichterliche Unabhängigkeit...* 219. o.

⁶¹¹ Lásd: BADER: *Arbitrator Disclosure...* 49. o. Ilyen eset például a választottbíró – jelölt meghatározott rokoni kapcsolata a felekkel, vagy a jogi képviselővel, de felsorolásra kerül azon eset is, mely szerint a választottbíró – jelöltnek a jogvita eldöntéséhez különleges érdeke fűződik.

Ebben a tekintetben példaként utalunk a *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* jogesetre.⁶¹² Ebben az ügyben az USA Hetedik Kerületének (*Seventh Circuit*) fellebbviteli bírósága helyt adott annak a fellebbezésnek, mely egy választottbírói ítélet érvénytelenítését kimondó ítélet ellen került benyújtásra. A választottbírói ügyben két biztosítótársaság állt szemben egymással, és a három évig tartó eljárás során a *Leatherby* biztosítási társaságot kötelezték 1980-ban 10.675.000 dollár megfizetésére. Az eljárást követően kérelmezte a *Leatherby* a nyilvánvaló elfogultságra (*evident partiality*) hivatkozva az ítélet érvénytelenítését. Kérelmét a következők szerint indokolta. A választottbírói eljárásban három főből álló választottbírói testület járt el az *American Arbitration Association* akkor hatályos eljárási szabályai szerint. A testület harmadik – nem a felek által közvetlenül jelölt – semleges tagja JACK CLIFFORD chicago-i ügyvéd volt. Említést érdemel, hogy a felek megegyeztek, hogy a testületnek szigorúan semleges választottbírákként kell eljárniuk, a jelölés tényétől függetlenül.

A *Leatherby* azonban kiderítette, hogy JACK CLIFFORD 1960 és 1963 között a *Cosmopolitan Insurance Company*-nál dolgozott a követeléseket kezelő osztály vezetőjeként. Ugyanebben az időszakban JEROME STERN, a *Merit Insurance Company* elnöke és fő részvényese a *Cosmopolitan Insurance Company* alelnöke volt, akinek formálisan a követelési osztály is jelentéstételi kötelezettséggel tartozott. 1963-ban azonban ettől a cégtől mindketten távoztak. Ezen három év alatt a két személy között csekély munkaügyi kapcsolat volt, de személyes – baráti kapcsolatban egyáltalán nem álltak, és 1963 óta nem is találkoztak egymással. Erre is figyelemmel JACK CLIFFORD a választottbírói eljárás kezdetén ezt az ismeretséget nem tüntette fel, és később, a választottbírói eljárás folyamán sem említette.

A *Leatherby* szerint mindez ellentétes az *American Arbitration Association* eljárási szabályzatában is megfogalmazódó etikai elvárásokkal, és erre is figyelemmel az ítélet

---

⁶¹² A *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* 714 F. 2d 673 (1983) jogeset vonatkozásában lásd: www.kluwerarbitration.com/arb/country/USA.asp

érvénytelenítésének van helye.⁶¹³ JACK CLIFFORD ezt a kapcsolatot azért nem tárta fel, mert nem találta annyira lényegesnek, hogy említést kellett volna tennie róla. Az ügyet véglegesen eldöntő fellebbviteli bíró szerint a választottbíróval kapcsolatos etikai elvárások kevésbé szigorúak, mint az állami bírák esetében. Az ítélet indokolásából célszerű az alábbiakat szó szerint is idézni:

„...ethical obligations of arbitrators can be understood only by reference to the fundamental differences between adjudication by arbitrators and adjudication by judges and jurors. No one is forced to arbitrate a commercial dispute unless he has consented by contract to arbitrate. The voluntary nature of commercial arbitration is an important safeguard for the parties that is missing in the case of the courts .... Courts are coercive, not voluntary agencies, and the American people's traditional fear of government oppression has resulted in a judicial system in which impartiality is prized above expertise. Thus, people who arbitrate do so because they prefer a tribunal knowledgeable about the subject matter of their dispute to a generalist court with its austere impartiality but limited knowledge of subject matter. ...There is a trade off between impartiality and expertise.”⁶¹⁴

A *Seventh Circuit* bírása szerint a választottbíróválasztás önkéntes jellegű, és ez fontos különbség az állami jogérvényesítéstől. Ugyanakkor a bíróság szakmai felkészültsége magasabb szintű az állami bírósághoz képest, de éppen ezen szakmai ismeretekből, tapasztalatokból adódhat az, hogy inkább megjelenhet az elfogultság is a választottbíróválasztás tagjai között. Az ítélet azt emeli ki, hogy a speciális szakismeret és szakmai tapasztalat szükségképpen eredményezhet egyfajta meglévő kapcsolatot a választottbírók és a felek valamelyike között. Az ítélet — habár *expressis verbis* ki nem

⁶¹³ Az *American Arbitration Association* Eljárási Szabályzatának akkor hatályos 18. paragrafusa az alábbiak szerint rendelkezik: „[the neutral arbitrator] should disclose to the AAA any circumstances likely to affect his impartiality, including any bias or any financial or personal interest in the result of the arbitration or any past or present relationship with the parties of their counsel.”

⁶¹⁴ Az idézett rész fordítása a következő: „A választottbírók etikai kötelezettségei csak akkor érthetőek meg, ha utalunk a választottbírók, a hivatásos bírák és az esküdtek döntéshozatala közötti különbségekre. Senkisé nem kényszeríthető, hogy kereskedelmi választottbíróválasztás eljárásban vegyen részt, kivéve, ha szerződésben vállalta a választottbíróválasztás eljárást. A kereskedelmi választottbíróválasztás önkéntes természete fontos biztosíték a felek számára, ami hiányzik az állami bíróságok esetében. A bíróságok kényszerítő erejű, nem önkéntes szervezetek, és az amerikai emberek tradicionális félelme a kormányzat zsarnokságától egy olyan bírósági rendszert eredményezett, melyben a pártatlanságot többre értékelik a szakértelemnél. Így az emberek, akik részt vesznek egy választottbíróválasztás eljárásban, ezt azért teszik, mert többre tartanak egy, az ügy érdemében járatosabb testületet egy általános bíróságnál, mely ugyan kétségkívül pártatlan, de az ügyről csak korlátozott ismeretekkel rendelkezik... A pártatlanság és a szakértelem között egyfajta egyensúlyozás áll fenn.” Az ítélet forrását lásd: www.kluwerarbitration.com/arb/country/USA.asp

mondja — az ilyen jellegű kapcsolatot legfeljebb a nemzetközi gyakorlat és szakirodalom által függetlenség (*independence*) kategóriájával jellemzi, azonban élesen kiemeli, hogy a választottbírói ítélet érvénytelenítésére az FAA szerint a nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) teremthet alkalmat.⁶¹⁵ Mint látható, ez az értelmezés viszonylag ellentétes a *Commonwealth Coatings* jogeset által kialakított szemlélettel. Ezt a kérdést a *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* ügyet eldöntő bíró azzal próbálta kivédeni, hogy a *Commonwealth Coatings* azért tekinthető kevésbé útmutató jogesetnek, mert az ügyet eldöntő bírák között — miként erre a fentiekben történt is utalás — számos kérdésben kevésbé volt összhang. Az ítélet indokolásának végén egyébként szerepel egy viszonylag ironikus megjegyzés is, mely szerint azért nincsen helye az ítélet érvénytelenítésének, mert a bíróság nem kívánja bátorítani a választottbírói eljárást elvesztő felet, hogy a választottbíró és valamely fél közötti háttér-kapcsolatot keressen, annak érdekében, hogy valamilyen formális kapcsolatot leljen fel. Az ítélet szerint mindez költségnövelő hatású lenne, aláásná a választottbírói ítélet végleges jellegét, és kifejezetten ellentétben állna az Egyesült Államok választottbírói törvényének céljával, mely költségkímélő, hatékony és gyors módját kívánja megteremteni a vitarendezésnek a választottbíráskodás útján.⁶¹⁶

A választottbíró és a fél közötti esetleges kapcsolat a nyilvánvaló elfogultság megítélése szempontjából az amerikai esetjogban meghatározó jelentőségű. A fent idézett *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* ügyre is hivatkozással elmondható, hogy számos — a *Commonwealth Coatings* óta keletkezett esetben — az elfogultság pusztá megjelenését az állami bíróságok nem ítélték elégségesnek a választottbírói ítéletének érvénytelenítéséhez. A *Bernstein Seawell & Kove v. W. E.*

---

⁶¹⁵ Fontos kiemelni, hogy ebben az ügyben nem került bizonyításra a *Leatherby* részéről, hogy JACK CLIFFORD választottbíró ténylegesen elfogult módon járt volna el.

⁶¹⁶ „We do not want to encourage the losing party to every arbitration to conduct a background investigation of each of the arbitrators in an effort to uncover evidence of a former relationship with the adversary. This would only increase the cost and undermine the finality of arbitration, contrary to the purpose of the United States Arbitration Act of making arbitration a swift, inexpensive, and effective substitute for judicial dispute resolution.” Az idézett rész fordítása a következő: „Nem akarjuk bátorítani a mindenkori választottbírói eljárásban vesztes felet, hogy mindegyik választottbíró ellen nyomozást folytasson le annak érdekében, hogy egy, a másik féllel fennálló korábbi kapcsolatra bizonyítékot találjon. Ez csupán megnövelné a választottbírói eljárás költségét, és aláásná annak véglegességét, ellentétesen az Amerikai Egyesült Államok választottbírói törvényének céljával, amely a rendes állami bírósági jogérvényesítéséhez képest egy gyors, olcsó és hatékony alternatívát kíván megteremteni.” Lásd: www.kluwerarbitration.com/arb/country/USA.asp

Bosarge ítéletben például már – már tételszerűen került kimondásra az, hogy a nyilvánvaló elfogultság többet jelent, mint az elfogultság pusztá megjelenése:

„*Evident partiality means more than a mere appearance of bias.*”⁶¹⁷

Ebben a vonatkozásban feltétlenül említést érdemel a *Morelite Constr. Corp. v. New York City Dist. Council Carpenters Benefit Funds* ügyben kifejtett bírói meghatározás.⁶¹⁸ A későbbiekben *Morelite*-standardként is említett meghatározás szerint az FAA 10. paragrafusában meghatározott nyilvánvaló elfogultság megállapításához a pusztá elfogultság megjelenése túl kevés, ugyanakkor a tényleges elfogultság bizonyítása szinte leküzdhetetlen akadályokat gördít a kérelmező fél részére. Mindezt a döntés azzal is magyarázza, hogy az elfogultságot nagyon nehéz bizonyítani, hovatovább – némi túlzással – szinte csak akkor bizonyítható, ha azt maga a választottbíró ismeri be:

„*Bias is always difficult and indeed often impossible to prove. Unless an arbitrator publicly announces his partiality, or is overheard in a moment of private admission, it is difficult to imagine how proof would be obtained.*”⁶¹⁹

A *Morelite*-standard a nyilvánvaló elfogultságot az alábbiak szerint kísérli meghatározni:

„*Evident partiality ... will be found where a reasonable person would have to conclude that an arbitrator was partial to one party to the arbitration.*”⁶²⁰

---

⁶¹⁷ Az idézett rész fordítása a következő: „A nyilvánvaló elfogultság többet jelent, mint az elfogultság pusztá megjelenése.” A *Bernstein Seawell & Kove v. W. E. Bosarge*, 8 13 F.2d 726,732 (5th Cir. 1987) ítélet vonatkozásában lásd: Lásd: PLUCHINSKY — LYND: *The Basics of Confirming, Vacating, Modifying...*

⁶¹⁸ A *Morelite Constr. Corp. v. New York City Dist. Council Carpenters Benefit Funds*, 748 F.2d 79, 84 (2d Cir. 1984) ügyet részletesen bemutatja: BARIST: *The Standard of Impartiality...* 7.o.

⁶¹⁹ Az idézett rész fordítása a következő: „Az elfogultságot mindig nehéz és valóban gyakran lehetetlen bizonyítani. Hacsak egy választottbíró nyilvánosan nem jelenti be pártosságát, vagy egy privát beismerését véletlenül nem hallják meg, nehéz elképzelni, hogy erre vonatkozóan hogyan lehet bizonyítékot szerezni.” A jogeset e részét idézi: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 605. o.

⁶²⁰ Az idézett rész fordítása a következő: „A nyilvánvaló elfogultság megállapításra kerül, amikor egy ésszerű személy arra a következtetésre kellene, hogy jusson, hogy az egyik választottbíró valamelyik fél irányában elfogult.” A jogeset indokolását idézi: BARIST: *The Standard of Impartiality...* 7. o.

E meghatározás jelentős mértékben emlékeztet az angol esetjog által kidolgozott mércére, hiszen az elfogultságot akkor tartja megállapíthatónak, ha egy harmadik, ésszerű személy (*reasonable person*) azt a következtetést vonná le, hogy a választottbíró elfogult valamelyik féllel szemben. (Természetesen e megfogalmazás a *real likelihood of bias* vagy a *real danger of bias* fogalmával nem azonosítható.) Nyilvánvaló módon azért szükséges, hogy külső személy megítélése legyen a mérce, hiszen az ügyben érintett peres felek voltaképpen maguk is elfogultak az elfogultság megítélésében.

Említést érdemel, hogy míg a *Morelite*-standard harmadik ésszerű személy megítélésére bízza azt, hogy fennáll-e az elfogultság, addig egy másik esetben, a *Toyota of Berkeley v. Automobile Salesmen's Union* ügyben azt olvassuk, hogy annak a félnek, aki az elfogultságra hivatkozik, kell bizonyítania azt, hogy az elfogultsággal kapcsolatos ésszerű benyomás fennáll:

„... the party alleging bias must establish facts that create a reasonable impression of partiality.”⁶²¹

A fenti idézetből álláspontom szerint az szűrhető le, hogy ezen utóbbi ítélet nem egy külső, harmadik ésszerű személy megítélésére bízza az elfogultság fennállását, hanem elégséges, ha az ésszerű benyomás az elfogultságról a félben alakul ki, amely eltérő zsinórmértéknek tekinthető. A bizonyítási teher tehát arra terjed ki, hogy azt kell a félnek igazolnia, hogy vannak olyan bizonyítékok, melyek benne megalapozzák az elfogultság ésszerű benyomását.

Ezen ügy egyébként igyekszik meg is határozni azon esetköröket, melyek az elfogultság fennállásának megítélését eredményezhetik:

„ [bias] includes an arbitrator's financial interest in the outcome of the arbitration,... a family relationship that made the arbitrator's impartiality suspect, the arbitrator's

---

⁶²¹ Az idézett rész fordítása a következő: „Az elfogultságra hivatkozó félnek olyan tényeket kell bemutatnia, melyek a pártosság ésszerű benyomását keltik.” A jogeset indokolását idézi: BARIST: I.m. 7. o. E jogesetet említi továbbá: M. C. KAREKEN: *Challenging the Qualifications...* 7.o.

former employment by one of the parties, and the arbitrator's employment by a firm represented by one of the parties' law firm."⁶²²

Ezen indokolás szerint a választottbírónak az ügy kimenetelével kapcsolatos kifejezett anyagi érdeke mellett a családi kapcsolat, illetve a felek valamelyikével való korábbi megbízása, illetve a választottbírónak valamely peres fél jogi képviselője irodája általi alkalmazása is megalapozza az elfogultságot. Miként az részletezésre kerül, az esetjogban ezen utóbbi ténykörülmények nem feltétlenül vezetnek minden esetben az ítélet érvénytelenítéséhez. Ezzel kapcsolatban — példa gyanánt — hivatkozni érdemes a *Cook Industries, Inc. v. C. Itoh & Co. (America) Inc.* ügyre, mely ügyben az egyik választottbíró egy olyan cég alkalmazottja volt, amely jelentős mennyiségű gabonát adott el az egyik peres félnek, az *Itoh*-nak. E tény a választottbíró az eljárás folyamán nem közölte. Az állami bíróság azonban az ítélet érvénytelenítése iránti keresetet elutasította, figyelemmel arra, hogy ez az ügylet teljes mértékben megfelel a kereskedelmi forgalom elvárásainak, semmilyen titkos megegyezés nem lelhető fel benne, ezért egy ilyen jellegű kapcsolat nem vezethet az ítélet érvénytelenítéséhez.⁶²³

A *Morelite*-üggyel kapcsolatban kiemelés érdemel azon megállapítása is az ítéletnek, mely szerint az a tény, hogy a választottbíró és valamelyik fél között valamilyen szakmai kapcsolat áll fenn, kizáró oknak még nem tekinthető, arra is figyelemmel, hogy abban az esetben, amennyiben e kitételhez ragaszkodnánk, néhány különös szakértelmet igénylő ügyben nem is lehetne megfelelő képzettséggel rendelkező választottbírárt találni. Ez egybehangzik az *Andros Compania Maritima, S.A. v. Marc Rich & Co.*, 579 F2d (2nd Circ. 1978) ügyben meghozott döntés lényegével. Ebben az ügyben az állami bíróság nem érvénytelenítette a választottbíró ítéletét, annak ellenére, hogy a semlegesnek jelölt választottbíró nem jelezte, hogy a múltban több alkalommal egy választottbírói

---

⁶²² Az idézett rész fordítása a következő: „ [az elfogultság] magában foglalja egy választottbírónak az ügy kimenetelével összefüggő anyagi érdekeltségét ..., illetve idetartozik egy olyan családi kapcsolat, amely gyanússá tette a választottbíró pártatlanságát. Továbbá szintén ide kell számítani azt az esetet, amikor a választottbírárt valamely fél korábban alkalmazta, valamint amikor a választottbírárt alkalmazó céget képviselte valamely peres fél képviseletét ellátó ügyvédi iroda.” A *Toyota of Berkeley v. Automobile Salesmen's Union* itt idézett részét idézi: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 601. o.

⁶²³ A *Cook Industries, Inc. v. C. Itoh & Co. (America) Inc.* 449 F. 2d 106 (2nd Cir. 1971) ügy vonatkozásában lásd: VÁRADY — BARCELO III — VON MEHREN: *International Commercial Arbitration*. 399. o.

testületben ítélkezett az egyik peres felet mint gazdasági társaságot irányító társaság elnökével, és több olyan ügy is volt, ahol ezen elnök került semleges választottbíróként kijelölésre. Lényeges, hogy az ítéletet érvényteleníteni kívánó *Marc Rich* arra is hivatkozott, hogy az érintett MANFRED ARNOLD választottbíró és LLOYD C. NELSON között baráti kapcsolat is fennállt. A bizonyítási eljárás során azonban kiderült, hogy a két személyt kizárólag szakmai kapcsolat fűzte egymáshoz, baráti kapcsolatban nem álltak, és kizárólag szakmai eseményeken találkoztak egymással.⁶²⁴ (Ezen érvelés — mint a fentiekben részletezésre került — a *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* ügyben hozott ítéletben is fellelhető.)

Az ügyvédként is dolgozó választottbíró és a peres felek egyike közötti kapcsolat gyakran merül fel a nyilvánvaló elfogultságra történő hivatkozási alapként. Ennek az esetjogban több példája is van. A választottbíró és a fél közötti kapcsolat — különösen a választottbíró mint ügyvéd és a peres fél mint ügyfél értelmében vett kapcsolat — értelmezésében fontos szempontokat rögzít a *United States Wrestling Fed'n v. Wrestling Div. of the AAU, Inc.* ügy.⁶²⁵ Ebben az ügyben a választottbíró tanács elnöke, aki ügyvédként dolgozott, jelentős és folyamatos üzleti kapcsolatban állt egy egyetemmel, mely egyetem tagja volt a *National Collegiate Association*-nek. E szervezet viszont a felperesi társaság, a *United States Wrestling Fed'n* irányítója volt. Az érvénytelenítési keresetet elutasító bíróság álláspontja szerint ez az üzleti kapcsolat annyira közvetett, hogy ennek alapján nem lehet arra gondolni, hogy a választottbíró anyagi érdeke fűződik az ügy kimeneteléhez, és a kapcsolat közvetett mivolta miatt közlési kötelezettséget sem érdemel. A későbbi — hasonló tárgyú — ügyek szempontjából is kiemelést érdemelnek az ítélet azon rendelkezései, melyek szerint az ügyben választottbíróként eljáró ügyvéd — mint egy nagyobb ügyvédi iroda tagja — esetében azért sem lehet megkívánni egy ennyire széleskörű közlési kötelezettséget, hiszen

---

⁶²⁴ Az *Andros Compania Maritima, S.A. v. Marc Rich & Co.*, 579 F2d (2nd Circ. 1978) jogesettel kapcsolatban lásd: VÁRADY — BARCELO III — VON MEHREN: I. m. 389 — 395. o. Az amerikai kézikönyv azt is hangsúlyozza, hogy a MANFRED ARNOLD választottbíró és LLOYD C. NELSON között fennálló kapcsolat — jelesül, hogy több választottbíró tanácsban jártak el közösen — azért sem szolgálhat a választottbíró ítélet érvénytelenítésének alapjául, mivel ez nem titkos, hanem a felek számára hozzáférhető adat volt. Lásd: VÁRADY — BARCELO III — VON MEHREN: I. m. 401. o.

⁶²⁵ A *United States Wrestling Fed'n v. Wrestling Div. of the AAU, Inc.* 605 F. 2d 313, 320 (7th Cir. 1979) ügy vonatkozásában lásd: BARIST: *The Standard of...* 5. o.

amennyiben ez előírásra kerülne, úgy egy nagy ügyvédi iroda tagjától el sem lehetne várni azt, hogy e kötelezettségnek adekvát módon eleget tegyen:

„Our holding, therefore, is that there was no duty of disclosure on the part of Chairman White under the circumstances of this case and if we were to hold to the contrary we would make it virtually impossible for any partner of a large law firm to made adequate disclosure.”⁶²⁶

Hasonló tényállás merült fel az *ANR Coal Co. Inc. v. Cogentrix of North Carolina* ügyben, mely jogesetben egy választottbíró elmulasztotta közölni az egyik peres fél és annak az ügyvédi irodának a kapcsolatát, melyben a választottbíró dolgozott. A választottbírósaági ítélet érvénytelenítése iránti kérelmet elutasító ítélet szerint önmagában az a körülmény, hogy a választottbíró — e tényállás figyelembevételével is — nem közli e kapcsolatot, nem bír olyan jogi jelentőséggel, hogy önállóan megalapozná a választottbírósaági ítéletének érvénytelenítését.⁶²⁷

A választottbíró és valamelyik fél közötti kapcsolat megengedhetőségével foglalkozik New York állam Legfelsőbb Bírósága a *Kessler v. Motor Vehicle Accident Indemnification Corp.* ügyben keletkezett ítéletben. Az ítélet tényállása szerint a peres felek a választottbírósaági jogvitájuk eldöntésére közösen egyesbíró jelöltek, akiről mindkét fél tudta, hogy kártérítéssel foglalkozó ügyvéd, aki rendszeres és jelentős mértékű szakmai kapcsolatban áll az egyik peres féllel, a *Motor Vehicle Accident Indemnification Corp.* nevű biztosítótársasággal. E tény a választottbírósaági kezdetén mindegyik fél kifejezetten el is fogadta. A választottbírósaági eljárás alatt azonban e választottbíró egy biztosítótársaság elnöke lett, mely társaság a *Motor Vehicle Accident Indemnification Corp.* leányvállalata volt. A másik peres fél (*Kessler*) a számára kedvezőtlen ítélet kihirdetését követően az ítélet érvénytelenítését kérelmezte nyilvánvaló elfogultság címén. Az ügyet véglegesen eldöntő New York állam Legfelsőbb

---

⁶²⁶ Az idézett rész fordítása a következő: „A mi álláspontunk ezért az, hogy White elnök úr részéről nem állott fenn tájékoztatási kötelezettség az ügy körülményei alapján, és ha az ellenkezőjét kellene tartanunk, akkor gyakorlatilag lehetetlennek vélnénk azt, hogy valamely nagy ügyvédi iroda partnere adekvát módon eleget tudjon tenni feltárási kötelezettségének.” A jogesetet idézi: BARIST: I.m. 6. o.

⁶²⁷ „...nondisclosure, even of such facts, has no independent legal significance and does not in itself constitute grounds for vacating an award.” Az *ANR Coal Co. Inc. v. Cogentrix of North Carolina* 173 F.3d 493 (4th Cir. 1999) jogesetet idézi: HEINSZ: *Arbitration Law: Is There...*¹⁰31.o.

Bírósága helyt adott a keresetnek azzal az indokkal, hogy a választottbírósi eljárás kezdetén a felek jóváhagyásukat csak abban a tekintetben adták, hogy a választottbíró mint kártérítésre specializálódott ügyvéd szakmai kapcsolatban áll az egyik féllel, ezzel azonban a felek azt — a későbbiekben bekövetkezett — tényközlést értelemszerűen nem fogadták el, hogy ugyanezen fél leányvállalatának elnöke is a választottbíró. Így ezen újabb körülmény már a nyilvánvaló elfogultságot megalapozhatja. Ebből következik, hogy New York állam Legfelsőbb Bírósága az elfogultságra okot adható körülmény elfogadását csak szűkítő értelmezéssel tudja elfogadni.⁶²⁸

Az amerikai esetjogban az is lényeges kérdés, hogy megalapozhatja-e a választottbíró elfogultságát az, ha az egyik peres fél, vagy annak leányvállalata részére nem személyében a választottbíró ügyvédként, hanem a választottbíró ügyvédi irodájában más lát el képviselést. Ugyanez a kérdés merül fel abban a vonatkozásban is, amikor a választottbíró egyik kollégája jár el ügyvédként a választottbírói eljárásban. Ezen utóbbira a vonatkozó esetjogból kiemelést érdemel a dolgozat IV. fejezetében részletesen elemzett *Laker Airways v. FLS Aerospace Limited* jogeset, ahol az angol *barrister*-rendszer és az amerikai ügyvédi irodák szervezete közötti alapvető különbség is igen lényeges körülménynek bizonyult. Az amerikai ügyvédi irodák rendszerében ugyanis az egyes ügyvédek együtt, közösen dolgoznak, nem kerül sor az olyan értelemben vett elkülönült tevékenységre, mint a *barrister*-rendszerben. Habár a *Laker*-ügyben az amerikai fél éppen arra hivatkozott, hogy — legyen szó ugyan *barristerekről* — nem tud megvalósulni az azonos ügyvédi irodában a megfelelő elkülönítése az ügyeknek, és ezért nem szerencsés az, ha a választottbíró és az egyik fél jogi képviselője azonos irodában dolgozik, az amerikai esetjogban több olyan példát is találunk, ahol a peres felek valamelyike és az egyik választottbíró ügyvédi irodája között állt fenn üzleti kapcsolat, azonban ennek ellenére nem került sor az elfogultság alapján az ítélet érvénytelenítésére.

A *Hunt v. Mobil Oil. Corp.* ügyben a választottbírói – ügyvédi kapcsolat csekély mértéke miatt nem került megállapításra a nyilvánvaló elfogultság. Az ítélet szerint nem merül fel a nyilvánvaló elfogultság kérdése abban az esetben, amennyiben a választottbírósi

---

⁶²⁸ A *Kessler v. Motor Vehicle Accident Indemnification Corp.* (S. Ct. 267 N. Y. S. 1966) ügyet idézi: WALTER: *Die schiedsrichterliche Unabhängigkeit...* 182. o.

eljárás tartama alatt új partnerek csatlakoznak a választottbíró ügyvédi irodájához, akik korábban már nyújtottak jogi tanácsadást az egyik fél leányvállalata számára, és a jövőben is kívántak ilyet végezni, évente kevesebb, mint tízezer dollár megbízási díj fejében.⁶²⁹ Az ítélet szerint a kapcsolat közvetettsége és a csekélynek tekinthető megbízási díj miatt nem kerülhet sor az elfogultság megítélésére. Habár az *IBA* Etikai Szabályzata is csak ténylegesen a jelentős üzleti kapcsolatot tekintti kizárási oknak, álláspontom szerint ebben az ügyben az is lényeges kérdés, hogy a peres féllel nem maga a választottbíró, hanem az irodájához újólág csatlakozott ügyvéd kollégák álltak kapcsolatban.

Egy másik esetben — az *Al Harbi v. Citibank, N. A.* ügyben — az amerikai állami bíróság nem érvénytelenítette az ítéletet, annak ellenére, hogy az egyik fél számára jogi képviselőt látott el a választottbíró korábbi ügyvédi irodájának tagja egy ügyben. A választottbíró e jogi megbízásról nem volt tudomással, a bíróság szerint pedig a választottbíróknak nem áll kötelezettségében, hogy az egykori ügyvédi irodájának megbízásai vonatkozásában is feltáró kutatásokat végezzen tájékoztatási kötelezettségének eleget tétele céljából.⁶³⁰

A *Peoples Sec. Life Ins. Co. v. Monumental Life Ins. Co.* ügy tényállása szerint az az ügyvéd, aki eredetileg a választottbírói eljárást kezdeményező keresetet aláírta, később felhagyott a fél képviselővel, majd a választottbírói tanács egyik választottbírája ügyvédi irodájának lett a tagja. A bíróság nem érvénytelenítette az ítéletet. Az ítélet kiemelte, hogy a választottbíró és a jogi képviselő egymástól eltérő irodákban dolgoztak, nem találkoztak és nem tudtak előzetesen arról, hogy az ügyben mindketten érintettek. Ezenfelül mire az ügyvéd csatlakozott a választottbíró ügyvédi irodájához, már felhagyott a peres fél képviselővel.⁶³¹

---

⁶²⁹ *A Hunt v. Mobil Oil Corp.* 654 F. Supp 1487, 1503 (S.D.N.Y.1987) ügyet idézi: BISHOP — REED: *Practical Guidelines for Interviewing...* 23⁸⁰.o.

⁶³⁰ Az *Al Harbi v. Citibank, N. A.* 85 F. 3d 680, 682 (D. C. Cir. 1996) ügyet idézi: BISHOP — REED: *I. m.* 36¹¹⁶.o.

⁶³¹ *A Peoples Sec. Life Ins. Co. v. Monumental Life Ins. Co.* 991 F. 2d 141, 146 (4th Cir. 1993) ügyet idézi: BISHOP — REED: *I. m.* 36¹¹⁷.o.

Habár az utóbbi, 1993-ban eldöntött ügy tényállása nagy mértékben emlékeztet az 1999-ben eldöntött *Laker Airways* ügyre, nézetem szerint érdemes kiemelni, hogy ebben az ügyben az amerikai bíróság ítélete teljesen ellentmond a *Laker Airways* jogi képviselőjének kifejtett álláspontjának.⁶³² A *Peoples Sec.* ügyben ugyanis a bíróság elismerte azt, hogy a választottbíró – ügyvéd és a jogi képviselő egymástól teljes mértékben függetlenül tudnak dolgozni egyazon ügyvédi irodában, míg a *Laker Airways* jogi képviselői szerint a *barrister*-rendszerben sem tud megvalósulni az ügyek teljes elkülönülése, az úgynevezett kínai fal (*Chinese wall*) megfelelő alkalmazása.

Figyelemmel kell arra is lennünk, hogy a *Laker Airways* ügyben egy amerikai és egy brit fél állt egymással szemben, és így a némiképpen eltérő jogi kultúrák és hagyományok különbözősége is eredője volt a problémának. Ami egyébként az ügyvédi képviselettel kapcsolatos amerikai szabályozást illeti, utalnunk kell arra az amerikai gyakorlatra, amely a legmesszemenőbb módon kívánja azt biztosítani, hogy az ügyvédi iroda ügyfelei a lehető legbizalmasabb eljárásban részesüljenek, és ezen túlmenően minden esetben nagyon szigorú összeférhetlenségi eljárást is el kell végezniük az irodáknak, annak érdekében, hogy a későbbiekben semmilyen összeférhetlenség, érdekellentét ne merülhessen fel.⁶³³ Mindez egyébként abban az esetben is komoly problémákat vethet fel, ha nemzetközi ügyről, illetve nemzetközi ügyvédi irodáról van szó, amikor felmerülhet a szigorúbb amerikai összeférhetlenségi szabály és esetlegesen az összeférhetlenséget kicsit rugalmasabban kezelő más rendelkezés összeütközése.⁶³⁴

A fentiekkel kapcsolatban az amerikai GARY B. BORN azt tartja fontosnak kiemelni, hogy általánosságban az amerikai bíróságok ritkán érvénytelenítik a választottbírói ítéletet azon az alapon, hogy a választottbíró ügyvédi irodája valamely féllel kapcsolatban áll, feltéve, ha a választottbíró maga személyesen az ügyben nem érintett. A neves választottbírói szakértő azt is megjegyzi, hogy amennyiben egy ilyen körülmény a választottbíró kizárását eredményezhetné, úgy elegendő lenne, ha valamelyik fél a választottbírói eljárás alatt valamelyik választottbíró ügyvédi irodájának megbízást

---

⁶³² A *Laker Airways* ügyével részletesen a dolgozat IV. fejezete foglalkozik.

⁶³³ Lásd ezzel kapcsolatban: HASCHER: *ICC Practice in Relation...* 9 – 10. o.

⁶³⁴ Ezzel kapcsolatban lásd: GÜNTHER: *Merging Law Firms...* 47. o.

adna, és így máris lehetőség nyílna a kizárási eljárás kezdeményezésére, akkor is, ha a fél kifejezetten rosszhiszemű volt akkor, amikor az ügyvédi megbízást adta a választottbíró ügyvédi irodájának.⁶³⁵

A választottbíró és valamelyik peres fél közötti kapcsolat vonatkozásában említést érdemel két, viszonylag új jogeset, melyekben az ítélkező fórum az eddig amerikai bírósági gyakorlattal kifejezetten ellentétes álláspontot foglalt el. Az *Applied Industrial Materials Corp. v. Ovalar Makine Ticaret Ve Sanayi* ügyben a Második Kerület Fellebbviteli Bírósága 2007. július 9-én helybenhagyta az elsőfokú bíróságnak a választottbírói ítélet érvénytelenítését kimondó ítéletét.⁶³⁶ A tényállás röviden az alábbiak szerint foglalható össze. Az *Applied Industrial Materials* (AIM) és az *Ovalar joint venture*-t hozott létre, mely vállalkozásban az AIM petróleum – kocszot szállított az *Ovalar* részére, amely cég azt Törökországban forgalmazta.

A bevétel kapcsán a két vállalkozás között jogvitára került sor, a felek a közöttük érvényben lévő, választottbírói záradékot tartalmazó szerződés alapján választottbírói eljárást kezdeményeztek. A választottbírói megállapodás szerint a választottbírói tanács két, a fél által jelölt választottbíróból és egy, a választottbírók által kijelölt harmadik választottbíróból állt. A választottbírói záradék azt is tartalmazta, hogy egyetlen választottbíró sem lehet a tanács tagja, amennyiben a választottbírónak közvetlen vagy közvetett érdeke fűződik a választottbírói eljárás kimeneteléhez.⁶³⁷ A választottbírók harmadik választottbírójának CHARLES FABRIKANT urat választották. Az eljárás két részre oszlott, az eljárás elején a szerződésszegéssel kapcsolatos felelősség megállapításáról, míg az eljárás második részében a marasztalás összegszerű megállapításáról volt szó. Az eljárás első részében FABRIKANT kiderítette, hogy az *SCF* elnevezésű szállítványozó társaság, melyet FABRIKANT holding-társasága irányított, az *Oxbow Industries* nevű céggel tárgyalt petróleum – kocsz szállításáról. Az

---

⁶³⁵ Lásd: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. 603. o.

⁶³⁶ Az *Applied Industrial Materials Corp. v. Ovalar Makine Ticaret Ve Sanayi A. S.* (2d Cir. July 9, 2007) ügy vonatkozásában lásd: *Second Circuit Finds...*

⁶³⁷ „...no arbitrator shall sit on a panel, where the arbitrator or arbitrator's current employer has a direct or indirect interest in the outcome of the arbitration.” Lásd: <http://www.adrforum.com/adr/CaseDetails.aspx?caseid=1089>

Oxbow Industries azonban ebben az időszakban szerezte meg az egyik peres fél, az *AIM* részvényeit. *FABRIKANT* e szerződéses tárgyalásokról a peres feleket értesítette.

Néhány hónappal később a választottbírói tanács az *Ovalar* felelősségét a szerződésszegésért megállapította. A károk összegszerű meghatározása — vagyis a marasztalás összegének megállapítása — előtt az *Ovalar* új jogi képviselőt bízott meg, aki felkérte *FABRIKANT* urat, hogy mondjon le a választottbírói tisztségről. *FABRIKANT* e kérést megtagadva közölte a felekkel, hogy megkérte az *SCF* vezérigazgatóját, tartson tőle távol minden olyan információt és adatot, mely az *Oxbow* nevű céggel kapcsolatos, ekként létrehozva az érdekközvetítés elkerülésére szolgáló „kínai falat”.

Az *Ovalar* felelősségét megállapító ítélet kézhez vételét követően az *Ovalar* vizsgálatokat végzett a fenti kapcsolatok vonatkozásában, és kiderítette, hogy a felelősséget megállapító részítélet meghozatalát megelőző hónapokban az *SCF* megközelítőleg 275.000 dollár értékben szállított petróleum – kokszt az *Oxbow* részére. Az *Ovalar* erre tekintettel nyilvánvaló elfogultságra hivatkozással, az FAA 10. §-a (a) (2) alapján kérelmezte az ítélet érvénytelenítését. A kerületi bíróság a választottbírói ítéletet érvénytelenítette. A Második Kerület Fellebbviteli Bírósága 2007. július 9-én kelt ítéletében helyben hagyta az elsőfokú ítéletet, indokolásában a *Morelite*-ügyben kialakított értelmezésre hivatkozott, melyet a fentiekben mutattunk be. A másodfokú bíróság szerint egy ésszerű harmadik személy a nyilvánvaló elfogultság fennállását megalapozottnak látná ebben az esetben, hiszen a bíróság megállapította, hogy a választottbíró elmulasztott kinyomozni, illetve a felek számára kinyilvánítani egy olyan ténykörülményt, mely érdekkonfliktushoz vezethet.

Érdekes sajátosság, hogy az *Ovalar* — annak ellenére, hogy a kapcsolat létéről már tudott — csak a számára kedvezőtlen részítélet kézhez vétele után tiltakozott a választottbíró tevékenysége ellen. Miként arra utaltam, az FAA a választottbíró kizárását önmagában nem teszi lehetővé, kizárólag az ítélet érvénytelenítésére van mód, azonban amennyiben az adott ügyben irányadó választottbírói eljárási szabályzat lehetővé teszi, úgy lehetséges kizárási eljárás kezdeményezése.

Ezzel kapcsolatosan említést érdemel a *Van Pelt v. UBS Financial Services* jogesetben 2006. június 14-én hozott ítélet indokolása, mely szerint egy fél voltaképpen lemond a választottbírói döntésnek a nyilvánvaló elfogultságon alapuló érvénytelenítéséről abban az esetben, amikor tudott vagy tudhatott a választottbíró elfogultságáról, de a számára kedvezőtlen ítélet meghozataláig az elfogultság elleni tiltakozással várt.⁶³⁸

Az *Applied Industrial Materials Corp. v. Ovalar Makine Ticaret Ve Sanayi* ügyben, túlmenően azon, hogy az érvénytelenítést helyben hagyó ítélet szerint közvetlenül a részítélet meghozatala előtt került sor a választottbíró érdekkörébe tartozó gazdasági társaság és egy, az egyik félhez köthető társaság között jelentős üzleti kapcsolatra, álláspontom szerint arra is figyelemmel kell lenni, hogy a felek a választottbírói klauzulában kifejezetten kikötötték azt, hogy egyik választottbírónak sem fűződhet közvetlen vagy közvetett érdeke a jogvita kimeneteléhez.

Habár az amerikai állami bíróságok — miként arra már utaltam — a legtöbb esetben a *Commonwealth Coatings* ügyben kialakult, JUSTICE WHITE bíró által jegyzett párhuzamos véleményben foglaltakat tartották irányadónak, arra is vannak példák, amikor a JUSTICE BLACK bíró által írt indokolás által kifejtett vélemény került elfogadásra és alkalmazásra. Egy 1994-es jogesetben, a *Schmitz v. Zilveti* ügyben a Kilencedik Kerület Fellebbviteli Bírósága nem értett egyet azzal, a több bíróság által elfogadott megközelítéssel, mely a JUSTICE BLACK bíró által elfogadott megközelítést szűkíti, és helyette a párhuzamos véleményt tekinti mérvadónak, és ebben az ügyben az került kimondásra, hogy a nyilvánvaló elfogultság fennáll akkor, amikor a nem közölt tények az elfogultság ésszerű benyomását („*reasonable impression of partiality*”) keltik. Ebben az ügyben az elfogultság azért került megállapításra, mert a választottbíró elmulasztotta közölni, hogy ügyvédi irodája jogi képviseletet látott el valamelyik peres fél anyavállalata részére.⁶³⁹

---

⁶³⁸ A *Van Pelt v. UBS Financial Services* (W.D.N.C. June 14, 2006) ügyet idézi: „*a party waives the right to challenge a decision based on evident partiality when it knew or could have known, of facts suggesting partiality of an arbitrator, but waited until an adverse award to pursue its concern.*” Lásd: *Second Circuit Finds „Evident Partiality”...*

⁶³⁹ A *Schmitz v. Zilveti*, 20 F. 3d 1043 (9th Cir. 1994) ügy vonatkozásában lásd: SUSKIN —PRYSAK: *New Developments on...*

Némiképpen hasonló álláspontot olvashatunk ki az Ötödik Kerület Fellebbviteli Bíróságának egy viszonylag friss döntéséből is, amely később egy fellebbezés során azonban megváltoztatásra került. A *Positive Software Solutions, Inc. v. New Century Mortgage Corporation* ügy tényállása röviden az alábbiak szerint foglalható össze.⁶⁴⁰ Az ügyben egyedüli választottbíróként eljáró jogász, PETER J. SHURN az alperes jogi képviselőjével, OPHELIA CAMINA ügyvéddel együttesen látott el jogi képviseletet az *Intel Corp.* nevű gazdasági társaság részére egy szabadalmi peres ügyben az 1990-es években. Sem a választottbíró, sem a jogi képviselő e korábbi kapcsolatot az eljárás folyamán nem fedte fel, annak ellenére, hogy a választottbíró több ízben emlékeztetésre került azon kötelezettségére, mely szerint közölni kell minden olyan körülményt, amelyek elfogultságukat befolyásolhatják vagy elfogultságának benyomását kelthetik. Lényeges, hogy rendelkezésre állt az *American Arbitration Association* által összeállított, a választottbíró jelölésnél alkalmazandó kérdőív, melynek egyik kérdése éppen arra vonatkozott, hogy a választottbírónak volt-e valamilyen szakmai vagy társasági kapcsolata bármelyik féllel vagy jogi képviselővel. A választottbíró közölte, hogy semmi közölnivalója nincsen e vonatkozásban. A *Positive Software* választottbíróvási ügye tömören akként foglalható össze, hogy a *Positive Software Solutions* szerint a *New Century* egy közöttük lévő licenz-szerződést megszegve egy számítógépes programot jogtalanul lemásolt és felhasznált, megsértve ezzel a *Positive Software* *copyright*-jogait is. A választottbíróvási tárgyalás hét tárgyalási napig tartott, majd az egyedüliként eljáró PETER J. SHURN a *Positive Software Solutions* keresetét elutasítva a *New Century* viszontkeresetére megítélt a *New Century* javára 11.500 dollárt, továbbá 1.5 millió dollár ügyvédi költséget.

A választottbíróvási eljárás elvesztését követően a *Positive Software Solutions* jogi képviselője maga is kutatásokat végzett a választottbíró vonatkozásában, és miután e kapcsolatra rájött, akkor kezdeményezte a választottbíróvási ítélet érvénytelenítését nyilvánvaló elfogultság címén. A *Positive Software Solutions* jogi képviselője egy nyilvános adatbázison, a *Public Access to Court Electronic Records Service* (PACER) rendszeren keresztül jutott hozzá az információhoz, mely szerint az 1990-es években

---

⁶⁴⁰ A *Positive Software Solutions, Inc. v. New Century Mortgage Corp.* 337 F. Supp. 2d 862 (N. D. Tex. 2004) ügyvel kapcsolatban lásd: SUSKIN — PRYSAK: *New Developments on...*

PETER J. SHURN közösen látott el jogi képviseletet a *New Century*-t képviselő ügyvédi irodával. A kerületi bíróság a keresetnek helyt adott, az ítéletet érvénytelenítette. Az ügyben eljáró bíró kifejtette, hogy a választottbírónak jelölt személyek nem hunyhatnak szemet egy esetleges érdekkonfliktus felett, vagyis közlési kötelezettségük fennáll minden olyan tény vonatkozásában, amely esetlegesen érdekkonfliktushoz vezethet.⁶⁴¹

Ezt követően a *New Century Mortgage* terjesztett elő fellebbezést. Az Ötödik Kerület Fellebbviteli Bírósága 2006. január 11-én kelt ítéletében az elsőfokú ítéletet helyben hagyta. Az ítélet indokolása figyelemre méltó, hiszen — a *Schmitz v. Zilveti* ügghöz hasonlóan — többek között kimondta, hogy a választottbíró nyilvánvaló elfogultsága megállapítható abban az esetben, ha elmulaszt olyan tényeket közölni, melyek a választottbíró elfogultságának ésszerű benyomását („*reasonable impression of the arbitrator’s partiality*”) kelthetik. A bíróság szerint csak ez az igen szigorú közlési kötelezettség teheti lehetővé a felek számára, hogy bármilyen, az elfogultságra alkalmas tényről tudomással legyenek, és ezek ismeretében tudnak dönteni arról, hogy elfogadják-e a választottbíró személyét. Az ítélet arra is kitér, hogy habár a választottbírónak a teljesen nyilvánvaló kapcsolatokat nem kell feltárnia — hiszen azok köztudomásúak — ugyanakkor a választottbírónak mindig a közlés javára kell tévednie, vagyis inkább közölnie kell akár a triviális, közismert kapcsolatokat is.⁶⁴²

Az Ötödik Kerület Bírósága szerint csak a közlési kötelezettség szigorú és következetes alkalmazása képes arra, hogy a választottbírósi eljárás hatékonyságát és integritását megőrizze. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy e döntés után a *New Century Mortgage* az ügy újratárgyalását kérelmezte, mely kérelemnek az Ötödik Kerület Bírósága helyt adott, és új tárgyalást tűzött ki. A *New Century Mortgage* jogi képviselője hangsúlyozta, hogy PETER J. SHURN és a *New Century Mortgage*-nak a választottbírósi eljárásban eljáró ügyvédje az eljárás teljesen eltérő szakaszában képviselte az *Intel Corporation*-t, azaz csak formailag valósult meg az együttes képviselet, ténylegesen nem, ennek megfelelően a választottbíró és a *New Century Mortgage* jogi képviselője együttesen az

---

⁶⁴¹ A *Positive Software* ügy vonatkozásában részletesen lásd továbbá: COUNCIL: *Arbitrator’s Link to Firm...*

⁶⁴² „...[the arbitrator should] *always err in favor of disclosure.*” Az ítélet indokolását idézi: SUSKIN — PRYSAK: *New Developments on the...*

ügyön érdemben nem dolgoztak. Az *Intel Corporation* peres eljárásában ugyanis hét ügyvédi iroda, és több, mint harminc ügyvéd dolgozott. A *New Century Mortgage* ügyben eljáró ügyvéd, OPHELIA CAMINA 1991 augusztusa és 1992 júliusa között látta el az *Intel* képviselőjét, PETER J. SHURN pedig csak 1992 szeptemberében kezdte meg jogi képviselőként ebben az ügyben, így a peres iratokon a jogi képviselők neve csak formai szempontok miatt szerepelt együttesen.

A *Positive Software Solutions* ügyben az Ötödik Kerület Bírósága az egyedüli választottbíróként eljáró személy vonatkozásában igen szigorúan vette a tájékoztatási kötelezettséget.⁶⁴³ JEFFREY BARIST a *Positive Software Solutions* ügy vonatkozásában azt is kiemeli, hogy az ügyben eljáró bíróság az elfogultság megítélésével kapcsolatban nem a fentiekben részletezett *Morelite*-standard-et alkalmazta, hanem helyette az elfogultság ésszerű benyomásának (*reasonable impression of bias*) meglétét vizsgálja.⁶⁴⁴ Mindez emlékeztet a JUSTICE BLACK bíró által a *Commonwealth Coatings* ügyben alkalmazott — a korábbiakban már idézett — fordulatra, mely szerint a választottbíróknak minden olyan tényről közölnie kell, melyek a lehetséges elfogultság benyomását kelthetik (*impression of possible bias*).⁶⁴⁵

Az ügyben azonban Az Egyesült Államok Ötödik Kerületének Fellebbviteli Bírósága 2007. január 18-án végső ítéletet hozott, és a korábbi ítéletet megváltoztatva kiemelte, hogy ebben az ügyben a választottbírói ítéletnek a nyilvánvaló elfogultság címén érvénytelenítésének nincsen helye, a választottbíró és a jogi képviselő közötti kapcsolatot csekélynek minősítve.⁶⁴⁶ Az ítélet indokolásában foglaltak több szempontból is figyelmet érdemelnek.⁶⁴⁷ Az ítélet szerint a *Commonwealth Coatings* ügyben adott iránymutatás

---

⁶⁴³ A *Positive Software Solutions* ügy vonatkozásában lásd továbbá: A. S. BORIS: *Arbitrator Impartiality...*

⁶⁴⁴ Lásd: J. BARIST: *The Standard of Impartiality* ...15. o. Ebből az álláspontból arra is következtethetünk, hogy BARIST nézete szerint amennyiben a *Morelite-standard* került volna alkalmazásra ebben az ügyben, akkor elképzelhető, hogy az elfogultság megállapítására nem is került volna sor.

⁶⁴⁵ Lásd: GABRIEL — RAYMOND: *Global Perspectives on...*261. o. Lényeges, hogy a *Commonwealth Coatings* ügyben nem szerepel az ésszerű jelző, mely jelzőnek alkalmazása a *Positive Software Solutions* ügyben nyilvánvalóan már egyfajta szűkítést jelent a *Commonwealth Coatings* ügghöz képest, de természetesen nem tekinthető ekvivalensnek a külső, harmadik ésszerű személy fogalmával, melyet a *Morelite-standard* tartalmaz.

⁶⁴⁶ Lásd: NEUBURGER: *No „Evident Partiality” in...*

⁶⁴⁷ Az USA Ötödik Kerületének Fellebbviteli Bíróságának 2007. január 18-án kelt ítéletének indokolását teljes terjedelmében lásd: <http://www.ca5.uscourts.gov/opinions%5Cpub%5CO4/04-11432-CV2.wpd.pdf>

egyértelműnek nem tekinthető. Az indokolás szerint a *Commonwealth Coatings* ügyben habár JUSTICE BLACK bíró jegyezte a többségi véleményt, JUSTICE WHITE párhuzamos véleménye nem feltétlenül jelenti azt, hogy követi a többségi álláspontot. Az ítélet szerint JUSTICE WHITE azon megállapítása, hogy örömmel csatlakozik a többségi állásponthoz („*glad to join*”), valójában azt jelenti, hogy nagyon jelentős mértékben kiegészíti a többségi véleményt.

Az Ötödik Kerület Fellebbviteli Bírósága szerint JUSTICE WHITE párhuzamos véleménye valójában szűkíti a többségi véleményt, és a választottbíró közzéi kötelezettségének, valamint az elfogultság vizsgálatának praktikus alkalmazását írja elő. A bíróság azt is megjegyzi, ha a párhuzamos véleményt egyértelműen csatlakozó véleménynek tekintenénk, akkor sem lenne a *Positive Software Solutions* ügyben alkalmazható, hiszen a tényállás attól jelentős mértékben eltér.⁶⁴⁸

Az ítélet megállapítása szerint amennyiben olyan esetekben, mint a *Positive Software Solutions* a választottbíróági ítélet érvénytelenítésre kerülne, az jelentős mértékben veszélyeztetné a választottbíróági ítélet végleges jellegét. Az ítélet szerint amennyiben ezen tényállás alapján a nyilvánvaló elfogultság megállapításra kerülne, a választottbíráskodás elveszíthetné azt az előnyét, ami a megfelelő szakismeretben rejlik, hiszen így a legképzettebb és legtapasztaltabb jogászok és szakemberek szorulnának ki a választottbíróági eljárásból a korábbi, esetlegesen létező kapcsolatok miatt. Álláspontom szerint ez az okfejtés jelentős mértékben emlékeztet a *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* ügy indokolásában kifejtettekre, melyet fentebb részleteztem.

A *Positive Software Solutions* ügyben különvélemény is született, mely különvéleményhez párhuzamos vélemény is csatolásra került. A különvélemény és a párhuzamos vélemény egyeznek abban, hogy nem fogadják el a bírósági döntést, eltérés a kettő közötti indokolásban van. A REAVLEY bíró által jegyzett különvélemény szerint — melyhez csatlakoztak WIENER, GARZA és BENAVIDES bírák is — az ítélet azért nem helyes,

---

⁶⁴⁸ Az indokolás 14. oldalának megállapítása szerint a *Commonwealth Coatings* ügyben a választottbíró és az egyik fél kapcsolata jelentősebb volt, ami indokolja az eltérő megítélést is.

mert a *Commonwealth Coatings* ügyben foglalt szempontokat nem követi. A különvélemény szerint ugyanis a *Commonwealth Coatings* ügyben kialakult többségi véleményt követni kell, hiszen ahhoz az ítélkező tanács többsége csatlakozott, vagyis e különvélemény a JUSTICE WHITE által készített párhuzamos véleményt úgy értelmezi, hogy az teljes mértékben egyetért a többségi állásponttal. A különvélemény szerint a *Commonwealth Coatings* ügyből az olvasható ki, hogy a peres felek védelme és a pártatlan eljárás biztosítása a legfőbb célja a szabályozásnak, mire tekintettel a különvélemény az ítélettel megváltoztatott eredeti ítélet tartalmi rendelkezéseivel ért egyet.

WIENER bíró a különvéleményhez készített párhuzamos véleményt, melyhez csatlakozott REAVLEY bíró is. E párhuzamos vélemény egyetért a különvéleményben foglaltakkal, azt ki kívánja azonban egészíteni néhány szemponttal. A párhuzamos vélemény szerint a választottbíró esetében a szigorú értelmezést a közlési kötelezettségre (*disclosure obligation*) és csak ebből esetleg származtatható módon kell a kizárásra értenünk. Ez azt jelenti, hogy ha az nem is feltétlenül várható el, hogy a választottbíróval kapcsolatos elfogulatlansági mérce egyezzen az állami, hivatásos bíró esetében alkalmazásra kerülő elfogultsági mércével, a tájékoztatási kötelezettség esetében a legszigorúbb módon kell eljárni. Ebben a vonatkozásban e párhuzamos vélemény vitatkozik JUSTICE WHITE különvéleményének azon megjegyzésével, mely szerint a választottbíró kizárása nem lehet automatikus a kisebb jellegű üzleti kapcsolatok esetében. WIENER bíró véleménye szerint azt a döntést, hogy az üzleti kapcsolat vagy az egyéb kapcsolat milyen mértékű, feltétel nélkül meg kell előznie a teljes körű tájékoztatásnak a választottbíró részéről, hiszen a felek — akiknek kizárólagos joga, de egyben felelőssége is a választottbírák megválasztása — csak ekkor lehetnek abban a helyzetben, hogy megfelelő döntést tudjanak hozni. WIENER bíró párhuzamos véleménye szerint természetesen az esetleges kapcsolatok fennállása miatti elfogultsági aggályokat ellensúlyozhatja a választottbíró kiemelkedő tapasztalata és szakismerete, de ezek megítéléséhez a feleket a megfelelő tájékoztatással el kell látni. WIENER bíró szerint a teljes tájékoztatásra nem került sor a *Positive Software Solutions* ügyben, így a felek megfosztásra kerültek azon joguktól, hogy megítélhessék, aggályosnak látják-e SHURN választottbíró működését. E párhuzamos vélemény szerint amennyiben SHURN e kapcsolatot felfedi, könnyen lehet,

hogy a *Positive Software Solutions* elfogadja választottbíróként történő szereplését. Mivel erre sor nem került, így a párhuzamos vélemény szerint is a választottbíróági ítélet érvénytelenítésének van helye. Lényeges továbbá utalnunk a WIENER bíró párhuzamos véleménye végén fellelhető, általános jellegű kijelentésre is:

„In arbitration, full disclosure is the proverbial slender reed against which we learn prevention of favoritism to prop up the highly circumscribed ability of a party to ferret out a candidate’s prior relationships and then determine whether, as to that party, the relationship does or does not impinge on impartiality.”⁶⁴⁹

WIENER bíró igen szemléletes megfogalmazásából az tűnik ki, hogy a választottbíróra kirótt teljeskörű tájékoztatási kötelezettség — illetve annak szigorú betartása — egyfajta jogi *panacea* lehet arra, hogy a felek meg tudjanak arról győződni, hogy a fél számára a választottbíró elfogultnak vagy elfogulatlannak tekinthető.

Ki kívánom emelni, hogy WIENER bíró értelmezése jelentős mértékben eltér például a *Morelite*-ügyben kialakított módszertől, mely elméletileg harmadik személy megítélésére bizza az elfogultság megállapítását, e párhuzamos vélemény azonban a felek ezzel kapcsolatos benyomását, ismeretét, észrevételét tekinti irányadó mércének.

Fentiekből lesűrhető — figyelemmel a közelmúltban eldöntött és általunk elemzett jogesetekre is — hogy az amerikai joggyakorlatban nem teljesen egyértelmű és töretlen a nyilvánvaló elfogultság (*evident partiality*) értelmezése és alkalmazása. Az FAA viszonylag tömör rendelkezéseit az esetjog által kínált gazdag tényállás alapján többfajta módon árnyalt értelmezéssel kísérlik meg az egyes bíróságok értelmezni és alkalmazni az ítélezés szintjének emelése céljából. Úgy tűnik továbbá, hogy egyes esetekben az elfogultság megállapításánál alkalmazott szigorú szempontok esetében — jelesül amikor is több alkalommal került a választottbírói elfogultság megállapításra — egyes

---

⁶⁴⁹ Az idézett rész fordítása a következő: „A választottbíráskodásban a teljes feltárási kötelezettség az a közmondásos vékony nádszál, amelyet a részrehajlás megelőzésére tudunk felhasználni úgy, hogy előhívjuk a peres fél azon magasan jegyzett képességét, hogy kikutassa a jelölt korábbi kapcsolatait, és utána eldöntse, hogy a fél számára a kapcsolat érinti vagy nem érinti a jelölt pártatlanságát.” Lásd az ítélet indokolásának 34. oldalát.

nemzetközi kereskedelmi választottbíróági tendenciák érvényesülése, befolyása is észlelhető.

Megfontolást érdemel JAMES McCORMACK, austini választottbíróági és jogi etikai szakértő véleménye, mely szerint egy olyan korban, amikor a vállalkozások közötti üzleti kapcsolatokban gyakori a kötelező választottbíróági vitarendezés, a választottbírák számára még a hivatásos bíráknál is lényegesebb az, hogy az esetlegesen a felekhez fűződő kapcsolatokat felfedjék.⁶⁵⁰ Mindez magyarázható azzal is, hogy a nemzetközi kereskedelmi elemek az amerikai belföldi választottbíráskodásra is hatással kell, hogy legyenek, melyből következik, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíróági gyakorlat egyes vívmányai, eredményei befolyásukat szükségképpen kell, hogy éreztessék az amerikai nemzetközi és belföldi választottbíráskodás területén is.

4. Az American Arbitration Association eljárási szabályai a választottbíró megválasztása, kizárása vonatkozásában

Az alábbiakban az *American Arbitration Association* (AAA) Eljárási Szabályzatának vonatkozó részeit, illetve az *American Arbitration Association* által kiadott etikai kódexet (*Code of Ethics for Arbitrators in Commercial Disputes*) elemzem.

Az AAA több választottbíróági eljárási szabályzattal rendelkezik, dolgozatunkban részletesen a Kereskedelmi Eljárási Szabályokat (*Commercial Arbitration Rules*) és a Nemzetközi Eljárási Szabályokat (*International Dispute Resolution Procedures*) mutatjuk be a választottbíró kijelölése, illetve az eljárásból való kizárása szempontjából.⁶⁵¹

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok az amerikai belföldi választottbíráskodásra irányadóak abban az esetben, amennyiben a felek ezt a választottbíróági

---

⁶⁵⁰ „In an age when mandatory arbitration is a pervasive part of contracts between businesses, it's even more important for arbitrators to make relationship disclosures than for trial judges to do so.” Idézi: COUNCIL: *Arbitrator's Link to Firm...*

⁶⁵¹ Az eljárási szabályok teljes terjedelmükben elérhetőek a www.adr.org cím alatt.

megállapodásukban kikötötték, például olyan módon, hogy az AAA kereskedelmi eljárási szabályzatát rendelték alkalmazni jogviták esetére.⁶⁵² Az Eljárási Szabályzat jelenleg hatályos verziója 2005. szeptember 15-ével lépett hatályba.⁶⁵³ A választottbírák kiválasztásával és kizárásával az Eljárási Szabályok 11 – 19. rendelkezései foglalkoznak.

Az eljáró választottbírák kiválasztását a Szabályzat — követve az FAA szellemét — alapvetően a peres felekre bízta. Ennek ellenére azonban a Szabályzat korábban rendelkezik arról az esetről, hogy a felek nem rendezték a választottbíró kijelölésének kérdését. A Szabályzat 11. cikkelye szerint ebben az esetben az AAA által nyilvántartott Nemzeti Névsor (*National Roster*) alapján van lehetőség a választottbíró kijelölésére. Ennek megfelelően az eljárás kezdeményezését követően az AAA mindkét fél részére megküld egy, ugyanabból a tíz főből álló listát, azzal, hogy a felek abból válasszák ki az eljáró választottbírákat. Amennyiben a felek képtelenek megegyezni az eljáró választottbíró személyében, úgy tizenöt napjuk lesz arra, hogy megjelöljék, mely választottbírákat nem kívánják megválasztani, és a megmaradó választottbírákat sorrendbe kell állítaniuk, annak megfelelően, hogy melyik személyt kívánják a leginkább eljáró választottbíróvá.⁶⁵⁴ Az AAA ezt követően a felek által kialakított sorrendnek megfelelően kéri fel a választottbírákat. Amennyiben a felek képtelenek megegyezni, vagy a leendő választottbíró nem fogadja el a megbízást, az AAA-nak joga lesz arra, hogy a *National Roster*-ről a felek további megkérdezése nélkül jelöljön választottbírákat. Ez tulajdonképpen egy listás választottbíró-jelölési rendszer, ilyen jellegű rendszert alkalmaz — miként később említésre kerül — az ICDR (*International Centre for Dispute Resolution*) és a Holland Választottbírói Intézet (*Netherlands Arbitration Institute*) is.⁶⁵⁵

---

⁶⁵² Említést érdemel, hogy a Szabályzat rendelkezik gyorsított eljárási szabályzattal (*Expedited Procedures*) olyan esetekre, ahol sem a követelés, sem a viszontkövetelés nem haladja meg a 75.000 dollárt. Emellett a Szabályzat szintén rendelkezik olyan eljárási szabályokkal, melyek nagy és összetett kereskedelmi jogvitákra vonatkoznak, melyekben a kereset, illetve viszontkereset értéke legalább 500.000 dollár (*Procedures for Large, Complex Commercial Disputes*).

⁶⁵³ A Kereskedelmi Eljárási Szabályok legutóbbi módosítása a választottbírói díjtételeket érintette.

⁶⁵⁴ A 11. cikkely b) pontja szerint abban az esetben, amennyiben valamelyik fél a listát nem küldi meg a megadott határidőn belül, úgy kell tekinteni, hogy mindegyik választottbírákat elfogadja.

⁶⁵⁵ Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice ...* 188 — 189. o. Említést érdemel, hogy a listás rendszer másik lehetséges variánsa az, ha maguk a felek állítanak össze a lehetséges választottbírákról listát, és a kiválasztásra ezt követően, a lista alapján kerül sor. (Hasonló módszer olvasható a perui választottbírói jogról.)

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok értelmében van lehetőség arra, hogy a felek maguk jelöljék ki az eljáró választottbíróság tagjait, de ennek során is igénybe vehetnek egy, az AAA által a *National Roster* alapján összeállított listát.⁶⁵⁶ Fontos figyelemmel lennünk a 12. cikkely b) pontjában lévő rendelkezésre, melynek értelmében amennyiben a felek abban állapodtak meg, hogy mindegyik fél egy – egy választottbírárt jelöl, úgy e személyeknek meg kell felelniük az Eljárási Szabályok – később részletezésre kerülő – 17. cikkely a) pontjában meghatározott függetlenségi és elfogulatlansági feltételeknek, kivéve, amennyiben a felek kifejezetten akként állapodnak meg, hogy e kritériumok a felek által jelölt választottbírák tekintetében nem irányadóak.⁶⁵⁷

Az eljáró választottbíróság elnökét – amennyiben a felek jelölték ki a választottbíróság többi tagjait, és felhatalmazták őket erre – meghatározott időn belül ki kell jelölniük a választottbíróság tagjainak. Amennyiben időkorlát meghatározásra nem kerül, és a felek által jelölt választottbírák, vagy a felek az utolsó, fél által jelölt választottbíró jelölésétől számított 15 napon belül nem jelölnek elnököt, az AAA lesz jogosult az elnök kijelölésére.⁶⁵⁸

Habár a Kereskedelmi Eljárási Szabályok alapvetően a belföldi választottbíráskodásra irányadóak, a szabályzat szerint amennyiben a felek eltérő nemzetiségűek, az AAA – saját belátásából vagy valamelyik fél kérelmére – jelölhet olyan választottbírárt, akinek nemzetisége a felek nemzetiségétől különbözik.⁶⁵⁹ E kérelmet a félnek azt megelőzően kell benyújtania, hogy lejár a választottbíró jelölésére nyitvaálló határidő.

---

törvényben arra az esetre, amennyiben valamelyik fél azt szeretné, hogy állami bíróság jelölje ki a választottbíróság tagjait.)

⁶⁵⁶ Háttérszabályként érvényesül a Kereskedelmi Eljárási Szabályok 12. cikkelyének d) pontja, melynek értelmében amennyiben az adott fél a rendelkezésre álló határidőn belül, majd az AAA által küldött felszólítást követő tizenöt napon belül nem jelöl választottbírárt, az AAA fogja a jelölést elvégezni.

⁶⁵⁷ Mindez különösen jelentős a korábban már tárgyalt amerikai belföldi választottbíráskodási hagyományok figyelembe vételével. Ezzel kapcsolatban utalok a később tárgyalandó Etikai Kódex rendelkezéseire is.

⁶⁵⁸ A Kereskedelmi Eljárási Szabályok 13. cikkelyének c) pontja szerint a felek abban is megállapodhatnak, hogy az elnök a *National Roster* alapján kerül megválasztásra. Ebben az esetben az AAA fogja a felek által jelölt választottbíró részére rendelkezésre bocsátani a *National Roster* alapján összeállított listát.

⁶⁵⁹ Lásd: Kereskedelmi Eljárási Szabályok 14. cikkelye. (Ez a szabály némiképpen emlékeztet az UNCITRAL Mintaszabályzat 6. cikkelyének negyedik bekezdésében szereplő rendelkezésre. Az UNCITRAL Mintaszabályzattal a dolgot VII. fejezete foglalkozik részletesen.)

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok 15. cikkelye értelmében amennyiben a választottbírói megállapodás a választottbírák számáról nem rendelkezik, úgy egy választottbíró jár el, amennyiben az AAA – diszkrecionális jogkörében – nem rendeli el három választottbíró eljárását. Valamelyik peres fél a keresetlevélben vagy a válasziratban kérelmezheti azt, hogy három választottbíró járjon el, ebben az esetben az AAA fog dönteni a választottbírák számáról.⁶⁶⁰

Az eljárási szabály 16. cikkelye a választottbíró tájékoztatási kötelezettségéről szól. A tájékoztatási kötelezettségre vonatkozó szabály az alábbiakat mondja ki:

“R- 16. Disclosure (a) Any person appointed or to be appointed as an arbitrator shall disclose to the AAA any circumstance likely to give rise to justifiable doubt as to the arbitrator's impartiality or independence, including any bias or any financial or personal interest in the result of the arbitration or any past or present relationship with the parties or their representatives. Such obligation shall remain in effect throughout the arbitration.”

E szabályozás leginkább a *Uniform Arbitration Act (UAA)* már elemzett rendelkezéseire emlékeztet.⁶⁶¹ A leglényegesebb különbség az, hogy míg az UAA kizárólag a választottbíró pártatlanságát követeli meg, a Kereskedelmi Eljárási Szabályok a pártatlanság és a függetlenség együttes meglétét írják elő. Érdekes ugyanakkor megfigyelni, hogy az elfogultság eseteit mindkét szabály viszonylag hasonlóan írja elő.⁶⁶² Mindkét utaltunk rá a korábbiakban, az AAA eljárási szabályzatának itt idézett része a jogos kétely fogalmával az UNCITRAL Mintaszabályzatára emlékeztet, de ugyanez a megállapítás igaz arra a körülményre is, hogy mind a függetlenség, mind a pártatlanság követelménye előírásra kerül. Gyakorlati alkalmazása e követelményeknek abban a vonatkozásban jelenthet problémát, hogy az AAA követelményei nem ekvivalensek az irányadó törvényi szabályozással, az FAA, illetve az UAA rendelkezéseivel.

---

⁶⁶⁰ Az egyesbíró főszabály szerinti alkalmazása az FAA szabályozását követi.

⁶⁶¹ Lásd: UAA, 12. §.

⁶⁶² Mindkét szabály ugyanis a választottbírói eljárás kimenetelével kapcsolatos személyes vagy anyagi érdekekre, illetve a felekkel vagy képviselőikkel fennálló jelenlegi vagy korábbi kapcsolatra hivatkozik. Az UAA 12. paragrafusának (a) (2) bekezdése ezt további választottbírákra, illetve tanúkra is kiterjeszti.

A közlési kötelezettség gyakorlati alkalmazását erősítheti a 16. cikkely (c) pontjában szereplő azon rendelkezés, mely szerint amennyiben a választottbíró a 16. cikkely rendelkezéseinek megfelelően közöl valamilyen tényt, abból nem lehet automatikusan arra következtetni, hogy a választottbíró véleménye szerint e körülmény elfogulatlanságát vagy függetlenségét veszélyezteti. (Nyilvánvaló módon egy ezzel ellentétes szabály – vagy éppen, ha ebben a vonatkozásban semmilyen rendelkezés nem lenne – lényeges mértékben csökkentené a választottbíráknak a fenti értelemben vett közlési hajlandóságát.)

A választottbíró kizárására alapvetően a fenti követelmények megsértése esetén kerülhet sor. A 17. cikkely rendelkezései szerint a választottbírónak kötelezettsége, hogy függetlenül, pártatlan módon, jóhiszeműen és megfelelő gondossággal járjon el. Ennek megfelelően a választottbíró kizárása kérelmezhető abban az esetben, amennyiben részéről elfogultság, avagy a függetlenség hiánya merül fel, alkalmatlan vagy nem hajlandó arra, hogy kötelezettségeit megfelelő gondossággal és jóhiszeműen lássa el, illetve akkor is lehetőség van a kizárási eljárás kezdeményezésére, ha arra az irányadó jog külön egyéb rendelkezést tartalmaz. Ezen szubszidiárius szabály mellett ugyanezen a helyen kerül rögzítésre az, hogy abban az esetben, amennyiben a felek kifejezetten abban állapodnak meg, hogy a felek által jelölt választottbíráknak nem kell függetlennek és pártatlannak lenniük, úgy értelemszerűen ezen kizárási okok nem érvényesek. Természetesen a nem független és nem pártatlan választottbíró esetében is él a jóhiszemű és gondos eljárás követelménye, melynek megsértése esetén kizárási kezdeményezhető ellene.⁶⁶³

A kizárási eljárás valamely fél kérelmére vagy az AAA saját kezdeményezésére indulhat. Az AAA fogja eldönteni azt, hogy a kizárási ok fennáll-e, és e vonatkozásban jogi kötőerővel rendelkező döntést fog hozni. Lényeges, hogy az Eljárási Szabályzat – szemben például az UNCITRAL Mintaszabályzattal – semmilyen határidőt nem szab a

---

⁶⁶³ Itt kívánok utalni arra, hogy hasonló szempontokat rögzített a már idézett *In re Astoria Medical Group* jogeset is. Lásd: BAUM: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration...* 8 – 9. o

kizárási eljárás kezdeményezésére.⁶⁶⁴ Így arra lehet következtetni, hogy amint a kizárási okról az adott fél tudomást szerez, haladéktalanul kezdeményezni kell a kizárási eljárást, ennek elmaradása adott esetben joglemondásként is értelmezhető.

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok 18. cikkelye a választottbíróval való kommunikációt szabályozza. E rendelkezés kimondja, hogy az egyoldalú, *ex parte* kommunikáció a választottbíróval kizárt. Ezalól kivétel az, ha a fél jogosult a választottbíró jelölésére, akkor arra ugyanis van lehetőség, hogy a fél a jelölttel általánosságban a jogvitáról, a várható eljárásról, a választottbíró képzettségéről vagy függetlenségéről egyeztessen.⁶⁶⁵ Lényeges, hogy abban az esetben is, amennyiben a választottbíró a felek megállapodása alapján nem semleges, akkor sincsen lehetőség arra, hogy a felek a választottbírárt utasíthassák.

Az amerikai gyakorlatban bevett szokásnak tekinthető a fél által jelölt választottbírával való előzetes egyeztetés, amely azonban nem gátolja meg az elfogulatlan választottbíró-jelölést. Mindez viszont igen problematikus lehet akkor, amikor eltérő jogi kultúrából származó felek kísérelnek meg választottbírárt kijelölni ilyen módszer alkalmazásával. A REDFERN — HUNTER kézikönyv utal arra, hogy az 1990-es évek elején komoly problémát jelentett, amikor amerikai ügyvédek nemzetközi választottbíróvási eljárásban európai választottbíró-jelöltekkel próbáltak előzetesen egyeztetni, akik — ezen gyakorlathoz hozzá nem szokva — az egyeztetést természetesen megtagadták.⁶⁶⁶

---

⁶⁶⁴ Lásd az UNCITRAL Mintaszabályzat 11. cikkelyét.

⁶⁶⁵ Az Eljárási Szabályzat 18. cikkelyének (a) pontja többek között kimondja: „... *except that a party, or someone acting on behalf of a party, may communicate ex parte with a candidate for direct appointment pursuant to Section R-12 in order to advise the candidate of the general nature of the controversy and of the anticipated proceedings and to discuss the candidate's qualifications, availability, or independence in relation to the parties or to discuss the suitability of candidates for selection as a third arbitrator where the parties or party-designated arbitrators are to participate in that selection.*”

⁶⁶⁶ Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice ...* 198. o. A kézikönyv utal egy neves amerikai választottbíróra, aki az előzetes egyeztetéssel kapcsolatban kidolgozott szempontokat annak érdekében, hogy az előzetes egyeztetés véletlenül se vezethessen az elfogultság megjelenéséhez. Ezen szempontok szerint (i) az esetleges peres félnek kell a választottbíróhoz utaznia, őt irodájában felkeresnie, (ii) a felet ezen az egyeztetésen egy külső, független ügyvédnek kell képviselnie, (iii) a találkozásnak feltétlenül hivatalosnak, formálisnak kell lennie, vagyis nem kapcsolódhat például egy közös étkezéssel össze, (iv) a találkozó körülbelül fél óra hosszúra tarthat, (v) a választottbíró-jelölt e találkozóról feljegyzést készít, melyet — amennyiben az szükséges — megmutathat az érdekelt feleknek, és végül (vi) a választottbíró-jelölt az esetleges másik választottbíróat tájékoztatni fogja a találkozó tényéről és tartalmáról. Úgy vélem, hogy ezen igen gyakorlatias és alapos szempontok következetes alkalmazása megfelelő lehet arra, hogy egy esetleges egyeztetés a legkisebb mértékben sem befolyásolja a választottbíró elfogulatlanságát.

Röviden említést kell tennünk a Kereskedelmi Eljárási Szabályok 19. cikkelyéről. Ennek értelmében abban az esetben, amennyiben a választottbíró — például egészségi ok miatt — nem tudja ellátni tisztségét, az AAA jogosult arra, hogy a tisztséget megüresedettnek tekintse, és ebben az esetben az Eljárási Szabályzat rendelkezései szerint kell új választottbírókat megválasztani. Nagyon lényeges arra utalni, hogy semleges választottbírói tanács esetén, abban az esetben, amennyiben egyik választottbírói poszt megüresedett, a megmaradó tanács tagjai jogosultak eldönteni, hogy a megüresedés tényétől függetlenül folytatják-e az eljárást, és hoznak-e döntést, kivéve, ha a felek között más megegyezés van. Amennyiben új választottbíró jelölésére kerül sor, úgy a választottbírói tanács kizárólagos hatásköre, hogy részben vagy egészben a már lefolytatott bizonyítást megismétli-e.

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok fenti rendelkezéseinek jelentős része — például a választottbíró kizárásával, az *ex parte* kommunikációval kapcsolatos szabályok — 2003. július 1-jével léptek hatályba, és összhangban állnak a *Code of Ethics* módosításával is, mely módosítás 2004. március 1-jén lett hatályos, és melyet később elemzek részletesen.⁶⁶⁷

Figyelmet érdemel, hogy amennyiben gyorsított választottbírói eljárásra kerül sor, úgy a választottbírák kiválasztásának módja a következő. Az AAA egyidejűleg mindegyik félnek megküld egy listát a *National Roster* alapján, melyen öt lehetséges választottbíró-jelölt található. A felek ezek alapján jogosultak arra, hogy az eljáró választottbíró személyében megegyezzenek. Amennyiben nem tudnak megegyezni, úgy mindegyik fél jogosult arra, hogy a kézhez vételtől számított hét napon belül két személyt a listáról megjelöljön, és visszaküldje a listát az AAA részére. Abban az esetben, amennyiben a lista alapján bármilyen okból kifolyólag nincs lehetőség a választottbíró kiválasztására, az AAA lesz jogosult a választottbíró kiválasztására minden további lista alkalmazása nélkül. Azt követően, hogy az AAA kijelölte az eljáró választottbírákat, és erről a feleket értesítette, a feleknek hét napjuk lesz arra, hogy az eljáró választottbíró személyével

---

⁶⁶⁷ Lásd: LIPE — LOFTIS: *The American Arbitration Association...* xxxviii — xxxix. o.

kapcsolatban tiltakozást jelentsenek be.⁶⁶⁸ Mint látható, az *Expedited Procedures* célja a választottbírói eljárás gyorsítása, melynek értelmében a felek választottbíró-jelölési joga, illetve a választottbíró személyével kapcsolatos kifogásolási jog is korlátok közé van szorítva annak érdekében, hogy az eljárás — a viszonylag alacsonyabb pertárgyértékű ügyekben — gyorsabb és költséghatékonyabb legyen.⁶⁶⁹

Miként említésre került, a nagy és összetett ügyek vonatkozásában eltérő eljárási szabályok érvényesülnek (*Procedures for Large, Complex Commercial Disputes*). A választottbíró kijelölésével kapcsolatban az érdemel figyelmet, hogy az AAA által összeállításra kerülő választottbíró-lista megszerkesztése előtt, a választottbírói eljárás kezdetétől számított 14 napon belül az AAA a felekkel vagy képviselőikkel telefonkonferenciát kísérel meg lefolytatni, annak érdekében, hogy az ügyről, annak terjedelméről, a választottbírák képzettségét illetően a választottbírákkal kapcsolatos elvárásokról egyeztessenek, és ezen alkalommal arra is van lehetőség, hogy a felek az egyes érdeköszeütközések vonatkozásában nyilatkozatot tegyenek.⁶⁷⁰

A választottbírák száma vonatkozásában a nagy és összetett kereskedelmi ügyek esetében a felek jogosultak eldönteni, hogy egy vagy három választottbíróból álló tanácsot kívánnak. Amennyiben a felek ebben megegyezni nem tudnak, és a kereset vagy viszontkereset értéke legalább egymillió dollár, úgy három választottbíró jár el, ennél kisebb pertárgyértékű ügy esetén egyesbíró alkalmazására kerül sor.⁶⁷¹

A Nemzetközi Eljárási Szabályok (*International Dispute Resolution Rules*) jelenlegi verziója — mely a választottbíráskodásra és a mediációra vonatkozó szabályokat is magában foglalja — 2006. május 1-jén lépett hatályba. A nemzetközi eljárási szabályok alkalmazására akkor kerülhet sor, ha nemzetközi jogvita (*international dispute*) eldöntésére a felek írásban kikötötték alkalmazhatóságát, illetve az AAA vagy a

---

⁶⁶⁸ Lásd: *Expedited Procedures* Eljárási Szabályzata, 4. cikkely.

⁶⁶⁹ Természetesen az vita tárgyát képezheti, hogy az eljárás gyorsítása és olcsóbbá tétele tekinthető-e annyira fontos érdeknek, hogy a felek eljárásjogi autonómiáját korlátozza.

⁶⁷⁰ A *Procedures for Large, Complex Commercial Disputes* 1. cikkelye szerint amennyiben a telefonkonferencia megszervezése nem sikerül, az AAA jogosult a feleket nyilatkozattétel céljából önállóan felkeresni.

⁶⁷¹ Lásd a *Procedures for Large, Complex Commercial Disputes* 2. cikkelyét.

Nemzetközi Választottbírószági Központ (*International Centre for Dispute Resolution, ICDR*) eljárását írták elő megállapodásukban.

A Nemzetközi Eljárási Szabályok jelentős mértékben az UNCITRAL Modell-szabályzatra épülnek. A választottbírák számával, kijelölésével, függetlenségükkel és pártatlanságukkal, valamint az eljárásból való kizárásukkal, új választottbíró kijelölésével az Eljárási Szabályzat 5 – 11. cikkelyei foglalkoznak. A választottbírák számát illetően elsődlegesen a felek megállapodása lesz az irányadó. Amennyiben a felek ebben nem állapodtak meg, főszabályként egyesbíró jár el, három választottbíróból álló tanács alkalmazására akkor kerül sor, ha a választottbírószági intézmény úgy ítéli meg, hogy az szükséges.⁶⁷²

A választottbírák megválasztásának módját főszabály szerint a felek határozzák meg. A felek közösen is jelölhetnek választottbírákat, illetve ezt rábízhatják a választottbírószági intézményre is. Az eljárás elhúzásának megakadályozására irányul az, hogy amennyiben az eljárás kezdetétől számított 45 napon belül nem kerülnek kijelölésre az eljáró választottbírák, úgy a választottbírószági intézménynek van joga az eljáró választottbírák kijelölésére. A 6. cikkely 5. bekezdése értelmében amennyiben kettő vagy több felperes, illetve alperes van az eljárásban, akkor is a választottbírószági intézménynek van joga kijelölni a választottbírószág tagjait.⁶⁷³

Az Eljárási Szabályok 7. cikkelye a választottbírák pártatlanságát és függetlenségét írja elő, a Modell szabályzat 9. cikkelyéhez hasonlóan, a választottbíró számára előírva a közlési kötelezettséget minden olyan körülmény vonatkozásában, mely függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában jogos kételyeket ébreszthet.⁶⁷⁴ A közlési kötelezettség természetesen az eljárás végéig fennáll. Ugyanebben a cikkelyben olvashatunk az *ex*

---

⁶⁷² Ez a rendelkezés egyébként ellentétes az UNCITRAL Mintaszabályzat rendelkezéseivel, annak 5. cikkelye ugyanis főszabályként a három főből álló választottbírószági tanácsot jelöli meg.

⁶⁷³ Ezen utóbbi szabály megfelelő megoldást nyújthat más ügyekben a *Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co.* ügyben felmerült problémákra, melyeket a II. fejezetben érintőlegesen már említettünk. A *Dutco*-ügy részletes elemzése a dolgozat VII. fejezetében olvasható.

⁶⁷⁴ A Nemzetközi Eljárási Szabályok – sajátosságára tekintettel – nem tartalmazzak olyan tartalmú rendelkezést, mely szerint a feleknek lehetőségük lenne abban megállapodni, hogy a felek által jelölt választottbíráknak nem kell elfogulatlannak, függetlennek lenniük.

parte kommunikáció tilalmáról is, mely szabály egyezik azzal, amelyet a Kereskedelmi Eljárási Szabályok tartalmaznak. Annyi eltérést találunk, hogy a Nemzetközi Eljárási Szabályok *expressis verbis* kimondják azt, hogy egyik fél vagy képviselője sem jogosult semmilyen *ex parte* kommunikációra az ügy vonatkozásában a választottbíró tanács elnökének jogosult személlyel.⁶⁷⁵

A választottbíróval kapcsolatos kizárási indítvány az UNCITRAL Mintaszabályzatot követi, mivel a Nemzetközi Eljárási Szabályok 8. cikkelye azt írja elő, hogy a fél az arra okot adó okról való tudomásszerzést követő tizenöt napon belül kezdeményezhet kizárási eljárást a választottbíró ellen, illetve tizenöt napon belül azt követően, hogy a választottbíró jelöléséről tudomást szerzett. Amennyiben a választottbíró egyetért a kizárással, jogosult lemondani, illetve amennyiben a másik fél ért egyet a kizárási indítvánnyal, akkor a választottbíró tisztségéről lemondani köteles. A Mintaszabályzathoz hasonlóan tartalmazza az eljárási szabály azt, hogy a lemondást nem lehet úgy értelmezni, hogy a választottbíró a kizárással okot adó körülmények érvényességét elismeri. Amennyiben a kizárási eljárás ilyen módon megoldásra nem kerül, úgy a kizárási kérdésében a választottbírói intézmény jogosult dönteni.

A Nemzetközi Eljárási Szabályok 10. cikkelye a választottbíró helyettesítéséről rendelkezik, melynek lényege, hogy a helyettes, új választottbíró jelölésére a választottbíró megválasztására irányadó szabályok vonatkoznak. A 11. cikkely azonban lényeges, az UNCITRAL Modellszabálytól jelentős mértékben eltérő rendelkezést tartalmaz. E rendelkezés szerint, amennyiben a háromfős választottbírói testületben valamelyik választottbíró egyéb, a szabályzatban fel nem sorolt ok miatt — azaz például nem egészségügyi ok következtében — nem vesz részt, az eljáró tanács másik két tagjának lesz joga a választottbírói eljárás folytatására. A két választottbíró ekkor az esetben akár az eljárást eldöntő határozatot is joguk van meghozniuk. Az eljáró választottbíróknak mérlegelniük kell az eljárás állását, illetve az okot, amiért a harmadik

---

⁶⁷⁵ A 7. cikkely második bekezdésének utolsó mondata szerint: „*No party or anyone acting on its behalf shall have any ex parte communication relating to the case with any candidate for presiding arbitrator.*” E szabály azt tükrözheti, hogy — habár a nemzetközi választottbírói eljárásban alapvetően mindegyik választottbíró függetlennek és pártatlannak kell tekinteni — a választottbírói tanács elnökével szemben ezen elvárás még fokozottabban érvényesül.

választottbíró nem vesz részt az eljárásban. Amennyiben a választottbírák úgy ítélik meg, hogy az eljárást a harmadik választottbíró nélkül nem kívánják folytatni, a választottbírószámi intézmény a tisztséget megüresedettnek nyilváníthatja, és helyettes választottbíró választására kerülhet sor, amennyiben a felek másképp nem állapodnak meg. Amennyiben új választottbíró jelölésére kerül sor, a választottbírószámi tanács kizárólagos jogköre eldönteni, hogy az addig lefolytatott bizonyítási eljárás — részben vagy egészben — megismétlésre kerül-e.

Álláspontom szerint a 10. cikkelyben szereplő, fentebb részletezett rendelkezés a választottbírószámi tanács tagjainak nagyon jelentős jogkört ad. A választottbírószámi eljárás egyik alapvető sajátossága, hogy a részt vevő felek jogosultak — bizonyos feltételek mellett — az eljáró választottbírószámi tanács felállítására. E szabály éppen ezt törí át meghatározott mértékben, hiszen valamelyik választottbíró mulasztása a tanács másik két tagját arra jogosítja fel, hogy az ügyet akár nélküle is eldönthessék. Ezen — többek között pergazdaságossági — szabály azonban alapvetően megköveteli azt, hogy a választottbírák kifejezetten pártatlan és független módon járjanak el az immáron csonka testületben.⁶⁷⁶

A Kereskedelmi Eljárási Szabályokat és a Nemzetközi Eljárási Szabályokat összefoglalva megállapítható, hogy a Kereskedelmi Eljárási Szabályok kifejezetten jelentős, aktív szerepet tulajdonítanak az AAA mint választottbírószámi intézmény részére, míg a Nemzetközi Eljárási Szabályok nagy mértékben követik az UNCITRAL Mintaszabályzat rendelkezéseit.

5. A Code of Ethics for Arbitrators in Commercial Disputes bemutatása

Az *American Arbitration Association*-nek a választottbíráskodással kapcsolatos tevékenysége vonatkozásában — témánk szempontjából — kifejezetten említést érdemel

---

⁶⁷⁶ Az Eljárási Szabályzat 26. cikkelye a választottbírószámi döntéshozatalra többségi döntést ír elő. Ebben az esetben természetesen kizárólag az egyhangú döntés jöhet szóba, amely adott esetben nehezítheti, akadályozhatja az ítélethozatalt.

a *Code of Ethics for Arbitrators in Commercial Disputes*.⁶⁷⁷ Az etikai kódex eredetileg 1977-ben került megalkotásra az *American Arbitration Association* és az *American Bar Association* együttműködésében. Ezen etikai kódex az akkori kor és választottbírói környezet elvárásainak megfelelt, azonban a választottbírói gyakorlat megváltozása, fejlődése szükségessé tette az etikai kódex megváltoztatását, átdolgozását is.⁶⁷⁸

Figyelemmel arra, hogy a kódex megváltoztatása — álláspontom szerint — igen jól tükrözi a választottbíráskodás elvárásainak témánkkal kapcsolatos változását is, célszerűnek tűnik a két kódex szerkezetének nagyon rövid összevetése, összehasonlítása. Mindkét kódex kánonokra (*canon*) oszlik. Az 1977. évi Etikai Kódex szerkezete az alábbi:

- Ø Preambulum (*Preamble*);
- Ø I. kánon: A választottbírói fenn kell tartania a választottbírói eljárás integritását és tisztességét (*An Arbitrator should uphold the integrity and fairness of the arbitration process*);
- Ø II. kánon: A választottbírói közölni kell minden olyan érdeket vagy kapcsolatot, amely alkalmas lehet arra, hogy pártatlanságát befolyásolja, vagy amely pártosságának, elfogultságának látszatát keltheti (*An Arbitrator should disclose any interest or relationship likely to affect impartiality or which might create an appearance of partiality or bias*);
- Ø III. kánon: A választottbírói a felekkel való kommunikáció során kerülnie kell a helytelenséget avagy a helytelenség látszatát (*An Arbitrator in communicating with the parties should avoid impropriety or the appearance of impropriety*);
- Ø IV. kánon: A választottbírói a választottbírói eljárást tisztességesen és gondosan kell vezetnie (*An arbitrator should conduct the proceedings fairly and diligently*);
- Ø V. kánon: A választottbírói döntéseit igazságos, független és körültekintő módon kell meghoznia (*An arbitrator should make decisions in a just, independent and deliberate manner*);

---

⁶⁷⁷ Az etikai kódex teljes terjedelmében olvasható a <http://www.adr.org/si.asp?id=4582> weboldalon.

⁶⁷⁸ Az etikai kódex átdolgozásával kapcsolatban átfogó ismertetést ad: MEYERSON —TOWNSEND: *Revised Code of Ethics...* 1 – 7. o.

- Ø VI. kánon: A választottbírónak hűségesnek kell lennie a választottbírói tisztség bizalmas jellegéhez (*An arbitrator should be faithful to the relationship of trust and confidentiality inherent in that office*);
- Ø VII. kánon: A fél által jelölt választottbíróval kapcsolatos etikai megfontolások (*Ethical considerations relating to arbitrators appointed by one party*).

A 2004. március 1-je óta hatályos etikai kódex az 1977. évi kódex átdolgozott változata, ezért nem is lehet úgy tekinteni, mint egy teljesen új kódexet, a benne található néhány igen lényeges változás ellenére sem. (Az átdolgozáshoz vezető megfontolás egy új etikai kódex kidolgozása helyett többek között magyarázható azzal az igénnyel, hogy az új etikai kódexre épülő joggyakorlat a korábbi gyakorlattal összhangban legyen.) Erre is figyelemmel az új, jelenleg hatályos etikai kódex szerkezete az 1977. évi kódex szerkezetére jelentős mértékben emlékeztet:

- Ø Preambulum (*Preamble*);
- Ø I. kánon: A választottbírónak fenn kell tartania a választottbíróvási eljárás integritását és tisztességét (*An Arbitrator should uphold the integrity and fairness of the arbitration process*);
- Ø II. kánon: A választottbírónak közölni kell minden olyan érdeket vagy kapcsolatot, amely alkalmas lehet arra, hogy pártatlanságát befolyásolja, vagy amely pártosságának, elfogultságának látszatát keltheti (*An Arbitrator should disclose any interest or relationship likely to affect impartiality or which might create an appearance of partiality*);
- Ø III. kánon: A választottbírónak a felekkel való kommunikáció során kerülnie kell a helytelenséget avagy a helytelenség látszatát (*An Arbitrator should avoid impropriety or the appearance of impropriety in communicating with the parties*);
- Ø IV. kánon: A választottbírónak a választottbíróvási eljárást tisztességesen és gondosan kell vezetnie (*An arbitrator should conduct the proceedings fairly and diligently*);

- Ø V. kánon: A választottbírónak döntéseit igazságos, független és körültekintő módon kell meghoznia (*An arbitrator should make decisions in a just, independent and deliberate manner*);
- Ø VI. kánon: A választottbírónak hűségeseznek kell lennie a választottbírói tisztség bizalmas jellegéhez (*An arbitrator should be faithful to the relationship of trust and confidentiality inherent in that office*);
- Ø VII. kánon: A választottbírónak ragaszkodnia kell az integritás és a tisztesség követelményeihez, amikor a választottbírói tiszteletdíj és költségtérítés vonatkozásában köt megegyezést (*An arbitrator should adhere to standards of integrity and fairness when making arrangements for compensation and reimbursement of expenses*);
- Ø VIII. kánon: A választottbíró olyan promóciós és hirdetési szolgáltatásokat vehet igénybe, melyek valóságosak és pontosak (*An arbitrator may engage in advertising or promotion of arbitral services, which is truthful and accurate*);
- Ø IX. kánon: Az egyik fél által jelölt választottbíróknak kötelezettségük, hogy meghatározzák és közölik saját státuszukat és e kódex rendelkezéseinek megfelelően járnak el, kivéve a X. kánon rendelkezéseit (*Arbitrators appointed by one party have a duty to determine and disclose their status and comply with this code, except as exempted by Canon X*);
- Ø X. kánon: Kivételek azon, a fél által jelölt választottbíró tekintetében, akiknek nem kell megfelelniük a semlegesség követelményének (*Exemptions for arbitrators appointed by one party who are not subject to rules of neutrality*).

Miként látható, kisebb eltérésektől eltekintve az első hat kánon címe megegyezik mindkét verzióban. A 2004. évi változat azonban teljesen új VII., VIII., IX. és X. kánonnal rendelkezik. Ez elsősorban a kódexben bekövetkezett lényeges szemléleti váltással magyarázható.

Az etikai kódex legalapvetőbb és legmesszebb ható változása („*the most fundamental and far – reaching change*”) az, hogy főszabály szerint minden választottbíró esetében — ideértve a fél által jelölt választottbírókat is — a semlegesség vétele (*presumption of*

neutrality) áll fenn.⁶⁷⁹ Az 1977. évi kódex ugyanis a fél által jelölt választottbíró esetében éppen a nem-semlegesség vélelmét állítja fel, vagyis azt, hogy amennyiben háromtagú választottbírószáki tanács felállítására kerül sor, főszabály szerint a felek által jelölt választottbíróknak nem kell semlegesnek lennie. Az 1977. évi etikai kódex VII. kánon A. pontjának első bekezdése ugyanis azt mondja ki, hogy a nem semleges választottbíróként jelölt személyek ugyan lehetnek bizonyos fokig részrehajlóak azon személy irányában, aki jelölte őket, ugyanakkor jóhiszeműen, tisztességesen kell eljárniuk, megőrizve az eljárás integritását.⁶⁸⁰ Az *American Arbitration Association* választottbírószáki eljárását jellemezve hangsúlyozza HENRY P. DE VRIES az 1980-as években kelt tanulmányában azt, hogy ez a fajta amerikai szemlélet a fél által jelölt választottbíró vonatkozásában nagy mértékben és alapvetően eltér az európai nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás felfogásától.⁶⁸¹ A fél által jelölt választottbíró vonatkozásában találó S. R. ALAN megjegyzése, aki szerint a fél által jelölt választottbírák kényelmetlen és homályos pozíciót foglalnak el, nem tekinthetőek a fél ügyvédjeinek, de talán egészen pontosan bírának sem.⁶⁸²

Mindez azt is mutatja, hogy az 1977. évi etikai kódex ezen alapkonceptiója ellentétes volt a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás által követett irányvonallal, így ez is indokolta a módosítást. Ugyanakkor az amerikai belföldi hagyományok pedig bizonyos fokig igényelték ezen szemlélet fenntartását, hiszen a választottbírószáki ítéletek érvénytelenítésének lehetőségét tárgyaló állami bíróságok is több esetben alátámasztották ennek az alapvetésnek jogosságát.⁶⁸³ Erre tekintettel a 2004. évi etikai kódex azt a megoldást követi, hogy főszabályként a választottbírószáki testület minden tagja számára szigorú semlegességet ír elő, ugyanakkor lehetőséget ad a feleknek belföldi választottbírószáki eljárásban arra, hogy nem-semleges választottbírákat jelöljenek, és

---

⁶⁷⁹ Ehhez lásd: MEYERSON — TOWNSEND: *Revised Code of Ethics...* 2. o.

⁶⁸⁰ Lásd: „*Nonneutral arbitrators may be predisposed toward the party who appointed them but in all other respects are obligated to act in good faith and with integrity and fairness.*” Ezzel kapcsolatban vesd össze: BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*.64 — 65. o. Miképpen korábban utaltunk rá, hasonló szempontokat rögzít az *In re Astoria Medical Group* jogeset is. Lásd: BAUM: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration...* 8 — 9. o.

⁶⁸¹ Lásd: VRIES: *International Commercial Arbitration...* 14. o.

⁶⁸² Lásd: ALAN: *On Integrity in Private...* 123. o.

⁶⁸³ Ebben a vonatkozásban a *Delta Mine Holding v. AFC Coal Properties*, 280 F. 3d (8th Cir. 2001) ügyre utal: MEYERSON — TOWNSEND: *Revised Code of Ethics...*3¹⁰.o.

csak a testület elnöke legyen semleges választottbíró.⁶⁸⁴ E választottbírákra a 2004. évi etikai kódexnek a X. kánonja vonatkozik.⁶⁸⁵ A X. kánon szerint az ilyen választottbírák mutathatnak bizonyos részrehajlást azon fél iránt, aki őket jelölte, de ettől függetlenül jóhiszeműen és tisztességesen kell eljárniuk.⁶⁸⁶ A X. kánon szerinti választottbíró esetében életszerű, hogy az őket jelölő felekkel esetlegesen többet kommunikálnak, mint a másik féllel (*ex parte communication*). Erre tekintettel a X. kánon C. pontjának 4. bekezdése elvi élel rögzíti, hogy a választottbírák a választottbíróvási eljárás tartama alatt (i) semmilyen, a választottbírák tanácskozására vonatkozó adatot nem közölhetnek, (ii) az őket jelölő felekkel nem egyeztethetnek semmilyen olyan kérdéssről, mely az ügy tárgyát képezi az eljárás berekesztését követően, (iv) semmilyen végső döntést vagy köztes döntést előzetesen nem közölhetnek, mielőtt azt a tanács hivatalosan is közölné. Ezekből a rendelkezésekből az következik, hogy a szabályozás azt célozza, hogy a fél által jelölt választottbíró kommunikációja semmilyen körülmények között ne akadályozza az eljárás tisztességes lefolytatását.⁶⁸⁷

A X. kánon szerinti választottbírák bizonyos mértékig az eljárás során a felek érdekeinek képviselőiként is, a jogi érdekeiket megjelenítve járnak el, természetesen megőrizve a bírói funkciót is. Erre is tekintettel mondja ki a X. kánon C. pontjának (4) bekezdése, mely szerint amennyiben a felek másképpen nem egyeznek meg, úgy a X. kánon szerinti választottbíró szóban a semleges választottbíróval az üggyel kapcsolatos kérdésben nem egyeztethet a másik választottbíró jelenléte nélkül.⁶⁸⁸

---

⁶⁸⁴ A 2004. évi kódex IX. kánonjának A. pontja kimondja, hogy a háromfős választottbíróvási tanács minden tagjának — főszabály szerint — függetlennek kell lennie, és ugyanazon mércével kell függetlenségüket mérni, mint a harmadik, a választottbírák (és nem a felek) által jelölt választottbíró esetében („*In tripartite arbitrations to which this Code applies, all three arbitrators are presumed to be neutral and are expected to observe the same standards as the third arbitrator*”).

⁶⁸⁵ A 2004. évi kódex rendszerében e választottbírák X. kánon szerinti választottbíróként (*Canon X arbitrators*) kerülnek megnevezésre.

⁶⁸⁶ Lényegében a X. kánon szerinti választottbírák megfelelnek az 1977. évi etikai kódex főszabálya szerinti, fél által jelölt, nem semleges választottbírák fogalmának.

⁶⁸⁷ A fél által jelölt választottbíró kommunikációjának szabályozása a 2004. évi Etikai Kódex tervezetének elkészítésekor igen lényegi kérdésnek bizonyult. Ezzel kapcsolatban lásd: BAUM: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration*...13. o.

⁶⁸⁸ Az etikai kódex ugyanezen bekezdése mondja azt ki, hogy amennyiben írásbeli kommunikációra kerül sor a X. kánon szerinti választottbíró és a semleges választottbíró között, úgy a kommunikáció írásos változatát meg kell küldeni a másik választottbírónak is.

A fent tárgyalt alapvető szemléleti változás mellett természetesen egyéb lényeges eltéréseket is találunk az 1977. évi és 2004. évi etikai kódex között, melyek közül néhányra az alábbiak szerint kívánunk rámutatni. A 2004. évi kódexnek a választottbíró tájékoztatási kötelezettségével foglalkozó II. kánonjából hiányzik azon bevezető észrevétel, mely az 1977. évi kódexben szerepel. Ezen észrevétel kimondja, hogy a kódex azon uralkodó szemléletet követi, mely szerint a választottbírónak közölnie kell az olyan érdekeknek és kapcsolatoknak fennállását, melyek pártatlanságukat befolyásolhatják, vagy amelyek ésszerűen kelthetik annak benyomását, hogy valamelyik fél irányában elfogult lenne. Az észrevétel azt is rögzíti, hogy ezt a kötelezettséget életszerűen kell értelmezni, vagyis a részletes közlési kötelezettség nem lehet annyira súlyos, hogy az üzleti életben részt vevő személyek számára a választottbírói tisztség elfogadását ellehetetleníti, vagyis a feleket megfosztja attól a lehetőségtől, hogy a legjobb információkkal és tapasztalatokkal rendelkező személyeket válasszák meg jogvitájuk eldöntésére.⁶⁸⁹ Ez az észrevétel egyértelmű módon a *Commonwealth Coatings* ügyben kifejtett, JUSTICE WHITE által jegyzett párhuzamos vélemény érvelését követi, szemben a JUSTICE BLACK nevével jelzett többségi véleménnyel.⁶⁹⁰ BRUCE MEYERSON és JOHN M. TOWNSEND amerikai választottbírói szakértők szerint azonban ezt az álláspontot az esetjog is több esetben jelentősen alátámasztotta, ezért feleslegessé vált ennek a kódex szintjén történő hangsúlyozása, és ezért nem szerepel a 2004. évi verzióban. Az amerikai szerzők szerint tehát valójában a JUSTICE WHITE által jegyzett párhuzamos vélemény tekinthető precedensértékűnek, és ebben a vonatkozásban utalnak a fentiekben már részletezett *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* ügyre, ahol ténylegesen is ez került hangsúlyozásra.⁶⁹¹

---

⁶⁸⁹ Ezen bevezető észrevétel — többek között — a következők szerint rendelkezik: „*This code reflects the prevailing principle that arbitrators should disclose the existence of interest or relationships that are likely to affect their impartiality or that might reasonably create an appearance that they are biased against one party or favorable to another. These provisions of the code are intended to be applied realistically so that the burden of detailed disclosure does not become so great that it is impractical for persons in the business world to be arbitrators, thereby depriving parties of the services of those who might be best informed and qualified to decide particular types of cases.*”

⁶⁹⁰ Álláspontom szerint ez a tény lényeges lehet annak megítéléséhez, hogy vajon a *Commonwealth Coatings* ügyben kifejtett többségi vélemény precedensértékűnek milyen mértékben tekinthető. Erre utal egyébként a *Positive Software Solutions* ügyben az Ötödik Kerület Fellebbviteli Bíróságának végső ítéletének indokolása is, miként azt a fentiekben részleteztük

⁶⁹¹ „*Our court ... treated Justice White's opinion as authoritative.*” Idézi: MEYERSON — TOWNSEND: *Revised Code of Ethics...*5¹⁹.o.

Szintén a közlési kötelezettség vonatkozásában kívánunk utalni egy lényeges különbségre az 1977. évi és a 2004. évi etikai kódex között. Az 1977. évi Etikai Kódex a pénzügyi, üzleti, szakmai, családi vagy szociális kapcsolatok vonatkozásában – többek között – az alábbi közlési kötelezettséget írja elő:

„Persons who are requested to serve as arbitrators should, before accepting, disclose ... (2) any existing or past financial, business, professional, family or social relationships, which are likely to affect impartiality or which might reasonably create an appearance of partiality or bias.”⁶⁹²

A 2004. évi Etikai Kódex ugyanezen szövegrésznél a következő rendelkezést tartalmazza:

„Persons who are requested to serve as arbitrators should, before accepting, disclose ... (2) any known existing or past financial, business, professional, family or social relationships, which might reasonably affect impartiality or lack of independence in the eyes of any parties.”⁶⁹³

Habár a két rendelkezés kezdő fordulatai hasonlóak, a mondat későbbi részei jelentős eltérést tartalmaznak. Az 1977. évi közlési kötelezettség olyan körülményekre vonatkozik, amelyek ésszerűen az elfogultság fennállását keltik, azaz ez egy objektív mércét alkalmaz.

A 2004. évi verzióban nem csupán az elfogulatlanság, hanem a függetlenség is előírásra kerül, és minden olyan körülményt kell közölni, amely bármely fél szemében e követelmények fennállását veszélyeztetheti. Ezen utóbbi megfogalmazás nyilvánvaló módon szubjektív jellegű, így ennek alkalmazása a gyakorlatban némiképpen más következményekkel járhat, mint az 1977. évi kódex által szabályozott rendszer, vagyis a közlési kötelezettség jellege és tartalma a korábbiakhoz képest eltérően kerülhet megítélésre.

---

⁶⁹²Az idézett rész fordítása a következő: „Azon személyeknek, akiket felkérnek, hogy választottbíróként járjanak el, az elfogadás előtt közölniük kell ... (2) bármely olyan fennálló vagy múltbeli pénzügyi, üzleti, szakmai, családi vagy társasági kapcsolatot, amelyek befolyásolhatják pártatlanságukat, vagy amelyek ésszerűen a pártosság vagy elfogultság látszatát kelthetik.”

⁶⁹³Lásd: II. kánon A) pontjának (2) bekezdése. Az idézett rész fordítása a következő: „Azon személyeknek, akiket felkérnek, hogy választottbíróként járjanak el, az elfogadás előtt közölniük kell ... (2) bármely olyan, általuk ismert, fennálló vagy múltbeli pénzügyi, üzleti, szakmai, családi vagy társasági kapcsolatot, amelyek befolyásolhatják pártatlanságukat, vagy amelyek ésszerűen a pártosság vagy elfogultság látszatát keltheti bármely fél szemében.”

Kiemelést érdemel, hogy a 2004. évi etikai kódex e rendelkezése — a szubjektív mérce vonatkozásában — az ICC Eljárási Szabályzatára emlékeztet. Abban a vonatkozásban azonban eltér az ICC-től, hogy a párizsi székhelyű nemzetközi választottbírói eljárási szabályzata *expressis verbis* csupán a függetlenség követelményét írja elő a kizárási eljárás vonatkozásában.⁶⁹⁴

Röviden lényeges utalnunk a 2004. évi Etikai Kódex újonnan keletkezett, VIII. kánonjára is, amely lehetővé teszi, hogy a választottbíró választottbírói tevékenységével kapcsolatos promóciós tevékenységet végezzen, ez azonban valóságos és pontos kell, hogy legyen. Ez jelentős eltérés az 1977. évi Etikai Kódexhez képest, mely a választottbíró jelölésével összefüggő hirdetést vagy egyéb megjelenítést inkonzisztensnek tartotta a választottbírói eljárás egészével. E változás azonban szintén tükrözi a választottbírói gyakorlat módosult igényeit is.⁶⁹⁵

Összességében kiemelhető, hogy az amerikai választottbíráskodási gyakorlatban meghatározó szerepet játszó Etikai Kódex 2004. március 1-jén hatályba lépett módosítása igen jelentős változásokat tartalmaz, ugyanakkor törekszik egyfajta folytonosságra is az amerikai választottbírói hagyományt igen jól tükröző 1977. évi kódexszel. Álláspontom szerint e módosított kódex, illetve az erre épülő gyakorlat nagy mértékben tud ahhoz hozzájárulni, hogy a választottbíró megválasztása, kizárása, a választottbírói függetlenség, illetve elfogulatlanság kérdéseivel kapcsolatos amerikai elmélet és joggyakorlat több ponton közelítsen az európai, illetve a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak az e problémakörökhöz kapcsolódó elvárásaihoz és gyakorlati eredményeihez, mely vélhetőleg az amerikai választottbíráskodás egészének fejlődésére hatással bír.

---

⁶⁹⁴ Lásd az ICC Eljárási Szabályzatának 8. cikkelyének 2. bekezdését. Azt, hogy az ICC gyakorlatában miként érvényesül a kizárási eljárás során a pártatlanság követelménye, a VII. fejezetben mutatjuk be részletesen.

⁶⁹⁵ Ehhez lásd: MEYERSON — TOWNSEND: *I. m.* 6 – 7. o.

VI. Magyarország

1. Alapvetés

Habár Magyarországon több kelet-európai országhoz hasonló módon a szocialista állami berendezkedés miatt a kereskedelmi választottbíráskodás nem tudott olyan térnyeréshez jutni a XX. században, mint Nyugat-Európában, illetve az Európán kívüli világ számos államában, téves lenne azt gondolni, hogy Magyarországon a választottbíráskodás nem rendelkezik jelentős hagyományokkal. Ezen állítás alátámasztása céljából Szent István király II. *decretum*ának 16. cikkére utalunk, mely már említi a választottbírák fogalmát, és azokat rendes bírácoknak, hanem egyeztetőknek, békéltetőknek tekinti.⁶⁹⁶ Az alábbiakban — néhány lényeges jogtörténeti mozzanatra is figyelemmel — a magyar jogban a választottbírák kiválasztására és kizárására irányuló fontosabb kérdéseit mutatom be.

Annak ellenére, hogy a választottbírói szerződés fogalma a XVIII. század magyar jogforrásaiban már fellelhető, ebben a vonatkozásban a *Planum Tabulare* XI. sz. döntvényére utalok. Az 1868. évi LIV. törvénycikk 499 — 501. §§-ában és 345. §-ában került kimondásra az, hogy a választottbírói szerződésben konkrétan meg nem nevezett bíróságon az ellenfélnek kell megjelölnie választottbíráját, melynek hiányában a másik fél a rendes bíróságon útján kérheti a választottbíró kijelölését.⁶⁹⁷ Itt tehát már kifejezetten tetten érhető a választottbíró megválasztására vonatkozó szabályozás, mely előtérbe helyezi a felek rendelkezési jogát, azzal, hogy amennyiben e joggal valamelyik fél nem él, úgy helyette a rendes állami bíróság fogja elvégezni e feladatot.

Lényeges kiemelni, hogy a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LVI. törvénycikk igen széles hatáskörrel szabályozza a választottbíráskodást, hiszen e rendelkezések szerint a felek — a telekkönyvi, hitbizományi, házassági ügyek, továbbá a

---

⁶⁹⁶ Lásd: FABINYI: *A választott bíráskodás*. 23. o. FABINYI TIHAMÉR könyve a korabeli választottbírói jogot, továbbá annak történetét átfogóan bemutató munkának tekinthető.

⁶⁹⁷ Lásd: FABINYI: *I. m.* 33 — 34. o.

távollevő vagy gyámság, gondnokság alatt álló személyek kivételével — kölcsönös szerződés folytán választottbíróagra bízhatták peres ügyeik eldöntését. A választottbíróági vitarendezés korabeli aktivitását mutatja, hogy ebben az időszakban alakult ki a tőzsdei választottbíráskodás is, mellyel kapcsolatos szabályokat az 1881. évi LIX. törvénycikk kodifikálta. (E törvénycikk az 1868. évi LVI. törvénycikket módosította.)⁶⁹⁸

Témánk szempontjából azonban az 1911. évi I. törvénycikk, az 1915. január 1-jén hatályba lépett Polgári Perrendtartás, a Plósz-féle Pp., érdemel különös kiemelés. A Plósz-féle Pp. XVII. fejezetében huszonkettő, a választottbíráskodással foglalkozó paragrafust találunk.⁶⁹⁹ Igen találóan jegyezte meg HORVÁTH ÉVA azt, hogy e rendelkezések a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás mai szemszögéből is modernnek tűnnek, illetve számos vonatkozásban az UNCITRAL Modell – törvény rendelkezéseivel is összhangban állnak.⁷⁰⁰

A II. világháborút követően — a megváltozott gazdasági – társadalmi körülményekre is figyelemmel — a választottbíráskodás, a nemzetközi választottbíráskodás szerepe igen leszűkült a magyar joggyakorlatban.⁷⁰¹ Az 1952. évi III. törvény, a hatályos Pp. eredeti változata nem is tartalmazott rendelkezést a választottbíráskodásról. Az 1972. évi 26. törvényerejű rendelet egészítette ki a Pp-t a XXIV. fejezettel, mely a választottbíráskodásról szólt. E fejezet mindösszesen öt paragrafusban rendezte ezen igen jelentős vitarendezési módot. HORVÁTH ÉVA e szabályozás két jelentős hátrányát emeli ki. Egyrészt a Pp. 360. § (1) bekezdésének akkor hatályos szövege a

---

⁶⁹⁸ Lásd: GELLÉRT: *Új törvény a választottbíráskodásról*. 450. o.

⁶⁹⁹ A Plósz – féle Pp-nek a választottbíráskodásra irányuló rendelkezéseit is átfogó jelleggel bemutatja: UJLAKI: *A választottbíráskodás...*

⁷⁰⁰ Lásd: E. HORVÁTH: *The New Arbitration Act in Hungary*. *Journal of International Arbitration*. 12 (1993) 53. o.

⁷⁰¹ A kereskedelmi választottbíráskodás szerepéről a szocialista államokban összefoglalóan lásd: RÁCZ: *Az igazságszolgáltatási szervezet...* 53 – 54. o.; Angol nyelven lásd: RÁCZ: *Courts and Tribunals*. 83 – 84. o. A szocialista országok választottbíráskodásának egyes alapvető elvei tekintetében lásd: RÉVAI: *A választottbíráskodás egyes...* 72 – 81. o.; FARAGÓ: *A szocialista országok választottbíráskodásának...* 214 – 216. o. RÉVAI TIBOR álláspontja szerint a szocialista jogrendszerekben is helye van a választottbíráskodásnak, személyi vonatkozásában általában korlátozás nélkül, míg tárgyi vonatkozásban meghatározott korlátozásokkal, mely korlátozások alapján a választottbíróági eljárásra olyan ügyekben kerülhet sor, melyek tárgya vonatkozásában a felek rendelkezési joga fennáll. Lásd: RÉVAI: *A választottbíráskodás egyes ...* 81. o.

választottbíróági eljárást (i) gazdálkodó szervezet és külföldi fél, (ii) külföldi felek, továbbá (iii) belföldi gazdálkodó szervezetek közötti jogviszonyból származó vitás ügyben tette lehetővé, ebben az utóbbi esetben csak akkor, ha törvény, törvényerejű rendelet vagy minisztertanácsi rendelet azt lehetővé tette.⁷⁰² Másrészt a választottbíróági ítélet érvénytelenítése kizárólag *ad hoc* választottbíróóság esetében volt lehetséges, a korabeli egyetlen állandó választottbíróági intézmény, a Magyar Gazdasági Kamara mellett szervezett választottbíróóság döntései véglegesnek és így végrehajthatónak minősültek.⁷⁰³

A választottbíráskodással kapcsolatban a jogalkotás területén jelentős fejlődésre került sor az 1980-as években. Érdeemes utalni arra, hogy ezt megelőzően — igen szűk körű alkalmazhatósággal — létezett a gazdálkodó szervezetek között szállítási és vállalkozási szerződésből eredő jogvitákban eljáró választottbíróóság, melyről a 8/1978 (XII. 5.) IM rendelet rendelkezett. E rendelet szerint e különleges *ad hoc* választottbíróóság járhatott el gazdálkodó szervezetek közötti szállítási és vállalkozási szerződésekből származó vitákban. E különleges eseti választottbíróóság bíráit a Gazdasági Kamara közgyűlése választotta meg három évi időtartamra és vette jegyzékbe, és a felek csak a jegyzékből választhattak választottbírákat. FARKAS JÓZSEF álláspontja szerint ezzel az *ad hoc* választottbíráskodás legfontosabb alapelve lényeges törést szenvedett.⁷⁰⁴

A gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény 18. paragrafusa lehetővé tette, hogy a felek kikössék a választottbíróóság eljárását a társaság tagjai között a társasággal kapcsolatos jogvitákban, továbbá hasonló tartalmú rendelkezés szerepelt a külföldiek magyarországi befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. törvényben is.⁷⁰⁵ A jelenleg hatályos választottbíróági törvény megalkotásának legfontosabb előfeltételeként a Polgári Törvénykönyv 1993. évi módosítása értékelhető. A Polgári Törvénykönyvet módosító 1993. évi XCII. törvény kiegészítette a Ptk-t a 7. § (2) bekezdésével, amely gazdasági társaságok esetében minden típusú szerződéses jogviszony vonatkozásában lehetővé

---

⁷⁰² Lásd: HORVÁTH — KÁLMÁN: *A nemzetközi eljárások joga...* 101 — 102. o.

⁷⁰³ Lásd: HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...* 171. o.

⁷⁰⁴ Lásd: FARKAS: *A választottbíráskodás néhány elméleti...* 2. o.

⁷⁰⁵ Lásd: HORVÁTH: *The New Arbitration Act...* 53 — 54.o.

tette a választottbíróági eljárás kikötését.⁷⁰⁶ (Ezen változás 1993. november 1-jén lépett hatályba.) E rendelkezést módosította az 1994. évi LXXXI. törvény 1994. december 13-i hatállyal. E módosítás lényege az, hogy a felek akkor köthetnek ki választottbíróági eljárást, amennyiben a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, és a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek. E módosítás azt is lehetővé tette, hogy természetes személyek is részt vehessenek választottbíróági eljárásban.

A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXXI. törvényt (Vbt.) a magyar parlament 1994. november 8-án fogadta el, és az 1994. december 13-én lépett hatályba.⁷⁰⁷ A Ptk. fent hivatkozott — azonos napon hatályba lépő — módosításának indoka éppen a Vbt. elfogadása volt.⁷⁰⁸ VÉKÁS LAJOS akadémikus megállapítása szerint azzal, hogy a választottbíráskodásról szóló törvény szövegének e módosítással a Polgári Törvénykönyv szövege is megfelel, megteremtődött az anyagi jogi és eljárásjogi szabályok összhangja.⁷⁰⁹ Ezzel kapcsolatban kiemelés érdemel, hogy az új magyar Polgári Törvénykönyv tervezetének bevezető rendelkezései ilyen rendelkezést nem tartalmaznak. A Tervezet 1:7 §-a szerint:

A törvényben biztosított jogok érvényesítése — ha törvény eltérően nem rendelkezik — bírósági útra tartozik.

A javaslat koncepciója szerint nem szükséges, hogy a Polgári Törvénykönyv tartalmazzon a választottbíróági eljárás alternatív alkalmazására utaló szabályt.⁷¹⁰

A Vbt. mint a későbbiekben részletezésre kerülő rendelkezéseiből is kitűnik, kifejezetten az UNCITRAL Modell — törvényre figyelemmel került megalkotásra.⁷¹¹ A nemzetközi

---

⁷⁰⁶ Ekkor a Ptk. 7. § (2) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezett: 8.§ (2) Ha a felek gazdálkodó szervezetek, írásban megállapodhatnak, hogy a szerződésükkel kapcsolatos jogvita eldöntésére választottbíróáshoz fordulnak.

⁷⁰⁷ A magyar választottbíróági jog kodifikálásával kapcsolatban lásd: SZÁSZ: *A választottbíráskodásról és szabályozásáról*. 8 — 11. o. A Vbt. megalkotásáról német nyelven lásd: PIKÓ: *Schiedsgerichtsbarkeit in...* 53 — 60. o. A Vbt. általános bemutatására lásd: BOÓC: *A kereskedelmi választottbíráskodás...* 113 — 116. o.

⁷⁰⁸ Lásd a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXXI. törvény 65. §-át.

⁷⁰⁹ Lásd: GELLÉRT (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. 54. o.

⁷¹⁰ Lásd: http://irm.gov.hu/download/elso_konyv_-_bevezeto_rendelkezesek.pdf/elso_konyv_-_bevezeto_rendelkezesek.pdf

kereskedelmi választottbíráskodás és a magyar jog közötti kapcsolat vonatkozásában elsősorban az alábbiakra célszerű utalni.

Magyarország a Genfben, 1961. április 21-én kelt, a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló Európai Egyezményt az 1964. évi 8. törvényerejű rendelettel hirdette ki. Magyarország a New York-i Egyezményt az 1962. évi 25. törvényerejű rendelettel iktatta be a magyar jogba. A választottbíráskodással kapcsolatos e két fontos nemzetközi egyezmény mellett lényeges utalnunk a KGST országok között 1972. május 26-án megkötésre került Moszkvai Egyezményre, mely meghatározott, a részes tagállamok közötti jogvitákban kötelező jelleggel írta elő választottbírói eljárás alkalmazását.

A Moszkvai Egyezmény a KGST-tagországok vállalatai közötti áruszállítási, stb. jogviták választottbírói úton történő elbírálására teremtett lehetőséget és ebben a tekintetben — alapvetően ellentétben a választottbíráskodás alternatív jellegével — e jogvitákra kötelező választottbírói vitarendezést írt elő.⁷¹² HORVÁTH ÉVA — a Moszkvai Egyezmény alkalmazásainak problémáival foglalkozó cikkében — éppen az egyezmény kétarcúságát hangsúlyozza a kötelezően alkalmazandó jelleg és a választottbírói eljárás sajátossága vonatkozásában.⁷¹³

Ennek ellenére az 1970-es és 1980-as években Magyarország külkereskedelmi kapcsolataiban a nem szocialista országok vonatkozásában is megnőtt a választottbírói vitarendezés alkalmazása.⁷¹⁴ Ennek egyik példája a dolgozat első fejezetében már említésre került, az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (régebbi nevén: Magyar Gazdasági Kamara) között, 1982-ben megkötött, a kereskedelmi választottbíráskodás területén érvényes együttműködési megállapodás, továbbá a 1984. szeptember 7-én, Bécsben aláírt egyezmény, melynek alapján amerikai és magyar cégek jogvitáik esetén az UNCITRAL Mintaszabályzat szerint

---

⁷¹¹ Lásd: HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...*172 – 173.o. Megjegyzést érdemel, hogy a Vbt. tervezetét a kormány először 1994 tavaszán fogadta el, majd visszavonta. Az 1994. évi tavaszi választásokat követően 1994 őszén került ismét az Országgyűlés elé a jogszabály tervezete.

⁷¹² Lásd: SZÁSZ: *A KGST Általános...* 308 – 310. o.

⁷¹³ Lásd: HORVÁTH: *Arbitration in Hungary...*17 – 24. o.

⁷¹⁴ Lásd: LELOCZKY: *East – West Arbitration...* 266 – 268. o.

lefolytásra kerülő eljárásban választottbíróági klauzulájukban Bécset jelölhették meg a választottbíráskodás székhelyének. Az 1990-es évek kezdetétől a politikai rendszerváltás következtében – figyelemmel a megújuló választottbíróági joganyagra is – a választottbíráskodás és a nemzetközi választottbíráskodás mint vitarendezési mód igen nagy mértékű terjedésének lehetünk tanúi Magyarországon.⁷¹⁵

Az intézményesített választottbíráskodás vonatkozásában Magyarországon a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (korábbi nevén: Magyar Gazdasági Kamara) mellett szervezett választottbíróásra kell elsősorban a figyelmet felhívunk. E választottbíróság már 1989. szeptember 1-jén Eljárási Szabályait az UNCITRAL Mintaszabályzatra figyelemmel módosította.⁷¹⁶ (Ez azért jelentős, mert 1974-ben került kiadásra a KGST – országok kereskedelmi kamarái mellett szervezett választottbíróságainak mintaszabályzata, melytől a magyar szabályok 1989. évi módosítása jelentősen eltér.) Az MKIK mellett szervezett választottbíróság ügyforgalmát tekintve is a legjelentősebb magyar választottbíróági intézménynek minősül, számos nemzetközi ügyet is tárgyal. Magyar felek közötti ügyekből is egyre több kerül e választottbíróság elé.⁷¹⁷ A tőke- és pénzügyi ügyek vonatkozásában említést érdemel egy speciális hatáskörű választottbíróság, a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság. E választottbíróság a 2002. június 25-én megalkotott Alapító Okiratával került megalakításra, és figyelemmel a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 2002. január 1-jei hatályba lépésére is, e választottbíróság a Budapesti Értéktőzsde és Árutőzsde Állandó Választottbíróága

---

⁷¹⁵ Ezzel összefüggésben lásd: BAUER: *Arbitration and...* 51 – 54. o.

⁷¹⁶ Ezzel kapcsolatban lásd: BAUER – UJLAKI: *A kamarai választottbíróóság új...* 167 – 179. o.

⁷¹⁷ Ezzel kapcsolatban statisztikai adatokat a www.mkik.hu honlapon érhetünk el. Kiemelendő, hogy a 2005. évi 1355 ügy, amely magyar felek között benyújtásra került kiugróan magas adat, és önmagában nézve félrevezető. A legtöbb évben az ügyforgalom néhány százra tehető magyar felek közötti viszonylatban (külföldiekénél ennél kevesebb). A 2005. évi adat magyarázata az, hogy egy, főleg természetes személyekkel tömegesen megkötött lízingszerződés általános szerződési feltételei tartalmaztak választottbíróági záradékot, és a szerződések nagyszámú felmondása vezetett ahhoz, hogy kimagaslóan sok ügy került az MKIK mellett szervezett választottbíróóság elé 2005-ben.

jogutódjának tekinthető.⁷¹⁸ A Pénz- és Tőkepiaci Választottbíróság sajátos hatáskörét a Tpt. állapítja meg.⁷¹⁹

Megemlítendő, hogy egyéb választottbírósági intézmények is léteznek Magyarországon, így például a Nemzeti Hírközlési Hatóság mellett szervezett választottbíróság, illetve a Magyar Agrárkamara mellett szervezett választottbíróság.⁷²⁰

Az alábbiakban áttekintjük az 1911. évi I. törvénycikk, a Plósz-féle Pp. és a Vbt. témánk szempontjából releváns rendelkezéseit. A választottbírósági intézmények közül az MKIK mellett szervezett választottbírósággal, továbbá a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírósággal foglalkozunk részletesen a választottbíró megválasztása és kizárása tekintetében.

---

⁷¹⁸ A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény alapján felállított Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróságnak a Budapesti Értéktőzsde és Árutőzsde Állandó Választottbírósága vonatkozásában fennálló jogutódi minőségére vonatkozó elemzés a www.valasztottbirosag.hu weboldalon olvasható.

⁷¹⁹ A Tpt. 376. § (3) bekezdése az alábbiak szerint határozza meg a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság hatáskörét: 376. § (3) *A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság eljárásának van helye*

a) *a törvény hatálya alá tartozó értékpapír forgalomba hozatalával, befektetési és árutőzsdei szolgáltatással, valamint kiegészítő befektetési szolgáltatással;*

b) *befektetők egymás közötti, befektetési eszközzel;*

c) *részvényesi jogokkal;*

d) *a tőzsdei ügylettel;*

e) *a befektetési szolgáltató és ügyfele között befektetési eszközre vonatkozó megbízás elfogadásának megtagadásával;*

f) *a tőzsde szabályzatával;*

g) *az elszámolóházi tevékenységet végző szervezet és a központi értéktár alapszabályával, üzletszabályzatával és szabályzataival;*

h) *pénzügyi szolgáltatással és kiegészítő pénzügyi szolgáltatással;*

i) *a befektetési és pénzügyi szolgáltatók kizárólagosságát nem sértő egyéb szolgáltatási tevékenységével kapcsolatos jogvitában, ha a felek a választottbírósági eljárást választottbírósági szerződésben kötötték és az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.*

⁷²⁰ Az *ad hoc* választottbíráskodás vonatkozásában említjük meg, hogy a Budapesti Ügyvédi Kamara Elnöksége kidolgozott egy Mintaszabályzatot az eseti választottbíráskodásra az UNCITRAL Mintaszabályzata alapján. E szabályzat eredetileg 1994. február 14. napján kelt, módosítására pedig 1995. május 1-jén került sor. Témánk szempontjából lényeges utalni a Mintaszabályzat 2. §-ára, amelynek értelmében csak olyan személy lehet e Mintaszabályzat szerinti eljárásban választottbíró, aki tagja a Budapesti Ügyvédi Kamarának. A Mintaszabályzat teljes szövegét lásd: www.bpbar.hu.

2. A választottbíró megválasztása és kizárása az 1911. évi I. törvénycikk alapján

A választottbírák kiválasztásával és kizárásával a Plósz-féle Pp. 768 – 774. §§-i foglalkoznak. A 768. § rendelkezései szerint abban az esetben, amennyiben maga a választottbírói szerződés nem tartalmazza az eljáró választottbírák nevét, és maga a szerződés nem határozza meg a választottbírák kijelölésének módját, ebben az esetben mindegyik fél egy – egy választottbírárt jelölhet. Lényeges, hogy e szakasz azt is kimondja, hogy a pertársak (vagyis a pertársaság tagjai) együttesen jogosultak választottbíró jelölésére, amennyiben a választandó bíró személyében nem egyeznek meg, úgy szavazatuk többsége, ennek hiányában pedig a sorshúzás fog dönteni. E szabályozás mai mércével mérve is kifejezetten helyeselhető, figyelemmel a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodási gyakorlat egyik jelentős jogesetére a közelmúltból, a *Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co.* jogesetre, melyet a korábbiakban már említettünk.⁷²¹

A fenti rendelkezés értelmezése szerint a peres felek szabadon állapodhatnak meg az eljáró választottbírák számában. Ilyen megegyezés hiányában mindegyik fél egy – egy választottbíróra jogosult jelölni, melyből következik, hogy ebben az esetben kéttagú választottbírói szerződés jön létre.⁷²² A modern választottbírói törvényekre is figyelemmel igen sajátos e megoldás, hiszen amennyiben a választottbírák között az eset megítélésében nem alakul ki konszenzus, nincsen lehetőség szótöbbséges döntéshozatalra. Minden bizonnyal a Plósz-féle Pp. sem az ilyen jellegű megoldást tartja üdvösnek, mellyel kapcsolatban UJLAKI GÉZA a következőkre hívja fel a figyelmet:

„A Pp. célzata a kéttagú választottbírói szerződés szabállyá tételével az volt, hogy a felek egy – egy bizalmi embere békés megegyezést létesítsen a felek között vagy ezt helyettesítő ítéletet hozzon. Minthogy azonban a legritkább esetben sikerül az, hogy az ellentétes érdekű két fél bizalmi választottjai közös megegyezésre jussanak, a gyakorlatban legtöbbször határozatképtelenség állott be. A legtöbb esetben a két választottbíró nem tud megállapodni egyhangú határozatban.

⁷²¹ A *Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co.* jogesetet részletesen a dolgozat VII. fejezete mutatja be.

⁷²² Vö.: HORVÁTH – KÁLMÁN: *A nemzetközi eljárások joga...* 110³⁴.o.

Ez esetben kénytelenek egy harmadik bírót választani. Ahhoz, hogy adott esetben oly ítélet legyen hozható, amely csak az egyik félnek ad igazat páratlan, vagyis egy, vagy három vagy öt stb. tagú választottbíróság szükséges, úgy miként az a rendes bíróságoknál van. A Pp. előtt szem előtt tartott kéttagú választottbíróság nem gyakorlati értékű.”⁷²³

A Plósz-féle Pp. fentiek szerint elsősorban a választottbírák békéltető, megegyezést kereső funkcióját helyezi előtérbe. Ennek kritikáját fogalmazza meg UJLAKI GÉZA, aki szerint a gyakorlatban ez a rendelkezés nem tudott megfelelő módon érvényesülni. Ezt igazolja az igazságügyminisztérium 1936. évi törvénytervezete is, mely szerint a felek eltérő rendelkezése hiányában a felek által megválasztott két választottbíró közösen jelölné ki a választottbíróság elnökét.⁷²⁴

A Pp. 769. §-a a választottbíróság megalakításával kapcsolatban lényeges formai szabályt rögzít, kimondva, hogy amennyiben a felek a választás módjában megállapodnak, úgy a választottbírák megválasztásának tényét, nevüket, foglalkozásukat, lakhelyüket, valamint az elfogadás tényét írásba kell foglalni. A választottbírákkal kapcsolatos adatok feltüntetése azért lényeges, hogy személyük kétségen felül azonosításra kerülhessen. Ezzel kapcsolatban kiemelés érdemel azon eseti döntés, mely szerint amennyiben egy választottbírósági szerződésben a választottbíró mint „*a Müncheneri vezérigazgatója*” került feltüntetésre, teljes mértékben elérésre került e cél.⁷²⁵

Az írásbeli elfogadás a választottbírói tisztség *receptum*-jellegét erősíti. Itt kell felhívni a figyelmet a Pp. 773. §-ra, mely szerint egy választottbíró csak akkor lehet kötelezni a tisztség elvállalására, illetve ellátására, amennyiben ténylegesen alá is írta az elfogadó nyilatkozatot.⁷²⁶ Nagyon lényeges joghatása is van az elfogadó nyilatkozat aláírásának,

---

⁷²³ Lásd: UJLAKI: *A választottbíráskodás...* 236. o.

⁷²⁴ A Plósz-féle Pp. e rendelkezése a kéttagú választottbíróságról részben emlékeztet az angol jogban ismeretes *umpire*-rendszerre, melyet korábban, a dolgozat IV. fejezetében mutattunk be. Az alapvető eltérést álláspontom szerint abban lehet felismerni, hogy az *umpire*-rendszer szerint, amennyiben az *umpire* (döntőbíró) megválasztásra kerül, akkor a felek által jelölt választottbírák elsősorban a felek érdekeit kell, hogy képviseljék, azaz némiképpen már a felek jogi képviselői szerepét is betöltik, vagyis a klasszikus bírói funkció bizonyos mértékben átalakul. Miként a fentiekben részletezésre került, a Plósz-féle Pp. alapvető törvényhozói célja ezzel szemben az, hogy a két választottbíró békés megegyezést hozzon létre a felek között.

⁷²⁵ A IV. 2326/1935/14. sz. döntést idézi: UJLAKI: *I.m.* 242. o.

⁷²⁶ E vonatkozásban ugyanezen paragrafus azon segítő szabályt is tartalmazza, mely szerint a megnevezést vagy választást tartalmazó iratnak a választottbíró által történő aláírása elfogadásnak minősül.

ugyanis amennyiben az elfogadó nyilatkozatot az ellenféllel közölték, a választottbíró — kivéve, ha arra alapos oka van — csak mindkét fél beleegyezésével jogosult visszalépni tisztségéből. Hasonlóan lényeges az elfogadó nyilatkozat a választottbírói kötelezettségek teljesítése szempontjából is, ugyanis ez a paragrafus azt a szabályt is tartalmazza, hogy az a választottbíró, aki az elfogadást követően választottbírói kötelezettségének nem tesz eleget, vagy azok teljesítésével késedelmeskedik, a rendes bíróság által — valamely fél kérelmére — a választottbíró meghallgatását követően kétezer koronáig terjedő pénzbírságban marasztalható.⁷²⁷ (A bíróság ezen döntése ellen a választottbíró életheti jogorvoslattal, melynek formája a Pp. szerinti felfolyamodás volt).

A választottbírák foglalkozásával kapcsolatban kiemelés érdemel, hogy a Plósz-féle Pp., illetve a korabeli gyakorlat ennek meghatározása tekintetében is elismerte a felek rendelkezési szabadságát. A választottbírói eljáráshoz szükséges speciális szakértelem számos esetben teszi szükségessé, hogy az eljárásban nem vagy nem kizárólag jogászok vegyenek részt választottbíróként. Ennek érdekes példáját szolgáltatja a Curia egyik döntése, mely az alábbiakat mondja ki:

„...érvényes az a kikötés, mely szerint a bírák jogászörökből nem választhatók, mert a választási jogból következik, hogy a felek bizonyos osztályhoz tartozó egyéneket a bíróságból közös megegyezéssel már eleve is kizárhatnak.”⁷²⁸

A választottbírák kijelölésének rendjével kapcsolatban a Pp. 770. §-a azt mondja ki, hogy a peres fél királyi közjegyző vagy járásbíróság igénybe vételével felhívhatja a másik felet, hogy a felhívás kézhez vételétől számított tizenöt napon belül éljen bíróválasztási jogával. A királyi közjegyző vagy járásbíróság igénybe vétele ebben az esetben azért szükséges, hogy a felhívás átadása megfelelő módon kerülhessen bizonyításra.⁷²⁹

---

⁷²⁷ A Pp. eredeti szövegét az 1928. évi X. törvénycikk 15. §-a akként változtatta meg, hogy kétezer korona helyett kétezer pengő összeget kell érteni. Lásd: ÚJLAKI: *l.m.* 12. o.

⁷²⁸ A Curia 2718/1913. sz. határozatát, mely egyébként a Plósz-féle Pp. hatályba lépését megelőzően keletkezett, és mely határozat a felek rendelkezési jogát széles körben elismeri, idézi: FABINYI: *A választott bíráskodás* 149. o.

⁷²⁹ A Pp. 771. §-a szabályozza a választási jog feléledését, vagyis azon esetet, amikor a fél ismételtén jelölhet választottbírókat. Erre akkor kerülhet sor, amennyiben a megválasztott választottbíró meghal, illetve a bíráskodást valamilyen oknál fogva nem gyakorolhatja, vagy elvállalt kötelezettségének teljesítését megtagadja. Érdemes megemlíteni, hogy a választási jog feléledésére csak akkor kerülhet sor, ha a

A Pp. 772. §-a arra az esetre tartalmaz szabályozást, amennyiben valamelyik fél a bíróválasztási kötelezettségének — a felhívás kézhezvétele ellenére — nem tesz eleget. Ebben az esetben a másik fél előtt kétfajta lehetőség áll, egyrészt elállhat a választottbírói szerződéstől a magánjog szabályai alapján, másrészt pedig kérheti az állami bíróságot a választottbíró kijelölésére. Az állami bíróság e kérdésben a másik fél meghallgatása nélkül is határozhat, mely határozat ellen fellebbezésnek helye nincsen. Ez a szabály akkor is irányadó, amennyiben a bíróválasztásra felhívott fél — aki már korábban gyakorolta választottbíró-választási jogát — olyan választottbíróvá választ, aki kizárásra kerül, vagy elvállalt kötelezettségének teljesítését megtagadja. UJLAKI GÉZA e szabály magyarázataként arra utal, hogy igen gyakran fordul elő, hogy a fél a választottbíró kijelölése során kifejezetten rosszhiszeműen jár el, például az eljárás elhúzásának céljából. E szabály — praktikus módon — ennek kíván gátat szabni.⁷³⁰

A fenti törvényi szabály ellenére a korabeli magyar joggyakorlat igen nagy jelentőséget tulajdonított a választottbírói szerződés rendelkezéseinek. Egy adott ügyben a felek választottbírói szerződésükben akként rendelkeztek, hogy abban az esetben, ha valamelyik fél választottbírárt nem jelölt, akkor helyette a választottbíró kinevezési joga egy harmadik személyre, a Biztosító Magánvállalatok Magyar Királyi Állami Felügyelő Hatóságára szállt át. A konkrét ügyben az egyik fél nem jelölt választottbíróvá, viszont a szerződésben megnevezett kijelölő intézmény, a Biztosító Magánvállalatok Magyar Királyi Állami Felügyelő Hatósága akként foglalt állást, hogy a szóbanforgó választottbírói szerződés megalkotásában a közreműködést nem vállalja. A választottbírói szerződés megalkotása céljából a másik fél az állami bírósághoz fordult. A magyar királyi törvényszék álláspontja az volt, hogy az eljárás nem folytatható akként, hogy a kérelmező a választottbírói szerződés megalkotása céljából rendes bírósághoz fordul, mert a választottbírói szerződés a választottbírói szerződés megalkotására tartalmazott szabályokat, de erre lehetőséget nem adott. Az állami bíróság szerint a választottbírói szerződés megalkotása megállapodás meghiúsult, és mindegyik fél követelését a rendes bíróság előtt érvényesítheti. E döntés tehát a felek rendelkezéseire figyelemmel nem tette lehetővé az

---

választottbíró nem a választottbírói szerződésben került kijelölésre, hiszen ebben az esetben a félnek nem lesz joga választottbírárt jelölni, mert maga a szerződés tartalmazza az eljáró választottbíró konkrét megnevezését.

⁷³⁰ Lásd: UJLAKI: *A választottbíráskodás...* 245. o.

állami bíróság beavatkozását a választottbírósági eljárásba, annak árán is, hogy ez meghiúsította a választottbírósági eljárást.⁷³¹

A választottbíró kizárását a régebbi magyar jogirodalom alapvetően úgy tekinti, mint az abban való döntést, hogy létezik-e olyan ok, amely a felek és a választottbíróval kötött szerződés felbontható-e.⁷³² A választottbíró kizárása vonatkozásában a Pp. 774. §-a elsősorban visszautal a Pp. 59. és 61. §§-ára, amelyek a rendes bírák kizárásával foglalkoznak. A Pp. 59. §-a bizonyos mértékben a hatályos Pp-hez hasonló módon tartalmaz kizáráshoz vezető okokat.⁷³³ A Pp. 61. §-a a bírói, illetve választottbírói kizárással kapcsolatban egy sajátos fordulatot, az aggályosság fogalmát alkalmazza.⁷³⁴ Fentiekén túlmenően a Pp. 774. §-a további szabályként előírja, hogy a választottbírókénti eljárásból kizárhatóak a nők, kiskorúak, gondnokság vagy csőd alatt állók, vakok, siketek és némák, valamint a hivatalvesztésre vagy politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésére ítélték mellékbüntetésük ideje alatt.⁷³⁵ A Pp. 774. §-a tartalmazza továbbá azon – viszonylag modernnek tekinthető – rendelkezést is, mely szerint az a fél, aki saját maga, avagy az ellenfelével egyetértve választotta a bírót, csak a megválasztást követően felmerült, vagy a kizárást kezdeményező részére ismertté vált ok miatt kezdeményezhet kizárási eljárást. (Természetesen ezek bizonyítása a kizárási kérelmet előterjesztő felet terhelik.) A kizárási eljárást ugyanezen szakasz akként

---

⁷³¹ A 4.P.31.792/1939/22. sz. ügyre nézd: UJLAKI: *I.m.* 261. o. E döntés a felek megállapodása rendelkezéseinek voltaképpen nagyobb hangsúlyt tulajdonít, mint a felek megállapodása azon céljának, hogy választottbírósági vitarendezést kötöttek ki.

⁷³² Ezzel kapcsolatban MAGYARY GÉZA meghatározására utalunk az alábbiak szerint: „A kizárás a felek által a bíráskodásra adott meghatalmazás visszavonása a rendes bíróság által, amelynek ez az eljárása bár végzéssel döntetik el nem más, mint polgári per, amelynek az a tárgya, hogy a választottbíróval kötött szerződés felbontható-e vagy sem.” MAGYARY: *Magyar polgári perjog.* 947. o.

⁷³³ E szabályok szerint bíró, illetve választottbíró nem lehet azon személy, aki a perben személyében érintett, valamely rokona érdekelt a perben, aki a perben képviselőként részt vett, akit tanúként, szakértőként meghallgattak, illetve jogorvoslat esetén, amennyiben a bíró az alsóbb fokú eljárásban eljár.

⁷³⁴ A Pp. 61. §-a az alábbiak szerint rendelkezik: „Bármelyik fél kifogására ki kell zárni azt a bírót, aki az ügyben aggályos. Aggályos a bíró, ha olyan okok forognak fenn, amelyek az ügyre való tekintettel elfogultsága iránt alapos kétséget támasztanak. A bíró ellen hivatali kötelességére vonatkozólag elkövetett becsületsértés, vagy rágalmozás, vagy ellene a per megindítása után tett bünvádi vagy fegyelmi feljelentés magában véve aggályosság okául nem szolgálhat. A fél a bírót aggályosság okából többé nem kifogásolhatja, ha anélkül, hogy a már meglévő és előtte ismert aggályossági okot érvényesítette volna, a bíró előtt tárgyalásba bocsátkozott vagy előtte kérelmet terjesztett elő.”

⁷³⁵ HORVÁTH ÉVA a Pp. azon rendelkezése kapcsán, mely a nőket a választottbíróként történő eljárásból kizárta megemlíti, hogy Belgiumban még 1966-ban is érvényben volt egy olyan rendelkezés, amely szerint a férjzett nők csak házastársuk írásbeli hozzájárulásával tölthettek be választottbírói tisztséget. Lásd: HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...*171.o.

szabályozza, hogy a kizárási kérelmet rendes bíróság előtt kell érvényesíteni, és a rendes bíróság a kérelemről szóbeli tárgyaláson, esetlegesen a kizárandó bíró meghallgatását követően határoz. E végzés ellen jogorvoslatnak van helye felfolyamodás formájában.

A Pp. nem tartalmazza a modern választottbíráskodásra irányadó függetlenség, illetve pártatlanság fogalmát. Habár a jogszabály által alkalmazott aggályosság tekintetében sem olvasható meghatározás a Pp.-ben, e fogalom inkább a pártatlansággal mutat rokonságot. Érdekes rendelkezése a törvénynek, hogy önmagában nem tekinthető a bíró aggályosnak, vagyis az eljárás vonatkozásában elfogultnak, ha hivatásával kapcsolatban becsületsértés vagy rágalmozás sértettje lesz, vagy amennyiben a per megkezdését követően tesznek ellene bűnvádi vagy fegyelmi feljelentést. Ezen eljárások, illetve bűncselekmények a bíró hivatali tevékenységével állnak összefüggésben, melyből a *contrario* az következik, hogy amennyiben a bíró mint magánember sérelmére követnek el bűncselekményt, az már a bírónak az ügyre való tekintettel elfogultsága iránt támaszthat alapos kétséget.

Az esetlegesen elfogult választottbíró eljárása esetén a Pp. szerint nem kizárólag a választottbíró kizárása lehet megfelelő jogeszköz. A Pp. a választottbíróági eljárás alapján született ítélet ellen kilencven napos határidővel érvénytelenítési kereset benyújtását teszi lehetővé. A Pp. 784. §-a ebben a vonatkozásban többek között az alábbi rendelkezést tartalmazza:

„A választottbíróági ítéletét keresettel érvényteleníteni lehet a rendes bíróság előtt:... 3. ha az ítélet hozatalában oly bíró vett részt, akit a rendes bíróságnak jogerős végzése kizárt, vagy akinek ily kizárását a fél a választottbíróági ítélet meghozatala előtt hibáján kívül nem eszközözhette ki.”

A gyakorlat számára a fenti jogszabályhely második fordulatának alkalmazása jelenthetett elsősorban problémát. Ezzel kapcsolatban jegyzi azt meg FABINYI TIHAMÉR, hogy az, hogy a fél a választottbíróági eljárás során kifogásolja az érdekelt bírót, nem előfeltétele az érvénytelenítési keresetnek, és ezért nemcsak a választottbíróág előtt már érvényesített kizárási kérelem indokolatlan visszautasítása ellen lehet orvoslást keresni.

FABINYI szerint ugyanakkor az a fél, aki a kizárási eljárást a választottbírói eljárásban nem kezdeményezte, igen ritkán — kizárólag elkésett tudomásszerzés esetében — tudja sikeresen megtámadni a választottbírói ítéletet a választottbíró elfogultsága miatt rendes bíróság előtt azon a jogcímen, hogy korábban a választottbíró ellen kizárási eljárást önhibáján kívül nem eszközölhetett, hiszen ennek bizonyítása a felet terheli.⁷³⁶

Fentiekből kitűnik, hogy a régebbi magyar perjog a választottbíráskodást igen széleskörűen szabályozta, mely szabályozás sok szempontból megfelel a modern választottbíráskodási jog követelményeinek is, hiszen a Plósz-féle Pp. számos olyan kérdést szabályoz megfelelő módon, amelyek a modern választottbírói gyakorlatban is aggályos pontokként merülnek fel.

3. A választottbíró megválasztása és kizárása a hatályos magyar jogban

A jelenleg hatályos Vbt. — miként említésre került — a Modell – törvény alapján, annak rendelkezéseire figyelemmel került megalkotásra, ugyanakkor bizonyos pontokon attól eltérő szabályozást tartalmaz.⁷³⁷ Miként az alábbiakban részletesen bemutatásra kerül, mindez a választottbíró megválasztása és kizárása vonatkozásában is tetten érhető.

A választottbírák megválasztásával és kizárásával a Vbt. második fejezete foglalkozik, mely A választottbírói jog megalkotása címet viseli.⁷³⁸ A választottbírák kijelölése vonatkozásában a Vbt. a Modell – törvényhez képest némiképp eltérő szerkezetet követ. Amíg a Modell – törvény elsőként a választottbírák számával, majd a választottbírói jog megalkotásával foglalkozik, addig a Vbt. 11. §-a a választottbírákkal kapcsolatos legalapvetőbb rendelkezéseket fogalmazza meg az alábbiak szerint:

---

⁷³⁶ Lásd: FABINYI: *A választott bíráskodás*. 157. o.

⁷³⁷ Vö.: HORVÁTH — KÁLMÁN: *A nemzetközi eljárások joga...* 65 — 66. o. és 102. o. A magyar választottbírói jog az UNCITRAL Modell – törvény elveit természetesen átvette, így tartalmazza például a felek egyenlő elbánásban részesítésének elvét is. Ehhez lásd különösen: SZALAY: *A választottbírói eljárásra...*134. o.

⁷³⁸ A Vbt. e részének német nyelvű kommentárját lásd: PIKÓ: *Schiedsgerichtsbarkeit in...* 123 – 133. o.

11. § A választottbírák függetlenek és pártatlanok, nem képviselői a feleknek. Eljárásuk során utasítást nem fogadhatnak el, és teljes titoktartásra kötelezettek a teendőik ellátása keretében tudomásra jutott körülmények tekintetében, az eljárás megszűnése után is. Minderről – állandó választottbírótság esetében – megválasztásuk (kijelölésük) alkalmával írásbeli nyilatkozatot kötelesek tenni.

A Modell – törvény ilyen tartalmú rendelkezést nem tartalmaz, a függetlenség és pártatlanság a kizárési eljárásnál szerepel (e rendelkezés a Vbt. esetében is fellelhető). A függetlenség és a pártatlanság fogalmát a Vbt. sem határozza meg, azonban megalkotói szükségesnek vélték kiemelni, hogy a választottbírák nem képviselői a feleknek. Mindezt HORVÁTH ÉVA akként indokolja, hogy e rendelkezés az angolszász – elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban – elterjedt vitamegoldási módra utal, és azt kívánja rögzíteni, hogy a Vbt. ilyen jellegű választottbírói tevékenységet nem tesz lehetővé.⁷³⁹ (HORVÁTH ÉVA nyilvánvalóan az amerikai belföldi választottbíráskodásra utal, melyben – mint a dolgozat V. fejezetében kifejtésre került – a felek által jelölt választottbíráknak nem feltétlenül szükséges semlegesnek lenniük.)

A Vbt. 12. §-a – a Modell – törvény rendelkezéseitől némiképpen eltérve – tartalmaz bizonyos kizáró okokat a választottbírák vonatkozásában. Így nem lehet választottbíró:

- Ø Az a személy, aki 24. életévét nem töltötte be;
- Ø Akit jogerős bírói ítélet a közügyektől eltiltott;
- Ø Akit a bíróság jogerősen gondnokság alá helyezett;
- Ø Akit a bíróság jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt, amíg a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól nem mentesül.

Ezen, a választottbíró személyéhez kapcsolódó szűkítő feltételek alapvetően ésszerű megfontoláson alapulnak. A Modell – törvényhez képest szintén szigorúbb előírás, hogy habár a felek szabadon állapotodhatnak meg az eljáró választottbírák számában, annak feltétlenül pártatlannak kell lennie.⁷⁴⁰ Egyezik a választottbírák számának szabályozását illetőleg a Vbt. 13. § (2) bekezdése és a Modell – törvény 10. cikkelye, mely szerint

---

⁷³⁹ Lásd: HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...*177. o.

⁷⁴⁰ Mint arra utalás történt, a Plósz-féle Pp. főszabály szerint a két főből álló választottbírátságot írta elő.

amennyiben a felek az eljáró választottbírák számában nem állapodnak meg, úgy a tanács három főből fog állni.

A Modell – törvény rendelkezéseitől eltérően a Vbt. nem tartalmazza azon megjegyzést, mely szerint nemzetiségére tekintet nélkül bárki eljárhat választottbíróként, habár a régebbi magyar irodalom ezt elismeri, illetve Magyarország – miként említésre került – a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló Európai Egyezményt is ratifikálta, mely kifejezetten lehetővé teszi külföldi személynek választottbíróként történő eljárását.⁷⁴¹

A választottbírák kijelölése kapcsán a Vbt. alapvetően a felek megállapodását helyezi előtérbe, azonban néhány – alábbiakban ismertetésre kerülő – kötelező előírás mellőzése nem lehetséges. Abban az esetben, amennyiben a felek nem állapodnak meg a választottbírák kijelölésének módjában, három főből álló tanács esetén mindegyik fél egy – egy választottbíró jelöl, és az így kijelölt két választottbíró jelöli ki az eljáró tanács elnökét. Amennyiben az egyik fél a felhívás kézhez vételétől számított 30 napon belül saját választottbíróját, illetve a két választottbíró 30 napon belül nem jelöli ki az eljáró választottbíráskodás elnökét, úgy a kijelölést kérelemre az állami bíróság végzi el.

Fontos utalnunk a Vbt. 14. § (3) bekezdésére, mely – a Modell – törvénnyel szemben – kifejezetten tartalmaz rendelkezést arra az esetre is, amennyiben a felek háromnál több választottbíróból álló tanácsot kívánnak felállítani, viszont nem állapodnak meg a kijelölés rendjében. Ebben az esetben a fentiekben ismertetett, 30 napos terminust tartalmazó szabályokat kell alkalmazni azzal, hogy a hiányzó választottbíró megválasztásáról a megválasztott bírák szótöbbséggel döntenek.⁷⁴² A Vbt. 15 – 16. §§-i

---

⁷⁴¹A régebbi magyar irodalomból FABINYI TIHAMÉR ezzel kapcsolatos álláspontját az alábbiak szerint idézzük: „Megemlíthető, hogy idegen állampolgár is lehet választottbíró, ami természetes is, mert az arbiter nem gyakorolja az állam bírói felségjogát. A végrehajtásnál nagy fontossága van annak, hogy valamely választott bírósági ítélet belföldi-e vagy külföldi, de ezt nem dönti el, hogy a választott bírák milyen állam polgárai vagy hol hozták meg az ítéletet, hanem az, hogy melyik állam rendes bíróságát zárták ki a felek az illető ügy eldöntéséből azáltal, hogy a választott bírósági szerződést megkötötték.” Lásd: FABINYI: A választott bíráskodás 152. o.

⁷⁴²A magyar Vbt-nek a Modell – törvénytől történő eltérésére e tekintetben lásd: BINDER: *International Commercial Arbitration*...113. o. Érdemes utalni arra, hogy a Modell – törvénynek a felek egyenlő elbánását előíró, a 18. cikkelyben fellelhető rendelkezéséből (*The equal treatment of the parties*) lehet csak

olyan szabályokat tartalmaznak, melyektől a felek egyéb kijelölés esetében sem térhetnek el, ezen előírások a választottbíráknak az állami bíróság által történő kijelölését rendezik. Ennek megfelelően abban az esetben, amennyiben valamelyik fél nem a felek által meghatározott eljárási rend szerint jár el, a felek, illetve a választottbírák nem tudnak megállapodásra jutni, illetve a kijelöléssel megbízott harmadik fél vagy szervezet az eljárás szerint rábízott feladatot nem teljesíti, akkor a kijelölés érdekében bármely fél a meghatározott bírósághoz fordulhat a kijelölés céljából, kivéve, ha a kijelölési eljárásra vonatkozó megállapodás ilyen esetre a kijelölés más módját írta elő. A Vbt. 16. §-a csak részben a Modell – törvény 11. cikkelyének ötödik bekezdését követi, hiszen akként rendelkezik, hogy a hiányzó választottbíró kijelölése során figyelmet kell fordítani a felek megállapodásában a választottbírótól megkívánt szakképzettségre és minden olyan szempontra, amely nagy valószínűséggel biztosítja független és pártatlan választottbíró kijelölését. A Modell – törvény ugyanis azt is kimondja, hogy a kijelölő bíróságnak vagy hatóságnak meg kell vizsgálnia annak indokoltságát is, hogy a választottbíró nemzetisége a felek nemzetiségétől eltérő legyen. (Ennek elsősorban nemzetközi választottbírói eljárás esetében van jelentősége, a magyar Vbt. azonban úgy a belföldi, mint a külföldi választottbírói eljárásra vonatkozik. Kiemelendő, hogy a törvény szerkezetét tekintve elsősorban a belföldi választottbíráskodást szabályozza, és csak másodsorban tartalmaz szabályokat a külföldi választottbíráskodás vonatkozásában.)⁷⁴³

A Vbt. 17. §-a a választottbíró tájékoztatási, feltárási kötelezettségét tartalmazza, követve a Modell – törvény előírásait, így a választottbíró köteles a felek felé minden olyan körülményt feltárni, mely jogos kétséget ébreszthet függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában, kivéve, ha e körülményekről a feleket korábban már tájékoztatta.⁷⁴⁴ A

---

következtetni arra, hogy milyen módon kell eljárni abban az esetben, amennyiben több, mint háromtagú választottbíró van, de a felek a kijelölés rendjét nem állapították meg.

⁷⁴³ Kiemelendő, hogy a Modell – törvény 11. cikkelyének ötödik bekezdése azt is tartalmazza, hogy a kijelölés tárgyában hozott határozat ellen fellebbezés nincs. A Vbt. a választottbíráskodással kapcsolatos állami bírói határozatok elleni jogorvoslatról az 53. §-ban rendelkezik az alábbiak szerint: *53. § A bíróság – kivéve a választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti pert – nemperes eljárásban, népi ülnökök közreműködése nélkül jár el. Határozata ellen jogorvoslatnak nincs helye. (A Vbt. megalkotásakor hatályos perjogunk még ismerte a népi ülnök fogalmát.)*

⁷⁴⁴ A Vbt. 17. § (2) bekezdése – a Modell-törvénnyel szemben – lényegesnek tartja rögzíteni, hogy a választottbíró megválasztását írásos nyilatkozattal köteles elfogadni. A Plósz-féle Pp-ben foglaltakhoz hasonlít azon szabály, mely szerint a választottbíró kijelölését tartalmazó okiratnak a választottbíró-jelölt által történő aláírása elfogadásnak minősül.

Vbt-hez fűzött miniszteri indokolás szerint a választottbírói eljárás feltétlen érvényesülést kívánó alapkövetelménye a függetlenség és pártatlanság, melyek biztosításának egyik eszköze éppen a közlési kötelezettség.⁷⁴⁵

A választottbíró kizárásával kapcsolatban a Vbt. 18 – 20. §§-ban találunk szabályozást, mely szintén a Modell – törvény rendelkezésein alapul. Így a kizárási eljárás kezdeményezésére akkor van lehetőség, amennyiben olyan körülmények állnak fenn, amelyek jogos kétséget ébresztenek a választottbíró függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában, illetve amennyiben a választottbíró nem rendelkezik a felek megállapodása szerint szükséges szakképzettséggel.⁷⁴⁶ A kizárási iránnyal rendelkező írásbeli kérelem előterjesztésére az azt kezdeményező félnek 15 nap áll rendelkezésre a választottbírói tanács megalakulásától, illetve a kizárási okot adó körülményről való tudomásszerzést követően. Abban az esetben, amennyiben a választottbíró tisztségéről nem mond le, és a másik fél a kérelemmel nem ért egyet, a kizárási kérelemről a választottbírói tanács fog dönteni.⁷⁴⁷ Az eljáró választottbírói tanács e döntése ellen az állami bíróság előtti jogorvoslatnak van helye, melyet 30 napon belül kell előterjeszteni. A Vbt. követi a Modell – törvényt abban a tekintetben, hogy ezen ügy elbírálásáig a választottbírói tanács – a kizárással is érintett választottbíró beleértve – folytathatja az eljárást, és határozatot is hozhat.

Ebben a vonatkozásban célszerű röviden utalnunk a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának BH 2001. 79. sz. alatt közzétett eseti határozatára, amely azt mondja ki, hogy a választottbíró kizárásával és a választottbírói tanács hatáskörével kapcsolatos kifogás

---

⁷⁴⁵ Ezzel kapcsolatban lásd: KISS: *A választottbíróval szembeni kizárási...*23. o. KISS KÁROLY szerint a magyar gyakorlatban is a dolgozatban későbbiekben bemutatásra kerülő *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* alkalmazásának lenne helye.

⁷⁴⁶ A Vbt. 18. §-ának (2) bekezdése tartalmazza azon – a *Model Law*-ban, de a Plósz – féle Pp-ben is fellelhető – rendelkezést, mely szerint a peres fél az általa kijelölt vagy azon választottbíró ellen, akinek kijelölésében részt vett, csak olyan okból élhet kizárási kérelemmel, amely ok a kijelölést követően vált előtte ismertté. A Modell – törvény e rendelkezése – habár praktikus megfontolásokon alapul – nem minden ország jogában került teljes mértékben ebben a formában követésre. Miként a dolgozat III. fejezetében már említésre került, az argentin jog a felek által jelölt választottbírák esetében a választottbíró elleni kizárási eljárás kezdeményezését kizárólag olyan ok miatt teszi lehetővé, mely a kizárást követően keletkezett.

⁷⁴⁷ Az egyes választottbírói tanácsok – így például az alábbiakban bemutatásra kerülő MKIK mellett szervezett választottbírói tanácsok – eljárási szabályzata e döntéshozatalt árnyaltabban szabályozhatják.

tárgyában indult ügyben az illetékes megyei bíróság nemperes eljárásban, ülnökök közreműködése nélkül jár el.⁷⁴⁸

A Vbt. 21 – 23. §§-i a választottbírói megbíztatás megszűnésének egyéb eseteivel, illetve az új választottbíró megválasztásával foglalkoznak. E jogszabályhely szerint a választottbírói tisztség lemondással megszűnhet, illetve megszűnhet abban az esetben is, ha a kijelölés elfogadását követően beállt változás miatt nem lesz alkalmas tisztségének ellátására. A Vbt. azt is tartalmazza, hogy a felek megállapodhatnak a választottbíró megbíztatása megszűnésében, amennyiben a választottbíró kellő időben nem jár el.⁷⁴⁹ A Vbt. is tartalmazza azon, a választottbírói lemondását, illetve a tisztség megszűnéséhez a másik fél általi hozzájárulását némiképpen támogató szabályt, mely szerint a választottbíró lemondása, illetve a megbíztatás megszűnéséhez való hozzájárulás nem jelenti a fentebb részletezett okok elismerését. Az új választottbíró kijelölésével kapcsolatban a Vbt. azt írja elő, hogy a választottbíró megválasztására vonatkozó – és fentebb részletezett – szabályokat kell alkalmazni.

A nem független vagy nem pártatlan választottbírónak az eljárásban való részvétele az ítélet érvénytelenítése során merülhet fel. Ezzel kapcsolatban célszerű idézni a Vbt. 55. §-ának vonatkozó részeit az alábbiak szerint:

55. § (1) A fél, továbbá az, akire az ítélet rendelkezést tartalmaz, a választottbíróóság ítéletének részére történt kézbesítésétől számított hatvan napon belül keresettel az ítélet érvénytelenítését kérheti a bíróságtól, ha ...

e) a választottbíróóság összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának – kivéve, ha a megállapodás ellentétes e törvény kötelezően alkalmazandó szabályával – vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg e törvény rendelkezéseinek.

A Vbt. 55. § (2) bekezdése tartalmazza a közrendi klauzulát, amely alapvetően nem a nem független és nem pártatlan választottbíróval kapcsolatos érvénytelenítési ok, azonban elviekben e jogcímre is lehet hivatkozni az érvénytelenítési keresetben.

⁷⁴⁸ Lásd: BOÓC – HEGYI – SÁNDOR – SZÜCS – TÖRÖK: *A követelések érvényesítésének jogi...* 273. o.

⁷⁴⁹ Abban a vonatkozásban, hogy kellő időnek mi tekinthető, a Modell – törvény sem nyújt eligazítást, hiszen annak 14. cikkely első bekezdése hasonlóan kevésbé konkrétan meghatározott fogalmat használ (*undue delay*).

Mindezzel az alábbiakban bemutatásra kerülő jogesetben részletesen foglalkozom, álláspontom szerint a közrendi klauzula csak másodlagos jogcím lehet az 55. § (1) bekezdés e) pontjához képest, amennyiben az érvénytelenítési kérelem oka a választottbíró elfogultsága.⁷⁵⁰

A Modell – törvény 34. cikkelyének (3) bekezdésével ellentétben a Vbt. 60 napos határidőt biztosít az érvénytelenítési kereset benyújtására.⁷⁵¹ A Vbt. ezen rendelkezésének és a Vbt. fent elemzett 19. §-ának összevetéséből az következik — és ez alapvetően a nemzetközi gyakorlattal is összhangban áll —, hogy a fél olyan kizárási okra, melyről már az eljárás folyamán is tudott, anélkül, hogy kizárási eljárást kezdeményezett, nem alapíthatja eredményesen érvénytelenítési keresetét. Megjegyzést érdemel, hogy ez összhangban áll a Vbt. 6. §-ában található, a kifogás jogáról való lemondás (*waiver*) fogalmával is.⁷⁵²

A választottbírói ítéletek érvénytelenítésével kapcsolatos magyar polgári gyakorlatból kiemelés érdemel a Legfelsőbb Bíróság egy 2002. évi döntése.⁷⁵³ Ez az ügy egy igen nagy pertárgyértékű — több, mint harminckét milliárd forint összegű — választottbírói ügyhöz kapcsolódik. Az ügy lényege egy áramszolgáltatással kapcsolatos privatizációs szerződés volt, ahol voltaképpen — részben azonos felek között — két választottbírói eljárás is volt, az egyik magából a privatizációs szerződésből, míg a másik egy áramvásárlási szerződésből keletkezett. A jogvita a befektető, illetve az áramvásárlási szerződés vevője, valamint eladója, továbbá az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Rt. (ÁPV Rt.) között jött létre. A választottbírói eljárás egyébként több alkalommal azonos

---

⁷⁵⁰ Mindezzel kapcsolatban lásd különösen: KISS: *A Választottbírói eljárás érvénytelenítése...* 10 – 14. o.

⁷⁵¹ Az érvénytelenítési keresetnek a polgári peres eljárásban ismeretes fellebbezés fogalmától történő elkülönültségét hangsúlyozza HORVÁTH ÉVA, megemlítve azt is, hogy a Vbt. hatályba lépését követően, rövid időn belül sor került az első érvénytelenítési kereset bíróság elé nyújtására is, amely azonban érdemi — alapvetően polgári peres eljárásban a fellebbezésekre jellemző — kérdéseket tartalmazott, mely kérdések a Vbt. szerint az érvénytelenítés alapjául nem szolgálhatnak. Lásd: HORVÁTH: *Eljárás kérdések szabályozása...* 226. o.

⁷⁵² A Vbt. 6. §-ával kapcsolatban emeli ki HORVÁTH ÉVA azt, hogy e szakasz — összhangban a Modell-törvénnyel — a *venire contra factum proprium* tilalmának elvét fogalmazza meg. Lásd: HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...* 175. o.

⁷⁵³ Az alábbiakban a Legf. Bír. Gfv.VI.30.450/2002. sz. döntésének kizárólag témánk szempontjából lényeges részeit ismertetem. (A döntés egyébként nagyon lényeges szempontokat állapít meg a választottbírói eljárásban megítélhető ügyvédi munkadíj vonatkozásában. Erre azonban — figyelemmel arra, hogy témánktól távol áll — részletesen nem térek ki.)

időpontban tartott tárgyalást. A választottbíróság elutasította a felperes mint befektető kártérítési keresetét. Az érvénytelenítési keresetet az állami bíróság előtt a privatizációban részt vevő befektető mint felperes kezdeményezte. Az érvénytelenítési keresetben hivatkozott többek között arra, hogy a választottbíróság egész eljárása kétséget ébresztett a választottbíróság pártatlansága tekintetében.⁷⁵⁴

Felperes érdekes módon a Vbt. 55. § (2) bekezdésének b) pontjára alapítva — vagyis közrendbe ütközés címén — is kérte a választottbírósági ítélet érvénytelenítését, arra hivatkozva, hogy felperes az érvényteleníteni kívánt ítéletet hozó választottbírósági tanács egészével szemben 2001. február 2-án kizárási indítvánnyal fordult a bírósághoz, amely nem hozott az ügyben érdemi határozatot. A választottbírói tanács 2001. február 28-án viszont meghozta és kihirdette ítéletét. Az állami bíróság 2001. március 9-én végzésben érdemi vizsgálat nélkül elutasította a kizárási indítványt, arra hivatkozva, hogy az okafogyott, mivel a választottbírósági tanács már ítéletet hirdetett. A felperes álláspontja szerint a választottbírói ítélet közrendbe ütközik, mivel az eljáró választottbíróság pártatlanságáról törvényes eljárási rendben — állami bíróság előtti jogorvoslati úton — döntés nem született az ítélet meghozatala előtt. Felperes azt is sérelmezte, hogy a bíróság nem foglalt állást abban a kérdésben, hogy a választottbírósági tanács tagjaival szemben 2000. december 15-én benyújtott keresete alapos volt-e vagy sem. Lényeges megemlítenünk, hogy a kizárási indítványt elbíráló bíróság végzésében arra hivatkozott, hogy a választottbírósági eljárás befejezése után a kizárási indítványban előadottak csak az ítélet érvénytelenítése iránti keresetben érvényesíthetők.⁷⁵⁵

Az ügyben eljáró elsőfokú bíróság megállapította, hogy a felperes először a választottbírósági tanács elnökével szemben terjesztett elő kifogást, melyet a választottbírósági tanács a 2000. június 13-i tárgyaláson elutasított. A felperes bírósági jogorvoslattal élt, a bíróság 2000. december 5-én elutasította e kérelmet. Ezt követően felperes 2000. december 14-én a választottbírói tanács mindhárom tagja ellen kizárási

---

⁷⁵⁴ Ebben a körben hivatkozott arra is a felperes, hogy az egyik tárgyalási jegyzőkönyv tartalmával kapcsolatban a tárgyalást követő két napon belül panasszal élt, de a választottbíróság e panasszal csak hat hónap múlva foglalkozott, és akkor azt elkésettnek minősítette.

⁷⁵⁵ Ez a felfogás álláspontom szerint a nemzetközi gyakorlattal összhangban áll.

kérelemmel élt, melyet a Választottbíróság elnöke 2000. december 28-án kelt végzésével utasított el.⁷⁵⁶ Ezt követően a választottbírósági tanács 2001. február 27-én tartott tárgyaláson egyhangú határozatot hozott a felperes eljárás felfüggesztéséről szóló kérelmének elutasításáról. E határozat indokolása tartalmazta, hogy az eljáró tanács elnökével szemben előterjesztett kizárási indítvány esetén a választottbíróság bevárta a bíróság határozatát.⁷⁵⁷

Fentiekkel kapcsolatban az állami bíróság a Vbt. 19 — 20. §§-át is értelmezte. Ebben a körben a bíróság kimondta, hogy a Vbt. 20. §-a szerint amennyiben a kizárási eljárás eredményre nem vezet, az indítványt előterjesztő fél 30 napon belül kérheti a bíróságtól, hogy a kizárási kérelemről döntsön. Miként a fentiekben részletezésre került, e döntés meghozataláig azonban a választottbíróság — az érintett választottbíróval egyetemben — folytathatja az eljárást, és döntést is hozhat. Ekként a választottbíróság nem sértett jogszabályt akkor, amikor a választottbírói tanáccsal szemben benyújtott kizárási indítvány ellenére az eljárást folytatta, s határozatot hozott.

A Legfelsőbb Bíróság osztotta az elsőfokú bíróságnak a fenti álláspontját. (A Legfelsőbb Bíróság nem minden rész kérdésben hagyta jóvá egyébként az elsőfokú bíróság határozatát.) Álláspontom szerint témánk szempontjából e határozat legfontosabb megállapítása a következő. Az ügyben két kizárási eljárás is volt, az első a választottbírósági tanács elnöke, míg a második az egész tanács ellen. Az állami bíróság azt az álláspontot fogadta el, hogy függetlenül attól, hogy az egész tanács ellen kezdeményeztek kizárási eljárást, a Vbt. 20. §-a szerint a kizárással kapcsolatos állami bírósági eljárás tartama alatt a választottbírósági tanács folytathatja a választottbírósági eljárást, és döntést is hozhat. A Vbt. értelmezést kívánó 20. §-ának második mondata a következőképpen hangzik:

---

⁷⁵⁶ Az MKIK mellett szervezett választottbíróság eljárási szabályzata szerint ilyen esetekben a választottbírósági intézmény — vagyis nem az eljáró választottbíróság — elnöke jogosult a kizárási eljárásban döntéshozatalra.

⁷⁵⁷ Megjegyzendő, hogy — miként a fenti dátumokból is kiderül — felperes néhány nappal azt követően, hogy a tanács elnöke ellen benyújtott kizárási indítvánnyal kapcsolatos jogorvoslatáról az elutasító határozatot kézhez vette, az egész tanács ellen kezdeményezett kizárási eljárást.

„E döntés [vagyis a bírósági jogorvoslatban meghozandó döntés] meghozataláig a választottbíróság – a kizárással érintett választottbíró is beleértve – folytathatja az eljárást, és határozatot hozhat.”

Az ügyben eljáró bíróság logikai érveléssel arra a következtetésre jutott, hogy a jogszabályhely értelmezése szerint, amennyiben egy választottbíró ellen kezdeményeznek kizárási eljárást, és az abban született döntés bírósági felülvizsgálata alatt az adott választottbíró eljárhat, a tanács folytathatja az eljárást, akkor az eljárás folytatására és döntés meghozatalára akkor is lehetőség van, ha a teljes tanács ellen nyújtottak be sikertelen kizárási eljárást, és kezdeményeztek az elutasító ellen bírósági jogorvoslatot.

Habár e döntés sem a függetlenség, sem a pártatlanság fogalmát nem határozza meg, a választottbírósági eljárás gyors és gördületlen lefolytatását pártoló álláspontja a hazai bírói gyakorlatban alapvetően meghatározónak tekinthető.

4. Az MKIK mellett szervezett Választottbíróság és a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság eljárási szabályai a választottbíró megválasztása, kizárása vonatkozásában

Miként a fentiekben említésre került, a leggyakrabban igénybe vett magyar választottbírósági intézménynek a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróság tekinthető. Az MKIK mellett szervezett választottbíróság, korábbi nevén a Magyar Gazdasági Kamara mellett szervezet választottbíróság igen gyakran jár el nem csupán intézményes választottbíróságként, hanem kijelölő szervként is, ebben az esetben elsősorban a Választottbíróság elnöke jogosult eljárni.⁷⁵⁸

A megyei tagozatokkal is rendelkező választottbíróság nem csupán azért igen népszerű, mert — miként említésre került —, már 1989-ben az UNCITRAL Mintaszabályzatának

---

⁷⁵⁸ Lásd: HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...*35. o.

megfelelő eljárási szabályzatot dolgozott ki. E választottbíróság már ezt megelőzően is részt vett egyes külkereskedelmi jogvita-rendezésekre vonatkozó eljárásokban. Az 1989. előtti eljárási szabályzattal például a francia RENÉ DAVID is foglalkozott egy művében.⁷⁵⁹ Érdemes megemlíteni, hogy a magyar szakirodalomban ZOLTÁN ÖDÖN hívja fel a francia szerző munkájának egy – dolgozatunk témájával is összefüggésben álló – tévedésére a figyelmet. ZOLTÁN ÖDÖN szerint RENÉ DAVID azt az állítást fogalmazza meg, hogy abban az esetben, amennyiben az alperes az erre való felhívás kézhez vételétől számított 30 napon belül nem jelöl választottbíró, akkor helyette a felperes lesz erre jogosult. ZOLTÁN ÖDÖN ezzel szemben azt hangsúlyozza, hogy az akkor hatályos Eljárási Szabályzat szerint a kijelölésre ebben az esetben a Választottbíróság elnöke lesz jogosult.⁷⁶⁰

Az MKIK mellett szervezett választottbírósnak a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban elfoglalt jelentős szerepét igazolja, és egyben erősíti a jelenleg hatályos Vbt. 46. § (3) bekezdése, mely kimondja, hogy nemzetközi ügyekben – amennyiben törvény eltérően nem rendelkezik – állandó választottbírósként e választottbíróság jár el.⁷⁶¹

Az MKIK jelenlegi Eljárási Szabályzata 2006. május 1-je óta hatályos.⁷⁶² Témánk szempontjából kiemelés érdemel az Eljárási Szabályzat 5. §-a, illetve 18 – 20. §§-a. Az Eljárási Szabályzat 5. §-a a választottbírákkal kapcsolatos alapvető követelményeket rögzíti. Amellett, hogy a választottbíró akár külföldi, akár magyar lehet, és írásban kell nyilatkozatot tennie, hogy vállalja az Eljárási Szabályzat szerinti választottbírói tevékenységet, továbbá nyilatkoznia kell, hogy független és pártatlan. Lényeges kiemelnünk, hogy a választottbíró akár a választottbíróági névjegyzékről választható, akár jelölhető bármilyen más személy, aki e kritériumoknak megfelel.⁷⁶³ Természetesen

---

⁷⁵⁹ Lásd: DAVID: *L'arbitrage dans le commerce...*

⁷⁶⁰ Lásd: ZOLTÁN: *A nemzetközi választottbíráskodás...*470. o.

⁷⁶¹ Ezzel kapcsolatban lásd: HORVÁTH: *Eljárási kérdések szabályozása...* 225. o.

⁷⁶² Az Eljárási Szabályzat magyar, angol és német nyelven elérhető a www.mkik.hu weboldalon.

⁷⁶³ Az MKIK mellett szervezett választottbíróság által közzétett választottbírói lista neves magyar és külföldi jogászokat, elméleti és gyakorlati szakembereket tartalmaz. Az Eljárási Szabályzat itt tárgyalt 5. §-a tartalmazza azt is, hogy a választottbíró névjegyzék öt évre készül, és abban legalább huszonöt, legfeljebb százhusz személy kerülhet választottbíróként megjelölésre. (A névjegyzéket a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara küldöttgyűlése állítja össze az Elnökség javaslatára.)

amennyiben a Vbt. 12. §-ban felsorolt valamely kizáró körülmény fennáll, az adott személy választottbírónak nem jelölhető.⁷⁶⁴

Az Eljárási Szabályzat 5. § (3) bekezdése azt mondja ki, hogy a választottbírók kötelezettségeik teljesítése során a függetlenek és pártatlanok, nem képviselői a feleknek. Ezen utóbbi utalás — mely szerint a választottbírók nem képviselői a feleknek — az UNCITRAL Mintaszabályzatban nem szerepel, megtalálható viszont, miként már említésre került, a Vbt. 11. §-ában. Az Eljárási Szabályzat 5. § (4) bekezdése az eljáró választottbírószámi tanács számát egy vagy három főben határozza meg, ez a Mintaszabályzat rendelkezéseivel összhangban áll.⁷⁶⁵

A választottbíró kijelölésének szabályai az Eljárási Szabályzat 18. §-ában találhatóak, e szabályok némiképpen eltérnek az UNCITRAL Mintaszabályzatának rendelkezéseitől.⁷⁶⁶ Az Eljárási Szabályzat szerint rendszerint három választottbíró jár el, és mindegyik fél maga jogosult választottbíráját kijelölni. Az ekként kijelölt választottbírák választják meg a tanács elnökét.⁷⁶⁷ Az Eljárási Szabályzat szabályozza — a nemzetközi tapasztalatokra, különösen a már említett *Dutco*-ügyre is figyelemmel — azt a helyzetet, amikor több felperes vagy több alperes van, ilyenkor a pertársaság tagjai együttesen kötelesek választottbíró jelölésére.⁷⁶⁸ (Érdemes megemlíteni, hogy bármely fél kifejezetten kérheti, hogy helyette a választottbírószámi tanács jelöljön választottbírókat.)

A felperes a keresetlevelében, míg az alperes — függetlenül attól, hogy él-e kifogással a választottbírószámi tanács hatáskörével szemben, vagy a védekező iratot csak később nyújtja be —

---

⁷⁶⁴ Az Eljárási Szabályzat azt is előírja, hogy a választottbíróknak a vita elbírálásához szükséges jogi, gazdasági ismeretekkel, valamint a szükséges nyelvtudással rendelkezniük kell. Ebből következik, hogy értelemszerűen a jogi végzettség nem előírás.

⁷⁶⁵ Lásd a Mintaszabályzat 5. cikkelyét.

⁷⁶⁶ Ennek magyarázata az, hogy az UNCITRAL Mintaszabályzat alapvetően egy *ad hoc* választottbírószámi eljárás szabályzatát rögzíti. Az UNCITRAL Mintaszabályzat vonatkozó rendelkezései a dolgozat későbbi részeiben kerülnek ismertetésre.

⁷⁶⁷ A választottbírói névjegyzék fontosságát jelzi az, hogy amennyiben a kijelölt választottbírák nem a névjegyzékről jelölnék elnököt, úgy ezt kifejezetten meg kell indokolni.

⁷⁶⁸ Ezzel kapcsolatban célszerű utalni, hogy a 18. § (8) bekezdése értelmében amennyiben a felperesi vagy alperesi pertársaság nem tud megállapodni a választottbíró személyében, úgy helyettük a választottbírószámi tanács jelölheti a választottbírókat.

köteles harminc napon belül választottbírát jelölni.⁷⁶⁹ Egyesbíró eljárására vagy a felek megállapodásának eredményeképpen, vagy akkor kerülhet sor, ha az alperes válasziratában kifejezetten kéri, hogy a felperes által jelölt választottbíró egyesbíróként járjon el.⁷⁷⁰ Amennyiben az alperes nem jelöl választottbírót, úgy erre tizenöt napos póthatáridőt kap, melynek eredménytelen elmúltá esetén a Választottbíróság (vagyis a választottbírósági intézmény) fog helyette választottbírót jelölni.⁷⁷¹ Ugyanígy a Választottbíróság fog jelölni választottbírát, amennyiben a már megválasztott választottbírák tizenöt napon belül — külföldi lakóhelyű választottbíró esetében harminc napon belül — nem választják meg a testület elnökét.⁷⁷²

A választottbíróval szembeni kifogást, és az erre vonatkozó eljárást az Eljárási Szabályzat 19. §-a tartalmazza.⁷⁷³ E szakasz első bekezdése tartalmazza a Modell – törvény (és nem a Mintaszabályzat) 11. §-ának első bekezdését, mely szerint a felek megállapodása hiányában egyetlen személy sem zárható el attól, hogy nemzetisége vagy állampolgársága miatt eljárhasson választottbíróként.⁷⁷⁴ A választottbíró ellen kifogást abban az esetben lehet benyújtani, ha olyan körülmények állnak fenn, amelyek jogos kétséget ébresztenek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége tekintetében, vagy ha nem rendelkezik a felek megállapodása szerinti minősítéssel.⁷⁷⁵ (Az Eljárási Szabályzat tartalmazza azt a garanciális szabályt, hogy a fél az általa jelölt választottbíró ellen csak olyan okból emelhet kifogást, mely a kijelölést követően vált ismertté, ezzel párhuzamosan azt is

---

⁷⁶⁹ Amennyiben a felperes nem jelöl keresetlevelében választottbírót, úgy az hiánypótlási ok, mely teljesítésének elmulasztása esetén az eljárás megszüntetésére kerül sor.

⁷⁷⁰ Erre a gyakorlatban álláspontom szerint vélhetőleg csak akkor kerülhet sor, amennyiben alperest költséghatékonysági szempontok vezérlik.

⁷⁷¹ Az Eljárási Szabályzat 18. § (9 – 10) bekezdése értelmében a jelölést a Választottbíróság elnöke fogja kijelölni, és választottbírót, vagy választottbírói tanács elnökét kizárólag a választottbírói névjegyzékről jelölhet. (Mindez erősíti a választottbíróság intézményi jellegét.)

⁷⁷² Külföldi lakóhelyű választottbíró (vagy választottbírói tanács elnöke) esetében az Eljárási Szabályzat rendelkezik arról is, hogy e választottbíró tartózkodási és utazási költségét meg kell előlegezni, ezen praktikus szabály sok, később esetlegesen felmerülő problémát hivatott megakadályozni.

⁷⁷³ Az Eljárási Szabályzat 19. § (6) bekezdése kimondja, hogy a kifogással kapcsolatos szabályok a tolmácsra és a szakértőre is vonatkoznak. Ezzel kapcsolatban kiemelendő — miként azt a dolgozat korábbi részében már bemutattuk —, hogy az Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara mellett szervezett Nemzetközi Választottbíróság 2006. július 1-je óta hatályos eljárási szabályzatának 21. cikkelye is lehetővé teszi ezt.

⁷⁷⁴ Említést érdemel, hogy a Modell – törvény mintájára készült Vbt. nem tartalmaz ilyen rendelkezést.

⁷⁷⁵ Megemlítenéd, hogy a Mintaszabályzat 10. cikkelyének első bekezdése csak a függetlenségre, és a pártatlanságra vonatkozó feltételt tartalmaz, a képzettségre nem. Mindhárom feltétel a Modell – törvény 12. cikkely második bekezdésében szerepel.

előírja, hogy a választottbíráknak a kételyekre alkalmat adható körülményeket az eljárás folyamán végig haladék nélkül be kell jelenteniük.)

A kifogás bejelentésére nyitvaálló határidő a tanács megalakulásától, illetve a kizárásra okot adó körülményről való tudomásszerzéstől számított tizenöt nap. Az Eljárési Szabályzat azt is kimondja, hogy a tárgyalás berekesztését követően elfogultsági kifogást bejelenteni nem lehet.⁷⁷⁶ Az Eljárési Szabályzat 19. §-a szerint a peres fél által bejelentett kifogás vagy a választottbíró, illetve az eljáró tanács elnöke által tett bejelentés esetében az eljáró tanács többi tagja határoz. Amennyiben az eljáró tanács többi tagja nem tud megegyezésre jutni, vagy ha két választottbíró, illetőleg az egyesbíró ellen jelentettek be kifogást, a kifogás tárgyában a Választottbíróóság elnöksége dönt. Ugyanígy az elnökség bírálja el a tanács megalakulása előtt benyújtott kifogást. Érdekes megemlíteni, hogy szemben a Mintaszabályzat, illetve a Modell – törvény rendelkezéseivel, az Eljárési Szabályzat azt az esetet nem említi, hogy mi történik akkor, amennyiben a kizárási indítvánnyal akár a másik fél egyetért, akár az érintett választottbíró az indítvány megtétele után lemond tisztségéről. Ebben az esetben kizárólag az Eljárési Szabályzat 20. §-a szolgálhat iránymutatásul, mely megállapítja a választottbírói tisztség megszűnését többek között akkor, ha a választottbíró lemond, vagy ha a felek megállapodnak a tisztsége megszűnésében.⁷⁷⁷ Abban az esetben, amennyiben a kifogás benyújtását követően a választottbíró az eljárásból kizárják, új választottbíróat kell megválasztani a választottbíró kijelölésére irányadó szabályok alapján.⁷⁷⁸

Figyelemmel arra, hogy egy másik, igen lényeges szerepet betöltő, de csak meghatározott ügycsoporttal foglalkozó, már említésre került állandó választottbírói intézmény, a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróóság szabályai e tekintetben az MKIK

---

⁷⁷⁶ Miként arra utalás történt, amennyiben igazolható az, hogy a kizárási okot adó körülményről csak a tárgyalás berekesztését követően szerzett tudomást a fél, úgy ez lehet egy érvénytelenítési kereset alapja is.

⁷⁷⁷ Az Eljárési Szabályzat 20. §-a szerint ugyanez következik be, ha a választottbíró képtelenné válik tisztsége ellátására, avagy a Választottbíróóság elnökségének megállapítása szerint tisztségét nem látja el megfelelően. Ezen utóbbi fordulat a választottbírói intézmény részére igen erős jogosítványt biztosít. Értelemszerűen a választottbírói tisztség megszűnik az eljárás befejezésével is.

⁷⁷⁸ Igen praktikus szabály olvasható az Eljárési Szabályzat 19. §-ának (6) bekezdésében, mely szerint amennyiben változás történik a választottbíró személyében, úgy az ugyanazon tisztséget betöltő személyek közötti honorárium megosztásáról a Választottbíróóság Elnöksége dönt. E szabályt az is indokolja, hogy a választottbírói tiszteletdíjat megelőző, illetve később azt viselő fél nem kerülhet terhesebb helyzetbe azért, mert a választottbírák személyében – bármely okból – változás történik.

választottbíróságának szabályaitól némiképpen eltérnek, célszerű e rendelkezéseket röviden bemutatni.⁷⁷⁹

A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság sajátos eljárási szabályait — melyek érintik az eljáró választottbírósági tanács megalakulásának, a választottbíró kizárásának kérdéseit is — indokolja e választottbíróság különös hatásköre, a választottbíróság által elbírálásra kerülő ügyek jellege is. A választottbírói tanács megalakulásával, a kizárási eljárással az Eljárási Szabályzat 10. — 13. §§-i foglalkoznak. A tanács összetételének szabályait a 10. § határozza meg. E szakasz értelmében főszabály szerint három választottbíró jár el, a felek azonban öt, hét vagy kilenc fő eljárásában is megállapodhatnak.⁷⁸⁰ E választottbíróság eljárási szabályzata értelmében egyesbíró csak igen kivételes esetben járhat el. Az egyesbíró eljárásának feltétele, hogy az alperes válasziratában elismerje a felperesi követelést, ebben az esetben az egyesbíró az eljáró tanács, illetve annak elnöke jogait gyakorolja.⁷⁸¹

Habár — háromtagú tanács esetén — az eljáró tanács egyik tagját felperes, másik tagját alperes választja ki, a kiválasztással kapcsolatban érvényesülnek bizonyos szűkítő feltételek. (Több tagból álló tanács esetében értelemszerűen növekszik a felek által jelölhető személyek száma is.⁷⁸²)

A felek kizárólag a választottbírói névjegyzékről választhatnak választottbírárt, mely névjegyzék az eljárási szabályzat mellékletét képezi. Szemben az MKIK mellett szervezett választottbírósággal, a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság eljárásában kizárólag olyan személy vehet részt, aki szerepel a Pénz- és Tőkepiaci Állandó

---

⁷⁷⁹ A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság Eljárási Szabályzata a www.valasztottbirosag.hu weboldalon érhető el.

⁷⁸⁰ Túlmenően azon, hogy mindez a választottbírói tiszteletdíj emelkedésével is jár, lényeges rámutatnunk arra, hogy a szabályzat csak páratlan számú választottbíró eljárását teszi lehetővé. A választottbírói tiszteletdíj előlegezésével kapcsolatban a 10. § (3) bekezdése határoz meg lényeges szabályokat.

⁷⁸¹ Mindezt az Eljárási Szabályzat 11. §-a tartalmazza.

⁷⁸² Fontos utalni arra, hogy a 10. § (7) bekezdése szabályozza azon kérdést, mely szerint felperesi, illetve alperesi pertársaság esetén is egy – egy választottbíró jelölésére van mód. A szabályzat figyelembe veszi, hogy e megválasztás nem mindig eredményes — figyelemmel a felek között fennálló esetleges érdekellentétre is —, ezért ugyanezen bekezdés tartalmazza, hogy amennyiben a felek nem tudnak megállapodni, úgy helyettük a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság elnökségi tagja fogja a választottbírárt kijelölni.

Választottbíróság Választottbírói Testületének tagjai között. Ez értelemszerűen pontosan meghatározza mindegyik peres fél számára azon személyi kört, akik közül van lehetőség választottbíró megválasztására. A választottbíró kiválasztásával kapcsolatban a 10. § (6) bekezdése tartalmaz további iránymutatást, melyet célszerű szó szerint is idézni az alábbiak szerint:

(6) A fél, a jóhiszemű pervitel elveire figyelemmel olyan személyt köteles kiválasztani a választottbírói névjegyzékből, aki a felkérést el is fogadja, és akivel szemben nem áll fenn kizárási ok. A (3) bekezdésben foglalt esetben ezen elvárásoknak a fél minden egyes kijelölésének meg kell felelnie. A kizárási ok fennállásától függetlenül a választottbíró nem fogadhat el további ügyekben való eljárásra felkérést, ha az adott naptári évben (január 1. – december 31.) már három ügyben jogérvényesen aláírt elfogadó nyilatkozatot, mivel ellenkező esetben a tisztség eskünek megfelelő gondos és méltó betöltése, az ügyek alapos megismerése veszélybe kerülhetne.”

Az Eljárási Szabályzat itt idézett rendelkezései a jelölő fél számára a jóhiszemű pervitel kötelezettségét írják elő a választottbíró kijelölése során is, vagyis a félnek olyan választottbírókat kell jelölnie, akivel szemben nem áll fenn kizárási ok. Ez tehát a fél számára egyfajta vizsgálódási kötelezettséget is jelent a potenciális jelölt vonatkozásában. Lényeges gyakorlati probléma lehet, hogy e kötelezettség milyen mélységű vizsgálatot kell, hogy takarjon. Vélhetőleg a jóhiszemű pervitel fennállása a konkrét ügy körülményeinek ismeretében állapítható csak meg.

Az Eljárási Szabályzat 2006. évi módosítása során került be a (6) bekezdés azon fordulata, mely szerint egy választottbíró egy adott ügyben legfeljebb három elfogadó nyilatkozatot tehet, vagyis legfeljebb három ügyben járhat el. A Választottbíróság hivatalvezetőjének tájékoztatása szerint ennek elsődlegesen gyakorlati magyarázata az, hogy e korlát is szolgálja a választottbírák részéről a tisztességes és gondos ügyellést, valamint azt is célozza, hogy minél több, a listán szereplő személy tudjon választottbíróként utalni.⁷⁸³

---

⁷⁸³ A szerző itt utalni kíván a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság hivatalvezetőjével, SUGÁR BALÁZZSAL 2007. október 18-án folytatott beszélgetésére.

A fenti eltérés ellenére az Eljárási Szabályzat 10. §-ának jelentős része hasonlít a Vbt. vagy akár az MKIK Választottbíróságának szabályaira. Így amennyiben a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság elnökségi tagja végzi el a kijelölést, úgy tekintettel kell lennie a választottbíró szükséges, a felek által meghatározott képzettségére, valamint a választottbíró pártatlanságára és függetlenségére.⁷⁸⁴

A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság mint különleges hatáskörű választottbíróság esetében igen nagy szerepe lehet az ügyek sajátos jellege miatt az elbíráláshoz szükséges szakképzettségnek. Így számos esetben az eljáró választottbírák között nem jogi végzettségű személynek is részt kell vennie. Az Eljárási Szabályzat erre is figyelemmel a 10. § (10) bekezdésében azt a szabályt tartalmazza, mely szerint az eljáró tanács egy tagjának feltétlenül jogvégzett, magyar jogi egyetemi diplomával rendelkező személynek kell lennie. A Szabályzat ezzel kívánja azt biztosítani, hogy a választottbíróság a szükséges magyar tételes jogi ismeretekkel is rendelkezzen.⁷⁸⁵

A választottbíró kizárásával az Eljárási Szabályzat 12. §-a foglalkozik. A 12. § (1) bekezdése az alábbi kizárási okokat tartalmazza:

12.§ (1) Az ügy intézéséből ki van zárva, és abban mint választottbíró, vagy szakértő nem vehet részt:

- a) aki a vitás ügyben félként résztvevő szervezet, forgalmazó, megbízást adó, tőzsdetag, vagy gazdasági társaság tulajdonosa, alkalmazottja, vezető tisztségviselője, alkusza, képviselője,*
- b) aki az ügyben eljár, vagy abban érdekelt,*
- c) aki az a) és b) pontban felsorolt személyek (Ptk. 685.§-ának b) pontja szerinti) közeli hozzátartozója,*
- d) akitől az ügy tárgyilagossága megítélése egyéb okból nem várható el (elfogultság).*

---

⁷⁸⁴ Szemben a Modell – törvény 11. cikkelyének ötödik bekezdésével, ezen eljárási szabályzat a választottbírák nemzetiségével nem foglalkozik, amit indokol az is, hogy a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság alapvetően belföldi választottbírósági eljárás.

⁷⁸⁵ Az Eljárási Szabályzat kitér arra is, hogy az eljáró tanács elnökét a két választottbírának kell megválasztania nyolc napon belül, a második választottbíró kijelölésétől számítottnan. Ennek elmaradása esetén a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság Elnökségének tagja fogja elvégezni a kijelölést. Abban az esetben, amennyiben több, mint háromtagú választottbíróság jár el, úgy a tagok az elnök személyéről háromnegyedes szótöbbséggel döntenek.

A fenti kizárási okokkal kapcsolatban az alábbi megjegyzések tehetőek. A kizárási okok bizonyos formában a hatályos Pp. rendelkezéseire emlékeztetnek, azonban lényeges különbség, hogy – főként az a) pontban szereplő elemek – olyan okok, melyek szorosan kapcsolódnak a tőzsdei választottbírószágon elbírálásra kerülő ügyekhez. Ez érthető, hiszen számos tőzsdei szakember jár el tőzsdei választottbíróként, így érthető az összeférhetetlenség szabályozása. Kiemelést érdemel, hogy a világ egyéb tőzsdei választottbírószágon is megszokott az, hogy a vitás félhez bármilyen módon kapcsolódó személy ki van zárva az eljárásból, összhangban is áll a *nemo iudex in causa sua* elvével. E vonatkozásban példaként a New York-i Tőzsde Választottbírószágonak szabályozására utalunk.⁷⁸⁶

Ugyanakkor az idézett eljárási rendelkezés sem a függetlenség, sem a pártatlanság fogalmát nem alkalmazza, hanem helyette az elfogultság kifejezés szerepel. A függetlenség és a pártatlanság mint fogalom a választottbírák kijelölésénél, illetve nem a kizárási okok meghatározásánál, hanem a kizárási eljárás leírásánál lelhető fel a szabályzatban, azonban meghatározásra egyik fogalom sem kerül. Az esetlegesen egymásnak ellentmondó, vagy egymással összhangban nem álló rendelkezések kapcsán kialakulható bizonytalan helyzet elkerülésére törekszik a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírószágon Elnökségi tagjainak 2003. október 31-én kelt elvi nyilatkozata az elfogultságról, mely a következő:

*A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírószágon elnökségi tagjainak
elvi nyilatkozata az Eljárási Szabályzat kizárási eljárásra vonatkozó
12. § (3) bekezdésben foglalt jogkör gyakorlásáról*

*A Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírószágon Eljárási Szabályzata 12. § (1)
bekezdés d) pontban foglalt kizárási ok az elnökség tagjai szerint fennáll:*

a) ha a fél által kijelölt választottbíró a kijelölést megelőző 4 naptári év során

---

⁷⁸⁶ E kérdéssel a New York-i Tőzsde Választottbírószágon Eljárási Szabályzatának (*NYSE Arbitration Rules*) 607. cikkelye foglalkozik. Lásd: http://wallstreet.cch.com/nysetools/Exchangeviewer.asp?SelectedNode=chp_1_9&manual=/nyse/nyse_rules/nyse-rules/

vagy jogászi tevékenységre irányuló alkalmazotti, illetve állandó megbízotti szerződéses viszonyban állt legalább három hónapig az őt kijelölő féllel, vagy eseti, jogászi tevékenységével összefüggésben személyesen vagy irodája útján összesítve 10 millió forintot meghaladó bruttó jövedelemben részesült az őt kijelölő féltől;

b) ha a fél által kijelölt választottbíró a kijelölés időpontját megelőző két naptári évben jogászi tevékenységet látott el ingyenesen vagy díjazás ellenében az őt jelölő fél számára.

A fenti a) és b) pontban hivatkozott jogászi tevékenység akkor is megalapozza az ügy tárgyilagossági megítéléséből való kizárást, ha az a Választottbíróság elé kerülő jogvita tárgyával semmilyen formában nem függ össze. A fenti kizárási elvek alkalmazása szempontjából a kijelölt választottbíró személyes tevékenysége egy tekintet alá esik az irodája keretei között kifejtett tevékenységgel.

Habár e nyilatkozat sem definiálja a pártatlanság vagy függetlenség fogalmát, az itt szereplő feltételek — a nemzetközi szakirodalomra és választottbírói gyakorlatra is figyelemmel — elsősorban a függetlenség kategóriájával mutatnak hasonlóságot, és az elvi nyilatkozat vélhetőleg jelentős segítség lehet az elfogultság fennállásának gyakorlati megítélésében.⁷⁸⁷

A kizárási eljárás szabályozásával kapcsolatban lényeges sajátossága e szabályzatnak, hogy a kizárási okot a félnek is be kell jelentenie az első tárgyalás végéig. Ezt követően azonban csak olyan kizárási ok jelenthető be, amelynek alapjául szolgáló tény vagy körülmény általa bizonyítandó módon a választást vagy a kijelölést követően jutott tudomására. Ezzel áll összhangban az a szabály is, hogy a fél az általa kijelölt választottbíró ellen, illetve azon választottbíró ellen, akinek kijelölésében részt vett, csak olyan okból élhet kifogással, mely a kijelölést követően vált ismertté.

A kizárási eljárás megindításának határideje tizenöt nap az eljáró választottbíró megalakulásának napjától vagy azon naptól számítottan, amikor a kizárás alapjául szolgáló, a felek megállapodása szerint szükséges szakképzettség ténye, vagy a függetlenség, vagy pártatlanság tekintetében jogos kétséget ébresztő körülmény a fél

---

⁷⁸⁷ Mindehhez lásd: BOóc: *Megjegyzések a választottbíróknak...* 460. o.

előtt ismertté vált.⁷⁸⁸ E szabály és a kizáró okok fent idézett felsorolása között némi ellentmondás áll fenn. Míg az elfogultság fogalmát a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság Elnöksége értelmezte, és a fogalom ennek segítségével a függetlenség kategóriájával összhangba hozható, addig a kizárási okok felsorolásánál a 10. § (1) bekezdésében nem szerepel a felek által a választottbíró számára előírt szakképzettség, míg a kizárási eljárás szabályozásánál már említésre kerül. Álláspontom szerint az Eljárási Szabályzat felülvizsgálata során e kérdés vizsgálata figyelmet érdemelhet.

Abban az esetben, amennyiben a kizárással érintett választottbíró megbízatásáról nem mond le, illetve a másik fél nem ért egyet a kizárással, e kérdésben a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság elnökségi tagja dönt. Amennyiben a kizárási eljárás eredményre nem vezet, az elutasító határozat kézhez vételétől számított 30 napon belül lehet jogorvoslatot kérni a Fővárosi Bíróságtól, mely döntés meghozataláig azonban a választottbírói tanács — beleértve a kizárással érintett választottbírókat is — folytathatja az eljárást és határozatot hozhat.⁷⁸⁹

A választottbírói tisztség megszűnésének szabályozásánál is bizonyos mértékig tetten érhető e választottbíróság különös jellege. Megszűnik a választottbírói tisztség akkor is, ha a kijelölő fórum őt visszahívja, vagy amennyiben például a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság előtti bármely eljárásban jogi képviselőt ellátását vállalta. Ezen utóbbi szabály álláspontom szerint összefüggésben áll e választottbíróság speciális hatáskörével, az ott tárgyalt ügyek sajátos jellegével is.⁷⁹⁰

Összességében elmondható, hogy a választottbíró megválasztásával és kizárásával kapcsolatos szabályai a magyar jognak, illetve a vizsgált választottbírói intézményeknek alapvetően a nemzetközi elvárásoknak megfelelnek, azok gyakorlati

---

⁷⁸⁸ Ez az Eljárási Szabályzat 12. §-ának (3) bekezdésében található.

⁷⁸⁹ Említést érdemel, hogy a kizárási okkal kapcsolatos közzététel kötelezettséget az eljárás során az Eljárási Szabályzat külön szabályozza, a 12. § (7) bekezdése szerint amennyiben a választottbírónak vagy a szakértőnek haladéktalanul be kell jelentenie a Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbíróság elnökségi tagjának, ha vele szemben kizárási ok áll fenn.

⁷⁹⁰ Abban az esetben, amennyiben a választottbíró tisztsége megszűnik, helyette új választottbírókat kell kijelölni ugyanazon rendelkezések alkalmazásával, mint amelyek szerint korábban a választottbírókat kijelölték.

alkalmazása során azonban célszerű figyelemmel kísérni a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás fejlődését, eredményeit is. Ebben a vonatkozásban a dolgozat VII. fejezetében bemutatásra kerülő nemzetközi iránymutatások figyelembe vétele is indokolt lehet.

VII. A választottbíró megválasztása és kizárása a nemzetközi jogegységesítés tükrében

1. Alapvetés

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban a jogegységesítésre vonatkozó nemzetközi törekvések kezdete elsődlegesen a XX. századra tehető, miként a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás is ekkor kezdett egyre népszerűbbé és a vitarendezés minél közkedveltebb módjává válni.⁷⁹¹ Habár a szakirodalomban van olyan vélemény, mely szerint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás hibás kifejezés, hiszen valójában egyes nemzeti jogok határon átnyúló alkalmazásáról, és ilyen értelemben kollíziós jogi kérdésekről lehet beszélni, a nemzetközi választottbíráskodás terén elért nemzetközi jogegységesítés is azt mutatja, hogy van létjogosultsága a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás mint kifejezés használatának.⁷⁹²

Habár jelen dolgozatban mégcsak kísérletet sem tehetünk a nemzetközi választottbíráskodás területén kifejtett jogegységesítés teljeskörű bemutatására, igyekszünk témánk szempontjából a legfontosabb, a nemzetközi jogegységesítéssel foglalkozó kérdésköröket elemezni. Erre tekintettel utalok a külföldi választottbírószági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1958. június 10-én, New Yorkban kelt Egyezményre (New York-i Egyezmény) a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben, 1961. április 21-én kelt Európai Egyezményre (Európai Egyezmény). Bemutatom az UNCITRAL Minta választottbírószági szabályzatának (*UNCITRAL Arbitration Rules*), valamint az UNCITRAL Modell – törvénynek (*UNCITRAL Model-Law*) a téma szempontjából legfontosabb rendelkezéseit.

---

⁷⁹¹ A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás korai, a jelen fejezetben tárgyalásra kerülő nemzetközi egyezményeket megelőző történetére lásd különösen: RÉCZEI: *Internationales Privatrecht*. 443 – 452. o.

⁷⁹² Lásd: *The UNCITRAL Model Law – Lex Facit Arbitrum*. 244. o.

Mint tipikus nemzetközi intézményes választottbíróság, a párizsi *International Chamber of Commerce* (ICC) eljárási szabályzatának vonatkozó részeit áttekintem, végül pedig a választottbírói etikával és az összeférhetetlenség kérdésével foglalkozó nemzetközi ajánlásokat vizsgálom.⁷⁹³

A külföldi választottbírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 1958. június 10-én, New Yorkban kelt Egyezmény (New York-i Egyezmény) — mely felváltotta az 1924. szeptember 24-én kelt, a választottbírósági záradékokról szóló Genfi Jegyzőkönyvet, valamint az 1927. június 26-án kelt, a külföldi választottbírósági ítéletek végrehajtásáról szóló Genfi Egyezményt — minden idők egyik legsikeresebb nemzetközi egyezményének tekinthető, melyhez mindeddig 135 állam csatlakozott.⁷⁹⁴ Találó azon megállapítás, mely szerint a New York-i Egyezmény az a legfontosabb pillér, melyen a választottbíráskodás építménye elhelyezkedik.⁷⁹⁵ Ezen egyezmény — szabályozási tárgyát tekintve — a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás tekintetében megkerülhetetlen, figyelemmel azonban arra, hogy a New York-i Egyezmény nem teljes mértékben kötődik munkánk tárgyához, így annak csak egy részére utalok.⁷⁹⁶

Témánk szempontjából elsősorban az Egyezmény V. cikk első bekezdésének b) és d) pontja érdemel említést, mely a következő rendelkezést tartalmazza:

1. A választottbírósági határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a

---

⁷⁹³ Figyelemmel arra, hogy az egykori KGST országok között létrejött, 1972. május 26-án aláírt Moszkvai Egyezménynek gyakorlati jelentősége ma már kisebb, ezért ennek ismertetését mellőzöm. Kiemelést érdemel, hogy a Moszkvai Egyezmény a részes tagállamok közötti jogvitákban kötelező jelleggel írta elő a választottbírósági eljárás alkalmazását, és ezen egyezmény a KGST-tagországok szervezetei közötti áruszállítási, stb. jogviták választottbírósági úton történő elbírálásának jogi alapjait adta meg. SZÁSZ IVÁN a kötelezően igénybe veendő választottbíráskodással kapcsolatban az alábbiakat állapítja meg: „Az ÁSZF-ben tehát különleges választottbírósági rendelkezés van. Míg a választottbíróságot általában az jellemzi, hogy az a felek akaratából helyettesíti a rendes bíróságot, és a felek határozzák meg azt is, hogy melyik választottbírósághoz fordulnak, addig az ÁSZF-ben a választottbíróság illetékessége nem a felek akaratán, hanem a jogszabályon nyugszik, és egyben meghatározott az igénybe vehető választottbíróságok köre is.” Lásd: SZÁSZ I.: *A KGST Általános Szállítási...* 308 – 310. o.

⁷⁹⁴ Lásd: BLANCH — REYNOLDS — MOODY: *Arbitration Instruments of the...* cxliii. o.

⁷⁹⁵ Lásd: WETTER: *The Present Status of...* 93. o.

⁷⁹⁶ A vonatkozó — igen bőséges — irodalomból lásd különösen: VAN DEN BERG: *The New York Arbitration...*; BLESSING: *The New York Convention...* 17. skk. o. A New York-i Egyezmény rövid bemutatására lásd: PLATTE: *Introduction to International...* 51 – 55. o. A New York-i Egyezményt a magyar jogban az 1962. évi 25. törvényerejű rendelet hirdette ki.

fél annál az illetékes hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kéri, bizonyítja, hogy:

b) azt a felet, amellyel szemben a választottbíróági határozatot érvényesíteni kívánják, nem értesítették szabályszerűen a választottbíró kijelöléséről vagy a választottbíróági eljárásról, vagy pedig ez a fél egyéb okból nyilatkozatát előterjeszteni nem tudta;

d) a választottbíróág összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróág eljár...

Témánk szempontjából elsősorban a fent idézett b) pont első fordulatának első része, valamint a d) pont első fordulatának első része (a választottbíróág összetétele) érdemel figyelmet. A d) pont első fordulatának első része alapján egy állami bíróság abban az esetben tagadhatja meg a külföldi választottbíróági határozat elismerését és végrehajtását, amennyiben valamely fél ezt kérelmezi. Ebből következik, hogy a New York-i Egyezmény e fordulata alapján a választottbírók függetlensége, pártatlansága hiánya miatt is sor kerülhet az elismerés, végrehajtás megtagadására, mely függetlenség vagy pártatlanság hiánya ebben az esetben egy állami bírósági eljárásban kerül megállapításra, amely eljárás külföldi választottbíróági határozat elismerésével, végrehajtásával kapcsolatos.⁷⁹⁷

Az V. cikk 1. bekezdésének b) pontjával kapcsolatban a terjedelmes nemzetközi joggyakorlatból egy német esetre, a Kölni Fellebbviteli Bíróság egy 1976-os döntésére utalunk.⁷⁹⁸ A jogeset lényege az volt, hogy egy német eladó és egy dán vevő a kopenhágai gabona- és takarmánykereskedelmi választottbíróág (*Københavns Bedømmelses – og Voldgiftsudvalg for Korn-og Foderstofhandelen*) illetékességét kötötte ki. E választottbíróági szabályzat sajátos rendelkezéseket tartalmazott a választottbírák kijelölését illetően, mivel a választottbíróág elnöke jelölte ki az eljáró választottbírákat. Ebben a sajátos helyzetben a német fél nem értesült a kijelölt választottbírók nevéről, csak az eljáró testület elnökének nevét tudta meg. A választottbíróág 1973. március 20-án a dán fél javára döntött, amely ezt követően a választottbíróági ítélet elismerését és végrehajtását kérte Németországban. A német elsőfokú bíróság, majd a másodfokon

⁷⁹⁷ Lásd: NICHOLAS – YOUNG: *Global Overview: An Introduction...* xxviii.o.

⁷⁹⁸ Az *Oberlandesgericht Köln (1976)* döntését idézi: VÁRADY – BARCELO III – MEHREN: *International Commercial Arbitration*. 740 – 744. o.

eljáró *Oberlandesgericht Köln* is elutasította az elismerés és a végrehajtás iránti kérelmet, éppen a New York-i Egyezmény V. cikke első bekezdésének b) pontja alapján.⁷⁹⁹ Az ítélet indokolása kiemelte, hogy azért is lényeges a választottbírák nevének közlése a felekkel, mert csak a választottbírák nevének ismeretében tudja az adott fél eldönteni, függetlennek és pártatlannak tekinti-e a választottbírákat. Az ítélet hangsúlyozza, hogy mind Németország, mind a nemzetközi jogi rend alapvető kívánalma, hogy pártatlan bíró járjon el. Az ítélet szerint ennek eljárési garanciája a választottbíró, bíró elleni kizárási eljárás lehetősége. Az ítélet értelmében ez fokozott mértékben igaz a választottbíróra, hiszen itt a választottbíró és az egyik fél közötti üzleti kapcsolat vagy közös gazdasági érdek jelentős mértékben befolyásolhatja a választottbíró pártatlanságát.⁸⁰⁰

Fontos utalni a holland PIETER SANDERS azon megállapítására, mely szerint a New York-i Egyezménynek van egy olyan, a nemzeti jogrendszerekre gyakorolt jogegységesítő hatása, amely 1958-ban még nem volt látható, és amely sajátosság jelentős mértékben befolyásolta az UNCITRAL Modell – törvény megalkotását is. SANDERS erre is tekintettel emelte azt ki, hogy a nemzetközi kereskedelmi közösség csak hálás lehet az Egyesült Nemzetek Szervezetének azért, hogy annak égisze alatt létrejöhett a New York-i Egyezmény.⁸⁰¹

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról szóló, Genfben, 1961. április 21-én kelt Európai Egyezmény (Európai Egyezmény) a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás egyes lényeges kérdéseivel foglalkozik. (Ezen Egyezmény egyik jelentős eleme az, hogy az I. cikkben — az Egyezmény hatálya vonatkozásában — meghatározza, hogy milyen választottbírói szerződésekre kell alkalmazni, vagyis itt a

---

⁷⁹⁹ Az ítélet indokolása kiemeli, hogy ebben az időszakban már mindkét állam — Németország és Dánia — részese volt a New York-i Egyezménynek.

⁸⁰⁰ Lásd: VÁRADY — BARCELO — MEHREN: *I.m.* 743. o. Érdemes utalni arra, hogy ez az ítélet a pártatlanságot olyan értelemben használja, mely értelmezés a nemzetközi gyakorlatban inkább a függetlenség fogalmának felel meg.

⁸⁰¹ Lásd: SANDERS: *The History of the...* 13 – 14. o. SANDERS tanulmányának zárszavában egy laudációval juttatja kifejezésre a New York-i Egyezmény kiemelkedő jelentőségét („*Vivat. Floreat et Crescat New York Convention 1958!*”)

nemzetközi választottbíróági eljárás egyfajta definícióját találjuk.⁸⁰²⁾ Az Európai Egyezményrel kapcsolatosan a magyar szakirodalomban FARAGÓ LÁSZLÓ egy, az Egyezmény elfogadásának évtizedében megjelent munkájában igen találóan jegyzi azt meg, hogy az Egyezmény célja:

„csonka választottbíróági szerződések kiegészítése, a makacskodó féllel szemben a választottbíróóság megalakítása lehetőségének kikényszerítése.”⁸⁰³

Témánk szempontjából az Egyezmény III. és IV. cikke igényel részletesebb bemutatást. Az Egyezmény III. cikke kimondja, hogy az Egyezmény hatálya alá tartozó választottbíróági eljárás során külföldi személyt is lehet jelölni választottbírónak. Ez azért is igen jelentős rendelkezés, hiszen az Egyezmény elfogadásának időpontjában egyáltalán nem volt még általános, hogy külföldi személyek is részt vehettek egy másik országban megtartott választottbíróági eljárásban mint választottbírók. Miként a dolgozat III. fejezetében bemutatásra került, a dél-amerikai kontinens egyes államaiban is hosszú folyamat eredménye az, hogy külföldi személyek választottbíróként eljárhattak kereskedelmi választottbíróági eljárásokban. A Modell – törvény később bemutatásra kerülő rendelkezéseinél is a választottbírók nemzetiségével kapcsolatos szabályozás lényeges szerephez jut.

A IV. cikk a választottbíróóság megalakításával foglalkozik. Szintén vívmányként értékelhető, hogy a peres felek az Egyezmény szabályai által viszonylag nagy szabadságot élveznek abban a vonatkozásban, hogy szabadon jelölhetik ki választottbíróikat, illetve megállapíthatják, hogy vita esetén hogyan kell kijelölni a választottbírókat.⁸⁰⁴ Ez a cikk kiegészítő szabályt is tartalmaz arra az esetre, amennyiben az *ad hoc* választottbíróági

---

⁸⁰² Az Egyezmény I. cikkének 1 a) pontja a következők szerint rendelkezik: *„Ezt az Egyezményt alkalmazni kell a) azokra a választottbíróági szerződésekre, amelyeket nemzetközi kereskedelmi tevékenységből származó vitáik eldöntése érdekében olyan természetes vagy jogi személyek kötnek egymással, akiknek, illetőleg amelyeknek állandó lakóhelye vagy székhelye a szerződés megkötésekor más-más Szerződő Állam területén van;”*. Ezt az Egyezményt a magyar jogban az 1964. évi 8. törvényerejű rendelet hirdette ki.

⁸⁰³ Lásd: FARAGÓ: *Nemzetközi választottbíráskodás*. 215. o.

⁸⁰⁴ A szabad választottbíró – jelölés a kereskedelmi választottbíráskodásban hosszú ideig nem volt teljesen általános jelenség. A Szovjet Kereskedelmi és Iparkamara Választottbíróóságának Eljárási Szabályzatának még az 1988. március 11-én elfogadott verziója is azt tartalmazza, hogy a felek az eljáró választottbírókat a választottbíróóság által nyilvántartott listáról választhatták, amely lista egyébként szovjet állampolgárságú személyeket tartalmazott. Mindehhez lásd: M. BLESSING: *The Major Western...* 13.o.

eljárásban vagy a felek nem rendezik a bíró kijelölését, vagy a választottbíróvási szerződés nem tartalmaz ilyen rendelkezést. Ebben az esetben vagy az alperes székhelye szerinti, vagy a választottbíráskodás helye szerinti ország Kereskedelmi Kamarájához lehet fordulni a választottbírák kijelölése céljából, és e kijelölést vagy a Kereskedelmi Kamara Elnöke vagy pedig külön az Egyezmény révén létrehozott Különbizottság fogja elvégezni.⁸⁰⁵ (A kijelölés mellett ezen intézmények meghatározhatják a választottbíráskodás helyszínét — melytől egyébként a választottbírák eltérhetnek — továbbá meghatározhatják azt is, hogy az eljárást milyen választottbíróvási intézmény szabályai szerint kell lefolytatni.)

Az Egyezmény IV. cikkelyével kapcsolatban érdemes utalni az 1962. december 17-én elfogadott, a Genfi Egyezmény alkalmazásáról szóló Párizsi Egyezményre. A Párizsi Egyezmény I. cikkelye ugyanis azt mondja ki, hogy az Egyezményben részes államok területén lakóhellyel, székhellyel rendelkező természetes személyek és jogi személyek közötti jogviszonyban — amennyiben erre vonatkozó egyéb rendelkezést a választottbíróvási szerződés nem tartalmaz — valamelyik fél kérelmére van arra lehetőség, hogy a választottbírák kijelölésében a fentiekben meghatározott kamara helyett az adott részes állam hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósága járjon el.⁸⁰⁶

2. Az UNCITRAL Mintaszabályzat (UNCITRAL Arbitration Rules) elemzése

A választottbíráskodással kapcsolatos nemzetközi jogegységesítés területén külön kiemelés érdemel az UNCITRAL Minta választottbíróvási szabályzata (*UNCITRAL Arbitration Rules*), amelyet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 1976. december 15-én fogadott el a 31/98. sz. határozatával (a szabályzat teljes neve: *United Nations Commission on International Trade Law Arbitration Rules*). A határozat preambuluma szerint a közgyűlés azért fogadta el a határozatot, mert meg van győződve arról, hogy az

---

⁸⁰⁵ FARAGÓ LÁSZLÓ már idézett munkájában kiemeli, hogy ennek a Különbizottságnak külön érdeme, hogy abban az akkori szocialista országok, illetve nyugati államok képviselői is helyet foglalhattak, amely a szocialista államok és a nyugati országok között a nemzetközi gazdasági kapcsolatok fejlődése terén jelentős előrelépésnek volt tekinthető. Lásd: FARAGÓ: *Nemzetközi választottbíráskodás*. 231. o.

⁸⁰⁶ Lásd: SCHWAB — WALTER: *Schiedsgerichtsbarkeit*. 492 – 493. o.

ad hoc választottbíráskodásra irányadó szabályzat megalkotása a különböző jogi, szociális és gazdasági rendszerekkel rendelkező államok számára elfogadható, és jelentős mértékben hozzá fog járulni a harmonikus gazdasági kapcsolatok fejlődéséhez.⁸⁰⁷

Ez a szabályzat jórészt felülírta az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságának 1966. január 20-án elfogadott választottbíróági szabályzatát (*Arbitration Rules of the United Nations Economic Commission for Europe*), mely elsősorban a kelet-európai államokkal való kereskedelem során került alkalmazásra.⁸⁰⁸ Az UNCITRAL Mintaszabályzat alapvetően egy *ad hoc* választottbíróági eljárás modellszabályának tekinthető, és megalkotását követően igen nagy népszerűsége tette szert.⁸⁰⁹ Külön kiemelést érdemel, hogy 1981-et követően még nagyobb mértékben növekedett meg a Mintaszabályzat jelentősége, hiszen az Irán és az Egyesült Államok közötti *Iran – US Claims Tribunal* e szabályzat alapján járt el, melyről Irán és az Egyesült Államok 1981-ben az *Algers Agreement*-ben egyeztetett meg.⁸¹⁰

Az UNCITRAL Mintaszabályzat elfogadását követően számos — intézményesített — választottbíróági szabályzat alapjául szolgált annak ellenére, hogy alapvetően *ad hoc* eljárást modellez.⁸¹¹ Az átvétel egyik formája az, hogy az egyes választottbíróági intézmények az eljárási szabályzat megalkotása során részben vagy egészben figyelembe vették a Mintaszabályzat rendelkezéseit.⁸¹² (Ezen utóbbi megoldást követte például az *Inter – American Commercial Arbitration Commission* 1978. évi Eljárási Szabályzata.) Ettől eltérő megoldás az, amikor kifejezetten a Mintaszabályzat címét megtartva utal egy eljárási szabályzat arra, hogy az adott intézmény illetékességének kikötése esetén a

---

⁸⁰⁷ „[The General Assembly felt] convinced that the establishment of the rules for *ad hoc* arbitration that are acceptable in countries with different legal, social and economic systems would significantly contribute to the development of harmonious international economic relations.” Lásd: a 31/98. sz. ENSZ – határozat harmadik bevezető bekezdését (www.uncitral.org) .

⁸⁰⁸ Lásd: M. BLESSING: *Introduction to Arbitration...*129. o.

⁸⁰⁹ Az UNCITRAL Mintaszabályzat elemző bemutatására lásd különösen: P. SANDERS: *Commentary on the UNCITRAL...* 172 – 223. o. A holland PIETER SANDERS professzor a Mintaszabályzat egyik megalkotója volt.

⁸¹⁰ Ezzel kapcsolatban lásd különösen: G. AKSEN: *The Iran – US Claims Tribunal...* 1 – 26.o.; VON MEHREN: *Die UNCITRAL Schiedsordnung...* 86 – 96. o.

⁸¹¹ Ezen *ad hoc* jelleg tetten érhető azon rendelkezések vonatkozásában is, melyek részletes elemzésre kerülnek az alábbiakban.

⁸¹² Minderről összefoglalóan lásd: *Recommendations to Assist Arbitral Institutions and Other Interested Bodies with Regard to Arbitrations Under the UNCITRAL Arbitration Rules.* www.kluwerarbitration.com.

Mintaszabályzat rendelkezései szerint kell eljárni.⁸¹³ Az is előfordul, hogy egy választottbírói intézmény szabályzata, bár alapvetően a Mintaszabályzat eljárását alkalmazza, de azt — bizonyos megfontolásból — módosítja. A Mintaszabályzathoz fűzött ajánlás szerint ebben az esetben célszerű pontosan utalni arra, hogy milyen jellegű módosításra került sor. Erre példa a Kuala Lumpur-i Regionális Választottbírói központ eljárási szabályzata, mely kifejezetten utal arra, hogy a Mintaszabályzat meghatározott cikkelye helyett más tartalmú szabály kerül alkalmazásra. Ez lényegesen megkönnyíti az eljárási szabályzatot vizsgáló és a választottbírói intézmény hatáskörét kikötni kívánó felek dolgát. Említést érdemel, hogy arra is van lehetőség, hogy egy adott választottbírói intézmény a saját eljárási szabályzatának fenntartása mellett azt is kikösse, hogy amennyiben a felek úgy kívánják, a választottbírói intézmény eljárásában nem saját eljárási szabályzatát, hanem a Mintaszabályzatot alkalmazza.⁸¹⁴ Számos esetben szükséges a Mintaszabályzat szerint folyó eljárásban — *ad hoc* eljárásokról lévén szó — választottbírói intézmény megjelölése. Több választottbírói intézmény ezen esetre is dolgozott ki szabályzatot, jelesül arra, amikor a felek megállapodása alapján egy, a Mintaszabályzat szerint történő eljárásban kijelölő hatóságként kell eljárnia.⁸¹⁵

A Mintaszabályzat alábbiakban részletezésre kerülő szabályai — különösen az eljáró választottbírói tagjainak megválasztására vonatkozó rendelkezések — igazolják, hogy a Mintaszabályzat alapvetően *ad hoc* választottbírói eljárást modellez. Az eljáró választottbírói megalakítására, a választottbírók kizárására vonatkozó szabályok a Mintaszabályzat második részében, az 5 – 14. cikkelyben találhatóak (*Composition of Arbitral Tribunal*).

---

⁸¹³ Ilyen jellegű rendelkezés olvasható például a Kairói Nemzetközi Választottbírói Központ szabályzatában.

⁸¹⁴ Erre példa az egykori Jugoszlávia Gazdasági Kamarája külkereskedelmi választottbírói intézményének 1981. évi szabályzata. Említést érdemel, hogy az első nemzetközi egyezmény, amely eljárási szabályzatként a Mintaszabályzatot alkalmazta, az *Optional Arbitration Clause for Use in Contracts in USA – USSR Trade* volt 1977-ben. Ez voltaképpen egy választható választottbírói klauzula tartalmazott az Egyesült Államok és a Szovjetunió közötti kereskedelemben, amely a Mintaszabályzatot rendelte alkalmazni, a választottbírókat kijelölő intézményként pedig a Stockholm-i Kereskedelmi Kamarát jelölte meg. Ezen egyezményt az *American Arbitration Association* és a Szovjet Kereskedelmi és Iparkamara közösen dolgozta ki. Mindehhez lásd: *Recommendations to Assist Arbitral...*

⁸¹⁵ Példaként az *American Arbitration Association*-re utalok, melynek e szabályai a *Procedures for Cases Under the UNCITRAL Arbitration Rules* címet viselik.

Az ötödik cikkely az eljáró választottbírák számával foglalkozva akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek előzetesen a választottbírák számáról nem állapodtak meg, illetve azt követő tizenöt napon belül, hogy az alperes kézhez vette a választottbíróági eljárásról való értesítést, nem egyeztek meg a felek abban, hogy egy választottbíró jár el, úgy három választottbíró fog eljárni. A Mintaszabályzat a háromfős testületet ajánlja háttérszabályként, ami a testület döntésképesége szempontjából hatékony megoldásnak bizonyulhat.⁸¹⁶

A hatodik cikkely a választottbírák kiválasztásáról rendelkezik, amennyiben egy választottbíró kerül kijelölésre. Ebben az esetben lehetőség van arra, hogy közvetlenül a felek jelöljenek egy vagy több személyt, mely személyekből kerül kijelölésre a véglegesen eljáró választottbíró, avagy amennyiben jelölő intézmény (*appointing authority*) nem került kijelölésre, úgy erre vonatkozóan is tehetnek a felek javaslatot. Ezen, viszonylag nyitott, megengedő szabályozás mellett igen lényeges a második bekezdésre utalnunk. E rendelkezés szerint, amennyiben az erre vonatkozó felhívás kézhez vételétől számított harminc napon belül a felek nem egyeztek meg az egyedüli választottbíróként eljáró személy kijelöléséről, úgy a kijelölő intézmény fogja e feladatot elvégezni.

Abban az esetben, amennyiben a felek között nem született megegyezés a kijelölő intézményről, avagy a kijelölő intézmény hatvan napon belül a kijelölésnek nem tesz eleget, úgy bármelyik fél kezdeményezheti a Hágai Állandó Választottbíróóság (*Permanent Court of Arbitration*) főtitkáránál, hogy kijelölő intézményt jelöljön meg. Ebben az esetben tehát egy alapvetően nemzetközi közjogi viták elbírálására létrejött szervezet fog a felek kereskedelmi jogvitájába beleavatkozni olyan módon, hogy a kijelölő intézményt megnevezi.⁸¹⁷ A Hágai Állandó Választottbíróóság Nemzetközi Irodája az 1913-ban épített hágai Békepalotában helyezkedik el, és a főtitkár feladata az, hogy a kijelölés során az UNCITRAL Mintaszabályzatban rögzített feladatának eleget tegyen. Habár a Mintaszabályzat nem rögzíti, milyen dokumentumokat kell a félnek a Hágai

---

⁸¹⁶ Hivatkozom a korábban már tárgyalt amerikai FAA 5. paragrafusára, amely a felek közötti megállapodás hiányában egyesbíró eljárását rendelte alkalmazni.

⁸¹⁷ A Hágai Nemzetközi Bíróóság bemutatásához a magyar szakirodalomban lásd különösen: LAMM: *Az államok közötti viták...*; LAMM: *A Nemzetközi Bíróóság kötelező...* Budapest, 2005.

Állandó Választottbíróóság főtitkára elé benyújtania, de ezen okiratok jórészt egyeznek azzal, amelyet egy fél a választottbíró kijelölése iránti kérelméhez mellékelne. A főtitkár a kijelölő intézmény megjelölése során az adott ügy körülményeit veszi figyelembe, és nem köteles indoklással ellátni e körben hozott döntését.⁸¹⁸ Említést érdemel, hogy az első alkalom, amikor a Hágai Állandó Választottbíróóság főtitkára mint a kijelölő intézményt megjelölő személy eljár 1983-ban éppen az Irán és USA közötti választottbíróági eljárás (*Iran – United States Claims Tribunal*) volt.

A kijelölő intézmény a kijelölés során egy kifejezetten listás rendszer szerint jár el (*list-procedure*), kivéve, amennyiben a felek ennek lehetőségét nem zárják ki, vagy a kijelölő intézmény szerint a listás rendszer nem megfelelő. A listás rendszer lényege, hogy a kijelölő intézmény mindegyik fél részére legalább három személy nevét tartalmazó, azonos tartalmú listát küld. Ennek kézhez vételét követő tizenöt napon belül a feleknek vissza kell küldeniük a listát, jelezve, hogy melyik választottbírárt kívánják arról törölni, illetve a többi választottbíró vonatkozásában preferenciális sorrendet kell felállítaniuk. A kijelölő intézmény ennek megfelelően fogja kiválasztani az eljáró választottbíróat. Abban az esetben, amennyiben e rendszer alapján nem jelölhető ki a választottbíró, úgy a kijelölő intézmény saját belátása szerint járhat el.

Álláspontom szerint garanciális jellegű azon, a Mintaszabályzat 6. cikkelyének 4. bekezdésében szereplő, a Modell – törvényben is fellelhető szabály, mely szerint a választottbíró kijelölése során a kijelölő intézmény figyelemmel lesz arra, hogy független és pártatlan választottbíró jelöljön ki, és annak tanácsosságát is megvizsgálja, hogy e választottbíró nemzetisége eltérjen a felek nemzetiségétől.⁸¹⁹

---

⁸¹⁸ Ennek során a főtitkár a felek igényei mellett a költséghatékonyság, és a kijelölés gyorsaságának szempontjait is figyelembe veheti. Ilyen kijelölő intézményként került megjelölésre a gyakorlatban többek között az *American Arbitration Association*, az *Osztrák Szövetségi Gazdasági Kamara*, a *Német Választottbíróági Intézet*, stb. Lényeges, hogy a Hágai Állandó Választottbíróóság főtitkára nem csupán intézményt, hanem természetes személyt is kijelölhet erre a feladatra. Példaként utalok egy koreai cég és egy ázsiai állami entitás közötti jogvitára, melyben kijelölő intézményként a Hágai Állandó Választottbíróóság főtitkára egy ausztráliai egykori főbíróat jelölt ki New South Wales-ből. Mindehhez lásd: A. REDFERN – M. HUNTER: *Law and Practice...* 192 – 193. o.

⁸¹⁹ E rendelkezés majdnem teljes mértékben egyezik a Modell – törvény 11. cikkelyének ötödik bekezdésével, mely a későbbiekben kerül bemutatásra.

A listás rendszer ezen megoldásával kapcsolatosan azt jegyzi meg a REDFERN – HUNTER kézikönyv, hogy azzal, hogy a felek a listáról törölthetnek számukra nem megfelelő választottbíró – jelölteket, sokszor a kijelölő intézmény által az eset sajátosságaira is tekintettel megjelölt, nagy szakértelemmel rendelkező személyek kerülnek törlésre, és így a végleges választottbíró kijelölésekor a kijelölő intézmény mozgástere igen szűk lesz.⁸²⁰

A Mintaszabályzat hetedik cikkelye a háromfős választottbírói tanácsra vonatkozik. Ebben az esetben egyértelműen mindegyik fél jogosult lesz egy – egy választottbíró jelölésére, és amennyiben a felek által jelölt választottbírák az elnök személyében megegyezni nem tudnak, úgy kerül sor a kijelölő intézmény eljárására, mely a harmadik választottbíró kijelölése során a fent részletezett szabályok szerint jár el.

A Mintaszabályzat a választottbíró-jelölt vonatkozásában előírja azt, hogy a jelöltnek mindazok részére, akik felkérték, közölnie kell minden olyan körülményt, melyek jogos kétségeket ébreszthetnek pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában. Amennyiben a választottbírákat megválasztották, e körülményeket a felek részére is közölnie kell, kivéve, ha korábban már e körülményekről ő tájékoztatta őket.⁸²¹

A választottbíró elleni kizárási eljárás kezdeményezésére a tizedik cikkely szerint akkor kerülhet sor, amennyiben olyan körülmények merülnek fel, melyek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában kételyeket tartalmaznak.⁸²²

A kizárási eljárás kezdeményezésére 15 nap áll rendelkezésre, és az indoklással ellátott írásbeli kérelmet meg kell küldeni a másik félnek, az érintett választottbírónak, valamint

---

⁸²⁰ Lásd: REDFERN –HUNTER: *I. m.* 189. o. Hozzá kell tenni, hogy az is listás rendszernek tekinthető, amikor maguk a felek állítanak össze különböző személyekből álló választottbíró-jelölteket tartalmazó listát. Miként említésre került, hasonló megoldás olvasható a perui választottbírói törvényben is.

⁸²¹ A Mintaszabályzat 9. cikkelye az alábbiak szerint rendelkezik: „*A prospective arbitrator shall disclose to those who approach him in connection with his possible appointment any circumstances likely to give rise to justifiable doubts as to his impartiality or independence. An arbitrator, once appointed or chosen, shall disclose to such circumstances to the parties unless they have already been informed by him of these circumstances.*” Miként bemutatásra kerül, a Modell – törvény is hasonló rendelkezéseket tartalmaz.

⁸²² A Mintaszabályzat tizedik cikkelyének második bekezdése is tartalmazza azt, hogy a fél az általa jelölt választottbíró ellen csak olyan ok miatt kezdeményezhet kizárási eljárást, amely számára a kijelölést követően vált ismertté.

a testület többi tagjának. Amennyiben a kizárással a másik fél is egyetért, vagy a választottbíró önkéntesen lemond posztjáról, úgy helyére a jelölési szabályok szerint új választottbíróat kell jelölni.⁸²³ Amennyiben a felek között nincs egyetértés a kizárás tekintetében, vagy az érintett választottbíró nem mond le, úgy a kijelölő intézményként megjelölt intézmény fog döntést hozni a kizárás tekintetében. Amennyiben a kizárási kérelemnek helyt adnak, úgy a választottbíró jelölésére irányadó szabályok szerint kell új választottbíróat kijelölni.

A tizenharmadik cikkely nagyon lényeges rendelkezést tartalmaz, kimondva, hogy a választottbíró halála, lemondása esetén új választottbíróat kell az arra irányadó szabályok szerint választani. Ugyanezt kell alkalmazni abban az esetben is, amennyiben egy választottbíró tisztségét *de jure* vagy *de facto* képtelen betölteni. A tizennegyedik cikkely az új választottbíró megválasztása esetén az egyes eljárási cselekmények megismétlése vonatkozásában megkülönböztet az egyedüli választottbíró, a választottbírószobai tanács elnöke és az egyéb választottbírák között. Amennyiben az elnök vagy az egyedüli választottbíró személye kerül pótlásra, úgy mindenképpen meg kell ismételni az eljárási cselekményeket, amennyiben egyéb választottbíró, úgy e döntés a testület diszkrécionális jogkörébe tartozik.

Az UNCITRAL Mintaszabályzat a megalkotását követő mintegy három évtized alatt — miként említésre került — számos választottbírószobai eljárásban került alkalmazásra. Ezen időszak alatt azonban a Mintaszabályzat módosításra nem került, annak ellenére sem, hogy időközben megalkotásra került 1985-ben az UNCITRAL Modell – törvény, melynek következtében számos nemzeti jogszabály annak szellemében került megalkotásra, illetve módosításra, valamint a joggyakorlat is számos tanulsággal szolgált. Figyelmet érdemel a Mintaszabályzat egyik megalkotójának, PIETER SANDERS professzornak egy 2004-ben megjelent tanulmánya, melyben találóan szerepel azon megállapítás, hogy az 1976-ban megszületett és „mindenki megaláztatására

---

⁸²³ Kiemelést érdemel a 11. cikkely harmadik bekezdésének azon rendelkezése, mely szerint ez nem jelenti azt, hogy a választottbíró kizárása indokainak érvényességét elismerték volna.

felcseperedett” Mintaszabályzat már megérett az első ráncfelvarrásra.⁸²⁴ Ehhez hozzájárul az is, hogy a Mintaszabályzat megalkotását több olyan választottbírószabályzat is befolyásolta – például az 1966. évi, az *Arbitration Rules of the United Nations Economic Commission for Europe* – melyek már nem hatályosak.

Erre tekintettel az UNCITRAL Titkársága – korábbi előkészítő munkálatokat követően – megbízott egy munkacsoportot az UNCITRAL Mintaszabályzatának felülvizsgálatáról szóló jelentés elkészítésével (*A Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules*).⁸²⁵ A jelentést JAN PAULSSON és GEORGIOS PETROCHILOS jegyzik. Kiemelést érdemel, hogy JAN PAULSSON a *London Court of International Arbitration* elnöke, neves választottbírószabályzat szakértő és választottbíró, a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás egyik alapvető jelentőségű kézikönyvének társszerzője.⁸²⁶ A 2006. évben e jelentés számos nemzetközi fórumon került megvitatásra, így például a 2006. április 6-7-én Bécsben, a Mintaszabályzat elfogadásának harmincadik évfordulóján tartott konferenciának is tárgya volt. 2006. szeptember 11- 15-e között az UNCITRAL választottbírószabályzat munkacsoportjának negyvenötödik ülésén, Bécsben kiemelésre került, hogy az UNCITRAL Mintaszabályzat az UNCITRAL egyik legsikeresebb alkotásának tekinthető, és így óvakodni kell minden olyan szükségtelen módosítástól, amely a szabályzat legitimitását és korábbi ügyekben való alkalmazását megkérdőjelezné. A Mintaszabályzat reformjáról és a szövegtervezetről az UNCITRAL főtitkára, JERNEJ SEKOLEC tartott igen részletes előadást 2007. február 17-én az *ICC Austria* szervezésében létrejött nemzetközi választottbírószabályzat konferencián, Bécsben.⁸²⁷ A munkacsoport 47. ülését 2007. szeptember 10 – 14. között tartotta Bécsben, melynek témája szintén a Mintaszabályzat felülvizsgálata volt.⁸²⁸

---

⁸²⁴ „UNCITRAL’s Arbitration Rules were born in 1976 and grew up everybody’s satisfaction. However after 30 years they are ready for the first facelift.” Lásd: SANDERS: *Has the Moment Come...*243. o.

⁸²⁵ Lásd: J. PAULSSON – G. PETROCHILOS: *Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules. Report.* Lásd: www.uncitral.org

⁸²⁶ Lásd: W. L. CRAIG – W. W. PARK – J. PAULSSON: *International Chamber of Commerce...*

⁸²⁷ Az *ICC Austria* Bécsben, 2007. február 16 – 17-e között *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit* címmel szervezett konferenciát. JERNEJ SEKOLEC előadásának címe *The Work of UNCITRAL in the Field of International Arbitration* volt.

⁸²⁸ Ennek dokumentumai az alábbi weboldalon érhetőek el: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/LTD/V07/859/53/PDF/V0785953.pdf?OpenElement>

Témánk szempontjából az UNCITRAL tervezett reformjának lényeges pontjai az alábbiak szerint foglalhatóak össze. A választottbíróság megalakításával kapcsolatban — *ad hoc* választottbírósági modellről lévén szó — a kijelölő intézménynek igen lényeges szerepe van. A Mintaszabályzat jelenlegi szövege a Hágai Állandó Választottbíróságot, illetve a kijelölő intézményt a választottbírák megválasztását szabályozó rendelkezések között helyezte el — külön szabályozva az egyesbíró, illetve a három főből álló testület megválasztásának esetét.⁸²⁹ Ezzel szemben a reformtervezet szövege a jelenlegi 4. cikkelyt igen jelentős mértékben kiegészíti. A tervezet 4. cikkelyének első bekezdése szerint a felek megállapodhatnak egy adott személyben vagy intézményben — ideértve a Hágai Állandó Választottbíróság főtitkárát is — hogy kijelölő intézményként járjon el.⁸³⁰ A jelenlegi szabályok a kijelölő intézmény — illetve a Hágai Állandó Választottbíróság főtitkárának — eljárását meghatározott határidők leteléséhez kötik. A legújabb — 2007. szeptemberi — tervezet úgy rendelkezik, hogy abban az esetben, amennyiben az egyik fél erre vonatkozó felhívásától számított 30 napon belül a felek nem egyeznek meg a kijelölő intézményben, bármely fél kérheti a Hágai Állandó Választottbíróság főtitkárát, hogy a kijelölő intézményt válassza ki.⁸³¹ Az a tény, hogy önálló cikkelyben kerül elhelyezésre e szabályozás, még inkább kiemeli annak jelentőségét, hogy amennyiben a választottbírósági eljárás a választottbírák kijelölése (illetve kizárása) tekintetében nem halad gördülékenyen, úgy lehetőség van arra, hogy kijelölő intézmény segítségét vegye igénybe valamelyik fél, ezáltal is segítve a jogvita gyors elbírálását. Míg a jelenlegi szabályzat arra nem tér ki, hogy a kijelölő intézmény a kijelölés vonatkozásában milyen dokumentumok alapján kell, hogy döntsön, a tervezet 4. cikkelyének harmadik

---

⁸²⁹ Lásd a Mintaszabályzat 6. és 7. cikkelyét.

⁸³⁰ Lényeges utalnunk arra, hogy a jelenlegi szabályok értelmében a Hágai Állandó Választottbíróság főtitkára a választottbíró kijelölő személyről vagy szervezetről dönt.

⁸³¹ A módosításra kerülő 4. cikkely tervezetének második bekezdése a 2006. decemberi verzióban az alábbiak szerint rendelkezett: „*In the event that the parties have not agreed on the identity of an appointing authority, or the appointing authority refuses or fails to act in accordance with these Rules, any party may request the Secretary – General of the Permanent Court of Arbitration at the Hague to designate an appointing authority.*” Lásd: *Settlement of Commercial Disputes: Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules. Note by Secretariat.* 2006. 11. o. Ehhez képest módosult a 2007. szeptemberi tervezet az alábbiak szerint: “*2. If, within 30 days of the receipt of a party’s request therefore, the parties have not agreed on the identity of an appointing authority, or the appointing authority refuses or fails to act in accordance with these Rules, any party may request the Secretary-General of the PCA to designate an appointing authority.*” Lásd: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/LTD/V07/859/53/PDF/V0785953.pdf?OpenElement> Mint látható, a 2007. szeptemberi tervezet harminc napos határidőt ír elő, mielőtt a Hágai Nemzetközi Választottbíróság főtitkárához fordulhatna valamelyik fél.

bekezdése lehetővé teszi a kijelölő intézmény számára, hogy bármilyen — számára lényegesnek tűnő — információnak közlését kérje bármely féltől. Igen lényeges továbbá a 6. bekezdés is, melynek értelmében a kijelölő intézmény jogosult arra, hogy a választottbíró kijelölése során éljen diszkrecionális jogkörével.

A választottbírák számával kapcsolatban a tervezet több variánst is kidolgozott, melyek közül kiemelést érdemel azon — a kijelölő intézmény számára széles jogosultságot adó — megoldás, mely szerint amennyiben a felek nem egyeztek meg az eljáró választottbírák számáról, a választottbírószágról szóló értesítésnek tartalmaznia kell egy javaslatot ebben a vonatkozásban. Amennyiben az alperes erre határidőben nem reagált, bármely fél kérheti a kijelölő intézménytől, hogy döntsön az eljáró választottbírák számáról is. Kiemelést érdemel, hogy a 2007. szeptemberi munkaanyag tartalmaz egy olyan opciót is, mely szerint amennyiben a felek előzetesen nem állapodnak meg az eljáró választottbírák számáról, úgy egy választottbíróból álló testület fog eljárni, kivéve, ha vagy a felperes a választottbírószágról szóló értesítés kézhezvételétől számított 30 napon belül kéri azt, hogy három főből álló választottbírószágról járjon el. (E tervezet tehát — szemben a Mintaszabályzat jelenleg hatályos szövegével — az egyesbíró eljárását tekinti fő szabálynak.)

Szintén a választottbírák kijelölésével áll összefüggésben a 7. cikkely tervezett kiegészítése is a 2007. szeptemberi munkaanyag szerint. E kiegészítés azon esetet kívánja szabályozni, amikor az ügyben több felperes és több alperes is van. E szabályozási tervezet tekintettel van a nemzetközi választottbírószágról szóló gyakorlatban e kérdéskörben igen jelentősnek számító ügy, a *Dutco*-ügy tanulságaira.⁸³² Ennek megfelelően e tervezet akként rendelkezik, hogy abban az esetben, amennyiben több alperes és több felperes van, és a felek a választottbíró jelölésének egyéb módjában nem állapodtak meg, úgy a felperesi pertársak is közösen, illetve az alperesi pertársak is

---

⁸³² Itt a *Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co.* ügyre utalok.

közösen kell, hogy egy – egy választottbírát jelöljenek, és az így kijelölt választottbírák fogják kijelölni az elnöklő választottbírát.⁸³³

A tervezet igen praktikus – és több nemzetközi választottbírószabályzatával összhangban álló – módosítása a Mintaszabályzat 9. cikkelyében az, hogy a választottbíróknak a függetlenségével vagy pártatlanságával kapcsolatos kételyek vonatkozásában fennálló közlési kötelezettsége az eljárás végéig folyamatosan fennáll.⁸³⁴

Álláspontom szerint a Mintaszabályzat 12. cikkelyének második bekezdésében szereplő módosítási javaslat is igen hasznosnak bizonyulhat. E javaslat szerint amennyiben a választottbíró elleni kizárásnak helyt adtak, úgy a korábbi kijelölési rend szerint kell eljárni a választottbíró kijelölésekor (kivéve, ha a választottbíró kiválasztásának első lépése az, hogy egy kijelölő intézményt kell kiválasztani), de amennyiben a kijelölő intézmény úgy ítéli meg, hogy a választottbírószabályzat eljárás körülményei kifejezetten ezt kívánják meg, úgy a választottbírót jogosult az intézmény is kijelölni. Ezen, a kijelölő intézménynek igen nagy jogosultságot adó szabálynak az a célja, hogy amennyiben az egyik félnek láthatóan az a célja, hogy késleltesse a választottbírószabályzat eljárás lefolytatását, akkor e magatartásnak választottbíró kijelölésével a kijelölő intézmény elejét tudja venni.

A Mintaszabályzat gyakorlati alkalmazása során problémaként merült fel annak a helyzetnek a kezelése, hogy mi történjen akkor, amikor valamelyik választottbíró az eljárásban nem tud részt venni, vagyis hogyan kerüljön rendezésre a választottbíró helyettesítése. Ezzel kapcsolatban példaként a *Himpurna* – ügyre utalok.⁸³⁵ Ezen ügy tényállása szerint az alperesi állam megakadályozta, hogy az általa jelölt választottbíró részt vegyen a választottbírószabályzat tanács egy előre kihirdetett tárgyalásán. Az eljáró tanács

---

⁸³³ Amennyiben az itt meghatározottak szerint nem kerül sor a választottbírák kijelölésére, úgy a választottbírák kijelölése – a tervezet szerint – a választottbírószabályzat intézmény feladata lenne, mellyel kapcsolatban kiemelés érdemel, hogy a választottbírószabályzat intézménynek jogában áll az addig már részben megtörtént kijelölések felülvizsgálatára is.

⁸³⁴ Megjegyzendő, hogy ez összhangban áll a később tárgyalandó Modell – törvény rendelkezéseivel is.

⁸³⁵ A *Himpurna California Energy Ltd. (Bermuda) v. Republic of Indonesia (2005)* ügyet idézi: PAULSSON –PETROCHILOS: *Revision of the...* 60. o.

többi tagja ekkor — az ügy állására is figyelemmel — úgy döntött, hogy tovább folytatja az eljárást, és ítéletet is hoz.

A Mintaszabályzat ezen esettel kapcsolatos rendelkezést nem tartalmaz, annak reformja során erre is figyelemmel került ez a kérdéskör szabályozásra. A PAULSSON — PETROCHILOS féle jelentés által kidolgozott szabály bizonyos feltételek mellett lehetővé tette volna azt, hogy egy ilyen esetben a választottbíróság többi tagjának döntése legyen az eljárás további folytatásának módja.⁸³⁶ A 2006 decemberi változatban — mely a munkacsoport 2007. február 5 – 9-i New York-i ülésén került megtárgyalásra — e szabályozásnál árnyaltabb megoldás olvasható. A 13. cikkely második bekezdésének tervezett szövege szerint amennyiben egy fél úgy gondolja, hogy egy választottbíró érvénytelen okok miatt mondott le, vagy nem teljesíti bármely okból választottbírói funkcióját, úgy e fél kérheti a kijelölő intézménytől, hogy vagy jelöljön ki újabb választottbírárt vagy pedig hatalmazza fel a választottbírószági testületet, hogy újabb választottbíró bevonása nélkül folytassák le az eljárást, és hozzanak ítéletet. Ezen — kétségtől a választottbírószági testület részére kisebb, de a kijelölő intézmény részére nagyobb jogosultságot biztosító — megoldás a fél eljárásjogi autonómiájának is érvényre juttatására törekszik.

A Mintaszabályzat tervezett reformja az új választottbírónak az eljárásba való bekapcsolódása esetén a már lefolytatott bizonyítási eljárás megismétlése vonatkozásában a korábbi szabályokhoz képest új megoldást követ. Ez a verzió a *Swiss Rules of International Arbitration*-ben található szabályokat követi, és azt mondja ki, hogy amennyiben a testületbe új választottbíró kerül, részére össze kell foglalni az addigi eljárás eseményeit, és folytatni kell az eljárást, kivéve, ha az eljáró választottbírószági tanács másként dönt.⁸³⁷

---

⁸³⁶ Említést érdemel, hogy a PAULSSON — PETROCHILOS féle jelentés a választottbírói tanács részére más vonatkozásban is igen nagy hatáskört ad, hiszen a javaslat 13. cikke szerint amennyiben több választottbíróból álló bírói tanács van, úgy valamely választottbíró lemondását a tanács többi tagja többségének el kell fogadnia, és szavazategyenlőség esetén az eljáró tanács elnökének lenne döntő szavazata.

⁸³⁷ Lásd *Swiss Rules of International Arbitration*, 14. cikkely. Lásd továbbá: *Settlement of Commercial Disputes...* 20. o. A Svájci Szabályok részletes bemutatása a dolgozat II. fejezetében olvasható.

A Mintaszabályzat tervezett reformjának a fentiekben a témánk szempontjából is csak töredékesen, a lényegesnek tartott elemekre fókuszálva történt ismertetésből kitűnik, hogy a felülvizsgálat során az alapvető szándék e sajátos Mintaszabályzat jellegének megőrzése, miközben a Mintaszabályzat megalkotását követő három évtized törvényhozási produktumaira, a gyakorlat tapasztalataira és elvárásaira a módosítási tervezet készítői a lehetőségek szerint reflektálni törekuszenek, ennek eredménye természetesen a végleges verzió elemzésével lesz értékelhető.

3. Az UNCITRAL Modell – törvény (Model Law for International Arbitration) elemzése

A nemzetközi választottbíráskodásra irányadó nemzeti jogszabályok egységesítése szempontjából kétségtelenül az UNCITRAL Modell – törvény (*Model Law for International Arbitration*) tekinthető a legjelentősebb nemzetközi instrumentumnak. Miként az alábbiakban részletezésre kerül, a Modell – törvény nem egy nemzetközi egyezmény, hanem olyan minta – jogszabály, melynek alapján van lehetőség az egyes nemzeti választottbíróági törvények megalkotására, illetve módosítására. Kiemelendő, hogy 2007 közepére megközelítőleg ötven jogrendszer alkotta meg választottbíróági jogszabályát a Modell – törvény alapján, és ezen államok közül tíz állam 2000 után hozta létre a Modell – törvény szerinti választottbíróági törvényét. Ezek közül Törökország 2001-ben, Norvégia 2004-ben, Ausztria, Dánia, Nicaragua és Lengyelország 2005-ben, míg Kambodzsa 2006-ban fogadott el a Modell – törvény alapján választottbíróági törvényt.⁸³⁸ A Modell – törvénynek az egyes nemzeti jogokba történő adaptációjával kapcsolatban kiemelést érdemel a magyar szakirodalomból HARMATHY ATTILA megállapítása, aki szerint esetleges problémát nem a Modell – törvény egyes rendelkezéseinek átemelése, beépítése jelentheti, hanem a Modell – törvényben meg nem fogalmazott további rendelkezések meghatározásánál válhatnak túlzottan hangsúlyossá a nem nemzetközi vitákra irányadó szabályok. (Ezen aggály egyébként

---

⁸³⁸ Lásd: BORN – MILES: *Global Trends in...* Kiemelést érdemel, hogy a fent említett államok között több olyan is található, melyek korábban kifejezetten idegenkedtek attól, hogy a Modell – törvényt felhasználják jogalkotásuk során.

kiküszöbölhetővé akkor válik, ha a nemzetközi és a belföldi választottbíráskodásra vonatkozó szabályok külön jogszabályban találhatóak, de ma már számos állam a választottbíráskodás tekintetében egységes törvényt alkotott.)⁸³⁹

A Modell – törvény mint a választottbíráskodásra irányadó jogszabályok egységesítésére való törekvés előkészületei egészen az 1960-as évekig mutatnak vissza. Az ENSZ közgyűlése 1966. december 17-én fogadta el 2205/21 sz. határozatát a nemzetközi kereskedelmi jog és választottbíráskodási jog harmonizálásáról és egységesítéséről. Ugyanakkor a Modell – törvény megalkotására a fentiekben elemzett Mintaszabályzat elkészítését követően került sor.⁸⁴⁰ 1978-ban, Párizsban az UNCITRAL Titkársága, az *Asian – African Legal Consultative Committee* (AALCC), továbbá az *International Council for Commercial Arbitration* (ICCA) közös konzultációt tartott a Modell – törvény kapcsán. E konzultáció alapján a Modell – törvény alapvetően az 1958. évi New York-i Egyezményre épült volna, figyelemmel az UNCITRAL Mintaszabályzat rendelkezéseire is.

A későbbiekben a – fentiekhez képest már átdolgozott – Modell – törvénytervezettel az ICCA konferenciája foglalkozott részletesen 1984-ben, Lausanne-ban.⁸⁴¹ Magyar vonatkozásban ki kell emelnünk azt, hogy a Modell – törvényt kidolgozó munkacsoport (*UNCITRAL Working Group*) elnöke SZÁSZ IVÁN volt, aki e konferencián is részt vett.⁸⁴²

A Modell – törvény végső változatát az UNCITRAL 1985. június 21-én fogadta el. A tervezet elkészítésében összességében 61 országból és 18 nemzetközi szervezetből származó szakember vett részt.⁸⁴³ A Modell – törvényről az ENSZ Közgyűlése 1985. december 11-én a 40/72. sz. határozattal döntött. A Modell – törvény – mely a svájci MARC BLESSING szavaival élve kötelező olvasmány (*compulsory reading*) mindenkinek, aki választottbíráskodással foglalkozik –, a nemzeti törvényhozások körében igen

---

⁸³⁹ Lásd: HARMATHY: *A választottbíráskodásról*. 34. o.

⁸⁴⁰ Lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 130. o.

⁸⁴¹ E konferenciát részletesen összefoglalja: SANDERS (ed.): *UNCITRAL's Project...*

⁸⁴² SZÁSZ IVÁN e konferencián a Modell – törvény megalkotásának történetét és alkalmazási körét vázolta. Lásd: *International Council for Commercial Arbitration: Interim Meeting, 1984 Lausanne*. 169 – 171. o.

⁸⁴³ Lásd: HERMANN: *UNCITRAL Adopts...* 2. o.

sikeresnek bizonyult.⁸⁴⁴ A Modell – törvény jelentőségét az is mutatja, hogy elfogadását követően igen rövid időn belül jelent meg a Modell – törvényt kommentáló, és annak keletkezését is bemutató több, mint ezer oldalas kézikönyv.⁸⁴⁵ A Modell – törvény e sikeres sorsát bizonyíthatja a Modell – törvény kifejezetten nemzetközi jellegén túlmenően a Modell – törvény azon „alkotmányos” alapelve, mely a felek privátautonómiáját és eljárásjogi szabadságát törekszik érvényesíteni a minta-rendelkezőkben.⁸⁴⁶

Az alábbiakban a Modell – törvénynek témánk szempontjából lényeges rendelkezéseit tekintjük át. A választottbírók megalakításával (*Composition of Arbitral Tribunal*) a Modell – törvény harmadik fejezete, a 10 – 15. cikkely foglalkozik. A felek autonómiáját hangsúlyozó, voltaképpen „kétlépcsős” rendelkezés már a 10. cikkelyben kimutatható, mely a választottbírók számával foglalkozik. A 10. cikkely első bekezdése szerint a felek szabadon határozzák meg az eljáró választottbírók számát. A második bekezdés szubszidiárius szabályként – és ez tekinthető a szabályozás „második lépcsőjének” kimondja, hogy abban az esetben, amennyiben ilyen megállapodásra sor nem kerül, három választottbíró fog eljárni.

Lényeges rámutatnunk arra, hogy a felek nem kötelesek páratlan számú választottbíró jelölésére, azaz, a felek akár páros számú választottbírókat is kijelölhetnek, kockáztatva a testület döntési képességének hatékonyságát is. A Modell – törvény megalkotása során felmerült ugyan, hogy célszerűbb lenne kikötni azt, hogy a felek csak páratlan számú választottbíróban egyezhetnek meg, de a végső változathoz ez kimaradt.⁸⁴⁷

---

⁸⁴⁴ Elsőként Kanada vette mintául a Modell – törvényt 1986. június 17-én elfogadott kereskedelmi választottbírói törvényével. A Modell – törvény alapján Ciprus 1987-ben fogadta el nemzetközi kereskedelmi választottbírói törvényét, Ausztráliában 1989-ben került kiegészítésre a nemzetközi kereskedelmi választottbírói törvény. Érdemes megemlíteni, hogy Bulgária 1988. július 29-én fogadta el a Modell – törvény alapján a nemzetközi kereskedelmi választottbírói törvényt, míg a latin-amerikai államok vonatkozásában külön kiemelés érdemel a korábban már hivatkozott Mexikó, amely 1993. július 22-én egészítette ki a kereskedelmi kódexet a Modell – törvény rendelkezéseinek megfelelően. Lásd: BLESSING: *Introduction to Arbitration...* 131 – 132.

⁸⁴⁵ Lásd: HOLTZMANN – NEUHAUS: *A Guide to the UNCITRAL...*

⁸⁴⁶ Lásd: HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law...* 11.o.

⁸⁴⁷ Érdemes utalni arra, hogy Egyiptom, Magyarország, India, Litvánia, Omán, Sri Lanka és Tunézia a Modell – törvény átvételekor előírta, hogy a feleknek páratlan számú választottbíróban kell megállapodniuk. Az egyes államok választottbírói törvényeinek szövegére lásd: www.kluwerarbitration.com.

A Modell – törvény 11. cikkelyének első bekezdése igen lényeges szabályt tartalmaz, hiszen akként rendelkezik, hogy amennyiben a felek másképp nem egyeznek meg, egyetlen személy sem lehet nemzetisége miatt meggátolva abban, hogy választottbíróként járjon el. Számos állam – köztük igen sok dél-amerikai jogrendszer – hosszú ideig nem tette lehetővé azt, hogy külföldi személyek választottbíróként járhassanak el. A nemzetközi választottbíróági eljárásnak ugyanakkor természetes velejárója, hogy eltérő honosságú felek állnak egymással jogvitában, melyből következik, hogy nem célszerű meggátolni a külföldi személyek mint választottbírók eljárásának lehetőségét egy jogvitában. Fontos utalnunk a fentebb bemutatott, Genfben elfogadott Európai Egyezményre, melynek III. cikke teszi kifejezetten lehetővé külföldi személyek választottbíróként való eljárását.

A Modell – törvény megalkotásával foglalkozó, 1984-ben, Lausanne-ban megtartott ICCA – Kongresszuson HEINZ STROHBACH, a Potsdam – Babelsberg Egyetem jogászprofesszora, az egykori Német Demokratikus Köztársaság Külkereskedelmi Kamarája választottbíróóságának elnöke előadásában azt hangsúlyozta, hogy a választottbírók nemzetiségével foglalkozó rendelkezés kifejezetten ésszerű, figyelembe véve a nemzetközi választottbíráskodás korabeli állapotát. Utalt arra is, hogy ez a rendelkezés összhangban áll az 1975-ben Helsinki-ben tartott Európai Együttműködési és Biztonsági Értekezlet ajánlásaival, melyek 1980-ban a Madridi Konferencián kerültek véglegesítésre, és melyek kimondják, hogy a peres feleknek meg kell adni azt a szabadságot, hogy választottbíráikat – nemzetiségüket is beleértve – szabadon választhassák meg, nem különben a választottbíráskodás helyét is.⁸⁴⁸ Mint látható, a Modell – törvény e rendelkezése lényeges politikai vetülettel is bír.

Említést érdemel, hogy hat, a Modell – törvényt adaptáló államban (Québec, Németország, Magyarország, Irán, Nigéria és Sri Lanka) hiányzik a Modell – törvény 11. cikkelyére való utalás. Ugyanakkor a Modell – törvény alapján megalkotott

---

⁸⁴⁸ Lásd: H. STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal...* 106.o. STROHBACH professzor azt is hangsúlyozza, hogy a választottbírák nemzetisége a különböző honosságú peres felek esetében pszichológiai jelentőséggel is bírhat.

választottbírói törvények között olyan is található, mely egyéb feltételeket is szab a választottbíró számára. Az egyiptomi választottbírói törvény szerint a választottbíró nem lehet kiskorú, nem lehet gyámság, gondnokság alatt, nem lehet megfosztva bírói ítélettel polgári jogaitól, kivéve ha e jogai gyakorlását már visszanyerte.⁸⁴⁹

A Modell – törvény 11. cikkelyének 2 – 5. bekezdése foglalkozik a választottbírói tagjainak kijelölésével. Itt is érvényesül a felek szabadsága abban a tekintetben, hogy a felek alapvetően szabadon állapodhatnak meg az eljáró választottbírói tagjainak kiválasztásában, figyelemmel e cikkely 4. és 5. bekezdésének szabályaira is. Abban az esetben, amennyiben a felek nem állapodnak meg az eljáró választottbírói tagjai kijelölésének rendjében, három főből eljáró tanács esetén mindegyik fél jelöl egy – egy választottbíró, és az ilyen módon kijelölt választottbírók kötelesek 30 napon belül megválasztani a testület elnökeként eljáró harmadik választottbíró. Abban az esetben, amennyiben a két, a felek által jelölt választottbíró 30 napon belül nem tud megegyezni a harmadik választottbíró személyéről, úgy a Modell – törvény 6. cikkelyében meghatározott bíróság vagy más hatóság fog ebben a kérdésben dönteni. A Modell – törvény 6. cikkelye utal arra, hogy a Modell – törvény alapján választottbírói törvényét megalkotó államoknak meg kell jelölniük azt a bíróságot, mely el fogja látni a törvény alapján a szükséges állami bírói funkciókat. Ezzel kapcsolatban a német GEROLD HERMANN a Modell – törvény megalkotásával foglalkozó tanulmányában kiemeli, hogy egy állami bíróságnak a választottbíráskodással kapcsolatos állami bírósági feladatok elvégzésére való kijelölése azért szükséges, mert így ezekben az ügyekben gyorsan, centralizált módon és a szükséges szakértelemmel lehet dönteni. HERMANN hangsúlyozza, hogy ez nem jelenti azt, hogy egy adott államban kizárólag egy konkrét bíróság járhatna el, hanem e kijelölés jelentheti a bíróság meghatározott fajtáját is (például: kereskedelmi bíróságok).⁸⁵⁰ Említést érdemel, hogy mennyiben egyesbíró jár el az ügyben, úgy itt is a bíróság vagy hatóság fog dönteni abban az esetben, amennyiben a felek nem tudnak megegyezni az eljáró választottbíró személyében.⁸⁵¹

---

⁸⁴⁹ Lásd: P. BINDER: *International Commercial Arbitration...* 110. o. Megjegyzést érdemel, hogy a magyar Vbt. 12. §-a is tartalmaz különleges feltételeket a választottbíró személye vonatkozásában is.

⁸⁵⁰ Lásd: HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law...* 14. o.

⁸⁵¹ Lényeges utalnunk arra, hogy a Modell – törvény azzal a helyzettel nem foglalkozik, amennyiben háromnál több választottbíró megválasztására kerül sor. Említést érdemel, hogy a magyar Vbt. 14. § (3)

A Modell – törvény 11. cikkelyének negyedik – ötödik bekezdése biztosítja a háttérszabályozást abban az esetben, amennyiben a felek által meghatározott, a választottbíró kijelölésére vonatkozó eljárás nem eredményes.⁸⁵² Ebben az esetben bármelyik fél kérheti a Modell – törvény 6. cikkelyében meghatározott bíróságot vagy más hatóságot, hogy végezze el a kijelölést, kivéve, ha a felek megállapodás e körben mást ír elő.⁸⁵³ A bíróság vagy egyéb hatóság ebben a körben hozott döntése ellen – a Modell – törvény tizenegyedik cikkelyének ötödik bekezdése szerint – nincsen lehetőség fellebbezésre. A Modell – törvény előírja a bíróság számára, hogy a választottbíró kiválasztása során figyelemmel kell lennie a választottbírónak a felek megállapodása szerinti szükséges képzettségére, függetlenségére, pártatlanságára, valamint meg kell vizsgálni annak ésszerűségét, hogy a választottbíró nemzetisége eltérjen-e a felek nemzetiségétől.

Mint látható, a Modell – törvény a választottbírák kijelölése vonatkozásban igen nagy szabadságot enged a felek számára. Ez alapvetően tükrözi a Modell – törvény 18. cikkelyében fellelhető – az eljárás vezetéséről szóló részben található, de tulajdonképpen az egész eljárásra vonatkozó – elvet, mely a felek eljárásbeli egyenlőségéről rendelkezik.⁸⁵⁴ A választottbíró kijelölése vonatkozásában ez akkor lehet problematikus, ha az egyik fél lényegesen erősebb gazdasági helyzetben, erősebb pozícióban van, mint a másik. Ebben az esetben ugyanis van arra esély, hogy ezen – nem feltétlenül versenyjogi értelemben vett – erőfölényes helyzetét kihasználja a választottbírótagok összeállítása során.⁸⁵⁵

---

bekezdése ebben a vonatkozásban akként rendelkezik, hogy amennyiben háromnál több választottbíró jár el, akkor mindegyik fél azonos számú választottbírókat jelöl, és az így megválasztott választottbírák szótöbbséggel hoznak döntést a testület elnökéről.

⁸⁵² Erre akkor kerülhet sor, amennyiben valamely fél a másik féllel közösen létrehozott megállapodást nem tartja be, illetve a felek (vagy a már kijelölt választottbírók) nem jutnak megállapodásra a kijelölt eljárási rend alapján, továbbá a harmadik fél – ideértve a kijelöléssel megbízott intézményt is – a kijelölési feladatának eleget nem tesz.

⁸⁵³ Figyelmet érdemel ezen utóbbi fordulat, hiszen ebből az tűnik ki, hogy a Modell – törvény még e rendelkezés esetében is törekszik a felek eljárási szabadságának érvényre juttatására.

⁸⁵⁴ A Modell – törvény 18. cikkelye a következőt tartalmazza: „*The parties shall be treated with equality and each party shall be given a full opportunity of presenting his case.*” Ezen rendelkezés első fordulata tulajdonképpen elvi jelleggel mondja ki, hogy a feleket az eljárás során egyenlően kell kezelni.

⁸⁵⁵ Mint arra utalás történt, ezen problémakör felismerése került az amerikai *Uniform Arbitration Act* reformja során is, különös figyelemmel a fogyasztóvédelmi, illetve munkajogi választottbírói eljárásokra, ahol egyértelmű a két fél közötti gazdasági – szervezeti különbség. (Az UAA reformja ezt a problémát a közzéi kötelezettség szigorításával kívánja orvosolni.)

Ezzel kapcsolatban nagyon érdekes megoldást alkalmaz a német jog. Németországban az 1879-ben hatályba lépett polgári perrendtartás (*Zivilprozessordnung, ZPO*) tizedik könyve tartalmazza a választottbíráskodással kapcsolatos rendelkezéseket. A német törvényhozás e könyvnek a Modell – törvény alapján történő átfogó módosítását 1997. november 26-án fogadta el, és az 1998. január 1-jével lépett hatályba.⁸⁵⁶ A ZPO 1034. paragrafusának második bekezdése a fentiekben jelzett problémát úgy kívánja szabályozni, hogy abban az esetben, amennyiben a választottbírói szerződés valamelyik félnek a másik félhez képest a választottbírói tanács összeállítása vonatkozásában túlerőt biztosít, úgy a gyengébb pozícióban lévő fél kérelmezheti az állami bíróságnál, hogy az jelöljön ki választottbírákat, eltérve a választottbírói szerződésben foglalt kijelölési rendtől. Ezt a kérelmet legkésőbb két héten belül kell beadni, azt követően, hogy a fél értesült a számára kedvezőtlen választottbírói testület összeállításáról.⁸⁵⁷ KARL – HEINZ BÖCKSTIEGEL szerint ez a megoldás még mindig szerencsésebb és esetlegesen jobban megfelel a szerződő felek akaratának, mintha egy állami bíróság a nem megfelelően összeállított testület által meghozott választottbírói ítéletet a későbbiekben érvénytelenítené.⁸⁵⁸ Ez a megoldás jó kompromisszumként értékelhető a felek eljárási szabadságának fenntartása és a pártatlan, végrehajtható választottbírói ítélet iránti igény között.

A választottbírák állami bíróság általi kijelölésével kapcsolatban különös figyelmet érdemel egy német jogeset, mely jól példázza az állami bíróságnak a választottbírói eljárásba történő beavatkozását.⁸⁵⁹ A tényállás szerint az olasz és a német fél építési szerződést kötött, melybe a Német Építési Jogi Egyesület választottbírói klauzulája került felvételre, mely a Német Építési Szövetség választottbírói szabályait rendelte alkalmazni. E szabályok szerint mindkét félnek egy – egy választottbírárt kell választani, akik az eljáró tanács elnökét közösen kell, hogy kiválasszák, melynek hiányában a

---

⁸⁵⁶ Erről átfogó jelleggel lásd: BÖCKSTIEGEL: *An Introduction to the...* 19 – 32. o.

⁸⁵⁷ A ZPO 1034. paragrafusának második bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik: „(2) *Gibt die Schiedsvereinbarung einer Partei bei der Zusammensetzung des Schiedsgerichts ein Übergewicht, das die andere Partei benachteiligt, so kann diese Partei bei Gericht beantragen, den oder die Schiedsrichter abweichend von der erfolgten Ernennung oder der vereinbarten Ernennungsregelung zu bestellen. Der Antrag ist spätestens bis zum Ablauf von zwei Wochen, nachdem der Partei die Zusammensetzung des Schiedsgerichts bekannt geworden ist, zu stellen. § 1032 Abs. 3 gilt entsprechend.*”

⁸⁵⁸ Lásd: BÖCKSTIEGEL: *I. m.* 25. o.

⁸⁵⁹ E jogeset ugyan alapvetően a német jogot érinti, de tárgyalása témánk szempontjából szükséges.

megrendelő székhelyén található *Landgericht* elnöke lesz jogosult a választottbíró kijelölésére. (Lényeges kiemelni, hogy ebben az esetben a megrendelő az olasz fél volt.) A választottbírói eljárást a német fél kezdeményezte, és mivel a felek által jelölt választottbírók az elnök személyében nem tudtak megegyezni, a *Brandenburgische Oberlandesgericht*-hez fordultak a felek által jelölt választottbírák az elnök kijelölése céljából. A *Brandenburgische Oberlandesgericht* 2000. június 26-án kelt ítéletében kijelölte a választottbírákat. Az ítélet megállapította, hogy a szerződésből egyértelműen kitűnik, hogy a német jog alapján a német bíróság jogosult a választottbíró elnökének kijelölésére, amennyiben azt a felek által jelölt választottbírák nem tudják megtenni. Abból a tényből ugyanis, hogy a megrendelő olasz személy, és székhelyén, Bariban *Landgericht* nem létezik, nem következik, hogy a felek nem a német szabályok szerint kívánták volna a választottbíró megalakítását, és erre tekintettel a *Brandenburgische Landesgericht* – a Modell – törvényt jelentős mértékben követő német jog alapján – kijelölte a választottbírói testület elnökét.⁸⁶⁰

A választottbírák elleni kizárással a Modell – törvény 12. és 13. cikkelye foglalkozik. A 12. cikkely első bekezdése a választottbíró közlési kötelezettségét írja elő, mely szerint a választottbíró felkért személynek minden olyan körülményt közölnie kell a felekkel, melyek pártatlansága vagy függetlensége tekintetében jogos kételyeket ébreszthetnek. Ezen haladéktalan közlési kötelezettség az eljárás végéig fennáll, kivéve olyan körülmények vonatkozásában, melyeket a választottbíró, illetve választottbíró – jelölt a felekkel korábban már közölt.

A 12. cikkely második bekezdése a kizárás alapvető okaként azt határozza meg, hogy a választottbíró ellen abban az esetben kezdeményezhető kizárási eljárás, amennyiben fennállnak olyan körülmények, melyek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában jogos kételyeket ébresztenek, illetve akkor is kezdeményezhető kizárási eljárás, amennyiben a választottbíró nem rendelkezik a felek által előírt képzettséggel.⁸⁶¹

---

⁸⁶⁰ A *Brandenburgisches Oberlandesgericht* 2000. június 26-i (8 SchH 1/00) ítéletének összefoglalóját lásd: *Case Law on UNCITRAL Texts (CLOUT)*, www.uncitral.org/uncitral/en/case_law.html.

⁸⁶¹ A 12. cikkely második bekezdésének első mondata a következő: „*An arbitrator may be challenged only if circumstances exist that give rise to justifiable doubts as to his impartiality or independence, or if he does not possess qualifications agreed by the parties.*”

Az UNCITRAL Modell – törvény szerkesztőinek e rendelkezéssel az is volt a céljuk, hogy az egyes nemzeti jogokban fellelhető, terjedelmes, és esetenként kazuisztikus módon meghatározott kategóriák helyett viszonylag egységes szabályozást nyerjen a kizárás. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor kiemelés érdemel, hogy a Modell – törvény nem határozza meg sem a függetlenség, sem a pártatlanság fogalmát. (Ezek meghatározásával kapcsolatosan a később bemutatásra kerülő nemzetközi iránymutatásokkal összefüggésben foglalkozunk.) Érdekes rámutatnunk ezzel összefüggésben GEROLD HERRMANN megjegyzésére, aki szerint a kizárással kapcsolatos, a Modell – törvényben szereplő rendelkezések nem csupán a választottbírósági eljárás kezdetén fennálló körülményekre, tényekre, hanem az újonnan felmerülő eseményekre is szükségképpen kell, hogy vonatkozzanak.⁸⁶²

Miként a korábbiakban már említésre került, Kalifornia állam peres eljárását szabályozó törvénye (*Californian Code of Civil Procedure*) részletesen tartalmaz olyan körülményeket, melyek fennállása önmagában megalapozza az elfogultságot. Érdemes kiemelni, hogy a Modell – törvény alapján keletkezett 1996. évi litván választottbírósági törvény mellett, hogy tartalmazza, hogy a választottbíró ellen kizárási eljárást lehet kezdeményezni, amennyiben jogos kétségek állnak fenn pártatlansága vagy függetlensége tekintetében, konkrét esetköröket is tartalmaz ennek fennállása vonatkozásában. Ilyen körülmény az, ha a választottbíró ténylegesen függ valamelyik féltől, rokona valamelyik félnek, közvetlen vagy közvetett módon érintett az ügy kimenetelében, részt vett a választottbírósági eljárást megelőző közvetítői eljárásban, avagy olyan körülmények állnak fenn, melyek jogos kétségeket ébresztenek pártatlansága vonatkozásában.⁸⁶³ (A litván törvény megkülönbözteti a függetlenség, illetve a pártatlanság fennállására vonatkozó esetköröket. E törvény a függetlenség vonatkozásában tartalmaz egyes tényleges kategóriákat, míg a pártatlanság megállapításához a jogos kételyek fennállását eredményező körülményekről rendelkezik.) A német HEINZ STROHBACH szerint kifejezetten szerencsés az, hogy a Modell – törvény nem tartalmaz részletesebb rendelkezést a kizárási okok vonatkozásában, ugyanis ellenkező esetben egy részletesebb szabályozás túlzottan

---

⁸⁶² Lásd: HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law...* 17 – 18. o.

⁸⁶³ Lásd: BINDER: *International Commercial Arbitration...* 121. o.

megterhelné a Modell – törvényt, és annak átláthatóságát, alkalmazását is akadályozná.⁸⁶⁴

A Modell – törvény végső verziójával szemben a Modell – törvény korábbi változata ennél a rendelkezésnél nem tartalmazott a választottbírónak a felek által előírt képzettségével kapcsolatosan utalást, azaz a választottbíró kizárását azon az alapon nem lehetett kezdeményezni, hogy e képzettségi előírásoknak nem felel meg. Az, hogy a végső verzió a választottbíró képzettségére vonatkozó utalást tartalmaz, esetlegesen magyarázható azzal is, hogy a felek igen gyakran megállapodnak abban, hogy a választottbírónak valamilyen különleges szakmai vagy kereskedelmi képességgel kell, hogy rendelkezzen, és a Modell – törvény e vonatkozásban méltányolni kívánja a felek szándékát.⁸⁶⁵

A kizárási eljárás szabályai a 13. cikkelyben találhatóak. A Modell – törvény itt is törekszik a felek eljárási szabályait érvényre juttatni, kimondva, hogy – a tárgyalandó harmadik bekezdés figyelembe vételével – a felek szabadon állapodhatnak meg a kizárási eljárás szabályaiban. Amennyiben ilyen megállapodás nincsen, akkor a második bekezdés szerint a kizárást kezdeményező fél 15 napon belül azt követően, hogy tudomást szerzett a tanács összetételéről vagy tudomására jutott a kizárással okot adó körülmény, írásos, indokolással ellátott kizárási kérelmet terjeszthet elő a választottbírói tanácsnak. Amennyiben az érintett választottbíró nem mond le, vagy a másik fél nem ért egyet a kizárási kérelemmel, úgy a választottbírói tanács fog dönteni a kizárási kérelemről.⁸⁶⁶

A 13. cikkely harmadik bekezdése egy garanciális jellegű rendelkezést tartalmaz és akként rendelkezik, hogy abban az esetben, amennyiben a kizárási eljárás eredményre nem vezet, az e döntésről való értesülést követő 30 napon belül a kizárást kezdeményező fél a Modell – törvény 6. cikkelyében meghatározott bírósághoz vagy más hatósághoz fordulhat, hogy az döntsön a kizárást tárgyában. E döntés ellen további fellebbezésnek

---

⁸⁶⁴ Lásd: STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal...* 110. o.

⁸⁶⁵ Lásd: HERRMANN: *UNCITRAL Adopts Model...* 5. o.

⁸⁶⁶ Érdekes megjegyezni, hogy az e döntéshez vezető eljárás részleteiről a Modell – törvény nem tartalmaz rendelkezést.

helye nincsen, és amíg ezen ügy az illetékes bíróság előtt folyamatban van, a választottbírószabályozás tanács – az érintett választottbíróval együtt – folytathatja az eljárást, és döntést is hozhat. A harmadik bekezdésben foglaltak létjogosultságát számos kritika érte a Modell – törvény előkészítése során. Túlmenően azon, hogy a korábbi tervezetben nem harminc, hanem tizenöt nap szerepelt a bírósági felülvizsgálat kezdeményezésére, felmerült egyfelől az is, hogy egy ilyen jellegű bírósági jogorvoslat teret adhat a választottbírószabályozás eljárás késleltetésének, másfelől pedig ellentmondhat olyan intézményesített választottbírószabályzatoknak, melyek a választottbírószabályozás intézmény meghatározott szervének végleges döntési jogot adnak a kizárás tekintetében.⁸⁶⁷ Ezt az álláspontot képviseli HEINZ STROHBACH is, aki szerint ez a lehetőség teljes mértékben megszünteti a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás bizalmas jellegét, és csökkenti az egyezségi vitarendezés lehetőségét is.⁸⁶⁸

A Modell – törvény rendelkezéseiből az következik, hogy a felek nem mondhatnak le a harmadik bekezdés alkalmazásáról, vagyis a kizárási eljárással kapcsolatban olyan szabályozásban nem állapodhatnak meg, mely a bírósági jogorvoslatot nem teszi lehetővé. A Modell – törvényt adaptáló nem államok nem mindegyike követte ezt az utat. Az 1986. évi Brit Kolumbiai Nemzetközi Választottbírószabályozás 13. paragrafusának ötödik bekezdése szerint a Legfelsőbb Bíróság visszautasíthatja a kizárással kapcsolatos jogorvoslatot, amennyiben a kizárási eljárásnak a felek által is elfogadott szabályai biztosítottak lehetőséget arra, hogy a választottbírószabályozás tanácstól eltérő szerv döntsön a kizárás kérdésében.⁸⁶⁹ Ez a megoldás azt a jogalkotói álláspontot képviseli, hogy nem kell feltétlenül bíróságra bízni a kizárási eljárásban való döntést, az a lényeges csupán, hogy erről a választottbírószabályozás tanácstól független testület döntsön.⁸⁷⁰

Az indiai választottbírószabályozás törvény, az 1996. augusztus 2-án elfogadott, 26/1996. sz. törvény is eltérő megoldást tartalmaz, e törvény ugyanis egyáltalán nem teszi lehetővé a

---

⁸⁶⁷ Lásd: HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law...* 18. o.

⁸⁶⁸ Lásd: STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal...* 112. o.

⁸⁶⁹ Lásd: BINDER: *International Commercial Arbitration...* 129. o.

⁸⁷⁰ E megoldás megfelelő lehet olyan választottbírószabályozás eljárás esetében, ahol az adott választottbírószabályozás intézmény külön szerve jogosult a kizárás kérdésében döntést hozni.

kizárás kérdésében az állami bírósági jogorvoslatot.⁸⁷¹ Természetesen a választottbírósági ítélet érvénytelenítésére van lehetőség, és ebben a körben lehet kezdeményezni a jogorvoslatot az olyan ítélet ellen is, melynek meghozatalában sikertelen kizárási eljárással támadott választottbíró is részt vett. Érdeemes megjegyezni, hogy az indiai jog e megoldása sem ellenvélemény nélküli. Az indiai VIKRAM RAGHAVAN jegyzi meg azt, hogy a választottbírósági eljárás egyik legfontosabb követelménye, hogy abban pártatlan és független választottbírók vegyenek részt, ezért nem szerencsés megoldás az, ha egy ilyen döntés — a kizárási eljárásban hozott határozat — ellen kizárólag az ítélet érvénytelenítése iránti kereset útján lehet jogorvoslatot kezdeményezni.⁸⁷² Hasonló kritikát fogalmaz meg a szintén indiai SUNIL GUPTA, aki szerint ebben a vonatkozásban az indiai választottbírósági törvényt haladéktalanul módosítani kell annak érdekében, hogy a felek a kizárási eljárásban hozott döntés ellen közvetlen jogorvoslattal élhessenek.⁸⁷³

Itt kell utalnunk arra, hogy a Modell – törvény is tartalmaz a választottbírósági ítélet elismerését, végrehajtását megtagadó okokat a 36. cikkelyben. Témánk szempontjából kiemelést érdemel egyfelől azon ok, mely az elismerést, végrehajtást azon az alapon tagadja meg, hogy a fél, aki ellen ítéletet hoztak, nem kapott megfelelő értesítést a választottbíró kijelöléséről, másfelől pedig azon ok, mely szerint a választottbíróság összetétele nem volt összhangban a felek megegyezésével, avagy ennek hiányában azon ország jogával, ahol a választottbírósági eljárás lefolytatására sor került.

A Modell – törvény megalkotása idején is nagy kritikával illetett 13. cikkelyének átvételében a fenti résztől függetlenül is több jelentős eltérést találunk az egyes államok jogrendszerében. Az 1994. évi egyiptomi választottbírósági törvény, a 27/1994. évi törvény nem teszi lehetővé a felek számára, hogy maguk határozzák meg a választottbírák kizárására irányuló eljárást, hanem azt a törvényben meghatározott rend

---

⁸⁷¹ Az indiai választottbírósági törvény megalkotásának előzményeihez lásd: BANSAL: *Towards a New Law...* 67 – 72. o.

⁸⁷² RAGHAVAN: *New Horizons for Alternative...* 33. o.

⁸⁷³ Az Új Delhiben található Legfelsőbb Bíróság előtt bejegyzett ügyvéd nemzetközi példákra — például az amerikai *Commonwealth Coatings* ügyre — hivatkozással támasztja alá igen határozott álláspontját. Lásd: GUPTA: *No Power to Remove...* 123 – 130. o.

szerint kell lefolytatni.⁸⁷⁴ Az 1988. évi bolgár választottbírói törvény pedig kifejezetten azt írja elő, hogy abban az esetben, amennyiben a választottbíró kizárása ügyében hozott döntés ellen bírósági jogorvoslatot kezdeményeznek, a választottbírói eljárást fel kell függeszteni.⁸⁷⁵ (E szabályozás a Modell – törvény rendelkezésétől homlokegyenest ellentétes álláspontot tükröz.) A Modell – törvény e része – és részben ez magyarázza annak többfajta recepcióját – az állami bíróságnak a választottbírói eljárásba igen erőteljes beavatkozását jelenti, mely alapvetően nem lehet célja a választottbírói eljárásnak mint az állami jogérvényesítéshez képest alternatív vitarendezési módnak.

A Modell – törvény 14. cikkelye azt az esetkört szabályozza, amikor a választottbíró nem tud vagy nem kíván eleget tenni feladatának, *de jure* vagy *de facto* képtelen ellátni választottbírói tisztségét. Ezen esetekben megbízása megszűnik, ha lemond, illetve amennyiben a felek közösen döntenek megbízása megszűnéséről. Egyéb esetekben a Modell – törvény 6. cikkelyében meghatározott bíróság vagy hatóság jogosult – nem megfellebbezhető – határozatában megállapítani a választottbírói tisztség megszűnését.⁸⁷⁶ Fontos utalnunk a 14. cikkely második bekezdésére, amely kimondja, hogy amennyiben e cikkely, avagy a kizárásról szóló 13. cikkely második bekezdése alapján egy választottbíró tisztségéről lemond, avagy a peres fél hozzájárul a választottbíró tisztségének megszűnéséhez, az nem foglalja magában bármely, a kizáráshoz vagy a választottbíró tisztség megszűnéséhez vezető ok érvényességének elismerését.⁸⁷⁷

A Modell – törvény 14. cikkelye – rövidsége ellenére – több kérdést is szabályoz. Természetesen előfordulnak olyan esetek, amikor a választottbíró – például egészségi ok

---

⁸⁷⁴ Lásd: EL-AHDAB: *The New Egyptian Arbitration...* 77 – 78. o.

⁸⁷⁵ Lásd: BINDER: *International Commercial Arbitration...* 128. o.

⁸⁷⁶ A Modell – törvény 14. cikkelyének első bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik: „*If an arbitrator becomes de jure or de facto unable to perform his functions or for other reasons fails to act without undue delay, his mandate terminates if he withdraws from his office or if the parties agree on the termination. Otherwise, if a controversy remains concerning any of these grounds, any party may request the "5" court or other authority specified in article 6 to decide on the termination of the mandate, which decision shall be subject to no appeal.*”

⁸⁷⁷ Álláspontom szerint ennek a rendelkezésnek akkor lehet jelentősége, ha később a választottbírói bíróság ítéletét érvényteleníteni kívánná valamelyik fél, és az érvénytelenítés okaiként a választottbíró kizárásához vagy tisztsége megszűnéséhez vezető indokokat kívánná megjelölni.

miatt — képtelen ellátni feladatát, és tisztsége ezért szűnik meg. Ennél sokkal problematikusabb esetkör az, amikor valamilyen ok miatt nem hajlandó megfelelő módon eljárni, a választottbírói tisztségnek eleget tenni. Ebben az esetben a felek jogosultak arra, hogy megállapodjanak a tisztség megszűnésében, illetve jogosultak, hogy erre az esetre is kidolgozzanak valamilyen eljárást. Figyelemmel kell lenni arra is azonban, hogy ilyenkor a peres felek érdeke azonban korántsem azonos. Az, hogy a választottbíró feladatát nem látja el megfelelően — például az eljárási lépések megtételével indokolatlan módon késlekedik — lehet, hogy az egyik fél számára hátrányos, de egyidejűleg ez a másik fél számára kifejezetten kedvező lehet. Ebben az esetben a bíróság eljárása lehet megfelelő segítség. Utalni kell azonban a HOLTZMANN — NEUHAUS kézikönyvre, mely szerint a 14. cikkely második bekezdésének helyes értelmezése az, hogy a bíróság abban az esetben jogosult a választottbírói tisztség megszűnését megállapítani, amennyiben a felek az erre irányadó eljárásban nem egyeztek meg, azaz a bírósági út ebben az esetben kiegészítő szabályként szerepel.⁸⁷⁸

A bírósági beavatkozáson túlmenően e cikkellyel kapcsolatban két további lényeges kérdésre kell felhívni a figyelmet. Az egyik fontos probléma, hogy e cikkely szerint a választottbíró tulajdonképpen bármikor lemondhat a tisztségéről, és ebben a körben nincs is szükség a felek (vagy a többi választottbíró) jóváhagyására. Ez a választottbíró jogviszonya jellegének kérdéséhez vezet el bennünket. A Modell – törvény semmilyen iránymutatást nem tartalmaz abban a vonatkozásban, hogy a választottbíró tevékenységét milyen jogviszony alapján látja el.⁸⁷⁹ Így azt alapvetően megbízási jogviszonynak kell tekintenünk.⁸⁸⁰ A német HEINZ STROHBACH alapvetően dogmatikai problémát lát abban a vonatkozásban, hogy amennyiben a választottbíró jogviszonya megbízási szerződés, akkor annak teljesen egyoldalú, a másik féltől (vagyis a választottbíró jelölő peres féltől) teljesen független, mindenféle indok nélküli azonnali felmondása miként lehetséges.⁸⁸¹ Ezzel kapcsolatban azonban figyelemmel kell lennünk arra, hogy a Modell – törvény alapvetően a választottbírói eljárással, és nem a választottbírói jogviszony kérdéskörével foglalkozik.

⁸⁷⁸ Lásd: HOLTZMANN — NEUHAUS: *A Guide to the UNCITRAL...* 440. o.

⁸⁷⁹ Lásd: HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law...* 17. o.

⁸⁸⁰ E kérdéssel kapcsolatban általában lásd: DITCHEV: *Le Contrat d'Arbitrage...* 395 — 410. o.

⁸⁸¹ Lásd: STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal...* 113. o.

A 14. cikkely — miként az említésre került — lehetővé teszi azt is, hogy a választottbíró tisztsége azért kerüljön megszüntetésre, mert feladatának nem tesz megfelelő módon eleget, vagyis választottbírói kötelezettségét nem látja el. A Modell – törvény azonban ebben a vonatkozásban semmilyen támpontot nem ad, például erre vonatkozó határidőt sem tartalmaz. Ezzel kapcsolatosan igen érdekes megoldást tartalmaz Tunézia 1993. évi választottbírói törvénye, mely kimondja, hogy amennyiben a választottbíró 30 napon belül kötelezettségének nem tesz eleget, akkor a felek megállapodhatnak tisztsége megszűnésében, illetve kiegészítő szabályként itt is alkalmazható a bírósági jogérvényesítés.⁸⁸² PETER BINDER ezzel kapcsolatban azt hangsúlyozza, hogy figyelemmel arra, hogy ez a rendelkezés akként is értelmezhető, hogy a választottbírónak 30 nap alatt teljesítenie kell a kötelezettségét — azaz adott esetben be kell fejeznie az eljárást — ezt a fordulat nem szerencsés, és ezért nem is javasolja az ez alapján történő választottbírói eljárást.⁸⁸³

A Modell – törvény 15. cikkelye az új választottbíró megválasztásáról rendelkezik, amire akkor kerül sor, amennyiben a régi választottbíró megbízatása kizárás avagy egyéb ok miatt megszűnik. Ezzel kapcsolatban e cikkely kimondja, hogy az új választottbíró megválasztására az eredeti választottbírók megválasztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Kiemelést érdemel, hogy a Modell – törvény tervezetében e cikkelynél szerepelt, hogy a feleknek lehetőségük van ettől eltérni az új választottbíró megválasztása esetén, a végleges szöveg azonban a felek részére ezt már nem biztosítja. Szembetűnő, hogy a Modell – törvény — szemben például az UNCITRAL Mintaszabályzattal — nem tartalmaz semmilyen rendelkezést az addig lefolytatott eljárási cselekmények vonatkozásában, annak ellenére, hogy a Modell – törvény megalkotása során voltak olyan elképzelések, hogy ezt is szabályozni lenne szükséges.⁸⁸⁴

---

⁸⁸² A tunéziai választottbírói jog kodifikálásának előzményeihez lásd különösen: MALOUCHE: *Recent Developments in Arbitration...* 23 –32. o. A tunéziai választottbírói törvénynek a kizárással foglalkozó szabályaival kapcsolatban lásd: SANDERS: *Quo vadis arbitration?* 205. o.

⁸⁸³ Lásd: BINDER: *International Commercial Arbitration...*132. o.

⁸⁸⁴ Lásd: STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal...* 113. o.

A Modell – törvény vizsgált rendelkezéseit is figyelembe véve elmondható, hogy a Modell – törvény a választottbíráskodás nemzetközi jogegységesítése terén igen jelentős mérföldkőnek tekinthető, akkor is, hogyha – miként ezt a vizsgált szabályok is bemutatják – az egyes államok általi recepciója (és ebből következőleg a ráépülő joggyakorlat) teljes mértékben egységesnek nem tekinthető.

4. Az International Chamber of Commerce (ICC) választottbíróági szabályai a választottbírák megválasztása és kizárása tekintetében

A) Az ICC rövid bemutatása

A nemzetközi kereskedelmi intézményesített választottbíráskodás területén a párizsi székhelyű, *International Chamber of Commerce* (ICC) tevékenysége kimagasló. Az ICC 1923-ban, négy évvel a nemzetközi kamara létrehozatalát követően alapított választottbíróága (*Court of Arbitration*), továbbá az egész ICC tevékenysége a nemzetközi választottbíráskodás fejlődése és fejlesztése szempontjából megkerülhetetlen. Figyelemmel arra, hogy e választottbíróóság nem csupán nevében, hanem tevékenységében, funkciójában is valódi nemzetközi karakterrel bír, ezért célszerű e választottbíróóság, illetve eljárási szabályzatának elemzése a választottbírák megválasztására és kizáruló nemzetközi jogegységesítés tükrében.⁸⁸⁵

Habár az ICC jelentősége a nemzetközi választottbíráskodás területén nemcsak az elbírált ügyek számában, nagyságában áll, kétségtelen, hogy az ICC statisztikája e vonatkozásban is már önmagában impozáns. Az ICC választottbíróága megalakulása óta

---

⁸⁸⁵ Az ICC a nemzetközi választottbíráskodás területén betöltött kimagasló szerepére is figyelemmel igen jelentős szakirodalommal rendelkezik. E szakirodalomból az ICC, illetve az ICC választottbíróági eljárás bemutatása vonatkozásában az alábbi alapvető fontosságú művekre utalunk: CRAIG – PARK – PAULSSON: *International Chamber of Commerce...*; DERAIS – SCHWARTZ: *A Guide to the New...*; SCHÄFER – H. VERBIST – IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*.

mintegy 14.000 ügygel foglalkozott.⁸⁸⁶ Míg 1946-ban mindösszesen négy ügyet regisztráltak az ICC Választottbíróságának titkárságán, addig 1950-ben negyvenet, 1978-ban kétszázharmincötöt, 1983-ban kettőszázkilencvenegyét.⁸⁸⁷ 2005 január és 2006. január 1. között mintegy 1422 ügy nyilvántartásba vételére került sor.⁸⁸⁸ Ebben az időszakban 117 különböző országból származtak a peres felek, és 68 országból 968 választottbíró megválasztására, illetve a *Court of Arbitration* által történő megerősítésére került sor.

A fenti jelentős számadatok mellett az ICC Választottbíróságának sajátossága kifejezetten nemzetközi jellege, továbbá az, hogy bizonyos mértékben az ICC Választottbírósága törekszik az intézményesített és az *ad hoc* választottbíráskodás előnyeit egyesíteni.⁸⁸⁹ Annak ellenére, hogy – miként az a későbbiekből is kiténik – az ICC Választottbírósága számos, kifejezetten az intézményes választottbíráskodásra jellemző sajátosságot hordoz magában, egyes elemek az *ad hoc* választottbíráskodási jelleget erősítik. Ezen utóbbira példa az, hogy az ICC nem tart nyilván választottbírói névjegyzéket, így elvileg bárki jelölhető választottbírónak. Más kérdés, hogy azt mint minden választottbíró-jelölést az ICC Választottbíróságának jóvá kell hagynia, és a választottbíró csak e jóváhagyással nyeri el tisztségét. (Mindezt a későbbiekben részletesen bemutatjuk.)⁸⁹⁰ Ugyanezt igazolja az is, hogy, habár az ICC székhelye Párizsban található, nem feltétlenül szükséges, hogy a választottbírói eljárás is Párizsban kerüljön lefolytatásra. Amennyiben a felek maguk választják meg a választottbírói eljárás székhelyét, a rendelkezésre álló statisztikai adatok szerint ugyan a legtöbb esetben Párizst jelölik meg, de ez korántsem kizárólagos. 2004-ben például a peres felek 74 esetben jelölték meg Párizst az eljárás helyszínéül, de 62 esetben

---

⁸⁸⁶ Az ICC Választottbíróságának részletes és informatív bemutatására lásd: *International Court of Arbitration. Resolving Disputes Worldwide*. Lásd: www.iccarbitration.org.

⁸⁸⁷ Az ICC Választottbíróságának régebbi statisztikájára lásd: HANCOCK: *The ICC Court of Arbitration...* 21 – 22. o. Kiemelést érdemel, hogy a Választottbíróság Titkársága által regisztrált ügyek nem mindegyikéből lesz peres eljárás, illetve nem mindegyik eljárás végződik ítélettel. Bizonyos esetekben a választottbírói kikötés hiánya önmagában kizárja a peres eljárást, illetve számos ügy egyezséggel zárul.

⁸⁸⁸ Az újabb statisztikára nézve lásd: www.iccarbitration.org.

⁸⁸⁹ E nézetre lásd: BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...* 300. o.

⁸⁹⁰ STEPHEN R. BOND, az ICC Választottbíróságának egykori főtitkára (*Secretary General*) ezzel kapcsolatban a párizsi *Tribunal de Grande Instance* 1988. január 15-i döntésére utal a *Société des Equipements Industriels Stolz SA c Société Ets. Leiterce et autre* ügyben, melyben az került kimondásra, hogy éppen amiatt, hogy az ICC nem tart nyilván választottbírói névjegyzéket, félrevezető, ha valaki önéletrajzában magát ICC-választottbíróként (*ICC-arbitrator*) tünteti fel. BOND: *l.m.* 300¹.o.

London került kiválasztásra. Szintén az *ad hoc* jellegre mutat az, hogy amennyiben a felek nem jelölik meg a választottbírói eljárás helyszínét, úgy nincsen olyan kiegészítő szabály, hogy annak feltétlenül Párizsban kell lennie. Ennek ellenére a legtöbbször — de szintén nem kizárólagosan — az ICC Választottbírói bírósága ebben az esetben Párizst választja. 2004-ben például az ICC tizennégy esetben jelölte meg Párizst, nyolc esetben Genfét, és hat esetben Szingapúrt a választottbírói eljárás székhelyeként. Az ICC döntését nyilvánvaló módon befolyásolta az, hogy mindegyik város olyan államban található — illetve Szingapúr esetében olyan városállamról beszélhetünk — melyek jogrendszere kifejezetten elősegíti a választottbírói ítélet végrehajtását, ami az eljárás eredményességét jelentős mértékben erősíti.⁸⁹¹

Az ICC mindezek mellett számos, az intézményesített választottbíráskodásra jellemző sajátosságokkal rendelkezik, sőt, témánk szempontjából kifejezetten kiemelhető, hogy a választottbíró kiválasztása és kizárása tekintetében az ICC intézményei igen erős jogosultságokkal rendelkeznek.⁸⁹² Ezzel kapcsolatosan elsőként arra kell utalnunk, hogy maga az ICC Választottbírói bírósága (*ICC Court of Arbitration*) nem tekinthető hagyományos értelemben vett bíróságnak, hiszen nem a jogvita érdemi eldöntésére hivatott.⁸⁹³ A *Court of Arbitration* tagjai mintegy 85 államból kerülnek ki, a Választottbírói bíróság vezetését az elnök, illetve az alelnök látja el. A Választottbírói bíróság munkáját a Titkárság (*Secretariat*) segíti, amely mintegy ötven főből áll. A Titkárság feladata az egyes ügyek nyomon követése, az ügyek adminisztrációjában való részvétel, mely olyan módon kerül kivitelezésre, hogy minden ügghöz külön csoport kerül felállításra, melyet kijelölt jogász vezet. E szolgáltatást a Titkárság mintegy húsz nyelven képes nyújtani, amely álláspontom szerint a választottbírói bíróság nemzetközi jellegét jelentős mértékben erősíti, és ez is hozzájárul ahhoz, hogy igen gyakran kerül kikötésre választottbírói záradékokban az ICC mint vitarendező fórum.⁸⁹⁴

---

⁸⁹¹ Lásd: SHORE — HODGES — PELLEW — JONES: *International Chamber of Commerce ...* L.o.

⁸⁹² Meg kell jegyeznünk, hogy — miként arra a dolgozat korábbi részében már utaltam — a londoni LCIA *Court* is igen erőteljes jogosultságokkal rendelkezik e téren.

⁸⁹³ Lásd ezzel kapcsolatban: HANCOCK: *The ICC Court of Arbitration...* 23 — 24. o.

⁸⁹⁴ Az *ICC Court of Arbitration* felépítéséről magyar nyelven lásd: CSEHI Z.: *A nemzetközi kereskedelmi választottbírói bíróság...* 439 — 440. o.

A *Court of Arbitration* alapvetően a választottbíróági eljárás integritásának megőrzésére törekszik, és feladata az alábbiakban foglalható össze:

- Ø Elsődleges döntés abban a vonatkozásban, hogy létezik-e az eljárás alapjául szolgáló választottbíróági szerződés;
- Ø Döntés az eljáró választottbírák számáról, amennyiben abban a felek nem egyeztek meg;
- Ø A választottbírák kijelölésében részvétel, illetve meghatározott esetben azok kijelölése;
- Ø Döntés a választottbírák elleni kizárási indítványokról;
- Ø Biztosítása annak, hogy a választottbírák a választottbíróági eljárást az ICC Eljárási Szabályzatának megfelelően vezessék, illetve szükség szerint a választottbírák személyében bekövetkező cseréről való döntés;
- Ø A választottbíróági eljárás székhelyéről való döntés, amennyiben erről a felek nem rendelkeztek;
- Ø A választottbíróági eljárás határidejének meghatározásáról, azok meghosszabbításáról való döntés;
- Ø A választottbírák díjának és költségeinek meghatározása;
- Ø A választottbíróági ítélet tervezetének tanulmányozása, észrevételezése.

A *Court of Arbitration* fenti hatáskörei alapján igen jelentős mértékben képes az eljárás sorsának befolyásolására. (A Választottbíróáságnak az eljáró választottbíróági tanács tagjai megválasztásával, kizáráásával kapcsolatos jogkörei a későbbiekben részletes bemutatásra kerülnek.) Ami a választottbíróági ítélet véleményezését illeti, ennek célja az, hogy az ICC eljárása alapján létrejövő ítélet minden tekintetben megfeleljen az Eljárási Szabályzatnak. A Választottbíróóság természetesen az eljáró választottbíróági testületet az ítélet érdemi részével kapcsolatban nem jogosult befolyásolni, csupán észrevételeit közölheti annak érdekében, hogy szakszerű, az eljárási szabályoknak megfelelő ítélet szülessen.⁸⁹⁵

---

⁸⁹⁵ Ezzel kapcsolatban célszerű azt kiemelni, hogy mindez a felek érdekét is szolgálja, hiszen a *Court of Arbitration* e jogkör gyakorlásával hozzá tud járulni ahhoz, hogy a megalkotott ítélet elismerhető és végrehajtható legyen.

Kiemelendő, hogy az ICC nem csupán az *ICC Court of Arbitration*, valamint az ICC választottbírói eljárása útján van jelen a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás környezetében. Az ICC által rendszeresen kiadott választottbírói folyóirat (*Bulletin*), illetve az ICC, továbbá az ICC egyes Nemzeti Bizottságai (*National Committee*) által szervezett konferenciák mind igen jelentős mértékben járulnak hozzá a nemzetközi választottbíráskodás gyakorlatának fejlesztéséhez.⁸⁹⁶ Figyelemmel arra, hogy az ICC Választottbírói eljárásai számos esetben mint kijelölő szerv (*appointing authority*) is eljár *ad hoc* választottbírói eljárásokban, így az ICC-nak a választottbírák kijelölésére és kizárására vonatkozó eljárási szabályai mellett ezen, a kijelölés során követendő szabályokat is röviden ismertetjük.

B) Az ICC választottbírói Eljárási Szabályzatának a választottbíró megválasztására, kizárására vonatkozó rendelkezései

Az ICC választottbírói Eljárási Szabályzatának (*Arbitration Rules*) jelenlegi verziója 1997-ben került megalkotásra, és 1998. január 1-jétől hatályos.⁸⁹⁷ E módosítás az 1975. évi Eljárási Szabályzat alapvető változtatásaként értékelhető annak 1988. évi, illetve 1993. évi kiegészítését követően. (Az 1998. évi módosítás témánkat érintően is több jelentős változást eredményezett az eljárási szabályzatban.)

A választottbírói tanács összetételével, a választottbírák kijelölésével, a kijelölés megerősítésével, a választottbírák kizárásával és az új választottbírák megválasztásával az Eljárási Szabályzat 7 – 12. cikkelyei foglalkoznak.⁸⁹⁸

---

⁸⁹⁶ Lásd: SHORE — HODGES — PELLEW — JONES: *International Chamber of Commerce... LI.o.* Meg kell említeni ebben a vonatkozásban az ICC mellett szervezett nemzetközi gazdasági jogi intézetet (*ICC Institute of World Business Law*), melynek tevékenysége szintén jelentősen járul hozzá a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás fejlesztéséhez.

⁸⁹⁷ Az Eljárási Szabályzat 1998. évi módosításának bemutatásához lásd: M. A. CALVO: *The New ICC... 41 — 52. o.* Az Eljárási Szabályzat teljes szövege a www.iccarbitration.org weboldalon olvasható. Habár maga az Eljárási Szabályzat jelenlegi verziója 1998. január 1-jétől hatályos, az eljárás költségeire vonatkozó rendelkezések 2003. július 1-jei hatállyal kerültek módosításra.

⁸⁹⁸ A 7. cikkely az Általános Rendelkezések (*General Provisions*) elnevezést viseli, a 8. cikkely az eljáró választottbírák számával (*Number of Arbitrators*), a 9. cikkely a választottbírák kijelölésével és megerősítésével (*Appointment and Confirmation of Arbitrators*) foglalkozik. A 10. cikkely a

A 7. cikkely első bekezdése a választottbírák vonatkozásában igen lényeges rendelkezést tartalmaz, melyet célszerű szó szerint is idézni az alábbiak szerint:

„Every arbitrator must be and remain independent of the parties involved in the arbitration.”

E rendelkezés szerint a választottbíráknak függetlennek kell lenniük, és függetlennek is kell maradniuk a választottbíróvási eljárásban részt vevő felektől. Lényeges kiemelnünk, hogy a szabályzat e rendelkezése csak a függetlenséget, vagyis egy viszonylag objektív kritériumokkal körülírható kategóriát követel meg a választottbíráktól. Miként részletesen elemzésre kerül, a függetlenség követelménye szerint nem állhat fenn olyan jellegű, ténylegesen létező kapcsolat a választottbíró és a peres fél között, mely a függetlenség fennállását befolyásolhatná. Igen fontos azt hangsúlyozni, hogy az ICC Eljárási Szabályzatának e rendelkezése a pártatlanság fogalmát nem követeli meg.

Fontos figyelmet fordítani arra is, hogy az ICC első választottbíróvási eljárás szabályzata 1923-ban sem a függetlenség, sem a pártatlanság fogalmát nem alkalmazza, de nem tartalmazott rendelkezéseket a választottbíró kizárása tárgyában sem. Az 1955. évi választottbíróvási eljárás szabályzat a kizárást már — a jelenlegitől ugyan jelentősen eltérő módon — szabályozta, és ebben az időszakban a gyakorlatban már a függetlenség hiánya vezethetett a kizáráshoz. Az 1975. évi eljárás szabályzat volt az első, amely a függetlenség fogalmát tartalmazta, és csak az 1980. évi szabályzat terjesztette ki a függetlenség fogalmát az eljáró tanács összes tagjára.⁸⁹⁹ Az Eljárási Szabályzat 1988. évi módosítását megelőzően felmerült annak kérdése, hogy a szabályzatnak nem csupán az alapvetően objektív módon leírható függetlenséget, hanem a választottbírónak elsősorban az ügghöz, a felekhez való hozzáállását mutató, szubjektív jellegű pártatlanságot is tartalmaznia kellene, de végül e javaslat elvetésre került.⁹⁰⁰

---

választottbírák kijelölését pertársaság (*Multiple Parties*) esetén rendezzi, a 11. cikkely tárgya a kizárási eljárás (*Challenge of Arbitrators*), míg a 12. cikkely a választottbírák helyettesítésével (*Replacement of Arbitrators*) foglalkozik. Az 1998. évi Eljárási Szabályzat e részének kommentárját lásd különösen: CRAIG — PARK — PAULSSON: *Annotated Guide to...* 67 – 98. o.

⁸⁹⁹ Lásd: BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...* 304. o.

⁹⁰⁰ A függetlenség és pártatlanság objektív, illetve szubjektív jellegének esetleges viszonylagosságának problematikájával a dolgozat e fejezetének későbbi része foglalkozik.

Az ICC választottbírószabályzata nem tartalmazza a függetlenség fogalmának meghatározását.⁹⁰¹ Az ICC kommentárja szerint éppen az ICC nemzetközi jellege teszi lehetetlenné, hogy a függetlenség fogalma általános értelemben meghatározásra kerüljön, hanem annak koncepcióját minden esetben a választottbírák és a részt vevő felek földrajzi és kulturális hátterének figyelembe vételével, a releváns jogrendszerekre tekintettel kell létrehozni és elfogadni.⁹⁰² Mindez abból a szempontból is különös figyelmet érdemel, hogy ugyan számos jogrendszer választottbírószabályzata alkalmazza mind a pártatlanság, mind a függetlenség fogalmát, azonban például az angol jogban csak a pártatlanság fogalmát találjuk, míg az amerikai jog az elfogultság, a pártosság sajátos kategóriáját ismeri (*evident partiality*), a függetlenség fogalmát nem alkalmazza. E jogrendszerekből származó felek és választottbírák viszonylatában különös jelentősége lehet annak, hogy az ICC csak a függetlenség fogalmát használja, így az ICC vonatkozó gyakorlatának, esetjogának e körülményekre, ezek értékelésére is figyelemmel kell lennie.

Értelemszerűen merül fel a kérdés, hogy azáltal, hogy nem szerepel a pártatlanság előírása a szabályzatban, előállhat-e az a helyzet, hogy egy független választottbíró nem pártatlanul jár el az ICC választottbírószabályzatában. Ezzel kapcsolatban STEPHEN R. BOND arra hívja fel a figyelmet, hogy az, hogy az ICC szabályzata *expressis verbis* nem tartalmazza a pártatlanság fogalmát, semmilyen módon nem jelentheti azt, hogy az ICC eljárásában a választottbíró mindaddig elfogult módon járhat el, amíg függetlenségét megőrzi.⁹⁰³ Az ICC szabályzatában egyébként — némiképpen látens módon — a pártatlanságra is legalább utalást találunk. Az Eljárási Szabályzat 11. cikkelyének első bekezdése szerint a kizárást a függetlenség vélelmezett hiányára avagy egyéb okra (*alleged lack of independence or otherwise*) lehet alapítani. Az *otherwise* mint egyéb ok kifejezés értelmezése jelentheti azt is, hogy valaki a kizárási kérelmet a pártatlanság

---

⁹⁰¹ Lásd: WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* 57. o.

⁹⁰² Lásd: SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*. 45. o.

⁹⁰³ „This somewhat mechanistic explanation for the absence of a mention of ‘impartiality’ in the ICC Rules is provided in part to make clear that the absence must not be understood as an endorsement of the idea that an arbitrator in ICC arbitrations has the right to be biased so long as he is independent.” Lásd: BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...* 304. o.

hiányával indokolja.⁹⁰⁴ Emellett célszerű utalni az Eljárási Szabályzat 15. cikkelyének második bekezdésére, mely az alábbiakat írja elő:

„In all cases, the Arbitral Tribunal shall act fairly and impartially and ensure that each party has a reasonable opportunity to present its case.”⁹⁰⁵

E rendelkezés szerint amellet, hogy a választottbíróvási tanácsnak biztosítania kell azt, hogy mindegyik fél az ügyét elő tudja adni, a választottbíróvási tanácsnak tisztességesen, *fair* módon és pártatlanul kell eljárnia. Fentiekből arra lehet következtetni, hogy ha *expressis verbis* a pártatlanság előírásaként nem szerepel az ICC szabályzatában, az egy kizárási kérelem esetében hivatkozási alap lehet. Más kérdés, hogy a kizárási indítvány sikerességének feltétele-e, hogy a pártatlanság hiánya mellett a függetlenség hiányára — vagy egyéb okra — is hivatkozzon a kérelmező, vagyis önmagában elégséges ok lehet-e a pártatlanság hiánya a kizárási eljárás eredményességéhez.⁹⁰⁶ (Az ICC esetjogán túlmenően ennek megítéléséhez vélhetőleg minden ügy adott körülményeinek gondos vizsgálata vezethet el.)

Az ICC Eljárási Szabályzata a választottbíró függetlenségének biztosítására a 7. cikkely második bekezdésében egy sajátos eszközt alkalmaz. A választottbíró-jelöltnek megválasztása, megerősítése előtt írásos elfogadó nyilatkozatot kell tennie, melyben egyúttal függetlenségéről is nyilatkozik (*Arbitrator’s Declaration of Acceptance and Statement of Independence*).⁹⁰⁷ Ebben a nyilatkozatban a választottbírónak túl azon, hogy nyilatkozik arról, hogy elfogadja-e a választottbírói tisztséget, arról is nyilatkoznia kell, hogy magát függetlennek vallja-e, avagy vannak-e olyan körülmények, melyek függetlenségét befolyásolhatják. A választottbíró-jelöltek által kitöltendő formanyomtatványból — szemelvényesen — az alábbiak szerint idézünk:

---

⁹⁰⁴ Lásd ezzel kapcsolatban: CALVO: *The Challenge of ICC Arbitrators...* 64. o.

⁹⁰⁵ Az idézett rész fordítása a következő: „A választottbírói testület minden esetben tisztességesen és pártatlanul fog eljárni, és biztosítani fogja, hogy mindegyik félnek legyen ésszerű lehetősége ügye előadására.”

⁹⁰⁶ Habár a függetlenség és pártatlanság hiánya igen gyakran együttesen jelentkezik, egyáltalán nem szükségszerű, hogy mindkét körülmény egyidejűleg fennálljon.

⁹⁰⁷ E nyilatkozat némiképpen hasonlít az LCIA *Arbitration Court* által alkalmazott, szintén a választottbíró-jelöltek által kitöltendő nyilatkozathoz, mellyel a dolgozat IV. fejezete foglalkozik.

„Acceptance. ...Hereby I declare that I accept to serve as arbitrator under the ICC Rules of Arbitration in the instant case. In so declaring confirm that I have familiarized myself with the requirements of the ICC Rules of Arbitration and am able and available to serve as an arbitrator in accordance with all of the requirements of those Rules and accept to be remunerated in accordance therewith. ... Independence. I am independent of each of the parties and intend to remain so; to the best of my knowledge there are no facts or circumstances, past or present, that need be disclosed because they might be of such nature as to call into question my independence in the eyes of any of the parties. OR I am independent of each of the parties and intend to remain so; however in consideration of Article 7. paragraphs 2 & 3 of the ICC Rules of Arbitration I wish to call your attention to the following facts or circumstances, which I hereafter disclose because they might be of such nature as to call into question my independence in the eyes of any of the parties.”⁹⁰⁸

A nyilatkozat itt idézett része szerint egyfelől a választottbírónak nyilatkoznia kell arról, hogy elfogadja a tisztséget, és kifejezetten nyilatkoznia kell, hogy képes és hajlandó is az ICC Választottbírószabályzata szerint eljárni az adott választottbírószabályzat ügyben. Másfelől pedig függetlenségéről is nyilatkoznia kell, mely nyilatkozatra két verziót kínál a nyomtatvány. Az első verzió szerint a választottbíró-jelölt arról nyilatkozik, hogy független a felektől, és független is kíván maradni, és tudomása szerint nincsen olyan körülmény, amely bármely fél szemében (*in the eyes of any of the parties*) megkérdőjelezné a függetlenségét. A második verzió szerint — melyet a gyakorlat minősített függetlenségi nyilatkozatnak (*qualified statement of independence*) nevez — habár a választottbíró-jelölt magát a felektől függetlennek tekinti, kijelenti nyilatkozatában, hogy vannak olyan körülmények, melyek bármely fél szemében megkérdőjelezhetik függetlenségét. A választottbíró-jelöltnek e körülményeket,

---

⁹⁰⁸ E formanyomtatvány teljes szövegét lásd: SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*. 47. o. Az idézet magyar nyelvű fordítása a következő: „Elfogadás... Ezennel elfogadom, hogy a jelen ügyben az ICC Rules of Arbitration (ICC Választottbírószabályzat) rendelkezéseinek megfelelően választottbíróként járjak el. Ennek kijelentése során megerősítem, hogy az ICC Rules of Arbitration szabályaiban kellő jártasságot szereztem, valamint képes és alkalmas vagyok arra, hogy az eljárási szabályok követelményeinek megfelelően járjak el, és elfogadom, hogy díjazásomra is ennek alapján kerüljön sor. ... Függetlenség. Mindegyik féltől független vagyok, és törekszem arra, hogy az is maradjak; legjobb tudásom szerint nincsenek olyan múltbeli vagy jelenbeli tények vagy körülmények, amelyeket azért kell feltárnom, mert olyan természetűek lehetnek, hogy megkérdőjelezhetik függetlenségemet valamelyik fél szemében. VAGY: Független vagyok a felektől, és törekszem is arra, hogy az maradjak; ugyanakkor az ICC Rules of Arbitration 7. cikkelyének 2. és 3. harmadik bekezdését figyelembe véve fel kívánom hívni a figyelmet a következő tényekre vagy körülményekre, amelyeket az alábbiak szerint közlök, mivel olyan természetűek, hogy valamelyik fél szemében megkérdőjelezhetik.”

kapcsolatokat tételesen is fel kell sorolnia, és ezek kifejezetten lényeges szerepet játszanak abban, hogy az adott választottbíró tisztségében megerősítésre kerül-e. (Az erre vonatkozó eljárást a későbbiekben részletezzük.)

A formanyomtatvány megfogalmazása igen sokat mondó abban a tekintetben, hogy a választottbírónak minden olyan körülményt fel kell fednie, amelyek bármely fél szemében megkérdőjelezhetik függetlenségét. Habár a függetlenség alapvetően objektív kategória, mivel a választottbíró és a fél közötti esetleges kapcsolatokat vizsgálja, ebben az értelemben annyiban szubjektív értelmezést kap, hogy a választottbíró-jelöltnek az adott peres fél szemszögéből vizsgálva a függetlenség fennállását esetlegesen megkérdőjelező kapcsolatokat kell feltárnia. Ez a rendelkezés álláspontom szerint magyarázható az ICC választottbíráskodásának tényleges nemzetközi jellegével, hiszen az eltérő jogrendszerekből származó, eltérő jogi hagyományokkal rendelkező felek esetében különbség mutatkozhat abban a vonatkozásban, hogy melyik fél milyen jellegű kapcsolatot ítél meg úgy, hogy az az adott választottbíró függetlenségét befolyásolhatja.

Ezzel kapcsolatban érdemes utalni egy, az ICC gyakorlatában felmerült esetre, melyben a választottbírói eljárásban részt vevő egyik, az Egyesült Amerikai Államokból származó peres fél egy több oldal hosszúságú kérdőívet készített külön az egyik választottbíró-jelöltnek, melyben a választottbíró-jelölt és a peres fél közötti esetleges kapcsolatok vonatkozásában tett fel specifikus kérdéseket. Az ICC Választottbírói eljárása szerint a választottbíró-jelölt e kérdésekre nem köteles válaszolni, kötelezettsége az ICC által készített nyomtatvány kitöltésére terjed ki.⁹⁰⁹ Kiemelendő, hogy a választottbíró-jelölt addig semmilyen módon nem kerülhet megerősítésre, amíg egy megfelelő módon kitöltött és aláírt nyilatkozat rendelkezésre nem áll.⁹¹⁰

Kérdéses ugyanakkor, hogy a választottbíró-jelöltnek a függetlenség megítélésével kapcsolatos fordulatot miként kell értelmeznie. STEPHEN R. BOND már idézett tanulmányában úgy fogalmaz, hogy a választottbíró-jelöltnek ebben az esetben meg kell próbálnia a fél helyébe képzelnie magát, és minden olyan körülményt is figyelembe

---

⁹⁰⁹ Lásd: WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* 60. o.

⁹¹⁰ Lásd: SCHÄFER – VERBIST – IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*. 46. o.

vennie, amely az adott fél szerint a függetlenség hiányához vezethet. BOND ezzel kapcsolatban egy igen szélsőséges példára utal, mely szerint egy választottbírói ügyben egy alkalommal a választottbírói tanács elnöke ellen kezdeményeztek kizárási eljárást azon az alapon, hogy az elnök korábban, még mielőtt az eljárásban részt vett volna, igen kemény nyilvános kritikával illette az emberi jogok helyzetét azon ország régebbi politikai rendszerében, ahonnan a peres fél származott. A *Court of Arbitration* e kizárási indítványt elvetette, a függetlenség hiányát nem tartotta megalapozottnak.⁹¹¹ Mindezek ellenére a választottbíró-jelölt számára — a későbbi esetleges kizárási eljárások megelőzése céljából is — az a legjobb megoldás, ha a közlés javára téved, vagyis, amennyiben kétsége támad valamely tény közlése vonatkozásában, akkor célszerű az adott tényt inkább feltárni.⁹¹² A függetlenség vonatkozásában tett nyilatkozat — miként részletezésre kerül — nem csupán a választottbíró-jelölt megerősítése, hanem a vele szemben esetlegesen kezdeményezésre kerülő későbbi kizárási eljárás szempontjából is nagy jelentőséggel bír.

Az eljáró választottbírói tanács számával kapcsolatban az Eljárási Szabályzat nyolcadik cikkelye tartalmaz rendelkezéseket. A nyolcadik cikkely első bekezdése szerint a jogvitát egy vagy három választottbíró dönti el.⁹¹³ E cikkely szerint alapvetően három lehetőség merül fel az eljáró választottbírák száma vonatkozásában, melyek szerint (i) a felek között nincsen megegyezés az eljáró választottbírák számát illetően, (ii) a felek megegyeztek abban, hogy ügyüket egyesbíró bírálja el, (iii) a felek abban egyeztek meg, hogy háromtagú választottbírói tanács járjon el.⁹¹⁴ A nyolcadik cikkely második bekezdése szerint abban az esetben, amennyiben a felek az eljáró választottbírák számában nem egyeztek meg, a *Court of Arbitration* egy választottbírárt jelöl ki, kivéve, ha a *Court of Arbitration* meglátása szerint az ügyet háromtagú tanácsnak kell

---

⁹¹¹ Lásd: BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...*305. o. Megjegyzést érdemel, hogy álláspontom szerint e körülmény inkább a pártatlanság és nem a függetlenség hiányához vezethetne.

⁹¹² Lásd: WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* 60. o. Álláspontom szerint e nézet jelentős mértékben hasonlít az amerikai joggyakorlat meghatározó jelentőségű jogesete, a *Commonwealth Coatings Corp. v. Continental Casualty CO. 393 U.S. 145 (1968)* ügyben a JUSTICE WHITE által jegyzett párhuzamos véleményben kifejtettekre, mellyel a dolgozat korábbi fejezetében foglalkoztam.

⁹¹³ A választottbírák számának ilyen tekintetben történő meghatározása nagyon lényeges abból a szempontból, hogy ennek megfelelően a választottbírák közötti ellentétes vélemények esetén nem kerülhet a testület döntésképtelen helyzetbe.

⁹¹⁴ Lásd: SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice.* 49. o.

tárgyalnia. A Választottbíróság a legtöbb esetben a pertárgyértéket, az ügy bonyolultságát veszi alapul, és rendszerint másfél millió dollár pertárgyérték alatt egyesbíró-t jelöl ki. Abban az esetben pedig, amennyiben a felek másfél millió dollár pertárgyérték alatti ügyben háromtagú tanács felállításában állapodtak meg, a Választottbíróság felhívja a figyelmet e döntésük esetleges pénzügyi következményeire is.⁹¹⁵ Amennyiben a Választottbíróság megítélése szerint az ügyet egyesbíró-nak kell elbírálnia, a Választottbíróság e személyt ki fogja jelölni. Amennyiben három főből álló tanács elé utalja az ügyet, úgy felhívja a felperest, hogy tizenöt napon belül nevezze meg választottbíró-jelöltjét, az alperesnek pedig a felperesi választottbíró-jelölt megnevezésétől számított tizenöt napon belül kell saját jelöltjét megneveznie.

Abban az esetben, amennyiben a felek egyesbíró eljárásában egyeztek meg, jogosultak arra, hogy közösen jelöljenek választottbírá-t, akit a *Court of Arbitration*-nek jóvá kell hagynia. Abban az esetben, amennyiben a felek azt követő 30 napon, vagy a Titkárság által biztosított póthatáridőn belül, hogy a felperes keresetét alperes kézhez kapta, nem tudnak megegyezni az eljáró választottbírák számában, úgy a *Court of Arbitration* fogja az eljáró választottbírá-t kijelölni. Ezzel kapcsolatban az ICC gyakorlatában felmerült egy eset, melyben a felek már a választottbíró-sági záradékban konkrétan megnevezték az egyedüli választottbíró-ként eljáró személyt. E személy azonban a felektől nyilvánvaló módon nem volt független, mert az egyik félben mint gazdasági társaságban meghatározó részesedéssel rendelkezett, és így a *Court of Arbitration* — a választottbíró-val kapcsolatos függetlenségi követelményeket a felek megállapodása fölé helyezve — nem erősítette meg tisztségében a választottbíró-jelöltet.⁹¹⁶

Abban az esetben, amennyiben három főből álló választottbíró-sági testület jár el, mindegyik fél egy-egy jelöltet jogosult jelölni, akit a *Court of Arbitration* meg kell, hogy erősítsen. Amennyiben valamelyik fél e jogával nem él, úgy helyette a *Court of Arbitration* fog jelölni. A választottbíró-sági eljárásban a *Court of Arbitration* kifejezetten erőteljes szerepét mutatja az, hogy a nyolcadik cikkely negyedik bekezdése szerint az eljáró választottbíró-sági tanács elnökét a *Court of Arbitration* jelöli, kivéve, amennyiben

---

⁹¹⁵ Lásd: SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *I. m.* 50. o.

⁹¹⁶ E jogeset vonatkozásában lásd: WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* 60. o.

a felek eltérő eljárásrendben állapodtak meg e vonatkozásban, mely esetben az elnök személyét is a Választottbíróságnak jóvá kell hagynia. (Ezen eljárásrend eredménytelensége esetén a jelölés joga ismételten a *Court of Arbitration*-t illeti meg.)

A választottbírónak a *Court of Arbitration* általi kijelölésével, illetve a választottbíró-jelölt megerősítésével az Eljárási Szabályzat 9. cikkelye foglalkozik. Általánosságban, főszabály-szerűen kiemelendő az, hogy a választottbíró-jelölt megerősítését minden esetben a *Court of Arbitration*-tól — illetve egyes esetekben a főtitkártól — kell, hogy elnyerje, ennek szabályai kerülnek e cikkelyben részletezésre.⁹¹⁷ Az első bekezdésben azon szempontok találhatóak, amelyek alapján a *Court of Arbitration*, illetve a főtitkár dönt a választottbíró kijelölése, megerősítése tárgyában. Így figyelembe vételre kerül a választottbíró-jelölt nemzetisége, lakóhelye, kapcsolata azon államokkal, ahonnan a peres felek származnak, illetve azon képessége, hogy képes-e megfelelő módon eljárni a választottbírói eljárásban. Ezen utóbbi kitétel gyakorlati értelmezése szerint nem kerülhet megválasztásra vagy megerősítésre olyan választottbíró, akinek egyéb elfoglaltságai miatt nyilvánvalóan nem áll módjában, hogy az eljárásban részt vegyen, vagy aki például nyelvi akadályok miatt nem lenne képes eljárni.⁹¹⁸

A 9. cikkely második bekezdése az Eljárási Szabályzat 1997. évben elfogadott, és 1998. január 1-je óta hatályos módosításával került megalkotásra. E szabály szerint a főtitkár jogosult arra, hogy a felek által jelölt választottbírákat, az egyesbírókat vagy a választottbírószabálytanács elnökét — vagyis minden választottbírákat — megerősítsen tisztségében, feltéve, ha azok fenntartás nélküli függetlenségi nyilatkozatot csatoltak, vagy ugyan minősített nyilatkozatot csatoltak függetlenségükről, de ezzel összefüggésben nem került sor a felek által semmilyen tiltakozásra. E megerősítésekről a főtitkárnak be kell számolnia a Választottbíróság (*Court of Arbitration*) következő ülésén. Abban az esetben, amennyiben a főtitkár szerint az adott választottbíró-jelöltet nem tanácsos tisztségében megerősíteni, úgy e kérdést a *Court of Arbitration* ülése elé utalja. E

---

⁹¹⁷ Miként a dolgozat IV. fejezetében kiemelésre került, a londoni LCIA *Court* is hasonló jogosultságokkal rendelkezik, azonban a választottbíró-jelöltek megerősítése vonatkozásában az ICC szabályzata némiképpen talán árnyaltabbnak tekinthető.

⁹¹⁸ Lásd: SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*. 53. o.

szabályok elsősorban az eljárás gyorsítását szolgálják.⁹¹⁹ Lényeges arra utalnunk, hogy a főtitkár választottbíró jelölésére nem lesz jogosult — e jogkört ugyanis nem veheti át a *Court of Arbitration*-tól — jogosultsága pusztán a választottbíró megerősítésére terjed ki meghatározott esetekben.

A harmadik bekezdés annak eljárását írja le, amikor a *Court of Arbitration* jelöli ki az eljáró választottbírókat. Ebben az esetben a *Court of Arbitration* meg fogja bízni az ICC valamelyik, általa megfelelőnek tartott Nemzeti Bizottságát (*National Committee*), hogy tegyen javaslatot. Abban az esetben, amennyiben a *National Committee* a rendelkezésre álló, a *Court of Arbitration* által megadott határidőn belül nem tesz javaslatot, avagy a *Court* azt nem fogadja el, a *Court* megismételheti kérését, vagy másik nemzeti bizottságot kérhet fel a közreműködésre.⁹²⁰

Az eljáró választottbíró nemzetisége függetlenségének biztosítása szempontjából meghatározó kérdés. Erre is tekintettel mondja ki a Szabályzat kilencedik cikkelyének negyedik bekezdése, hogy az egyesbíróknak, illetve a testület elnökének a nemzetisége feltétlenül el kell, hogy térjen a felek nemzetiségétől. Ugyanakkor e bekezdés azt is kimondja, hogy meghatározott körülmények között — feltéve, hogy a felek egyike sem tiltakozik — egyezhet az egyesbíró vagy a testület elnökének nemzetisége valamelyik fél nemzetiségével.⁹²¹ Abban az esetben, amennyiben a *Court of Arbitration*-nek kell kijelölnie valamelyik fél helyett választottbírákat, akkor a *Court of Arbitration* e választottbírákat azon nemzeti bizottság javaslatának figyelembe vételével fogja kijelölni, mely államból a választottbírákat jelölni mulasztott fél származik. Abban az esetben, amennyiben a Választottbírószág e javaslatot nem fogadja el, vagy a *National Committee* nem tesz eleget feladatának, avagy az adott országban nincs is nemzeti bizottság, a Választottbírószág saját belátása szerint jelölhet választottbírákat.⁹²²

---

⁹¹⁹ Lásd: CALVO: *The New ICC Rules of Arbitration...* 42. o.

⁹²⁰ Szubszidiárius szabályként kell megemlíteni a negyedik bekezdést, melynek értelmében amennyiben a körülmények úgy kívánják, van arra lehetőség, hogy a *Court of Arbitration* olyan országból kérjen fel választottbírókat, ahol *National Committee* nem is létezik.

⁹²¹ Figyelmet érdemel, hogy az UNCITRAL Modell – törvény 11. cikkelyének (5) bekezdése csupán annyit ír elő, hogy amennyiben bíróság vagy erre hivatott harmadik személy jelöli ki a választottbírákat, úgy meg kell vizsgálni annak tanácsosságát, hogy e választottbíró nemzetisége különbözzön a felek nemzetiségétől.

⁹²² Lényeges rámutatni arra, hogy abban az esetben, amennyiben egyesbírókat vagy a testület elnökét kell megválasztania a *Court of Arbitration*-nek, és a kijelölt nemzeti bizottság feladatának eleget nem tesz, úgy

Fentiekből *a contrario* következik az, hogy amennyiben nem egyesbíróról, vagy nem a testület elnökéről van szó, akkor lehetőség van valamely féllal azonos nemzetiségű választottbíró jelölésére, míg az előbbi esetekben erre csak kivételesen kerülhet sor. Ezzel kapcsolatban az ICC régebbi gyakorlatában probléma az egykori szocialista országokkal folytatott választottbírói ügyek során merült fel, mely esetekben az ellenfél gyakran gondolta úgy, hogy a szocialista országból származó választottbíró csupán e ténynél fogva nem tekinthető az őt jelölő, azonos országban honos féltől függetlennek.⁹²³ Ezzel összefüggésben STEPHEN R. BOND már idézett, 1988-as tanulmányában leszögezi azt, hogy míg valóban a függetlenséggel kapcsolatban gyanú merülhet fel, ha egy szocialista ország állami vállalata saját jogtanácsosát jelölné választottbíróként, addig semmi ok nincs feltételezni azt, hogy például egy kelet-európai országból származó jogászprofesszor ne tudna a saját országában honos iparvállalat választottbírói ügyében befolyásmentesen ítélni.⁹²⁴

Az ICC Eljárási Szabályzatának tizedik cikkelye egy, az ICC gyakorlatában felmerült, de nemzetközi mércével mérve is igen nagy jelentőségű jogeset tanulságait hordozza magában, és e cikkely is 1998. január 1-jétől hatályos.⁹²⁵ Ezen eset a dolgozat korábbi részében már említett *Dutco*-ügy. A *Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co.* ügyében a francia *Cour de Cassation* 1992. január 7-én hirdetett ítéletet. Az eredetileg választottbírói ügy röviden az alábbiak szerint foglalható össze. A *Dutco* nevű társaság a *Siemens* és a *BKMI* cégekkel konzorciumi megállapodást kötött

---

a Választottbírói bíróságnak ismét valamely nemzeti bizottsághoz fordulhat, míg amennyiben ez a helyzet a fél által jelölni elmulasztott választottbíró esetében áll elő, úgy a *Court of Arbitration* szabadon jelölhet választottbírákat.

⁹²³ E kérdéskör vonatkozásában célszerű utalni egy, az ICC gyakorlatában felmerült esetre. Az eset elbírálásakor még az 1988. évi Eljárási Szabályzat volt hatályban. A választottbírói eljárásra Zürichben, a svájci jog alapján került sor brit felperes és jugoszláv alperes között. A felperes által jelölt választottbíró svájci, míg az alperes által jelölt választottbíró brit nemzetiségű volt. A választottbírói eljáró tanácsnak kellett a testület elnöki tisztségét betöltő harmadik választottbíró megválasztani. A választottbírák úgy döntöttek, hogy a testület elnökének magyar személyt választanak. E döntés ellen a brit felperes tiltakozott, arra hivatkozással, hogy pusztán e döntés miatt — jelesül, hogy az egyik peres félhez hasonlatosan a testület elnöke szintén szocialista országból származik — alapvetően sérül a választottbírói testület semlegessége. A *Court of Arbitration* e kifogást elfogadva felkérte az ICC finn nemzeti bizottságát, hogy jelöljön elnököt. A jogeset ismertetéséhez lásd: CALVO: *The Challenge of ICC Arbitrators...* 69. o.

⁹²⁴ Lásd: BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...* 309. o. Megjegyzendő, hogy ezen utóbbi esetben inkább a választottbíró pártatlanságával, mintsem függetlenségével kapcsolatosan merülhetnének fel aggályok.

⁹²⁵ Lásd: CALVO: *The New ICC Rules of Arbitration...* 48. o.

egy cementüzem létesítésére. A megállapodás szerint a beruházás vonatkozásában mindegyik félnek megvolt a maga feladata. A megállapodás választottbírói záradékot is tartalmazott, kikötve az ICC eljárását olyan módon, hogy a választottbírói eljárás helyszíne Párizs. A záradék szerint három választottbírói kellett kijelölni az ICC eljárási szabályzata szerint. A konzorciumi megállapodás alapján jogvita merült fel, és a *Dutco* választottbírói eljárást kezdeményezett, meg is nevezve saját választottbíróját. A *Siemens* és a *BKMI* azonban azt állították, hogy nem lehet kényszeríteni őket, hogy közösen jelöljenek választottbírói, hiszen — bár mindketten alperesek — de közöttük alapvető érdekellentét áll fenn. Az ICC Választottbírói eljárási szabályzata ennek ellenére közös jelölésre hívta fel őket, melynek kifejezett ellenkezésükkel tettek csak eleget. A megalakított választottbírói testület saját megalakulását jogosnak tekintette, eljárást folytatott le, és ítéletet hozott. A *BKMI* és a *Siemens* kérte az ítélet érvénytelenítését azon a jogcímen, hogy külön – külön meg lettek fosztva választottbírói-jelölési joguktól. A francia *Cour d'appel* mint fellebbviteli testület a keresetet elutasította, arra hivatkozva, hogy magából a felek által megkötött választottbírói szerződésből következik, hogy azáltal, hogy a felek az ICC eljárását kötötték ki, előállhat olyan helyzet, amikor több félnek közösen kell választottbírói jelölnie. Az ügyben jogorvoslatot terjesztettek elő, és a francia *Cour de Cassation* az alsóbb fokú bíróság döntését megváltoztatva kimondta, hogy a feleknek minden esetben azonos jogot kell élvezniük a választottbírói testület megalakításában, és e jogról érvényesen le sem lehet mondani választottbírói megállapodásban.⁹²⁶

A *Dutco*-ügy tapasztalataira figyelemmel az ICC jelenleg hatályos Eljárási Szabályzatának tizedik cikkelye — több választottbírói intézményhez hasonló módon — akként fogalmaz, hogy több alperes, illetve több felperes esetén amennyiben három főből álló választottbírói testület jár el, úgy mind a felperesi, mind az alperesi pertársaságnak közösen kell jelölnie választottbírói, mely személyeket a *Court of Arbitration*-nek kell megerősítenie. Amennyiben a közös jelölés eredményre nem vezet, és a felek képtelenek arra, hogy megegyezzenek a választottbírói testület összeállításának módjában, a *Court of Arbitration* jogosult lesz arra, hogy a választottbírói eljárást minden

---

⁹²⁶ Ezen ügy összefoglalására lásd: OSWALD: *Probleme der...* 12 — 14. o.; ZUBERBÜHLER —MÜLLER — HABEGGER (Eds.): *Swiss Rules of International...* 80. o.; SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*. 60. o. Magyar nyelven lásd: HORVÁTH É. — KÁLMÁN: *A nemzetközi eljárások joga...*71. o.

egy tagját kijelölje, és közülük nevezze ki az eljáró testület elnökét. Ebben az esetben a Választottbíróságnak belátása szerint áll jogában alkalmaznia az Eljárási Szabályzat 9. cikkelyében foglaltakat, melyeket a fentiekben részleteztünk. Kétségtelenül a 10. cikkely igen nagy jogkört biztosít a Választottbíróságnak. Az a tény azonban, hogy amennyiben akár csak valamelyik oldalon a pertársaság nem képes megegyezni a választottbíróság tagjaiban, akkor a Választottbíróság a testület összes tagját jogosult kinevezni, nem sérti a felek egyenlő elbánásának elvét a választottbírói testület felállításában, hiszen az egyik pertársaság magatartásának következményeként a Választottbíróság a teljes testületet jogosult lesz felállítani.⁹²⁷

A választottbírákra vonatkozó kizárási eljárást az ICC Eljárási Szabályzatának 11. cikkelye szabályozza. E szabályok szerint a választottbíró ellen a függetlenség feltételezett hiánya avagy egyéb ok miatt kizárási eljárást kezdeményezhet valamely peres fél írásos, a Titkárság részére címzett nyilatkozattal, melyben az arra okot adó tényeknek, körülményeknek is szerepelniük kell.⁹²⁸ A kizárási eljárás megindításának határideje 30 nap, melyet a választottbíró kijelölésétől, megerősítésétől vagy azon naptól kell számítani, hogy a kizárási okot adó körülményről a fél értesült, feltéve, ha e nap későbbi, mint a választottbírói kijelöléséről, megerősítéséről való értesülés napja.

A kizárási eljárásról a *Court of Arbitration* dönt. Először a kizárási indítvány befogadásáról, elbírálhatóságáról dönt, majd ezt követően, amennyiben szükséges az indítvány érdeméről is, feltéve, ha az érintett választottbírónak, a feleknek, illetve a többi választottbírónak nyílt lehetősége arra, hogy megfelelő idő alatt észrevételeit előterjeszthesse. Az 1998. óta hatályos Eljárási Szabályzat tartalmazza azt is, hogy ezen észrevételeket nemcsak a *Court*, hanem a többi érintett részére is meg kell küldeni.⁹²⁹ Ugyanakkor itt is alkalmazást kell, hogy nyerjen a szabályzat hetedik cikkelyének negyedik bekezdése, mely szerint a *Court of Arbitration* a kizárási eljárásban hozott

---

⁹²⁷ Utalok arra, hogy — miként az a dolgozatban már részletezésre került — a *Swiss Rules of International Arbitration* 8. cikkelyének (5) bekezdése hasonló rendelkezést tartalmaz.

⁹²⁸ Az Eljárási Szabályzat 11. cikkelyének első bekezdése az alábbiak szerint rendelkezik: „A challenge of an arbitrator, whether for an alleged lack of independence or otherwise, shall be made by the submission to the Secretariat of a written statement specifying the facts and circumstances on which the challenge is based.”

⁹²⁹ Lásd: CALVO: *The New ICC Rules of Arbitration...* 46. o.

indokait nem hozza a felek nyilvánosságára, és ezen határozat ellen — melyet az ICC választottbírói rendszere adminisztratív jellegű határozatnak tekint — fellebbezésnek sincsen helye.

A kizárási eljárás jelenlegi szabályai — a fent említett kisebb módosítástól eltekintve — alapvetően az 1988. évi Eljárási Szabályzatban kerültek rögzítésre. Ezt megelőzően a választottbíróval szembeni kizárási eljárás során nem a függetlenség hiánya vagy egyéb ok volt a meghatározó, hanem a Választottbíró voltaképpen saját belátása szerint járhatott el.⁹³⁰ E szabályozást a szakirodalomból is számos kritika érte, a német MENNO ADEN szerint például ez alkalmat adhat a Választottbíró önkényes eljárására is.⁹³¹ Kiemelést érdemel ugyanakkor, hogy e szabályok szerint is a leggyakrabban az elfogultság volt a kizárási eljárások alapja.⁹³² Az 1980-as években mindemellett a kizárási eljárások száma az ICC eljárásában igen jelentős mértékben emelkedett meg, 1983 januárja és 1989 decembere között hetvenhárom kizárási eljárást kezdeményeztek kilencvennyolc választottbíró ellen. Míg 1986-ban tizenegy kizárási eljárás indítására került sor, addig 1987-ben már huszonnégy esetben kezdeményeztek választottbíró ellen kizárási eljárást. Erre is figyelemmel került 1988. január 1-jei hatállyal módosításra az ICC Eljárási Szabályzata, mely már tartalmazza a függetlenségre, illetve az egyéb okokra való hivatkozást a kizárási eljárás szabályozásával kapcsolatban.⁹³³

A jelenlegi szabályzat a függetlenség feltételezett hiányára, illetve egyéb okra hivatkozással teszi lehetővé a kizárási eljárás kezdeményezését. Ezen egyéb ok többek között lehet az is, hogy a választottbíró nem képes arra, hogy feladatát megfelelően ellássa, a választottbírói eljárás lefolytatásában részt vegyen. MICHEL A. CALVO véleménye szerint e szabályozás összhangban van a főbb nemzetközi egyezmények szellemével, így az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával, valamint a Polgári és Politikai Jogok

---

⁹³⁰ Az 1988. évi Eljárási Szabályzat német verziója e vonatkozásban a következők szerint rendelkezik: „Wird ein Schiedsrichter durch eine Partei abgelehnt, so entscheidet der Schiedsgerichtshof über die Gründe der Ablehnung nach eigenem Ermessen; seine Entscheidung ist endgültig.” Idézi: ADEN: *Internationale Handelsgerichtsbarkeit...* 74. o.

⁹³¹ Lásd: M. ADEN: *I. m.* 76. o.

⁹³² Ezzel kapcsolatban lásd: HANCOCK: *The ICC Court of Arbitration...* 36. o.

⁹³³ G. A. ALVAREZ: *The Challenge of Arbitrators.* 206. o.

Nemzetközi Egyezségokmányával, melyek a tisztességes eljáráshoz való jogot elismerik.⁹³⁴

Miként említésre került, az ICC Eljárási Szabályzata nem határozza meg a függetlenség fogalmát, és nincs is arra egységes standard, hogy mely esetekben kerül a választottbíró kizárássra.⁹³⁵ A dolgozat későbbi részében bemutatásra kerülő, e kérdéssel kapcsolatos nemzetközi iránymutatások nyilvánvalóan az ICC gyakorlatára is hatással vannak. Ugyanakkor fontos leszögezni, hogy arra figyelemmel, hogy az ICC *Court of Arbitration* esetről esetre, a konkrét ügy ismeretében hozza meg döntését, STEPHEN R. BOND véleménye szerint nem szerencsés precedensértékű döntésekről beszélni.⁹³⁶ A kizárási eljárás kezdeményezésére leggyakrabban esetben a választottbíró függetlenségével kapcsolatban, illetve olyan tények felmerülése vonatkozásában kerül sor, melyek pártatlanságához kétséget fűzhetnek, annak ellenére, hogy e kritérium – miként említésre került – a kizárási eljárás szabályainál *expressis verbis* nem szerepel a szabályzatban.⁹³⁷

A függetlenség vonatkozásában az első, ezt vizsgáló lépés az eljárásban nyilvánvalóan a választottbíró – jelölt függetlenségi nyilatkozata. Amennyiben ez a fentiekben említett, úgynevezett minősített nyilatkozat, a feleknek jogukban áll az adott választottbíró ellen tiltakozni, és a *Court of Arbitration* ennek ismeretében erősíti, vagy tagadja meg a kijelölést. Az ICC gyakorlatában a függetlenség megítélésénél igen gyakran fordul elő azon eset, amikor a választottbíró mint jogi képviselő nyújtott szolgáltatást valamelyik félnek. Ezen esetkörökben az ICC Választottbíróháza mindig a konkrét ügyre figyelemmel dönt, a jogi szolgáltatás tartalma, kapcsolódása a választottbíróházi ügyhöz lesz a meghatározó.⁹³⁸

---

⁹³⁴ Lásd: CALVO: *The Challenge of ICC Arbitrators...*65 – 66. o.

⁹³⁵ Ezzel kapcsolatban lásd: WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* 63. o.

⁹³⁶ BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...*310. o.

⁹³⁷ Miként a fentiekben már említésre került, az Eljárási Szabályzat 15. cikkelyének második bekezdése előírja, hogy a választottbíróháznak tisztességesen és pártatlanul kell eljárnia, és ennek hiánya vezethet a kizárási eljárás kezdeményezéséhez.

⁹³⁸ Lásd: CALVO: *The Challenge of ICC Arbitrators...* 68. o.

Természetesen ettől eltér azon eset, amikor a választottbíró kijelölését követően kerül benyújtásra kizárási kérelem, az itt ismertetett tizenegyedik cikkely ezen eljárást szabályozza. Amennyiben a választottbíró – jelölt megfelelően részletezett nyilatkozatot tett függetlensége vonatkozásában, elviekben a megválasztása után csak a függetlenségét befolyásoló, a nyilatkozat megtételét követően keletkezett okokra lehet hivatkozni.⁹³⁹ Természetesen amennyiben valamilyen tényt elhallgatott a választottbíró, már ez a tény önmagában képezheti az eljárás alapját.

Fentiekből az is következik, hogy a választottbíró megválasztását követően kezdeményezett kizárási eljárásban gyakran történik hivatkozás a pártatlansággal összefüggő okra, illetve olyan okokra is, amelyek alapvetően a választottbírói testület diszkrecionális jogkörébe tartoznak. Ezzel kapcsolatban említést érdemel azon eset, melyben azért került kizárási eljárás kezdeményezésre a választottbírói tanács ellen, mert a jogi észrevételek megtételére, illetve a soron következő tárgyalásra való felkészülésre az alperes részére harminchárom, míg a felperes részére harminckilenc nap állt rendelkezésre, annak ellenére, hogy az alperes száz napot kért volna. A *Court of Arbitration* megállapította, hogy a választottbírói tanács pártatlanságának hiánya ezen az alapon nem állapítható meg, és a rendelkezésre álló határidő megfelelő volt a szükséges észrevételek megtételére, a felkészülésre, figyelemmel arra, hogy a következő tárgyaláson a választottbírói tanács tanúkat hallgatott meg.⁹⁴⁰

A kizárással kapcsolatos elméleti szempontból merül fel azon kérdés, hogy mely esetben sikeresebb a választottbíróval szembeni kizárási indítvány, a választottbíró kijelölését megelőző folyamat során, avagy az eljárás folyamán kezdeményezett kizárási eljárásban. E kérdésre teljesen kimerítő választ vélhetőleg nem lehet adni, hiszen ennek megítélése minden esetben az adott ügy konkrét körülményeitől függ. Ugyanakkor lényeges kiemelni, hogy a választottbíró megválasztását követő kizárási eljárás alaposabban van szabályozva, mint a peres feleknek a *Court of Arbitration* általi megerősítést megelőző tiltakozási lehetősége. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a *Court of*

---

⁹³⁹ Nyilvánvaló módon ez a függetlenséggel kapcsolatos nyilatkozattételi kötelezettség célja is, hiszen a választottbírói eljárás gyors és eredményes lefolytatása szempontjából alapvetően lényeges, hogy a nem független személyek ne is kerüljenek választottbírónak megválasztásra.

⁹⁴⁰ Lásd: CALVO: *I.m.* 71. o.

Arbitration a kijelölést megelőzően viszonylag könnyebb helyzetben van, hiszen csupán a függetlenségi nyilatkozat és a fél tiltakozása ismeretében dönthet arról, hogy egy adott személy választottbíróként nem járhat el. Nem kell például ebben az esetben vizsgálnia azt, hogy a peres fél a kizárásra okot adó körülményről mikor értesült, illetve nem kell figyelmet fordítania arra sem, hogy a választottbíró az eljárás során milyen magatartást tanúsított.⁹⁴¹

E kérdés eldöntésével kapcsolatban utalok STEPHEN R. BOND álláspontjára, mely szerint alapvetően az a mérce, amely a függetlenség hiányának megállapítását megalapozza, nem változhat attól függően, hogy az eljárás melyik szakaszában kerül megvizsgálásra. Ugyanakkor BOND arra is felhívja a figyelmet, hogy a választottbíró megválasztása, megerősítése előtt a *Court of Arbitration* nem csupán kifejezetten a függetlenség hiányát megalapozó tényeket veszi figyelembe, hanem azt a kívánalmat is, hogy a választottbíró tagjai olyan személyek legyenek, akikkel kapcsolatban a feleknek semmilyen kifogásuk nincsen, hiszen így nagyobb az esélye annak, hogy az eljárás eredményeképpen megszülető ítélet érvénytelenítését sem kísérlik meg a későbbiekben.⁹⁴² Ebből lehet arra is következtetni, hogy a választottbíró megerősítése előtt tett kifogás e szempontra is figyelemmel esetleg eredményesebb lehet. Mindezt megcáfolhatatlan tényként ugyan el nem fogadva feltétlenül adódik az a következtetés, hogy amennyiben valamely félnek valamelyik választottbírónak jelölt személlyel szemben bármilyen, az elfogultságot megalapozó kifogása áll fenn, úgy azt célszerű minél hamarabb, lehetőleg a választottbíró megerősítése előtt bejelenteni.

Az ICC Eljárási Szabályzatának 12. cikkelye a választottbírák cseréjéről szól. Erre sor kerülhet a választottbíró halála, a sikeres kizárási eljárás, az összes peres fél erre irányuló kérelme esetén, továbbá akkor, amennyiben a választottbíró lemondását elfogadja a Választottbírószék. Ebből következik, hogy — szemben például a Modell — törvény már idézett és fentebb részletezett 14. cikkelyével — a választottbíró lemondásának érvényességi feltétele az, hogy azt elfogadja a Választottbírószék. Ennek a dogmatikai

---

⁹⁴¹ Értelmezésül azt is számításba kell venni, hogy az eljárás során esetlegesen előterjesztett kizárási indítvánnyal a peres félnek akár időhúzási szándéka is lehet, és e taktikai megfontolásból terjeszti elő kérelmét.

⁹⁴² Ezzel kapcsolatban lásd: BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...* 307. o

problémán túlmenően, a választottbírói tisztség megbízási jellegű jogviszonyként való értelmezésén kívül igen jelentős gyakorlati haszna is van, jelesül az, hogy egy esetleges visszaélészerűen gyakorolt lemondással a választottbíró ne tudja akadályozni az eljárás lefolytatását.⁹⁴³

Szintén garanciális jellegű szabályozást találunk a 12. cikk második bekezdésében, mely szerint a Választottbíróóság saját kezdeményezésére is visszahívhatja tisztségéből a választottbírárt, amennyiben a választottbíró *de jure* vagy *de facto* akadályozva van feladata ellátásában, illetve amennyiben feladatának a rendelkezésre álló határidőn belül vagy a szabályoknak megfelelően nem tesz eleget. Ezen, a Választottbíróóságot megillető igen erőteljes jogkör gyakorlását megelőzően azonban a Választottbíróóságnak lehetőséget kell biztosítania a feleknek, az érintett választottbírónak, illetve a választottbírói tanács többi tagjának észrevételeik megtételére.

Abban az esetben, amennyiben a választottbíró a testületből eltávolításra került, a Választottbíróóságnak kell eldöntenie, hogy az új választottbírórt milyen módon válasszák meg, vagyis lehetőség van arra, hogy az eredeti eljárásrendet kövessék, de a *Court of Arbitration* másképp is jelölhet választottbírárt. Ennek lényeges gyakorlati jelentősége lehet, hiszen előfordulhat, hogy az egyik peres fél tudatosan olyan választottbírárt fog jelölni, aki kizárásra kerül, annak érdekében, hogy mindez az eljárás lefolytatását késleltesse. Ezt megakadályozandó dönthet úgy a *Court of Arbitration*, hogy a kizárt választottbíró helyett például maga jelöl újabb választottbírárt, és nem engedi ismételtlen a felet jelölni.

Azt követően, hogy az új választottbírói tanács felállításra került, az új testület feladata azt eldönteni a felek nyilatkozatát követően, hogy milyen már előzőleg megtett eljárási lépéseket kell megismételni. (Álláspontom szerint igen jól mutatja a választottbírói tanács és a *Court of Arbitration* közötti munkamegosztást, hogy e kérdésben az érdemi ítéletet is meghozó választottbírói tanács kell, hogy döntsön.)

---

⁹⁴³ Ugyanakkor lényeges kiemelni, hogy a legtöbb esetben a választottbíró lemondása elfogadásra kerül. 2000-ben például huszonöt választottbíró jelentette be lemondását, és e kérelmekből mindösszesen egy került visszautasításra. 1999-ben huszonnégy választottbíró kérte lemondását, melyből kettő került visszautasításra. Ezen adatok vonatkozásában lásd: WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* 62⁷. o.

Fenti szabállyal szemben azonban az Eljárási Szabályzat 1988. január 1-je óta hatályos verziója tartalmaz egy olyan lehetőséget a 12. cikkely ötödik bekezdésében, hogy abban az esetben, amennyiben valamely választottbíró a tárgyalás berekesztése, de értelemszerűen még az ítélet meghozatala előtt került eltávolításra a testületből, a *Court of Arbitration*-nek joga van dönteni arról, hogy szükséges-e újabb választottbíró kijelölése, avagy a megmaradt tagoknak kell folytatniuk az eljárást. A szabályzat szerint e döntés meghozatalakor a Választottbírósnak az eset körülményein túlmenően a felek és a megmaradt választottbírák álláspontját is figyelembe kell venni. A döntés, hogy ne kerüljön bevonásra új választottbíró számos esetben többletidő megtakarításával, és költségkíméléssel járhat.⁹⁴⁴ Ugyanakkor a felek számára az is nagyon lényeges kérdés, hogy adott esetben egy, a tárgyalás berekesztését követően kizárt választottbíró esetében van arra esély, hogy csonka tanács döntsön az ügyben, és amennyiben a felek által jelölt választottbírák járnak el, értelemszerűen azon igen furcsa helyzet is előállhat, hogy a választottbírósi ítéletet olyan tanács fogja meghozni, melyben nem vesz részt valamelyik fél által jelölt választottbíró. Ezt is figyelembe véve a *Court of Arbitration* felelőssége e döntés meghozatalakor igen jelentős.⁹⁴⁵ (Álláspontom szerint abban az esetben ugyanis, amennyiben ilyen értelemben vett csonka testület jár el, és van olyan fél, aki által jelölt választottbíró nem vesz részt a testületben, komoly esély mutatkozik arra, hogy amennyiben e fél számára sérelmes ítélet születik, e fél esetlegesen az ítélet érvénytelenítését fogja kezdeményezni állami bíróság előtt.)

A választottbíró kizárásával, a választottbírák cseréjével kapcsolatban fontos utalnunk ANNE – MARIE WHITESELL megállapítására, mely szerint a *Court of Arbitration* szerepe a kizárási eljárásokban való döntés vonatkozásában az ICC választottbíráskodás egyik legfontosabb előnye.⁹⁴⁶ A vonatkozó szabályozás alapján azt is ki lehet jelenteni, hogy az ICC választottbírósi eljárás e szakaszában az ICC intézményesített választottbírósi jellege igen szemléletes módon tűnik ki.

---

⁹⁴⁴ Lásd: CALVO: *The New ICC Rules of Arbitration...* 49. o.

⁹⁴⁵ Lásd: SCHÄFER – VERBIST – IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice*. 45. o.

⁹⁴⁶ Lásd: WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* 62. o.

némiképpen eltérő szempontok szerint kell eljárnia abban az esetben, amennyiben az UNCITRAL Mintaszabályzat szerinti választottbírói eljárásban jár el kijelölő intézményként. Különösen figyelemre méltó ez abban a vonatkozásban, hogy amennyiben az ICC ugyanezen, a kijelölésre vonatkozó szabályzat negyedik – ötödik cikkelye szerint nem UNCITRAL Mintaszabályzat szerinti *ad hoc* választottbírói eljárásban el kijelölő intézményként, úgy a rendelkezések szerint elsősorban a választottbíró függetlenségére kell figyelmet fordítania. Miként a korábbiakban tisztázásra került, annak ellenére, hogy az ICC választottbírói eljárási szabályzata nem írja elő *expressis verbis* a pártatlanság követelményét, azt a gyakorlat bizonyos mértékig tekintetbe veszi, sajátos megoldás az, hogy az UNCITRAL Mintaszabályzat szerinti *ad hoc* választottbírói eljárásban kijelölő intézményként eljáró *Court of Arbitration*-nek kifejezetten figyelmet kell fordítania a pártatlanság követelményére is.

Összességében kiemelhető, hogy az ICC választottbírói eljárása a választottbíró megválasztása és kizárása tekintetében is igen nagy figyelmet fordít arra, hogy az eljárás kifejezetten nemzetközi, vagyis az eljárás eltérő nemzetiségű felek között folyik. A szabályzatnak a választottbíró megválasztására és kizárására vonatkozó része, és az arra ráépülő, általunk röviden hivatkozott gyakorlat alapvetően arra törekszik, hogy a választottbírói eljárás ezen igen sajátos, az eljárásban részt vevő felek személyétől el nem választható szakaszában olyan szabályok álljanak rendelkezésre, melyek adekvát módon alkalmazhatóak eltérő jogi kultúrával és jogrendszerrel rendelkező államokból származó peres felek esetében is.

5. A választottbíró függetlenségével és pártatlanságával kapcsolatos nemzetközi iránymutatások

A) A Rules of Ethics for International Arbitrators bemutatása

A választottbírónak a választottbíróvási eljárásból való kizárása tekintetében a nemzetközi jogegységesítés területén kimagasló jelentőséggel bírnak a választottbírói funkció etikai tartalmát szabályozó szabálygyűjtemények, továbbá az érdekkonfliktus felmerülése esetén esetlegesen alkalmazást nyerő iránymutatások. Az UNCITRAL Modell választottbíróvási szabályok és a Modell – törvény rendelkezéseinek ismertetését követően célszerűnek tűnik a nemzetközi választottbírák Etikai Szabályzatának (*Rules of Ethics for International Arbitrators*), továbbá az *International Bar Association (IBA)* által elfogadott, az összeférhetetlenségre vonatkozó iránymutatás (*IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*) elemzése.⁹⁴⁸

A *Rules of Ethics* megalkotása az *IBA Guidelines*-hoz hasonlóan a világ egyik legnagyobb, ügyvédek tömörítő szervezetéhez, a 183 országban mintegy 18.000 ügyvéd taggal rendelkező, londoni székhelyű *International Bar Association (IBA)* nevéhez köthető.⁹⁴⁹ Habár konkrét összefüggés, ok – okozati kapcsolat teljes mértékben nincsen, a választottbírákra irányadó etikai szabályok megalkotására bizonyos mértékben hatással volt az IBA által készített Nemzetközi Etikai Kódex (*International Code of Ethics*), mely 1956 júliusában, Osloban került elfogadásra, és mely kódexet az IBA teljes ülése (*General Meeting*) Mexico City-ben, 1964. július 24-én egészített ki.⁹⁵⁰ E kódex

---

⁹⁴⁸ Mind a *Rules of Ethics for International Arbitrators*, mind az *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* teljes szövege olvasható a www.ibanet.org weboldalon.

⁹⁴⁹ Az IBA világszervezete alapvetően az ügyvédi hivatás szintjének emelését, az ügyvédek nemzetközi kapcsolatainak fejlesztését tűzte ki célul. Ezen célkitűzéseket az IBA – egyebek mellett – konferenciák szervezésével, kiadványok publikálásával törekszik elérni. Az IBA három szekcióval rendelkezik, melyek a következők: Üzleti Jogi Szekció (*Section on Business Law*), Joggyakorlati, Peres Szekció (*Section on Legal Practice*), Energia Jogi, Megújuló erőforrások joga Szekció (*Section on Energy & Natural Resources Law*). Az IBA tevékenységét alapvetően ezen jogterületek figyelembevételével szervezi.

⁹⁵⁰ Lényeges utalnunk arra, hogy a *Rules of Ethics* elején kiemelésre kerül, hogy a *Rules of Ethics* szabályai nem befolyásolják az *International Code of Ethics*-et, és nem is kell, hogy azzal konzisztensek legyenek.

jelenlegi verziója 1988-ban készült el, és alapvetően az ügyvédi hivatás egyes magatartási elvárásait célozza meg szabályozni.

A *Rules of Ethics for International Arbitrators* megalkotására 1987-ben került sor, készítői az IBA Üzleti Jogi Szekciója (*Section on Business Law*) D bizottságának tagjai, nemzetközi választottbírói szakértők voltak, J. M. HUNTER Angliából, J. A. S. PAULSSON Franciaországból és A. J. VAN DEN BERG Hollandiából.⁹⁵¹ Az etikai szabályzat alapvető célja, hogy a nemzetközi választottbírák etikai magatartásának szabályozásával a választottbírói eljárás tisztességét, az eljárás pártatlan voltát biztosítsa, ami által értelemszerűen az egész eljárás legitimitása is erősödik. Mindez egybecseng az amerikai Legfelsőbb Bíróság észrevételével a *Mitsubishi Motors Corp v Chrysler Soler-Plymouth Inc.* jogesetben, mely szerint önmagában a választottbírói eljárás a nemzetközi kereskedelmi jogvita-rendezés semlegességét és objektivitását nem tudja biztosítani, amennyiben a választottbírák integritásával kapcsolatos kételyek merülnek fel.⁹⁵² Kiemelendő, hogy azért is lényeges, hogy a *Rules of Ethics* a nemzetközi választottbíráskodásra irányadó, mert azzal a céllal is készült, hogy az egyes országok és jogcsaládok eltérő jogi hagyományából adódó különbségek és eltérések következményeit igyekezzen minimalizálni. A *Rules of Ethics* az alábbi részekből áll:

- Ø Bevezető észrevétel (*Introductory Note*);
- Ø Alapvető szabály (*Fundamental Rule*);
- Ø A jelölés elfogadása (*Acceptance of Appointment*);
- Ø Az elfogultság elemei (*Elements of Bias*);
- Ø A közlési kötelezettség (*Duty of Disclosure*);
- Ø A felekkel való kommunikáció (*Communications with the Parties*);
- Ø Választottbírói díjak (*Fees*);
- Ø A gondos eljárás követelménye (*Duty of Diligence*);
- Ø Részvétel az egyeztetési javaslatokban (*Involvement in Settlement Proposals*);

Mint a későbbiekben részletezésre kerül, a *Rules of Ethics* és a *Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* közötti kapcsolat ezzel nem egyezik.

⁹⁵¹ A *Rules of Ethics* bemutatására lásd különösen: BRANSON: *Ethics for International Arbitrators*. 72 – 78. o. (Ebben a tanulmányban a *Rules of Ethics* teljes szövege is olvasható.)

⁹⁵² „*The arbitral process alone cannot guarantee neutrality and objectivity in resolving international commercial disputes if there is any doubt about the integrity of arbitrators.*” Idézi: BRANSON: I. m.72. o.

Ø A választottbíróóság tanácskozásának bizalmas jellege (*Confidentiality of the Deliberations*).

A bevezető észrevétel alapvetően a szabályzat célját tartalmazza, kiemelve, hogy a szabályzat nem kötelező jellegű, annak a felek — belátásuk szerint — alávetetik magukat. Erre is figyelemmel a bevezető észrevétel tartalmaz egy mintaklauzulát is, melyet a felek a választottbíróósági szerződésbe szándékuk szerint beiktathatnak.⁹⁵³

Az alapvető szabály voltaképpen egy mondatból áll, és akként rendelkezik, hogy a választottbírák gondosan és hatékonyan kötelesek eljárni, annak érdekében, hogy a felek jogvitáját igazságos és hatékony (végrehajtható) határozattal döntsék el, továbbá a választottbírák nem lehetnek elfogultak, és az elfogultságtól mentesnek is kell maradniuk:

„Arbitrators shall proceed diligently and efficiently to provide the parties with a just and effective resolution of their disputes, and shall be and shall remain free from bias.”⁹⁵⁴

A választottbírák elfogulatlanságát — a hatékony és igazságos vitarendezés mellett — az etikai szabályzat a választottbírói eljárás alapértékének tartja, azonban az elfogulatlanság időbeli hatályával kapcsolatosan rendelkezést nem tartalmaz.

A választottbírói tisztség elfogadásával kapcsolatos rendelkezések közül kiemelés érdemel, hogy túl azon, hogy a választottbíró akkor vállalhatja el a tisztséget, amennyiben szubjektíven úgy véli, képes a befolyásmentes döntésre, valamint rendelkezik a jogvita eldöntéséhez szükséges képességekkel, az is említésre kerül, hogy a

---

⁹⁵³ „The parties agree that the Rules of Ethics for International Arbitrators established by the International Bar Association, in the force at the date of the commencement of any arbitration under this clause, shall be applicable to the arbitrators appointed in respect of such arbitration.” Lásd: *Rules of Ethics for International Arbitrators, Introductory Note*. www.ibanet.org. A felek ezzel a klauzulával alkalmazni rendelkeznek az etikai szabályzatot azon választottbírákra, akik jogvitájuk eldöntésére kijelölésre kerülnek. Ez azt is jelenti, hogy a választottbírónak jelölt személy a tisztség elfogadásával egyértelműen elfogadja, hogy rá nézve kötelezőek az etikai szabályzat rendelkezései.

⁹⁵⁴ Az idézet magyar nyelvű fordítása a következő: „A választottbírák gondosan és hatékonyan kell, hogy eljárjanak, annak érdekében, hogy a felek jogvitáját igazságos és hatékony módon oldják meg, és a választottbíráknak elfogultságtól mentesnek kell lenniük, és annak is kell maradniuk.”

választottbírának a jogvita eldöntéséhez szükséges nyelvi képzettséggel is rendelkeznie kell.⁹⁵⁵

Álláspontom szerint a *Rules of Ethics* legfontosabb része a harmadik pont, az elfogultság elemei. Ebben a pontban a *Rules of Ethics* — szemben az egyes államok törvényhozásával, valamint az UNCITRAL Modell — törvénnyel is — igyekszik meghatározni az elfogultsággal kapcsolatos két legfontosabb fogalmat, a pártatlanság és a függetlenség kérdését. Az etikai szabályzat 3.1 pontja az alábbiak szerint rendelkezik:

*The criteria for assessing questions relating to bias are impartiality and independence. Partiality arises where an arbitrator favors one of the parties, or where he is prejudiced in relation to the subject-matter of the dispute. Dependence arises from relationships between an arbitrator and one of the parties, or with someone closely connected with one of the parties.*⁹⁵⁶

Ezen meghatározás szerint a pártosságról, vagyis a pártatlanság hiányáról akkor lehet beszélni, ha valamelyik választottbíró kedvez valamelyik félnek, avagy a jogvita tárgyával kapcsolatban előítélettel bír. A függőség pedig a választottbíró és valamelyik fél, vagy valamelyik félhez közelálló személy viszonya esetén áll fenn.

Előjáróban kiemelést érdemel, hogy ezen meghatározás — hasonlóan az Etikai Szabályok egészéhez — nem tesz különbséget a fél által jelölt választottbíró, és a választottbírószági tanács elnöke között, hanem mindegyik választottbíró esetében azonos mérce szerint mér.⁹⁵⁷ Az etikai szabályok által megalkotott meghatározáshoz igen nagy mértékben hasonlít a REDFERN — HUNTER kézikönyv első kiadása által alkalmazott definíció is:

---

⁹⁵⁵ Ennek magyarázata az, hogy ezen etikai szabályzat alapvetően a nemzetközi választottbíráskodásra vonatkozik.

⁹⁵⁶ Az etikai szabályzat idézett részének fordítása a következő: „Az elfogultsággal kapcsolatos kérdések értékeléséhez a pártatlanság és a függetlenség a szükséges követelmények. A pártosság akkor áll elő, ha a választottbíró valamelyik felet előnyben részesíti, vagy amennyiben az ügy tárgyával kapcsolatban előítélettel bír. A függőség a választottbíró és valamelyik fél, vagy valamelyik félhez szorosan köthető személy közötti kapcsolat esetén merül fel.”

⁹⁵⁷ Ezt hangsúlyozza: BRANSON: I. m. 73. o.

„The concept of ‘dependence’ is concerned exclusively with questions arising out of the relationship between an arbitrator and one of the parties whether financial or otherwise. By contrast, the concept of ‘partiality’ may be concerned with the bias of an arbitrator either in favour of one of the parties or in relation to the issues in dispute. Impartiality is thus a much more abstract concept than independence, in that it involves primarily a state of mind which presents special difficulties of measurement. Actual bias is something fairly easily recognized, albeit difficult for a challenging party to prove. The appearance of bias usually merges into the ambit of dependence.”⁹⁵⁸

Érdemes utalni PIERRE LALIVE már a korábbiakban idézett megjegyzésére, mely szerint felületes értelmezés mellett a függetlenség, a pártatlanság és a semlegesség fogalma szinonimának tekinthető, bár a semlegesség valójában a választottbíró nemzetisége tekintetében történő semlegességet kell, hogy jelentsen.⁹⁵⁹ PIERRE LALIVE egy másik alkalommal, egy Párizsban megtartott nemzetközi konferencián, 1988-ban igen szemléletes módon határozta meg a függetlenség fogalmát:

„Independence implies the courage to displease, the absence of any desire, especially for the arbitrator appointed by a party, to be appointed once again as an arbitrator.”⁹⁶⁰

E — a kissé poétikus elemeket sem nélkülöző — meghatározás a választottbíró függetlenségét talán absztraktabb módon határozza meg, és a választottbíró számára azt az erkölcsi kötelességet is előírja, hogy a választottbíró fel tudjon vállalni olyan döntést, mely a fél számára kedvezőtlen, mely hozzáállásból annak is ki kell tűnnie, hogy a

---

⁹⁵⁸ Lásd: A. REDFERN — M. HUNTER: *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 170. o. Az idézet magyar nyelvű fordítása a következő: „A ‘függőség’ fogalma kizárólag a fél és a választottbíró gazdasági vagy egyéb kapcsolatával áll összefüggésben. Ezzel ellenkezőleg a ‘pártosság’ a választottbíró elfogultságával hozható összefüggésbe, amely elfogultság vagy valamelyik féllel, vagy az ügy tárgyával kapcsolatos előnyben részesítést jelent. Éképpen a pártatlanság absztraktabb fogalom, mint a függetlenség, és elsősorban egy elméleti felfogást, hozzáállást jelent önmagában, amelynek értékelése különös nehézségeket jelent. A tényleges elfogultság olyasmí, amelyet igen könnyű felismerni, habár a kizárást kezdeményező félnek nehéz lehet bizonyítani. Az elfogultság megjelenése rendszerint beleolvad a függőség hatókörébe.” Kiemelést érdemel, hogy MARTIN HUNTER maga is tagja volt a *Rules of Ethics* megalkotásával megbízott csoportnak.

⁹⁵⁹ LALIVE: *On the Neutrality of...* 23 — 24. o. Az idézet fordítása a következő: „A függetlenség magában foglalja azt, hogy a választottbíró ki meri vívni az őt jelölő fél nemtetszését, vagyis elsősorban a fél által jelölt választottbíró azon szándékának hiányát jelenti a függetlenség, hogy a fél őt a későbbiekben ismét jelölje választottbíróként.” Kiemelést érdemel, hogy az amerikai gyakorlat alkalmazza igen gyakran a semlegesség (*neutrality*) fogalmát, ez azonban a semleges — nem semleges, felek által jelölt választottbíró közötti különbségtételre tekintettel kell értelmeznünk.

⁹⁶⁰ PIERRE LALIVE professzornak a *VIth Symposium on International Arbitration* elnevezésű konferencián tartott előadását idézi: SCOTT DONAHEY: *The Independence and Neutrality...* 32. o.

választottbíró döntését semmilyen mértékben ne határozza meg az a szándék, kívánalom, hogy őt a fél a későbbiekben is jelölje választottbírónak.

Álláspontom szerint már a REDFERN — HUNTER kézikönyv első kiadása és a *Rules of Ethics* meghatározásából összevethető, hogy a függetlenség fogalmánál elsősorban objektív tényezőket kell vizsgálnunk, vagyis a választottbíró és a felek vagy képviselőik közötti kapcsolatrendszer, míg a pártatlanság — pártosság ezzel szemben főként szubjektív kategória, hiszen azt szemléli, van-e valamilyen szemléleti elkötelezettsége, előítélete a választottbírónak az ügy iránt, illetve elfogult-e (pozitív vagy negatív irányban) valamely féllel szemben. Itt azonban már arra kell rámutatnunk, hogy amennyiben a választottbíró tényleges elfogultságot, pártosságot mutat, az már abban a vonatkozásban nagyon is objektív kategória, hogy annak megnyilvánulása a felek által is észlelhető, és ez a kizárási eljárás alapját képező körülmény lehet. Ebben a tekintetben a függetlenség és pártatlanság mint teljesen objektív és teljesen szubjektív kategória közötti különbségtétel igen viszonylagos, hiszen a *par excellence* szubjektív elfogultságnak a külvilágban tetten érhető megnyilvánulása már objektív módon is leírható.⁹⁶¹

Fontos kiemelnünk, hogy a függetlenség és pártatlanság meghatározása vonatkozásában a REDFERN — HUNTER kézikönyv negyedik kiadása már bizonyos mértékig árnyaltabban fogalmaz. E meghatározásból a következők szerint idézünk:

„In previous editions of this book, a distinction was drawn between «independence» an «impartiality». However, since the third edition was published, there has been a distinct trend towards viewing these two elements as the opposite side of the same coin. There has therefore been a move towards considering them as a «package», and to use them as parallel tools for assessing the potential or actual bias. They are rarely used on their own, individually, but are usually joined together as a term of art. It is generally considered that »dependence« is concerned exclusively with questions arising out of the relationship between an arbitrator and one of the parties, whether financial or otherwise. This is considered to be susceptible to an objective test, because it has nothing to do with an arbitrator's (or prospective arbitrator's) state

---

⁹⁶¹ Említést érdemel, hogy a magyar szakirodalom is a függetlenség és pártatlanság leírásánál egy objektív, illetve egy szubjektív megközelítést alkalmaz. Lásd: HORVÁTH — KÁLMÁN: *A nemzetközi eljárások joga...* 72. o.; KISS K.: *A választottbíróval szembeni kizárási indítvány...* 23. o.

of mind. ... By contrast the concept of «impartiality» is considered to be connected with actual or apparent bias of an arbitrator — either in favour of one of the parties or in relation to the issues in dispute. Impartiality is thus a subjective and more abstract concept than independence in that it involves primarily a state of mind.”⁹⁶²

A REDFERN — HUNTER kézikönyv 2004. évi, negyedik kiadása találóan akként fogalmaz, hogy a pártatlanság és a függetlenség ugyanazon érme két oldalaként egymástól jelentős mértékben eltérő, de számos esetben együttesen érvényesülő fogalmak. E meghatározás is hangsúlyozza azt, voltaképpen a *Rules of Ethics*-ben is észlelhető, de a nemzetközi gyakorlat által is alátámasztott szemléletet, mely szerint a függetlenség alapvetően objektív, míg a pártatlanság szubjektív elemekkel írható le. Ugyanakkor a kézikönyv tekintettel van arra, az elsősorban angol gyakorlaton alapuló jogfejlődésre, amely megkülönbözteti az *apparent bias* (látszólagos elfogultság), illetve *actual bias* (tényleges elfogultság) fogalmát.⁹⁶³ A kézikönyv szerint úgy a függetlenség, mind a pártatlanság megalapozhatja az elfogultságot. Álláspontom szerint azonban, amennyiben a függetlenséget ténylegesen objektív kategóriának tekintjük, akkor az valójában csak az elfogultság egyik kategóriáját — vélhetőleg a tényleges elfogultságot — alapozhatja meg, hiszen ha az elfogultságot objektív elemekkel (a választottbíró és a fél vagy képviselői közötti kapcsolat) próbáljuk leírni, akkor valamely tény fennállása vagy fenn nem állása meg kell, hogy alapozza az elfogultságot ezen viszonyítási rendszer szerint. A pártatlanság mint szubjektív — és a kézikönyv szerint a függetlenségnél absztraktabb — fogalom azonban alkalmas arra, hogy annak jellegétől függően tudjuk a látszólagos elfogultság vagy a tényleges elfogultság fennállását megállapítani. Természetesen hangsúlyozandó, hogy amennyiben tényleges elfogultságról van szó — amely a

---

⁹⁶² Lásd: A. REDFERN — M. HUNTER: *Law and Practice...* 170. o. Az idézett rész fordítása a következő: „E könyv korábbi kiadásaiban különbséget tettünk a «függetlenség» és a «pártatlanság» között. Mióta azonban a harmadik kiadás napvilágot látott egy nyilvánvaló trend észlelhető, amely e két elemet mint ugyanazon érme ellentétes oldalait szemléli. Ezért egy olyan szemlélet tűnik ki, amely e fogalmakat «csomagként» értékeli, és a lehetséges vagy tényleges elfogultság megítéléséhez párhuzamos eszközökként alkalmazza azokat. Ritkán használják e fogalmakat önállóan, általában a kettő együttesen kerül alkalmazásra. Rendszerint a «függőség» kizárólag mint a fél és a választottbíró közötti, gazdasági vagy egyéb természetű kapcsolat kerül értékelésre. Ez egy objektív tesztnek tekinthető, mivel semmi köze egy választottbíró (vagy jövőbeni választottbíró) elméleti felfogásához, hozzáállásához... Ezzel ellentétben a «pártatlanságra» úgy tekintenek, hogy az összefüggésben áll a tényleges vagy látszólagos elfogultság fogalmával — vagy valamelyik fél előnyben részesítését vagy a jogvita tárgyát illetően. A pártatlanság ekként egy szubjektív és absztraktabb fogalom, mint a függetlenség, és elsősorban egy elméleti felfogást, beállítódást foglal magában.”

⁹⁶³ E fogalmakkal részletesen a dolgozat IV. fejezete foglalkozik.

nemzetközi gyakorlatban viszonylag ritkán fordul elő — úgy a pártatlanság kifejeződése már objektív módon kell, hogy jelentkezzen, illetőleg azt a félnek meghatározott módon bizonyítania is kell.⁹⁶⁴

A pártatlanság és függetlenség mint teljes mértékben szubjektív és objektív kategóriák viszonylagossága ellenére is fontos leszögezni, hogy a *Rules of Ethics* kétségtelen érdeme, hogy e két fogalomra ad egyfajta meghatározást, amely jelentősen befolyásolta a későbbi joggyakorlatban kialakuló értelmezést is. A *Rules of Ethics* arra is törekszik, hogy a függetlenség, illetve pártatlanság hiányának fennállását a lehető legnagyobb mértékben körülírja, így például részletezi, hogy a közvetlen vagy közvetett üzleti kapcsolat már jogos kételyeket támaszthat a választottbíró függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában.⁹⁶⁵

Érdemes utalnunk a Kanadai Legfelsőbb Bíróság egy 1955-ös döntésére, amely kimondja, hogy a választottbírói szerződést aláíró felek arra tekintettel, hogy jogvitáik rendezésére a választottbírói utat választják, kifejezetten jogosultak arra, hogy megbízhatóságot az eljáró választottbírák elméjének, gondolkodásának függetlenségében:

„The arbitrators are to exercise their function not as the advocates of the parties nominating them, and a fortiori of one party when they are agreed upon by all, but with as free, independent, and impartial minds as the circumstances permit. In particular they must be untrammelled by such influences as to a fair minded person would raise a doubt of that impersonal attitude which each party is entitled to.”⁹⁶⁶

---

⁹⁶⁴ A pártatlanság és az *apparent bias* (látszólagos elfogultság), illetve *actual bias* (tényleges elfogultság) közötti lényeges kapcsolatot mutathatja az is, hogy e fogalompár értelmezése és alkalmazása az angol jogban kapott nagy jelentőséget, amely — miként az bemutatásra került — a függetlenség fogalmával szemben a pártatlanság fogalmát helyezi előtérbe.

⁹⁶⁵ Lényeges kiemelnünk, hogy a 3.4 pont a régebbi üzleti kapcsolatok mint a függetlenséget, pártatlanságot befolyásoló tényezők vonatkozásában viszonylag nagy mérlegelési lehetőséget biztosít, mivel e pont szerint a korábbi üzleti kapcsolatok nem tekinthetők akadályának annak, hogy a választottbíró elfogadja a választottbírói tisztséget, kivéve ha olyan jelentős mértékűek, melyek befolyásolhatják a jövőbeni választottbíró ítéletét.

⁹⁶⁶ A *Szilard v. Szasz (1955, S. C. R.)* döntést idézi: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice...* 209. o. Az idézett rész fordítása a következő: „A választottbíráknak funkciójukat nem úgy kell ellátniuk mint az őket jelölő felek ügyvédjeinek, illetve mint a fortiori az ügyfél ügyvédjeinek, amennyiben a felek őket közösen jelölik, hanem mint szabad, független és pártatlan elméknek, miképpen azt a körülmények lehetővé teszik. Különösen szabadnak kell lenniük minden olyan befolyástól, amely egy tisztességesen gondolkodó

A *Szilard v. Szasz* döntés — mely e kérdéskörben a kanadai esetjogban kiemelkedő — azon túlmenően, hogy kimondja, a választottbírák nem tekinthetők a felek ügyvédjének, egyszerre említi a választottbírák pártatlan és független elméjét, vagyis bizonyos mértékig ekvivalensnek tekinti e fogalmakat. Lényeges továbbá utalnunk arra, hogy e kritériumok fennállásának megítélésére e döntés is a harmadik személy megítélését alkalmazza mérceként.

A *Rules of Ethics* kifejezetten jelentős szerepet tulajdonít a közlési, feltárási kötelezettségnek (*duty of disclosure*). Az etikai szabályok a közlési kötelezettségnek alapvetően öt csoportját különböztetik meg az alábbiak szerint:

- Ø Korábbi vagy jelenlegi, közvetlen vagy közvetett üzleti kapcsolat;
- Ø A féllel vagy valamely tanúval fennálló lényeges társasági kapcsolat természete és terjedelme;
- Ø A választottbírói tanácsban helyet foglaló más választottbírával fennálló korábbi kapcsolat természete;
- Ø A jogvitával kapcsolatos minden korábbi ismeret;
- Ø Minden olyan körülmény, amely befolyásolhatja azt, hogy a választottbíró olyan módon láthassa el feladatát, ahogyan az ésszerűen elvárható.

A közlési kötelezettség a választottbírói eljárás befejezéséig áll fenn. A fenti esetcsoportok igyekeznek a választottbíró és az eljárás többi résztvevője közötti lehetséges kapcsolatrendszereket feltárni. A közlési kötelezettséget tartalmazó negyedik rész másik igen lényeges rendelkezése a 4.1 pont:

„Failure to make such disclosure creates an appearance of bias, and may of itself be a ground for disqualification even though the non-disclosed facts or circumstances would not of themselves justify disqualification.”⁹⁶⁷

---

személyben kételyt ébresztene a választottbíró azon tárgyilagos hozzáállásában, amely objektív választottbírói szemléletre mindegyik peres fél jogosult.”

⁹⁶⁷ Az idézett rész fordítása a következő: „E közlés elmulasztása az elfogultság megjelenését kelti, és önmagában egy ok lehet a választottbíró kizárására, akkor is, ha a nem – közölt tények vagy körülmények önmagukban nem alapoznák meg a kizárást.”

E rendelkezés szerint amennyiben a választottbíró a közlési kötelezettségének eleget nem tesz, úgy az az elfogultság látszatát kelti abban az esetben is, amennyiben a közölni elmulasztott tények vagy körülmények önmagukban nem képeznék a kizárás okát. A feltétlen közlési, feltárási kötelezettséget tartalmazó rendelkezés, mely szerint a közlési kötelezettség teljesítésének elmulasztása elfogultságot eredményez, nagy mértékben emlékeztet az amerikai esetjogban szereplő — korábban, a dolgozat V. fejezetében már elemzett — nagy jelentőségű jogesetben, a *Commonwealth Coatings Corp. v. Continental Casualty* ügyben kialakított, JUSTICE BLACK bíró által jegyzett többségi véleményben foglaltakra.

A *Rules of Ethics* fontos szabályokat tartalmaz a választottbíró kommunikációja vonatkozásában is. Ezek közül kiemelést érdemel azon — a választottbírói eljárás integritásának megőrzését célzó — szabály, mely szerint a választottbíróknak az eljárás folyamán kerülnie kell minden, az ügyre vonatkozó egyoldalú kommunikációt bármely féllel vagy fél képviselőjével. Szintén a *Rules of Ethics* nemzetközi jellegét emelik ki az egyezségkötéssel kapcsolatos rendelkezések. Az etikai szabályzat 8. része ugyanis kimondja, hogy a választottbírói testületnek hangsúlyoznia kell, nem kívánatos az, ha bármely választottbíró valamelyik féllel a másik fél jelenléte nélkül az egyezséggel kapcsolatos szempontokról, a lehetséges egyezségről tárgyal, ugyanis ez rendszerint ahhoz fog vezetni, hogy az ilyen egyeztetésekben résztvevő választottbíró az eljárás további részéből kizárásra kerül. A közel-keleti jogi hagyomány szerint például a választottbíró számára nem tilalmazott a peres felek közötti egyeztetésben részt venni. A *Rules of Ethics* ezen szabálya törekszik az eltérő jogi kultúrákból eredő különbségek csökkentésére. Ezzel kapcsolatban röviden érdemes utalnunk egy megjegyzésre a magyar szakirodalomból. FARKAS JÓZSEF egy tanulmányában kifejezetten akként foglal állást, hogy a választottbírói eljárás jogszerű mivoltát is veszélyeztetheti az, amennyiben a választottbíró békéltető, egyeztető szerepet tölt be, és nem választottbírói funkcióját látja el.⁹⁶⁸

---

⁹⁶⁸ Lásd: FARKAS : *A választottbíráskodás néhány elméleti...* 391. o.

A *Rules of Ethics* megalkotását követően a nemzetközi joggyakorlatra jelentős hatást gyakorolt, számos választottbírói intézmény alkalmazta. Érdekes utalni arra, hogy a Kínai Nemzetközi Gazdasági és Kereskedelmi Választottbírói Bizottság (*China International Economic and Trade Arbitration Commission*, CIETAC) választottbírói eljárásában is alkalmazásra kellett, hogy kerüljenek a *Rules of Ethics* rendelkezései.⁹⁶⁹ Ugyanakkor a *Rules of Ethics* vonatkozásában amerikai részről jelentős kritika is megfogalmazódott. ROBERT COULSON, az *American Arbitration Association* egykori elnöke kiemelte, hogy a *Rules of Ethics* egyik leglényegesebb problematikus kérdése, hogy egyáltalán nem áll összhangban az *American Arbitration Association* etikai kódexével, amely — miként a dolgozat V. fejezetében említésre került — a fél által jelölt választottbíró vonatkozásában nem követelte meg a semlegességet.⁹⁷⁰

Lényeges kiemelnünk még COULSON azon észrevételét, melyet a *Rules of Ethics* 5.1 pontjához fűzött. E pont — többek között — kimondja azt, hogy a potenciális választottbírák a felek által történő megkeresése esetén pártatlansága és függetlensége megóvása mellett, illetve azt célozva csak olyan kérdésekre válaszolhat, melyek arra irányulnak, alkalmas-e a választottbíró az ügy eldöntésére, anélkül azonban, hogy az ügy érdeméről beszéljenek. COULSON felteszi a kérdést, miképpen lehetséges a pártatlanság, illetve a választottbírói alkalmasság megítélése úgy, hogy a potenciális választottbíró az ügyről nem egyeztet a féllel.⁹⁷¹ Ezt a megjegyzést annak, a már korábban említett amerikai gyakorlatnak a tükrében kell értelmeznünk, mely — természetesen megfelelő keretek közé szorítva — lehetővé tette a választottbíró – jelöltekkel megválasztásuk előtt az egyeztetést. (Természetesen ezen egyeztetés sem az ügy érdeméről szólt, viszont arra volt hivatott, hogy a felek a választottbíró személyéről, alkalmasságáról képet kapjanak.) Álláspontom szerint COULSON itt idézett kritikai észrevételeiből is kitűnik, hogy a *Rules of Ethics* mint nemzetközi szabályzat az egyes nemzeti választottbírói hagyományok érvényre juttatásával kapcsolatban bizonyos kompromisszumokra is készlet.

---

⁹⁶⁹ Ehhez lásd különösen: H. YANMING: *The Ethics of Arbitrators...* 5 – 14. o.

⁹⁷⁰ Lásd: R. COULSON: *An American Critique...* 103 – 110. o. COULSON az Etikai kódex alatt értelemszerűen az etikai kódex 1977. évi verzióját érti.

⁹⁷¹ Lásd: COULSON: *I.m.* 105. o.

B) Az *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* bemutatása

Témánk szempontjából a másik, részletes elemzést igénylő dokumentum az IBA tanácsa által 2004. május 24-én elfogadott, *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* elnevezésű iránymutatás.⁹⁷² A *Guidelines* célja a nemzetközi választottbírói eljárásban felmerülő érdekkonfliktusok, összeférhetlenségek kezelésére vonatkozó iránymutatás annak érdekében, hogy az egyre növekvő számú nemzetközi választottbírói eljárások hatékonyságát az egyes összeférhetlenségi esetek ne rontsák. A *Guidelines* elfogadását igen hosszú előkészítő munka előzte meg, melyet röviden az alábbiak szerint foglalunk össze.⁹⁷³

Az IBA munkacsoportot (*Working Group*) hozott létre, mely az IBA választottbírói és alternatív vitarendezési bizottságából – az IBA Üzleti Jogi Szekciójának D bizottságából állt össze. A munkacsoport 18 tagból állt, és több európai, illetve Európán kívüli, eltérő jogrendszerekkel rendelkező nemzet képviseltette magát a munkacsoportban.⁹⁷⁴ A munkacsoport közös egyeztetéseit 2002 elején kezdte meg. A munkacsoport alapvető célkitűzése olyan iránymutatás létrehozása volt, amely a nemzetközi tapasztalatok megfelelő értékelésén alapul, és ebben a tekintetben a nemzetközi választottbíráskodás aktuális elvárásaira is figyelemmel van. A sajátos „kompilációs – szabályalkotó” munka első lépése nemzeti jelentések készítése volt. A nemzeti jelentések témája az elfogultsággal kapcsolatos általános felfogás, a közlési kötelezettség, a *Rules of Ethics* és az adott jogrendszerek összehasonlítása, az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6.

---

⁹⁷² Az *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* elektronikusan teljes terjedelmében olvasható a www.ibanet.org/pdf/InternationalArbitrationGuidelines web-elérhetőségen, a www.ibanet.org weboldalon. A *Guidelines* nyomtatott formában fellelhető például: ANGLADE – TACKABERRY: *International Dispute Resolution...* 421 – 440. o.; REDFERN – HUNTER: *Law and Practice of International...* 552 – 564. o. A továbbiakban a *Guidelines* szövegére történő utalásnál az elektronikus verzió kerül felhasználásra.

⁹⁷³ A *Guidelines* megalkotásának történetét részletesen leírja: DE WITT WIJNEN –VOSER –RAO: *Background Information on...* 433 – 458. o.

⁹⁷⁴ A munkacsoportban – melynek elnöke a holland DE WITT WIJNEN, referense pedig a svájci NATHALIE VOSER volt – a következő államok képviseltették magukat: Kanada, Anglia, Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Mexikó, Belgium, Szingapúr, Ausztrália, Svájc, Svédország, Németország, Új-Zéland, Dél-Afrika, Hollandia. Érdeemes megfigyelni, hogy a tizennégy állam között nem csupán kontinentális vagy angolszász jogrendszerrel rendelkező országokat is találunk, hanem olyan *mixed jurisdiction*-nel rendelkező államok is fellelhetőek, mint például Kanada vagy Dél-Afrika.

cikkelyének érvényesülése, és az összeférhetetlenséggel kapcsolatos jogérvényesítésről való lemondás volt.⁹⁷⁵ A nemzeti jelentésnek — többek között — az is részét képezte, hogy az adott államokban a választottbírói tanács tagjára és elnökére azonos kritériumok vonatkoznak-e a függetlenség, illetve a pártatlanság tekintetében. A nemzeti jelentés — miként az tartalmából kitűnik — egyértelműen arra törekedett, hogy a *Guidelines* által szabályozni szándékozott kérdésekről átfogó, az egyes államok szabályozását bemutató képet alkosson.

A munkacsoport által készített első jelentéstervezet (*First Draft Report*) az IBA Durbanban, 2002 októberében megtartott konferenciáján került bemutatásra. Itt a résztvevők észrevételeikkel járultak hozzá a munkacsoport munkájához. A munkacsoport ezt követően 2003 tavaszán és nyarán folytatott további egyeztetéseket, melynek eredményeképpen készült el a második jelentéstervezet (*Second Draft Report*), amely a 2003 szeptemberi, San Francisco-ban megtartott IBA – konferencián került megvitatásra. Ekkor került felvetésre az, hogy a tervezetet szerencsés lenne még több gyakorló ügyvéd bevonásával áttekinteni. Így több országból — például az Egyesült Államokból, Németországból, Angliából, Indiából és Svájcban — kértek fel gyakorló jogászokat arra, hogy észrevételeikkel lássák el a tervezetet. A *Guidelines* végleges verziójában több, ezen áttekintésből származó észrevétel épült be. Az érdekesség kedvéért célszerű megjegyezni, hogy a munkacsoport az itt elhangzott javaslatok ellenére döntött végül úgy, hogy a bizonyítási teher vonatkozásában ne tartalmazzon szabályozást a *Guidelines*, ugyanis az — a munkacsoport véleménye szerint — túlzott mértékű beavatkozást jelenthetett volna a nemzeti eljárásjogokba.⁹⁷⁶ A munkacsoport ezt követően véglegesítette a dokumentumot, és ekkor született meg a végleges cím. Az IBA Tanácsa az iránymutatást 2004. május 22-én egyhangúan fogadta el.⁹⁷⁷

A *Guidelines* a következő szerkezeti egységekre osztható fel:

Bevezetés (*Introduction*)

---

⁹⁷⁵ Az Emberi Jogok Európai Egyezményével kapcsolatban csak az európai államok képviselőinek kellett a jelentésükben foglalkozniuk. Lásd: DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: *I.m...* 437. o.

⁹⁷⁶ Lásd: DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: *I.m...* 439. o.

⁹⁷⁷ A *Guidelines* igen részletes kritikái elemzéséhez lásd: LANDOLT: *The IBA Guidelines on...* 409 — 418. o.

- I. rész: A pártatlansággal, a függetlenséggel és a tájékoztatással kapcsolatos általános elvárások (*General Standards Regarding Impartiality, Independence and Disclosure*);
- II. rész: Az általános elvárások gyakorlati alkalmazása (*Practical Application of the General Standards*)
  - 1.A feltétlenül kizárást eredményező Piros Lista (*Non-Waivable Red List*)
  2. A nem feltétlenül kizárást eredményező Piros Lista (*Waivable Red List*)
    - 2.1 A választottbíró kapcsolata a jogvitával (*Relationship of the arbitrator to the dispute*)
    - 2.2 A választottbíró közvetlen vagy közvetett érdeke a jogvitában (*Arbitrator's direct or indirect interest in the dispute*)
    - 2.3 A választottbíró kapcsolata a felekkel vagy a jogi képviselőkkel (*Arbitrator's relationship with the parties or counsel*)
  3. Narancssárga lista
    - 3.1 Valamelyik fél részére korábban nyújtott szolgáltatás (*Previous services for one of the parties or other involvement in the case*)
    - 3.2 Valamelyik fél részére folyamatban lévő szolgáltatásnyújtás (*Current services for one of the parties*);
    - 3.3 Kapcsolat egy választottbíró és egy másik választottbíró vagy jogi képviselő között (*Relationship between an arbitrator and another arbitrator or counsel*);
    - 3.4 Kapcsolat egy választottbíró és valamelyik fél, vagy valamely, az eljárásban érintett személy között (*Relationship between arbitrator and party and others involved in the arbitration*);
    - 3.5 Más körülmények (*Other Circumstances*)
4. Zöld lista (*Green List*);
  - 4.1 Korábban kifejtett jogi álláspontok (*Previously expressed legal opinions*);
  - 4.2 Egyik fél elleni korábbi szolgáltatások (*Previous services against one party*);
  - 4.3 Valamelyik fél számára folyamatban lévő szolgáltatások (*Current services for one of the parties*);
  - 4.4 Kapcsolat valamelyik választottbírával, vagy valamelyik fél jogi képviselőjével;
  - 4.5 Kapcsolat a választottbíró és valamelyik fél között.

Mint látható, a *Guidelines* alapvetően két nagy szerkezeti egységre bontható fel.⁹⁷⁸ A bevezetést követően a pártatlanság, a függetlenség és a tájékoztatási kötelezettség fogalmára vonatkozó általános elvárások találhatók. Ez képezi — bizonyos értelemben — a *Guidelines* normatív részét. Ezt követően olvasható egy voltaképpeni esetkör-gyűjtemény, ez a *Guidelines* leíró részének tekinthető. Az esetkör-gyűjtemény az elfogultságot — függetlenséget megalapozó tényállásokat három — igen szemléletes nevű — csoportba gyűjti. A munkacsoport a három listát eredetileg fekete, szürke, illetve fehér listának nevezte, majd a közlekedés nemzetközi jelzéseit felhasználva alkotta meg a piros, narancssárga és zöld lista elnevezéseket. Miként részletesen elemzésre kerül, a piros listába tartozó esetekben nem, illetve korlátozott módon van lehetőség a választottbíróval az eljárásban való tartására, a narancssárga lista esetében a feleknek tiltakozniuk kell, ha nem kívánják az adott választottbíró eljárását, míg a zöld lista esetei nem teremtenek kizárást — még közlésük sem kötelező.

A *Guidelines* megalkotását — miként azt a francia professzor, EMMANUEL GAILLARD is hangsúlyozza — a nemzetközi üzleti világ növekedése is szükségessé tette, amely az üzleti kapcsolatok összetettségének növelésével egyre nagyobb esélyt teremt az érdekek összeütközésére, vagyis a nemzetközi választottbíráskodásban is növekszik annak esélye, hogy a választottbíró pártatlansága, függetlensége aggályossá válhat.⁹⁷⁹ A *Guidelines* természetesen nem tekinthető általános megoldásnak, hiszen — miként azt a bevezetés is hangsúlyozza — nem is jogszabály, ezért csak a felek megállapodása révén válhat a választottbíróvási eljárás részévé. Szemben a *Rules of Ethics* által követett megoldással, a *Guidelines*-ban nem találunk olyan minta-klauzulát, amelyet a felek a választottbíróvási szerződésbe beépíthetnének. A munkacsoport 2004-ben döntött csak úgy, hogy ilyen minta-klauzula ne szerepeljen a *Guidelines*-ban, azon megfontolástól vezérelve, hogy amennyiben szerepelne, de valamelyik választottbíróvási szerződésben még sem kerülne e klauzula alkalmazásra, az a *Guidelines* alkalmazása és gyakorlati elterjedése ellen hathatna.⁹⁸⁰

---

⁹⁷⁸ A *Guidelines* magyar nyelvű bemutatására lásd: KISS: *A választottbíróval szembeni...* 22 — 26. o.

⁹⁷⁹ Lásd: E. GAILLARD: *IBA Guidelines on...* 1 skk o.

⁹⁸⁰ Lásd: DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: *Background Information On...* 440. o.

A *Guidelines* és a *Rule of Ethics* viszonyát tekintve kiemelést érdemel, hogy a munkacsoport szerint az etikai szabályok több témakört ölelnek fel, mint a *Guidelines*, ezért az etikai szabályok azon kérdések tekintetében, melyekre a *Guidelines* nem vonatkozik, hatályosak maradnak. A *Guidelines* által tárgyalt és szabályozott kérdéskörök azonban a munkacsoport szándéka szerint felülírják a *Rules of Ethics* rendelkezéseit. Figyelemmel arra, hogy valóban a két dokumentum által szabályozott kérdéskörök összességében nem azonosak, a gyakorlatban a kettő iránymutatás együttes alkalmazására is sor kerülhet. A *Guidelines* szellemiségének megértéséhez fontos utalnunk az iránymutatás bevezetésének azon fordulatra, mely szerint a munkacsoport ezen iránymutatást inkább mint egy folyamat kezdetét és nem végét jelenti, kiemelve azt a szándékot is, hogy a *Guidelines* rendelkezései a gyakorlati tapasztalatok fényében ártértékelésre, módosításra kerülhetnek.⁹⁸¹

A *Guidelines* első része a pártatlansággal, a függetlenséggel és a tájékoztatással kapcsolatos általános elvárások (*General Standards Regarding Impartiality, Independence and Disclosure*) címet viseli.⁹⁸² A *Guidelines* első részének legelején rögtön az alapelv (*General Principle*) olvasható, amely – jelentőségénél fogva – szó szerinti idézést igényel:

„Every arbitrator shall be impartial and independent of the parties at the time of accepting an appointment to serve and shall remain so during the entire arbitration

---

⁹⁸¹ A Bevezetésben ezzel kapcsolatban a következő olvasható: „*The IBA and the Working Group view these Guidelines as a beginning, rather than an end of the process. ... The IBA and the Working Group seek comments on the actual use of the Guidelines, and they plan to supplement, revise and refine the Guidelines based on that practical experience.*” (Az idézett rész fordítása a következő: „Az IBA és a Munkacsoport a *Guidelines*-t mint egy folyamat kezdetét, s nem mint egy folyamat végét tekintik. Az IBA és a Munkacsoport számítanak a *Guidelines* gyakorlatával kapcsolatos észrevételekre, és tervezik a *Guidelines* áttekintését, kiegészítését, kiigazítását a gyakorlati tapasztalatok alapján.”) Ezen utóbbi kitétel a második rész igen gyakorlatias szemléletmódja miatt kifejezetten indokolt is.

⁹⁸² A *Guidelines* megalkotása során felmerült azon elképzelés, nem kellene-e a pártatlanság és a függetlenség sorrendjét felcserélni, melyet azzal a – vitatható – magyarázattal indokoltak, hogy a függetlenség logikailag megelőzi a pártatlanságot. A végső verzióban a pártatlanság, függetlenség sorrend maradt, mely egyébként megfelel az UNCITRAL Modell – törvényben szereplő megfogalmazásnak is. Lásd: DE WITT WIJNEN – VOSER – RAO: *I.m.* 441. o.

proceeding until the final award has been rendered or the proceeding has otherwise finally terminated.”⁹⁸³

Ez az alapelv jelentős mértékben emlékeztet a *Rules of Ethics* elején található alapvető szabályra (*Fundamental Rule*). Az alapelv a választottbírótól a pártatlanság és a függetlenség együttes fennállását kívánja meg, amely követelményeknek a választottbírónak a tisztség elfogadásától egészen a választottbíróvási eljárás végéig — az ítélet meghozataláig vagy az ügynek egyéb módon történő lezárásáig — meg kell felelnie. Ez az előírás megfelel a Modell – törvény vonatkozó rendelkezéseinek.⁹⁸⁴ A munkacsoport az előkészítő munka során felvetette, nem lenne-e szükséges a pártatlanság és a függetlenség meglétét megkövetelni egészen addig az időszakig, amíg a már meghozott ítélet érvénytelenítésére lehetőség van. A munkacsoport ezt az elképzelést végül is elvetette, azzal érvelve, hogy a választottbíró tisztsége véget ér az eljárás befejeztével, és ezért ezt követően nem lenne szerencsés egyéb követelményeket még vele szemben kötelezővé tenni.⁹⁸⁵ (Abban az esetben, amennyiben a választottbíróvási eljárást követően ismét az adott ügy a választottbíró elé kerülne a munkacsoport szerint indokolt lehet újabb nyilatkozat tétele a függetlenség és pártatlanság tekintetében.) Álláspontom szerint azért sem indokolt a függetlenség és pártatlanság fennállását egészen a választottbíróvási ítélet érvénytelenítésére nyitvaálló határidő végéig megkövetelni, hiszen az — az UNCITRAL Mintatörvény alapján — viszonylag hosszú időtartam, és ez az időszak a választottbíró számára egyfajta függő jogi helyzetet eredményezhet.⁹⁸⁶

A *Guidelines* — ellentétben a *Rules of Ethics*-szel — nem határozza meg a függetlenség, pártatlanság fogalmát, így az iránymutatás értelmezése során alkalmazást nyerhet az etikai kódex is. A *Guidelines* általános rendelkezései ugyanakkor törekszik körülírni az

---

⁹⁸³ Az idézett rész fordítása a következő: „Minden választottbíró a felektől független és pártatlan kell, hogy legyen a tisztségre történő jelöléskor, és annak is kell maradnia a választottbíróvási eljárás tartama alatt mindaddig, amíg a végső ítélet meghozatalára sor nem kerül, vagy amíg az eljárás más módon véglegesen le nem zárul.”

⁹⁸⁴ Lásd: Modell – törvény, 12. cikkely, első bekezdés.

⁹⁸⁵ Lásd: *Explanation to General Standard I*.

⁹⁸⁶ Az UNCITRAL Modell törvény 34. cikkelyének harmadik bekezdése három hónapos határidőt szab a választottbíróvási ítélet érvénytelenítésére, ezt számos állam törvényhozása követte. (Számtalan három hónap áll rendelkezésre az USA szövetségi törvénye, az FAA 12. §-a alapján, annak ellenére, hogy az USA nem vette át az UNCITRAL Modell törvény rendelkezéseit.)

érdekkonfliktust, bár formális meghatározás ebben a vonatkozásban sem szerepel. A *Guidelines* második pontjának b) alpontja szerint a választottbírónak a kijelölést nem szabad elfogadnia, vagy amennyiben a választottbíróvási eljárás már megkezdődött, le kell mondania tisztségéről, amennyiben bármilyen kétegye merül fel függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában („*if he or she has any doubts as to his or her ability to be impartial or independent*”).⁹⁸⁷ Ez a meghatározás egyértelműen szubjektív megközelítést tartalmaz, hiszen a választottbíró belátására bízta, hogy megtagadja a részvételt, amennyiben úgy gondolja, hogy nem független vagy nem pártatlan.

Ezzel szemben a b) pont már egyfajta objektív szemléletet hordoz magában, kimondva, hogy a fenti elvnek kell érvényesülnie — vagyis a választottbírónak le kell mondania — abban az esetben, amennyiben olyan körülmények, tények állnak fenn vagy merülnek fel a megválasztást követően, amelyek egy ésszerű, a releváns tényekről ismeretekkel rendelkező harmadik fél számára (*reasonable third person's point of view having knowledge of the relevant facts*) jogos kétegyeket ébresztenek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége tekintetében, kivéve, amennyiben a felek e körülményeket elfogadták. A rendelkezés utolsó fordulata egyértelműen arra utal, hogy amennyiben a feleknek módjában állt, hogy a választottbírárt — egyes esetleges körülmények ellenére is — választottbíróként elfogadják (vagyis a kizáráshoz vezető ok nem az ún. *non-waivable Red List* része), és a felek el is fogadták, úgy ez az ok értelemszerűen a kizáráshoz a későbbiekben már nem vezethet.⁹⁸⁸

Az, hogy ezen b) pont alapvetően objektív szemléletű, a munkacsoport által is hangsúlyozásra kerül, amely szerint az objektív alapú elfogultság-vizsgálat tekinthető szerencsésnek. Az ésszerű harmadik személy tesztjének alkalmazása (*reasonable third person test*) pedig tükrözi a nemzetközi jogfejlődést, többek között az angol jog szemléletét is. Habár a *Guidelines* adós marad a függetlenség, ill. pártatlanság

---

⁹⁸⁷ ROBERT COULSON, az *American Arbitration Association* egykori elnöke már idézett kritikájában a *Rules of Ethics* vonatkozásába kiemelte, hogy az csak hímnemet használ a választottbírák vonatkozásában, a női választottbírákról ilyen értelemben nem ír. A *Guidelines* ezzel szemben mind hímnemben, mind nőnemben fogalmaz. Vö.: COULSON: *An American Critique*...109.o.

⁹⁸⁸ Egy ezzel ellentétes értelmezés alapvetően a *venire contra factum proprium* tilalmába ütközne.

fogalmának meghatározásával, a jogos kétely (*justifiable doubt*) fogalmára az alábbi definíciót tartalmazza:

„c) *Doubts are justifiable if a reasonable and informed third party would reach the conclusion that there was a real likelihood that the arbitrator may be influenced by factors other than the merits of the case as presented by the parties in reaching his or her decision.*

d) *Justifiable doubts necessarily exist as to the arbitrator's impartiality or independence if there is an identity between the party and the arbitrator, if the arbitrator is a legal representative of a legal entity that is a party in the arbitration, or if the arbitrator has a significant financial or personal interest in the matter at stake.*”⁹⁸⁹

A jogos kétely meghatározásának kísérlete azért nagyon lényeges kérdés, mert – habár a fogalmat alkalmazza – az UNCITRAL Modell – törvény sem tartalmaz erre vonatkozó definíciót. A *Guidelines* fent idézett rendelkezése alapvetően objektív módon próbálja a jogos kétely fogalmát meghatározni, hiszen ismételten a megfelelő információkkal rendelkező harmadik személy példáját említi. Ugyanakkor az objektivitás némiképpen viszonylagossá válik abban a tekintetben, hogy a meghatározás szerint a kétely akkor jogos, ha egy megfelelő információkkal rendelkező harmadik személy arra a következtetésre jut, hogy fennáll valószínűsége annak, hogy a választottbírák egyéb tényezők is befolyásolják döntésében, mint az ügy, abban a formában, ahogyan azt a felek előadják. A meghatározás ezen utóbbi fordulata vonatkozásában hangsúlyozza ugyanis a kanadai származású PHILLIP LANDOLT ügyvéd a *Guidelines*-t bemutató cikkében, hogy ez a rendelkezés voltaképpen feljogosítja a választottbírákat arra, hogy a jogi képviselők érvelésétől befolyásolva szemléljék az ügyet. A választottbírák számára – anélkül, hogy pártatlanságuk vagy függetlenségük kétségbe lenne vonva –, van rá lehetőségük e meghatározás szerint, hogy az ügyet nem teljes mértékben objektíven tekintsék, hanem az ügy érdemét úgy ítélik meg, ahogy azt a felek képviselői

---

⁹⁸⁹ Az idézett rész fordítása a következő: „c) A kételyek jogosak, ha egy ésszerű és a megfelelő információkkal rendelkező harmadik személy arra a következtetésre jutna, hogy a választottbírák más tényezők motiválják döntése meghozatalában, mint az ügy érdeme azon a módon, amiképpen azt a felek előadják. d) A jogos kételyek a választottbíró pártatlansága vagy függetlensége vonatkozásában szükségképpen felmerülnek, ha a fél és a választottbíró között azonosság esete áll fenn, ha a választottbíró jogi képviselője a választottbírói eljárásban részt vevő jogi személynek, vagy amennyiben a választottbírónak jelentős pénzügyi vagy személyes érdeke áll fenn az ügyvel kapcsolatban.”

előadják.⁹⁹⁰ Amennyiben a pártatlanságot választottbírónak az ügghöz fűződő intellektuális kapcsolataként is szemléljük, úgy látható, hogy a jogos kétely meghatározásánál maga a *Guidelines* teszi lehetővé, hogy a választottbíró a felek jogi képviselői érvelése által befolyásoltan alakítsa ki álláspontját, vagyis nem csupán saját megítélésére hagyatkozva. Álláspontunk szerint ebből az következik, hogy a jogos kétely objektív felfogásában teret kaphatnak egyes szubjektív elemek is.

A d) pontban a *Guidelines* a jogos kétely példaszerű, de nem kimerítő felsorolását adja, kifejtve, hogy szükségképpen fennáll a függetlenséggel vagy pártatlansággal kapcsolatos kétely, amennyiben a fél és a választottbíró között azonosság áll fenn, amennyiben a választottbíró a félben részt vevő jogi személy jogi képviselője, illetve amennyiben a választottbírónak jelentős pénzügyi vagy személyes érdeke fűződik a jogvitához.

A *General Standard* 3. pontja a választottbíró közlési, feltárási kötelezettségével foglalkozik. A közlési kötelezettséget igen szigorú meghatározása olvasható a 3 (a) pontban a következők szerint:

„If facts or circumstances exist that may, in the eyes of the parties, give rise to doubts as to the arbitrator’s impartiality or independence, the arbitrator shall disclose such facts or circumstances to the parties, the arbitration institution or other appointing authority (if any, and if so required by the applicable insitutional rules) and to the co-arbitrators, if any, prior to accepting his or her appointment or, if thereafter, as soon as he or she learns about them.”⁹⁹¹

E szabályozás szerint a választottbírónak minden olyan körülményt vagy tényt fel kell tárnia a feleknek, a választottbírósi intézménynek, a kijelölő hatóságnak, és a többi választottbírónak, amelyek a felek szemében kételyt ébreszthetnek függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában. (E tényeket, körülményeket megválasztása előtt vagy pedig akkor, amikor azokról tudomást szerez, kell közölnie.) Álláspontom szerint e

⁹⁹⁰ Lásd: LANDOLT: *The IBA Guidelines on ...* 414. o.

⁹⁹¹ Az idézett rész fordítása a következő: „Amennyiben léteznek olyan tények vagy körülmények, amelyek a felek szemében kétségessé tehetik a választottbíró pártatlanságát vagy függetlenségét, a választottbíró e tényeket vagy körülményeket közölni fogja a felek, a többi választottbíró, a választottbírósi intézmény vagy más jelölő személy számára (amennyiben ilyen létezik, illetve amennyiben ezt az alkalmazandó eljárási szabályok előírják), feltéve, ha e tények vagy körülmények a tisztség elfogadása előtt fennállnak, illetve amennyiben azt követően keletkeznek, úgy a választottbírónak azonnal közölnie kell azokat, amint tudomást szerez róluk.”

szabályozás igen lényeges szempontokat tartalmaz. Az itt idézett rendelkezés szerint ugyanis kissé más mérce érvényesül, mint a fent idézett *Conflicts of interest* esetében. Míg ott a választottbíró saját belátása, illetve a jogos kétely fogalma került használatra, e rendelkezés esetében a feltárási kötelezettségnek minden olyan körülményre ki kell terjednie, amely a felek szemében kételyeket ébreszthet a pártatlanság, függetlenség vonatkozásában. Ez a mérce tehát már igen jelentős mértékben szubjektív, hiszen minden olyan körülményt közölni kell, amely a felek — vagyis a jogvitában érdekelt személyek — szemében aggályos lehet.⁹⁹² Nagyon lényeges — és e szempont szubjektivitását tartalmazza — a *Guidelines* ezen részéhez fűzött magyarázata a munkacsoportnak, mely szerint a választottbírónak akkor, amikor eldönti, mely tényeket kívánja közölni, figyelembe kell vennie azon országok jogi kultúráját, szokását, ahonnan a peres felek származnak. Ettől függetlenül is a jogvitában érdekelt fél megítélése a választottbíró függetlenségével, pártatlanságával kapcsolatos kételyek vonatkozásában vélhetőleg eltér a jogvitában nem érdekelt, de a kellő ismeretekkel rendelkező harmadik személy véleményétől, és annál nyilvánvalóan szubjektívabb. Ezzel állhat összefüggésben az is, hogy míg a 2. pont a jogos kétely (*justifiable doubts*) fogalmát alkalmazza, itt már csupán a kétely kifejezés olvasható.

Fentiekből az következik, hogy a *Guidelines* a választottbíró elfogultlansága — elfogultsága mértéke vonatkozásában már ezen a részen — vagyis a gyakorlati esetek felsorolása előtt — több szintet különít el. Léteznek olyan esetek, amikor a választottbírónak nem szabad elfogadnia a választottbírói tisztséget vagy le kell arról mondania, amennyiben önmaga kételkedik függetlenségében, pártatlanságában, vagy amikor azzal kapcsolatban jogos aggályok léteznek.⁹⁹³ A választottbíró közlési kötelezettségébe azonban beletartoznak mindazon esetek, amelyek a felek megítélése szerint kételyeket ébreszthetnek a pártatlanság vagy függetlenség terén, vagyis ez az előző esetcsoportnál feltétlenül tágabb. Ezen lényeges különbségre hívja fel a figyelmet a REDFERN — HUNTER kézikönyv negyedik kiadása is — mely elemzi a *Guidelines*

---

⁹⁹² E körben is célszerű utalni az ICC Eljárási Szabályzatának 8. cikkely 2. bekezdésére, mely ugyanezt a fordulatot tartalmazza, de ugyanez olvasható az *American Arbitration Association* Etikai Kódexe 2004. évi verziójának II. kánonjában is.

⁹⁹³ Mint említésre került, ezt szabályozza a 2. pont, *Conflicts of Interest* cím alatt.

szabályozását — egyúttal hangsúlyozva, hogy a pártatlanság és függetlenség vonatkozásában a legfontosabb elem maga a közlési kötelezettség.⁹⁹⁴

Természetesen a választottbíróknak nem feltétlenül könnyű megítélnie, mit kell közölnie és mit nem. Részben ezzel kapcsolatos segítséget jelent a *Guidelines* később tárgyalandó, az egyes konkrét esetköröket felsoroló része, de általános jelleggel tartalmazza a 3 (c) pont azt, hogy amennyiben a választottbíróknak valamely körülmény közlésével kapcsolatban kételye támad, úgy azt inkább közölnie kell, vagyis a közlés javára kell tévednie. Kiemelést érdemel, hogy a közlés, feltárás javára való tévedést értékeli helyes eljárásnak több helyen is a mérvadó szakirodalom, mely munkák a *Guidelines* megalkotása során nyilvánvalóan figyelembevételre kerültek.⁹⁹⁵ A fenti okfejtésből az is következik — miként azt a munkacsoport által készített magyarázat is hangsúlyozza —, hogy az, hogy a választottbíró valamely tényt közöl, semmilyen mértékben nem jelentheti az érdekkonfliktus, az összeférhetetlenség fennállásának elismerését. Az ugyanis, hogy a választottbíró egy ilyen, szubjektív megítéléstől is függő tényt, körülményt közöl, még nem jelenti, hogy az eljárásból kizárásra is kerül. A munkacsoport ugyanis abban egységes álláspontot foglal el, hogy a kizárás során az arra az adott eljárásban hivatott intézménynek feltétlenül objektív mérce alapján kell döntenie.⁹⁹⁶ Itt azonban egyfajta látszólagos ellentmondás tapasztalható. A *Guidelines* ugyanis a választottbíró számára a peres felek szubjektív megítélése szerinti körülmények vonatkozásában ír elő egy igen szigorú közlési kötelezettséget, azonban amennyiben a választottbíró közlési kötelezettségének teljesítését követően valamely fél kizárási eljárást kíván kezdeményezni, úgy a kizárási indítványnak már egy objektív tesztnek kell megfelelnie.⁹⁹⁷

---

⁹⁹⁴ Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice of International...* 204. o.

⁹⁹⁵ Ezen, a szakirodalomban több helyen tárgyalt probléma vonatkozásában lásd: W. L. CRAIG — W. W. PARK — J. PAULSSON: *International Chamber of...* 229. o. és SCOTT DONAHEY: *The Independence and Neutrality ...* 38.o.

⁹⁹⁶ Említést érdemel, hogy a *Guidelines* előkészítése során felmerült, hogy nem kellene-e a közlési kötelezettséget is csak objektív alapon szabályozni, azonban a végleges verzió megalkotása során a szubjektív megközelítés került elfogadásra. Lásd: DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: *Background Information On...* 449. o.

⁹⁹⁷ A munkacsoport kifejezetten kimondja a *Guidelines*-hoz fűzött magyarázatnál: „...any challenge should be successful only if an objective test, as set forth above, is met.”

Fentiekkel kapcsolatban célszerű figyelemmel lennünk a már hivatkozott kanadai PHILLIP LANDOLT véleményére, aki a közlési kötelezettség lényegét két elemben látja. Egyfelől a közlési kötelezettség lehetővé teszi a feleknek, hogy megítéljék, a választottbíró az összeférhetetlenség kérdéséhez miként viszonyul, másfelől — és ez egy igen lényeges megközelítés — a feleknek arra is lehetőségük lesz, hogy kifogásolási jogukról meghatározott keretek között, a közölt tények ismeretében lemondjanak. LANDOLT szerint az első cél igen jól elérhető azzal, ha a közlési kötelezettség szélesebb körű, mint azon okok, melyek alapján a választottbírónak le kell mondania, míg a második cél vonatkozásában LANDOLT egy szűkebb közlési kört is elfogadhatónak tartana, de elismeri, hogy a tágabb közlési kötelezettség alkalmazása sem akadályozza e cél érvényesülését. LANDOLT figyelemmel van arra, hogy egy túlzott mértékű közlési kötelezettség adott esetben a felek bizalmát alááshatja a választottbírói eljárásban, vagyis éppen ellentétes hatást vált ki, mint a szabályozás eredeti célja. Erre is tekintettel LANDOLT kételyét fejezi ki abban a vonatkozásban, hogy a szubjektív közlési kötelezettség a kanadai szerző által megjelölt és fent hivatkozott célok megvalósítására megfelelő-e.⁹⁹⁸

A *Guidelines* alapvető célkitűzése a közlési kötelezettség fent bemutatott szabályozásával éppen e viszonylag kényes terület hatékony kezelése volt. A közlési kötelezettség még hangsúlyosabb értékelését igazolja a munkacsoport azon észrevétele, mely szerint a közlési kötelezettséget semmilyen mértékben nem befolyásolhatja az, hogy a választottbírói eljárás milyen szakaszban van.

A *General Standard* 4. pontjában olvashatunk arról, hogy a felek a választottbíró elfogultságával kapcsolatos kifogásolási jogukról milyen mértékben mondhatnak le.⁹⁹⁹ Ezen — részben eljárási jellegű — garanciális szabályok a *Guidelines* gyakorlati alkalmazása szempontjából igen jelentősek. Abban az esetben, amennyiben az ügyben felmerült, a választottbíró pártatlanságával, függetlenségével kapcsolatos körülmények a későbbiekben részletezésre kerülő, úgynevezett *waivable Red List*-re tartoznak, a feleknek, amennyiben teljes tudomással rendelkeznek e tényről, és *expressis verbis*

---

⁹⁹⁸ Lásd: LANDOLT: *The IBA Guidelines on ...* 415. o.

⁹⁹⁹ Álláspontom szerint ez alátámasztja a közlési kötelezettségnek a PHILLIP LANDOLT által meghatározott második célkitűzését.

hozzájárulnak ahhoz, hogy ennek ellenére a választottbíró eljárhasson, a választottbíró jogosult lesz eljárni. Amennyiben a teljesen tilalmazott lista (*non-waivable Red List*) részét képezi az adott tény, úgy a feleknek nincsen joguk arra, hogy lemondhassanak a kifogásról, a választottbíró semmilyen körülmények között nem járhat el. Egyéb esetben — tehát voltaképpen a narancssárga lista esetköreiben — amennyiben a választottbíró közlését vagy az adott ténynek a fél által történt tudomásulvételét követő harminc napon belül a fél nem emel kifogást, azt úgy kell tekinteni, hogy a fél kifogásolási jogáról lemondott. A 4. (b) pont azonban kiemeli, hogy ez a szabály semmilyen módon nem alkalmazható a *non-waivable Red List* esetében, hiszen ezzel kapcsolatos kifogásolási jogokról a felek le nem mondhatnak.

E rendelkezés azért lényeges, mert a választottbírószági eljárási garanciák és a felek autonómiájának korlátozása közötti egyensúly kérdését igyekeznek megteremteni. Álláspontom szerint a *non-waivable Red List* esetében azért is lényeges a felek autonómiájának korlátozása, mert egy kifejezetten nem pártatlan és nem független választottbírókból álló választottbírószági tanács által meghozott döntés elismerése és végrehajtása egy másik államban jelentős problémákba ütközhet.¹⁰⁰⁰

A *Guidelines* szerkesztői a joglemondásról történő részben tartották elhelyezni azt a szabályozást, mely a választottbírónak mint a felek közötti egyezkedésben részt vevő személynek a szerepéről szól.¹⁰⁰¹ E szabályozás szerint ahhoz, hogy a választottbíró részt vehessen a felek közötti egyeztetési folyamatban, a felek kifejezett hozzájárulása kell, csak ennek birtokában járhat el a későbbiekben választottbíróként. (A felek e

---

¹⁰⁰⁰ Ezzel kapcsolatban a New York-i Egyezmény V. cikk 1 d) pontjára, illetve az V. cikk 2 b) pontjára utalok. Az előbbi jogszabályhely értelmében a választottbírószági határozat elismerése és végrehajtása megtagadható, ha a választottbírószági tanács összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, vagy ennek hiányában azon ország jogának, amelyben a választottbírószági eljárás megtörtént. (Amennyiben a felek megállapodása nem bizonyítható, utóbb egy kifejezetten nem pártatlan és nem független választottbírószági tanács esetében ez hivatkozási alap lehet a határozat elismerését és végrehajtását megakadályozandó.) Az utóbbi jogszabályhely pedig a közrendi klauzula, mely a közrendbe ütköző határozat elismerését és végrehajtását tiltja, adott esetben ez is alkalmazást nyerhet a nem megfelelő választottbírószági tanács eljárását követően. Ez utóbbi gondolatmenettel kapcsolatban a magyar szakirodalomból lásd: BURIÁN: *Gondolatok a közrend szerepéről*. 99 — 122. o., illetve különösen: 115 — 117. o.

¹⁰⁰¹ Miként arra történt már utalás, e kérdéssel a *Rules of Ethics* 8. pontja is foglalkozik.

hozzájárulásukkal értelemszerűen lemondanak arról is, hogy később erre az okra alapítottan kezdeményezzenek a választottbíróval szemben kizárási eljárást.)

A *General Standard* 5. pontjánál került elhelyezésre a *Guidelines* személyi hatálya, mely szerint az iránymutatás egyforma mértékben terjed ki a választottbíróvási tanács elnökére, a választottbíróvási tanács tagjaira, a fél által jelölt választottbírókra, továbbá az egyesbírókra. Ez a megközelítés a *Rules of Ethics* szabályozására emlékeztet, viszont lényeges, hogy a *Guidelines* kiemeli, hogy hatálya a szándékoltan nem-semleges választottbírókra nem terjed ki.¹⁰⁰²

Miként a korábbiakban már bemutatásra került, az egyes választottbíróvási jogeseteknél nagyon gyakran merült fel problémaként az az eset, amikor a választottbíró ügyvédi irodája valamilyen módon valamely peres féllel kapcsolatban állott.¹⁰⁰³ A nagy, sokszor több államban irodával rendelkező ügyvédi irodahálózatokat tekintetbe véve nagyon gyakran fordulhat elő ilyen jellegű kapcsolódási pont, mely érdek-konfliktushoz vezethet.¹⁰⁰⁴ Ezzel foglalkozik a *General Standard* 6. pontja, mely szerint abban az esetben, amikor a választottbíró ügyvédi irodája és valamelyik fél közötti kapcsolat miatt közlési kötelezettség vagy érdekkonfliktus merülne fel, minden esetben ésszerűen meg kell vizsgálni az adott eset tényállását. Ebből az következik, hogy nem keletkeztet minden esetben összeférhetlenséget az, ha a választottbíró ügyvédi irodája és valamelyik fél között valamilyen kapcsolat áll fenn.

A *General Standard* 7. pontja általános kötelezettséget ró úgy a felekre, mind a választottbírókra abban a vonatkozásban, hogy az összeférhetlenség kérdésében kutatásokat végezzenek. Habár a *Guidelines* e pontja e kutatások határait pontosan nem jelöli ki, a fél számára azt írja elő, hogy a nyilvánosan hozzáférhető információk vonatkozásában kell ésszerű kutatást végeznie (*a reasonable search of publicly available*

---

¹⁰⁰² Vö.: LANDOLT: *The IBA Guidelines on ...* 409. o.

¹⁰⁰³ A számos példa közül a *Peoples Sec. Life Ins. Co. v. Monumental Life Ins. Co.* ügyre, a *Positive Software Solutions, Inc. v. New Century Mortgage Corporation* ügyre utalok.

¹⁰⁰⁴ A nemzetközi ügyvédi irodák az összeférhetlenség vizsgálatára külön számítógépes programokat használnak. Az egyik ilyen számítógépes program (*Alliance Conflicts Identification System, ACIS*) bemutatása és az összeférhetlenség kiküszöbölésére tett intézkedések vonatkozásában lásd: GÜNTHER: *Merging Law Firms...* 50 – 53. o.

information), míg a választottbírónak — a 7. (c) pont szerint — kötelessége ésszerűen felderítenie, van-e érdek-konfliktus. Amennyiben a választottbíró egy lehetséges összeférhetlenségi körülmény feltárását elmulasztja, nem hivatkozhat arra, hogy arról nem bírt tudomással, amennyiben a szükséges kutatást nem végezte el. Fentiekből látható, hogy a felekre és a választottbíróra háruló kötelezettség ebben a tekintetben nem egyforma súlyú, a nyelvtani értelmezés szerint is a választottbírónak kell gondosabban eljárnia, és mulasztása esetén a következmény is súlyosabb.¹⁰⁰⁵

A *Guidelines* második nagy része a *General Standards* gyakorlati alkalmazásáról szól (*Practical Application of General Standards*). Ez a rész annak bemutatására is hivatott, hogy a *Guidelines* valóban a nemzetközi választottbíráskodási gyakorlat számára és a gyakorlat jobbítása céljából készült. Ez a rész alkalmas a *Guidelines* gyakorlati hasznosulása alátámasztására is.¹⁰⁰⁶ A második rész alapvetően három csoportra osztható. A feltétlen kizáráshoz vezető Piros Lista (*non-waivable Red List*) esetében a választottbíró mindenképpen kizárássra kerül az eljárásból. A nem feltétlenül kizáró Piros Lista (*waivable Red List*) esetében a felek lemondhatnak arról, hogy kifogást terjesszenek elő, a narancssárga lista (*Orange List*) esetében a peres félnek kell kifejezetten előterjesztenie elfogultsági kifogást, míg a zöld lista (*Green List*) nem fogja megalapozni az elfogultságot, az ott szereplő esetekben a választottbíró közlési kötelezettsége sem áll fenn.¹⁰⁰⁷

A listán szereplő esetkörök ismertetése előtt célszerű utalni a munkacsoport azon, a *Guidelines* második része elé írt bevezetésére, mely szerint a munkacsoport álláspontja szerint valamely tény, körülmény közlésének elmulasztása nem alapozza meg

---

¹⁰⁰⁵ A *General Standard* 7. (c) pontja szerint: „An arbitrator is under a duty to make reasonable inquiries to investigate any potential conflict of interest, as well as any facts or circumstances that may cause his or her impartiality or independence to be questioned. Failure to disclose a potential conflict is not excused by lack of knowledge if the arbitrator makes no reasonable attempt to investigate.” (A szövegrész fordítása a következő: „A választottbírónak kötelessége, hogy ésszerű vizsgálatokat végezzen annak kiderítése céljából, hogy fennáll-e bármilyen lehetséges összeférhetlenség, illetve léteznek-e olyan tények vagy körülmények, melyek megkérdőjelezhetik pártatlanságát vagy függetlenségét. Ezen lehetséges érdekösszeütközés közlésének elmulasztása nem menthető ki azzal, hogy a választottbíró nem tud róla, amennyiben a választottbíró nem tett ésszerű kísérletet azok kiderítésére.”) A választottbíró esetében — szemben a féllel — nem korlátozódik a kutatási kötelezettség a nyilvánosan hozzáférhető információkra, hanem annál tágabb körre vonatkozik.

¹⁰⁰⁶ Vö.: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice of International...*205. o.

¹⁰⁰⁷ Vö.: KISS: *A választottbíróval szembeni...*26. o.

önmagában az elfogultságot, a függetlenség vagy a pártatlanság hiányát, azt csak a közölni elmulasztott tény vagy körülmény alapozhatja meg. Említést érdemel, hogy találkozunk olyan bírósági döntésekkel is a jogösszehasonlító vizsgálat során, melyek nem osztják ezt az álláspontot, azaz valamely tény közlésének elmulasztása már önmagában megalapozhatja az elfogultságot. Voltaképpen ez tükröződik az amerikai *Commonwealth Coatings Corp. v. Continental Casualty CO.* döntés többségi véleményében, a *Positive Software Solutions, Inc. v. New Century Mortgage Corporation* ügyben a különvéleményhez készített, WIENER bíró által jegyzett párhuzamos véleményben.¹⁰⁰⁸

Ugyanakkor olyan bírósági döntések is vannak, amelyekből ezzel kapcsolatban egyértelmű állásfoglalás nem olvasható ki. A francia EMMANUEL GAILLARD említi a *Fremarc v. ITM Enterprises* ügyet. Ebben az ügyben a francia *Cour de Cassation* mint fellebbviteli bíróság adott helyt egy választottbírósági ítélet érvénytelenítésének azon a címen, hogy nem volt megfelelően megalakítva a választottbíróság. Az adott ügyben az egyik választottbíró elmulasztotta azt közölni, hogy az egyik fél által több ízben került választottbíróként jelölésre hasonló szerződésekből származó ügyekben. A francia Fellebbviteli Bíróság ennek alapján nem jutott arra a következtetésre, hogy a függetlenség vagy pártatlanság hiánya megállapítható lenne. A *Cour de Cassation* azonban 2001. december 6-án kelt ítéletében döntött a választottbírósági ítélet érvénytelenítéséről, azonban nem tisztázta, hogy ehhez a közlési kötelezettség elmulasztása avagy maga a közölni elmulasztott tény vezetett. GAILLARD professzor szerint a *Guidelines* megfelelő alkalmazása az ilyen nem egyértelmű ítéletek elkerüléséhez vezethet.¹⁰⁰⁹

Az alábbiakban az egyes listák legfontosabb elemeit mutatjuk be. A *non-waivable Red List* — mely minden esetben a választottbíró kizárásához vezet, és melynek alkalmazásáról a felek nem mondhatnak le — az alábbi esetköröket foglalja magában:

---

¹⁰⁰⁸ Szintén foglalkozik a tájékoztatási kötelezettséggel, de a fenti ügyektől eltérő álláspont olvasható ki a már említett *AT&T Corporation and Lucent Technologies, Inc. V. Saudi Cable Company* ügyből.

¹⁰⁰⁹ A *Fremarc v. ITM Enterprises (Cour de Cassation, 06. 12. 2001)* ügygel kapcsolatban lásd: GAILLARD: *IBA Guidelines on...* 2 – 3. o. Lásd továbbá: DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: *Background Information On...* 458. o.

- Ø Amennyiben a peres fél és a választottbíró között azonosság áll fenn, vagy a választottbíró jogi képviselője annak a személynek, amely az eljárásban peres fél;
- Ø Amennyiben a választottbíró valamelyik fél ügyvezetője, igazgatója, felügyelő bizottsági tagja vagy hasonló irányító befolyással rendelkezik valamely félben;
- Ø Amennyiben a választottbírónak jelentős anyagi érdeke fűződik valamely félhez vagy a jogvita kimeneteléhez;
- Ø Amennyiben a választottbíró rendszeresen ad jogi tanácsot az őt jelölő jogi félnek vagy annak leányvállalatának, és a választottbíró vagy ügyvédi irodája ebből jelentős bevételre tesz szert.

Ezen kritériumok — a *Rules of Ethics*, illetve néhány szakirodalmi példa — meghatározását alkalmazva elsősorban a függetlenség fogalmához köthetőek, hiszen alapvetően objektív kapcsolatok fennállását vizsgálják. Lényeges magyarázatot nem kell fűzni hozzájuk, hiszen olyan elveket jelenítenek meg, amelyet több jogrendszer is elismert a bírói – választottbírói függetlenség fogalmával kapcsolatban.¹⁰¹⁰ A merőben objektív kritériumok alkalmazását azonban nehezíti az, hogy a felek autonómiájának korlátját képező *non-waivable Red List* tekintetében a jelentős vagyoni érdek, jelentős bevétel (*significant financial interest, significant financial income*) fogalma nem kerül meghatározásra. A nemzetközi választottbíráskodási eljárások során eltérő államokban honos személyek kerülnek egymással jogvitába, és egyáltalán nem biztos, hogy mindegyik peres fél számára azonos összegű bevétel tekinthető jelentős mértékűnek, így ezen, a feltétlen kizáráshoz vezető fogalom vélhetőleg csak az adott ügy körülményeinek, az abban részt vevő személyek értékelésének segítségével tölthető ki tartalommal.

A Piros Lista másik része, a *waivable Red List* az alábbi esetköröket szabályozza:

- Ø A választottbíró kapcsolata a jogvitával;
- Ø A választottbíró közvetlen vagy közvetett érdeke a jogvitában ;

---

¹⁰¹⁰ Itt a *nemo iudex in causa sua* elvre, illetve az angol jogban ismeretes *Dimes v. Proprietors of the Grand Junction Canal* ügyre utalok.

Ø A választottbíró kapcsolata a felekkel vagy a jogi képviselőkkel.¹⁰¹¹

Ezen körülmények főként a függetlenség fogalmához köthetőek. A választottbíró vagy családtagjának közvetett érdekeltsége, avagy a fél, a jogi képviselő és a választottbíró kapcsolata egyértelmű módon a függetlenség témájához kapcsolódik. Teljesen objektív alapon vizsgálható ugyanis az, hogy a választottbíró ügyvédi irodája esetlegesen az ügy korábbi szakaszában eljár-e, avagy például a választottbíró közeli családtagjának van-e anyagi érdekeltsége valamely félben, stb. A Piros Lista a választottbíróknak a jogvitához fűződő viszonya esetében kimondja, hogy e kategóriához tartozik, ha a választottbíró adott jogi tanácsot vagy jogi szakvéleményt valamely félnek, vagy valamilyen módon részt vett-e a vitában. Álláspontom szerint itt a választottbíróknak az ügghöz fűződő szellemi kapcsolatáról van szó, így ez a kérdés már bizonyos fokig a pártatlanság fogalomköréhez tartozik. A Piros Listán szereplő ténykörülmények fennállása esetén mindegyik fél kifejezett hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy a választottbíró részt vehessen az eljárásban.

A narancssárga lista (*Orange List*) esetében a választottbíró közlési kötelezettsége fennáll, de valamelyik félnek kifejezetten kezdeményeznie kell a kizárási eljárást, azaz elfogultsági indítványt kell beterjesztenie. A narancssárga listába a következő esetkörök tartoznak:

- Ø Valamelyik fél részére korábban nyújtott szolgáltatás;
- Ø Valamelyik fél részére folyamatban lévő szolgáltatásnyújtás;
- Ø Kapcsolat egy választottbíró és egy másik választottbíró vagy jogi képviselő között;
- Ø Kapcsolat egy választottbíró és valamelyik fél, vagy valamely, az eljárásban érintett személy között;
- Ø Más körülmények.

A narancssárga lista a korábbi esetleges megbízások vagy szakmai kapcsolatok vonatkozásában három éves terminust jelöl meg, ekként az eljárást megelőző három évet

---

¹⁰¹¹ Ezen esetcsoportok alatt további esetkörök kerülnek szabályozásra, melyek részletezését mellőzzük.

kell vizsgálni abban a tekintetben, hogy volt-e korábbi kapcsolat a választottbíró, a választottbíró ügyvédi irodája és a fél vagy leányvállalata között. Érdemes kiemelni azt is, hogy a 3.1.5 pont szerint ilyen jellegű kapcsolatnak számít az is, ha a választottbíró egy másik, hasonló témájú eljárásban is választottbíróként jár el a fél számára, illetve amennyiben az elmúlt három évben eljárta. Ezzel kapcsolatban megjegyzést érdemel, hogy e pont nyelvtani értelmezése szerint a közlési kötelezettség nem közönséges választottbírószámi eljárásra, hanem az ügghöz kapcsolódó témájú választottbírószámi eljárásra („*arbitration on a related issue*”) vonatkozik. Így nézetem szerint ez a kritérium — a *Rules of Ethics* által alkalmazott meghatározást felhasználva — nem is feltétlenül a függetlenség, hanem inkább a pártatlanság fennállása vagy annak éppen hiánya vizsgálatát képezi, hiszen a szabályozás nyilvánvalóan abból a feltételezésből indul ki, hogy a választottbíró gondolkodását, az ügghöz kapcsolatos álláspontját esetleg befolyásolhatja a másik, hasonló témájú ügy, és nem biztos, hogy e befolyástól mentesen tudna az üggről véleményt alkotni.¹⁰¹²

A Narancssárga listán szerepel a választottbíró és a jogi képviselő közötti kapcsolat. Ennek a nemzetközi esetjogban felmerült egyik példája az, amikor a választottbíró és valamelyik jogi képviselő azonos brit *chamber* tagja *barrister*-ként. Ezzel a Narancssárga lista 3.3.2 pontja foglalkozik. Fontos utalni arra is, hogy a 3.3.6 pont szerint az is a közlési kötelezettség részét képezi, amennyiben a választottbíró és valamelyik fél jogi képviselője között szoros személyes baráti kapcsolat áll fenn.¹⁰¹³

Az egyéb körülmények közül kiemelést érdemel a 3.5.2 pont, mely közlési kötelezettséget ír elő abban az esetben, amennyiben a választottbíró közzétett — publikáció útján vagy akár nyilvánosan kifejtett álláspontként — egy, a választottbírószámi ügghöz kapcsolódó

---

¹⁰¹² Megjegyzendő, hogy amennyiben e körülmény kizárólag a függetlenség vizsgálatára utalna, akkor a választottbírónak nem csak a hasonló témájú választottbírószámi üggről, hanem minden olyan választottbírószámi üggről be kellene számolnia, melyben a fél által jelölt választottbíróként vett részt az elmúlt három évben.

¹⁰¹³ A *Guidelines* e pontjának megfogalmazása összhangban áll egy, korábban, a dolgozat III. fejezetében bemutatott svájci ügyben, a *Hitachi Ltd. v. SMS Schloemann* ügyben kifejtett jogi állásponttal, mely szerint a választottbíró és valamelyik jogi képviselő közötti kapcsolat, vagy barátság önmagában még nem vezet a választottbíró kizárásához. Amennyiben a *Guidelines* megalkotói ezzel ellentétes véleményt képviseltek volna, úgy ezen esetkór a Piros Listára került volna.

meghatározott véleményt. Nézetem szerint ez is olyan körülmény, melyet a pártatlanság témakörében lehet vizsgálni.

A Zöld Lista részét az alábbi esetkörök képezik:

- Ø Korábban kifejtett jogi álláspontok;
- Ø Egyik féllel szemben korábbi szolgáltatások, korábbi eljárás;
- Ø Valamelyik fél számára folyamatban lévő szolgáltatások;
- Ø Kapcsolat valamelyik választottbírával, vagy valamelyik fél jogi képviselőjével;
- Ø Kapcsolat a választottbíró és valamelyik fél között.

A korábban kifejtett jogi álláspont vonatkozásában kiemelés érdemel, hogy a *Guidelines* szerint a Zöld Listához — a 4.1.1 pontba — tartozik az, amennyiben a választottbíró korábban általános jogi véleményt publikált egy olyan jogi kérdésben, amely felmerült a választottbírói eljárásban, de e vélemény nem foglalkozik magával a választottbírói ügygel. Álláspontom szerint ez egy, kifejezetten a pártatlanság körébe tartozó kérdés, hiszen a választottbírónak az ügghöz történő szellemi viszonyulását vizsgálja. Meg kell említeni, hogy a nemzetközi gyakorlatot összehasonlítva ismeretes olyan — a *Guidelines* megalkotása előtt elbírált — jogeset, ahol hasonló tényállás mellett került a bíró elfogultsága megállapításra.¹⁰¹⁴

Szintén megjegyzést érdemel az, hogy a Zöld Listához tartozik azon esetkör is, amikor a választottbíró vagy ügyvédi irodája korábban egy, a választottbírói ügytől független ügyben valamelyik fél ellen járt el. A nemzetközi ügyvédi irodák tevékenységét figyelembe véve ez egy kifejezetten praktikus szabályozásnak tekinthető. A fél és a választottbíró közötti olyan kapcsolatok kerültek a Zöld Listára felvételre, melyeket a munkacsoport csekély jelentőségűnek ítélt meg. Idetartozik például az, ha a választottbíró jelölése előtt valamelyik féllel választottbírói alkalmasságáról egyeztetett. Természetesen adott esetben egy ilyen jellegű egyeztetés tartalma lényeges bizonyítási

---

¹⁰¹⁴ Itt a *Locabail (UK) Ltd. Bayfield Properties Ltd and another (2000)* ügyre utalok, ahol az egyik bíró ellen azért állapították meg az elfogultságot, mert a biztosítótársaságokhoz fűződő álláspontját tükröző jogi véleményt tett közzé egy szakcikkben; az angol joggyakorlat ezt az *imputed bias* néven illette.

kérdés lehet. Szintén a Zöld Listába tartozó kapcsolat az, ha a választottbíró valamelyik peres félként szereplő gazdasági társaságban nem jelentős vagyoni részesedéssel bír. Figyelembe véve például egy nyilvánosan működő részvénytársaságot, ez is igen praktikus szabálynak tekinthető.

A *Guidelines* célkitűzései között szerepel, hogy a legjobb nemzetközi gyakorlatot (*best international practice*) ötvözve a nemzetközi választottbíráskodásban gyakran alkalmazásra kerüljön, és azt az egyes választottbírók, a pártatlanságot, függetlenséget vizsgáló állami bíróságok is figyelembe veszik.¹⁰¹⁵ Érdekes módon a kanadai származású PHILLIP LANDOLT ellenpéldát is hoz. LANDOLT — már idézett tanulmányában — a *Republic of Ghana v. Telekom Malaysia Berhad (13/2004 HA/RK 2004.667)* ügyet említi, melyben a Hágai Kerületi Bíróság 2004. október 18-án hozott kizárási kérelemre döntést. Ebben a befektetési jogvitában egy befektető egy jól ismert választottbíró jelölt az eljáró tanácsba. Ezen választottbíró ellen a másik peres fél, az állam képviselője kizárási indítványt terjesztett elő, arra hivatkozva, hogy egy másik ügyben a befektető jogi képviselőjeként jár el, mely másik ügy azonban szintén egy befektetési jogvita volt. A jogvita tárgya a befektetési ügyekben szokásos kérdés volt, vagyis kisajátítással függött össze. A választottbíráskodásban részt vevő állami fél a *Guidelines* Általános részének (*General Standard*) 2 (b) pontja alapján hivatkozott a fél pártatlansága és függetlensége hiányára, akként érvelve, hogy az ennek megítélésére szolgáló mérce objektív. A befektető jogi képviselője pedig éppen a Zöld Lista (*Green List*) korábban már említett 4.1.1 pontjára hivatkozott, mely az összeférhetetlenséget kizárja abban az esetben, hogyha a választottbíró az ügy tárgyával összefüggő jogi véleményt publikált korábban.¹⁰¹⁶

---

¹⁰¹⁵ Kiemelendő, hogy a *Guidelines* gyakorlati alkalmazását jelentős mértékben segítheti és megkönnyítheti a *Guidelines* végén fellelhető folyamatábra (*flow chart*) is, melynek az iránymutatásához történő csatolásáról a munkacsoport 2004-ben döntött. Lásd: DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: I. m. 440. o.

¹⁰¹⁶ A *Green List* 4.1.1 pontja az alábbiak szerint rendelkezik: „*The arbitrator has previously published a general opinion (such as in a law review article or public lecture) concerning an issue which also arises in the arbitration (but this opinion is not focused on the case that is being arbitrated).*” (Az idézett rész fordítása a következő: „A választottbíró korábban egy általános véleményt tett közzé — például egy folyóirat-cikkben vagy egy nyilvános előadáson —, amely érinti azt a kérdést, mely a választottbírói ügyben felmerül, de a közzétett vélemény nem a választottbírói eljárást képező ügyre helyezi a hangsúlyt.”) E megfogalmazás kifejezetten általános, a választottbírói ügy tárgyával összefüggő, de nem magára a választottbírói ügyre vonatkozó, és már korábban közzétett jogi véleményre vonatkozik.

Az eljáró bíróság azonban a holland jogot alkalmazta e kérdés eldöntéséhez, mely a jogos kéttelylel összefüggő objektív tesztet használja. Az eljáró holland bíróság szerint az ügyben feltűnt az elfogultság (*appearance of bias*), mivel a választottbírónak egyszerre kell két szerepben lennie, és így mint a befektető jogi képviselője egy másik jogvitában nem tudna elfogulatlan választottbíróként eljárni. Ezért a holland bíróság úgy rendelkezett, hogy a választottbírónak vagy le kell mondania jogi képviselői tisztségéről a másik ügyben, vagy pedig elfogultsága megállapításra kerül. Végül a választottbíró a jogi képviselőről a másik ügyben lemondott. LANDOLT szerint azonban — amennyiben a *Guidelines* került volna alkalmazásra — vélhetőleg más eredménye lett volna az eljárásnak. LANDOLT elismeri ugyan, hogy az ügy tényállása nem azonos a *Guidelines* 4.1.1 pontjában szereplő esetkörrel, hiszen az nem az adott ügy tényei által szükségképpen meghatározott jogi képviseletre, hanem korábban elhangzott általános véleményre vonatkozik, míg az adott ügyben a két eljárás ráadásul párhuzamosan zajlott.¹⁰¹⁷ Mindennek ellenére LANDOLT véleménye szerint ezen ügy tényállására leginkább a *Green List* 4.1.1 pontjában szereplő esetkör illett volna, minek következtében — a *Green List* alkalmazásával — a holland bíróság teljesen más következtetésre jutott volna.¹⁰¹⁸

A joggyakorlatban olyan jogeset is felmerült, melyben a részt vevő felek kifejezetten hivatkoztak a *Guidelines* rendelkezéseire. Ebben a körben egy, az ICC eljárásában felmerült kizárási ügyre utalok. Az ügyről a szingapúri MICHAEL HWANG számol be, aki maga is gyakorló választottbíró, illetve aki szintén tagja volt a *Guidelines*-t kidolgozó munkacsoportnak.¹⁰¹⁹ Az eljáró választottbírószék székhelye Szingapúrban volt, és ezért a választottbírószéki Modell – törvény (*Model Law*) szabályai kerültek alkalmazásra. A jogvita egy európai és egy ázsiai fél között zajlott. A kizárási kérdés szempontjából az ügy tényállása viszonylag egyszerű volt. A választottbírószéki testület három tagból állt, az ázsiai fél egy ázsiai jogászprofesszort jelölt, az európai fél egy brit ügyvédet, míg a

---

¹⁰¹⁷ Megjegyzést érdemel, hogy ebben az ügyben esetlegesen alkalmazást nyerhetett volna a Narancssárga listának azon része is, mely a fél és a választottbíró közötti kapcsolódási pontokról szól.

¹⁰¹⁸ *A Republic of Ghana v. Telekom Malaysia Berhad (13/2004 HA/RK 2004.667)* ügyet idézi: LANDOLT: *The IBA Guidelines on ...* 410⁹. o.

¹⁰¹⁹ Lásd: HWANG: *Arbitrators and Barristers in...* 235 – 242. o.

testület elnöke egy szingapúri gyakorló ügyvéd volt. Az európai felet egy londoni ügyvédi iroda, míg az ázsiai felet egy ázsiai ügyvédi iroda képviselte.

A választottbíróági eljárás kezdeményezését követően a londoni ügyvédi iroda megbízást adott egy másik londoni *barrister*-nek abból a célból, hogy tanácsokat adjon az eljárással kapcsolatosan, illetve a peres taktika kidolgozásában segítséget nyújtson. A problémát az jelentette, hogy a tanácsadási megbízást kapott *barrister* azonos irodában tevékenykedett a fél által jelölt választottbíróval, aki szintén *barrister* volt. E tényállás igen jelentős mértékben hasonlított a korábban, a dolgozat IV. fejezetében már tárgyalt *Laker Airways v. FLS Aerospace* ügyre.

Az ázsiai fél jogi képviselője útján kizárási eljárást kezdeményezett a választottbíró ellen. A kizárási indítványban többek között arra történt hivatkozás, hogy a választottbíró és a tanácsadó ügyvéd huszonhét éve használnak közös irodát, költségmegosztást alkalmaznak, közös ügyvédjelöltet foglalkoztatnak. Ez a hivatkozás jelentős mértékben emlékeztet a *Laker Airways* ügyben az amerikai *Laker* által előadottakra.

Az ázsiai fél hivatkozott továbbá a *Guidelines* Narancssárga listáján szereplő 3.3.2 pontra, mely szerint közlési kötelezettség terheli a választottbírókat abban az esetben, amennyiben az eljáró tanács másik tagjával vagy a jogi képviselővel azonos *chamber*-ben dolgozik.¹⁰²⁰

Az ügy tényállásához azonban hozzátartozik az, hogy — figyelemmel arra, hogy a tanácsadó ügyvéd csak mint társügyműködő működött közre — nem tisztázott, hogy az érintett választottbíró tudott-e, illetőleg mikor szerzett tudomást ezen érintettségről. Mint precedens értékű esetre az ázsiai fél hivatkozott egy angol ügyre, a *Liverpool Roman Catholic Archdiocesan Trust v. Goldberg* esetre. Ebben az ügyben egy angol fellebbviteli tanács nem tartotta megengedhetőnek azt, hogy egy adó szakjogász mint szakértő működjön közre egy olyan ügyben, melyet szakmai tevékenység során okozott

---

¹⁰²⁰ A *Guidelines* 3.3.2 pontja az alábbiakat mondja ki: „*The arbitrator and another arbitrator or the counsel for one of the parties are members of the same barristers' chambers.*”

kár miatt indítottak egy olyan adó-specialistával szemben, akivel az adó szakjogász közös irodában dolgozott.¹⁰²¹

A másik fél több eseti döntésre is hivatkozott. Utalt többek között a *Nye Saunders v Alan E. Bristow* ügyre¹⁰²², mely ügyben a jegyzőkönyvvezető ellen került kizárási indítvány beterjesztésre hasonló okok miatt, és azt is elutasították. A brit fél érvelése szerint az ügyben a vezető jogeset a *Laker Airways v. FLS Aerospace*¹⁰²³ ügy, és erre figyelemmel többek között a *barrister* tevékenységének korábban már részletezett sajátosságaival is indokolta, hogy miért nem tekinthető a választottbíró elfogultnak. Az *Orange List* vonatkozásában pedig azt emelte ki, hogy az csupán közlési kötelezettséget teremt a választottbíró részére, és semmiképpen sem tekinthető önmagában kizárási oknak.¹⁰²⁴ Ezzel kapcsolatban a fél hivatkozott a munkacsoport álláspontjára is, mely a *Guidelines* mellett fellelhető, már korábban részletesen elemzett észrevételekben (*Background Information*) olvasható. A munkacsoport véleménye ezzel a sajátos helyzettel kapcsolatban az, hogy habár, miként a korábbiakban részletezésre került a *barrister* mint tevékenység specifikus helyzete, a legszerencsésebb eljárás az, ha a felek számára teljes mértékben közlésre kerül e tény. Így az esetlegesen eltérő jogrendszerekből származó felek ekkor lesznek abban a helyzetben, hogy ennek elfogadásáról dönthessenek. A munkacsoport erre tekintettel döntött úgy, hogy a Narancssárga lista részévé teszi ezt az esetkört.¹⁰²⁵ Az európai peres fél azt is előadta, hogy azáltal, hogy egy ilyen jellegű kapcsolat csak a Narancssárga listán, és nem a Piros listán szerepel, maga a kapcsolat ténye nem vezethet a kizáráshoz, hanem arra szolgál, hogy a felek meg tudják

---

¹⁰²¹ Az ítélet elérhető a következő weboldalon: <http://www.ewi.org.uk/histories.asp>. A 2001. július 6-án kelt, HC 9902725. sz. alatti ítélet indokolása különösen érdekes lehet, hiszen — többek között — a következőket tartalmazza: „*However, in my judgment, where it is demonstrated that there exists a relationship between the proposed expert and the party calling him which a reasonable observer might think was capable of affecting the views of the expert so as to make them unduly favourable to that party, his evidence should not be admitted however unbiased the conclusions of the expert might probably be.*” Az idézett rész fordítása a következő: „*Megítélésem szerint amennyiben bizonyításra kerül, hogy az ajánlott szakértő és az őt ajánló fél között egy olyan kapcsolat áll fenn, melyet egy ésszerű szemlélő úgy értékel, hogy az alkalmas arra, hogy a szakértő álláspontját olyan mértékben befolyásolja, hogy indokolatlanul kedvezzen az egyik félnek, ez a bizonyíték nem fogadható el, bármennyire elfogulatlanok is lehetnek a szakértő következtetései.*”

¹⁰²² Lásd: *Nye Saunders v Alan E Bristow* [1987] 37 Build LR 93.

¹⁰²³ *Laker Airways v. FLS Aerospace* [2000] 1 WLR 113

¹⁰²⁴ Vö.: HWANG: *I.m.* 239.o.

¹⁰²⁵ „*Nevertheless, the Working Group considers that full disclosure to the parties of the involvement of more than one barrister in the same chambers in any particular case is highly desirable.*” Lásd: DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: *Background Information On...* 458. o.

ítélni, a *Guidelines* első részének második pontjában szabályozott jogos kétely fennáll-e vagy sem.

A kizárási kérelemnek nem adtak helyt, az ICC azt elutasította. Az ICC azonban a kizárási kérelmet elutasította, viszont ahhoz indokolást nem fűzött.¹⁰²⁶ MICHAEL HWANG igen részletes tanulmányában a jogesetet értékelve kiemeli, hogy a munkacsoport azon álláspontja, mely ebben az esetben is feltétlen tájékoztatási kötelezettséget ír elő, lehet, hogy átértékelésre szorul ezen ügy tényállásának ismeretében. Ebben az ügyben ugyanis az igénybe vett jogi szakértő csak tanácsot adott a peres félnek, és tevékenységéről éppen ezért a választottbíró – *barrister* nem is tudhatott. Így mindaddig, amíg e tényről a választottbíró tudomást nem szerzett, nyilvánvaló módon nem is befolyásolhatta őt e körülmény, HWANG erre figyelemmel említi a munkacsoport ezen álláspontja módosításának, árnyalásának esetleges szükségességét.¹⁰²⁷

HWANG a *Guidelines* vonatkozásában összességében, azt értékelve megjegyzi, hogy a *Guidelines*-ban szereplő három lista nem minden esetben adja meg a korrekt választ minden ügyben, hiszen a tényleges ügyek lényegesen árnyaltabb körülményeket tartalmazhatnak, mint amely a listákban felsorolásra kerülnek. Ezért szerinte a *Guidelines*-t mint a vizsgálatra és értékelésre szolgáló kiindulópontot kell szemlélni, és nem úgy mint egy végkövetkeztetést, amelyet automatikusan alkalmazni kell abban az esetben, amikor egy adott különleges rendelkezésnek megfelelő tényhelyzet előáll.¹⁰²⁸

Álláspontom szerint az *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás gyakorlatában igen nagy

---

¹⁰²⁶ Ez összhangban áll az ICC Eljárási Szabályzatának 7. cikkely (4) bekezdésével.

¹⁰²⁷ Lásd: HWANG: *Arbitrators and Barristers...* 253. o.

¹⁰²⁸ „*The various Lists set out in the IBA Guidelines do not always give the correct answer to each fact situation since most fact situations contain more relevant facts that need to be considered than the bare skeleton described in the various lists. The facts described in the Lists may not be the only facts that need to be evaluated to decide whether the arbitrator should be found under a conflict of interest.*” Lásd: HWANG: *I. m.* 256. o. HWANG további észrevétele az — amely egyébként a munkacsoport előkészítő munkája során is felmerült —, hogy az elfogultságra hivatkozó felet nyomó bizonyítási teher mértékéről nem ad eligazítást a *Guidelines*, így ennek tisztázása álláspontja szerint a joggyakorlatra vár. Lásd: HWANG: *I. m.* 257. o.

jelentőségű dokumentumnak tekinthető, mely azonban szerepét és célját csak a gyakorlatban alkalmazva, a gyakorlat igényeire reagálva, ekként az egyes elvárásokhoz képest esetleg módosulva, a korábbi álláspontokat alkalmasint bizonyos mértékben felülvizsgálva tudja betölteni.

Zárókövetkeztetések

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás lényeges kérdéseiről — így a választottbírák megválasztásáról és kizárásáról — teljes panorámaképet nyújtani szinte lehetetlennek tűnő feladat. A pillanatfelvétel készítését is megnehezíti az, hogy egy állandó változásban lévő, alapvetően nem a statika, hanem a dinamika által jellemzett jogterületről van szó, ahol nem csupán az egyes megalkotott nemzeti jogszabályok vagy nemzetközi egyezmények, hanem bizonyos, nemzetközi visszhangot kiváltó jogesetek is igen nagy jelentőséggel bírnak. Erre tekintettel még a pillanatfelvétel készítése is a lehetetlenség határát súroló vállalkozás. Ezért a választottbíró megválasztásáról és kizárásáról a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás területén egy olyan átfogó jellegű képet kívántam bemutatni, amely, ha minden esetben nem éri, hiszen nem is érheti el a teljességet, a témakör főbb kontúrajait sokszor talán kellő árnyaltságukban is tartalmazza.

A vizsgált jogrendszereket és a nemzetközi jogegységesítés eredményeit tekintve összefoglalóan megállapítható, hogy a választottbíró kiválasztása, megválasztása, a választottbíróval szemben támasztott főbb követelmények, továbbá a választottbíró kizárására vonatkozó szabályok alapvetően a választottbírói eljárás legitimitásának alátámasztását szolgálják, annak érdekében, hogy az eljárás végén egy, az esetleges érvénytelenítési keresetek próbáját is kiálló, elismerhető és végrehajtható választottbírói ítélet szülessen. Miként azt az egyes államok választottbírói törvényei összehasonlító jellegű bemutatására vállalkozó, a londoni *European Lawyer* gondozásában megjelenő kézikönyv bevezető tanulmánya is kiemeli, a nemzetközi választottbírói eljárásban alapvető feltétel az, hogy a választottbírák függetlenek és pártatlanok maradjanak az eljárás során, és ezek érvényre juttatására a nagyobb nemzetközi választottbírói intézmények törekcsenek is.¹⁰²⁹ Ugyancsak ezt

---

¹⁰²⁹ „It is a fundamental principle of procedural fairness that disputes be decided by an unbiased decision – maker. In international arbitration, this principle is typically articulated as the requirement that arbitrators remain ‘independent’ or ‘impartial and independent’ throughout the proceedings. The

hangsúlyozza a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás témájában megkerülhetetlennek tekinthető, dolgozatomban többször is hivatkozott REDFERN — HUNTER kézikönyv, mely szerint a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás főáramának egyik alapvető elve az, hogy egy választottbírónak függetlennek és pártatlannak kell lennie, és annak is kell maradnia az eljárás folyamán.¹⁰³⁰ Ekként foglal állást a választottbíróként is neves választottbírói szakértő, ALBERT JAN VAN DEN BERG — a New York-i Egyezményről szóló, kiemelkedő jelentőségű kommentár szerzője —, aki szerint nem lehet kétséges, hogy a választottbírák függetlensége és pártatlansága a választottbírói eljárás alapvető követelménye.¹⁰³¹

A választottbíró kiválasztására irányuló szabályozások e fenti célok elérését szolgálják. A pártatlan és független választottbíró biztosítása mellett ugyanakkor — a választottbírói eljárás természetéből adódó módon — igen jelentős azon elvárás, hogy a lehetőségek szerint a részt vevő peres felek számára kell biztosítani azt, hogy az ügyükben eljáró választottbírókat — vagy az eljáró tanács bizonyos tagjait — maguk választhassák meg. Erre tekintettel a vizsgált államok jogrendszere, illetve az UNCITRAL által megalkotott szabályok — az UNCITRAL Mintaszabályzat és az UNCITRAL Modell — törvény — is a felek akaratának engednek primátust, azzal azonban, hogy egyfelől a fenti követelményeknek a kiválasztott választottbíróknak meg kell felelniük, másfelől pedig abban az esetben, amennyiben a felek a választottbírák személyében megállapodni nem tudnak, úgy a kijelölésben harmadik fél — rendszerint állami bíróság — fog részt venni. Ezzel összefüggésben kell értelmeznünk az eljáró választottbírók számát meghatározó szabályozást is, hiszen e szabályok is alapvetően a hatékony és igazságos döntéshozatal biztosítását célozzák.¹⁰³² A választottbírói eljárás e fázisában — csakúgy, mint a

---

arbitration rules of the major international arbitration institutions incorporate these standards.” Lásd: NICHOLAS — YOUNG: *Global Overview: An Introduction...* xxviii.o.

¹⁰³⁰ „*It is a fundamental principle in mainstream international commercial arbitration that an arbitrator must be and remain independent and impartial.*” Lásd: A. REDFERN — M. HUNTER: *Law and Practice...*199. o.

¹⁰³¹ „*There is no doubt that the impartiality and independence of arbitrators are fundamental requirements of the arbitral process.*” ALBERT JAN VAN DEN BERG e sorait idézi: VÁRADY — BARCELO III — MEHREN: *International Commercial Arbitration.* 378. o.

¹⁰³² Ebben a vonatkozásban mind az egy főt, mind a három főt főszabályként meghatározó szabály mellett — illetve ellen — lehet érveket felsorakoztatni egyfelől költséghatékonysági elvekre, másfelől pedig a többes bíráskodás elvére hivatkozva. Miként a dolgozatban kifejtésre került, az angol *Arbitration Act* 15.

választottbíró kizárásának, illetve a választottbíróági ítélet érvénytelenítésének tárgyában — az állami bíróság beavatkozásának lehetősége is fennáll.¹⁰³³

Ezzel kapcsolatban megállapítható, hogy minél inkább fejlettebb és a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás igényeinek megfelelő egy adott állam választottbíróági joga, annál korlátozottabb, illetve, ha nem is teljesen limitált, de lényegesen szabályozottabb az állami bíróság beavatkozási lehetősége a választottbíróági eljárásba. Álláspontom szerint erre a dolgozatban tárgyalt dél-amerikai országok jogfejlődése megfelelő példának tekinthető.

A választottbíró függetlensége és pártatlansága — miként az részletezésre került — jogi és morális értékkel is bíró kategória. Habár alapelv az, hogy az eljáró választottbíráknak e követelményeknek meg kell felelniük, felmerül az alapvető jelentőségű kérdés, vajon létezik-e egységes meghatározás a függetlenség, illetve a pártatlanság fogalmára a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban.

Dolgozatomban kitértem arra, hogy a pártatlanság és a függetlenség meghatározását kísérelte meg az 1987-ben megalkotott *Rules of Ethics for International Arbitrators*.¹⁰³⁴ Elmondható, hogy e meghatározást veszi alapul a REDFERN — HUNTER kézikönyv is, melynek első, 1986-os kiadásához képest némileg árnyaltabb definíció olvasható a 2004. évi kiadásban.¹⁰³⁵ E meghatározások lényege szerint a függetlenség alapvetően a peres fél (vagy képviselője), illetve a választottbíró között fennálló, objektív tények és körülmények felderítésével vizsgálható kategória, míg a pártatlanság vonatkozásában a szubjektív elem dominál, és e fogalom főként a választottbírónak az ügghöz való kötődésében, az ügghöz, a felekhez fűződő, szintén szubjektív elemekkel telített

---

paragrafusában a felek erre vonatkozó megállapodása hiányában az egyesbíró, míg az UNCITRAL Modell – törvény 10. cikkelyének második bekezdése szerint a három főből álló testület kerül meghatározásra.

¹⁰³³ Ezzel kapcsolatban érdekes utalnunk arra az USA jogának korábban már részletezett sajátosságára, hogy a szövetségi választottbíróági törvény (*Federal Arbitration Act*) nem teszi lehetővé a választottbíró kizárása vonatkozásában a közvetlen bírósági út igénybe vételét. A kizárással kapcsolatos érvek rendes állami bíróság előtt ennek megfelelően a választottbírói ítélet érvénytelenítése iránti perben használhatóak fel.

¹⁰³⁴ Lásd az etikai szabályzatnak a dolgozatban részletesen kifejtett 3.1 pontját.

¹⁰³⁵ Lásd: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. 170. o., illetve: REDFERN — HUNTER: *Law and Practice...* 170. o.

viszonyulásában ragadható meg.¹⁰³⁶ Miként említésre került, a REDFERN — HUNTER kézikönyv negyedik kiadásában e szubjektív — objektív distinkció bizonyos fokú relatívává válása már észlelhető.

Hasonló megközelítést alkalmaz az osztrák HANS FASCHING is, aki a függetlenség és pártatlanság vonatkozásában összefoglalóan azt emeli ki, hogy az eljáró választottbíróval szemben alapvető elvárás a szellemi és materiális függetlenség (*geistiger und materieller Unabhängigkeit*) megléte, amely megfogalmazás tükrözi e két fogalom fentiekben részletezett jelentéstartalmát.¹⁰³⁷

Célszerű megemlíteni, hogy a függetlenség és a pártatlanság fogalmát igen hasonló módon határozza meg MOHAMMED BEDJAOUI is, aki szerint a pártatlanság (vagy pártosság) az üggyel kapcsolatos intellektuális beállítódást jelent, míg függetlenségről vagy függőségről meghatározott üzleti kapcsolatok vagy egyéb kötődések fennállásakor vagy fenn nem állásakor lehet beszélni.¹⁰³⁸

E meghatározásokhoz képest talán kissé újszerű, de a két kategória immanens elemeit magában hordozó definíciót alkotott PIERRE LALIVE is. LALIVE hangsúlyozta, hogy a semlegesség (*neutrality*) fogalma elsősorban a semleges nemzetiségre, a semleges nemzetiségű választottbíróra utal, mely fogalmat egyébként — miként az bemutatásra került — az amerikai jog kissé más fényben, a fél által jelölt és nem feltétlenül semleges, illetve a felektől független módon kijelölt, és szükségképpen semleges választottbíró

---

¹⁰³⁶ Ezzel kapcsolatban utalni kívánok az osztrák CHRISTINE BITSCHNAU disszertációjában szereplő fejtegetésre, mely a függetlenség szemantikai értelmezéséből kiindulva azt tartalmazza, hogy a függetlenség szó értelméből következik, hogy e fogalom eleve csak valakitől vagy valamitől fennálló függetlenség, azaz kapcsolat hiánya vagy éppen annak megléte relációjában értelmezhető. Az osztrák szerző szerint ez is indokolja azt, hogy a függetlenség fogalmát miért kell objektíven szemlélni, azaz meghatározott tények fennállása vagy fenn nem állása vonatkozásában vizsgálni. Lásd: BITSCHNAU: *Schiedsrichterliche Unabhängigkeit*. 4. o.

¹⁰³⁷ Lásd: FASCHING: *Schiedsgericht und Schiedsverfahren...* 61. o.

¹⁰³⁸ „*Impartiality (or partiality) is in fact a purely intellectual attitude, whereas independence or dependence relates to whether business relationships or ties of various sorts do or do not exist.*” Lásd: BEDJAOUI: *Challenge of Arbitrators*. 91. o. BEDJAOUI azt is megjegyzi ugyanitt, hogy nem könnyű és talán nem is szükséges e két fogalom absztrakt meghatározása.

relációjában értelmez.¹⁰³⁹ A LALIVE által fentiekben részletezett függetlenség-meghatározás ugyanakkor némiképpen eltér a két fogalom mint objektív és szubjektív kategóriák elkülönítésétől, hiszen függetlenség alatt a választottbírónak azt az erkölcsi alapállását is érti, hogy a választottbíró fel mer vállalni az őt jelölő fél számára kedvezőtlen döntést is, vagyis a döntés meghozatalában azon belső elvárás nem motiválja, hogy a döntés után, a döntés tartalmára tekintettel a fél őt a későbbiekben is jelölje választottbírónak.¹⁰⁴⁰

E meghatározás talán jobban közelít a szubjektív értelemben vett pártatlanság fogalmához. Ebben a vonatkozásban fontos utalnunk MOHAMMED BEDJAOUI azon megjegyzésére, aki szerint — éppen a pártatlanság követelményét szem előtt tartva — egy választottbíró az eljárás teljes tartama alatt viselkedésében is magas mércét kell tanúsítania annak érdekében, hogy intellektuális integritását meg tudja végig őrizni a választottbírói eljárásban.¹⁰⁴¹

A függetlenség és pártatlanság szoros összefüggésére hívja fel a figyelmet a bangladeshi NASER ALAM, aki elismeri, hogy a függetlenség rendszerint objektív, míg a pártatlanság főképpen szubjektív jellegű kategória, de azt is kiemeli, hogy a két fogalom egymástól ugyan függetlenített, de egymással nem helyettesíthető. NASER ALAM szerint a választottbíró függetlensége nem feltétlenül jelenti azt is, hogy a választottbíró pártatlan, ugyanakkor véleménye szerint a függetlenség hiánya rendszerint a választottbíró pártatlanságában is jogos kételyeket ébreszt, melynek fordítottja álláspontja szerint általában nem áll fenn. Így NASER ALAM a két fogalom közötti elméleti különbséget alapvetően e gyakorlati előfordulásban látja. A különbséget akként foglalja össze, hogy amennyiben a választottbíró nem független, úgy vélhetőleg pártatlanságával szemben is

---

¹⁰³⁹ Lásd ehhez, miként arra már a fentiekben utaltam: LALIVE: *On the Neutrality of...* 23 — 24. o. és M. SCOTT DONAHEY: *The Independence and Neutrality of Arbitrators*. *Journal of International Arbitration*, 9 (1992). 32. o.

¹⁰⁴⁰ „*Independence implies the courage to displease, the absence of any desire, especially for the arbitrator appointed by a party, to be appointed once again as an arbitrator.*” Lásd, miként arra már fentiekben utaltam: SCOTT DONAHEY: *The Independence and Neutrality...* 32. o.

¹⁰⁴¹ „*The arbitrator must always take care to show a high standard of behaviour to maintain his intellectual integrity in all circumstances.*” Lásd: BEDJAOUI: *The Arbitrator: One Man-Three Roles...* 11. o. BEDJAOUI a választottbírói funkcióval kapcsolatosan azt is kiemeli, hogy annak számos esetben célja nem is az ítélethozatal, hanem a felek közötti egyezségi megállapodás létrehozatalának elősegítése.

fennállnak kételyek, míg a nem pártatlan választottbíró esetében nem feltétlenül áll fenn egyidejűleg a függetlenség hiánya is.¹⁰⁴² Említést érdemel, hogy ez az álláspont némiképpen eltér a svájci szakirodalom, azon, a BUCHER — TSCHANZ szerzőpáros által képviselt álláspontjától, amely értelmében a felektől való függetlenség általánosságban megfelel a pártatlanságnak, hiszen NASER ALAM szerint a független választottbíró pártatlanságával kapcsolatban is merülhetnek fel aggályok, akkor is, ha ez a gyakorlatban ritkán fordul elő.¹⁰⁴³

E problémakör — álláspontom szerint — különösen hangsúlyos módon jelentkezik a fél által jelölt választottbíró vonatkozásában. Ezzel kapcsolatban ismételtén utalni kell MOHAMMED BEDJAOUI megjegyzésére, aki a nem választottbíróvá, hanem állami bíróvá kijelölt személy vonatkozásában az emberi személyiségre hivatkozással a pártatlanság *quasi*-metafizikai problémájáról ír, felvetve azt, hogy az emberi személyiség sajátosságából eredeztetve nem is lehet tökéletes pártatlanságról beszélni.¹⁰⁴⁴ A fél által jelölt választottbíró függetlensége és pártatlanságával kapcsolatban a francia RENÉ DAVID azt jegyzi meg, hogy e helyzet nem mentes egyfajta kétértelműségtől.¹⁰⁴⁵

A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban alapvető elvárás a fél által jelölt választottbíró tekintetében is a teljes pártatlanság és függetlenség. Miként részletezésre került, az amerikai belföldi választottbíráskodás hagyománya ezzel némiképpen ellentétes, és a fél által jelölt választottbíró tekintetében nem feltétlenül követeli meg a pártatlanságot. A svájci származású HELMUT WALTER 1986-ban írott disszertációjában — összehasonlítva a német, az angol és az amerikai jogot — arra a következtetésre jut, hogy az amerikai jog kifejezetten lehetővé teszi, hogy a fél által jelölt választottbíró ne legyen pártatlan. WALTER véleménye az, hogy ez a megközelítés a modern választottbíráskodás

---

¹⁰⁴² Lásd: ALAM: *Independence and Impartiality...* Érdemes ezzel kapcsolatosan a svájci jog által kidolgozott, a II. fejezetben részletesen bemutatott *Ligier* – tesztre utalni, mely az elfogultság megállapításához egyszerre vesz tekintetbe objektív és szubjektív tényezőket, igaz, az előbbinek tulajdonítva nagyobb jelentőséget.

¹⁰⁴³ Lásd: BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...*69. o.

¹⁰⁴⁴ Lásd: BEDJAOUI: *The Arbitrator: One Man-Three Roles...*10. o. BEDJAOUI szerint a bíróként vagy választottbíróként eljáró személy esetében nem lehet teljesen kiszűrni a kulturális, vallási, etnikai, társadalmi és egyéb tényezőket az elfogultatlanság vizsgálatával összefüggésben.

¹⁰⁴⁵ Lásd: DAVID: *L'arbitrage dans le commerce...* 348 – 352. o.

adottságainak megfelel, ezért életszerű, és a peres felek által könnyen átlátható.¹⁰⁴⁶ Ezt az álláspontot a modern nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás nem osztja, hiszen minden választottbíró vonatkozásában megkövetelésre kerül a teljes függetlenség és pártatlanság, a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban nem megengedhető, hogy a fél által jelölt választottbíró ne legyen pártatlan a testület többi, nem a fél által jelölt tagjához hasonló módon. Megjegyzést érdemel, hogy a legújabb amerikai gyakorlat is ezt az irányvonalat követi, miként az kitűnik a *Code of Ethics for Arbitrators in Commercial Disputes* 2004. évi, a dolgozat által is bemutatott változatából.

Amennyiben a fél által jelölt választottbíróval szemben is a teljes pártatlanság és teljes függetlenség kerül megkövetelésre, e választottbírónak szembe kell néznie azzal a körülménnyel is, hogy a peres fél őt jelölte választottbírónak, és pártatlanságát, illetve függetlenségét ezekre is figyelemmel kell megőriznie. (Különösen nehéz lehet e feladat olyan választottbírói eljárás során, ahol esetlegesen valamelyik fél a fél által jelölt választottbíróval szemben – esetlegesen jogi hagyományai, társadalmi háttéré miatt – más jellegű elvárásokkal rendelkezik.) Ezzel kapcsolatban utalni érdemes MARTIN HUNTER megjegyzésére, aki szerint a fél által jelölt választottbírónak a fél érveire a legnagyobb mértékben úgy kell fogékonynak lennie, hogy elfogultsága a legkisebb mértékben sem jelenjen meg.¹⁰⁴⁷ (Ezen egyensúly megtalálása nem könnyű feladat.)

A függetlenség és pártatlanság fogalmának fellelhető, és fentiekben részletezett meghatározásai teljes mértékben egységesnek nem tekinthetők, és nem is minden esetben mentesek a kritikai észrevételektől. A függetlenség és a pártatlanság mint objektív és szubjektív kategória relativizálódása is megfigyelhető. Ezen elméleti problémakör mellett azonban a gyakorlati alkalmazás tekintetében is jelentős kérdésként

---

¹⁰⁴⁶ „Diese Lösung hat den Vorteil, dass sich offen und realitätsnah zu den Gegebenheiten im modernen Schiedsgerichtswesen bekennt und für Parteien leicht durchschaubar ist.” Lásd: WALTER: *Die schiedsrichterliche Unabhängigkeit...* A fél által jelölt választottbíró elfogultságát megengedő amerikai választottbírói gyakorlat azonban ezen elfogultságnak határaként szabta azt meg, hogy a választottbíró eljárása nem lehet tisztességtelen. Az ezzel kapcsolatos zsinórmértéket igen jól határozta meg a korábbiakban részletesen elemzett *In re Astoria Medical Group* amerikai jogesetben kelt ítélet, melyben kifejezetten kiemelésre került, hogy a fél által jelölt választottbíró semmiképpen sem járhat el tisztességtelen módon („*Partisan he [sc. the arbitrator] may be, but not dishonest.*”) Lásd: WALTER: *I. m.* 191. o.

¹⁰⁴⁷ „A party-appointed arbitrator should combine maximum predisposition towards the party that has nominated him with a minimum appearance of bias.” Idézi: KOCH: *Standards and Procedures...* 34. o.

értékelhető, hogy egyfelől a vizsgált országok, illetve választottbírószági intézmények nem is feltétlenül alkalmazzák ugyanazon fogalmakat, illetve azok megítélésénél más mértéket vesznek figyelembe.

Mint említésre került, az angol jog például tudatosan nem alkalmazza a függetlenség fogalmát, bár kétségtelen, hogy a pártatlanság hiányának vizsgálatkor bizonyos fokig *nolente – volente* ez is elemzésre kerül. Az amerikai jogban szereplő *evident partiality* pedig nemhogy a függetlenség, de még az európai jogokban ismert pártatlanság fogalommal sem hozható teljes mértékben összhangba. Ehhez képest a nemzetközi kereskedelmi élet kimagasló jelentőségű választottbírószági intézménye, az *International Chamber of Commerce* kizárólag a függetlenség fogalmát használja a választottbírószági szabályzatban, bár a kizárási eljárások esetén – látens módon – a pártatlanság is vizsgálatra kerülhet, miként azt a fentiekben részleteztem.

A fenti fogalmi különbségek mellett az egyes fogalmak jelentéstartalmának értelmezéséből is komoly eltérések származnak. Az angol jog *real danger of bias* tesztje (*Gough – test*) például vélhetőleg nem ekvivalens az amerikai jogban a nyilvánvaló elfogultság mércéjével (*evident partiality standard*). Erre mutat rá álláspontom szerint igen plasztikus módon a dolgozatban részletesen elemzett *Laker Airways v. FLS Aerospace Limited* jogeset. Ehhez hasonlóan a függetlenség megítélésének mércéje nem teljes mértékben azonos a svájci jogban, illetve például az ICC gyakorlatában.

Az itt röviden felsorolt problémák orvoslására egyfelől az UNCITRAL mintadokumentumai, az UNCITRAL Mintaszabályzat és az UNCITRAL Modell-törvény, másfelől pedig az egyes nemzetközi ajánlások (*Rules of Ethics for International Arbitrators, IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*) szolgálhatnak. Figyelemmel kell lennünk ugyanakkor arra, hogy az UNCITRAL Mintaszabályzat és a Modell – törvény szabályozza ugyan a választottbírák kiválasztásának és kizárásának rendjét, de sem a pártatlanság, sem a függetlenség fogalmát nem határozza meg. Az 1987. évi etikai szabályzat tartalmaz meghatározást, mellyel kapcsolatban egyes észrevételeket a fentiekben fogalmaztam meg. Az *IBA Guidelines* az összeférhetetlenség vonatkozásában számos, mérceként szolgálható

iránymutatást tartalmaz, ugyanakkor már – már kazuisztikus módon szabályoz egyes szituációkat. Miként azonban azt az *IBA Guidelines* szerkesztői is hangsúlyozzák, ezt az iránymutatást nem szabad taxatív módon értelmezni, és nem is lehet teljesen zárt rendszernek tekinteni, hanem bizonyos értelemben gondolatébresztőként, inspiráló útmutatásként szolgálhat a nemzetközi gyakorlat számára.

Annak ellenére, hogy az UNCITRAL tevékenysége folytán egyértelmű az a tendencia, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás szabályozása egységessé válik, nézetem szerint a választottbírói függetlenség és pártatlanság vonatkozásában még a nemzetközi iránymutatások mellett sem lehet teljesen egységes értelmezésről és gyakorlatról beszélni.¹⁰⁴⁸ Ennek egyik oka az, hogy a függetlenség és pártatlanság olyan morális értékekkel telített jogi fogalmak, amelyek értelmezése egy adott jogi kultúra és egy adott társadalom sajátosságaitól és hagyományaitól teljes mértékben nem elválasztható. Ugyanezt hangsúlyozza MOHAMMED BEDJAOUİ is, aki szerint a választottbírák kizárásának kérdése továbbra is ködös, a kizárás alapjául szolgáló egyes feltételek (vagyis a függetlenség és a pártatlanság) értelmezése messze nem tekinthető egységessé.¹⁰⁴⁹ Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásban alapvető az igény a független és pártatlan választottbírák eljárására, mely fogalmak megítélésében, értelmezésében szerencsés az egységesség felé törekedni.¹⁰⁵⁰

A kérdés jelentőségét kiemeli az is, hogy a pártatlan és független választottbírák a megfelelő választottbírói eljárás, és így az elismerhető és végrehajtható választottbírói ítélet alapvető biztosítékai. Mindez tehát a választottbírói eljárás legfőbb célját, a felek jogvitáját korrekt módon és a véglegesség igényével rendező ítélet meghozatalát, avagy az egyezség elérését szolgálja. Bízom abban, hogy – ha töredékesen

---

¹⁰⁴⁸ Itt kell megjegyezni, hogy – miként arra a fentiekben már utaltam – az UNCITRAL Modell – törvény recepciója sem egységes minden országban, így a Modell – törvény alapján kodifikált választottbírói törvények sem teljesen egyeznek egymással.

¹⁰⁴⁹ „... the question of the challenge of the arbitrators is still somewhat hazy in its contours, the relevant criteria are far from the universally accepted and certainties are as limited as they are.” Lásd: BEDJAOUİ: *Challenge of Arbitrators*. 102. o. Habár BEDJAOUİ ezen megállapítása még a *Guidelines* megalkotását megelőző időből származik, álláspontom szerint bizonyos tekintetben ma is aktuálisnak tekinthető.

¹⁰⁵⁰ Figyelemmel arra, hogy Magyarországon is a választottbírói vitarendezés egyre jelentősebbé válik, üdvös, ha a nemzetközi gyakorlat egyes eredményeire a hazai jogalkalmazás is figyelmet fordít.

is — jelen dolgozattal, néhány súlyponti elméleti kérdés felvetésével, több állam és nemzetközi egyezmény, iránymutatás vonatkozó jogszabályainak, rendelkezéseinek jogösszehasonlító elemzésével, a nemzetközi gyakorlat egyes példáinak bemutatásával a peres felek akaratszabadságát a végsőkéig érvényre juttató, ugyanakkor a független és pártatlan választottbírák eljárását garantáló ideális választottbíráskodás mint *aurea mediocritas* irányába vezető ösvény egyes csomópontjaira rámutathattam.

A hivatkozott szakirodalmi rövidítések feloldása (Irodalomjegyzék)

ADEN: <i>Internationale Handelsgerichtsbarkeit...</i>	M. ADEN: <i>Internationale Handelsgerichtsbarkeit. Kommentar zu den Verfahrensordnungen.</i> Heidelberg, 1988.
AKSEN: <i>The Iran – US Claims Tribunal...</i>	G. AKSEN: <i>The Iran – US Claims Tribunal and the UNCITRAL Arbitration Rules – an Early Comment.</i> In: <i>The Art of Arbitration. Liber Amicorum Pieter Sanders.</i> (ed.: J.C. SCHULTSZ – A.J. VAN DEN BERG) Deventer, Frankfurt, 1982. 1 – 26.o.
ALAM: <i>Independence and Impartiality...</i>	N. ALAM: <i>Independence and Impartiality in International Arbitration – an Assessment.</i> <i>Transnational Dispute Management</i> 1 (2004). www.transnational-dispute-management.com/samples/freearticles/tv1-2-article205b.htm
ALAN: <i>On Integrity in Private...</i>	S. R. ALAN: <i>On Integrity in Private Judging.</i> <i>Arbitration International</i> 14 (1998). 115 – 123. o.
ALBÓNICO: <i>Arbitraje Comercial Internacional.</i>	E. P. ALBÓNICO: <i>Arbitraje Comercial Internacional.</i> Santiago, 2005.
ALVAREZ: <i>The Challenge of Arbitrators.</i>	G. A. ALVAREZ: <i>The Challenge of Arbitrators.</i> <i>Arbitration International</i> 6 (1990). 203 – 225. o.
<i>American Arbitration Association, Hungarian Chamber of Commerce and Federal Economic Chamber of Austria...</i>	<i>American Arbitration Association, Hungarian Chamber of Commerce and Federal Economic Chamber of Austria: Signature of New Agreements to assist Trade Between the United States and Hungary by Providing for Arbitration in Vienna, Vienna, September 7, 1984.</i> <i>Journal of International Arbitration</i> , 1 (1984). 369 – 370. o.
ANCEL: <i>Measures Against Dilatory...</i>	J. – P. ANCEL: <i>Measures Against Dilatory Tactics: The Cooperation Between Arbitrators and the Courts.</i> In: ICCA Congress series no. 9 (Paris/1999). 420. skk o.
ANGLADE – TACKABERRY: <i>International Dispute Resolution...</i>	L. ANGLADE – J. TACKABERRY: <i>International Dispute Resolution. Volume I: Materials.</i> London, 2004.
ART: <i>Challenge of Arbitrators...</i>	J. Y. ART: <i>Challenge of Arbitrators: Is an Institutional Decision Final?</i> <i>Arbitration International</i> 3 (1986). 261 – 265. o.
BADER: <i>Arbitrator Disclosure...</i>	J. L. BADER: <i>Arbitrator Disclosure – Probing the Issues.</i> <i>Journal of International Arbitration</i> 12 (1995). 39 – 52. o.
BAIER – TROFAIER: <i>Austria</i>	A. BAIER – M. T. TROFAIER: <i>Austria.</i> In: J. W. ROWLEY – MC. B. MENDELSON (ed.): <i>Arbitration World. Jurisdictional</i>

- Comparisons*. London, 2006². 17 – 31. o.
- BALCH: *The Alabama Arbitration*. TH. WILLING BALCH: *The Alabama Arbitration*. Philadelphia, 1990.
- BANSAL: *Towards a New Law...* A. K. BANSAL: *Towards a New Law on International Arbitration in India*. *Journal of International Arbitration* 12 (1995). 67 – 72. o.
- BARIST: *The Standard of Impartiality...* J. BARIST: *The Standard of Impartiality under the FAA*. <http://www.combar.com/Default.aspx?SID=81>
- BAUER — UJLAKI: *A kamarai választottbíróóság új...
kamarai választottbíróóság új...* BAUER M. — UJLAKI L.: *A kamarai választottbíróóság új eljárási szabályzatának elvi alapjai a reformatív szabályok tükrében*. *Jogtudományi Közlöny* 45 (1990). 167 – 179. o.
- BAUER: *Arbitration and Political...* M. BAUER: *Arbitration and Political Changes in Hungary*. *Journal of International Arbitration* 8 (1991). 51 – 54. o.
- BAUM: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration...* AXEL H. BAUM: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration: Some Aspects of United States Practice*. In: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration*. ASA Swiss Arbitration Association. Conference in Zurich of January 26, 2001. Reports and Materials. (ed.: P. A. KARRER). Basel, 2001. 7. – 23. o.
- BEDJAOUI: *The Arbitrator: One Man-Three Roles...* M. BEDJAOUI: *The Arbitrator: One Man-Three Roles: Some Independent Comments on the Ethical and Legal Obligations of an Arbitrator*. *Journal of International Arbitration* 5 (1988). 7 – 20. o.
- BEDJAOUI: *Challenge of Arbitrators*. M. BEDJAOUI: *Challenge of Arbitrators*. In: *International Arbitration in a Changing World*. Conference, Bahrain, 14 – 16 February, 1994. ICCA Congress Series No. 6. (ed.: A. J. VAN DEN BERG.) 85 – 102. o.
- BERGER: *International Economic Arbitration...* K. P. BERGER: *International Economic Arbitration in Germany: A New Era*. *Arbitration International*. 8 (1992). 101 – 120. o.
- BERGER: *The New German Arbitration...* K. P. BERGER: *The New German Arbitration Law in International Perspective*. *Forum Internationale* 26 (2000). 1 – 18. o.
- BERTI (ed.): *International Arbitration...* S. V. BERTI (ed.): *International Arbitration in Switzerland. An Introduction and a Commentary on Articles 176 – 194 of the Swiss Private International Law Statute*. The Hague – London – Boston, 2000.
- BIENVENU: *The Enforcement of International...* P. BIENVENU: *The Enforcement of International Arbitration Agreements and Referral Applications in the NAFTA Region*. *Revue du Barreau* 59 (1999). <http://www.barreau.qc.ca/fr/publications/revue/1999/no2/pdf>

[/705.pdf](#)

- BINDER: *International Commercial Arbitration...* P. BINDER: *International Commercial Arbitration and Conciliation in UNCITRAL Model Law Jurisdictions*. London, 2005².
- BISHOP — REED: *Practical Guidelines for Interviewing...* D. BISHOP — L. REED: *Practical Guidelines for Interviewing, Selecting and Challenging Party-Appointed Arbitrators in International Commercial Arbitration*.
<http://www.kslaw.com/library/pdf/bishop4.pdf> . .
- BITSCHNAU: *Schiedsrichterliche Unabhängigkeit*. CH. BITSCHNAU: *Schiedsrichterliche Unabhängigkeit*. Diss. Wien, 1991.
- BLACKABY: *The English Court's Assistance...* N. BLACKABY: *The English Court's Assistance to Overseas Arbitration — Muddy Waters in the Arbitration Act 1996*. *Arbitration International* 13 (1997). 431 – 434. o.
- BLACKABY: *Arbitration and Brazil...* N. BLACKABY: *Arbitration and Brazil: A Foreign Perspective*. *Arbitration International*. 17 (2001). 129 – 142. o.
- BLACKABY — NOURY: *International Arbitration...* N. BLACKABY — S. NOURY: *International Arbitration in Latin America: Overview and Recent Developments*.
http://www.iclg.co.uk/index.php?area=4&show_chapter=767&focus=1&kh_publications_id=35
- BLANCH — REYNOLDS — MOODY: *Arbitration Instruments of the...* J. BLANCH — J. REYNOLDS — A. MOODY: *Arbitration Instruments of the United Nations: the New York Convention, the UNCITRAL Arbitration Rules and the UNCITRAL Model Law*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². cxliii. – clviii. o.
- BLESSING: *The New International Arbitration Law...* M. BLESSING: *The New International Arbitration Law in Switzerland: A Significant Step Towards Liberalism*. *Journal of International Arbitration* 5 (1988). 9 – 82. o.
- BLESSING: *The Major Western...* M. BLESSING: *The Major Western and Soviet Arbitration Rules: A comparison of the Rules of UNCITRAL, UNCITRAL Model Law, LCIA, ICC, AAA and the Rules of the USSR Chamber of Commerce and Industry*. *Journal of International Arbitration* 3 (1989). 8 – 76. o.
- BLESSING: *Drafting an Arbitration Clause*. M. BLESSING: *Drafting an Arbitration Clause*. ASA Special Series No. 8. Basel, 1994. 39 – 43. o.
- BLESSING: *The New York Convention...* M. BLESSING: *The New York Convention of 1958: Major Problem Areas*. ASA Special Series No. 9 (1996). 17. skk. o.
- BLESSING: *Introduction to Arbitration...* M. BLESSING: *Introduction to Arbitration — Swiss and International Perspectives*. Basel, 1999.

- BLESSING: *Comparison of the Swiss Rules...* M. BLESSING: *Comparison of the Swiss Rules with the UNCITRAL Arbitration Rules*. In: ASA Special Series No. 22. Basel, 2005. 17 – 65. o.
- BOHÁCEK: *Arbitration and State – Organized Tribunal...* M. BOHÁCEK: *Arbitration and State – Organized Tribunal in the Ancient Procedure of the Greeks and Romans*. Iura 3 (1952). 196 – 215. o.
- BOND: *The Selection of ICC Arbitrators...* S. R. BOND: *The Selection of ICC Arbitrators and the Requirement of Independence*. Arbitration International 4 (1988) 300 – 319. o.
- BOÓC – HEGYI – SÁNDOR – SZŰCS – TÖRÖK: *A követelések érvényesítésének jogi...* BOÓC Á. – HEGYI A. – SÁNDOR I. – SZŰCS B. – TÖRÖK G.: *A követelések érvényesítésének jogi eszközei*. Budapest, 2005.
- BOÓC: *Megjegyzések a választottbíróknak...* BOÓC Á.: *Megjegyzések a választottbíróknak az eljárásból való kizárásáról*. Állam- és Jogtudomány 47 (2006). 445 – 467. o.
- BOÓC: *A kereskedelmi választottbíráskodás...* BOÓC Á.: *A kereskedelmi választottbíráskodás egyes kérdései*. In: Diszciplínák határain innen és túl. Fiatal Kutatók Fóruma 2. – 2006. (szerk.: BALOGH M.) Budapest, 2007. 109 – 123. o.
- BORIS: *Arbitrator Impartiality...* A. S. BORIS: *Arbitrator Impartiality – An Elusive Standard?* <http://www.insurancejournal.com/news/national/2006/01/30/64783.ht?print=1>
- BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. G. B. BORN: *International Commercial Arbitration in the United States*. Deventer – Boston, 1994.
- BORN: *International Civil Litigation...* G. B. BORN: *International Civil Litigation in United States Courts. Commentary and Materials*. The Hague – Boston – London, 1996³.
- BORN: *International Commercial Arbitration...* G. B. BORN: *International Commercial Arbitration. Commentary and Materials*. The Hague – Boston – London, 2001².
- BORN – MILES: *Global Trends in...* G. BORN – W. MILES: *Global Trends in International Arbitration*. <http://www.wilmerhale.com/files/Publication>
- BOURQUE (ed.): *International Commercial Arbitration...* J. F. BOURQUE (ed.): *International Commercial Arbitration in Latin America*. Special Supplement, ICC. Paris, 1997.
- BOWMAN: *The Panama Convention and...* J. P. BOWMAN: *The Panama Convention and Its Implementation Under the Federal Arbitration Act*. <http://www.texasadr.org/panama.cfm>
- BÖCKSTIEGEL: *An* K. H. BÖCKSTIEGEL: *An Introduction to the New German*

- Introduction to the... Arbitration Act Based on the UNCITRAL Model Law.* Arbitration International 14 (1998). 19 – 32. o.
- BRANSON: *Ethics for International Arbitrators.* D. J. BRANSON: *Ethics for International Arbitrators.* Arbitration International 3 (1987). 72 – 78. o.
- BRATSCHI — BRINER: *Bemerkungen zum Konkordat...* P. BRATSCHI — R. BRINER: *Bemerkungen zum Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit.* Schweizerische Juristen-Zeitung. 72 (1976). 101. skk o.
- BRECHBÜHL: *44th Congress of the International Association of Lawyers...* B. BRECHBÜHL: *44th Congress of the International Association of Lawyers (UIA) in Buenos Aires — International Arbitration Commission.* Journal of International Arbitration 18 (2001). 239 – 242. o.
- BROWN: *Arbitrators, Impartiality and English Law...* D. W. BROWN: *Arbitrators, Impartiality and English Law — Did Rix J. Really Get it Wrong in Laker Airways?* Journal of International Arbitration, 18 (2001) 123 – 130. o
- BUCHER — TSCHANZ: *International Arbitration in...* A. BUCHER — P.-Y. TSCHANZ: *International Arbitration in Switzerland.* Basel — Frankfurt am Main, 1989.
- BUCHER: *Die Schweiz als traditioneller Sitzort...* E. BUCHER: *Die Schweiz als traditioneller Sitzort internationaler Schiedsgerichte.* In: *Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz. II.* (hrsg.: K. H. BÖCKSTIEGEL). Köln, 1989 119 skk o.
- BURGHETTO: *Current Status of Arbitration...* M. B. BURGHETTO: *Current Status of Arbitration Legislation in Argentina.* Journal of International Arbitration 21 (2004). 519 – 538. o.
- BURIÁN: *Gondolatok a közrend szerepéről.* BURIÁN L.: *Gondolatok a közrend szerepéről.* In.: *Magister artis boni et aequi. Studia in Honorem Németh János.* (szerk.: KISS D., VARGA I.) Budapest, 2003. 99 – 122. o.
- CALVO: *Le droit international...* C. CALVO: *Le droit international théorique et pratique.* Paris, 1896.
- CALVO: *The Challenge of ICC Arbitrators...* M. A. CALVO: *The Challenge of ICC Arbitrators: Theory and Practice.* Journal of International Arbitration, 15 (1998). 63 – 72. o.
- CALVO: *The New ICC...* M. A. CALVO: *The New ICC Rules of Arbitration — Substantial and Procedural Changes.* Journal of International Arbitration 14 (1997). 41 – 52. o.
- CAMINITTI: *Notes on General...* F. K. CAMINITTI: *Notes on General Arbitration Law 26572.* In: *Advocatus.* Revista de los Alumnos de la Facultad de Derecho de la Universidad de Lima. 4 (2001) 121 – 130. o.

- CARBONNEAU: *Alternative Dispute Resolution*. T. E. CARBONNEAU: *Alternative Dispute Resolution. Melting the Lances and Dismounting the Steeds*. Chicago, 1989.
- CATALANO: *A ma is élő római jog...* P. CATALANO: *A ma is élő római jog: a világ nagy jogrendszerei és a latin-amerikai jog*. In: *Tanulmányok a római jog és továbbélése köréből*. I. (szerk.: HAMZA G.) Budapest, 1987. 45 — 75. o.
- CATTANEO: *Recent Developments of Arbitration...* M. CATTANEO: *Recent Developments of Arbitration in Latin America — Focus on Mercosur Countries: Argentina and Brazil*. http://arcnet.org/arclibrary/more.php?id=22_0_1_0_M.
- CHIWITT — OBERHAMMER: *Der fehlerhafte Schiedsspruch*. T. CHIWITT — OBERHAMMER: *Der fehlerhafte Schiedsspruch. Eine Untersuchung über den Nichtschiedsspruch und seine Behandlung unter Berücksichtigung der Nichturteilslehre*. Diss. Wien, 1999.
- COE JR.: *International Commercial Arbitration...* J. J. COE JR.: *International Commercial Arbitration: American Principles and Practice in a Global Manner*. New York, 1997.
- COING: *Zur Entwicklung des Schiedsvertrages...* H. COING: *Zur Entwicklung des Schiedsvertrages im Ius Commune. Die amicable compositio und der Schiedsspruch ex aequo et bono*. In: *Festschrift für Heinz Hübner zum 70. Geburtstag am 7. November, 1984*. (hrsg.: G. BAUMGÄRTEL — E. KLINGMÜLLER — H. J. BECKER — A. WACKE.) Berlin — New York, 1984. 35 — 46. o.
- CONEJERO ROOS: *The New Chilean Arbitration Law...* C. C. ROOS: *The New Chilean Arbitration Law and the Influence of the Model Law*. *Journal of International Arbitration* 22 (2005) 149 — 162. o.
- COULSON: *An American Critique...* R. COULSON: *An American Critique of the IBA's Ethics for International Arbitrators*. *Journal of International Arbitration* 4 (1987). 103 — 110. o.
- COUNCIL: *Arbitrator's Link to Firm...* J. COUNCIL: *Arbitrator's Link to Firm May Have Given Impression of Partiality*. <http://www.texaslawyer.com>
- CRAIG — PARK — PAULSSON: *International Chamber of...* W. L. CRAIG — W. W. PARK — J. PAULSSON: *International Chamber of Commerce Arbitration*. Paris, 1991².
- CRAIG — PARK — PAULSSON: *International Chamber of Commerce...* W. L. CRAIG — W. W. PARK — J. PAULSSON: *International Chamber of Commerce Arbitration*. New York, 2000³.
- CRAIG — PARK — PAULSSON: *Annotated Guide to...* W. L. CRAIG — W. W. PARK — J. PAULSSON: *Annotated Guide to the 1998 ICC Arbitration Rules*. New York, 1998.
- CREMADES: *Disputes Arising Out of Foreign ...* B. M. CREMADES: *Disputes Arising Out of Foreign Direct Investment in Latin America: A New Look at the Calvo*

- Doctrine and Other Jurisdictional Issues. Dispute Resolution Journal* May – July, 2004.
http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3923/is_200405/ai_n9377090
- CREMADES: *Resurgence of the...* B. M. CREMADES: *Resurgence of the Calvo Doctrine in Latin America. Business Law International* 7 (2006). 53 – 72. o.
- CREMADES (ed.): *Enforcement of...* B. M. CREMADES (szerk.): *Enforcement of Arbitration Agreements in Latin America. Papers Presented at the 1998 Vancouver IBA Conference. The Hague, 1998.*
- CZÉDLI: *A magyar választottbírósi eljárás...* CZÉDLI G.: *A magyar választottbírósi eljárás elemzése tekintettel az UNCITRAL Mintatörvényére és az angol szabályozásra. In: Acta Conventus de iure civili V. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa. Szeged, 2006. 17 – 66. o.*
- CSEHI: *A nemzetközi kereskedelmi választottbírósi eljárás...* CSEHI Z.: *A nemzetközi kereskedelmi választottbírósi eljárására alkalmazandó szabályok meghatározása. Magyar Jog* 42 (1995). 439 – 440. o.
- DAVID —BRIERLEY: *Major Legal Systems in the...* R. DAVID — J. E. C. BRIERLEY: *Major Legal Systems in the World Today. An Introduction to the Comparative Study of Law. New York, 1978.*
- DAVID: *L'arbitrage dans le commerce...* R. DAVID: *L'arbitrage dans le commerce international. Paris, 1982.*
- DAVIS: *Nondisclosure of Arbitrator...* P. W. DAVIS III: *Nondisclosure of Arbitrator Conflicts and the 'Evident Partiality' Standard*
<http://www.nysscpa.org/cpajournal/2004/604/essentials/p54.htm>
- DE WITT WIJNEN — VOSER — RAO: *Background Information On...* DE WITT WIJNEN — N. VOSER — N. RAO: *Background Information on the IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration. Business Law Journal* 5 (2004). 433 – 458. o.
- DERAINS — SCHWARTZ: *A Guide to the New...* Y. DERAÏNS — E. A. SCHWARTZ: *A Guide to the New ICC Rules of Arbitration. The Hague, 1998.*
- DERAINS: *Public Policy and...* Y. DERAÏNS: *Public Policy and the Law Applicable to the Dispute in International Arbitration. In: Comparative Arbitration Practice and Public Policy in Arbitration. ICCA Congress Series, No. 3. New York, 1986. 227 – 256. o.*
- DITCHEV: *Le Contrat d'Arbitrage...* A. DITCHEV: *Le Contrat d'Arbitrage — Essai sur le contrat ayant pour objet la mission d'arbitre. Revue de l'arbitrage.* 3 (1981). 395 – 410. o.

- SCOTT DONAHEY: *The Independence and...* M. SCOTT DONAHEY: *The Independence and Neutrality of Arbitrators*. Journal of International Arbitration, 9 (1992). 31 – 42. o.
- DORE: *Arbitration and Conciliation...* I. I. DORE: *Arbitration and Conciliation Under the Uncitral Rules: A Textual Analysis*. Dordrecht, 1986.
- Drafting and Enforcement of International Arbitration Clauses in Mexico and the United States.* *Drafting and Enforcement of International Arbitration Clauses in Mexico and the United States.*
www.mexicolaw.com/LawInfo01.htm
- DWORKIN: *Law's Empire.* R. DWORKIN: *Law's Empire*. Oxford, 1998.
- EASTWOOD: *A Real Danger of Confusion?...* G. EASTWOOD: *A Real Danger of Confusion? The English Law Relating to Bias in Arbitrators*. Arbitration International 17 (2001). 287 – 312. o.
- EL-AHDAB: *The New Egyptian Arbitration...* A. H. EL-AHDAB: *The New Egyptian Arbitration Act in Civil and Commercial Matters*. Journal of International Arbitration. 12 (1995). 65 – 102. o.
- ELLIOT — QUINN: *English Legal System.* C. ELLIOT — F. QUINN: *English Legal System*. London, 1996.
- FABINYI: *A választott bírászkodás.* FABINYI T.: *A választott bírászkodás*. Budapest, 1926².
- FARAGÓ: *A szocialista országok választottbírászkodásának...* FARAGÓ L.: *A szocialista országok választottbírászkodásának néhány alapelve*. Jogtudományi Közlöny 21 (1966). 214 – 216. o.
- FARAGÓ: *Nemzetközi választottbírászkodás.* FARAGÓ L.: *Nemzetközi választottbírászkodás*. Budapest, 1966.
- FARKAS: *A választottbírászkodás néhány elméleti...* FARKAS J.: *A választottbírászkodás néhány elméleti kérdése*. Jogtudományi Közlöny 43 (1988). 385 – 395. o.
- FASCHING — KONECNY: *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen.* H. W. FASCHING — A. KONECNY: *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. Wien, 2003².
- FASCHING: *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen.* H. W. FASCHING: *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. IV. Band*. Wien, 1971.
- FASCHING: *Schiedsgericht und Schiedsverfahren...* H. W. FASCHING: *Schiedsgericht und Schiedsverfahren im österreichischen und im internationalen Recht*. Wien, 1973.
- FASCHING: *Zivilprozessrecht.* H. W. FASCHING: *Zivilprozessrecht*. Wien, 1990².

- FERNANDEZ —GUTIÉRREZ: *Chile*. G. FERNANDEZ — P. P. GUTIÉRREZ: *Chile*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². 49 – 62. o.
- FIGUEROA VALDES: *The New Chilean Law...* J. E. FIGUEROA VALDES: *The New Chilean Law on International Commercial Arbitration (Law 19.971)*. <http://www.camsantiago.com/html/archivos/espanol/articulos>
- FORTIER: *London Court of...* Y. FORTIER: *London Court of International Arbitration (LCIA)*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². lxxxix – cii. o.
- FÖLDI — HAMZA: *A római jog története...* FÖLDI A. — HAMZA G.: *A római jog története és intései*. Budapest, 2007¹².
- FÖLDI: *Kereskedelmi jogintézmények...* FÖLDI A.: *Kereskedelmi jogintézmények a római jogban*. Budapest, 1997.
- FÖLDI: *A jóhiszeműség és tisztesség elve...* FÖLDI A.: *A jóhiszeműség és tisztesség elve. Intézménytörténeti vázlat a római jogtól napjainkig*. Budapest, 2001.
- FRUTOS-PETERSON: *International Commercial...* C. FRUTOS-PETERSON: *International Commercial Arbitration in Latin America: As Healthy as It Could be?* Lásd: www.texasadr.org/intlarb.cfm
- FÜRÉSZ: *Bírói függetlenség*. FÜRÉSZ K.: *Bírói függetlenség*. Budapest, 1989.
- GABRIEL — RAYMOND: *Global Perspectives on...* H. GABRIEL — A. RAYMOND: *Global Perspectives on Alternative Dispute Resolution*. Budapest, 2007.
- GAILLARD: *A Foreign View of...* E. GAILLARD: *A Foreign View of the New Swiss Law on International Arbitration*. *Arbitration International* 4 (1988). 25 – 31. o.
- GAILLARD: *IBA Guidelines on Conflicts...* E. GAILLARD: *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*. *New York Law Journal* 106 (2004). 1 skk o.
- GARRO: *Enforcement of Arbitration Agreements...* A. M. GARRO: *Enforcement of Arbitration Agreements and Jurisdiction of Arbitral Tribunals in Latin America*. *Journal of International Arbitration* 1 (1984). 293 – 322. o.
- GEARING: *„A Judge in His...* M. GEARING: *„A Judge in His Own Cause?” — Actual or Unconscious Bias of Arbitrators*. *International Arbitration Law Review* 3 (2000). 46 – 51. o.
- GELLÉRT (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. A *Polgári Törvénykönyv magyarázata. I. kötet* (szerk.: GELLÉRT GY.). Budapest, 2004.

- GELLÉRT: *Új törvény a választottbíráskodásról.* GELLÉRT GY.: *Új törvény a választottbíráskodásról.* Magyar Jog 45 (1995). 449 – 460. o.
- GENTINETTA: *Die lex fori...* J. GENTINETTA: *Die lex fori internationaler Handelsschiedsgerichte.* Bern, 1973.
- GLICK: *Arbitrator Disclosure...* R. V. GLICK: *Arbitrator Disclosure: Recommendation for a New UAA Standard.* Ohio State Journal on Dispute Resolution 13 (1997) 84 – 97. o.
- GOMM FERREIRA DOS SANTOS: *Arbitration in Brazil.* M. GOMM FERREIRA DOS SANTOS: *Arbitration in Brazil.* Journal of International Arbitration 21 (2004). 493 – 508. o.
- GRAVEL: *Arbitration within the NAFTA Area...* S. GRAVEL: *Arbitration within the NAFTA Area (Canada, Mexico, USA.). Current Difficulties and Future Trends.* In: ICC Bulletin, vol. 4., No. 2. 1993. 22. skk o.
- GRIGERA NAÓN: *Arbitration in Latin America...* H. A. GRIGERA NAÓN: *Arbitration in Latin America: Overcoming Traditional Hostility.* Arbitration International 5 (1989). 137 – 172. o.
- GRIGERA NAÓN: *Arbitration and Latin America...* H. A. GRIGERA NAON: *Arbitration and Latin America: Progress and Setbacks.* Arbitration International. 21 (2005). 127 – 176. o.
- GUPTA: *No Power to Remove...* S. GUPTA: *No Power to Remove a Biased Arbitrator Under the New Arbitration Act of India.* Journal of International Arbitration 17 (2000). 123 – 130. o.
- GÜNTHER: *Merging Law Firms...* K. GÜNTHER: *Merging Law Firms and Coping With Conflicts of Interests.* In: Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration. ASA Swiss Arbitration Association. Conference in Zurich of January 26, 2001. Reports and Materials. (ed.: P. A. KARRER). Basel, 2001. 45 – 55. o.
- HAMMOND: *Arbitration in Ancient Greece.* N. G. L. HAMMOND: *Arbitration in Ancient Greece.* Arbitration International 1 (1985). 188 – 189. o.
- HAMZA: *A magánjog kodifikálása Braziliában.* HAMZA G.: *A magánjog kodifikálása Braziliában.* Acta Facultatis Politicæ – Iuridicæ Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatæ. 29 (1987). 203 – 205. o.
- HAMZA: *Az európai magánjog...* HAMZA G.: *Az európai magánjog fejlődése. A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján.* Budapest, 2002.
- HAMZA: *Törekvések a magánjog újrakodifikálására...* HAMZA G.: *Törekvések a magánjog újrakodifikálására Braziliában.* Magyar Jog 44 (1997). 756 – 760. o.
- HANCOCK: *The ICC Court of* T. M. DE HANCOCK: *The ICC Court of Arbitration: The*

- Arbitration...* *Institution and its Procedures.* Journal of International Arbitration 1 (1984). 21 – 38. o.
- HARMATHY: A *választottbíráskodásról.* HARMATHY A: *A választottbíráskodásról.* Friss Hírek a nemzetközi kereskedelmi jog világából. 7 (1991). 29 – 34. o.
- HASCHER: *ICC Practice in Relation...* D. HASCHER: *ICC Practice in Relation to Appointment, Confirmation, Challenge and Replacement of Arbitrators.* ICC Bulletin 6 (1995). 9 skk o.
- HEINSZ: *Arbitration Law: Is There...* T. J. HEINSZ: *Arbitration Law: Is There a RUAA in Missouri's Future?* <http://www.mobar.org/journal/2001/marapr/heinsz.htm> 1-2.o.
- HELLER: *Der verfassungsrechtliche Rahmen...* K. HELLER: *Der verfassungsrechtliche Rahmen der privaten internationalen Schiedsgerichtsbarkeit.* Wien, 1996.
- HELM: *Expanding Scope of...* K. A. HELM: *Expanding Scope of Judicial Review of Arbitration Awards: Where Does the Buck Stop?* The Dispute Resolution Journal. Nov 2006-Jan 2007. FindArticles.com. 22 Aug. 2007. http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3923/is_200611/ai_n17194805
- HENZE: *The Saga of C.S.S. Alabama...* CH. HENZE: *The Saga of C.S.S. Alabama. A Forgotten Episode of the Civil War.* <http://www.paradigme.com/sources/SOURCES-PDF/Pages%20de%20Sources10-2-3.pdf>
- HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law...* G. HERRMANN: *The UNCITRAL Model Law – Its Background, Salient Features, and Purposes.* Arbitration International 1 (1985).6 – 29. o.
- HERMANN: *UNCITRAL Adopts Model...* G. HERMANN: *UNCITRAL Adopts Model Law on International Commercial Arbitration.* Arbitration International, 2 (1986). 2 – 10. o.
- HOAGLAND: *Modification of Mexican...* A. C. HOAGLAND: *Modification of Mexican Arbitration Law.* Journal of International Arbitration 7 (1990). 91 – 100. o.
- HOLTZMANN – NEUHAUS: *A Guide to the UNCITRAL...* H. M. HOLTZMANN – J. E. NEUHAUS: *A Guide to the UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration.* Deventer, 1989.
- HOLTZMANN: *The United States Becomes...* H. M. HOLTZMANN: *The United States Becomes a Party To the Inter-american Convention on International Commercial Arbitration.* In: Yearbook Commercial Arbitration, (ed.: A.J. VAN DEN BERG). 16 (1991) 419 – 422. o.
- HOMÉROSZ: *Íliász.* HOMÉROSZ: *Íliász.* (ford.: DEVECSERI G.) Budapest, 1992.
- HORVATH: *The New* E. HORVATH: *The New Arbitration Act in Hungary.* Journal of

- Arbitration Act...* International Arbitration. 12 (1993). 53 – 66. o.
- HORVATH: *Arbitration in Hungary...* E. HORVATH: *Arbitration in Hungary – The Problematics of the Moscow Convention*. Journal of International Arbitration. 10 (1993). 17 – 24. o.
- HORVÁTH: *Választottbíráskodás Közép- és Kelet-Európában.* HORVÁTH É.: *Választottbíráskodás Közép- és Kelet-Európában*. Külgazdaság Jogi Melléklete. 4 (1994). 49 – 59. o.
- HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...* HORVÁTH É.: *A választottbíráskodásról szóló törvény általános rendelkezései a gyakorlat tükrében*. Jogtudományi Közlöny. 50 (1995). 171 – 178. o.
- HORVÁTH: *Eljárási kérdések szabályozása...* HORVÁTH É.: *Eljárási kérdések szabályozása a választottbíráskodásról szóló törvényben*. Jogtudományi Közlöny. 50 (1995). 221 – 227. o.
- HORVÁTH — KÁLMÁN: *A nemzetközi eljárások joga...* HORVÁTH É. — KÁLMÁN GY.: *A nemzetközi eljárások joga, különös tekintettel a választottbíráskodásra*. Budapest, 1999.
- HORVÁTH: *A választottbíráskodásról szóló törvény...* HORVÁTH É.: *A választottbíráskodásról szóló törvény gyakorlati alkalmazása*. Jogtudományi Közlöny. 54 (1999). 335 – 340. o.
- HUMBERT: *Arbitrage et jugement...* M. HUMBERT: *Arbitrage et jugement à Rome*. Droit et cultures 28 (1994). 47 – 63. o.
- HUNTER: *Arbitration Procedure in England...* M. HUNTER: *Arbitration Procedure in England: Past, Present and Future*. Arbitration International 1 (1985). 82 – 102. o.
- HUNTER: *The Procedural Powers...* M. HUNTER: *The Procedural Powers of Arbitrators Under the English 1996 Act*. Arbitration International 13 (1997). 345 – 360. o.
- HUNTER — LANDAU: *The English Arbitration Act...* M. HUNTER — T. LANDAU: *The English Arbitration Act 1996: Text and Notes*. Hague, 1998.
- HUNTER: *Book Review...* M. HUNTER: *Book Review – Quo Vadis Arbitration? 60 Years of Arbitration Practice*. Arbitration International, 16 (2000). 254 – 256. o.
- HWANG: *Arbitrators and Barristers in...* M. HWANG: *Arbitrators and Barristers in the Same Chamber – An Unsuccessful Challenge*. Business Law Journal 2 (2005). 235 – 242. o.
- IMHOOS: *The 1992 Geneva Chamber...* CH. IMHOOS: *The 1992 Geneva Chamber of Commerce and Industry Arbitration Rules under Scrutiny*. Journal of International Arbitration 9 (1992). 121 – 139. o.
- International Council for Commercial Arbitration:* *International Council for Commercial Arbitration: Interim Meeting, 1984 Lausanne*. Journal of International Arbitration 1

- Interim Meeting, 1984 Lausanne.* (1984). 169 – 171. o.
- ITA NEWS & NOTES „Mexican Commercial Code Amendments Further Liberalize Arbitration Law”* *ITA NEWS & NOTES „Mexican Commercial Code Amendments Further Liberalize Arbitration Law”*. <http://faculty.smu.edu./pwinship/arb-17.htm>
- JORQUIERA — HELMLINGER: Chile.* C. JORQUIERA — K. HELMLINGER: *Chile*. In: N. BLACKABY ET AL. (szerk.): *International Arbitration in Latin America*. The Hague, 2002. 90 – 97. o.
- KÁLMÁN: Az új angol...* KÁLMÁN GY.: *Az új angol választottbíróági törvény*. *Gazdaság és Jog* 5 (1997). 21 – 24. o.
- KAREKEN: Challenging the Qualifications...* M. C. KAREKEN: *Challenging the Qualifications of the Reinsurance Arbitrator*". *FICC Quarterly*. Winter 2000. 7.o. http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3968/is_200001/ai_n8884549
- KARRER: Konstitutierung des Schiedsgerichts.* P. A. KARRER: *Konstitutierung des Schiedsgerichts*. In: *Praxishandbuch Schiedsgerichtsbarkeit*. (hrsg.: H. TOGGLER). Wien, 2001. 89 – 111. o.
- KASER — HACKEL: Das römische Zivilprozessrecht.* M. KASER — K. HACKEL: *Das römische Zivilprozessrecht*. München, 1996².
- KAUFMANN: The Geneva Chamber of Commerce...* G. KAUFMANN: *The Geneva Chamber of Commerce and Industry Adopts Revised Arbitration Rules*. *Journal of International Arbitration* 9 (1992). 71 – 77. o.
- KECSKÉS: A polgári jog fejlődése...* KECSKÉS L.: *A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben*. Budapest, 2004.
- KENDALL: Barristers, Independence...* J. KENDALL: *Barristers, Independence and Disclosure*. *Arbitration International* 8 (1992). 287 – 300. o.
- KENDALL: Barristers, Independence and...* J. KENDALL: *Barristers, Independence and Disclosure Revisited*. *Arbitration International*. 16 (2000). 343 – 352. o.
- KERR: The London Court of ...* M. KERR: *The London Court of International Arbitration 1892 – 1992*. *Arbitration International* 8 (1992). 317 – 320. o.
- KING — GIAZETTA: Independence, Impartiality...* R. KING — B. GIAZETTA: *Independence, Impartiality and Challenge the Appointment of an Arbitrator*. *ICLG to International Arbitration*. 2005. 28. skk o.
- KISS: A Választottbíróóság ítéletének érvénytelenítése...* KISS K.: *A Választottbíróóság ítéletének érvénytelenítése közrendbe ütközésre való hivatkozással. A hazai és a nemzetközi gyakorlat összehasonlítása*. *Gazdaság és Jog* 13 (2005) 10 – 14. o.

- KISS: *A választottbíróval szembeni kizárási...* KISS K.: *A választottbíróval szembeni kizárási indítvány.* *Gazdaság és Jog* 15 (2007). 22 – 26. o.
- KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration...* J. KLEINHEISTERKAMP: *International Commercial Arbitration in Latin America. Regulation and Practice in the MERCOSUR and the Associated Countries.* New York, 2005.
- KOCH: *Standards and Procedures...* CH. KOCH: *Standards and Procedures for Disqualifying Arbitrators.* *Journal of International Arbitration* 4 (2003). 325 – 353. o.
- KOLLER: *Das neue österreichische Schiedsrecht...* CH. KOLLER: *Das neue österreichische Schiedsrecht — Die wichtigsten Neureunungen des Schiedsrag 2006 im Überblick. Teil I.* *Juristische Ausbildung und Praxisvorbereitung.* 2005/2006/03. 182 – 186. o.
- KOLLMANN: *Die Schiedsgerichte in Industrie...* J. KOLLMANN: *Die Schiedsgerichte in Industrie, Gewerbe und Handel.* München — Berlin, 1914.
- KONDOROSI — UTTÓ — VISEGRÁDY: *A bírói etika...* KONDOROSI F. — UTTÓ GY. — VISEGRÁDY A.: *A bírói etika és a tisztességes eljárás.* Budapest, 2007.
- LACHMANN: *Handbuch für die...* J. P. LACHMANN: *Handbuch für die Schiedsgerichtspraxis.* Köln, 1998.
- LALIVE — POUURET — REYMOND: *Le droit de l'arbitrage...* P. LALIVE — J. F. POUURET — C. REYMOND: *Le droit de l'arbitrage interne et international en Suisse.* Lausanne, 1989.
- LALIVE: *On the Neutrality of...* P. LALIVE: *On the Neutrality of the Arbitrator and of the Place of Arbitration.* In: *Swiss Essays on International Arbitration.* 1984. 23 — 33. o.
- LALIVE: *The New Swiss Law...* P. LALIVE: *The New Swiss Law on International Arbitration.* *Arbitration International* 4 (1988). 2 – 20. o.
- LAMM: *Az államok közötti viták...* LAMM V.: *Az államok közötti viták bírói rendezésének története.* Budapest, 1990.
- LAMM: *A Nemzetközi Bíróság kötelező...* LAMM V.: *A Nemzetközi Bíróság kötelező joghatósági rendszere.* Budapest, 2005.
- LANDOLT: *The IBA Guidelines on ...* P. LANDOLT: *The IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration: An Overview.* *Journal of International Arbitration* 22 (2005). 409 — 418. o.
- LAYTON: *Changing Attitudes Towards...* R. LAYTON: *Changing Attitudes Towards Dispute Resolution in Latin America.* *Journal of International Arbitration* 10 (1993). 123 – 141. o.
- LEBEDEV: *The LCIA Rules for...* S. N. LEBEDEV: *The LCIA Rules for International Commercial Arbitration.* *Arbitration International* 8 (1992). 321 – 328. o.

- LELOCZKY: *East — West Arbitration...* K. LELOCZKY: *East — West Arbitration: A Practitioner's Viewpoint from Hungary*. *Arbitration International* 4 (1988). 266 — 268. o.
- LERNER: *The Uniform Arbitration Act...* J. LERNER: *The Uniform Arbitration Act: 25-Year Retrospective*. *New York Law Journal*. 1981, July. 1. skk o.
- LEVY: *Zur Lehre von...* E. LEVY: *Zur Lehre von den sog. actiones arbitrariae*. Weimar, 1915.
- LIEBSCHER — SCHMID: *Arbitration Law...* CH. LIEBSCHER — A. SCHMID: *Arbitration Law in Austria*. *Journal of International Arbitration*. 16 (1999). 25 — 36. o.
- LIEBSCHER: *The Healthy Award*. CH. LIEBSCHER: *The Healthy Award. Challenge in International Commercial Arbitration*. The Hague — London — New York, 2003.
- LIEBSCHER: *The New Arbitration...* CH. LIEBSCHER: *The New Arbitration Act 2006. Text And Notes*. The Hague, 2006.
- LIONNET: *The UNCITRAL Model Law...* K. LIONNET: *The UNCITRAL Model Law. A German Perspective*. *Arbitration International*. 6 (1990) . 343 — 347. o.
- LIPE — LOFTIS: *The American Arbitration Association...* G. S. LIPE — J. L. LOFTIS: *The American Arbitration Association and the International Centre for Dispute Resolution (AAA/ICDR)*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². xxxi — xlviii. o.
- LITEWSKI: *Das Problem der Bindung...* W. LITEWSKI: *Das Problem der Bindung des römischen Schiedsrichters durch das materielle Recht*. In: *Iurisprudentia universalis*. Festschrift für Theo Mayer — Maly zum 70. Geburtstag. (hrsg.: M. J. SCHERMAIER, J. M. RAINER, L. C. WINKEL) Köln — Weimar — Wien, 2002. 409 — 416. o.
- LOPES — SODRÉ: *Arbitration Procedures in Brazil*. S. LOPES — A. SODRÉ: *Arbitration Procedures in Brazil*. In: D. CAMPBELL (gen. ed.) — S. RODRIGUEZ — B. PRELL (ed.): *International Assistance in Judicial Matters*. American Bar Association, 1999. 27 — 38. o.
- MACNEIL — SPEIDEL — STIPANOWICH: *Federal Arbitration Law...* I. R. MACNEIL — R. E. SPEIDEL — T. J. STIPANOWICH: *Federal Arbitration Law: Agreements, Awards, and Remedies under the Federal Arbitration Act*. Boston, 1994.
- MÁDL — VÉKÁS: *Nemzetközi magánjog...* MÁDL F. — VÉKÁS L.: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi kapcsolatok joga*. Budapest, 1992³.
- MAGYARY: *Magyar polgári perjog*. MAGYARY G.: *Magyar polgári perjog*. Budapest, 1913.
- MALLESON: *Safeguarding* K. MALLESON: *Safeguarding Judicial Impartiality*. Legal

- Judicial Impartiality.* Studies 22 (2002). 53 – 70. o.
- MALOUCHE: *Recent Developments in Arbitration...* H. MALOUCHE: *Recent Developments in Arbitration Law in Tunisia.* Journal of International Arbitration. 8 (1991). 23 – 32. o.
- MANTILLA-SERRANO: *Major Trends in International...* F. MANTILLA-SERRANO: *Major Trends in International Commercial Arbitration in Latin America.* Journal of International Arbitration 17 (2000). 139 – 142. o.
- MARRIOTT: *Conflicts of Interests.* A. MARRIOTT: *Conflicts of Interests.* In: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration. ASA Swiss Arbitration Association. Conference in Zurich of January 26, 2001. Reports and Materials.* (ed.: P. A. KARRER). Basel, 2001. 25 – 43. o.
- MARRIOTT: *Conflicts of Interest.* A. MARRIOTT: *Conflicts of Interest.* Arbitration. The Journal of the Chartered Institute of Arbitrators. February, 2002. 31 – 41. o.
- MAXWELL: *English Arbitration Act...* K. MAXWELL: *English Arbitration Act 1996: Will Anything Change in the Practice?* Arbitration International 13 (1997). 435 – 438. o
- MCCLENDON: *State International Arbitration...* P. MCCLENDON: *State International Arbitration Laws: Are They Needed or Desirable?* American Review of International Arbitration 1 (1990). 245 – 250. o.
- MEADE: *Arbitration Overview...* R. E. MEADE: *Arbitration Overview: The AAA's Role in Domestic and International Arbitration.* Journal of International Arbitration, 1 (1984). 263 – 272. o.
- MELIS — STROHLBACH: *East-West Arbitration.* W. MELIS — H. STROHLBACH: *East-West Arbitration.* In: P. SANDERS (ed.): *Yearbook Commercial Arbitration.* VII. 1982. 395 – 406. o.
- MERJIAN: *Caveat Arbitrator...* A. H. MERJIAN: *Caveat Arbitrator: Laker Airways and the Appointment of Barristers as Arbitrators in Cases Involving Barrister-Advocates from the Same Chambers.* Journal of International Arbitration, 17 (2000) 31 – 70. o
- MERKIN: *Arbitration Act...* R. MERKIN: *Arbitration Act 1996. Annotated Guide.* London — New York — Hong Kong. 1996.
- MEYERSON — TOWNSEND: *Revised Code of Ethics...* B. MEYERSON — J. M. TOWNSEND: *Revised Code of Ethics for Commercial Arbitrators Explained.* Dispute Resolution Journal, February/April 2004. 1 – 7. o.
- MONTOYA: *El Arbitraje Comercial.* A. U. MONTOYA: *El Arbitraje Comercial.* Lima, 1988.
- MURPHY: *Standards of Arbitrator...* E. A. MURPHY: *Standards of Arbitrator Impartiality: How Impartial Must They Be?* Journal of Dispute Resolution, 1996. 463 – 470. o.

- MUSTILL — BOYD: *The Law and Practice...* M. J. MUSTILL — S. C. BOYD: *The Law and Practice of Commercial Arbitration in England*. London, 1989².
- MÜLLER: *International Arbitration...* CH. MÜLLER: *International Arbitration. A Guide to the Complete Swiss Case Law (Unreported and Reported)*. Zürich — Basel — Geneva, 2004.
- NEUBURGER: *No „Evident Partiality” in...* J. NEUBURGER: *No „Evident Partiality” in Arbitrator’s Failure to Disclose Prior Co-Counsel Relationship in Multi-Party Patent Litigation*. http://brownraysman.typepad.com/technology_law_update/2007/01/no_evident_part.html
- NICHOLAS — YOUNG: *Global Overview: An Introduction...* G. NICHOLAS — B. YOUNG: *Global Overview: An Introduction to International Commercial Arbitration — Key Concepts, Trends and Features*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². xi — xxix. o.
- NIEBUHR: *International Arbitration Amongst...* T. M. NIEBUHR: *International Arbitration Amongst the Greeks*. Oxford, 1913.
- NIKLAS: *Schiedsverfahren via...* M. NIKLAS: *Schiedsverfahren via Internet. Juristische Möglichkeiten der Verfahrensabwicklung via Internet nach der ZPO*. <http://www.rechtsprobleme.at/doks/internet-schiedsverfahren-niklas.pdf> 2. o.
- OPPENHEIM: *Választottbíróság Ausztriában*. OPPENHEIM K.: *Választottbíróság Ausztriában*. Magyar Jog 40 (1993). 732 — 735. o.
- O’REILLY: *Costs in...* M. O’REILLY: *Costs in Arbitration Proceedings*. London — Hong Kong, 1997.
- OSWALD: *Probleme der...* S. OSWALD: *Probleme der Mehrparteienschiedsgerichtsbarkeit*. Hamburg, 1998.
- PAILLAS: *El Arbitraje Nacional...* E. PAILLAS: *El Arbitraje Nacional e Internacional Privado*. Santiago, 2003.
- PALOTÁS: *Az összamerikai szabadkereskedelmi kezdeményezés*. PALOTÁS L.: *Az összamerikai szabadkereskedelmi kezdeményezés*. PhD-értekezés. http://www.lib.uni-corvinus.hu/phd/palotas_laszlo.pdf
- PAULSSON — PETROCHILOS: *Revision of the... 60. o.* J. PAULSSON — G. PETROCHILOS: *Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules. Report*. [http:// www.uncitral.org](http://www.uncitral.org)
- PAULSSON: *Ethics, Elitism, Eligibility*. J. PAULSSON: *Ethics, Elitism, Eligibility*. Journal of International Arbitration 14 (1997). 13 — 22. o.

- PENNER: *Development of Arbitration.* V. PENNER: *Development of Arbitration.* In: *Arizona Civil Remedies Seminar (October, 1999.)*. <http://www.cidra.org/articles/newway.htm>
- PESTALOZZI: *Die Schiedsgerichtsbarkeit der Zürcher Handelskammer.* A. PESTALOZZI: *Die Schiedsgerichtsbarkeit der Zürcher Handelskammer.* In: *Die Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz.* Schriftreihe des Deutschen Instituts für Schiedsgerichtswesen. I. (hrsg.: K. H. BÖCKSTIEGEL). Köln, 1989. 183. skk o.
- PETSCHKE — STAGEL: *Die österreichische Zivilprozeß.* G. PETSCHKE — F. STAGEL: *Die österreichische Zivilprozeß. Eine systematische Darstellung.* Wien, 1963.
- PIKÓ: *Schiedsgerichtsbarkeit in...* R. PIKÓ: *Schiedsgerichtsbarkeit in Ungarn.* Heidelberg, 1998.
- PLATTE: *Introduction to International...* M. PLATTE: *Introduction to International Commercial Arbitration.* Verona Lectures on International Commercial Law (ed.: F. FERRARI). Roma, 2006.
- PLUCHINSKY — LYND: *The Basics of Confirming, Vacating, Modifying...* D. A. PLUCHINSKY — J. W. LYND: *The Basics of Confirming, Vacating, Modifying and Correcting an Arbitration Award Under the Federal Arbitration Act and the Texas Arbitration Act.* <http://library.findlaw.com/2004/Feb/24/133304.html>
- POWER: *The Austrian Arbitration...* J. POWER: *The Austrian Arbitration Act. A Practitioner's Guide to Sections 577-618 of the Austrian Civil Procedure.* Wien, 2006.
- Q. HORATI FLACCI: *Opera.* F. KLINGNER (rec.): *Q. HORATI FLACCI: Opera.* Lipsiae in Aedibus. 1959.
- RÁCZ: *Az igazságszolgáltatási szervezet...* RÁCZ A.: *Az igazságszolgáltatási szervezet egysége és differenciálódása.* Budapest, 1972.
- RÁCZ: *Courts and Tribunals.* A. RÁCZ: *Courts and Tribunals. A Comparative Study.* Budapest, 1980.
- RAGHAVAN: *New Horizons for Alternative...* V. RAGHAVAN: *New Horizons for Alternative Dispute Resolution in India — The New Arbitration Law of 1996.* Journal of International Arbitration 13 (1995). 5 – 42. o.
- RECHBERGER: *Einführung in das neue...* W. H. RECHBERGER: *Einführung in das neue österreichische Schiedsverfahrensrecht.* In: http://www.iwp.or.at/veranstaltungen/unterlagen_2006_03_21.pdf . 3. o.
- RECHBERGER: *Kommentar zur ZPO.* W. H. RECHBERGER: *Kommentar zur ZPO.* Wien, 2000².
- REDFERN — HUNTER: *Law* A. REDFERN — M. HUNTER: *Law and Practice of International*

- and Practice of International Commercial Arbitration.* *Commercial Arbitration.* London, 1986.
- REDFERN — HUNTER: *Law and Practice ...* A. REDFERN — M. HUNTER: *Law and Practice of International Commercial Arbitration.* London, 2004⁴.
- REYMOND: *L'arbitration Act, 1996.* C. REYMOND: *L'arbitration Act, 1996.* Revue de l'Arbitrage. 1997, No. 1. 67. skk. o.
- RÉCZEI: *Internationales Privatrecht.* L. RÉCZEI: *Internationales Privatrecht.* Budapest, 1960.
- RÉVAI T.: *A választottbíráskodás egyes...* RÉVAI T.: *A választottbíráskodás egyes elvi kérdései a szocialista országokban.* Jogtudományi Közlöny 20 (1965). 72 — 81. o.
- RIVKIN — DONOVAN: *United States.* D. W. RIVKIN — D. F. DONOVAN: *United States.* In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons.* London, 2006². 395 — 408.
- ROEBUCK: *'Best to Reconcile'...* D. ROEBUCK: *'Best to Reconcile': Mediation and Arbitration in the Ancient Greek World.* Arbitration. The Journal of the Chartered Institute of Arbitrators. November, 2000. 275 — 287. o.
- ROEBUCK — DE LOYNES DE FUMICHON: *Roman Arbitration.* D. ROEBUCK — B. DE LOYNES DE FUMICHON: *Roman Arbitration.* Oxford, 2004.
- ROWLEY — MENDELSON (ed.): *Arbitration World...* J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons.* London, 2006².
- RÜEDE — HADENFELDT: *Schweizerisches Schiedsgerichtsrecht.* TH. RÜEDE — R. HADENFELDT: *Schweizerisches Schiedsgerichtsrecht.* Zürich, 1980.
- SAMUEL: *A Critical Look at the Reform...* A. SAMUEL: *A Critical Look at the Reform of Swiss Arbitration Law.* Arbitration International 7 (1991). 27 — 56. o.
- SAMUEL: *Arbitration, Alternative Dispute...* A. SAMUEL: *Arbitration, Alternative Dispute Resolution Generally and the European Convention on Human Rights.* Journal of International Arbitration 21 (2004). 413 — 437. o.
- SAMTLEBEN: *Internationales Privatrecht in...* J. SAMTLEBEN: *Internationales Privatrecht in Lateinamerika. Der Codigo Bustamante in Theorie und Praxis. I. Bd.* Tübingen, 1979.
- SANDERS (ed.): *UNCITRAL's Project...* P. SANDERS (ed.): *UNCITRAL's Project for a Model Law of International Commercial Arbitration.* Deventer, 1984.
- SANDERS: *Commentary on the UNCITRAL...* P. SANDERS: *Commentary on the UNCITRAL Arbitration Rules.* In: ICCA Yearbook Commercial Arbitration, 1977. 172 — 223. o.

- SANDERS: *Quo vadis arbitration?* P. SANDERS: *Quo vadis arbitration? Sixty Years of Arbitration Practice.* The Hague, 1999.
- SANDERS: *The History of the...* P. SANDERS: *The History of the New York Convention.* In: *Improving the Efficiency of Arbitration Agreements and Awards: 40 Years of Application of the New York Convention.* ICCA Congress Series No. 9. (ed.: A. J. VAN DEN BERG.) The Hague, 1999. 11 – 14. o.
- SANDERS: *Has the Moment Come...* P. SANDERS: *Has the Moment Come to Revise the Arbitration Rules of UNCITRAL?* *Arbitration International* 20 (2004). 243 – 247. o.
- SÁNDOR — VÉKÁS: *Nemzetközi adásvétel.* SÁNDOR T. — VÉKÁS L. : *Nemzetközi adásvétel.* Budapest, 2005.
- SÁNDOR: *A svájci kereskedelmi jog...* SÁNDOR I.: *A svájci kereskedelmi jog kodifikációjának története.* *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae.* 35 (1995/96). 83 – 97. o.
- SÁNDOR: *A társasági jog története...* SÁNDOR I.: *A társasági jog története Nyugat-Európában.* Budapest, 2005.
- SANDY: *Independence, Impartiality, Arbitration...* D. SANDY: *Independence, Impartiality, Arbitration and the Human Rights Act in England.* *Arbitration International* 22 (2004). 305 – 321. o.
- SCHÄFER — VERBIST — IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice.* E. SCHÄFER — H. VERBIST — CH. IMHOOS: *ICC Arbitration in Practice.* The Hague, 2005.
- SCHLOSSER: *The Competence of Arbitrators...* P. SCHLOSSER: *The Competence of Arbitrators and of Courts.* *Arbitration International* 8 (1992). 186 – 193. o.
- SCHMIDLIN: K. H. ZIEGLER: *Das private Schiedsgericht im antiken römischen Recht.* B. SCHMIDLIN: K. H. ZIEGLER: *Das private Schiedsgericht im antiken römischen Recht.* *Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung.* 91 (1974). 435 – 443. o.
- SCHÖLDSTRÖM: *The Arbitrator's Mandate.* P. SCHÖLDSTRÖM: *The Arbitrator's Mandate. A Comparative Study of Relationships in Commercial Arbitration under the Laws of England, Germany, Sweden and Switzerland.* Stockholm, 1998.
- SCHWAB — WALTER: *Schiedsgerichtsbarkeit.* K. H. SCHWAB — G. WALTER: *Schiedsgerichtsbarkeit. Systematischer Kommentar zu den Vorschriften der Zivilprozessordnung, des Arbeitsgerichtsgesetzes, der Staatsverträge und der Kostengesetze über das privatrechtliche Schiedsgerichtsverfahren.* München, 2000⁶.

- SCOTT DONAHEY: *The Independence and Neutrality...* M. SCOTT DONAHEY: *The Independence and Neutrality of Arbitrators*. *Journal of International Arbitration*, 9 (1992). 31 – 42. o.
- SCOTT: *Federal Common Law...* R. A. SCOTT: *Federal Common Law and Arbitral Power*. University of Nevada Las Vegas Law Review. <http://ssrn.com/abstract=996481>
- Second Circuit Finds...* *Second Circuit Finds „Evident Partiality” Where Arbitrator Attempted to Preserve Neutrality by Not Investigating a Potential Conflict*. http://www.adrforum.com/adr_CaseDetails.aspx?caseid=1089
- SEGESSER — JOLLES: *Switzerland*. G. V. SEGESSER — A. JOLLES: *Switzerland*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². 359 – 375. o.
- Settlement of Commercial Disputes...* *Settlement of Commercial Disputes: Revision of the UNCITRAL Arbitration Rules. Note by Secretariat*. 2006. <http://www.uncitral.org>
- SHEPPARD: *England and Wales*. A. SHEPPARD: *England and Wales*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². 63 – 77. o.
- SHORE — HODGES — PELLEW — JONES: *International Chamber of Commerce...* L. SHORE — P. HODGES — D. PELLEW — O. JONES: *International Chamber of Commerce (ICC)*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². xlix – lxiii. o.
- SIKLÓSI: *A jogügyletek érvénytelenségével összefüggő...* SIKLÓSI I.: *A jogügyletek érvénytelenségével összefüggő terminológiai kérdések a római jogban Acta Facultatis Politico – iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae*. 43 (2006) 203 – 222. o.
- SINGLA: *Bias and Conflicts...* N. SINGLA: *Bias and Conflicts. The Commercial Bar Association (COMBAR) North American Meeting 2006 Rome 2 – 3 June*.
- SMITH: *Contractual Obligations Owed...* M. L. SMITH: *Contractual Obligations Owed by and to Arbitrators: Model Terms of Appointment*. *Arbitration International* 8 (1992) 19 – 35. o.
- SMITH: *Impartiality of the Party-Appointed Arbitrator*. M. L. SMITH: *Impartiality of the Party-Appointed Arbitrator*. *Arbitration International* 6 (1990). 320 – 342. o.
- SORNARAJAH: *The Climate of International Arbitration*. M. SORNARAJAH: *The Climate of International Arbitration*. *Journal of International Arbitration*, 8 (1991). 47 – 86. o.

- STEIN: *Legal Institutions...* P. STEIN: *Legal Institutions. The Development of Dispute Settlement*. London, 1984.
- STEWART — BURGESS: *Unwin Hyman Dictionary of Law*. W. J. STEWART — R. BURGESS: *Unwin Hyman Dictionary of Law*. Leicester, 1999.
- STEYN: *Book Review. Law and Practice of International Commercial Arbitration*. J. STEYN: *Book Review. Law and Practice of International Commercial Arbitration*. *Arbitration International* 8 (1992). 387 – 389. o.
- STEYN: *England's Response to the...* J. STEYN: *England's Response to the UNCITRAL Model Law of Arbitration*. *Arbitration International*, 10 (1994). 1 – 16. o.
- STOCHANZL (hrsg.): *Zivilprozessgesetze*. R. STOCHANZL (hrsg.): *Zivilprozessgesetze*. Wien, 2002⁹.
- STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal...* H. STROHBACH: *Composition of the Arbitral Tribunal and Making of the Award*. In: P. SANDERS (ed.): *UNCITRAL's Project for a Model Law of International Commercial Arbitration*. Deventer, 1984. 103 – 115.o.
- SUMNER MAINE: *Az ósi jog* H. SUMNER MAINE: *Az ósi jog*. (ford.: SÁRKÁNY M.) Budapest, 1997².
- SUSKIN — PRYSAK: *New Developments on...* H. S. SUSKIN — S. J. PRYSAK: *New Developments on the Standard for Finding „Evident Partiality”*. [http://www.jenner.com/files/tbl_s20Publications%5CRelatedDocumentsPDFs1252%5C1369%5CBloomberg Law Reports Securities Arbitration.pdf](http://www.jenner.com/files/tbl_s20Publications%5CRelatedDocumentsPDFs1252%5C1369%5CBloomberg%20Law%20Reports%20Securities%20Arbitration.pdf)
- SZALAY: *A választottbírósi eljárásra...* SZALAY Á.: *A választottbírósi eljárásra és döntésre irányadó jogi szabályozás*. *Jogtudományi Közlöny* 55 (2000). 133 – 144. o.
- SZALAY: *Versenyjog és választottbíráskodás*. SZALAY Á.: *Versenyjog és választottbíráskodás*. *Jogtudományi Közlöny* 56 (2001). 93. – 103. o.
- SZÁSZ: *A KGST Általános Szállítási...* SZÁSZ I.: *A KGST Általános Szállítási Feltételek. Egységes törvény a nemzetközi kereskedelemre*. Budapest, 1974.
- SZÁSZ: *A választottbíráskodásról és szabályozásáról*. SZÁSZ I.: *A választottbíráskodásról és szabályozásáról*. *Gazdaság és Jog*, 2 – 3 (1993). 8 – 11. o.
- TAWIL: *Arbitration in Latin America...* G. S. TAWIL: *Arbitration in Latin America: Current Trends and Recent Developments*. <http://www.bomchilgroup.org/argmar04.html>
- The UNCITRAL Model Law — Lex Facit Arbitrum*. *The UNCITRAL Model Law — Lex Facit Arbitrum*. *Arbitration International*, 2 (1986). 241 – 260. o.

- Third Seminar on East-West Arbitration...* *Third Seminar on East-West Arbitration: (Paris, December 6-8, 1983.)* In: *Journal of International Arbitration*, 1 (1984) 85 – 86. o
- THOMAS: *Book Review — The Law and Practice of Commercial Arbitration in England.* D. R. THOMAS: *Book Review — The Law and Practice of Commercial Arbitration in England.* *Arbitration International* 1 (1985). 112 – 114. o.
- THOMAS — PUTZO: *Zivilprozessordnung.* H. THOMAS — H. PUTZO: *Zivilprozessordnung.* München, 2003²⁵.
- TÓTH: *A nemzetközi választottbíráskodás...* TÓTH Á.: *A nemzetközi választottbíráskodás szabályozása Svájcban (Átmeneti szabályok).* *Friss Hírek a nemzetközi kereskedelmi jog világából.* 7 (1991). 7 – 11. o.
- TREVIÑO: *The New Mexican Legislation...* J. C. TREVIÑO: *The New Mexican Legislation on Commercial Arbitration.* *Journal of International Arbitration.* 11 (1994). 5 – 29. o.
- TSCHANZ: *International Arbitration...* P.-Y. TSCHANZ: *International Arbitration in the United States: the Need for a New Act.* *Arbitration International*, 3 (1987). 309 – 328.
- TSCHANZ: *The Chamber of Commerce...* P.-Y. TSCHANZ: *The Chamber of Commerce and Industry of Geneva's Arbitration Rules and their Expedited Procedure.* *Journal of International Arbitration* 18 (1993). 51 – 58. o.
- TSCHANZ: *Arbitrators' Conflicts of Interests...* P.-Y. TSCHANZ: *Arbitrators' Conflicts of Interests: Switzerland.* In: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration.* ASA Swiss Arbitration Association. *Conference in Zurich of January 26, 2001. Reports and Materials.* (ed.: P. A. KARRER). Basel, 2001. 65 – 79. o.
- UJLAKI: *A választottbíráskodás...* UJLAKI G.: *A választottbíráskodás kézikönyve.* Budapest, 1944³.
- UJLAKI: *A választottbírói szerződés...* UJLAKI L.: *A választottbírói szerződés jogági elhelyezettsége és tipológiája.* *Jogtudományi Közlöny.* 46 (1991). 216 – 225. o.
- URIBARRI CARPINTERO: *El arbitraje en México.* G. URIBARRI CARPINTERO: *El arbitraje en México.* Mexico City, 1999.
- UZAN — SPIRA: *Appointment of Arbitrators...* J. UZAN — SPIRA: *Appointment of Arbitrators by the Geneva Chamber of Commerce and Industry (CCIG).* *Journal of International Arbitration* 1 (1984). 73 – 80. o.
- VALLADÃO: *Der Einfluß des deutschen Rechts...* H. VALLADÃO: *Der Einfluß des deutschen Rechts auf das brasilianische Zivilgesetzbuch (1857 – 1922).* Rio de Janeiro, 1973.

- VAN DEN BERG: *The New York Arbitration...* A. J. VAN DEN BERG: *The New York Arbitration Convention of 1958. Towards a Uniform Judicial Interpretation.* Deventer, 1981.
- VÁRADY — BARCELO III — MEHREN: *International Commercial Arbitration.* T. VÁRADY — J. J. BARCELO III — A. T. VON MEHREN: *International Commercial Arbitration.* Minnesota, 1999.
- VEEDER — DYE: *Lord Bramwell's Arbitration Code...* V. V. VEEDER — B. DYE: *Lord Bramwell's Arbitration Code 1884 — 1889.* *Arbitration International* 8 (1992). 329 — 352. o.
- VOGT: *Der Schiedsvertrag nach...* S. A. VOGT: *Der Schiedsvertrag nach schweizerischem Recht.* Diss. Zürich, 1989.
- VON MEHREN: *Die UNCITRAL Schiedsordnung...* A. T. VON MEHREN: *Die UNCITRAL Schiedsordnung in rechtsvergleichender Sicht.* *Jahrbuch für die Praxis der Schiedsgerichtsbarkeit.* 1990. 86 — 96. o.
- VÖRÖS: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga...* VÖRÖS I.: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. III. kötet.* Budapest, 2004.
- VRIES: *International Commercial Arbitration...* H. P. VRIES: *International Commercial Arbitration: A Transnational View.* *Journal of International Arbitration.* 1 (1984) 7 — 20. o.
- WALKER (ed.): J. STAIR: *The Institutions...* D. M. WALKER (ed.): J. STAIR: *The Institutions of the Law of Scotland.* Edinburgh — Yale (New Haven), 1981.
- WALTER — BOSCH — BRÖNNIMANN: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit...* G. WALTER — W. BOSCH — J. BRÖNNIMANN: *Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz. Kommentar zu Kapitel 12 des IPR-Gesetzes.* Bern, 1991.
- WALTER: *Die schiedsrichterliche Unabhängigkeit...* H. WALTER: *Die schiedsrichterliche Unabhängigkeit in der privaten Schiedsgerichtsbarkeit im deutschen und anglo-amerikanischen Recht.* Diss. München, 1986.
- WALTON: *Russell on the Law...* A. WALTON: *Russell on the Law of Arbitration.* London, 1979¹⁹
- WEHRLI: *Rechtsprechung zum Schweizerischen...* D. WEHRLI: *Rechtsprechung zum Schweizerischen Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit.* Zürich, 1985.
- WEIR: *Arbitration in Scotland.* M. E. WEIR: *Arbitration in Scotland.* *Journal of International Arbitration* 4 (1987). 35 — 49. o.
- WETTER: *The Present Status of...* J. G. WETTER: *The Present Status of the International Court of Arbitration of the ICC: An Appraisal.* *American Review of International Arbitration* 1 (1990). 93 skk o.

- WHITESELL: *Conflicts of Interests from...* A. M. WHITESELL: *Conflicts of Interests from the ICC Point of View*. In: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration*. ASA Swiss Arbitration Association. Conference in Zurich of January 26, 2001. Reports and Materials. (ed.: P. A. KARRER). Basel, 2001. 57 – 64. o.
- WIETZOREK: *Die Unparteilichkeit des Schiedsrichters*. M. WIETZOREK: *Die Unparteilichkeit des Schiedsrichters*. <http://www.zr1.jura.unali-erlangen.de/seminar/Wietzorek.pdf> 33. o.
- WILLIAMS: *The Sources of Law...* I. WILLIAMS: *The Sources of Law in the Swiss Civil Code*. Oxford, 1923.
- WOBESER: *Mexico...* C. v. WOBESER: *Mexico*. In: J. W. ROWLEY — MC. B. MENDELSON (ed.): *Arbitration World. Jurisdictional Comparisons*. London, 2006². 205 – 217. o.
- YANMING: *The Ethics of Arbitrators...* H. YANMING: *The Ethics of Arbitrators in CIETAC Arbitrations*. Journal of International Arbitration 12 (1995). 5 – 14. o.
- ZEILER — STEINDL: *The New Austrian Arbitration...* G. ZEILER — B. STEINDL: *The New Austrian Arbitration Law. A Basic Primer*. Wien — Graz, 2006.
- ZIEGLER: *Arbiter, arbitrator...* K. H. ZIEGLER: *Arbiter, arbitrator und amicus compositor*. Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung. 84 (1967). 376 – 381. o.
- ZIEGLER: *Das private Schiedsgericht...* K. H. ZIEGLER: *Das private Schiedsgericht im antiken römischen Recht*. München, 1971.
- ZIMMERMANN: *The Law of Obligations...* R. ZIMMERMANN: *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford, 1996.
- ZOLTÁN: *A nemzetközi választottbíráskodás...* ZOLTÁN Ö.: *A nemzetközi választottbíráskodás egyes kérdéseiről*. Jogtudományi Közlöny 41 (1986). 467 – 472. o.
- ZUBERBÜHLER — MÜLLER — HABEGGER (Eds.): *Swiss Rules of International...* T. ZUBERBÜHLER — CH. MÜLLER — PH. HABEGGER (Eds.): *Swiss Rules of International Arbitration. Commentary*. The Hague, 2005.
- ZUBROD: *Evident Partiality and...* D. E. ZUBROD: *Evident Partiality and Misconduct of Arbitrators*. Journal of International Arbitration 11 (1994). 115 – 118. o.
- ZWEIGERT — KÖTZ: *Einführung in das...* K. ZWEIGERT — H. KÖTZ: *Einführung in die Rechtsvergleichung*. Tübingen, 1996.

A dolgozatban szereplő fontosabb weboldalak¹⁰⁵¹

<http://www.kluwerarbitration.com>

<http://www.ibanet.org>

<http://www.iccarbitration.org>

<http://www.adr.org>

<http://www.mkik.hu>

<http://www.valasztottbirosag.hu>

<http://www.lcia-arbitration.com>

<http://www.lcia.org>

<http://www.uncitral.org>

<http://www.swissarbitration.ch>

<http://www.wko.at/arbitration>

<http://www.camsantiago.com>

<http://www.camaralima.org>

---

¹⁰⁵¹ Itt azon, a dolgozatban szereplő fontosabb weboldalakat tüntettem fel, melyek az irodalomjegyzékben említésre nem kerülnek.

A dolgozatban szereplő jogesetek jegyzéke

4.P.226/2004. (I. Zivilabteilung)
4.P.31.792/1939/22.
A. S.A.R.L. v. B. Ltd. (4. P.146/2005.)
Al Harbi v. Citibank, N. A. 85 F. 3d 680, 682 (D. C. Cir. 1996)
Allied – Bruce Terminix Cos. V. Dobson 513 US 265 (1995)
Americel S.A. v. Compushopping Informática Ltda. ME and Others.
Andros Compania Maritima, S.A. v. Marc Rich & Co., 579 F2d (2nd Circ. 1978)
ANR Coal Co. Inc. v. Cogentrix of North Carolina 173 F.3d 493 (4th Cir. 1999)
Applied Industrial Materials Corp. v. Ovalar Makine Ticaret Ve Sanayi A. S. (2d Cir. July 9, 2007)
AT&T Corporation and Lucent Technologies, Inc. V. Saudi Cable Company
Bernstein Seawell & Kove v. W. E. Bosarge, 8 13 F.2d 726,732 (5th Cir. 1987)
BG (Bundesgerichtshof) 28. 04. 2000.
BH 2001. 79.
Brandenburgisches Oberlandesgericht 26. 06. 2000 (8 SchH 1/00)
Bucher-Guyot SA v. Meiki Co. Ltd. (Japan) (1976)
C. 2718/1913. sz.
C. Nac. Com., sala B, 04/03/2005 – Darmex S.A. v. Application Software
CA Santiago (Oct. 17, 1994) 91 II-2 RDJ 95, 96-97
Cámara Nacional de Apelaciones en lo Commercial – Sala, 26 September 1988.;
Cargill Rice, Inc. v. Empresa Nicaraguense de Alimentos Basicos, 25 F. 3d 223 (4th Circ. 1994.)
Centrozap v. Orbis et al. (1966)
Commonwealth Coatings Corp. v. Continental Casualty CO. 393 U.S. 145 (1968)
Cook Industries, Inc. v. C. Itoh & Co. (America) Inc. 449 F. 2d 106 (2nd Cir. 1971)
Coriman International SA en liquidation judiciaire v. Batima SA et Auxiba SA (1984)
De Baker v. Shah, 533 N.W 2d (Wis. 1995)
Delta Mine Holding v. AFC Coal Properties, 280 F. 3d (8th Cir. 2001
DFT 4P.188/2001.
Dimes v. Proprietors of the Grand Junction Canal
Director General of Fair Trading v. Proprietary Association of Great Britain and another [2001]
Discaint Project Services v. Opecprime Development [2001]
EvBl 1959/362 (SZ 32/109).
EvBl 1996/130. (SZ 69/773)
Findlay v. United Kingdom [1997] 24 EHRR 221.
Fremarc v. ITM Enterprises (Cour de Cassation, 06. 12. 2001)
Hagop Ardahalian v. Unifert International S. A. (The Elissar) (1984)
Hellenic Railways v. The Government of Greece (1930)

Himpurna California Energy Ltd. (Bermuda) v. Republic of Indonesia (2005)
Hitachi Ltd. v. SMS Schloemann (DFT 30. 06. 1994.)
Hunt v. Mobil Oil Corp. 654 F. Supp 1487, 1503 (S.D.N.Y.1987)
I.SA (Switzerland) v. V. (Hong Kong) (DFT 09. 02. 1998.)
In re Astoria Medical Group 182 N. E. 2d 85 (N. Y. 1962)
IV. 2326/1935/14.
Kessler v. Motor Vehicle Accident Indemnification Corp. (S. Ct. 267 N. Y. S. 1966)
K/S Norjarl A/S v. Hyundai Heavy Industries Co. Ltd. (1991)
Kuwait Foreign Trading Contracting and Investment CO (KFTIC) v. ICORI Estero Spa (1991)
Laker Airways v. FLS Aerospace Limited, Queen's Bench Division, 20 April, 1999.
Lawal v. Northern Spirit Ltd (2003)
Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company 714 F. 2d 673 (1983)
Legf. Bír. Gfv.VI.30.450/2002. sz.
LGZ (Landesgericht) Wien, 27. 07. 1993 (72.768)
LGZ Wien 21. 03. 1989. (41.530.).
LGZ Wien, 27. 02. 1991. (66.834.).
LGZ Wien, 6. 10. 1992. (69.693).
Ligna, Aussenhandelsunternehmen v. Baumgartner & Co. AG v. Obergericht des Kantons Zürich (DFT 84 I. 39.)
Liverpool Roman Catholic Archdiocesan Trust v. Goldberg
Locabail (UK) Ltd. Bayfield Properties Ltd and another (2000)
Milwaukee Light, Heat & Traction Co. v. Fla Co. (S. Ct. Wisc. 125. N. W. 1910)
Mitsubishi Motors Corpn v Chrysler Soler-Plymouth Inc. 473 US 614 (1985)
Morelite Constr. Corp. v. New York City Dist. Council Carpenters Benefit Funds, 748 F.2d 79, 84 (2d Cir. 1984)
Neale v. Ledger (1812)
Nye Saunders and Partners v. Alan e Bristow (1987) 37 BLR 92
OGH (Oberste Gerichtshof). 7. 11. 1991. (117.).
OGH 15. 12. 1971.(208/71.)
OGH 18. 04. 1989. (110.).
OGH 26.1.2005 OGH 7Ob314/04h.
OGH, 18. 11. 1982. (1983)
Pacific & Arctic Railway and Navigation Company v. United Transportation Union 952 F. 2d 1144 (9th Cir. 1991)
Pando Compania Naviera S. A. v. Filmo SAS (1975)
Peoples Sec. Life Ins. Co. v. Monumental Life Ins. Co. 991 F. 2d 141, 146 (4th Cir. 1993)
Pescod v. Pescod (1887)
Porter v. Magill [2001] UKHL 67.
Positive Software Solutions, Inc. v. New Century Mortgage Corp. 337 F. Supp. 2d 862 (N. D. Tex. 2004)
PPG Industries Inc. v. Pilkington (1989)
R. v. Bow Street Metropolitan Stipendiary Magistrate Ex p. Pinochet Ugarte (No. 2.).
R. v. Gough 1993, AC 646.
Re a Firm of Solicitors (1992)
Re European etc.,Shipping Co. And Croskey & Co. (1860)
Re Hopper (1867)

Renault do Brazil SA and others v. Carlos Alberto de Oliveira and others.
Republic of Ghana v. Telekom Malaysia Berhad (13/2004 HA/RK 2004.667)
Rex v. Sussex Justices, Ex Parte McCarthy (1924).
Rondel v. Worsley (1969)
Rustal Trading Limited v. Gill and Duffus S.A. 12 [2000].
Scmitz v. Zilveti, 20 F. 3d 1043 (9th Cir. 1994)
Skinner, Taylors (1484, Billesdon-award)
Société Européenne d'Etude et d'Entreprises (SEEE) v. The Socialist Republic of Yugoslavia (1956)
Société Ligier et Société Diffusia c. Société Alfa Lancia Industriale
Standard Tankers (Bahamas) Co. Ltd. v. Motor Tank Vessel, AKTI 438 F. Supp. 153 (1977)
Supasave Retail Ltd. V. Coward Chance and Others (1991), SZ 21/66
Szilard v. Szasz (1955, S. C. R.)
Tackaberry v. Phaidon Navegacion S.A.
Telecom Argentina Stet-France Telecom S.A. (10. 03. 2005)
Tipton v. Systron Donner Corp. Cal. Rptr. 1979
Toyota of Berkeley v. Automobile Salesmen's Union
United States Wrestling Fed'n v. Wrestling Div. of the AAU, Inc. 605 F. 2d 313, 320 (7th Cir. 1979)
Van Pelt v. UBS Financial Services (W.D.N.C. June 14, 2006)
Wells v. Cooke (1818),
Westland Helicopters Ltd. (UK) v. Arab Republic of Egypt, Arab Organization for Industrialization, Arab British Helicopter Company (Egypt) (1986)
Woods v. Saturn Distribution Corp. 78 F.3d (9th Cir. 1996.).
X. Inc. v. S. et consorts and Tribunal de première instance du canton du Genève (1995) ZH 20. 11. 1981.¹⁰⁵²

---

¹⁰⁵² Kiemelést érdemel, hogy a dolgozatban több jogesetet a www.kluwerarbitration.com elektronikus adatbázisát felhasználva mutattam be.

